

Данило КОЦИЋ

ИСТОРИЈА
ЛЕСКОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
&
ПУБЛИЦИСТИКЕ
(XX – XXI век)
II

Стари Лесковац: Драгољуб Станковић „Чиви“

ДРУГО ИЗДАЊЕ
Лесковац 2016.

Данило КОЦИЋ

И С Т О Р И Ј А
ЛЕСКОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
&
ПУБЛИЦИСТИКЕ
(XX – XXI век)
II

Стари Лесковац: Драгољуб Станковић „Чиви“

ДРУГО ИЗДАЊЕ
Лесковац 2016.

Данило Коцић: „Историја лесковачке књижевности и публицистике“, I – II, друго, измењено и допуњено издање студије „Лесковачки писци – трагови и трагања“, Лесковац 2015.

*Дело посвећено пријатељима и породици
А у т о р*

САДРЖАЈ

I УМЕСТО ПРЕДГОВОРА (9)

II ЛЕСКОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ ПОСЛЕ II СВЕТСКОГ РАТА (13)

УВОДНИК АУТОРА (13)
НА МАРГИНАМА - КРАТАК ПРЕГЛЕД (17)

- Б**
1. Баљзовић Белибор (37)
 2. Борчић Сања (45)
 3. Бошковић Добривоје (49)
 4. Бошковић Ивана (85)
 5. Богдановић Радунка (87)
 6. Божовић Милан (97)
 7. Божовић Баторовић Верица (103)
 8. Бранковић Драгутин Гиле (115)
 9. Белић Јован (117)
 10. Блажић Славица Беба (119)
 11. Букелић Јован (123)
- В**
12. Величковић Миодраг (135)
 13. Величковић Новица Позни (137)
 14. Вељковић Властимир (145)
 15. Веселиновић Светозар (155)
 16. Вучковић Љиљана (161)
- Г**
17. Горановић Миодраг (167)
 18. Грујић Радиша (175)
- Д**
19. Дабић Татјана (177)
 20. Давинић Александар (181)
 21. Димитријевић Милан (183)
 22. Димитријевић Сава (191)
 23. Динчић Љубиша (201)
 24. Дојчиновић Душан (211)
 25. Дојчиновић Михајло (213)

Б

26. Ђокић Небојша (227)
27. Ђорђевић Дејан (237)
28. Ђорђевић Љубица (255)
29. Ђорђевић Миодраг (257)
30. Ђорђевић Срђан (261)
31. Ђорђевић – Стојановић Тамара (265)
32. Ђокић Цака (269)

Ж

33. Живковић Љубомир (271)

З

34. Здравковић Борислав (273)
35. Здравковић Миодраг Драган (293)

И

36. Истатковић Војислав (303)

Ј

37. Јанаћковић Љиљана (311)
38. Јанковић Снежана (315)
39. Јањић Љиљана (317)
40. Јањић Снежана (329)
41. Јовановић Зоран (335)
42. Јовановић Мирослава (343)
43. Јовановић Саша (345)
44. Јовић Раде (347)
45. Јоксимовић Анита (363)
46. Јоковић Милан (367)

К

47. Костић Нина (371)
48. Костић Слободан Коста (375)
49. Костић Стефановић Мимица (379)
50. Коцић Данило (385)
51. Коцић Мира (407)
52. Красић Владимир (415)
53. Кражић Ненад (419)
54. Крстић Аница (425)
55. Крстић Небојша (429)
56. Крстић Даринка (437)
57. Крстић Љиљана (441)
58. Кулић Мија (449)

Л

59. Лукић Боривоје (457)
60. Лукић Маја (461)

М

61. Марић Предраг (463)
62. Марјановић Светислав (467)
63. Миленковић Димитрије (473)
64. Миленковић Лазар (477)
65. Миленковић Такић Љиљана (481)
66. Миљковић Станко (485)
67. Митић Зорица (495)
68. Митић Стефан (499)
69. Митровић Андријана (507)
70. Митровић Војин (511)
71. Михајловић Богољуб (517)
72. Михајловић Јован Јоца (521)
73. Момчиловић Милан (527)
74. Младеновић Љубинка (531)
75. Младеновић Слађана (537)

Н

76. Нешић Драгана (539)
77. Николић Александар (541)
78. Николић Драгутин (545)
79. Николић Милица (553)
80. Николић Нада (555)
81. Николић Слободан Травица (559)

П

82. Пејатовић Првољуб (561)
83. Перошевић Бранко (569)
84. Петковић Груја (573)
85. Петковић Јелена (583)
86. Петковић Јасмина (587)
87. Пешић Перица (589)

Р

88. Радовић Драган (595)
89. Радовановић Данијела (607)
90. Радовановић Драгомир (623)
91. Ристић Дејан (645)

С

92. Самник Силомир (Ратомир Крстић) (651)
93. Станковић Горица (653)
94. Станковић Предраг (661)
95. Станковић Драгољуб Чиви (665)
96. Станковић Живојин (667)
97. Станковић Југослав (667)
98. Станковић Радмила (671)
99. Станковић Саша (673)
100. Станковић Светолик (683)
101. Стојановић Зоран (705)
102. Стевановић Добрица (713)

- 103.Стевановић Т. Марина (715)
- 104.Стојановић Иванка (717)
- 105.Стојановић Љуба (725)
- 106.Стојановић Саша (727)
- 107.Стојановић Милан – Миланча (737)
- 108.Стојковић Весна (739)
- 109.Стефановић Јосиф (741)
- 110.Стојмировић Станимир Грицко (747)

Т

- 111.Тасић Зорица (753)
- 112.Тодоровић Братислав (755)
- 113.Томић Радојевић Гордана (771)

Ћ

- 114.Ћукаловић Вукица (777)

Ф

- 115.Филиповић Радисав (781)

Х

- 116.Хаци Танчић Драгослав (783)
- 117.Хаци Танчић Саша (785)
- 118.Херман Маја (803)
- 119.Хубач Жељко (805)

Ц

- 120.Цветановић Миша (813)
- 121.Цветковић Бојана –Лебанац (821)
- 122.Цветковић Вастимир (823)
- 123.Цветковић Драгојла (827)
- 124.Цветковић Костадин (829)
- 125.Цветковић Милорад (833)
- 126.Цветковић Миодраг (841)
- 127.Цветковић Томислав (845)
- 128.Цонић Вукашин (871)

Ш

- 129.Шушулић Радослав (885)

IV

РЕЦЕНЗИЈА (897)

V

ЛИТЕРАТУРА (899)

VI

БЕЛЕШКА О АУТОРУ (917)

УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

Одавно је постојала потреба да се о лесковачком стваралаштву XX века напише прегледна и садржајна историја књижевности и публицистике. Иако је било довољно образовних, мудрих, вредних Лесковчана, који су то до сада могли да учини, из вероватно бројних, мени непознатих разлога, није урађено. Делимично, и то само у неколико наврата, о историји лесковачке књижевности прибележени су подаци у избору појединих радова, најчешће песама, какав је случај са „*Песмотисом*“, најобухватнијом песничком збирком лесковачких стваралаца.

Најбољу, најцеловитију анализу лесковачке књижевности, написао је Драгољуб Трајковић, правник и један од најобразованијих Лесковчана минулог века. Његов „*Преглед лесковачког књижевног стваралаштва*“ незаобилазна је литература за било коју озбиљнију анализу. Због тога се појава овог дела 1973. године, као посебне едиције „*Нашег стварања*“ (уредник Томислав Н. Цветковић), може сматрати изузетним догађајем, јер је реч о студији која иде у ред најбољих, највреднијих остварења, која су настала у Лесковцу. Верујем, међутим, да у време појаве „*Прегледа лесковачког књижевног стваралаштва*“ ни аутор, ни уредник тог посебног издања „*Нашег стварања*“, нису ни били свесни његовог значаја.

Ова моја књига *рађала се из протеста*, али уз много *наде*; рађала се јер сам хтео, иако свестан своје недовољне упућености у све тајне лесковачке литературе, па и недовољног знања у писању овако обимних дела, да се као човек овог *временског теснаца*, макар делимично, одужим вредним, упорним људима, који су живели у другим *временском простору*. Истовремено настала је из жеље да прибележим, макар узглед, у фрагментима, који камичак сјаја о људима, писцима, и не само њима, који и данас стварају, каткад потпуно заборављени или врло мало признати у средини којој су поклонили најлепше године и своје најлепше снове.

Књига је писана и са надом да ће некима послужити као подстрек да се лате тог заносног, лепог трагања за нечим што се зове – литература. Бити сам, одвојен од свакодневне галаме, од људи, некима се може учинити највећом казном. Али бити сам, и то поклоњено време даривати неком другом животу, била је моја највећа снага која ме је и нагнала да истрајем у овом послу. *Писање* - давно сам чуо и прибележио - *писање је дело усамњених људи. Самоћа се дружи са надом да ће тај тренутак бити наше једино – вечито трајање!*

Историја лесковачке књижевности и публицистике, I – II¹, друго, измењено и допуњено издање, раније објављеног дела „Лесковачки писци – трагови и трагања, Лесковац (2015) није, наравно, само моје дело. Могло би се рећи да је и понајмање моја рукотворина. Ако се пажљиво чита, а верујем да ће је многи тако и читати, лако се може уочити, као на *брисаном простору*, да ми је у овом подухвату богата литература била највећи савезник. Ако човек жели да буде довољно искрен и ако жели да буде део оваквог пројекта, природно је што је своје савезнике морао да тражи у књигама које су створене пре десет, двадесет, па и стотину година. И не само у књигама, и не само у периодици, и не само у затуреним белешкама. Дабоме, највише тамо, али за овакву врсту подухвата потребно је све то и много више од тога. Оно најважније – уз свакодневни, упорни, систематски рад – остаје ипак тајна сваког аутора. То је та шифра која може да доведе до успеха. Тај део стваралачког чина је – само мој! Трагање, одабир литературе, процена вредности сваког податка, критички осврт на време, људе и догађаје, дело су којим се сваки аутор књиге може без остатка да прикаже свима – и добронамернима и осталима. Ти *остали* су, знам из властитог искуства, драгоцености, важнији саговорници, јер ионако *аутор верује* – ма колико био самокритичан и склон реалности – да је написао добру књигу. Јер, да није тако, оне не би ни настајале!

У писању оваквих књига, и то свакако треба казати, није довољна само ауторова жеља, па ни обимна литература (али су то, свакако, предуслови без којих се тај наум не може остварити); нужна је и нека врста *интелектуалне дрскости* да се на све изазове који се намећу дају одговори „*отворених очију*”. Дабоме да је и то само део, али важан део, посла, а све остало је – мукотрпно истрајавање.

Могло бих да закључим, без лажне скромности, да сам у овој двотомној студији која се може разумети и као својеврсна књижевна хрестоматија¹ омогућио још потпунији увид у књижевно стваралаштво Лесковца у веку који је за нама, али и на почетку новог доба.

Данило Коцић

¹ Шта значи ХРЕСТОМАТИЈА? Проучавање онога што највише вреди знати, избор узорних места разних писаца, узорних чланака (нарочито за учење језика). Избор филозофских књижевних дела. *Напомена:* Видети Википедију.

**ЛЕСКОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ
ПОСЛЕ II СВЕТСКОГ РАТА**

УВОДНИК АУТОРА – НА МАРГИНАМА

I

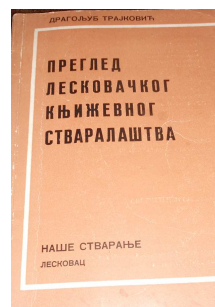
НА МАРГИНАМА - Крајем седамдесетих година XX века, посебно у време појаве познате антологије песама *Песмопис*, јавила се група младих талентованих писаца, који су наредних година, све до краја XX и почетком XXI века покушали да се наметну бројним песничким збиркама, али и прозним радовима, а неколико писаца постали су препознатљиви и изван Лесковца.

Покушали смо да представимо готово све ствараоце, посебно оне који су не само бројем објављених књига, него пре свега уметничким донетима свога стваралаштва, скренули пажњу шире читалачке јавности.

Занимљиву оцену о лесковачком стваралаштву дао је Станко Миљковић² у књизи *Записи у времену*.³ Миљковић у посебном одељку књиге под назнаком *Лесковачко књижевно стваралаштво од „Песмописа“ (1977) до данас*⁴ подсећа да је „... већ 1877. године у Лесковцу почео да излази часопис

„Црквени гласник“, чији је власник и уредник био свештеник Димитрије Н. Алексић. У том часопису, поред свештеника Алексића, прве песме почео је да објављује Владимир Петровић. Већ 1905. године почео је да излази дечји лист „Бачки напредак“. Године 1920. покренут је недељни лист „Лесковачки гласник“, чији је дугогодишњи уредник и сарадник био Сретен Динић, у оно време водећи лесковачки интелектуалац. Године 1933. почеле су да излазе и „Недељне новине“, које су доносиле песничке радове првих лесковачких песника. У то време, песме су објављивали Сретен Динић, Фреди Фазловски, Добривоје Каписазовић, Милун Милатовић, Спасоје Стојановић, Радослав Димитријевић, Григорије Гљебов, Драгутин Ђорђевић, Ратко Павловић и други.

(...) Све до 1975. године није било озбиљнијег покушаја да се књижевно стваралаштво Лесковца естетски нормира и извреднује за протеких 25 година постојања. Тек 1975. године тог посла се прихватио *Мирослав Миловановић* и његова антологија под називом „*Песмопис*“, као вредна свеска Нашег стварања, угледала је светло дана 1977. године. (...) Иначе, у

² Станко Миљковић, новинар и писац (1948, Велико Војловце, Лебане).

³ С. Миљковић, *Записи у времену*, Удружење писаца општине Лесковац 2002.

⁴ Овај чланак - осврт, први пут се појавио у *Нашем стварању*, бр. 3, Лесковац 1977.

овом Миловановићевом „Песмопису” заступљено је 47 песника различитих песничких вокација. На ударном месту ове антологије штампана је, и то крупним курзивом, песма *Радослава Шушулића* под називом „Грађанину света”. Ради се о песми која је лоша и типичан је (школски) пример удворничке поезије. У то време Р. Шушулић је, судећи по јединој до сада објављеној збирци песама „*Нишан на лобањи*” имао засигурно далеко боље песме, но није тешко сетити се зашто је ова песма стављена на ударно место. Наиме, њоме се, поред политичке проходности књиге, обезбеђивала добро осмишљена одбрана од будућих могућих идеолошких тумачења и анализирања. Практично, ова песма је била *заштитни знак* и гаранција идеолошке исправности саме антологије. Сам Мирослав Миловановић на крају предговора поштено каже да ова антологија није имала претензије на студиозност и аналитичност, већ је, каже, то више напор да се успостави контакт између читалаца и аутора, и од заборава отргну тренуци поетских светлости.

Још пре појаве лесковачког „*Песмописа*”, у јубиларном броју *краљевачког „Октобра”* представљен је шири круг прозних писаца из унутрашњости Србије. Лесковачки писци су тада заступљени поезијом *Томислава Н. Цветковића, Борислава Здравковића, Радета Јовића и Милана Филиповића*. Исто тако у крагујевачким „*Корацима*” из 1973. године били су представљени *Борислав Здравковић, Томислав Н. Цветковић и Велимир Хубач*. Нишка „*Градина*” је крајем 1983. године означила „Књижевни тренутак југа Србије”, а у овом избору су представљени песнички радови *Томислава Н. Цветковића, Николе Цветковића, Драгана Радовића, прича Љубе Стојановића и есеј Николаја Тимченка*. С јесени 1984. године у прокупачком часопису „*Ток*” објављен је избор прозе јужне Србије уз напомену селектора *Саше Хаџи Танчића и Воје Красића* да се приповетка на југу Србије „*споро рађала*” и доста дуго сазревала”, што би могло да се односи и на заступљене лесковачке писце. Тако је у поменутом часопису Томислав Н. Цветковић заступљен причом „*Барба Стине*”, Раде Јовић поетским текстом „*Скица за једну улицу*”, а Ненад Кражић цртицом из студентског живота „*До следећег сусрета*”. О књижевним токовима на југу Србије писао је и др *Зоран Чановић*, (издање „*Наше речи*” из фебруара и марта 1985. године). У свом културолошком тексту, З. Чановић говори о значају сарадње у периодици југа Србије, што по њему знатно доприноси бољем упознавању читалаца са збивањима у књижевности на ширем подручју Србије и омогућује критичко вредновање уметничких домета литературе која није без одређене традиције. У свом раду, он се бави и естетском анализом песама појединих аутора за које се определио, истичући допринос тих аутора завичајној, а и српској литератури.

Много је разлога, а сигурно један од најважнијих што није створена потребна клима да талентовани ствараоци до краја покажу своје литерарне склоности. Ипак, могло би се закључити да је Лесковац подарио српској

литератури неколико изузетних писаца, а да и даље има стваралаца који би могли, без дилеме, да уђу у ред најбољих на ширем литерарном простору Србије.

%

Период окупације Лесковца и југа Србије у Другом светском рату (1941-1944) детаљено је обрађен у студијама, књигама, научним и новинским чланцима и фељтонима, бројних историчара, публициста, правника и других научника лесковачког краја.⁵

У ослобођеном Лесковцу први је запевао *Добривоје Каписазовић*. Али његова песма била је ламент над градом који је ојађен не само тешким бомбардовањем већ и многим жртвама које је принео окупатору и његовим помагачима. Стога клима (у граду) на Ветерници под Хисаром није дуго могла да буде погодна за какво озбиљније књижевно стваралаштво, „иако су одмах преузете извесне акције у правцу стварања колико-толико повољних услова за културни живот у граду.“⁶

У „Прегледу лесковачког књижевног стваралаштва“ Драгољуб Трајковић, констатује да се, срећом, још у октобру 1944. године Лесковчанима нашао при руци лист „*Наша реч*“, који је те године почео да излази на слободној територији, окупивши око себе и неколицину људи који су се у новинарству огледали и пре рата. Као и доцније, ове новине су од првих дана свога постојања указивале гостопримство многим који су желели да се изразе у песми, причи, књижевној рецензији или фељтону.⁷

(...) Фебруара 1945. године отворен је Народни универзитет и на њему одржана прва предавања. Године 1948. ударени су темељи и лесковачког Народног музеја, који је убрзо постао главни ослонац и подстрекач научне делатности ширег подручја, у првом реду обраде целокупне прошлости лесковачког краја, и у коме је дуго била сконцентрисана главна издавачка делатност града. Од 1950. године музеј покреће и своје посебне библиотеке (...), а 1961. издаје свој годишњак „*Лесковачки зборник*“...⁸

Много је важније, међутим, што је у Лесковцу још од 1953. године почео да излази часопис „*Наше стварање*“ који је временом окупио „велики број сарадника из града и осталих места наше земље“ и „повезивањем са сличним публикацијама умногоме непосредно утицао на

⁵ Видети опширније: Др Живан Стојковић, др Слободанка Стојичић, Хранислав Ракић, Историја Лесковца, стр. 278-344; Никола Илић, Крвави фебруар, Лесковац 1977. Н. Илић, Јабланички НОП одред, Лесковац, 1986, Бошко Крстић, Јабланица и Пуста Река у НОБ-у, 1978, Димитрије Кулић, Бабички партизански одред, Ниш, 1961, Д. Кулић, Бугарска окупација Србије 1941-1945, Д. Кулић, Коста, Лесковац, 1973; Ј. Манасијевић – Х. Ракић, Хронологија радничког покрета и социјалистичке револуције у јужноморавском региону 1903-1945, Лесковац 1979; Миливоје Перовић, Лесковац у рату и револуцији Београд 1968; Д. Туровић, Јунаци гвозденог пука, Лесковац 1990; Т. Цветковић – Д. Аранђеловић, Лесковац, црвени град, Лесковац 1989.

⁶ Д. Трајковић, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, стр. 51- 120.

⁷ Д. Трајковић, Преглед..., стр 51.

⁸ Исто, стр. 51.

развијање стваралачке климе, потпомогао вредне иницијативе и допринио афирмацији истинских вредности наше средине”.⁹

%

У време када се појавио тај часопис, у Лесковцу су излазили: „Омладински глас” и „Глас тинира”, који су били замена ранијим листовима „Лесковачком средњошколцу” и „Искри”. Почетком 1968. године Раднички универзитет у Лесковцу почео је са издавањем лист „Трибина младих”. У уводној речи, уз први број, каже се да ће се лист бавити „животом младих у свим аспектима његовог многоструког испољавања”. „Желимо лист који ће бити сведочанство о нама и о нашој жељи да се хуманизујемо и да будемо саучесници у овом нашем времену борбе за човечнијег човека.”¹⁰

(...) Поред литерарних дружина по лесковачким школама, у којима се окупља велики број љубитеља литературе, од 1958. године у Лесковцу је неко време постојао и *Клуб писаца* при Радничком универзитету. Нешто доцније, јавља се и клуб при Народном универзитету у Вучју, као и Клуб младих списатеља „Сневање” у Брестовцу.¹¹ У делу Драгољуба Трајковића „Преглед лесковачког књижевног стваралаштва” у посебном поглављу обрађени су песници, а у другом прозни писци.¹²

%

После Другог светског рата у Лесковцу се јавило више песничких нараштаја који су стизали један за другим, али ниједан од њихових припадника нити група поета, све до пре десетак година, није изашао пред јавност збирком својих песама. Тек 1962. године, у издању Књижевног клуба „Светислав Вуловић”¹³ појавила се позамашна књижица поезије четворице поета разних генерација под насловом „Препознавања”. О чему су певали Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић? На то питање није, наравно, тешко дати одговор, а ево и назива делова књиге. Поглавље Б. Здравковића се зове „Трагом палих звезда” и оно ће се касније наћи у збирици „Тренуци лирике”. Ту су и најбоље Здравковићеве песме које је уопште написао: „Жени, Ток, Јесен, Она и ја, Песмо, Варијације на тему: јесен. И све, или готово све су, како би рекао проф. др Никола Цветковић – антологијске.

%

У овом поглављу представићемо најпознатије писце Лесковца који су стварали од седамдесетих година XX и у првој деценији XXI века.

⁹ Д. Трајковић у фусноти даје следеће објашњење: Томислав Н. Цветковић у чланку Литература 1969 (Наша реч, 16. јануара 1970).

¹⁰ Д. Трајковић, Преглед..., стр. 53.

¹¹ Исто, стр. 56.

¹² Преглед лесковачког књижевног стваралаштва подељен је на следеће целине: Предговор, Од Милоша Милојевића до Симе Бунића, Сретен Динић, Жак Конфино и други, Послератна књижевност, Романи Миливоја Перовића у књижевној критици, Поезија и Проза.

¹³ Јосиф Стефановић, Лесковачки књижевни клуб Светислав Вуловић 1912- 1973, Лесковац 1997.

II

КРАТАК ПРЕГЛЕД - За историју лесковачког стваралаштва од изузетног значаја је појава „Прегледа лесковачког књижевног стваралаштва“ Драгољуба Трајковића (Наше стварање, Лесковац 1973) и „Песмописа“ (лесковачки песници 1945-1975) Мирослава Миловановића (Лесковац 1977). У „Прегледу...“ је дата детаљна панорама лесковачког стваралаштва, посебно између два светска рата, али и од 1945-1973. године. Са друге стране, Миловановић је у предговору „Песмописа“ („Уместо на маргинама“) дао занимљиву и више него прецизну оцену актуелног стваралашког тренутка, али и ранијег периода. Ево готово свих аутора које су присутни у лесковачкој књижевности после Другог светског рата до прве деценије XXI века.¹⁴

%

Радмила В. Антанасијевић (1980, Лесковац). Објављивала песме у књижевним новинама „Свитац“;

Др Велибор Баљозовић рођен је 28. марта 1957. године у Лесковцу где је завршио ОШ „Јосиф Костић“ и Гимназију „Станимир Вељковић Зеле“. Дипломирао је на Медицинском факултету у Београду 1981. године и радио у Медицинском центру „Моша Пијаде“ у Лесковцу до 1993. године. Специјалистички испит из гинекологије и акушерства положио је 1989. године у Београду. Од 1993. године др Баљозовић живи у Риму, где је 1996. године дипломирао на Медицинском факултету „La Sapienza“. Радио је на више клиника у Риму. Од јуна 2004. године ради на Гинеколошко-акушерском одељењу болнице „Policinico Casilino“ у Риму. Др Велибор Баљозовић аутор је аутобиграфског романа „Рим, велики мали град“ (Филекс, Лесковац 2005).

Добривоје Бошковић (Грделица, 1936), доктор медицине. Дела: *Муцање као говорна мана*; поема *Посланица*, *Чежња*, *Суд и усуд*, драма у стиховима: *Крик понора*, комедије: *Грделички крос*, драме: *Цар Душан Силни*, *Растко*, *Српски краљеви Драгутин и Стефан Урош II Милутин и Смрт вилењака*, романи: *Сагореле сени*, *Валсотино империјал* и *Пантократора рука*. Члан Удружења књижевника Србије.

Радунка Богдановић (Ружићи, Владичин Хан, 1951), учитељица. Објавила четири збирке песама: *Домовино, да ти кажем*, *Из срца*, *Додир ћутања*, *Невпоље*; заступљена у књижевним часописима;

Верица Баторевић – Божовић (Лесковац, 1947), дипломирани правник, дугогодишњи новинар и уредник *Наше речи*: Дела: *Живот пише приче*, *Путотиси*; збирка песама *Трагови остајања у времену*.

Милан Рад. Божовић (Ужице, 1940), инжењер технологије. Дела: *Московске приче*, *Егејске приче*, *Германске приче*, *Сибирске приче*,

¹⁴ *Напомена*: Подаци о писцима преузети из књига самих аутора, критичких осврта, али и књиге Лексикон писаца лесковачког краја, Лесковац 2003. и литерарне свеске Глибочица између обала 2005/2006.

Брђанске приче. Објављивао у лесковачкој периодици. Члан Удружења писаца Лесковца.

Јован Белић - (Бечеј, 1945), дугогодишњи радник у СО Лесковац. Књижевни рад: књиге анегдота и шала *Та наша дивна створења* (све о таштама, 1999).

Славица Блажић Беба (Соко Бања, 1948). Књижевни рад: збирка песама *Просуте*. Објављивала песме у лесковачкој периодици, члан Удружења писаца Лесковца.

Миодраг Величковић (Лесковац), карикатуриста, илустратор, новинар и технички уредник „Наше речи”. Карикатором се бави од 1960. године, а прве радове објављивао је у новосадском „Дневнику”. Као истакнуто име у области карикатуре – био је члан жирија у Италији и Турској, као и више домаћин фестивала и салона карикатура. Илустровао је тридесетак књига дечје поезије и многе листове тога жанра. Добитник је „Златне значке” КПЗ Србије и Октобарске награде града Лесковца.

Новица Величковић - Позни (Лесковац, 1952). Књижевни рад: збирка песама *Светла на моја сећања*. Песме објављивао у лесковачким часописима.

Властимир Вељковић - Властимир Вељковић (1934), дипломирани филолог, новинар, вишегодишњи дописник дневног листа Борба и Новинске агенције Танјуг из Лесковца. Сарадник листова, радија и ТВ станица. Извештач са бројних догађаја у земљи. Бави се публицистичко – литерарним радом. Прилоге објављује у листовима и часописима за књижевност, уметност и културу. Добитник награда, ордена, плакета и других признања. Аутор је књига *Камено звоно* и *Иридино гласоносје*. Богато животно и новинарско искуство било је благородно поднебље које је помогло Властимиру Вељковићу да напише књигу узбудљивог тока и занимљивог наслова „Камено звоно”. Књига аутора Властимира Вељковића „Иридино гласоносје“ обрађује психолошке и парапсихолошке доживљаје, у причама које потичу из обичног народа, у којима је увек било више страсти него психологије, више апологије него науке. Аутор у књизи даје критичке исказе који се могу узети као идејни и естетски „грех“, чији је циљ да предоче неку моралну истину или поруку, чиме желе да потврде да су одраз, још увек патријалхалне заједнице у Србији и на почетку 21. века. Ауторово приповедање може се свеси на неколико култних чињеница које у човеку исказују високо поштовање, дивљење до обожавања или чак добијају божански карактер

Љиљана Вучковић (Лесковац, 1956). Књижевни рад: *Несанице*, збирка песама. Заступљена у „Песмопису” и Лексикону лесковачких писаца.

Светозар Веселиновић (1949, Кацабаћ, текстилни техничар). Објавио Песме и шале за одрасле и мале у Глубочици, 2001. Почасни је члан Глубочице;

Миодраг Горановић (Београд), доктор медицине. Објављивао у листовима и часописима. Књижевни рад: Заједничка збирка песама

Априлски жубори (1969). *Миодраг Горановић* је рођен 1950. године у Београду. Ученик је трећег разреда гимназије у Лесковцу. Своје радове је објављивао у *Нашој речи*, *Трибини младих*, *Нашем стварању*, *Дневнику*, *Чики* и другим омладинским и дечјим листовима. Горановићева поезија је искана од песимистичких жица и сва је у тражењу оригиналног поетског темпа. У њој је расточена елегична жеља чији акорди још увек дисонантно озвучују младалачка хтења, понирања и узлете. Видан је напор младог песника да проникне у животну окосницу проблема и да нађе његово аутентично разрешење:

Радиша Грујић (Београд, 1944), првак Народног позоришта у Лесковцу. Књижевни рад: драма *Све ће се разјасни*, коју су гледаоци видели широм Србије.

Александар Давинић (Власотинце, 1954), новинар, дугогодишњи дописник Експрес Политике и Политике из Лесковца и Врања. Књижевни рад: *Врањски бисери* и *Бисери са јужне пруге* (текстови-репортаже објављени у Политици).

Милан С. Димитријевић (Лесковац, 1947), доктор наука. Књижевни рад: збирке песама - *Песме* и *Космички свет* (2003). Објављивао је песме у заједничким збиркама, *Нашој речи*, *Студенту*, *Књижевној речи*, *Фронту*, *Песмопису*, *Спектру*, *Нашем стварању* и другима листовима и часописима. Објавио 45 научних радова од међународног значаја, а 84 научна рада у националним часописима. Написао је шест уџбеника из астрономије (за ученике гимназије). Члан је Академије нелинеарних наука, Москва, Друштва астронома „Руђер Бошковић” (председник), Друштва астронома Србије, Међународне астрономске уније, Европског астрономског друштва, Евро-азијског астрономског друштва, Москва. Добио велики број награда и признања.

Љубиша Динчић – (Лесковац, 1951), новинар, публициста. Књижевни рад: драме - *Државна тајна*, *Живео народ* и *Прељубници*; роман *Уклето* и књиге репортажа *Бела земља (белези)*. Монографија: *Школа поред реке*.

Надежда Нада Димитријевић (1924, Лесковац, дипломирани правник). Објавила више песама и других радова.

Сава Димитријевић, (Лесковац, 1938), новинар, дугогодишњу уредник Радио Лесковца. Књиге прозе: *Свеће у снегу*, *Баче поголеме од сокаци*, *Камењ на памет* и *Подсисарчани*. ТВ драме: *Господин Клео* и *Мој ујак чудо од детета*; позоришна драма: *Верглаши* и драмски текст: *Ће се жени Мика Дуз*. присутан у лесковачкој периодици. Заступљен у *Песмопису* и другим заједничким збиркама. Познат као писца на лесковачком дијалекту.

Михајло Дојчиновић (Брод, Црна Трава, 1934), дипломирани правник. Књижевни рад - збирке песама: *Сунчеве реке*, *Звездане кише*, *Шапат бреза*, *Заостављено време*, *Вертикале*, *Поноћни зов*, *Одбегле тишине*, *Љубав на мрављи поглед*; збирка прича *Венац на звезде*. Дојчиновић је заступљен и у заједничким збиркама лесковачких песника: *Песмопис*,

„Глубочица између обала и Зборнику радова лесковачких писаца. Један од оснивача Удружења писаца Лесковца и листа Помак.

Дејан Ђорђевић (Грделица), професор, есејист, књижевни критичар и песник. Књижевни рад: збирке песама *Јесам и нисам*, *Не/пристајање*. Био уредник часописа Успења и недељника Тачка. Присутан у српској и лесковачкој периодици.

Тамара Стојановић – Ђорђевић (Лесковац, 1970), професор књижевности. Књижевни рад: збирка песама *Цвет из пепела*. Члан КК Глубочица, присутна у лесковачкој периодици.

Небојша Ђокић (Бачевине, Лебане, 1960). Завршио факултет одбране. Књижевни рад: збирке песама: *Долазиш из ветра*, *Недосањани круг*, и *Мапа времена*. Добитник великог броја награда на анонимним књижевним конкурсима. Члан Удружења писаца. Присутан у лесковачкој и српској периодици.

Стојанка Станковић–Ђурић (1948, Горња Слатина, Лесковац, доктор медицинских наука) Објавила више научних радова и више књига;

Борислав Здравковић (Брестовац, 1930), познати професор књижевности, песник, новинар, главни уредник Радио Лесковца и часописа Наше стварање. Књижевни рад: збирке песама - *Тренуци лирике*, *Она између звезда и лишћа* (1987, са Војиславом Истатковићем), *На падинама сна* (2000); позоришне критике *Живот на даскама* (1970). Објављивао песме у најпознатијим српским и лесковачким листовима и часописима. Један од оснивача Удружења писаца Лесковца и листа Помак.

Саша Ж. Здравковић (1967, Лесковац, дипломирани инжењер). Објавио збирку афоризама *Празна обећања*, Ниш, 2002. године;

Миодраг Драган Здравковић (Медвеђа, 1950). Књижевни рад: збирке песама *Снопље*, *Изван вида дан*; поема *Свевидар*. Присутан у српској и лесковачкој периодици.

Драгана Зоричић (1984, Лесковац). Објавила збирку песама *Све на свет* (2002), присутна у Глубочици између обала 2001. и 2002. године; Професор Б. Ђорђевић примећује да је „њена љубав као девојачка плетеница”. Драгана је усамљена девојка, жељна пажње и љубави родитеља. Она јавно комуницира са оцем и мајком, и ненаметљиво упозорава како би читалац схватио баш онако како треба њу схватити. Има много заноса, много узнемирења и личне нестабилности.

Јелена Златковић је рођена 11. јула 1973. године у Скопљу. Основну и Економску школу завршила је у Лесковцу. Дипломирала је на Филолошком факултету у Приштини, на Групи за српску књижевност и језик, 1997. године. Исте године почиње да ради као професор у Првој текстилној школи у Лесковцу. Радилa је и у Средњој школи „Светозар Костић Тоза” у Вучју.¹⁵ Трагично губи живот 28. јула 2002. године. Прва текстилна школа дуго ће памтити представу „Свети Сава” коју је припремила са својим ученицима, члановима драмске секције. Ученици и

¹⁵ Маре Каранфиловић о Јелени Златковић, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 175.

колеге ће је памтити, пре свега, по ентузијазму, веселом духу, речитошћу, љубављу коју је несебично исказивала у раду. Написала је рецензију за књигу „Сан бесане ноћи” Братислава Тодоровића.

Смиља Илић - „Хоћу још да певам” – тако је некада певала Смиља Илић (1949, Доња Лакошница, код Лесковца). Ова наставница физике и хемије, која је радила у Грделици и ОШ „Коста Стаменковић”, а пензионисана 2000. године, због преране смрти, није до краја могла да исказе свој несумљиви песнички таленат.

Војислав Ј. Истатковић (Власотинце, 1953), правник, песник, присутан у српској периодици, добитник више значајних песничких награда. Збирке песама: *Љубилиште*, *Сабрани делови*, *Пауза за кишу*, *Она између звезда и лиића* (са Бором Здравковићем, 1987).

Љиљана Јанаковић (Лесковац, 1947), професор, присутна у српској периодици. Аутор је двојезичних, српско-македонских песничких књига, *Вода жедна меда*, из које је песма *Бојим се* увршћена у антологију српске љубавне лирике Пере Зубца и књиге документарне прозе *Македонија, земља добрих људи*. Збирке песама: *Звездана преписка* (на српском и македонском језику), *Вода жедна меда*, *Обојене песме*, *Звездана преписка*.

Снежана Јанковић, песник. Рођена је 1970. године у Лесковцу. Члан је књижевног клуба Глубочица. Збирка песама *Скривена боја немуре*. Живи у Лесковцу.

Љиљана Јањић (Слатина, Јагодина), професор француског језика, присутна у српској периодици, а успешно се бавила и превилаштвом. Књижевни рад: збирка песама *Кућни праг*, *Јавила са крова рода*; књига прича *Царска крушка*. Члан је Удружења писаца Лесковца, Књижевног клуба „Глубочица”, Друштва Србија – Француска у Лесковцу.

Снежана Јањић (Лесковац, 1950), присутна у лесковачкој периодици, члан Удружења писаца Лесковца. Књижевни рад: песме - *Кад јесен процвета* и *Споменак*.

Раде Јовић (Лесковац, 1937), један од најплоднијих и најбољих лесковачких писаца, један од оснивачка Удружења писаца Лесковца и листа Помак. Збирке песама за децу: *Небески морнари*, *Мале*; збирке песама: *Вињете*, *Разговор с Ветерницом* (Јеванђеље лесковачког менталитета), Бајке: *Принц Леско и принцези Леска*; романи: *Сезона клања*, *Перпетум мобиле*, *Срећно царство*, *Бесна кобила*; драмски текстови: *Нудим ти пуне руке живота*, *Пут у светлост*, *Време препознавања*, *Гозба*, *Лесковчанин у Паризу*; монодраме: *Мој нас Краб*, адаптација Шекспировог дела, *Ласте јастребарске* и *Не се знаје*, *Заре игра*.

Зоран Јовановић (Лесковац, 1969), магистар економских наука, афористичар и песник, добитник бројних награда на песничким и конкурсима за кратку причу. Године 2010. на Књижевном конкурсима „*Вукашин Цонић*“ освојио је другу награду. Песме и приче објављивао у

зборницима; припрема збирку песама и прича под насловом *Моја последња зб(и)рка*.

Мирослава Јовановић рођена је 31. јануара 1935. године у селу Велико Војловце, где је завршила основну школу. Средњу економску школу завршила је у Лесковцу 1958. године. Писањем почиње да се бави 1966. године, а радови су јој објављивани у Нашој речи. Живи и ствара у Лесковцу. Објавила је збирке песама „*Тежина идиличне младости*“ и „*Постанак света*“.

Саша Јовановић (Ниш, 1966). присутан у периодици. Књижевни рад - роман *Регент* који је замишљен као трилогија.

Милан Јоковић (Нови Сад, 1940), познати лесковачки новинар, репортер и аутор бројних прича, дугогодишњи главни и одговорни уредник листа Комбинат (Лесковац) и дугогодишњи дописник Дневног телеграфа и других београдских гласила. Припремио за штампу избор најбољих репортажа *Непоуздано сведочанство*. Добитник награде Удружења новинара Србије 1977. године за изузетне резултате у новинарству.

Нина Костић (Лесковац, 1991), објављивала у лесковачкој периодици. Збирке песама *Јутарња роса*, *Пролеће у срцу*, *Сунчеви одсјаји* и *Сломљена крила*. Песма „Челична птица“ објављена јој је у књизи „Лесковачки крај у време НАТО агресије“, Лесковац 2000. године. Добила је прву награду за песму „Свети Сава“ на конкурс Одељења министарства просвете Јабланичког округа 2001. године.

Јадранка С. Костић (девојачко Савић), рођена је 18. јуна 1966. године у Лесковцу. Хемијски техничар. Књижевни рад: „*Мирис душе*“, збирка песама, 1997, „*Пламени дозиви ветра*“, 2000. Објављивала у заједничким збиркама песама: *Глубочица између обала*. Члан је КК Глубочица. „*Мирис душе*“ - (...) Пуна врелих осећања и богате стваралачке маште, „*Мирис њене душе*“ и *мирише и пати, радује се, доживљава пропуштене дане и ноћи*. Јадранка нежним стиховима оживљава свој свет лепоте. Љубавна поезија Јадранке Костић тематски је веома богата. Језик чист, књижевни и то доприноси да се песме читају са лакоћом и задовољством. „*Пламени дозиви ватре*“ - Друга књига лирских песама под називом „*Пламени дозиви ветра*“ јесте, у ствари, наставак трагања за минулим успоменама, које су и рођене и остале под њеним небом.

(...) Поетеса Јадранка је рођена да воли, да путује и да превали дуг и напоран пут и да својом шетњом узбуђује. Баш тако је и постала богата. Богата снажним осећањима. И да на тим поетским просторима тражи само своју истину. Њени стихови су надахнути, пуни емоција, јер искреношћу призивају своје снове. Није градила кованице. За њих и није било потребе. Емоционалну пуноћу постигла је снагом повезаних речи стандардног говора.

Маре Каранфиловић, професор књижевности и српског језика, књижевни критичар, песник. Рођена је 1968. године у Скопљу. Члан је

Књижевног клуба Глубочица. Професор у Школи за текстил и дизајн. Живи у Лесковцу.

Слободан Костић Коста (Крагујевац, 1941), дипломирани правник, присутан у књижевној периодици. Књижевни рад: пикарски роман *Гуте Ђубре*.

Данило Коцић (Дадинце, 1949), новинар, дугогодишњи дописник Политике из Лесковца, професор књижевности и дипломирани правник. Књижевни рад: роман *Изабрани живот, Изабрана тишина и Изабрани дани*; збирке песама за децу *Чудна лађа* и *Дневник на распусту*; збирке песама за одрасле *Говор камена* и *Песма жени*. Године 2006. кратки роман *Изабрани дани* освојио прву награду на другом анонимном књижевном конкурс у Лесковачке Издавачке куће „Филекс”. Награђиван и на другим књижевним конкурсима за кратку новинску причу. Члан је Удружења новинара Србије и Удружења писаца општине Лесковац.

Мира Коцић (Братмиловце, 1959), дипломирани политиколог, једна од најистакнутијих песникиња Лесковца, добитник бројних награда. Један од оснивача Удружења писаца и листа Помак. Године 1969. штампана је заједничка збирка песама *Априлски жубори* четворо гимназијалаца међу којима је заступљена и Мира Тасић (девојачко презиме). Самостална збирка песама *У небо верујем* и збирка кратких прича *Змијарева кћи*.

Даринка Костић (1952. Зли Дол, Босилеград, професор). Објавила књиге: *Ветрови завичаја*, присутна у збирци Глубочица између обала 2000, 2001. и 2002. Члан је КК Глубочица; Ради као професор. Књижевни рад: „*Ветрови завичаја*” (КК Глубочица, Лесковац 2001). Објављивала у збирци „Глубочица између обала”. Објављивала песме у часописима *Мост* и *Братство*, на бугарском језику у Босилеграду. Члан је КК Глубочица – Лесковац. Добила је више похвала, књижевних награда и признања. „*Ветрови завичаја*”- У свим песмама је љубав. У тим песничким прокламацијама објединила је све симболе личног живота. Лирска открића судбински се повезују са временом девојачког поноса. Много тога је бујало у њој... Највећи део њених песама имају ново рухо, елегију и носталгију. Језик је граматички и синтетички исправан. Слободним стилем негује савремену поезију.

Владимир Красић (Ниш, 1943), познати новинар Вечерњих новости и Борбе. Објавио књиге: *Мајска свитања, Марија Михајловна, Молитва против успомена, Разљубак, Ена из огледала, Жена у плавом прозору, Срце у трку, Црна мачка, Новембар у Београду, Саопштење, Књига о сновима, Књига о хороскопу, Убице су дошле с маскама, Позови шифру кавез* (сценарио за филм), *Азра у оку*. Члан је Удружења књижевника Србије и оснивач Радио Новости. Радио је као дописник Радио Београда и ТВ Београд и уредник у Вечерњим новостима. Уређивао многе часописе. Водио је и школу новинарства. Красић је аутор четрдесетак књига и 20.258 наслова у новинама. Добио је 53 награде, признања и одликовања.

Ненад Кражић (Лесковац, 1941), изузтно присутан у културној јавности, директор у више установа Лесковца. Завршио Позоришну академију у Београду. Објавио књиге: *Буђење*, монодрама и драмолет из лесковачког живота, *Зорка Мантина*, монодрама из старог Лесковца, *Димитрије, сине Митре*, драма из старог Врања, *Лесковац, време прошло, време садашње*, монографија о Лесковцу (коаутор др Живан Стојковић), *Занатство Лесковца* (коаутор др Живан Стојковић), *Кад су Ветерницим пловили чамци*. Објављивао у бројним часописима и добио бројне награде. Један од оснивачка Удружења писаца Лесковца и листа Помак.

Аница Крстић (рођена 1995. године). Прве песмице почела да у првом разреду основне школе. Многе сам поклањама друговима и драгим рођацима. Ојавила збирку песама „*Први кораци*“ 2007. године (Филекс, Лесковац).

Небојша Крстић рођен је 1963. године у Лесковцу, а живи у Великој Грабовници, код Лесковца, где је и завршио основну школу. Гимназију је учио у Лесковцу и стекао звање организатор програма и културно-уметничких манифестација. Дипломирао је 1985. године на Филолошком факултету у Скопљу, на Групи за југословенску књижевност и српски језик. Исте године почиње да ради, најпре у више школа у општини Медвеђа, а од 1991. у истуреном одељењу ОШ “Славко Златановић“ у Оруглици. Крајем осамдесетих прелази у основну школу у Великом Трњану. Постављен је за директора Народне библиотеке 7. фебруара 2001. године, а разрешен дужности 4. децембра 2002. године. Објављивао у часописима и у заједничкој збирци „Глубочица између обала“. Члан је Књижевног клуба Глубочица. Године 2008. Крстић је објавио збирку песама „*То код нас не може да буде*“.

Љиљана Крстић, професор и песник, рођена је и живела у Београду. Основну школу завршила је у Лебану, средњу школу и Учитељски факултет у Врању. Прву заједничку збирку објавила је у средњој школи и од тада добитник је многих престижних признања у Јабланичком и Нишком округу. Активни је члан Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу и ради као учитељица у ОШ Вук Караџић. Објавила је збирку песама „*Витез Теодор аждаја и пегава Маја*“ (Филекс, Лесковац 2008).

Мија Кулић (Лесковац, 1952), машински инжењер. Током осамдесетих година објављивао је стрипове са хорор тематиком за немачки стрипски часопис „Геспенстер Гесцхицхтен“. Такође је радио и на стриповима серијала „Том и Џери“, публикованим у Белгији. Радио је насловне стране за рото романе издавача Дневник из Новог Сада, као и за насловну страну за стрип „Книнце, витезови Српске Крајине“ у издању „Политике“. Кулиће је, између осталог, написао књиге „*Циркус М*“ у којој се нашло тридесет првих емисија Радио Лесковца и роман „*Ја те познајем*“ у издању нишког Зографа.

Лазар Миленковић (Вучје, 1938), песник, присутан у угледним часописима. Награђиван и хваљен, али увек скроман, Миленковић

заслужује да се о њему говори и пише као о добром песнику и приповедачу.

Боривоје Лукић (Лесковац, 1941), члан КК Глубочица. Збирка песама: *Песме о Лесковцу* (заједно са унуком Мајом Лукић).

Маја Лукић (Лесковац, 1986), члан КК Глубочица. Збирка песама *Песме о Лесковцу* (заједно са дедом Боривојем Лукићем).

Предраг Марић (Лесковац), један од најугледнијих психијатара. Радио је у Лесковцу, Власотинцу и Београду. Словио је за великог хуманисту, а о њему је написано безброј новинаких текстова у најпрестижнијим срским новинама и часописима. Књижевни рад – романи: *Пун месец над Власинским језером* и *Kanibal ante portas* (Људождер је пред вратима).

Светислав Марјановић – Цеци рођен је у Лесковцу 27. новембра 1959. године. Завршио је Лесковачку гимназију 1978. године. Објавио збирку песама „*С обе стране зида*“ (1988). Марјановић је оснивач и директор привредног друштва „Принт-уп“ доо (2005) и потпредседник Центра за самостални живот особа са инвалидитетом Србије (2010-2014).

Аутор је тридесет реализованих пројеката и учесник бројних семинара, а од 2003-2013. године локални координатор у реализацији више од 20 пројеката Центра за самостални живот особа са инвалидитетом Србије.

Димитрије Миленковић (Лесковац, 1937), професор књижевности, дугогодишњи просветни радник, активан у политичком животу града. Почео да пише од 1954. године „Омладинском гласу“, подлистку „Наше речи“. У ауторском издању објавио је књигу *Мој црно бели свет*.

Никола Милићевић рођен је 1948. године у Лесковцу. Основну и Хемијско-техничку школу завршио је у Лесковцу. Од 1967. до 1973. године правио је лекове у Фармацеуско-хемијској индустрији „Здравље“. Потом, покретач и вишегодишњи главни и одговорни уредник фабричког листа „Здравље“. Сарађивао је листовима *Наша реч* и *Панорама*, *Привредни прглед*, *Четврти јул*, као и у Радио Лесковцу. Обављао дужност заменика главног и одговорног уредника Јужноморавских омладинских новина (ЈОН), подлистка *Омладинских новина*, гласила РК ССОС, а био је веома битан у настанку стрип магазина *Арсенал*. Пилотирајући разним типовима једрилица и авиона на небу провео око две хиљаде сати. Објављивао је репортаже, приказе и стручне текстове из области ваздухопловства у магазину *Арсенал*

Радомир М. Милојковић – *Бале* (1925). Објавио је збирку песама *Вечни цвет*, 1980. Заступљен у једно броју заједничких збирки песама. Присутан у листовима и часописима. Добијао награде на конкурсима за поезију и крату новинску причу;

Борица Миловановић – *Боркица* (девојачко Голубовић), (1947, Свође, професор). Уредник Драмског програма у Културном центру – Лесковац, уредник литерарне свеске Глубочица између обала за 2000, 2001. и 2002. годину. Бави се књижевном рецензијом;

Љиљана Такић Миленковић (Власотинце), грађевински техничар, пише песме, кратке хумористичке приче. Збирке песама: *Птица љубави*, *С обе стране љубави* и збирка прича *Ту око нас*. Члан Удружења писаца Лесковца. Песме је објављивала у листовима и часописима „Глубочица између обала“, „Глубочица“, „Наше стварање“, „Наша реч“, „Лескотек“, „Комбинат“, „Јединство“, „Пионир“.

Зорица В. Митић (1932, Лесковац, ВПШ, библиотекар). Књиге: Узлетимо с ветровима, КК Глубочица, 1994, Женске приче, КК Глубочица, 1997, Женски разговори, КК Глубочица, 1997, Женске приче II, Женска казивања, КК Глубочица, 2000, Заједничке зборке: Глубочица између обала 86, 88, 2000, 2001. и 2002; присутна у бројним часописима. Добитник бројних награда. Зорица Митић (Лесковац), дугогодишња библиотекарка у Народној библиотеци у Лесковцу. Завршила књижевност на Вишој педагошкој школи. Објављивала је у заједничкој збирци: Глубочица између обала, у локалним гласилима „Наша реч“ и „Наше стварање“. Била је учесник на Сусретима жена писаца Југославије 1989. и 1990. Два пута добила награду Друштва библиотекара и Већа Савеза синдиката, а за литерарно стваралаштво добила Октобарску награду града Лесковца.

Љубинка Младеновић, песник. Рођена је 1958. у Лесковцу. Члан Књижевног клуба Глубочица. Збирке песама: *Оловка пише срцем*, *На крилима песме*, *У пољу белог папира*. Живи у Лесковцу.

Слађана Младеновић, дипломирани социолог, песник, уредник у Лесковачком културном центру. Објавила више запажених песама у заједничкој збирци Глубочица између обала. Члан КК Глубочица.

Војин Митровић – У Лесковца је познат као један од најбољих песника. Објављивао је у готово свим лесковачким часописима, побеђивао на бројним књижевним конкурсима. На једном од конкурса Наше речи освојио је прву награду за збирку „*Стојбине*“, али се та књига (иако је пропозицијама предвиђено њено објављивање) није штампана.

Никола Митровић (1933-1997) био је лесковачки стрип цртач и илустратор. Завршио је Уметничку школу „Ђорђе Крстић“ у Нишу у њеној првој генерацији. Почео је да ради као наставник ликовног образовања, али је готово читав радни век провео као дизајнер у предузећу „Тома Костић“ у Лесковцу. Био је један од првих стрипских сарадника тек основаних Дечјих новина у Горњем Милановцу са стрипом „*Бук и Вук*“. Од тада му је штампан огроман број табли и каишева, а вероватно је најпознатији његов рад за едицију „*Никад робом*“. Био је коаутор вероватно најкомерцијалнијег и најпознатијег стрипа на овим просторима, „*Марко и Славко*“. Објавивао је у љубљанско-загребачком Нашем стрипу. Почетком деведесетих за Политикин забавник (Мали забавник) радио је бајке за децу у стрипу. У другој половини деведесетих преузео је ликовно обликовање и техничко уређивање часописа Ђачки забавник. Са Миомиром Мијом Кулићем покренуо је, потпуно волонтерски,

Лесковачку школу стрипа 29. маја 1995. године (данас школа носи Коканово име). За живота је групно излагао на изложби „*Седам величанствених*“ у Лесковцу, на Другом салону стрипа у Зајечару и на изложби „*60 година домаћег стипа у Србији*“ у Суботици. На Првој балканској смотри младих стрип аутора 1998. приређена му је прва самостална, посхумна изложба. Од тада су његови радови излагани на групним изложбама у Шапцу, Крагујевцу, Зајечару и Зрењанину. Добитник је награде „*Максим*“ за животно дело Салона српског стипа у Зајечару и Октобарске награде града Лесковца 1997. године. На балканским смотрама младих стрип аутора од њихових почетака 1998. установљена је награда која носи име „*Никола Митровић Кокан*“ и додељује се најбољем младом балканском стрип цртачу, илустратору, сценаристи, теоретичару, а његово име носи и најдуговечнија награда за допринос стрпском стрипу која се додељује у Србији

Станко Миљковић (Велико Војловце, 1948), професор књижевности, дугогодишњи новинар Радио Лесковца и Наше речи. Књижевни рад: збирка кратких прича *Рашки сликар*, зборник есејистичких текстова *Записи у времену*; романи *Тумач сопственог сећања* и *Опсада*. Писао је есеје, књижевне критике, бавио се и историјом књижевности. Уређивао лист Помак, а један је од оснивача Удружења писаца Лесковца.

Јован Јоца Михајловић (Лесковац, 1924), наставник, новинар, лектор, један од најпознатијих лесковачких писаца и одличан зналац лесковачког говора. Књижевни рад: збирка песама *Раскалашине кише*, књига романсираних биографија знаменитих људи *Неувели откоси* и дијалектолошка студија *Лесковачки говор*. Одликован је: Орденом за храброст, Орденом братства и јединства са сребрним венцем, Орденом рада са златним венцем, Орденом заслуга за народ са сребрним венцем. Добио је и Октобарску награду Лесковца, диплому Дома културе у Руском Крстуру, Повељу скупштине Црвеног крста Југославије, Захвалницу Народне библиотеке „Радоје Домановић“ у Лесковцу и друга признања.

Богољуб Михајловић најпознатији по својој хаико поезији, стихове пише још из гимназијских дана. Књижевни рад: збирка песама *Свирале ветра*. Добитник бројних награда за хаико поезију.

Јована Г. Момчиловић је рођена 12. јануара 1987. године у Лесковцу. Објавила је прву збирку песама „Даље од бескраја“, 2002. године. Сарађује и објављује своје песме у ђачким новинама и књижевним часописима. Добитник је награда: прво место поводом Дана ОШ „Светозар Марковић“, 1999. године, писмена похвала Наставничког већа ОШ Светозар Марковић, 2000. године, прва награда на конкурс у Црвеног крста на тему „Крв живот значи“, 2001. године, захвалнице за учешће и допринос афирмацији међународног стваралаштва. (...) Сва признања, која је добила млада поетеса Јована Момчиловић, јесу њено време настајања а и сигуран знак да неће бити заборављена.

Милан Момчиловић (Јабуковик, Црна Трава, 1952), новинар, дипломирани политиколог. Књижевни рад: збирка песама „*Вече над Лесковцем*“. Као новинар, радио је у војном листу „Народни борац“ у Сарајеву, Радио Лесковцу, Радио Сокобањи, лесковачкој „Нашој речи“, где је једно време обављао дужност директора и главног и одговорног уредника. Од 1989. године стални је дописник Политике из Лесковца. Поред осталих, добитник је награде из Фонда „Алекса Маркишић“. Песме пише из студентских дана. Објављивао је у часописима и преко радиостаница.

Драгутин Николић (Грделица, 1939), доктор медицине – специјалиста интерне медицине. Наслови објављених књига: *Снови на јастуку*, *Уста пуна смеха*, *Ратници у белом*, *Раздрагана планета*. Др Николић се поезијом бави још из гимназијских дана. Од 1966. године пише веома интензивно. Објављује у заједничким збиркама и часописима: Глубочица између обала, Наше стварање, Помак, Наша реч. Један је од оснивача КК „Дервен“ у Грделици, а био је његов председник. Члан је КК Глубочица, члан Удружења писаца општине Лесковац и Еколошког друштва Грделица. Добитник је више награда и признања.

Петар Д. Николић (1948, Печењевце, Лесковац, правник). Књижевни рад: До ушћа без краја, лирске песме, 1995. Члан Клуба песника при Дому културе у Печењевцу;

Слободан Николић Травица (Печењевце (1939). Од 1964. године живи у Немачкој. Објавио је три књиге прозе: *Река мисли моје домовине*, *Завичај*, и *Колевка* и два романа: *Павлина* и *Ћутљиве даљине* и збирку песама *Пролећне кише*. Живи и ради у Минхену.

Нада Николић (Предејане, 1947), члан је Удружења писаца аматера од 1981. године. Књижевни рад: збирка поезије и прозе *Не играј се ватре*. Први пут се појављују њене три песме у заједничкој збирци „Срце на длану“, која је објављена 1982. године у издању Удружења писаца аматера Српбије.

Драгана Нешић (Лесковац, 1986) присутна у лесковачкој периодици. Књижевни рад: збирка песама *Кад облаци замиришу*. Члан је КК Глубочица. Добитник је награде на Светосавском конкурсима 2000. и 2001. године. Освојила је награду на конкурсима Блистав осмех у стотој у организацији СО Лесковац, добитник је дипломе часописа Пет плус из Краљева и добитник дипломе за српски језик и литерарно стваралаштво. Њена биографија са фотографијом штампана је у енциклопедији талентоване деце Србије *Они долазе*.

Првољуб Пејатовић (1932), песник, новинар Борбе и ТВ Београд. Са још тројицом песника присутан у збирци „*Квартет*“ (1954), објавио књигу путописних репортажа „*Градови и љубави*“ Заступљен у песничким зборницима: *Врата времена* Ивана В. Лалића (1958), *Немир од искона* – поетски рецитал (1968), *Људи* Јура Каштелана (1969), *Поезија бунта и отпора* Зорана Гавриловића (1976), *Како се рађала југословенска*

револуционана поезија Милорада Блечића (1979), *Црвена зора времена – југословенска револуционарна поезија 1919-1980*. Блаже Шћепановића (1980), *Књига другова – алманах најмлађих југословенских социјалних лиричара* Новака Симића и Јована Поповића (1980)... Приредио песнички зборник *Књига и револуција – зборник ангажоване поезије у Југославији (1919-1980)* (1981). Добитник бројних награда међу којима и највише награде за новинарско стваралаштво „*Светозар Марковић*“ (1973).

Јасмина Петковић (Лесковац, 1966), професор педагогије, радила као новинар Радио Лесковца, а своје радове објављивала у листовима и часописима. Објавила више прича у Јутарњем програму Радио Београд. Петковићева спада у ред најталентованијих писаца лесковачког краја.

Груја Петковић (Лапотинце, Лесковац, 1936), професор књижевности, ранди век провео у просвети. Члан Удружења писаца Лесковца, присутан у лесковачкој и српској периодици, а радове му објављивала и Политика. Први штампани рад је циклус песама (поема) *Крвави тир*. Књижевни рад: *Свети Сава – први српски учитељ, Књигу о Вуку*.

Перица Пешић (Мирошевце, Лесковац, 1950), дипломирани технолог и магистар наука. Књижевни рад: збирка дечјих песама *Испод свода плава и Афоризми*. Члан Српског хемијског друштва, Удружења писаца општине Лесковац и Књижевне заједнице. Од дванаесте године пише кратке књижевне форме, црта карикатуре и сакупља народне умотворине. Песме је објављивао у бројним листовима и часописима- Заступљен у Зборнику радова лесковачких писаца (Удружење писаца, 1998. године) и књизи „Лексикон писаца лесковачког краја“ (КК „Глубочица“, Лесковац, 2003. године).

Марија Пешић је рођена 19. маја 1987. године у Лесковцу. Пише од најранијих дана. Објављивала песме у школским часописима ОШ „Коста Стаменковић“ у Лесковцу. Учествовала на литерарним сусретима. Ученица Хемијске школе у Лесковцу. Књижевни рад: збирка лирских песама „Бићу као птица“, КК Глубочица, Лесковац. Члан је КК Глубочица. (...) Боје свога детињства у овом литерарном првенцу млада Марија је препознатљиво описала. Завичајно небо има четири циклуса. Иако између њих нема одређених међа, простор те поетике афирмише љубав. Прва поетска истина је у сновима. Марија је најчешће сама пред собом. Марија жели једноставно да штампа све што је написала. Језик раван њеној младости.

Драган Радовић (Добре Воде, 1955), професор књижевности, песник, књижевни критичар и уредник Нашег стварања. Књижевни рад: збирка песама за деца *Добра Вода*. Бави се поезијом, прозом, књижевном критиком и рецитовањем. Обављао дужност главног уредника листа Помак и био управник Народног позоришта у Лесковцу. Објављивао је радове по књижевним часописима и листовима. Највише радова било је на страницама Змаја, књижевног часописа за децу. Добио је неколико награда за књижевно стваралаштво.

Годана Томић Радојевић (Лесковац, 1939), једна од најпознатијих лесковачких песникиња. Књижевни рад: збирке песама на лесковачком дијалекту *Исцв'тена стрњика* и *Жедна Јефимија*. Објављивала је у многим часописима, зборницима и заједничким збиркама: „Наша реч”, „Четврти јули”, „Рад”, „Наше стварање”, „Стремљења”, „Пјесничка ријеч на изворима Пиве”. Добитник награде за поезију – у Београду 1985. и 1986. године. Годана Томић – Радојевић је писала и хаику песме. Књижевно друштво „Филип Вишњић” из Ниша, 1995. године објавило је Горданину невелику књигу (невелику по обиму) хаику поезије.

Драгомир Радовановић (*Кацабаћ, Бојник, 1947*), доктор економских наука, професор Високе школе струковних студија у Лесковцу, ванредни професор универзитета. Радовановић важи за најплоднијег лесковачког писца. Његов научни и књижевни рад приказан је у књигама „Ко је ко у хумору и сатири Југославије”, „Лексикону писаца просветних радника Југославије и Републике Српске и књизи „*Знаменити Пусторечани*”. Добитник је многобројних признања од којих издвајамо Орден рада са златним венцем. Радовановић се књижевним радом бави од 1987. године. Члан је Удружења књижевника Србије. Објавио је велики број књига. Збирки афоризама, прича, песама, шала, вицева, занимљивости и обичаја у лесковачком крају. Баби се и сликарством. Прву књигу афоризама *Стално су будни – зар нису чудни* објавио је 1987. године, у 39. години живота! Проф. др Радовановић је објавио више од сто књижевних дела, као и велеки број уджбеника и наулних радова.

Самник Силомић (Ратомир Костић, Навалин, Лесковац 1941), дипломирани економиста. Књижевни рад: збирке песама: *Плет и Доплет* (ауторско издање). Прве песничке радова објавио је у часопису „Глас пинира”, у недељнику „Наша реч” и другим листовима.

Саша Станковић (Лесковац, 1980), професор књижевности, песник, приповедак и књижевни критичар. Књижевни рад: књига прозе *Двадесет жуљева*. Песме објавио у колективној збирци *Кућа од расцветалих жеља* (2007), Фондација даровирх Христифор Црниловић – Власотинце. Заступљен у антологијама *Најкраће приче* (Алма, 2010, Београд) и *Цео живот у мање од 900 знакова* (Алма, 2011, Београд). Године 2011. ушао је у антологију *ПЕГАЗ - печат времена* заједно са писцима као што су Светислав Басара и Исидира Бјелица, чиме је остао једини писац са Јабланичког округа који је ушао у збирку којом се обелажава 40 година Књижевне омладине Србије.

Горица Станковић (Лесковац), пише љубавну и родољубиву поезију. Књижевни рад: збирка песама *Сама*. Присутна у зборницима – „Арте стих 2013“, „Чегарске ватре“, „Стиховање“, „Мирис брда на шљиве зреле“, „Снага ријечи“, „Прљача“ и другим.

Светолик Станковић (Бабичко, Лесковац, 1945), дипломирани инжењер. Књижевни рад: *Последња лука, Залудна молитва*. Заступљен у заједничкој збирци песама *Младост Поморавља* (1970), у издању Завичајног клуба

студената и Народне библиотеке из Брестовца. Песме објављивао у Глубочици, Помаку, Нашој речи и другим листовима и часописима. Члан Удружења писаца Лесковца.

Предраг Станковић је рођен 1963. године у Лесковцу. Дипломирао је на Групи за романистику Филолошког факултета у Београду. Професор је латинског и француског језика у Лесковачкој гимназији. Писао је за „Нашу реч“, пише за „Think Tank“. Станковић живи као и сав остали свет, али верује да је тај живот вредан приповедања.

Иванка Стојановић (Лесковац, 1959), професор књижевности, новинар Радио Лесковца. Књижевни рад: за кратко време начинила прави песнички подвиг: уобличила је лирски триптих о љубави („*Док ти живиш*“, 1996, „*Отђутана тајна*“, 1997 и „*Видишите*“ 1997): романи: *Опростом благослови* и *Грдна сам ти и нико*. Прва објављена песма у листу „Наша реч“ 1973. године. Своје песме говорила је на разним медијима, учествовала на разним књижевним конкурсима. Присутна у српској и лесковачкој књижевној периодици.

Јелена Станковић, студент, песник. Рођена је 1985. године у Лесковцу. Члан Књижевног клуба Глубочица. Новинарка „Тачке“ из Лесковца. Живи у Лесковцу.

Марина Т. Стевановић, социолог, песник. Рођена је 1968. у Лесковцу. Члан Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу.

Радмила Станковић, учитељица. Рођена 1952. у Лапову. Члан је Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу.

Живојин Станковић, песник. Рођен је 1935. године у Доњој Лакошници код Лесковца. Члан Књижевног клуба Глубочица. Збирке песама: *Бурне страсти*, *Небеске силе*. Живи у Лесковцу.

Марко Стојановић рођен је 17. маја 1978. године у Лесковцу где и данас живи и ради као професор енглеског језика. Већ осамнаест година црта стрипове и преводи их („Hellboy“, „Hardboiled“, „Raptors“, „Sky Doll“). Сценариста је стрип албума „Maks Debris“, „Црне душе“, „Постеља од глога“, „Реквијум“, „Пасји живот“, „Прах“, „Пепео“, „Бајка и друге истине“, „Мртва стража“, „Духови у боци“, „Чудовиште“, „Зла крв“, „Le Dico des Hommes“ (Француска), „Le Dico des Femmes“ (Француска), „Les 69 secrets à savoir sur les Femmes“ (Француска), „Les 69 secrets à savoir sur les Hommes“ (Француска), „Tout obtenir de Lui“ (Француска), „Tout obtenir de Elle“ (Француска) и серијала „Вековници“ и „Бескрвни“. Пише за неколико часописа (колумниста је и администратор сајта UPPS – www.upps-sajt.com). Своје текстове и стрипове објављивао је у Политици, Књижевној речи, Политикином забавнику, Стрип вилајету, Градини, Нашем трагу, „Pressing-u“, „Pressing Movie-u“, „Арсеналу“, „Градцу“, „Трешу“, „Pressek-u“, „Багеру“, „Think Tank-u“, „Еону“, Панорами, Бачком забавнику, „Strip Pressing-u“, Нашој речи, Киши, Правнику, „Bumerangu“, Новој нашој речи, „Стрипотечи“, „Витезу“, „Ennea-i“, „Стрип креатору“ (Македонија), „Барским новинама“ (Црна Гора), „Стрип

ревији“ (Хрватска), „Parabellumu“ (БиХ), „BDC-u“ (Румунија), „Dentist Pro-u“ (Француска), часописима Нови српски стрип (Србија) и Balkan comics connections (Велика Британија). Аутор је књиге есеја о стрипу под називом „*Јужњачка утеха*“ у издању Нишког културног центра у едицији „Елдорадо“. Приредио је и уредио монографију „*Лесковачки стрип 1950-2010*“, као и више албума домаћих стрип аутора.

Зоран Стојановић (Прилепац, Власотинце, 1955), дипломирани економиста. Објавио неколико књига, а најпознатија му је збирка песама *Пропланци снова*. Поезијом је почео да се бави као ученик гимназије, а касније и као студент Економског факултета у Нишу. Песме је објављивао у многим листовима и часописима у земљи. Учествовао је на многим књижевним вечерима и сарађивао са Књижевним клубом „Глубочица“ – Лесковац. Поред поезије, пише и кратке приче. Члан је Удружења писаца Лесковца.

Зорица Стојановић је рођена 18. децембра 1959. године у Лесковцу. Пензионер. Књижевни рад. Збирка песама „Сломљено срце“, КК Глубочица, Лесковац 1998. Објављивала у заједничким збиркама песама и Глубочици између обала 200, 2001, 2002. Члан је КК Глубочица. Учесник је књижевних конкурса и похваљивана.

Саша Стојановић (Приштина, 1965), доктор ветерине, један од најугледнијих лесковачких писаца. Књижевни рад: романи – *Крвоследници* и „*Manchester siti blues*“ (2006); приче: „*Конкурс за хероја*“ (награда Књижевне речи за кратку причу, 1983), „*Слушај Пишкин*“ или *О усамљености*“ (награда књижевног часописа „*Улазница*“ за најбољу прозу у 2005 години), „*Пентомерон или Поучна прича о Прокопију*“; Есеји: „*Крвоследници опет јашу или Цело Туце Полу Теза о Мрсомуду тињанину*“ (Градина-Ниш, Зарез-Загреб, Одјек-Сарајево, Hereticis-Београд); Драма: *Крвоследници* (комедија у два чина; Стојановић је главни и одговорни уредник часописа Think Tank.

Љуба Стојановић (Живково, Лесковац), правник. Романи: *Од пакла до сунца*, *Глас из земље* и *Седми четвртак*; објавио више прича, записа и цртица. Добитник Октобарске награде Лесковца, а био је потпредседник Заједнице књижевних клубова Србије. Његов рад није довољно истражен и стручно валоризован.

Тамара Стојановић – Ђорђевић је рођена 10. јуна 1970. године. Основну и средњу школу завршила је у Лесковцу. Дипломирала је на Филолошком факултету у Скопљу, професор књижевности и матерњег језика. Књижевни рад: „*Цвет из пепела*“, збирка песама, КК Глубочица, 2001. Објављивала у заједничким збиркама песама: Глубочица између обала 2000, 2001, 2002. Објављивала и у часопису Лесковачки дневник. Главни је уредник часописа „*Основац*“ у ОШ Вук Караџић у Лесковцу, сарадник Лесковачког дневника. Члан је КК Глубочица. Аматерски се бави режијом. „*Цвет из пепела*“ - Прву збирку лирских песама поетеса Тамара понудила је као своје целокупно поетско стваралаштво, од далеких

школских дана до повратка са свих путовања када је утврдила да су сентименталне везе вечите.

Весна С. Стојковић – Тара рођена је 9. априла 1961. године у Колашину. Преводилац је француског језика, сликар и иконописац. До сада је имала десет самосталних изложби и то у Подгорици, Новом Београду, Београду, Риму и Лесковцу. Књижевни рад: „*Очи анђела*”, збирка духовне поезије. Члан је КК Глубочица и члан Културног центра у Братмиловцу.

Станимир Стојмировић Грицко (Брод, Црна Трава, 1938), дипломирани правник. Књижевни рад: две збирке кратких прича: *Другарско вече мртвих* и *Приче из несанице*. Роман *Водени бик на Чемернику* објављен је у наставцима у лесковачком недељнику „Наша реч”, непосредно пре смрти; збирка песама *Порекло висине*, књига афоризама *Неомалтерисане мисли*. Књижевним радом бавио се од 1955. године. Прозне радове је објављивао у многим листовима и часописима. Заступљен је у заједничкој збирци „*Добродошлица за птице*”.

Марина Т. Стевановић, социолог, песник. Рођена је 1968. у Лесковцу. Члан Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу.

Јосиф Стефановић (Добре Воде, Бојник, 1931), бавио се новинарство, један од најплоднијих лесковачких писаца. Оснивач и председник Удружења писаца Лесковца и часописа Помак. Књижевни рад: *Моји зелени токови*, песме, (1971), *Партизанске приче*, (1971), *Горка земља*, роман, (1975). Године 1988. у издању Нове Просвете – Београд, објављен му је роман *Црвени батљон*, а 1991. године КК „Глубочица“ објавио је збирку песама *Усијани простори*. Заједно са другим ауторима објавио је осам збирки песама и три књиге из историографије. Књижевним радом почео је да се бави као средњошколац. Песме и приче објављивао је у многим листовима и часописима. Извесно време радио је као новинар у листу „Наша реч“ у Лесковцу и био један од уредника листа „Омладински глас“. Иницијатор је формирања Књижевног клуба „Светислав Вуловић“, а био је и његов вишегодишњи председник. При клубу покренуо је часопис за књижевност, културу и уметност „Сусрети“ и био један од првих уредника. Одликован је Орденом заслуга за народ са сребрном звездом и Медаљом за храброст. Добитник је Октобарске награде града Лесковца за књижевно стваралаштво.

Весна Тара Стојковић, иконописац, песник. Рођена је 1961. године у Колашину. У припреми збирка песама: *Очи анђела*. Члан Књижевног клуба Глубочица и Удружења Сокол камен у Нишу. Живи у Лесковцу.

Братислав Тодоровић (Лесковац, 1972), члан КК „Глубочица“ од 1995. године. Књижевни рад: збирка песама *Рансодија младости*, збирке прича *Сан бесаних ноћи* и *Убиство смисла* (2004); роман *У сенци времена* (2002). Радове објављује у часопису Наше стварање и зборнику Глубочица између обала и Сазвежђа. Заступљен је у Лексикону писаца лесковачког краја.

Вукица М. Марковић – Ђукаловић (Славујевце, Лесковац 1962), ради у Центру за социјални рад. Књижевно стваралаштво: *Варљиве стазе*, збирка

љубавних и родољубивих песама. Објављивала у Глубочици између обала, часопису Ми, Нашем стварању, Помаку итд. Била је секретар Књижевне омладине града Лесковца, члан КК „Глубочица” и Удружења писаца општине Лесковац и потпредседник удружења „Запис”.

Мр Живојин Трајковић (1950, Секицол, Лебане, професор руског језика, магистрирао на Филолошком факултету у Београду). Аутор је књиге руског језика за студенте Технолошког факултета и Речника руско-српског језика математичких израза и Речника за текстилце. Учесник је на домаћим и међународним скуповима професора руског језика. Ради на Технолошком факултету у Лесковцу и Филозофском и Машинском у Нишу.

Добросав Ж. Туровић (1935, Гајтан, Медвеђа, историчар-књижевник). Објавио је 16 књига од којих 5 са књижевном тематиком. Добитник је бројних награда. Члан је КК Глубочица, Удружења писаца Лесковац и Удружења књижевника Југославије;

Вукица М. Марковић – Ђукаловић (1962, Славујевце, Лесковац, социјални радник). Књижевни рад: Варљиве стазе, збирка песама, 1995. Присутна у Глубочици између обала, пише за часописе. Члан КК Глубочица, члан Удружења писаца Лесковац;

Драгослав Хаџи Танчић (Лесковац, 1938), дипломирани правник. Књижевни рад – књиге прича: *Тајна црног лука*, *Смртоносне и другوليке приче*, *Грчко слово*, *Масило нове учености* и *У славу лажног сведочења*. Бави се правном проблематиком.

Саша Хаџи Танчић (Лесковац, 1948), професор књижевности, добитник Андрићеве награде. Био је новинар „Народних новина” (1971-1977), главни и одговорни уредник часописа за књижевност, уметност и културу „Градина” (1988-1989), главни уредник Издавачког предузећа „Градина” (1989-1990), затим професор српског језика и књижевности у Средњој музичкој школи „Др Војислав Вучковић” (1990-1995), поново главни уредник и директор издавачког сектора Издавачког предузећа „Градина” (1995-1998) и директор Уметничке школе „Ђорђе Крстић” (1998-2002) у Нишу. Краће време је био помоћник министра културе у Влади Републике Србије. Један од покретача и главни уредник часописа за књижевност, уметност и културу „Освит” (1991-1999), затим књижевног и научног листа „Лесковчанин” (1996-2000) и листа за духовност и сатиру „Лесковчка мућкалица” (почев од 2002). Члан је Удружења књижевника Србије и Српског центра међународног ПЕН клуба – Београд. За књигу „Звездама повезани” добио је Андрићеву награду 1991. године. Добитник је и награда Ослобођења града Ниша 1976. и „Лазар Вучковић” 1991. године, затим Златне значке КПЗ Србије и Награде за достигнућа у култури Ниша. Приповедач, романсијер, песник, књижевни есејист и критичар; приређивач и антологичар. Међу лесковачких писцима, посебно с краја XX и на почетку XXI века, Саша Хаџи Танчић је највише занимао

књижевне критичаре; о њему су писали и познати књижевници, историчари књижевности и академици.

Жељко Хубач (Лесковац), драматург, добитник прстижне награде „Бранислав Нушић” коју Удружење писаца Србије додељује сваке године након анонимног конкурса за драмске и комедиографске текстове. Његова драма „Земља” (под шифром „Нора”) проглашена је најбољом у својој категорији. Земља је трећа драма из циклуса – прва је „*Ближи небу*”, друга „*Ближи ватри*”, а трећа награђена „Земља” ће се играти под називом „*Ближи земљи*”. За „Ближи небу” добио је награду „*Јоаким Вујић*” 1994. а за Ближи ватри награду на Фестивалу малих сценских форми 1995. године, обе у извођењу Народног позоришта у Лесковцу. Аутор је комедије „*Злато за одважне*” („Ајдуци су опет међу нама”) и драматизације романа Вука Драшковића „*Судија*”.

Миша Цветановић (Брестовац, Лесковац, 1947), наставник српског језика. Књижевни рад: збирке песама - *Врт безумља*, *Звездани спрудови*, *Самоуправи ток*; збирка прича *Капирање стрица Јермана*. Заступљен у заједничким збиркама поезије „Младост Поморавља”, „Сневање” – Брестовац 1970, „Сан камен отварамо” (зборник српских песника, Краљево 1970), Песмопису (Наше стварање – Лесковац 1975), Антологији песника јужне Србије (Ток, Прокупље 1985), Глубочици између обала (КК Глубочица, Лесковац 1988, 200, 2001, 2002). Оснивач је Клуба писаца „Сневања” и покретач и уредник истоименог листа при Дому културе у Брестовцу у периоду од 1970-1973. године. Био је члан Председништва Књижевне омладине Србије (1975-1978) и председник КК Глубочица у Лесковцу у два мандата.

Радисав – Филекс Филиповић, песник, уметнички фотограф, власник Издавачке куће Филекс и лесковачких новина Тачка. Рођен је 1952. године у Лесковцу. Члан Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу.

Бојана Цветковић Лебанац рођена је 1988. године у Лесковцу. Члан је КК „Глубочица” и КК „Карађорђевић”. Збирка песама: „*Нови акорди*”. Живи у Лесковцу. Своје учешће на првом књижевном конкурсуну потписала је шифром „Лебанац” – што је надимак њеног деле Драгољуба. Под њим је и објављена прва песма, и све остале – те је одлучила да га задржи као псеудоним.

Костадин Цветковић (Лесковац, 1939), пројектант. Књижевни рад – збирке песама *Сјај звезда* и *Нераскидиве везе*. Дечју поезију базира на искрености и једноставности, својственој деци, уметнутим речима локалитета Лесковца.

Томислав Н. Цветковић (Горње Синковце, Лесковац, 1933), професор књижевности, новинар, драматург, песник, приповедач, један од најпознатијих лесковачких писаца. Објавио је пет књига поезије: *Отимања*, *Веку ветру*, *Хисарски одзиви*, *Земно време*; збирке прича: *Пукотине*, *Фотографија изнад кревета*; друга дела: *Лесковац – црвени град*, романсирана монографија; драме *Војвода Никола Скобаљић*,

Алигатори. Аутор је прве послератне драматизације култног романа *Нечиста крв* Борисава Станковића и нове верзије *Доживљаја Николетине Бурсаћа* Бранка Топића. Објавио је две поеме: *Бакља комуне букти* и *Од преслице до посветнице*.

Милорад Цветковић (Лесковац, 1951), новинар Радио Лесковца. Књижевни рад: збирка песама *Радничко срце*, књига кратких прича *Чоколадни зец*, роман *Варљиво плаво*. На првом конкурс у „Свитаку” лесковачке Издавачке куће „Филекс” роман „*Варљиво плаво*” освојио је 2005. године прву награду. Прозу и поезију објављивао у крушевачкој „Победи”, лесковачкој „Нашој речи”, часописима „Књижевна реч”, „Освит” и „Наше стварање”. Заступљен је у антологији социјалне лирике (др Тоде Чолака), члан је Удружења писаца Лесковца.

Миодраг Цветковић (Лесковац), магистар економских наука. Поред писања поезије, бави се и превођењем руске модерне поезије. Дела: збирка песама *Залудне справе*.

Вукашин Цонић (Брод, 1935), дипломирани правник, бавио се и новинарством. Књижевни рад: романсирана хроника *Далеки бели путеви*; роман *Пре зоре*, збирка прича *Укус земље*. Вукашин Цонић је књижевним радом почео да се бави као средњошколац, односно гимназијалац и прве прилоге је објављивао у „Власини” а као студент у Београду је сарађивао у „Видицима”, „Студенту” и другим листовима. По доласку у Лесковац опредељује се за кратку причу, објављивао је у „Нашој речи”, сарајевском „Ослобођењу”, као и у часописима „Наше стварање”, „Кораци”, „Багдала” и „Живот”. Свој таленат је потврдио на многобројним конкурсима низом награда за кратку причу и драме. После прве награде лесковачког листа „Наша реч” за причу „Увод у аутобиографију” (1966) и „Споменик” (1973), уследила је и прва збирка прича „Укус земље” (Наша реч, Лесковац, 1971) у којој су се нашле све откупљене и награђене приче. На конкурс Радио Сарајева награђене су му, трећом наградом, радио драме „Заточеник” (1975) и „Стена” (1978), које су више пута извођене, а и објављене су у угледном сарајевском књижевном часопису „Живот”. Радио драму „Цветале су дивље крушке” објавило је „Наше стварање”, 1976. године.

Радослав Шушулић (Власотинце, 1938), дугогодишњи новинар Радио Лесковца, заступљен је у *Песмопису*, антологији песника лесковачког краја и збирци завичајних песника Власотинца. Књижевни рад: збирке песама: *Нишан на лобањи*, *Зимско мировање*, *Старинска башта* и *Молитва која плаче*. Мр Лука Крстић, у збирци песама власотиначких стваралаца (Кућа од расцветалих жеља, 2007), за Шушулића истиче да је најбољи власотиначки песник.

ВЕЛИБОР БАЉОЗОВИЋ

I

Др Велибор Баљозовић рођен је 28. марта 1957. године у Лесковцу где је завршио ОШ „Јосиф Костић“ и Гимназију „Станимир Вељковић Зеле“. Дипломирао је на Медицинском факултету у Београду 1981. године и радио у Медицинском центру „Моша Пијаде“ у Лесковцу до 1993. године. Специјалистички испит из гинекологије и акушерства положио је 1989. године у Београду. Уметност медицине учио је од старих, понатих лекара: др Љубе Цветковића, др Томислава Цветановића, др Радета Станковића, др Нинослава Златановића, др Зорана Динића, др Томислава Стојчића, др Боре Димитријевића, др Радета Вукадиновића, проф. др Жарка Пилића, др Небојше Радуновића, проф. др Драгомира Младеновића. Од 1993. године др Баљозовић живи у Риму, где је 1996. године дипломирао на Медицинском факултету „La Sapienza“. Радио је на више клиника у Риму. Од јуна 2004. године ради на Гинеколошко-акушерском одељењу болнице „Policlinico Casilino“ у Риму.¹⁶

Др Велибор Баљозовић аутор је аутобиграфског романа „Рим, велики мали град“ (Филекс, Лесковац 2005).

II

ЛЕКАРСКА МИСИЈА - Лекар, Србин, који је изабрао Рим за своју лекарску мисију. Поред жена да би помогао и спречио нежељени прекид трудноће – абортус, Италија је земља коју волим где расту моја деца и где сам нашао нову љубав - Весна. Наишао сам на многе тешкоће, али и нове пријатеље. Разлике у култури су богатство и подстицај да се иде напред конфронтирајући се са другима. Занимање лакара је још увек мисија изнад свега у граду као што је Рим.

(...) Дипломирао и специјализирао на факултету Београду, радио у лесковачкој Болници до 1993. године. Дипломирао медицину у Риму. Радио као волонтер код Caritas, casa dei diritti sociali, lega vita e salute.

Публиковао књиге представљене у Campidoglio. Аутор два пројекта – АИДА и zajedо да би се боље и ефикасније помогло жени у трудноћи.¹⁷

¹⁶ Др Велибор Баљозовић, Рим, велики мали град, роман, Филекс, Лесковац 2005.

¹⁷ *Напомена*: Проф. Милосав Савић за Paziente di Mogadiscio, 2010. године (Измењена и допуњена верзија Рим, велики мали град).

III

РИМ, ВЕЛИКИ МАЛИ ГРАД“ - Изрека „Сви путеви воде у Рим“ важи и за писце. Нема готово ниједног великог светског писца који од 17. века па до данас није посетио Рим и Италију и о том свом путовању оставио писменог трага: Стендал, Гете, Стерн, Х. Џејмс, Хемингвеј... да поменемо само неке. Од наших Дучић, Растко Петровић и, свакако, незаобилазни Милош Црњански.¹⁸

Велимир Баљозовић је у Рим стигао као лекар. У то у потрази „за крухом“, у годинама уочи распада земље у којој је рођен. У тим својим првим годинама боравка у вечном граду сигурно му најпречи посао није био да забележи оно што је видео и доживео већ да среди свој статус придошлице, или боље рећи избеглице. Ако је и писао, писао је у тренуцима предаха, и то по неколико редака. Тако је њему, вероватно несвесно, постала блиска форма такозване кратке или мини приче. У једној причици Баљозовић каже да је Момо Капор био срећан човек, јер све што је написао – написао је за кафанским столом, на салвети. „Ја не идем у кафану, или идем ретко“, вајка се Баљозовић. „А немам ни салвете ни оловке.“ У једној другој причи Баљозовић завиди руским класичним писцима, који су у хладним зимским ноћима, вероватно у друштву госпођице вотке, писали дуге романе. Он, ето, мора да пише кратко, јер је у Риму топло. А није ни Рус ни љубитељ вотке, додаје. Наравно, има и Руса који су писали кратко, и на чијем је добром трагу и Баљозовићева проза: на трагу Чехова и Данијела Хармса, пре свега.

Баљозовића књига има пет целина. У првој „Збогом, Србијо“ Баљозовић се опрашта од Србије, из које одлази невољно. Али он се – и кад је очигледно да ће заувек остати у Риму или у белом свету – од своје Србије и свог вољеног родног града Лесковца никад не може опростити. Јер они су део његовог срца. Њему се у Риму стално привиђају мириси лесковачких ђевапчића. И стално сусреће наше земљаке које је судбина, из ових и оних разлога, довела у вечни град. У једној причи Баљозовић се тако радује снегу (видео га је тек после четири године) који га подсећа на давно проживљене нежности из завичаја. Ништа необично! И Милош Црњански је у сунчаном и топлим Риму чезнуо за снежним пределима Хипербореје! Тако исто чезну и јунаци Тијане Ђерковић, која такође живи и пише у Риму.

Србија ће, иначе, бити присутна и у осталим деловима Баљозовићеве књиге. Србија коју Италијани, а цео западни свет, у много чему не разумеју. Није било лако, у тим годинама, Србима у Риму. Испаштали су и за оно за шта нису били криви. Поготово појединци попут Баљозовића.

¹⁸ *Напомена:* Превод из ревије лекара и дентиста Рима, јула 2014. године.

Помагај, Емире, прозива Баљозовић познатог филмског режисера, који је о Циганима испричао најлепше приче. Причај мало и о Србима, вели Баљозовић.

Све те своје избегличке невоље Баљозовић прича лежерно, са дозом доброћудног хумора. Прича, посебно духовита прича лечи од свега – зна то добро доктор Баљозовић.

Други део књиге је посвећен Баљозовићевој деци, Николи и Наталији. Да су деца топло писала о својим родитељима, познато је из српске књижевности. Родитељи о деци – поприлично је ретко. У тим причама доминира лирско, топло осећање (уосталом, у књизи има и неколико Баљозовићевих песама).

Остали делови књиге посвећени су Риму, „малом великом граду“ и збивањима везаним за пишчеву професију.

Баљозовићеву синтагму „мали велики град“ треба тумачити као причу о малим, обичним људима у великом граду. Рим није само италијански град већ је интернационални. Баљозовић поносно истиче да је он, лечећи особе разних националности, постао не грађанин Рима већ света.

Велики број прича посвећен је нашим Ромима. О њима Баљозовић прича са топлином попут Емира Костурице. Баљозовић има и симпатије за наше пробисвете, ситне лопове. Јесу криминалци, али са душом. Сви су они у Рим дошли због невоље (неко у потрази за хлебом, неко бежећи од рата) и сви они сањају да се врате у Србију (што углавном слабо коме полази за руком). Рим из многих Баљозовићевих прича личи на онај Рим из неореалистичких филмова. То је Рим маргиналаца, скитница, беспосличара, који као да су изашли из Пазолинијеве прозе. Или Рим осиромашене средње класе. Баљозовић је мајстор детаља. Он од ситнице уме да направи причу. Довољна му је једна реплика и ето приче са необичном, неочекиваном поентом. Већина страница из ове књиге, која је нека врста дневника, има несумњиво документарну вредност. Ево Рима из последње деценије виђеног очима једног странца. Ништа од своје привлачности и лепоте Рим није изгубио у овој прози. А понајбоље странице превазилазе документарну или дневничку вредност и постају чиста литература.

Иако доктор Баљозовић писање сматра узгредним послом, ја му саветујем да набави – не салвете и оловку, то је превазишао – један добар компјутер и да литератури посвети мало више времена. Велике књиге не пишу се само уз вотку и у хладним, дугим зимским ноћима. Пишу се и уз добро италијанско вино и топлим ноћима, уз мирисе мора и чемпреса.

IV

Проф. *Antonio Saccà* пише на страницама римског „*Secolo d'Italia*“ октобра 2010. године: „Лекар, Србин и судбина нових Италијана“. „Пацијенткиња из Могадиша“ Велибора Баљозовића говори о суровој реалности оних који су на граници између два идентитета реалности да помире (у овом случају српско и италијански). Књига је атипична, написана од лекара - гинеколога, странца, који живи у Италији, који нам представља очима за нас непознату. Не само то, писање књиге је необично: кратке епизоде, одсликавање живота проживљеног претвореног у речи. Директност и непосредност обузме читаоца. Стигао из Србије са двоје мале деце успевши да се укрца у последњи трајект за Италију. Ту му украду ауто, не познаје никога, не ради, на телефонском именику тражи имена Срба, помогнут од *caritasa*, Војске спаса, разведен, почиње да ради. Тешкоће да остане Србин и постане Италијан, ситуација хумористички трагична. Баљозовић открива енигму што многи не знају или не желе да знају да се истовремено може бити и Италијан и Србин. Веза са земљом и пореклом не значи непријатељство ка новој средини, земљи. Када син Велибор виче да хоће да остане Србин, није гест непријатељства новој средини, земљи већ само жеља за очување идентитета, да не нестану. Књига је уроњена у пустињу хуманости, све време је присутна жеља за регуларизацијом и прихватањем странца од грађана без отварања граница неконтролисано. Дугачка бирократска чекања и процедуре дозволе боравка је проблем за странца и ми тога често нисмо свесни. Колико је мало потребно да се тежак живот странаца у нашој земљи надвија над провалијом, које све тешкоће имају. Ова књига шири концепт хуманости. Човечанство је сачињено од црних, жутих, белих, Јевреја, католика, протестаната, муслимана... бескорисно је сањати друштва чиста без странаца. Требало би насиље и то би био крај човечанства. Није случајно што др Баљозовић промовише рађање деце, последњи део књиге је химна заштити материнства. Живео Живот!

На крају да додам да је увод књиге дао Милисав Савић, који је био аташе за културу Србије у Риму у време када је проф. Дарко Танасковић био амбасадор при Светој Столици. Две личности којима дугујемо пријатељство људи културе европске. Незамисливо је да од странца имамо деградату слику. Уместо да сањамо чишћења, требало би подићи ниво и тражити више и од њих и од нас самих.

V

ОДЛОМАК ИЗ РОМАНА – Др Велибор Баљозовић је своме делу дао одредницу „роман“ иако је у суштини реч о „аутобиографским сликама - причама“ у којима је на једноставан, али и занимљив начин испричао неке од детаља из своје богате биографије, школовања у Лесковцу и Београду, пута за Италију и боравка у тој великој земљи. У првом поглављу, коме је наденуо има „Збогом, Србијо“, др Баљозовић пише: Крајем априла 1993. године, у рану зору, кренусмо на пут за Италију, Рим. Наталија имаше две године, Никола пет. Вадро јутро, прохладно. Пусте улице, пуст град, нигде никога. Последњи поглед, као кад се растајеш од девојке. Али на изласку из града изненађење – полицијска контрола! Сумњиво: једини ауто који се креће тако рано у општој несташици, а изнад свега – бензина. Контрола докумената, а онда можемо даље. Настављамо пут од лебанске кривине према Медвеђи. Док деца спавају на задњем седишту, често гледам кроз прозор у неописиве природне лепоте. Могу дуго да задржим поглед лево или десно, јер још нема других учесника у саобраћају. После Лебана, кривине све чешће и оштрије. Морам да будем пажљивији. Гледам на показивач броја километара. Тек смо прешли неку десетину, још увек нисмо тако далеко од Лесковца и међународног пута Београд – Атина, али осим природних лепота, све је тако скромно, пасивно, да не кажем бедно и напуштено.

Гледам у бескрајну лепоту реке, ливада, долина и шума, обасјаних сунчевим златним нитима, тако да ми личе на најраскошније краљевско одело. Мала Наталија повраћа већ трећи пут млеко које је јутрос попила, док ауто кривуда у близини Медвеђе путем који подсећа на змију. Питам се куда идемо. У Рим, Италију. Све је неизвесно. Тамо нас нико не чека, немамо никога свог. Зар је све тако морало да буде?

Осећам велику одговорност. Шта ће бити сутра? Кад на раскрсници пута, лево за Медвеђу, десно за Приштину, поново контрола полиције.

-Ко сте, ваша документа, куда идете? – пита полицајац.

-За Херцег Нови, на море! – одговорих.

-Ма, није ли рано за море? – наставља неповерљиво вртећи главом полицајац.

-Деца имају проблема са плућима, дисањем – покушавамо да га уверимо. Смешкајући се, полицајац врти главом, гледа децу и каже: - Срећан вам пут!

„Како сам почео“ наслов је другог поглавља: „Дођеш у туђу, велику земљу. Учиш прве речи на италијанском. Не знаш и немаш никога. Ко ће ти помоћи? Кога да питаш и куда да идеш? Распитујем се на портирници амбасаде за „наше“. Презимена Рашковић, Грубишић... уливају ми

поверења и буде наду. Окрећем листове старог телефонског именика, баченог испред банке на углу улице Бруна Буози и Бартоли у Париолио. Надам се и покушавам да на слово Б нађем неког Баљозовића који је можда пре више деценија стигао овде. Илузија. Налазим бројеве телефона „*наших*“. Зовем, представљам се. Тражим било шта, информацију. Осим љубазности од 30 секунди, ништа више. Одговор је исти: Знате, овде је врло тешко? Неочекивано, професор књижевности Антон Јерков ми заказује да дођем на разговор. Одлазим пун наде, јер је његова супруга Ксенија Грубишић, гинеколог. Улица *Conco d'oro*, густо насељена, сасвим обична, осредња зона града, што би се овде рекло – „*popolare*“. Са мном водим и децу, јер их немам где оставити. После више промењених аутобуса градског превоза и дуге вожње, стижемо тачно на време на заказано место. Дошао сам пун наде мислећи зашто би ме звали ако ми неће понудити нешто. Просторија у којој сам седео, не знам колико, пола сата или више, остаће ми у сећању као „*соба за мучење*“.

Професор Јерков је Хрват. Каже да је некада службовао у Ваљеву. Доктор Ксенија, Црногорка, ради као гинеколог само приватно. Више пута је учествовала на конкурсима за место у државној болници, али није успела да уђе. Одговор би био да је способна, али да им је жао. Антун и Ксенија нису више млади. Напротив, одају утисак да им је време за пензију, ако већ нису пензионери. Каже ми да његова жена приватно ради врло мало, да је тешко и да зарађује мало. Помислих, неће ли тражити позајмицу од мене?

Док Никола немирно јури око стола (гледам га како ће разбити главу), Наталија ми седи мирно у крилу. Врти ми се у глави, грло ми је суво, а од жеђи више не могу ни уста да отворим. Потражих чашу воде и добих је.

(...) Дошао сам с надом, а из „*собе за мучење*“ одлазим пуно сломљен. Требало ми је два-три дана да дођем себи. Помислих: *У се и у своје кљусе!* Од тога дана прошло је десет година. Већ трећу годину радим у државној болници „*San Giovanni – Addolorata*“ и једну годину у „*Santo Spirito*“ на одређено време. Одлучих, сутра ћу назвати Антона и Ксенију да им саопштим радосну вест. („*У се и у своје кљусе*“, јун 1993).

У делу романа - причи „*Како сам почео*“ - др Баљозовић описује како се и у „*несрећи може доћи среће*“: Стојим у реду са ћерком Наталијом. Пре недељу дана, играјући се у парку, пала је и сломила руку. На њој је још гипс, који су ставили у хитној служби поликлизне „*Umberto primo*“. Дошли смо да тражимо ортопедски преглед, контролу. Док су ми отварали „*књижицу*“, професорица Карла, волонтер, чу да сам лекар, гинеколог:

-Ти су гинеколог! – пита ме.

-Si! (да) – одговорих.

-Имамо један проблем. Заказани пацијенти су дошли, њих 17 (што је овде изузетно велики број), али немамо гинеколога. Хоћеш ли да радиш?

Не размишљајући ни тренутак одговорих потврдно:

-Si! Сав срећан што ми се указала прилика да само после два месеца по доласку у Рим, иако још не знам довољно језик, радим баш у мојој професији, што је овде врло тешко. Долазе стручњаци из целог света, факултетски образовани, али тек после више година чекања малом броју се осмехне срећа. Тао су, да би преживели, принуђени да раде било који посао. Карла, сва срећна што је нашла решење за проблем, узвикну:

-Ради! Терку дај мени, ја ћу је чувати, а за руку не брини, мој муж је ортопед!

Дадоше ми бели мантил и тако почех. Напољу 40 степени, у амбуланти као у пећници, можда 50 степени, са мене лије зној, нешто због врућине, нешто због проблема да разумем пацијенте из целог света. Мој први задатак сам обавио више него успешно, искуство је дошло до изражаја. Сви су ме глдали као чудака: 17 пацијената! Вест се брзо прочула и стигла до директора свих амбуланти. (јул 1993, Рим).

У врло занимљивој причи „Странац у Београду“ (из поглавља „Одјеци у времену“), др Баљозовић се сећа главног града и живота у њему: „Рођен сам у Лесковцу, у Србији, 1957. године. До 1993. године живео сам у Лесковцу, до моје 36. године, од којих шест и по година у Београду (Медицински факултет и специјализација). Од 1993. године живим у Риму. По завршетку студија на Медицинском факултету врло често, скоро сваког месеца, путовао сам за Београд, као главни град, ради провода или усавршавања. У Београду смо имали и имамо рођаке. И поред тога, тамо сам се увек осећао странцем, и дан-данас, много више него овде, у Риму. Најважнији су били Црногорци, а онда Срби из западне Србије, творци наше азбуке, као да су били потомци Вука Караџића. Иначе, јужњаци би се стидели свог завичаја, то јест, били би велике покондирене тикве.

У краткој, ефектној причи „После десет година у Риму“, др Баљозовић се сећа првог сусрета са Весном и родног града: „Стојим на мосту у центру Рима и гледам у мутну воду реке Тибар. За тренутак ми се учини да гледам у мутну лесковачку Ветерницу. Срећан сам, али не због тога што сам у Риму, још мање што гледам у реку Тибар. Моја срећа је љубав коју сам срео овде, у белом свету: Весна! (10. фебруар 2003, 15 сати).¹⁹

VI

Роман Рим, велики мали град др Велибора Баљозовића (Филекс, Лесковац, 2005), има следећа поглавља: ЗБОГОМ, СРБИЈО! (ту су приче: Збогом, Србијо; Нећу се вратити; Италија; Али, господине, они су лопови?; Бар нешто); КАКО САМ ПОЧЕО (У се и у своје кљусе; Медицински техничар Марио; Како сам почео; Пацијенткиња из Могадиша; Grazie – хвала!; Савет, или буди Баљозовић; Мајка Љиљана; Нова техника); НИКОЛА И НАТАЛИЈА (Школа; Тата, миришу ђевапчићи!?!; Тата, да ли је Бог добар?; Треба сањати, треба веровати; Тата је слadak као „киндер“; Никола може бити срећан што има таквог оца;

¹⁹ Др Велибора Баљозовића, Рим, велики мали град, роман, Филекс, Лесковац 2005.

Глумица; Причајмо наш језик; Баљозовић и Бејазовић; Два писма без наслова; Разговор у колима; Успео сам); ЛЕКАР, ГРАЂАНИН СВЕТА (Дежурни лекар; Добар дан, професоре; Професор Жарко; Професор Дарио; Цигани и семафори; Доктор Илидо; Хоће дете; Доктор који увек ради; Докторе, не треба ви да боксујете; Докторе, Црнци воле дебеле; Хвала вам, докторе, трудна сам; Још је жива; Типични гинеколог Србин; Потрчко, Лекар, грађанин света; Комшије; Ђоакино (Goaoacchino Menuni); Сам, а њих шест; Лекар; Слободни уметник; Блеф запада; Дај му власт, да му чујеш глас; „Va bene”; ЕНРИКО И АЛБА (Енрико; Алба; Испред затвора Ребибиа; Хвала, докторе; Венчање; Добри људи; Извините, ми вас бомбардујемо; Тако је Франческо нашао оца; Мени једнога са плавим очима); ВЕЛИКИ, МАЛИ РИМ (Сам против педесет; Причала ми је Циганка; Најлепши Божић; Живела Југославија; Добро јутро у аутобусу 48; Шта радим!? Крадем; Слушај море, Патриција; Срби, чудан неки народ; Пут за сутра; Жвакаћа гума; Ноћу спава, Лесковачка атмосфера у Риму; У пошти; Осам година после; Погрешан тренутак; Мали свет, Ствар навике; Римске вечери уз српску музику; Цигани у метроу; Велики мали Рим; Разговор у аутобусу 46; Навијачи; Србија у малом; Пријатељи из Tor di Qvinta-a; Град Рим; Рим; Велибор, стари Римљанин; СУДБИНЕ И ПРИЈАТЕЉИ (Маја Лесковчанка; Сицилијанац; Карамеле од злата; Часна сестра Тихомора; Пријатељи, Камила (Camilla Gizzi); Донатела; Итало и његова шкољка; Колонело Карло (Colonnello Carlo); Радица и Пино; Часна сестра Паола; Збогом, Кармело; Часна сестра Стела; Жена која је чекала; Емир; ХОДНИЦИ СЕЋАЊА (Већ виђено, Без прошлости нема будућности; Који ти беше наводација?; Један и један су једанаест; Речи водитеља; Учитељ Велибор; Родитељи и деца; Учи, сине!; Поштар Пришка; Типични лесковачки разговор; Лесковачки синдром; Невини свет; Професор Денча; 1944-1999. Лесковац, Србија; Отац Божидар; ОДЈЕЦИ У ВРЕМЕНУ (Овако или онако; Бог није био добар; Две највеће заблуде деценије; Компјутеризација; Рат или мир; Сви лопови на свету; Без везе не можеш ни да певаш, нити да шутираш лопту; Ноћ; Странац у Београду; Три прасета, а вука нема; Угрожена демократија!; Компани Италијани, Броз и Слоба нису ниша; Рим – Фао; Свет педера; Рим, вила Ђулија (Villa Giulia); Девојке; Светско чудо демократије и економије; Трговци некад и сад; Да ли и њима Бог помаже?; Нека друга Италија; Клонирање; Италијанска телевизија; Лако је било Моми Капору; Костурица и Цигани; Режиер Нани Морети; Пре или после; Боље него Ањели; Један обичан дан; Прави пут; Бити срећан; Казини (Pierferdinando Casini); Масија; Ђузепе и Кармине; Зима и вотка; ВЕСНА (Албертина, Снег над Римом; Загрљљј на улици; Поново снег; Недостаје ми; После десет година у Риму; Учим српски у Риму; Пловидба по прошлости; Најлепше коло на свету; Венчање).

САЊА БОРЧИЋ

I

Сања Борчић рођена је 4. јануара 1996. у Приштини, али сада живи у Лесковцу. Писањем је почела да се бави у трећем разреду основне школе и постизала је одличне резултате на такмичењима. Највећи успех остварила је 2010. године када је њена песма објављена у књизи Братислава Голића „Сто младих талената јабланичког округа.“ Песмом „Сви заједно до лепог осмеха“ привукла је пажњу редакције „Српске куће“ у Пожаревцу. Након објављивања већ поменуте песме, добила је понуду за објављивање књиге која је реализована 2013. године. Књигу је одлучила да назове „Савршено несавршени“ посветивши је својој породици у знак неописиве подршке коју су јој пружали од самог почетка.²⁰

II

САВРШЕНО НЕСАВРШЕНИ - Песнички рукопис „Савршено несавршени“ младе ауторке Сање Борчић представља занимљив подухват. Она види свет у свом савршенству и несавршенству.

*Била сам, заправо, јако мала
Када сам од живота тренутке крала.
Деловало је све као јабука нека,
Укусна, сочна, а тако далека.*

*Надала сам се да зна тат
Зашто су увек закључана врата
Зашто смо се по подрумима крили
И зашто срећни нисмо били.*

*И небо је било тако сиво,
Сећам се да ми је било баи крив
Што тата вредан као мрав
Више није био здрав и прав.*

*Тада сам се угледала на маму
Ту јаку особу, борбену даму*

²⁰ Сања Борчић, Савршено несавршени, Српска кућа, Пожаревац 2013.

*И тада, током највећег пада
Учила ме је да постоји нада.*

*И тата је у увелом цвеће.
Ипак могао да види срећу.
Тако сам учила свакога дана
Да јача нас свака дубока рана.
(Била сам, заправо, јако мала)*

Даје нам Сања, кроз своје песме, реалан поглед на свет. У збирци се преплићу песме о животу, о људима, о љубави. Остварити љубав, бољи живот, живот који ће живети сви, постаје главни задатак младе ауторке која нас подсећа да увек можемо бити бољи.

*Ако се на живот пажљиво гледа,
Онда је живот као санта леда,
Као лист који лагано пада,
Као цветић који се кишици нада.*

*Живот је као нека књига,
Пуна проблема, страха и брига.
Кад год окренеш нови лист,
Надаш се да је бео и чист.
(Живот)*

Интересантно је да нас једна млада ауторка, чији је ово првенац, песмама упозорава за изгубљеним смислом живота, покушавајући да га пронађе за нас.

*Људи те увек гледају док падаш,
Смеју се зато што се превише надаш.
Љубоморни су кад ти иде боље,
Желе да ти униште атом сваке воље.*

*Траже ти помоћ свакога дана,
Да те исцрпи, душевна им је храна.
Нормално је да живе у рају,
Воле да узимају, не и да дају.
(Реалност)*

Остављајући бајке, Сања се окреће животу. У том животу ће њено нежно срце затрептати пред плавим очима. „Савршено несавршени“ је збирка која нам даје могућност да у овом несавршенству осетимо савршен живот.²¹

²¹ Сузана Станковић, професор српског језика, рецензија, Савршено несавршени, Српска кућа Пожаревац 2013.

САЊА БОРЧИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

БИЛА САМ, ЗАПРАВО, ЈАКО МАЛА

Била сам, заправо, јако мала
Када сам од живота тренутке крала.
Деловало је све као јабука нека,
Укусна, сочна, а тако далека.

Надала сам се да зна тата
Зашто су увек закључана врата,
Зашто смо се по подрумима крили
И зашто срећни нисмо били.

И небо је било тако сиво,
Сећам се да ми је било баш криво
Што тата вредан као мрав
Више није био здрав и прав.

Тада сам се угледала на маму,
Ту јаку особу, борбену даму,
И тада, током највећег пада,
Учила ме је да постоји нада.

И тата је у увелом цвећу
Ипак могао да види срећу.
Тако сам учила свакога дана
Да јача нас свака дубока рана.

ЛИЧНОСТИ РАЗНЕ

Колико различитих личности знаш
Које не иду уз тебе баш?
За њих си спремна кроз пакао да прођеш,
Само да још једном до њих дођеш.

А ти, што живот пуним плућима живиш,
Да ли понекад себе кривиш
Што ће ти пријатељи наставити даље
А тебе живот само у круг шаље?

Причају да је живот математика проста.
Лажу људи, потешкоћа је доста.
Свака личност се другачије бори
Док се нови имунитет у њима не створи.

И данас се води бал под маскама разним,
Друже се људи с душама празним.

Диве се себи те трагичне врсте,
за славу све би прогледали кроз прсте.

По обичају бих да помогнем свима,
Али не, ипак превише лазних особа има.
Мрзе оне добре и желе ме мртву?
Нисам од оних који изигравају жртву.

Просто је, зла и личност добра,
Савршено знају да живот је кобра.
Истина је да се зли чврсто таме држе,
Како год било, кобра ка њима иде све брже.

РЕАЛНОСТ

Људи те увек гледају док падаш,
Смеју се зато што се превише надаш.
Љубоморни су кад ти иде боље,
Желе да ти униште атом сваке воље.

Траже ти помоћ свакога дана,
Да те исцрпе, душевна им је храна.
Нормално је да живе у рају,
Воле да узимају, не и да дају.

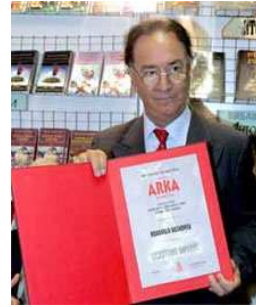
Мрзе те, тренутно, други и трећи,
Сваким удисајем, број је све већи.
Многи се крију иза своје моћи,
Умишљају да су господари дана и ноћи.

Свако, скоро, жртву тражи,
Уживају у агонији и чистој лажи.
Дан када се њихов мали свет сруши,
Мањина ће чувати у својој души

ДОБРИВОЈЕ БОШКОВИЋ

I

Добривоје Ј. Бошковић рођен је 4. јануара 1936. године у Грделици код Лесковца. Основно и средње образовање стекао је у Грделици, Лесковцу и Нишу. Дипломирао је на Медицинском факултету у Београду, а последипломске студије и специјализацију завршио је на Универзитету у Гетингену, Келну, Марбургу на Лану и Лондону.

II

КЊИЖЕВНИ РАД - Аутор је поема: „Посланица“, „Чезња“, „Суд и усуд“, „Сан и јава“, „Жена“ и „Грех“; трагедије у стиховима „Крик понора“, комедије „Грделички крос“; сатире „Анатомија сујете и заблуде“; драма: „Растко“, „Српски краљеви Стефан Драгутин и Стефан Урош Други Милутин“, „Цар Душан Силни“, „Цар Лазар“ и „Смрт вилењака“; романа: „Сагореле сени“ и „Валсотино империјал“; стручних дела (уџбеника): „Муцање као говорна мана“ (заједно са сином Дејаном) и „Физиологија уметничког певања“.

За комедију „Грделички крос“ добио је награду издавача Србије за најбољу драму (2000).

За роман „Сагореле сени“ – награду „Златни венац“ издавачке куће „Књиготека“ (2003); за роман „Валсотино империјал“ – међународну награду „Арка“ (2007).

Бошковић је композитор, певач и гитариста.²²

%

Године 2015. др Бошковић код истог издавача, Македонског информативног и издавачког центра (Панчево - Београд) објављује чак четири књиге: „Црни Ђорђе – јуродив из Топле“ (драма), „Колут“ у два тома (приповетке) и роман „Пантократора рука“.

²² Добривоје Ј. Бошковић, „Рано и позно“, НИУ „Македонски информативни центар, Панчево 2014, стр. 176-177. *Напомена:* Томислав Н. Цветковић, „Од Грделице до Пекинга“, запис о Добривоју Бошковићу, *Наша реч*, октобар 2010. године. „Када у туђем свету сретнеш свог човека, Србина – намах те обузме осећање радости. Ако ли је, пак, тај човек из твог места живљења, или ближе околине, свеједно, још ако је похађао исту школу, чији си и ти ученик био, онда твојој радости нема граница. Стежете руке као најрођенији. Грлите се као најмилији. Управо сам то доживео приликом недавног боравка у Немачкој, у Франкфурту на Мајни, граду са највећим аеродромом у Европи и највећим сајмом књига у свету. Срео сам се са Добривојем Бошковићем, Грделичанином, одличним учеником Лесковачке гимназије, некада најмађим југословенским лекаром (факултет је завршио са 22 године). И само то је било за радовање.“

III

ГРДЕЛИЧКИ КРОС – Драмска остварења су веома редак род у нашој савременој књижевности. У том смислу радује и охрабрује свака појава драме која доноси нове теме, заплете и фасцинације.²³

Иако је познат као песник и аутор две успешне песничке збирке и увеликопризнат као врстан стручњак и доктор медицине, Добривоје Бошковић у комедији Грделички крос открива нов и другачији свет, приказан у завичајном миљеу, са богатом и раскошном језичком архаичношћу локалне провенијенције. Поштујући законе драматургије и одржавајући одређен ниво драмске неизвесности и напетости, аутор успева да обради и поближе осветли вечите људске антагонизме на хумористичкој основи и нијансираној визури.

Бошковићеве ликови имају своја препознатљива њтичка и социопсихолошка обележја, која их издвајају и на тај начин чине типизираним. Галерија ликова је, дакле, разноврсна и по много чему заслужује посебну пажњу. Грделички крос је и у драматуршком смислу добро осмишљен и погодан за позоришну адаптацију.

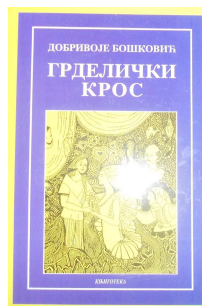
Такође, бастеркитоновска духовитост чине један од најмаркантнијих сегмената ове специфичне комедије, чији неочекивани и анахрони обрти изазивају осећање смешног, како би то рекао Бергстон. Бројне сцене поседују тзв. вајлдовски хумор и шоовску иронију, што укупној атмосфери и драмском набоју даје посебан тон.

Бошковићева комедија је само још једна потврда опште прихваћене истине да је „уметност нешто што и живот, само дубље“.

%

Добривоје Бошковић, специјалиста оториноларингологије, кога инспиришу лепоте бајковите Грделице и околине и обдарени музичар, композитор, стваралац за кога су сви животни тренуци у животној вредности, написао је и објавио две посланице као епистоле за памћење, циклус лирских песама (љубавних и елегичних), роман Сагореле сени и комедију Грделички крос.²⁴

Комедиографски текст Грделички крос је сладуњава комедија у три чина. Драмски темпо протиче у сукобима хтења. По овоме јесте прва комедија те врсте у нашој драмској литератури. Ако су само хтења главних јунака, онда је јасно што нема великих бура, трагике, ироније, сатире и сукоба карактера.

²³ Милутин Ђуричковић, Из рецензије, Добривоје Бошковић, Грделички крос, Књиготека, Београд 2000, стр. 99. *Напомена:* Пренели смо комплетну рецензију.

²⁴ Станко Ђорђевић, Добривоје Бошковић – Грделички крос, Књиготека, Београд 1993. Приказ, Наша реч, Лесковац 1999. *Напомена:* Објављујемо комплетан критички осврт С. Ђорђевића, професора и писца.

Тај живи свет је приказан у завичајном миљеу, а хумор проистиче из неочекиваних хтења и локалних израза у говору Грделице.

Радња се догађа у кафани. Комедиографски текст је једносмеран и животан. Сва хтења су реална: Боне жели да се ослободи дугова удајом ћерке, ћерка хоће да се уда за момка кога воли, мајка и баба желе да набаве контакт сочива и слушалице за уши. Ту су и Београђани који ће учествовати у кросу, Лесковчани, гости и Грделичани. Сви ликови имају разна етичка обележја, па су и хтења различита. Осећај хумора проистичке баш из тих хтења. Ликови нису типични. Гледалац очекује крос, може ли крос да се одржи у кафани? Не може. Доћи ће Драган, студент из Београда, и рећи ће да је победник кроса. Очекивање кроса је само вештина драматургије. То је начин да се усмери пажња на неку крупну реч, на предстојећи догађај. Крос је загонетка, то је драмски реп, али није кључ за решење радње комедије. Крос ће помоћи Драгану да се заљуби у Соју и да се вери са њом. Драган рецитије дивне љубавне стихове Соји. Мита ће верити Нину и рећи ће: „Грделица нам је донела срећу за цел живот.“

Џумба свира и колом се завршава комедија. Чиме се посебно одликује овај комедиографски текст? Писац је познавалац локалног говора. Главне личности говоре тим језиком. Навешћу неке симпатичне изразе: и убав и ружан остварив, убавило кућу не завילו, онај је рекја да жене носе штикле да гим се језик не букја по земљу, будала се не сеје, сам си ница, тера мазно на празно, боље да оклизнеш сас ногу него сс језик, имаш зета, имаш си магаре итд. Комедија Добривоја Бошковића је као млечна чоколада. Појешћемо је смејући се.

IV

ЧЕЖЊА – У Едицији „Завичај“ недавно се појавила снажна и јединствена поема под симболичним насловом „Чезња“ песника Добривоја Ј. Бошковића из Грделице, код Лесковца.

(...) Поема Чезња (60 страна) је снажна лирска и рефлексивна певанија која говори о човековом удесу и опстајању у свету, о чежњама у туђини, о љубави према завичају и домовини, о доживљајима реалног и оностраног, о прожимању филозофског и мисаоног... У слободном стиху и разбијеном ритму, без употребе интерпукцијских знакова, значејски језгровито и сиболнично сложено, песник Бошковић исписује савремену кантилену, са аутобиографским тоновима и искреним исповестима. Рецензент Љубиша Ђидић истиче да је ова збирка „језички свежа, као мисаона понорница, попут водопадне и водоплавне родне завичајне реке, која у дубини хучи набреклим емоцијама налик бајковитој дуги...“

Збирком Чезња Добривоје Бошковић је итекако обогатио књижевност наше дијаспоре и показао да заслужује већу пажњу књижевне критике и читалачке јавности.²⁵

²⁵ Милутин Ђуричковић, Лирска поема, оцена поеме Чезња, В. новости, 2001.

V
СИМБИОЗА ЛИРСКОГ И ЕПСКОГ - Успешан
лекар, писац стручних радова из оториноларингологије и изврстан гитариста и интрепретатор сопствених композиција, наше горе лист (рођен у Грделици пре шездесет година), Добривоје Ј. Бошковић је и песник чија се друга поема недавно појавила из штампе и скренула пажњу на овог песника са особојним исказом и својеврсним емотивним набојем.²⁶

%

Као песник, Бошковић потврђује стару антрополошку истину да се човеково биће испољава на различите, и често неочекиване, начине и у форми која је на први поглед страна аутентичном бићу дотичне личности. Јер, писац књиге о муцању као говорној мани и више стручних студија из медицине, дакле практичару и научнику у чијем је раду, бар се тако претпоставља, основно рацио и сув научни језик, своје биће остварује и кроз музику и поезију. Када га човек слуша са гитаром у руци, има утисак да је у питању човек са естраде који своје радости и умеће жели да подели са читавим светом, или бар са публиком која дође у салу да га слуша. Али када чита његове поеме, обе са речитим насловима (Посланица и Чежња) човек увиђа да је реч о личности која животне сокове упија кроз све поре и која се исказује најплеменитијим језиком а то је језик поезије.

%

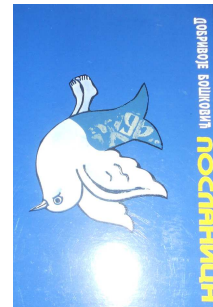
У другој поеми реч је о чежњи у најширем значењу речи. То је чежња за најширим пространством човековог космоса, за досезањем дубине човековог бића, за свим облицима и видовима живљења и исказивања човековог света.

(...) Поема Добривоја Ј. Бошковића је излив једне богате душе која жели да се исказе, и исказује се у различитим сферама, уједињујући оно практично и рационално (Бошковићев основни позив и научни рад) и оно метафизичко и душевно (што је потреба унутрашњег бића). Чини ми се да се поезија овог песника може потпуније доживети и разумети ако се то зна.

²⁶ Н(иколај) Т(имченко), Симбиоза лирског и епског (Добривоје Бошковић, Чежња, Багдала, Крушевац 1996), Помак, бр. 5, 1997, стр. 27.

VI

ПОСЛАНИЦА – Говорећи о односу између песничке теме и песничког израза који се као нека врста психолошке и естетске доминанте јавља у поезији, Предраг палавестра пише: „Очигледно је да у „заграничној“ лирици песничка тема има већу важност од песничког израза. Сав лирски потенцијал уложен је преваходно у причу коју песник казује. Она га најчешће враћа у завичај, у прошлост и српски средњи век, или га окреће личној судбини, горкој слутњи празнине и некој врсти узбудљивог самосажалења.“²⁷

Ову Палавестрину мисао експлиците потврђује и појава песника Добривоја Бошковића који се релативно касно отиснуо поетском ритму. За сваку каснију појаву Бошковић наводи исте разлоге као и немачки писац и Нобеловац Heinrich Boll. Када су великописца упитали – зашто није раније почео да пише, једноставно је одговорио: „Нисам имао речи!“

То може да буде један део истине. Други разлог можда лежи у чињеници да је Србе и српски народ сада, у овом историјском тренутку, задесио „Страшан суд“ Европе и Америке, које прете да нам униште име, језик, веру и историју, и тако нестанемо на Балкану.

Песник Бошковић, као хорограф, латио се пера и пише сублимну епистолу – као одбрану живота, која ће као елмска ватра да просветли путеве наде и спасења. Песник каже да је слушао глас Свевишњег... Тако је настала поема: „Посланица“, посвећена оцу Јордану и мајци Симки.

(...) Поема Посланица (Наша реч, Лесковац 1993) заснована је на вишеслојној мисаоној равни, која понекад има филозофски набој. Пажљиви читалац откриће у њој фантазмагоричне боје као са неког платна Франсиска Гоје, или ће му однекуд зашумети ехо девете синфоније Лудвига Ван Бетовена. Посланица може понети и име – књига мудрости. Почине стиховима о мудрацу:²⁸

*У мудраца имена ти није,
Бог му даде сијасет знамења,
Сву красоту овога нам света.*

Као у келеидоскопу сусрећемо низ дубоких мисаоних слика, изнајансираних поетским тоновима које зраче својом унутрашњом гамом. То је поетска река у којој се огледају људске врлине и мане, чије дубине крију тајне људског сазнања и битисања

²⁷ Милутин Срећковић, рецензија „Епистола за памћење“, Добривоје Бошковић, Посланица, Наша реч, Лесковац 1993, стр. 41-43.

²⁸ Милутин Алимпијевић, Посланица, извод из рецензије. *Напомена:* Прилог објављен у Европском експресу, 14. децембар 1993. године. *Напомена:* Поема Посланица је прво песничко дело Добривоја Бошковића.

Поема се завршава апотеозом светлости, иманентне човеку, без које нема ни будућности, ни живота.

Поетска продорност, дух којим поема звучи боја непатвореног фаталног и фасцинантног живота и специфичан језик – била би основе компоненте које поему Посланица детерминишу као самосвојно и изузетно песничко дело.

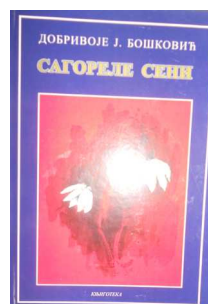
Стога се суд Милутина Срећковића о поезији ван домовине у потпуности односи и на епистолу за памћење Добривоја Бошковића: „Поезија наших радника на привременом раду изван домовине припада посмодернистичкој епохи, овом времену деконструкције фиксираних вредности, мисаоно одраженој у филозофском огледалу Жака Дериде, сазнању да је уметничко све оно што је вредно без обзира на то да ли долази од професионално афирмисаних великана, или је плод случаја, производ уметнички непрофесионалне креативности, варница коју је сам живот украсио, јер дух сеје где му је воља, каже библијски версет.

VII

САГОРЕЛЕ СЕНИ - Догодило се то тридесетих година прошлог века. Била је то дотад невиђена љубав двоје младих, а онда је она изненада смртно оболела од туберкулозе. Нису помогле молбе и заклинања; он је остао уз њу све до неизбежне смрти. „Напиши, напиши причу о тој великој љубави”, често је говорила моја мајка Симка. Написао сам је својим сузама...²⁹

%

На самом излазу из варошице Грделице, где стари и дотрајали дрвени мост премошћује мали поток Речицу, започиње свој врлетни успон изрован и узак колски пут за Велику Сејаницу грабећи кривудавао и све стрмије према брдима зеленог и питомог Чемерника и пратећи са све веће висине ток жубораве и кристално бистре Речице, која се лењо, али постојано, пробија кроз стрму и дубоку безимену клисуру необичне лепоте и величанственог утиска. Речица настаје од два, не баш водом богата, али шумна и клокотава рукавца, који се састају испред вртоглавог каменог узвишења, делом обраслог ретком и местимично бизарном шикаром, на чијој висоравни, као кула у облацима, попут птичјег гнезда, лежи згуснуто и лепо насеље бело окречених кућа које блистају на сунцу-Брођанци. Сваког јутра буљук чиле и веселе деце овог засеока, на путу у грделичку школу, акробатски се спушта низ стрми и крошњама дрвећа прерасли путељак који се завршава при самом дну клисуре, а затим на десној страни успиње све до сејаничког пута. Леви

²⁹ *Напомена:* Тако почиње роман Добривоја Бошковића Сагореле сени, два тома, око 1.000 страница, Књиготека, Нови Београд 2002. У потпису увода стајало је Аутор, а роман је посвећен брату Драгољубу.

рукавац потока настаје из више хладних извора скривених у густом шипражју изнад којих се као лијане несметано шире безбројне купинове лозе чије плодове позобају разне шумске птице и глодари јер им човек не може прићи. Извориште десног и водом богатојег крака, до сада нико није открио, јер лежи у неприступачном каменом усеку окомитих литица и са гигантским степеничастим препрекама које човек без специјалне припреме и опреме за верање уз стеновите формације, не може превазићи и савладати. Обавијен тајном, овај део Речице подхрањује машту доконих људи и бапска препредања у дугим зимским вечерима о некаквим шумским вилама чаробницама, као и о прождрљивим рептилима величине змија и великим змијама којих на другим местима нема и које халапљиво сисају млеко залуталим козама, једине у стању да се лако спусте у тајанствени и тамни амбис каменог усека. Речица својим током час жури, час је заустављају и зајажују препреке од одроњеног камења, стварајући велике вирове и праве биотоне за мале рибе и бројне жабе и пуноглавце, као и за њихове смртне непријатеље, водене змије-белоушке, које деца без страха хватају, стављају у стаклене боце са љутом ракијом, и тако препарирани носе у школу на часове биологије. У ужелим летњим месецима: јулу и августу, у овим вировима се чобани купају и поје стоку, кличућу весело и раздрагано са самог дна клисуре, док им се ехо простире њеним коритом и вишеструко враћа натраг а брда јече од необичних и дрхтавих усклика немутираних гласова помешаних са онима који се преламају и неодољиво подсећају на јодловање алпских певача. Почев од места где се спајају оба рукавца Речице, па све до њеног утока у знатно већу Козарачку реку, овај поток посред дели поседе два веома угледна домаћинства овог краја. На њеној десној страни простиру се шуме, ливаде, воћњаци, њиве и баште породичне заједнице Фирга, а на левој Карча. И једни и други на свом поседу имају по једну воденицу коју су наследили од својих предака и коју користе за сопствене потребе подижући на тај начин свој углед и вредност имања. Фирге су свој звучни и препознатљиви надимак добили због црне косе, тамне пути и кестерњастих очију, док су све Карче, без изузетака, поседовали изразито белу кожу, плаву косу и очи боје ведрога неба. Чланови обеју заједница били су марљиви и озбиљни људи, с тим што је код Карча преовлађивала отмена уздржљивост, а код Фирга склоност ка некој врсти лаичког филозофирања, све до мистицизма, у чему је највише предњачила Роска. Куће Карче налазиле су се на једном овећем и питомом платоу прве узвишице на левој страни пута за село Дедина Бара, одмах изнад саме варошице Грделице, која се одатле видела као на длану. Одозго се одлично видело корито Мораве, Козарачке реке и мале Речице, као и прекрасна панорама зеленог ораовачког поља које је у позадини омеђено сликовитим венцем обронака питоме Кукавице. Њихове широке приземне куће биле су изузетно уредне и бескрекорно чисте, са великом верандом према поплочаном дворишту које су красиле колоне од правих и

ољуштених борових стабала подједнаке димензије, премазаних дебелим слојем прозирног лака. Велико двориште са стожером гувна у самој његовој средини, оивичује жива ограда од густог и декоративног шимшира, испред које се по целој дужини простиру два реда белих и црвених ружа, при сваком крају наслошене на две витке сребрне липе...³⁰

%

Роман „Сагореле сени” писан је да га читалац доживи као панораму једне паланачке средине на југу Србије коју је писац дуго година, боравећи у туђини, носио дубоко у својој души и преживљавао је са искреном носталгијом. Без намере да прати и користи неки од начина романескног казивања, писац по свом опредељењу користи својеврсну форму, дух и осећајност којим ће на најбољи начин изразити своје намере.³¹

(...) У роману „Сагореле сени” све је људски и књижевно дубоко доживљено и делује присно и препознатљиво. Трагичност узвишене љубави двоје младих, мноштво догађаја, прича, људских судбина и нарави, очараност природом и опијеност њеним мирисом, бојом и њеном лепотом, све то заједно оставља упечатљив утисак о роману-панорами једне конкретне животне средине као што је завичај.³²

(...) У основи свих збивања је љубав, однос међу људима и породици, природи. Али, изнад свега, то је страсна и непоновљива љубав двоје младих. Бане и Љиљана – Лили својом младошћу, лепотом и искреношћу осећања представљају у свим елементима најсветлији део универзалне и савршене љубави. Љубав је највиша одредница којом се уређује свет и живот. Писац у то искрено верује. Он пише оду љубави, али не само која везује двоје младих. То је љубав свестрана која доминира у свему што чини живот, чак и онда када је душу притисла туга и боравак у туђини.

³⁰ Одломак из првог поглавља првог тома Свитање. Први том романа Сагореле сени има, иначе, следећа поглавља: Свитање, Пламен љубави, Строст и сумња, Заручење и подозрење, Узнесење и стрепња, Идила и клетва. Други део романа се састоји из следећих поглавља: Нарушавање, Понор пакла, Патња и Нада.

³¹ Јован Д. Ђорђевић, Трагичност узвишене љубави, Сагореле сени, Књиготека, Београд 2002, Помак, бр. 25/26, јануар - јун 2004, стр. 24. *Напомена:* Видети опширније у поглављу о Јовици Ђорђевићу.

³² Књижевно-издавачка задруга Књиготека доделила је награду Златни венац Добривоју Бошковићу за роман Сагореле сени, у два тома.

VIII

VALSOTTINO IMPERIJAL – Догодило се то на самом почетку студија. Риђокосу Ану је упознао на једној журки. Одмах се заљубио у њу. Те луде, незаборавне ноћи, она је босонога, обнажених груди, првокласним трбушним плесом, опчинила све присутне мушкарце, на пречаш освојивши и његово срце. Била је старија од њега и понашала се исто као Катарина. Свесна свога изледа, та разблудела, подивљала жена, није се устручавала да у његовом присуству кокетира са сваким мушкарцем који јој се свиђао, не обазирјући се на то што он због тога дубоко пати. Од ње је научио не само како се води љубав и због тога пати, него је стекао искуство за цео живот. Сећајући се тих дана учини му се да је то био само један далеки, ружан сан, али није било тако. Умела је та врцава заводница и незасита нимфоманка са дугом, као ватра црвеном косом, да као успашена кучка око себе окупи гомилу обожавалаца, да са сваким од њих оде у кревет, да би, на крају, завршила тамо где јој је било место: у београдском пуфу на Теразијама. И сада, док је гледао те раскошне груди и високе кукове, сећајући се онога што му је личило на кошмарни сан, он се упита да ли је Катарина тако поступила због неискуства, младости и животног темперамента, који тог тренутка пред њим није могла контролисати, или је оно што је учинила резултат њене дивље необузданости, својствене само лаким, непромишљеним женама, каква је била Ана? Он је више волео уздржане, тихе и загонетне жене, са прикривеном сексуалношћу и пристојним понашањем које мушкарцу пружају прилику, помажући му да се до краја исказе и постепено открије највећу тајну жене, а када дође прави тренутак – њоме се усхити.

Аутор неколико поема, драмских текстова и запаженог романа у два тома Сагореле сени, Добривоје Бошковић (1936), иначе угледни лекар из Франфурта, написао је још један обиман роман „Valsottino imperijal“ (Арка, Смедерево 2007) чија се изузетно занимљива радња догађа у Власотинцу, између два светска рата. Међународни жири је 2007. године доделио награду Арка овом роману Добривоја Бошковића као најбољем објављеној у тој години, а награду је на сајму књига аутору, др Добривоју Бошковићу, предао академик Ристо Василевски, директор Арке.

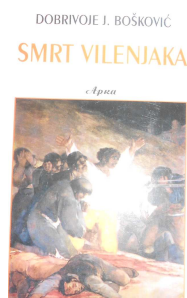
У центру збивања је драматична судбина најимућније породице мале вароши, Влаић. Гвозден Влаић је власник велике винарије која послује са целим светом, али током година доживљава личне успомене и падове. Старији син Никола одаје се пороцима и завршава у душевној болници, млађи Михаило одлази у манастир, а жена му умире током његове свађе са Николом, а сам Гвозден доживљава срчани удар... Уредник и писац Ристо Василевски добро примећује да је овим делом Власотинце у Бошковићу

добило писца као што га је Врање добило у знаменитом Бори Станковићу. Роман говори о грађанском друштву у Србији кроз причу и трагичном паду породице Гвоздена Вајића, власотиначког богаташа. Такође одсикава нарави и мале грађанске средине.

То дело није обичан роман о једном граду који се воли, то је песма у прози, прича о људској пролазности и таштини, слика о похлепи и нади, исечак трајања о непролазности великих ишчекивања. То је драма о љубави која се намах створи и целога живота остаје да се памти и препричава као „отворена књига“.³³

IX

СМРТ ВИЛЕЊАКА – Издаја, љубав и злочин, усковитлане људске страсти на подлози велике европске ноћи, предмет су заносног драмског текста истакнутог српског писца Добривоја Ј. Бошковића „Смрт вилењака“.³⁴

Сценски текст-медаљон који је посвећен успомени и слави великог шпанског песника Фредерика Гарсије Лорке, трепери и злати са пред нама и сам од страсне поезије, кроз коју дзвањају звуци гитаре и лирика најфиније врсте. Мали број лица, сведена радња, поједностављен заплет, стил узвишеног дијалога, све је овде у служби снажног осећања, израза уметности и укитиње правде. Слободног замаха, аутор доводи у дотицај шпански темперамент и балканску древну мудрост, стављајући у уста андалузијских сањара стихове српског песништва. Ова универзалност лепог проширује се и на универзалност зла. Убијајући, у драстичном непосредном приказу, песника Шпаније, слепа и бесловесна сила убиј и део нас. Лорка је кроз цео овај текст жив, као што је кроз Бошковићев комад жив и општи језик вечите уметности.

Драма почиње стиховима:

*Кану суза на росу,
- наста син Божји,*

*Кану крвца на сузу,
- наста нечовек.*

*Дуну ледени ветар,
- наста смрт!
Аутор*

³³ Данило Коцић, уводно слово на промоцијама романа Valsotino imperijal, у Власотинцу и Лесковцу у организацији Народне библиотеке из ова два града.

³⁴ Лаза Лазић, извод из рецензије, Смрт вилењака, „Крв и лира – ново чаробно дело Добривоја Ј. Бошковића, Арка Смедерево 2010 (корнице драме).

Х

КРИК ПОНОРА - Крик понора, трагедија у стиховима, ново је драма др Добривоја Бошковића, књижевника, лекара, полиглоте и светског путника, управо објављена у едицији „Сведочанства“ издавачке куће „Мирослав“ из Београда.³⁵

У рецензији Слободана Јарчевића „Ураган зла и нечовештва у драми „Крик понора“, записано је да се „велики српски писац и хуманиста Добривоје Бошковић прихватио тема у својим делима какве су биле реткост у српској књижевности.“. У романима, драмама и приповеткама, Добривоје Бошковић нам представља народне муке. Непријатељи заузимају српске државне земље и бездужно убијају, прогоне и пљачкају српски народ. На тим несрећним раскрсницама судбине народа и државе, српски владари и племићи чине све да би спасили што се спасти може. У овом делу, поред крика Срба убијених и бацаних у кршке јаме, Бошковић је представио истовремено и крик Цивилизације. Крик од бола, јер је Намачка одлучила 1933. да биолошки истребљује Србије, Роме и Јевреје. То је тема трагедије узвишеног духа лекара Бошковића – оцењује Јарчевић. По његовој оцени, „у светску књижевност улази ова трагедија др Бошковића чији садржај ће потрести савремена покољења европског човека.“ У Прологу др Добривоје Бошковић, између осталог, пише: „Савест ми није давала мира. Свестан огромних жртава мога народа у Другом светском рату који је претходни режим силом једнопартијске власти углавном заташкавао, морао сам написати ову трагедију – прву такве врсте у свету, како бих се на достојан начин одужио онима који су главом платили веру у човечност и своје суседе, као и у заједничку државу јужних Словена.“ Драма „Крик понора“ – трагедија у стиховима - посвећена је сенима српског хероја и борца за истину и правду доктору Милану Булајићу, а има два чина и девет слика (три у првом и шест у другом чину). Др Добривоје Бошковић, изванредни мајстор романа, поезије, музике и научних дела, како уочава познати српски писац Лаза Лазић, припада још увек старом типу књижевника високе осећајности. Срећом, независан писац, он је сва своје дела остварио на основу ове осећајности, испрености, истине и лишености сваке рачунице која би могла да га доведе, као многе друге писце, до славе, почаста и признања, а услед неког нарочитог артизма, модерности или популарности. Веома познат и омиљен код публике и поред знатног броја дела, др Бошковић, ту бих се сложио са оценом Лазе Лазића, воли више да живи помало у сенци, рачунајући само на уметнички допринос. За

³⁵ Данило Коцић, излагање на промоцији драме Добривоја Бошковића: „Крик понора“, трагедија у стиховима, Мирослав, Београд 2012. године. Књижевно вече др Бошковића, Лесковац, Лесковачки културни центар, 2. новембра 2012. године.

„Крик понора“ – такође бих могао да се сложим, са Лазићем – својеврсне сценске поеме, драме или игроказа, у којој је дата слика потресне трагедије, својеврсна је пишћева исповест због злочина над Србима у данима квислиншке Независне Државе Хрватске. Писац је најискреније изразио ову трагедију као трагедију појединаца! Не масе. Као ретко где у срској литератури, др Бошковић је испричао истиниту драму, наводећи људе и догађаје, жртве тиранске одмазде, који су изгубили своје снове, свој дом и свој живот. Страхота и језа крашких јама у које су бацане труднице, мала деца, старци и младост српских села, драмски су тако приказани да изазивају бес, али и жељу да се тако нешто никада више не понови! Могло би се рећи да је „Крик понора“, примећују и други, усуђујем се да то кажем, „добро замисљен и одмерен реситал“ где долази до изражаја – као у великим драмама – снажна назначена слика- сцена клања и насиља. Могли бисмо се усудити да изрекнемо оцену, као и Лаза Лазић да је ово дело др Добривоја Бошковића – велико као Горанова „Јама“, као „Мајка православна“ Владимира Назора или поеме Скендера Куленовића. Кроз комплетну драмску радњу наглашен је крик, ту су и страдали, и преживели који жале што нису умрли, али ту је и утеха оних који могу да сведоче, да одају све почести страдалницима народна српског у вихору Друга светског рата. Да закључим занимљивом на самоме крају рецензије Слобдана Јарчевића: Све ће се јасно видети, кад трагедија „Крик понора“ буде на позоришним даскама. Надајмо се да то неће бити избегавано.“ Ова драма се једино може разумети као опомена, а не оптужница, као слика над којом се треба замислити где смо били, где смо сада и куда тежимо!

XI

САН И ЈАВА – Поема Сан и јава испевана је у једном комаду, континуирано, као један једини уздах, прегнаним, узнесеним и наизглед уједначеним тоном. То је речитатив љубави и природом омађијаног човека што најпре грца своја осећања и рефлексије о својој љубљеној и о васељени, а после настоји да свом монологу да књижевни облик. Форма је, дакле, у другом плану. Исповест је централна, стога је у првом плану оно што се у општем говору осећајних људи једноставно назива љубавном муком. Песник влада артистичком вештином, наравно, без тога не би могао ни кренути у изражавање тако сложеног осећања као што је љубавно, али овде нас плени сам занос, жестина, страст, сумња, двојба и бол човека фундаментално узнемиреног највећом људском и божјом тајном. Бошковић узима страст и срећу, радост и тугу – заједно. То је оно што овај поетски исказ чини правоваљаним...³⁶

³⁶ Лаза Лазић, извод из рецензије, Добривоје Бошковић, Сан и јава, Арка Смедерево 2011.

XII

ЦАР ЛАЗАР – Ново и веома занимљиво дело Добривоја Ј. Бошковића доноси нам изузетну књижевну слику најзначајнијег догађаја у историји Срба, Косовске битке.

Песничко дело пред нама заправо је трактат о славној бици, а сачињавају га својим стилизованим монолозима и дијалозима сами учесници, неумрли јунаци наше херојске прошлости. Аутор уноси иновацију остварујући стил који је мешавина ритмичке прозе, благо стиховане реторике и ламентације – у језику махом архаизованом и који понегде прелази у чисто десетерачки исказ који је толико близак материји, људима и атмосфери догађаја.

Наоружан великом ерудицијом Бошковић нам обелодањује подробна историјска сазнања, аутентична имена војсковођа и учесника, састав војски, стратегију и тактику битке, па и саме речи агресора на језицима освајача.

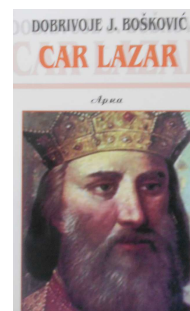
%

Уз демистификовање издаје, која је део косовске легенде, аутор нам је пружио богат увид у поступке готово свих значајних актера битке. У длеу је писац кнеза Лазара третирао као апсолутног цара кога је устоличио Крунски савет, Лазар је представљен као рођени син цара Душана Силног. Дело је поткано лириком, као што је то у нежној лепој сцени растанка цара Лазара и царице Милице.

Битка је приказана јасно, као на широком платну, нарочито прецизно су виђени подвизи као што је то подвиг Милошев...

%

Патриотска, драма Бошковићева је и романтична и реалистичка, она знатно задире у појединости медијевалне политике (издаје, уцене, претње, улизивања...) приказује и идеализам и зверства и прагматичност и илузије зараћених и утицајних сила, тако да је овај поучан текст прилог и истини времена и савременој драми: и фатографској историји и литерарној фикцији.³⁷

³⁷ Лаза Лазич, извод из рецензије, Добривоје Бошковић, Цар Лазар, драма, Арка Смедерево 2011 (на последњој страни корица књиге)

XIII

ГРЕХ – Ево новог, изузетног дела хуманисте, савести човечанства, веома плодног писца, лекара, бесребрника, композитора, певача и гитаристе Добровоја Ј. Бошковића. Бошковић је песник другчији од свих. Оригиналност, самосталност и независност писца, како у књижевности, тако и у личном животу и односу субјекта према свету, увек је била, и остала, највећа препорука да читалац обрати посебну пажњу његовом делу. У мору уједначених, начину и захтеву времена оданих и послушних уметника, највише вредности су увек на страни нарочитог и храброг аутора, који у своје остварења једном речи све од своје уметности, од знања и учености, од свога угледа и вере, од свога живота, да би изразио лично, искрено и дубоко виђење човека, друштва и света, васионе и себе самог.

(...) Запажена су његова драмска дела о великанима српске владарске лозе Средњег века, али и књиге о песницима света (Гарсија Лорка), те велики број приповедака и романа о суштој реалности нашег домаћег живота. Као лекар истакао се својим научним радовима из оториноларингологије, а као композитор, певач и гитариста дао је велики допринос селекцији и интерпретацији најлепших песама народа, песама које ће, као и најбоља дела уметничке књижевности, живети докле год буде живео овај народ. Вадра и строга слуха, природа Бошковићева увек га је држала са народом коме је помагао несебично и као лекар и као једноставни тумач најлепших дела наше народне музике, и као потпуни стручњак за интерпретацију вокалне музике, као и познавалац музике уопште.

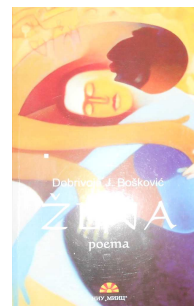
(...) Истини за вољу мора се нешто рећи и о песниковом језику и песничком облику. Ова поема је написана у форми продуженог дистиха. Овај дистих у сасвим слободном такту који је у складу са бираним речима, што сме по себи имају ритмичко музичку вредност, носи и риму. У господском, понекад наизглед прозном току стиха, са заградма, умецима и објашњењима, постоји слик на крају, чија је дужност да одједном мало подигне исказ и да допринесе одјеку и утицају риме на следећи одсек литерарног казивања.

(...) Као каква раскошна катедрала диже се поема Грех у видном пољу нашег духа, и наше литературе, и читајући ове стихове ми као да чујемо њен звон. Црквењак овог храма, учени скромни роб Божји Добровоје не жељаше (како би он сам рекао) да дигне овом црквом себи споменик. Он само истиче потребу да се свет пробуди, прегне и да, пробуђен, промисли да се сети и покаје.³⁸

³⁸ Лаза Лазећ, Расуло времена, Добровоје Ј. Бошковић, Грех, поема, Македонски информативни и издавачки центар, Панчево 2013, стр. 127-134.

XIV

ПОЕМА „ЖЕНА“ – Добривоје Ј. Бошковић, један од водећих српских писаца, песник и драмски писац, написао је љубавну поему, која би по свему морала снажније привући пажњу не само пасионираних књижевних зналаца, него и правих љубитеља уметничких песама уопште, љубавних стихова нарочито. Било би врло добро када би се ово дело, поема Жена, појавило пред нашом публиком. Књижевна дела, као и књиге саме имају своју судбину.³⁹

Поема „Жена“ испевана је у једном комаду, континуирано, као један једини уздах, прегнантним, узнесеним и наизглед уједначеним тоном, то је речитив љубави и прородом омађијаног човека што најпре грца своја осећања и рефлексije о својој љубљеној и о васељени, а потом настоји да својем монологу да књижевни облик. Форма је, дакле, у другом плану. Исповест је централно, стога је у првом плану оно што се у општем говору осећајних људи једноставно назива љубавном муком. Песник влада елементарном артистичком вештином, наравно, без тога не би могао ни кренути у изражавање тако сложеног осећања као што је то љубавно, али овде нас плени сам занос, жестина, страст, сумња, двојба и бол човека фундаментално узнемиреног људском и бољом тајном.

Бошковић узима страст и срећу, и радост и тугу – заједно. То је оно што овај поетски исказ чини правоваљаним. Тај његов текст без интентације, стихови овог спева, нижу се местимично као у бунилу и песник се нигде не лађа разјашњавања, објашњења – како је заорао, тако после шездесетак страна излази напоље, у вис, у небеса. Његова искреност и приврженост теми, и предмету његове ефикације, води нас преко свих језичких, стилских, прозодијских неравнина, и чак ми ни не назиремо рационалну идеју његове песме, али док читамо, осећамо се добро, и лепо, у аутентичном естетском доживљају. Ова је поема уз то богата природном атмосфером. Нарочито је она обмотана, увијена, ушущкана у биље, у буколичку и аркадијску флору поља и ливада завичаја. Писац познаје природу, до и брег, село и њиву, цела страственост, чежња и задовољење љубави одвијају се и ослањају на земљу, траву и цвеће. Имамо редак сусрет с дитирамбом, песмом љубавне радости и задовољства, усхићења услед љубавне узајамности. Стихови су понегде дотакли и еротско, али атмосфера је, нарочито у првом делу књиге, вилинска. Шумска бића, пољски народ, збор девица красних, птице, ваздух, вода и звезде, све је то умешено у великим кошмар љубави. Сам интент доживљаја наговештава једну унутрашњу драму, која ће ускоро и уследити, пошто се

³⁹ Лаза Лазич, Једна понесена и искрена љубавна поема, Добривоје Бошковић, Жена, поема, Македонски информативни издавачки центар, Панчево 2013, стр. 239.

поема најзад успиње и до антитезе лагодног задовољства и почиње да бруји стрепњом, патњим и сумњом.⁴⁰

Можда би анализа показала да ово певање има три дела, први натопљен радошћу, при тлу, на простирци цвећа и папрати, други, који нас у тамним и муњоликим нагласцима подиже ка громовитом небу, у шири видик света, прожет раздором, болом и муком, и најзад трећи, који уноси тонове смирења. Има и завршни део, при концу, који, као у добром контрапункту, поново наглашава борбу главног јунака, поете, коштац човека са силама света, где се блаженство јавља као вечит, дакле недостигнут циљ, као чежња која је за нијансу виша од чисто љубавне жеље, то је чежња као апсолут, као људски удео на земљи, што мора носити до краја, до саме смрти.

У готово неосетном прелазу од идилични описа и дозива ка горкој сумњи и патњи, за коју се не каже изричито откуда она долази и услед чега настаје, песник се овлашно дотакао и духовности, светог, религије и бога. Тако се најинтензивније осећање човека од крви и меса срета и усклађује с божанском сфером и доменом, с небом и анђелима. Овај узлет подсећа на Лазу Костића, што се готово намерно и назначује у две три строфе с римованим стиховима, али то сенчање и бојење само сведочи да је наш аутор уистину сасвим верзиран и у песничко знање као такво, да му одговарајући захвати у финесе поетског умећа нису страни, али ја држим да је добро што се ова поема јавља као донекле робусни чин, једнократно изречени љубавни лавез и бол, као неизвештачени песнички и еротски документ. Има у овој поеми, разумесе, и смерности и вере и побожности, па чак и извесне мисаоности у смислу погледа на свет и на ствари, али то су оне ређе истанчане нијансе, они колоритни нагласци који су само натруњени на велико платно насликано јарки бојама у великом потезу. Разрешење љубавних патњи, земаљске страсти, налазе се у духу, љубав је нека врста молитве, мада је љубав сва од крви и меса. Јаким акцентима, понекад бомбастичним речима и метафорама песник тумачи своју у суштини смирену, константну, мада на махове мучну чежњу, а поема овакве врсте и не захтева, нити има, закључак који би се могао заокружити. Стога, упркос стилске уједначености, „Жена“ Добривоја Ј. Бошковића делује помало недовршено, али тако и треба да буде! Као да је на крају овога дела запета, зарез, а не тачка... То можда говори да љубав није завршена, и да не може никада ни бити.

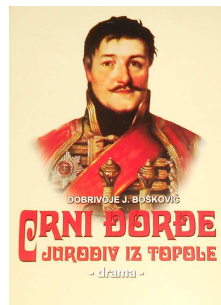
⁴⁰ Лаза Лазиф, Једна понесена и искрена љубавна поема, Добривоје Бошковић, Жена, Панчево 2013, стр. 239. „Напомена: У једном од писама, др Бошковић је поручио је аутору Лесковачка књижевност и публицистика: „Драги мој пријатељу! Сваки пут када чујем твој глас или ти се писмом обраћам, срце ми заигра од задовољства. То сам ти сто пута рекао, али ти због твоје честитости заслужујем и много више. Ти си мој духовни брат.

XV

ЦРНИ ЂОРЂЕ – ЈУРОДИВ ИЗ ТОПОЛЕ - Ретка су драмска књижевна дела о значајним личностима српског народа и српске државе. Зато је драма Добривоја Ј. Бошковића о Карађорђу, вођи првог српског противтурског устанка и утемељивачу српске државе у 19. столећу, подухват вредан сваке похвале.⁴¹

За претходно дело, „Анатомија сујете и заблуде“, Д. Бошковића написао сам да је досегло висине филозофије и мудрости, а истоветне одлике красе и драму „Црни Ђорђе – јуродив из Тополе“. У њу је уткано и савршено знање о тадашњим међудржавним односима: Турске, Француске, Аустрије, Русије... а ти односи су, с тачака интереса сваке од ових сила, нарушавали безбедност српског народа и ометали рађање српске државе. Писац је то изврсно објаснио и недоумица о времену првих година 19. столећа, кад је реч о судбини Првог српског противтурског устанка, нема. Руси су били српска браћа и желели су им помоћи у ослобађању од турског ропстава, али страховита опасност од Наполеонових армија се у Санкт Петербургу разумела. Знало се, да скоро исто тако бројна и снажна војска може да продре у Русију из Турске, јер су Турци, до тада, били савезници Наполеону! У Русији се није назирало ништа друго осим руског пораза на бојишту. А онда, ненадно, Турска је наговестила Русији могући мирољубиви споразум. Из Цариграда су поручивали руском цару, да ће прекинути војни савез с Француском - ако Срби зауставе устанак у Србији и одустану од његовог ширења у осталим српским земљама.

Значај Првог српског противтурског устанка за природу тадашњих односа међу великим силама Азије и Европе, једва да је неко од историчара спомињао. А Д. Бошковић је то ставио у жижу своје драме, што ће читаоцу помоћи - да схвати све околности француско-руског рата почетком 19. столећа. Видеће, да је најважније за безбедност Русије било сплашњавање српског отпора Турцима – што је обављено на молбу Русије, а на радост Турске. Због очигледног гашења жестине српског устанка, Турска није послала војну помоћ Наполеону. Писац нам то јасно објашњава кроз исповедање војводе Карађорђа: „Којекуде, по души те, Антоније, ако сам народ упропастио – учинио сам то заједно с вама! Знаш да себе нисам штедео и да сам све, што ми Бог подари, пружио другима. Србија је пропала – кад из Русије дође онај Херцеговац и гроф, Ивелич. Поред оних ордена (да ми замаже очи), даде ми и писмо цара, у којем је

⁴¹ Слободан Јарчевић, рецензија, „ЦРНИ ЂОРЂЕ – ЈУРОДИВ ИЗ ТОПОЛЕ“, драма о Карађорђу и његовом народу Добривоја Ј. Бошковића.

стајало – да напустим Србију, како би Турци у њу ушли, а онда ће руска војска, касније, да истера Турке“.

Тадашње међудржавне односе у Европи Бошковић је упоредио с овим данашњим - не уочава се, на пример, никаква разлика у тадашњем односу Западноевропљана према Србима и овоме данас. Јер, Европској унији је стало - да Србија и Русија не успоставе блиску сарадњу, а пријатељство Руса и Срба, Западноевропљани нису подносили ни почетком 19. столећа. Писац нам то опет саопштава у исповести Карађорђа, којем Аустријанци замерају што тражи савез са Русијом: „Када пређох у Земун – у земљу да пропаднем. Пита мене аустријски генерал, Јозеф Червенка, где желим да живим, а ја велим – у Русији. Већ у Земуну ми све што имадох узеше: седамнаест ковчега, у којима је једна златна кутија, украшена дијамантима, две табакере, такође украшене дијамантима, те много посребрених и позлаћених предмета и одеће – коју сам радо носио. Ограбљен до голе коже, питам ја генерала зашто је то учинио. А он мени вели: 'То Вам је Ваша Русија учинила!' Тако рече, и, под стражом, као каквог разбојника, у манастир Фенек ме одведе, тобож' у карантин, а оно, више, у затвор“.

Иначе, што се тиче књижевних одлика ове драме, мора се признати, да је она на висини дела наших најцењенијих прозних писаца. Све је у драми јасно и сликовито. Лако се разуме свака пишчева порука. Види се да је имао на уму генијална дела нашег народа и описивао је догађаје онако како то чине српске десетерачке песме. А оне су мелодичне и информативне, а уздижу до божанских вредности људско поштење, племенитост, јунаштво и родољубље. Управо је овим одликама украшен и главни јунак ове драме – Ђорђе Петровић Карађорђе. Њих ће Бошковић често истицати, а обавезни смо споменути их и кроз речи Доситеја Обрадовића, тада најписменије Србина: „Господару, Ви знате да сам свет обиграо, књиге изучио и свега и свачега се нагледао, али такув аскетску скромност и калуђерску смерност, као што је Ваша – нигде нисам видео. Многи то не примећују, али, не мари – то Бог с неба, и они који то треба да препознају виде. Скромност својих вођа народ највише цени. То је Ваше личности слика и прилика, и највећи сјај и одлика“.

Јунаштво и државничка мудрост Карађорђа треба да буде цењена код Срба и ова драма Бошковића ће нам помоћи у томе. А у њој се могу правилно схватити и улоге других српских учесника Првог српског противтурског устанка: Милоша Обреновића, Младена Миловановића, Јакова Ненадовића, Станоје Главаша, Цинцар Јанка и других.

Оно што у драми изузетно привлачи јесу околности под којима је убијен Карађорђе. Учинили су то његови најближи саборци и кум. А и то је учињено на основу умешаности великих сила, у првом реду Турске. *Све је исто под катом небеском*, гласи једна од српских пословица.⁴²

⁴² *Напомена:* Рецензент Слободан Јарчевић записао је: Београд, 18. фебруар 7523 (2015)

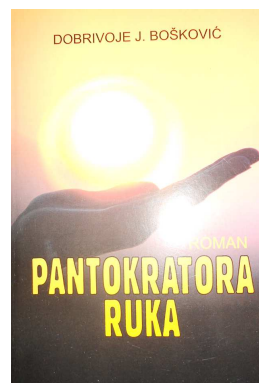
XVI

ПАНТОКРАТОРА РУКА – Пантократора рука је сведочанство о предратном, ратном и послертном времену, али и породична драма и прича о неправди, том вечитом и неизбежном пратиоцу обдарених, честитих и правдољубивих, са којима се срећемо целог живота. Наравно, не само свуда присутна неправда, већ и судбина, али не она на коју се може утицати, утолико пре што су неразумно и нејако дете њој и онако не може супротставити.

Савестан, разборит и марљив, али рођен под несрећном звездом, један од синова Јулијане С., главни јунак романа, Јордан, од како је угледао свет изложен је необјашњивој и нерационалној мржњи своје мајке. Са његовим одрастањем та патолошка нетрпељивост добија на интензитету. Ниподаштавање, злостављање и клетве најгоре врсте постају саставни део његовог горчином испуњеног живота. Бол је утолико већи што он воли своју немилосрдну и рогобатну мајку. Жељан њене љубави, труди се да јој на сваки начин угоди. Упркос његовом настојању да задобије њену љубав, она му жели смрт и то му у очи каже. Огорчен и притешњен са свих страна одлази у туђину.

У новој средини живот постаје лагоднији. Уз помоћ пријатеља остварује се и сан из детињства: постаје доктор наука и угледна личност. А онда долази Други светски рат и са њим нове и још веће невоље. Усташе немају милости. Већ првог дана праве покољ над Јеврејима Славонског Брода и лишавају слободе на десетине Срба. Било је питање дана када ће на њега и његову породицу доћи ред. Немајући другог избора, под окриљем ноћи напушта град и бежи преко северне Босне. Пред њим је одисеја пуна опасности и призора које пре тога није могао ни замислити. А онда Србија и Београд. Спас у окупираној земљи. Спас и место под сунцем налази у главном граду, али га ускоро сустижу нове невоље: ослободиоци града га одводе на Сремски фронт, где постаје сведок масовне погибље српске младежи. До ушију му долази и вест о бестијалном погубљењу млађег и старијег брата. Победа над фашизмом доноси поред слободе и толико прижељкивано помирење с мајком.

Књига која се чита као у грозници. Прича коју може само живот написати.⁴³

⁴³ Бранимир Шћепановић, комплетна рецензија, Д. Бошковић, „Пантократора рука“, НИУ „МИИЦ“, Панчево - Београд 2015, стр.419.

XVI

КОЛУТ – Др Добривоје Бошковић 2015. године штампано је први и део збирке прича „Колут“ на више од 760 страна у издању Македонског информативног и издавачког центра у Панчеву.

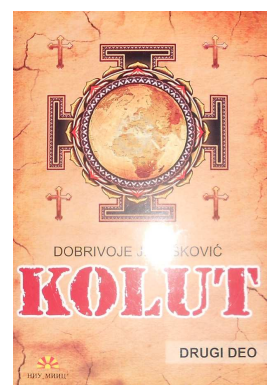
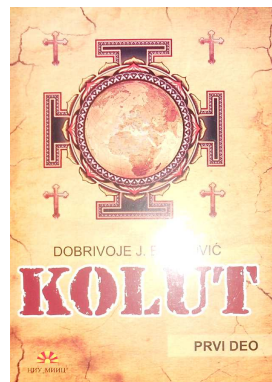
%

Из свих приповедака ове збирке, на сугестиван, изражајан начин, избија аутентичан, непатворен живот. Ова експресивност почива на два извора. Најпре, преповетке Добривоја Ј. Бошковића писане су странсно, са односом. У њима се увек осећа укус не само крви, ако се крв појављује, него снага елемента уопште, зиме, глади, свакојаке трпње и напора, сунца и леда, увек дах атмосфере, а све то трепери на осетљивој жици ауторове емоције. Други извор овог двојства јесте истина. Готово све приповетке ове збирке су испричани истинити догађаји. Почевши од прве, са страшним насловом „Дах смрти“, а такође и прича о брату („Даце Комита“), Бошковићеве приповетке се исказују као слике из пишневог живота. Писац од основа, од почетка, од истине, на дну уметничке, филозофске и стилске побуде тражи искушавање смисла самога живота и смрти...

Добривоје Ј. Бошковић показује раскош једног готово еруптивног приповедача. У његовом делу има безброј личности, карактера, запажања, нарави, лирских сцена, озарења, разликовања лепог од ружног, часног од непоштеног, има праведног беса, има мудрости, има поезије...⁴⁴

%

(...) Поред обиља тема, на десетине живих ликова дефиљује у овој књизи приповедака у једној, махом нашој домаћој, али и универзалној људској комедији, коју покреће небески подстицај исто колико о слободна воља и мрска судбина људи. Бошковић, попут мајстора српске реалистичке прозе с краја 19. века, пише изванредну причу из народног живота, причу „Чук“, велике снаге и озбиљног хумора.⁴⁵ а

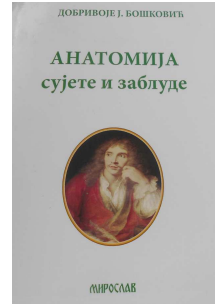

⁴⁴ Лаза Лазич, рецензија, Д. Бошковић, „Колут“, први део, Македонски информативни и издавачки центар Панчево, 2015, на задњој страни корица књиге, која има 408 страна. Неки наслови прича: Дах смрти, Кобни ударац, У загрљају смрти, Сафари, Позив у ноћ, Операција на броду „Квин Мери“, Даце Комита, Валентин и Данијела...

⁴⁵ Лаза Лазич, рецензија, Д. Бошковић „Колут“, други део, Македонски информативни и издавачки центар Панчево, 2015, на корицама књиге, која има 364 стране. неки наслови прича: Опасно славље, Мисир, Авети, Дуо гитара, Бело робље, Јола, Прота, Чук, Заједничко двориште...

XVII

ПИСМО ДР БОШКОВИЋА - „*Драги моји Лесковчани!* Које да ви казујем, да ме утепате не знам зашто стего срце и одлучи да узмем плавез у руку и напишем ви ово писмо како би знали да још увек постојим и да на вас и мој крај мислим. Б’ш ме брига што ви ја и моје писување много не интересује. Реќа би да нису чиста посла к’д ме јебанције фале и викају да сам се на најбољи начин одужија на свој завичај и кроз своје дело први открио југ Србије, а ви ме ни за црвљиву сливу не зарезујете. К’о да не постојим. Ч’к и кад се организује промоција, нема ги онија који би волеја да видим. Мрзи ги. Град замреја, људи си немају работу, а на њи не пада на памет да искоче из кућу и чују које с’м написаја и к’кву песму с’м испеваја и на гитару одсвираја. Ваљда затој што не могу да отсаве телевизију (опустела је!) и компјутерске игре.⁴⁶

Да ви испричам и овој. К’д беше најгусто и онај белосветске але и душовадници уведоше санкције и за лекови на децу, реши да напишем једну комендију и насмејем мој намучен народ. Написа ја „Грделички крос” и однесо га у лесковачко позориште. Т’г беше управник Г.Р. К’д му реко зашто с’м дошја, обрадова се к’о да је рођеног брата видеја. „Ће гу изведемо, како да не, такој нешто ни с’г треба!” – рече и пригрли ме к’о да ће валцер с мене да игра. Он обећа, а ја, мамлаз јед’н, у тој поверова. Које да работим к’д верујем на људи; таквог ме мајка родила и тој не може да се измени. К’о малецко дете. И такој, излагаше ме и од претставу не беше ништа. После дође из Београд нека друга шушумига за управника. Он (к’о Скерлић на Бору Станковића) викаше да док је он жив „лесковачки језик се неће чути на позорници „његовог” позоришта!” Чувај Боже! Али, к’д причамо од такве работе, да чујете и овој. Маја се ја јед’н д’н по чарчију к’о убиен у главу и наврати у Народну библиотеку да питам д’л се читају моје књиге. Погледа ја у полицу „за домаће ауторе”, к’д – нема гу ниједна моја књига. Куде су, питујем ја, а они не знају. Једва ги нађоше, али за то директор неје бија крив. Замерам му с’мо што моје драме на нишку бину неје поставија. Бија је директор и тој је могаја. Од големињу ми се неје ни јављаја. Беше ми криво, али које да се работи... Ја тој викам „аварски синдром”. У старо време Авари беше много голем народ; због неслогу гим се и траг изгубија. Е, тај бољка је, изгледа, и на нас прешла. Имам и доказ за тој. К’д ономад беше промоција на мој роман „Валсотино империјал”, онија из лесковачки центар за културу у исто време заказали гостовање на неког поградског писца, неки ми рече – плагијатор! Леле, да знате како с’м се наљутија! Отрча ја там к’о

⁴⁶ Зашто се др Добривоје Бошковић „малкице наљутија” на своје земљаке. Уместо „класичног интервјуа”, ево писма послатог аутору ове књиге исписаног руком (не воли компјутере).

да ме стршељи јуре и навика гим се. „То је, господо, диверзија!“ – реко гим, а они – мртви ладни! Но, руку на срце, на телевизију и радијо су ме испоштовали. Свака час, такој и треба. Тој се вика: локални патриотизам!

Онија у Београд, к’д чују да је неко дело човек из наш крај написаја, због наш говор одма помисле да тој не вреди ни лулу дуван. Неки тој називају „предрасуда“, а ја би пре рекја да је то он’ј „аварски синдром“.

Ем с’г и овој да ви испричам и ондк да завршимо и затој што на орату крај нема. Бе ја јед’нпут у Културни центар у Грделицу, попи кафу и отидо у библиотеку. К’д тамо видом да моју моралистичку поему (450 стихова) „Суд и усуд“ никој неје узеја у руке. Неје ни корице, да види моју слику. Куј ће га знаје, ваљда затој што ти је завладало лоше време, али тај неје ни много важно, иако с’м гу писаја и за лошо и за добра време. Много се обрадова к’д ми у библиотеку рекоше да гим увече у гости долазе власитиначки писци, па се зачуди што ми тој не рекоше (!) у Културни центар. Заборавили од много седење и кафу пијење!

И такој одлучи ја да дођем на туј седељку и читам стихови из песму „Суд и усуд“. Да гим угодим, понесо и гитару. Направи ја сефте на моју поему, а после запева што боље могу, а глас служеше... Све би било убаво да ме слушаше. Донесе неки сепетку с’с тазе кифле, рипнуше и грабе ли грабе, да Бог сачува... Певам ја на онија што ме слушају, све док ми не досади да се забађав чепатим.

Дође и крај на нашу седенку. Пита ја мога пријатеља што с’м га турија у мој роман „Валсотино империјал“, да ме повезе до Лесковац, а он не може: „Ћу седнем у ноге или у skut“ – реко му ја. „Тој не дозвољава полиција“ – врти главу и бега он. „Онда ме тури у „гепек“ – молим га ја, али ни тој неје помогло, те узо гитару у руке и ко посран некако одо преко врата. Напоље тавнина, прс пред нос се не види, а Грделичани полегали, нигде светло се не види. Шетам ја там-овам к’о убивен у главу и чекам да наиђе неки авто, па ако треба ћу му платим кол’ко тражи. Чека, чека и ондак наиђе неки човек и стаде пред мене. Гледа он, а лице му се не види. Куј ми је ов’ј и које ’оће од мене – пита се ја, б’ш к’д се окрену и изгуби се у тавнину. Прође једно време, а ондак видо светло и обрадова се. К’д стаде поред мене јед’н стари „стојадин“ к’о да ме усред ноћ слунце огреја. Још више се обрадова к’д отвори врата и рече: „Улазите, последњи автобус је отишја пре јед’н сат“ Неје мораја двапут да ми казује; док длан о длан, ја сам седеје до њега, а он даде гас и – правац Лесковац. Ћутим ја, ћути он. К’д запали цигару, рече: „Опростите, огрешили смо се о вас!“ Такој рече и много ме обрадова. Покајали се, помисли ја. Оставили својег човека да усред ноћ дрежди на автобуску станицу и онда гим савес прорадила. Боље икад, него никад! У своје место никој владика неје постаја. Затој се у лесковачки крај не читају моје књиге и не играју моји комади. Еј, немој се љутите што ви досади! Л’кнуло ми је што овој онакој како се код нас орати написа, и затој што много волим наш крај и наши људи. *Ваш Добри.*

XVII
ДОБРИВОЈЕ БОШКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

РАНО И ПОЗНО

(одломак из поеме)

Као да свет постоји за њега,
Безбрижан и лак је јуноша,
И не помишља да ће доћи
Времена туробна и лоша.

Опијен лакоћом свога тела,
Плаховит и увек ведрога духа,
За оно што му други зборе
Нема никаквог обзира, ни слуша.

И кад осване и кад омркне,
Увек се радује свом животу,
Па би да чини шта му је воља,
Не помишљајући на срамоту

Не цени ни оно што већ поседује
И што му живот издашно пружа,
Уверен да ће то вечно трајати,
Све док не стаса у правога мужа.

Старост за њега не постоји,
Стари људи га се не тичу,
Извргава их радо и руглу,
Док пред њим очи узмичу.

У замаху сирове снаге своје
Уме не ретко и да претера,
Чинећи лудости свакојаке,
Сукобљава се, свима замера.

Најбоље од свега је у њему
Што се радовати зна животу,
До бесвести се веселити,
Откривајући свету красоту.

Зато млади јуноша често
Као јутарње сунце блиста
И тако греје и душу оних
Чија судбина није иста.

У младалачком заносу среће
Препреке за њега као да нема,
Кадар је да своју жустру чилост
Пред свет изнесе без проблема.

Чио, здрав и оран за живот,
На сваком месту може опстати,
За то се Велики Бог побринуо,
У нади да ће то и препознати.

Лепота, јарост, титанска снага,
Вредност је што душу греје,
У другим делима одјек налази
И када тугује и кад се смеје.

Лак као суви лист на ветру,
Јер бригу други о њему води,
Јуноша зна само за радост,
Захвалан мајци што га роди.

Јер да је младост кратка
Не жели знати ни чути,
Живот је за њега радост,
Па неприлике и не слути.

А и зашто би, кад је све око њега
У својој лепоти волшебно лако,
Зато би да никад то не прође
Ил бар потраје дуже, свакако.

За њега постоји мирисно цвеће,
У сунцу вечног маја пролеће,
То је свет у ком би да живи,
И зашто од тога тражити веће?

Заштомислити на лоша времена
Без песме и опијања до бесвести,
Далеко од помисли да ће се живот
На ништавило на крају свести.

Чему размишљања о неприликама,
И о сподоби којој свет није мио,
Што на чворновит храст подсећа,
На незадовољство, ма где био.

Не, за њега то не постоји,
Ни у мислима на то неће доћи
Зато се и у сну гласно смеје,
Уверен лепота да неће проћи.

Јер, шта је мудрост за јуношу,
Докле му срце среће греје?
Ништа, јер младост њега носи,
Зато се весели, игра и смеје.

Јер младост није злато у ковчегу,
Палата до неба, благога имовине,
Младост је красота тела и душе,
Раскошан сан велике истине.

Оно што има, ни сам цар нема,
Ипоред његових свих добара,
Јер цар је бригадама заокружен,
И када губи и када ствара.

Јуноше моћ је превелика,
Сваку препреку може савладати,
А све што има већ не постоји
Машта је његов отац и мати.

А како и не би, када лети
Као да има анђела крила,
Опчињен великом срећом,
Осећа Бога, свих светих била.

Распућен од чврсте стеге
Људских закона и сваког реда,
Кроз машту небом плови,
И са висине цео свет гледа.

У машти својој нов свет гради
И све што ради кроз обест чини,
Обмањује се, док друге вара,
Кроз уобразиљу склон врлини.

Не види да није у стању
Све што зажелиостварити,
У томе лежи чармладости
И распојасане њене бити!

Нове идеје успут ствара,
Док ослобођена мисао лута,
И нове вредности најављује,
На раскрсници напретка пута.

Неодређен у сваком поступку,
У покрету је и сталној мени,

И лишен суда и чврстог става,
Из основе би све да промени.

Ни за критику мудрих људи
Као да уопште и не хаје,
У своју лажну моћ уверен,
Сигуран да ће вечно да траје.

Зато се никаквог реда не држи,
Законе олако крши и гази,
Одважан, дрзак и лудо храбар,
Где нико не сме, тамо залази.

У мисли – њему свет припада,
Само за њега је створен и задат,
Па халапљиво узима и граби,
Не пружајући ништа за узврат.

Власник је јуноша свих добара,
Који пут му је чак и то премало,
У својој машто она присваја,
Све што је још преостало.

Незасита је његова природа,
Пуна живота, жеља и чуда,
Не види да је са земљом скован,
Да му је матица родна груди.

Корак и доскок, ни десет стопа,
А он би звезде с неба да скине
И као цвећем са њима кити,
Слуђене душе и кратка вида.

Па ликујући по свету хода
Ко да је задан од злата нити.
За савет других – неће да чује.
Пред свет износи што је скрити.

За најсмелије излете спреман,
У својој глави пловило гради
Које ће далеки циљ досећи,
Да задњи кутак душе оследи.

Себи довољан, у образиљи,
У немаштини „раскошно“ живи,
Зато му младост снагу даје,
У души су му смели пориви.

Младост чари у томе лежи

Што посвуд само лепоту види,
Све је при руци дозвољено,
Па нема чега да се стиди.

У својој замисли располаже
И оним што јој не припада,
А како и не би, кад је у стању
Сировом снагом све да савлада.

Не презајући ни од чега,
Младић по рубу амбиса креће,
Безобзиран је у свом наступу,
У насиљу му лежи умеће.

Са правог пута лако скрене,
Осион – силе порока покрене,
И као сленац у пропаст срља,
Неоствариве тражећи мене.

Без идеала и трунке савести,
Младост је стихија што све руши,
Обездушена –у пропастерља,
Ништа не може да је сруши.

На раскрсници људског живота,
Када се изглед и глас промени
Јунош мора сам да одлучи
Чиме ће људе да засени.

За добро треба стрпљења
Што води ка врелом животу,
А за зло – љута ћуд дивље звери
Што води у покор и срамоту.

Доброта је врлина дугог даха,
Све је у корист других људи,
Зло је сатански порив ништења,
Што људе из сна криком буди.

Зато обест младост треба,
На време кротити и зауздати,
Да у незнађе крене спречити,
Суштину живота разабрати.

Док у животу појма нема,
У срце љубав му треба усадити,
Само тако се несрећа пречи,
На томе треба увек радити.

Младост без љубави је искушење
Којем је тешко одолети,
Кад се наивно мисли да се може
Кроз зло пут небеса полетети.

А срећа лежи само тамо
Где савршена влада слога
Она је извор праве љубави,
Главни ослонац чојка умнога.

ЖЕНА

(одломак из поеме)

Апсолутно и безусловно,
Бог и принцип су овога света,
Урну човека недоступни
Од свих циљева највећа мета.

Идела је имагинарни излет,
Кроз замишљено се испољава,
Маштањем свој облик добија,
Кроз лепоту се проверава.

У савршено би да претвори,
Што недовршено на свету оста,
Самообманом у мишљењу,
У сржи свести чега је доста.

Појам лепоте је релативан,
Иманентни је садржај свести,
Да се природа усаврши,
Кроз љубав настоји то извести.

Лепота буди допадање,
Јача нас, богати и покреће,
Да срећу у себи препознамо,
Оно што желимо буде веће.

Љубав је у култ претвара,
На златни трон је поставља,
До неба диже и обожава,
Осећањима док управља.

Живот је стварно и замишљено,
У идеалу се они преплићу,
Да би се лакше битисало,
Машта помаже нашем бићу.

И оно што се о жени збори,
Између тих вредности лежи,
Човека истин је субјективна,
Од оне праве свако бежи.

И однос према њој је произвољан,
Зависи од ситуације и човека,
Несигуран је и непостојан,
Као варљива сила нека.

И према жени се човек односи,
Како му сила јаства диктира,
Она је код сваког другачија,
Умишљенога производ збира.

Романтичари је обожавају,
И њено биће до неба дижи,
Божанско хтење у њој виде,
Љубе јој ноге и пред њом гмиже.

Полиморфно је жена створење,
Мајка, супруга и љубавница,
Еротско биће што узбуђује,
Некоме чак и супарница.

Због тога за неке ненормална,
Варљиво биће са много лица,
На једној страни верна љуба,
На другој мајка и љубавница.

Па, како онда то ускладити,
И како дефинисати њено биће,
Како на једну вредност свести,
За њену личност наћи покриће!?

Можда је најбоље само је волети,
Кда се не да разумети,
У њеној лепоти уживати,
И ништа друго више не хтети...

Све њене мане заборавити,
Када се не дају изменити,
У сладострашћу с њом уживати,
У загрљају страсно љубити.

Јер што је таква, није крива,
Господ је створи нежну и милу,
Да од ње срце нам уздрхти,
Док као мачка седи у крилу.

Загонетка је љубав велика,
А жена чак и много већа,
Да л вреди о томе расправљати,
Кад од њих зависи наша срећа?

Шта рећи о њеној лепоти,
Што из мртвила живот покреће,
Ако је уз то мила и драга,
И главни је узрок наше среће?

Нарисана је безброј пута,
И у мрамору вечно живи,
Венера Милошка и Афродита,
Ђоконда којој се свако диви.

Диви се и за њом чезне,
Њен лик му не да мира,
Пред очима му стално лебди,
Преостало ми је само да бира.

ЧЕЖЊА

(одломак из поеме)

На мекану круницу твоју
Прелепи цвете нека ме положи
Кад уморан на тегобном путу поклекнем
Порушених идеала и распршених снова
Посрнем и немоћно клонем
Од претешког ми бремена
Мукоживота дужеболног
Ласкама твојим ми хлад начини
А мирисом опојним горчином отровану душу
Слашћу твог прашника омами и умири
Ветрови топли и нежни
Што те на захујалом незнаном путу свом
Мекано грле и милују
Нека те лагано зањишу
А мене тужног бајно уљуљкају
Као што је некада давно
Мајка Симка у топлим наручју свом
На набујалим грудима
Пуних заситог млека
Нежно привијала сина првенца свог
Тепажући му тихо
Недобудне спасоносне успаванке

.....
Разграни цветак твој
На сунцу јарком
И пусти мирисе отужне јаке
Да одлутају незнано куда
И доведу ми пчелицу
Мајушну и вредну
Да тихо зазуји нада мнош
И додирне ме трепљаво
Меденим ногицама
Нежно као вео младе невесте

.....
Па кад се опијем нектаром
И заситим племенитим чарима
Похитај сићано биће
Дому моме
Спусти ме нежно у процветали врт
Испод јабуке у пуном мирисном цвату
На лежај од рузмарина
И босиљка блаженог
Што се умаче у водицу свету
И народ шкroppи на благодане.

ВРЕЛО СУЗА

Сенима Фредерика Гарсије Лорке

Ноћас сам се превртао у кревету
И у даљини видех маслињак и врело суза,
У ушима ми зазвони цигански рондо,
И канде хондо, канде хондо...

И онда скрстих руке и предах се молитви,
И видим како падаш од метка убојице,
А улицама Гранаде тужно јечи петенера,
И у праскозорју затитра Венера...

Молим се Богу да ти зацели ране,
Соком маслине што зелени се у светлу месеца и звезда,
Док горке сузе гргореће врело лије,
А стари Циганин пева сигурније...

Умро си мученичком смрћу без црквених звона јеке,
И само Цигани нарицаше улицама Гранаде,
Док ветар кроз маслињак свираше рондо
И канде хондо, канде хондо...

ЧАР

Док јој ковитлац лахора
Нежно милује белу пут
И насмејано сунце је грли
И љуби својим топлим
Зрацима, заокупљена
Бајковитим мислима
Лежећи у песку од уситњене
Глећи љуштура
Угинулих бисерних шкољки
И светлуцавих честица злата
Чији сјај се уденуо у
Њену бујну косу, нетремице
Посматра како у ниском лету
Брзо промиче читаво јато
Хитрих ластавица и високо
На небу у савршеном реду,
Као самолети бешумно једре
Ждралови док чека да јој
Први вал плиме донесе
Поздраве и присно целива
Њене витке ноге и широка бедра.

СМРТ

У врт ме поред гргореће реке положите,
Испод јабуке у пуном цвату
На лежај мекани од рузмарина
Под главом босиок нека буде
Опчињен ниском љубичица белих,
Цвећем мирисним у венац уплетеним
Тело ми нежно прекријте
Да опијем богочарима разбарушене природе
Овоземаљског ускиптелог раја
Дубок сан усним,
Док рој ревносних пчелица
У хладночинећем букету
Цветом разбукталог стабла
Смерно зуји свој омамљујући пев
Уз раздрагане звуке
Чипкастог ситновеза славуја
Што ране чемерне души видају,
Док ветрић благи
Из далека јецаје трубе доноси
Што их циганин Доња тако складно извија
Да душа од њих почиње да копни
А буктиња страсти умрле

Поново се пут неба вине;
Срце умором притајено
Пркосно подскочи
Гаљено навирућом аријом волшебног звука,
Милоснова блажених
Што растанак чине тешким

РАСТАНАК

Збогом, збогом, до виђења свима,
Остављам ја мој родни сад крај,
Срце плаче душу туга мори,
У очима само суза сјај.

Привини ме ти на груди твоје,
Раној зори да сване не дај,
Нек' зацвили виолина стара,
За све грехе молим опроштај.

Збогом мали пријатељи моји,
Не јецајте у болу сад сви,
Растанак ми сада срце пара,
Заборавит' немојте ме ви.

Подајте ми доста рујна вина,
Да угасим моје душе жар,
Запевајте кроз ноћ сасвим тихо,
Тужну песму мени задњи дар.

ПЕСНИК И ЗАВИЧАЈ

Томиславу Н. Цветковићу

Само ти,
Што другујеш са распеваном музом
И водиш шапутаве и мукле разговоре
С глувим даљинама
И небесима вечности –
Једини сведок чињенице
Да су наши најтиши
Често и наши најлепши часи

Само ти си у стању
Да ми призовеш сећање на завичај
Па макар то била
Трошна колиба
Што је мој покојни деда
Вештим тежачким рукама
У тај зелени рај посадио

Или климава клупа
Испред очевог дома
Где стари увече поседају
Да би ђаскаво жагорили
Поздрављали
И оговарали случајне пролазнике
Или каква предивна зграда
Зелена шума
Брегови и увале
Што се протежу у недоглед

Чини се, све до у сам бескрајни космос
Само ти,
Љубљени песниче
Поседујеш снагу и моћ
Што може овладати светом
Поруку и сласт љубави
За којима вапи човечанство
И која су и дубља
И трајнија од сваког знања
И онако скученог ума људског бића.

Ти си оставио неизбрисиве трагове
На Партенону
И зидинама Троје
И вечитог Рима
На Агамемноновој палати
Египатских пирамида
Обелисцима и пилонима
У древној Теби
Где још увек титра прелепи стих
„Грлим те страшно драга као што топли и благи
Ветрић
Нежно обавија лелујаву стабљику трске“

Твоји стихови су
О, песниче
Непрекидни призив
Што чежњу за родним крајем буди
Они су вечито прибежиште
И коначни циљ

Тамо где тебе нема
Влада духовно незнађе
И празна пустош

Па и ако тамо људи живе и делују
Чини се да је све бесциљно

Бесмислено
И у својој сржи непознато недоречено
И неодгонетнуто

Само ти,
Стари друже
Знаш и беседиш
Да је завичај и топла погача
Што је умесишежуљаве руке
Мајке ми Симке
И питко рујно вино
Стрица Љубомира
Из винограда са Голог Рида.

И сви звуци што допиру до уха
Па био то
Ненадмашн јецај трубе
Што је са задивљујућом лакоћом
Циганин Доња
Сетно извија а цели до јечи
Па се чини
Да она истворемено и пева и плаче

Заустављајући нам дах и разум
И галећи нам
До ганућа растужено срце
Имамљујући и у већ усахлим очима
Бисњрну сузу
Од које очи зацакле
Док се груди надимају од уздаха
Пуних
Умилних осећања завичајне чежње
И бескрајне животне радости
Не смета тами
Ни тупи бат секире
Што одјекује у шуми изнад реке
Нити промукли лавез старог Павловог пса
И безобзирни поноћни усклици
Раздрагане и несташне младежи
Нити пак реско кукурекање
Првих петлова у рану зору
И сулуда вика увек пијаних суседа
Лазе и Дике
Што празну душу омамљују
Опојним
Халапљивим гутљајима јефтине ракије

Чедина ранка гижа
У левом углу покрај колског пута

Деда Тозина трешња
Пуна сочних плодова
Уз коју се само Јова могао узверати
Славков слатки дуд и крушка јечменка
Што рано зри
И децу неодољиво мами
Јутарњи хорски пев коса
Из Мицићевог забрана
Из кога запањује мирис јасмина
Уз жубораво клоктање бистре
Козарачке реке

Тамо где грле и призивају умилним именима
Присно лупају по раменима
И три пута љубе у образ
Тамо си свој међу својима
Тамо су стазе којима си с оцем
Пун среће и спокојства ходао
Тамо су гробови твојих предака
Што те немо гледају
Са својих избледелих слика

Тамо те своји носе на крилима
А узејамна љубав нас оплођује
И заносно острашћује
Да се можемо винути у неслућене висине

Тамо је земља моја ће те примити
Кад пођеш у свој вечити починак⁴⁷

⁴⁷ *Напомена:* У збирци прича „Колут“, други део (2015. година), Бошковићевом најновије делу, о аутору је записано следеће: Добривоје Ј. Бошковић рођен је 1936. године у Грделици код Лесковца. Основно и средње образовање стекао је у Грделици, Лесковцу и Нишу. Дипломирао је на Медицинском факултету у Београду, а последипломске студије и специјализацију завршио је на Универзитету у Гетингену и Келну. Аутор је стручне књиге (у коауторству са сином Дејаном) „Муцање као говорна мана“ (Београд 1973), „Муцање“ (2014) и Физиологија уметничког певања; поема „Посланица“, „Чешња“, „Суд и усуд“, „Грех“ и „Жена“; комедије „Грделички крос“, романа „Сагореле сени“, „Валсоттино империјал“ и „Пантократора рука“; драма „Смрт вилењака“, „Цар Душан Силни“, „Српски краљеви Стефан Драгутин и Стефан Урош Други Милутин“, „Цар Лазар“, „Крик понора“ и „Црни Ђорђе – Јуродив из Тополе“. Познат је као гитариста и композитор своје песме и других музичких дела. Члан је Удружења композитора и Удружења књижевника Србије.

ИВАНА БОШКОВИЋ

Ивана Бошковић (Лесковац, 1986). Студије српског језика и књижевности завршила је на Филолошком факултету Универзитета у Београду. На истом факултету је завршила мастерске студије 2015. године. (Рад: „Ојконими лесковачке општине“). Радио као наставник српског језика и књижевности. Пише поезију. Живи у селу Стројковцу.⁴⁸

ИВАНА БОШКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

УМОР

Жудим за данима када сам могла
да затворим очи
и спокој већ у првој својој мисли нађем
а даље је љуљање хармоније...
Већ дуго моје затворене очи
доносе само земљотрес желуца и срца
и буру мисли ужаса.
Како сам само уморна...
Од дана, од људи,
од морања и абортираних жеља.
Ако ме понекад и посети сунце
нежно ме зраима намами
раширим руке и летим...
али брзо, врло брзо сва спржена слетим
и лежим у мемљивом подруму,
превијам руке надом у боље дане
а често само раводушјем
невешто рупе ушијем
и пузим даље кроз влагу
тек слутећи у себи ону особу драгу
што само затвори
и већ на Сунцу крочи.

⁴⁸ Наше стварање 1-2/2015, стр. 160.

ЖЕНА

Људско без „ја“
маса мяса
кротка, смерна
туга тешка
неизмерна

И душа јој дише
похабана у муци
заточена у јабуци

Плетеница под марамом
удова под умором
стоје уста –мека свила
међу наборима жила

И у земљу меће очи
кад у храм свети крочи..
на олтар спушта цвеће.

И сенка се тиха креће...
под теретом греха
и вештачких осмеха
лица миром озарена
заведена... и презрена

Притајена молитва
сече као бритва
сузама опточена
јадима напаћена.

А иконе нема...
тек што свеће горе
место жене говоре.

РАДУНКА БОГДАНОВИЋ

I

Радунка Дуна Богдановић, рођена Ђокић, 4. марта 1951. године у селу Ружић, махала Маковиште, општина Владичин Хан. Живи у Брестовцу. Основну школу завршила је у Џепу а учитељску школу и педагошку академију за разредну наставу у Алексинцу. Носилац повеље Најдражи учитељ (2003.). Пише поезију за одрасле и децу, хаику и приче.

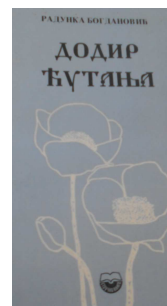

II

Објављене збирке песама: *Домовино, да ти кажем*, (1990.) *Из срца*, (1995), *Додир ћутања* (1999) и *Невентоље* (2002) и збирка прича *Крадљивци сунца* (2010). Песме су јој објављиване у многим листовима, часописима и зборницима а хаику код нас, у Јапану и Немачкој. Заступљена је са по једном песмом у три Антологије (Галаксија Миљковић, Пожега, 2002, Књижевници у пјесмама, Подгорица 2002. године. Избор из савремене књижевности за децу, Витез, Београд, 2004. године, „Гарави сокак, Инђија, 2008. Као и у неколико заједничких збирки, зборника, лексикона и у Зборнику просветних радника књижевних стваралаца. Добитник је неколико награда за поезију: (1. награда Радио Подриња у Лозници за родољубиву поезију 1989. године, 2. награда на конкурсима Наше речи из Лесковца 1988. године, 2. награда у Барајеву 2006. године, две треће награде на конкурсима Књижевне заједнице Југославије 2004. и 2007. године.

III

ДОДИР ЋУТАЊА - После силног истраживања тоpline, љубави, светлости, лепоте и материје која се зове песничка реч, Радунка Богдановић овом књигом се издваја из плејаде песника која оцвтава на маргинама пролазности... Велику одговорност песникања преузима на себе узимајући мач Александра Великог да семантички разреши крик усковитлан у дубинама своје распеване душе ограђене сетом као секундарним ткивом. Она то чини зачуђујући успешно на своју радост и на радост читалаца... Овде лепота ослушкује своју властиту јеку, а

творац ове лепоте негде из потаје прати сваки стих као сребрне поточиће како се из њене у туђу душу претачу.⁴⁹

Једна поетеса живи, ради и пише свјежу, допадљиву поезију подаље од савремених културних и књижевних средишта. Ријеч је о Радунки Богдановић, која ради као учитељица у Брестовцу код Лесковца. Сви ови локалитети као да потврђују њену снажну спону са природом. До сада је објавила двије књиге поезије „Домовино, да ти кажем“ и „Из срца“), а ево и њене треће књиге „Додир ћутања“. Ако би се хтјело говорити о тематским оквирима који побуђују стваралачке намене ове пјесникиње, онда би ваљало навести широку лепезу објеката из њене околине – биљака, животиња, природних појава, затим годишњих доба, широких простора, од околних ливада, преко шума и планина, па до облака и небеских висина. Све што се у тим просторима затиче њу изазива, иште од ње поетски исказ. Радунка, наиме, кроз загонетни простор свога станишта иде отворених чула, кроз питомину боја, мириса и звукова проноси емоције и мисли а тајне небеских висина гледа будним очима. Све се то у њеној пјесничкој уобразиљи мијеша, покреће, окреће, претапа. Сад је ливада на небесима, сад небо на пропланку, сад цвијеће у облацима или мисао у вјетру. Њено надахнуће није епско, уопштено. Она својим инспиративним изазовима прилази лирски, с радошћу или сјетом, духовитом мишљу, осјећајем за модерну мерафору. Пјесме Радунке Богдановић сачињене су од малих строфа од којих свака за себе има посебно поетско значење, дјелује као хаику пјесма, а све заједно чине лирски вјенац оплемењен лаганом а духовитом слојевитошћу језика, богатом знаковитошћу ријечи, метафоричном досјетком. Све се то складно уклапа у цјелину књиге, претапа у опојан животни и поетски мозаик.⁵⁰

Догодио се „Додир ћутања“ Радунке Богдановић, поетесе која тихо улази у поезију, све бојећи се да не наруши њен свемир и каноне по којима су распоређена сазвежђа лепоте. Влику одговорност песникиња преузима на себе узимајући мач Александра Великог да семантички разреши крик усковитлан у дубинамасвоје распеване душе ограђене сетом као секундарним ткивом. Она то чини зачуђујуће успешно на своју радост и на радост читалаца, јер зна да „без бола/ радости/ нема“. Овде лепота ослушкује своју властиту јекну, а творац ове лепоте негде из потаје прати сваки стих као сребрне поточиће како се из њене у туђу душу претачу.“⁵¹

Ову поезију одликује једноставност у изразу, коју песникиња постиже мајсторским коришћењем синтаксичких конструкција, говорних, мисаоних, ликовних и фолклорних обрта. Овде свака строфа надпевава

⁴⁹ Милорад Калезић, из рецензије збирке, Додир ћутања, Стручна књига, Београд 1999. *Напомена:* Књижевник Митар Митровић каже: Радунка Богдановић је у „женској“ поезији оно што је Васко Попа у мушкој.“ Проф Станко Ђорђевић, пак, оцењује: Овде свака строфа натпевава једна другу, па се тако градацијом долази до врха грађевине одакле се види да „ни ветрови/ не могу/ бити савршени“.

⁵⁰ С. Радоњић Рас, Опорни сокови живота (приказ збирке), Стручна књига, Београд, 1999.

⁵¹ Милорад Калезић, књижевни критичар, Београд

једна другу, па се тако градацијом долази до врха грађевине, одакле се види да „ни ветрови/ не могу/ бити савршени“. Говорни клишеи ове поезије су ту, на дохвату, на додиру и осећајима, на самом врху лепоте језика, који не падају у сенку ниједне школе нити песничког правца, као што ни племенити метали не припадају некој другој врсти материје. Додуше, има ти и есенцијалне моћи јапанског хаикуа, и кондензоване росе кинеске поезије, и фоклорног узноса наше мудрости, али све преточено у нешто својеврсно, у нешто што не подлеже шемама и калупима, као што ни билје њеног Невенпоља не подлеже нормама осталог биља са некултивисаних утрина и пропланака.⁵²

IV

НЕВЕНПОЉЕ - Збирку песама Радунке Богдановић, са седамдесет песама објавио је КК „Глубочица“ – Лесковац. Ако проучимо последњу песму „Верованье у Невпоље“, јасно ће бити да лирски пејзажи поетског неба, јесу озвучене лирске слике у речи. Умном снагом, тумачећи одређено време, продужава лепоту зеница („скитнице од очију“), а велича барице светлости, које улазе у „крвоток“. Јасно је да поетеса у одређеном тренутку осети „душу траве“ да би потражила уточиште у Невпољу. Зашто баш у НЕВЕНУ у НЕВЕНПОЉУ? То је права субјективна лирика, рефлексивна, без икакве сумње, даровите поетесе Радунке. Њена богата личност никада се не поиграва са огледалом лирике. Муње, громови, Сунце, Месец једино стрепе од „јесењих киша“. У тој неверици остаје вера у НЕВЕНПОЉЕ! Тамо судије лепотом све „кроте“. Поетеса Радунка смело гледа у оно што види и не заборавља да то запише и задовољи свој трагачки дух. Тада живи живот поред извора Сунца. Скоро да и нема несигурности ако је осмислила исказ. Њене песме су без „костура“. Поетеса Радунка себе не одваја од песме, и не трага ван песме. Портрет песме је у „игри“ лепоте немира, у самом срцу. Песма се рађа емотивном чедношћу. Ако у овој збирци постоји песма која не може да се заборави (а таквих има у великом броју), можемо константовати да постоји и поетеса Радунка, која је веома успешно, даровито, повезала речи и лирско књижевно дело. Ако проучимо последњу песму „Верованье“ у „Невенпољу“, јасно је да ће бити да лирски пејзажи поетског неба јесу озвучене лирске слике у речи. Умном снагом, тумачећи одређено време, продужава лепоту зеница („Скитница од очију“), а велика барица светлости које улазе у „крвоток“.

(...) Ако у овој збирци постоји песма која не може да се заборави (а таквих има у великом броју), можемо констатовати да постоји и поетеса Радунка, која је веома успешно, даровито, повезала реч у лирско књижевно дело.⁵³

⁵² Милорад Калезић, књижевник из Београда

⁵³ Станко Ђорђевић, Невенпоље, КК Глубочица, Лесковац 2002.

КРАДЉИВЦИ СУНЦА - Тематска остварења збирке *Крадљивци сунца* Радунке Дуне Богдановић, сврстаних у три посебне целине, изузетно су разноврсна, док су мисаона упоришта усмерена на кључна места суштине, понекад афористички и пословички изречена. Још у првом ишчитавању осети се благост, питкост приповедака у контакту са живим ликовима које примамо са симпатијом у есенцији живота, чија нам искуства, некад и скромна, нису страна и безначајна, јер то су често и наша искуства, те представљају не само пишчево огледало, већ и самог читаоца. Она ефектно почне и надмоћно заврши своје сочиненије, кадра да опчини, да представи различити свет ликова и карактера који ће заузети своје место у галерији уметничког стваралаштва.

(...) Њено приповедање је песнички ефектно. Она зна да бира теме, ретке, неистрошене, оригиналне. Необичност о којој је реч очитује се првенствено у наративном поступку којом аутор индивидуализује и себе и животну филозофију коју литерарни субјекат носи, заступа, оваплоћује, уобличава и чини посебном.

(...) Отуда стоји јасан квалификатив да је ова књига прозе израз и есенција богатог духовног живота Радункиног и њеног радозналост али мирног духа, врло блиска, непосредна, у исто време традиционална и модерна.⁵⁴

Радунка Богдановић, учитељско-песничка душа пуна топлих и мудрих мисли, подсећа нас на раније генерације учитеља који су и живом и писаном речју били не само критичари друштвених слабости него и носиоци друштвеног напретка. Радунка симболично најављује да долази време када ће педагози својом мудрошћу, спремношћу, својом стваралачком енергијом, људским достојанством снажније се укључити у нашу свеколику јавност.⁵⁵

Збиља времена у коме живимо просто нагонне песникињу распеване душе Радунку Богдановић да створи стихове великог лирског набоја, садржајне, пуне живота. Кроз три објављене књиге, она је сазрела, пре свега, кроз лирски израз и исказ унутрашњих стања свога бића, које као код свих нас, одређује овај живот који живимо: суров и груб. Њен најновији рукопис „Додир ћутања”, рецензент М. Калезић назива, с правом, својеврсном галеријом у којој је изложено сијасет непроцењиво вредних слика умешно обојених душом песникиње.⁵⁶

⁵⁴ Вера Цветановић, песникиња, Бабушница

⁵⁵ Проф. др Милан Ратковић

⁵⁶ Мира Кошић, Радунка Богдановић: Распевана душа у оградџи од себе, Помак, бр. 15-16, април – септембар 2000, стр. 15.

РАДУНКА БОГДАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ДОДИР ЋУТАЊА

11.

Низ широко поље
Тихе очи
Лутају.
Њихову топлину
Вилински коњиц
Познаје.
У зеницама
Горски извор
Гргори.
Плаве птице
Хлад му чине
Да се одмори.

23.

Далека ливада
Сама
Прамен јој туге
На лицу.
У зелену даљину,
У бусију,
Нико крочио
Није.
По трави
Треба
Знати ходати
Да се не савије.

43.

Седми род октобра
Мирише
На благо јесени.
Кошеве срца
Пуни
Берићетом.
Дуне ветар
Преврне кошеве
Долети голуб
На ивицу коша
Са цветом у оку.
И све тако...
Седам кругова,
Седам жутих ружа,
Седам окованих класања.

СИТНИЦЕ СРЕЋУ ЧИНЕ

Понеше ме
плетенице
месечевих прстију.

Збунеше ме
латице
зоре.

По дану
видарице
ничу.

Зру
звезде
у њему.

Шушка
ветар
у малом пољу.

Све због
стручка
гороцвета.

ЗВОНЧИЋ

Украдох те
из недра
ђурђевка.

Од тада
не удем
длан да склопим.

Нити различке
успут
да саберем.

Белину звончића
не смем
да додирнем.

Да се не распрхне
у ледена
бестражја.

А све су ми
житнице
тобом засађене.

Нигдина си
и свугдина
у њима.

На хват
руке
недохватне.

Ево,
низ реку
и лето граби.

Ја још друмујем
с краја
на крај себе.

Склопим ли длан,
остаће
празан.

Никад нећу
научити
да пливам.

ГРАНЕ

Гране су бичеви
и сабље
ветрова.

И отаџбина
лишћа
и птица.

Гране су гудало
и струне
ветрове гитаре.

Ветробран,
жегобран
и кишобран.
Кад им се човек намерачи,
без пороте,
тестера пресуди.

НЕБО

Небо је вашар
крошњи
и птица.

И гнездо звезда,
Месеца и
видела.

Небо је краљ
хармоније
постојања.

Само се човек усудио
да проћерда
и видело и краља.

ЖЕЉА

Дрхти
избезумљен
сунцокрет.

Данима већ
сиви небо
над њим.

Разједа га
оргијање
облака.

Ископљује
разуздана
самоћа.

Не дотиче га
истицање
времена.

Испрепадан му поглед
у исток
увире.

Само жели
сунчево лице
да досања

СТАРИ ПЛОТ

Трошно пруже
у крезубом
загрљају.

У ожиљцима,
к`о у оковима
да је.

По који кочић
старачка рамена
погурио.

Од ничег
никога
чувају.

Одскитала
вратанца
вабе.

По плећима им
јоргован
угрмљен.

Цвета
и мирише
никоме.

Дар – китицу
у борама
стишће.

Да ми закити
остатак
калдрме.

Можда ми најзад
нађе
број опанка

ЗА СТАРУ КРЧМУ

Испићу ти
тај пркос,
Месече.

Ти имаш времена
и крчми
на претек.

Ја више
времена
немам.

Једина ми
крчма
на крају улице.

Без пића
и сломљених
чаша.

Испићу ти тај пркос
из очију,
Месече.

Стару крчму
њиме
да исцелим.

ЦРНОТРАВСКА СВАКОДНЕВИЦА

Столетне буке
Месечином обљубљене
Пркосно стражаре
Над празним огњиштима

Столетни
Самоћом прехрањени
Тискају погледе
У наручју задње кривине
На видику.

Она празна
И дуго зјапи
У замагљеном погледу
Затим нестаје
У совином крилу

МИЛАН РАД. БОЖОВИЋ

I

Милан Рад. Божовић рођен је 11. новембра 1940. године у Ужицу, а жителј Лесковца од почетка 1942. године. Основну школу завршио је у Лесковцу, а Технолошки факултет у Београду. Службовао је у Комбинату „Косово” у Обилићу и Хемијској индустрији „Невена” у Лесковцу. Живи у Лесковцу.⁵⁷

Божовић је објавио књиге: *Московске приче* (Удружење писаца Лесковац 2002), *Егејске приче* (Удружење писаца Лесковац 2003), *Германске приче* (Филекс, Лесковац 2004), „*Сибирске приче*“ (2005) и „*Брђанске приче*“ (2009). Непосредно пре смрти, 11. септембра 2013. године, Милан Божовић привео је крају припреме за објављивање своје можда понајбоље књиге „*Варошке приче из Панађуриште*“.

II

ПУТОПИСИ МИЛАНА БОЖОВИЋА - Инжењер по образовању, а могло би се казати страствени путник и путописац, Милан Радосава Божовић (Ужице, 1940, од 1942. живи у Лесковцу) – како пише Верица Баторевевић Божовић („Доживљено и проживљено”) – у предговору „Московских прича” (Лесковац 2002) - „више службено, мање приватно, Божовић је обишао многе земље: Совјетски Савез, потом Русију, Бугарску, Пољску, Чешку, Мађарску, Аустрију, Француску, Немачку, Белгију, Енглеску, Швајцарску, Грчку.”

Већ првом књигом „Московске приче” (55 страна), Божовић се наметнуо не само као писац који зна да саопшти шта је видео и доживео, него да то учини и као истински литерарни стваралац „од мере и укуса.”⁵⁸

Ако нас је, можда, Божовић изненадио Московским причама, његове Егејске приче смо дочекали као нешто очекивано. Проф. др Тихомир Петровић, у рецензији, уочава да „Милан Божовић пером хвата и зауставља живот који око нас јури као водопад”. Петровић сматра да је Божовић „изненада и ненајављено ушао у књижевни живот као писац – путник”. Трећа књига су Германске приче. Рецензент, аутор Тумача сопственог сећања и Опсаде – два занимљива романа објављена ове године у Лесковцу, професор књижевности и новинар Наше речи Станко

⁵⁷ Милан Рад. Божовић, *Сибирска прича*, Удружење писаца општине Лесковац, Лесковац 2005.

⁵⁸ Д.Коцић, *Путописи Милана Божовића*, излагање на промоцији, 15. јун 2004.

Миљковић бележи да је „готово невероватно како аутор (Божовић) кратким потезима кичице одсликава и ситуације и људске карактере, а та интрига и радозналост трају од почетка до краја књиге”.

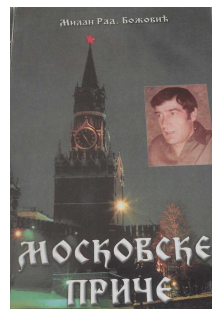
(...) Од Московских до Егејских и Германских прича, Милан Божовић је затворио само један круг свог богатог интересовања. Показао се као истински зналац и писац оне врсте литературе која читаоце не оставља равнодушним. Због тога се његове приче, путописи,

односно записи о људима и далеким крајевима – све три књиге се тако могу и назвати – читају као лепо, успело литерарно штиво. А то је довољно да се о Милану Божовићу говори као о добром писцу, који се, овим делима појавио у животной и стваралачкој зрелости и лесковачкој, не превише успелој књижевној продукцији, подарио нешто ново па се тако издвојио као писац особеног стила кога, засигурно, неће сви једнако ценити, али пред његовим делом, то је сасвим извесно, мало ко ће остати равнодушан.⁵⁹

Без икакве оградe, могу рећи да Московске приче спадају у добру, примерену путописну литературу, литературу која се, нажалост, све мање чита, заправо, литературу, којом се ретко ко бави. Сваки литерарни почетник, ако већ нема афинитета за поезију, дохвати се данас романа или, ако није тако амбициозан, неких мањих прозних форми, а путопис увек сматра недостојним своје пажње.⁶⁰

(...) Данас се ретко пишу књиге путописаца, ретке су то књиге и у тој сушној продукцији јавља се плакета путописних записа Милана Божовића, која у нашој завичајној литератури представља већ феномен. Јер небројене су у нас књиге песничких збирки, бројне су књиге приповедака, нису ретки романи ни драмска остварења.

Вечерашња књижевна седељка по много чему је различита од уобичајних књижевних вечери, и ваља је утувити из најмање два разлога. Први: представити вам се двоје животних сапутника – путописци Верица Баторевић Божовић и Милан Божовић. Други разлог: први пут представљамо две књиге путописне прозе: „*Путописи*” Верице Баторевић Божовић и „*Германске приче*”.⁶¹

⁵⁹ Д. Кошић, О Сибирској причи, рецензија, Сибирска прича, Лесковац, Удружење писаца 2005, стр. 51. Ту сам, између осталог, записао: Сибирска прича се може схватити и као једна велика метафора људској пролазности и величини природе, која тако упорно пркоси свему, понајпре несталности, која је надмоћнији судија над нашим малим, истрошеним животима. Цела Сибирска прича се чита као упечатљиво сведочанство човека који је знао да гледа и разуме традицију, менталитет и време у другом времену. Све је испричано на први поглед једноставно, али је речник богат, занимљив, а слике упечатљиве, каткад толико снажне да срце задрхти, а мисао се наставља онде где је аутор застао, можда баш у намери да га натера на дубље промишљање о властитој снази и немоћи, али и силини која се намеће као право судилиште.

⁶⁰ Душан Јањић, реч на промоцији књиге „Московске приче”, Лесковац, 15. фебруар 2002. године.

⁶¹ Томислав Н. Цветковић, Слично а различито (Реч Т. Н. Цветковића на промоцији књига путописа Верица Баторевић Божовић и Милана Божовића), Помак, бр. 27/28, јул – децембар 2004, стр. 35.

Ш

БРЋАНСКЕ ПРИЧЕ - „*Брђанске приче*“ Милана Рад. Божовића отменим стилем приповедања, само су још више потврдиле неспорни таленат овог даровитог писца, који једним детаљем више зна да одслика драму људске несталности него поједини аутори на десетине страница својих књига. „*Брђанске приче*“ су у исто време искрена страница живота једне породице, једне фамилије и једног народа. Писане с мером да не повреде друге, разоткривају сву драму генерације која је преживљавала све ратно-поратне године у којима се живело мученички, са страхом, у непроболу због губитка најдражих. Због тога „*Брђанске приче*“ имају јаку црту аутобиографског, али то није њихова мана, него је још један доказ више колико је Божовић био и остао привржен себи и својим коренима, али и свом схватању савремене литературе.⁶²

„*Брђанске приче*“ се зато читају као отворена књига, уз непрестану стрепњу да ће пристићи нови, драматични догађаји пишчеве животне стварности. Оне се могу разумети и као драма у драми, као отворена рана задобијена у једном времену које остаје да се памти и препричава у неком другом времену.

Милана рад. Божовића, који приповеда у другом лицу, привлаче „нека друга мјеста која си као дијете посјећивао и гдје си цијеле школске распусте проводио... Па би прво и радије тамо...“

(...)Ту, у том далеком свету пишчевог живота, и ноћна тишина бешумно пева, то је сада остала само прошлост. Ту је он утонуо у успомене, ћути. Јер, „ионако је туга само твоја“, а „живот је утврнуо свијећу и све је мртвило... Сем сјећања!“

„*Брђанске приче*“ су, углавном, описале време између два рата, оног које је било, и оног које је писац хтео да се догоди. Та сенка која је стално пратила писца била је у исто време и опомена, и нада, и крај који затвара један, а отвара други видик. Из сенке се корачало у другу сенку, и из ње каткад у бездан. Тамо, иза тог бездана, отварао се нови живот, одсликавала „мала кућа покривена каменим плочама... и сама сва у камену“. То је (не)стварна слика једног времена и једног трајања, то је тај исечак који се не може да замисли, већ позива на вечито трагање за оним што се зове људска успомена без које живот постаје маргина. То је та слика о људском трајању у коме се тешко може до танчина да измери сва дубина људске туге и несреће, јер се каткад и писци учинило да „не чу кад је старац Тома Николин обневидео“, али је „и слијеп, изгледа, далеко видео“.

Божовић није у „*Брђански причама*“ испричао само једну причу, како се мисли да чине стари ратници. Он није беседио само о себи, иако је, дабоме, о томе највише говорио, али је тај оквир његовог трајања био само део једне широке повесме која је ту да се памти и опомиње. Ако је код Тома Николина „школа уз огњиште“, Божовићу је тај старински простор,

⁶² Данило Коцић, рецензија, *Брђанске приче*, Удружење писаца Лесковац 2009, стр. 7-10.

и то огњиште, послужило да се управо ту чује и прибележе велики број истина, уз гусле. Он је, слушајући друге, бележио своје време, а кроз то бележење представио је и себе и доба за поштовање. Божовић је од оних писаца, попут Арсе, једног од јунака његових прича, који је био „човек што мало збори, али рекне“.

У Божовићевим „*Брђанским причама*“ разговори „теку ко што је ред“, јер се „одговори кад те ко старији што пита“. И, ништа више. Ка треба и сви знају да заћуте, а затим се разговори настављају као да није било тишине. А онда, опет, започне прича о најлепшем јутру „кад над Вељам Брдом почне да се румени зора, божански тиха, дјевичански стидљива, кад почне да израња из мрака и претходи жару небеса и појави жуте сунчеве кугле са свјетлошћу новог дана“. Ту, у том пределу, у том исечку живота за вечито трајање, „ваздух мирише свјежином зеленила што се цијелу ноћ одмарало од летње препеке...“

У „*Брђанским причама*“ Милана Рад. Божовића, како је сам записао, „све има свој почетак и крај“, па тако то изгледа и у Ријечи Црнојевића („Обод“, једна од најбољих прича ове збирке). Ту, на том месту, „куће су сасвим запуштене... Пустош сузе завређује... На неким развалинама израсло шибље и дрвеће... Туга је гледати...“ Можда управо ова упечатљива слика, записана у неколико потеза, најбоље одсликава сву снагу приповедачеве маште и његову способност да читаоце придобије да се живе у тај далеки, нестварни свет неког другог предела које му се намах учини да је препознатљив близак, а у исто време га тера да се осети рањивим. У томе је најјача пишчева снага и највећа врлина његовог мајсторског приповедања. То је та прича, и та туга од које се побољева за вечито трајање, јер се „ништа и не чује сем зова неке давне прошлости“.

Божовић је невероватном лакоћом успео да опише стање човековог трајања у ноћима када нема сна, јер „ноћ не мирује, не умирује, не умире“... Ноћ те тера „да размишљаш и о ономе од чега си бежао, натера те да крикнеш гласом својим који не препознајеш, да изустиш оно што је она наумила, натерате да будеш тамо где те она води...“

О тајнама и пловешим сенкама, које се удаљавају, па опет пристижу, сакрио се и део приче Милана Рад. Божовића, који се, намах, а опет трајно, нашао у своме пожељном видокругу трајања и патњи.

(...) За Божовића, давно потврђеног аутора одличних путописа, „Брђанске приче“ су – ма колико имале боју туге – ипак, како би сам записао, у знаку „пролећа које смењује ново пролеће“.

„*Брђанске приче*“, писане јасним стилем, без обзира што су каткад оптерећене неким мање важним детаљима, разоткривају нову димензију пишчевог умећа и нови-стари свет који показује смисленост људског постојања.⁶³

⁶³ Данило Коцић, рецензија, Брђанске приче, Удружење писаца Лесковац 2009, стр. 10.

IV

ВАРОШКЕ ПРИЧЕ ИЗ ПАНАЂУРИШТЕ - Милан Рад. Божовић је новом књигом „*Варошке приче из Панађуриште*“ потврдио оно што смо одавно записали о овом аутору „*отменог стила приповедања*“.⁶⁴

Божовић је, за разлику од ранијег начина исказивања своје неспорне даровитости, овога пута успео да се наметне и као зналац локалног, лесковачког говора и дијалекта. То је прва, али не једина и најважнија ствар која се лако распознаје када се пореди ова са ранијим Божовићевим причама. Оно што их, међутим, спаја свакако је „*животна радозналост*“ и „*неизвештачена слика живота*“. Божовић је – што ће можда за многе бити велико изненађење – причама о Лесковцу, Лесковчанима, о времену (не)пролазних дана, о сиротињи, рату и болу који се рађа као неизбежни пратилац свакодневља – показао не само да зна да опише те драматичне тренутке, него и да осети ту дубину људске драме која је пратила Лесковчане у преломним годинама када се често, само због једне изговорене речи, али и без тога, губила слобода.

Нова Божовићева књига открива мање познато лице лесковачке свакодневице, нарочито после Другог светског рата, али истовремено показује да су људске муке, ма колико биле велике, истовремено довољно подстицајне да се савлада немогуће!

Сами називи Божовићевих прича разоткривају тематски оквир његовог приповедања: Широка чаршија, Панађуриште, Позориште у нашу малу, Беше си играње на наше игралиште, Домаћо васпитање, Мерење и одмерување, Од поза Треникини, Има си чаршија од које да прича, Беше си нашо, Јеве Рупе, Не ги више има, Кавели, Џумбуси, Боједи, Дн на жалост, Све си је см једаред... Божовић у овој последњој („Све си је см једаред“) која је део низа изузетно добрих прича, беседи: „Свашта се мож чује см ли је мерак на неког да слуша које све неје било у Широку чаршију. А, она стара и свашта памти. Нема тој што се десило, а да Широка чаршија не знаје и да се од тој не поведе реч кд потреба...“

Божовић, тај виспреми приповедач минулог доба у сликама које буде носталгију и нагоне на тугу од које се побољева за вечито доба људског трајања, у причи „Широка чаршија“ даје њену тугом обојену сликовницу: „Широка чаршија... Дирек из панађуриште улазиш у њума... А, она... Толико широка Широка чаршија, па дугачка, крај ву се не мож види. Иде си у недогледи... А, туј у њума је живот на сви... Тој ти је оној, ред песма, ред игра, ред политички говори сас пароле и војну музику. А, беше си у њума и друго забављање са точење пијалци у чашке, чокањчики, јел кригле...“

Збирка прича Милана Рад. Божовића има „*непролазни рам туге*“, али и боју гласа која нагони на родост због тренутака среће који се не

⁶⁴ Данило Коцић, рецензија „Варошке приче из Панађуриште“, Лесковац 2012. *Напомена*: Милан Рад. Божовић се неколико месеци пре смрти (септембар 2013) припремао да објави ову изванредну књигу прича.

заборављају. То су две слике у једној слици, то су та два тренутка људске постојаности које је Божовић зналачки описао. И када беседи о болу, има наде да ће он проћи; када говори о људској пролазности, из притајка је нада да се све ипак неће догодити тако брзо!

Панађуриште, део лесковачке вароши по коме је Божовић и збирци наденуо име, има такође своју историју, своју непролазну тугу, али и наду да ће доћи сунчани, леви дани пролећа или лета: „Панађуриште је за једн варош све. Кој нема панађуриште неје варош, неје ништа... Ич бре, за ништа га нема... Лесковачко Панађуриште је па башка. Сас њега се срићев људи, а у Лесковац стигнев с воз јал автобус од било коју страну. И странци кд дођев у Лесковац прво се нађев у Панађуриште, остајив багажи у Треникину кафану јербо она једино има гаредеробу, што је дежурна и ноћом и мож да идев куде оћев да се упознајем с варош и важни објекти по њега. По тој је Панађуриште најважан варошки крај.

Све које се десује у Лесковац мора се прво задеси у Панађуриште па тек после на други места. Ту је и најголем промет од људи, од разне робе и еспапи, од најголеми пазари и од кафане поштом су туј одма ем железничка, ем автобуска сраница, трошарина, станица за фијакери и шпедитери, и све што треба на једн варош и неколико јавне куће да људи не лутав за бадава.“

Божовић је новом збирком „*Варошке приче из Панађуриште*“ дао непрегледну галерију ликова, многих људи који су обележили једно доба и оставили неизбрисив траг о времену које се памти у пуном колориту боја. Оно што ће сигурно привући посебну пажњу читалаца је већ поменути Божовићев начин приповедања. Показао је – што ће за многе бити засигурно велико изненађење, јер је до сада мало писао овим стилем – да изузето добро познаје сочни, богати лесковачки говор и да га зналачки користи у опису доба које је прошло и казивању људи једног по много чему аутентичног времена.

Сјајан путописац – што је потврдио у претходним књигама – Божовић је новом збирком прича показао да разуме вредности тзв. „*малог, обичног човека*“ и лепоту сваког делића лесковачког поднебља.

Због тога „*Варошке приче из Панађуриште*“ треба читати пажљиво, с мером, јер се у звуку Божовићевог начина писања препознаје не само једно по по много чему (не)пролазно време, него и оригиналан, телентовани писац наших дана.⁶⁵

⁶⁵ Данило Коцић, Милан Божовић „Варошке приче из Панађуриште“, комплетна рецензија.

ВЕРИЦА БАТОРЕВИЋ – БОЖОВИЋ

I

Верица Баторевић Божовић рођена је Лесковчана (1947), из старе лесковачке породице „Мањини“. Дипломирани је правник (Правни факултет у Београду), али се професионално определила за новинарство, публицистику и писање. Још 1961. године на југословенском конкурс у „Малих новина“ из Сарајева за причу, песму и композицију, осваја прву награду. У новинарству је од 1971. године. Године 1986. добија новинарску награду „Алекса Маркишић“, а 2007. године први је новинар који од Јабланичког управног округа добија награду за животно дело у новинарству. Те године одлази у пензију. Верица Баторевић Божовић била је прва жена директор и главни и одговорни уредник недељника „Наша реч“, главни уредник листа за књижевност, уметност и културу „Помак“ и прва жена главни и одговорни уредник часописа „Нашег стварање“. Сада је прва жена председник Удружења писаца општине Лесковац. Била је професор новинарства у Лесковачкој гимназији и редактор часописа лесковачких гимназијалаца „Ми“. Уз посао у „Нашој речи“, где је написала на хиљаде текстова из свих области друштвеног живота, од политике до културе, била је дописник Експрес политике, Комуниста, Телевизије Србије, Света, стални сарадник Радио Лесковца, а објављивала је у Помаку, Нашем стварању, часопису МИ, лесковачком листу Ђачке новине, Вршачком зборнику, Зборнику радова лесковачких писаца (1998). Почетком осамдесетих година XX века установила је са *Томиславом Н. Цветковићем* књижевни конкурс југословенског ранга на српском говорном подручју за причу и песму, који је опстајао 25 година. Књигу записа о људима „*Живот тише приче*“ објавила је 2001. године поводом 30. годишњице рада у новинарству (Удружење писаца општине Лесковац) Књига се налази у библиотеци Српске академије наука и уметности и Српске патријаршије. Другу књигу „*Путотиси*“ издала је 2004. године. Године 2009. Верица Баторевић Божовић објавила је збирку песама „*Трагови опстајања у времену*“ (Филекс, Лесковац).

Члан је Удружења писаца општине Лесковац, Савеза књижевника у отаџбини и расејању и Удружења новинара Србије. Добитник је више признања, међу којима, Октобарске награде Лесковца, Златне значке ССРН Србије и Плакете Јабланичког управног округа за допринос развоју културе и других одличја.⁶⁶

⁶⁶ Верица Баторевић Божовић, Трагови опстајања у времену, Филекс Лесковац 2009, стр. 69-70.

II
ЖИВОТ ПИШЕ ПРИЧЕ - У овој, 2001. години, Верица Баторевић Божовић обележава тридесет година континуираног деловања у новинарској професији, као једна од ретких жена новинара југа Србије која траје и опстаје. И, као новинар, не само хроничар, него и истраживач, оставља за собом сведочанство о људима и времену у коме они живе. Избор текстова у овој књизи казује о изузетно ангажованом новинару коме су, људи и њихове судбине, основна преокупација, истовремено и очување од заборава и времена и окружења у коме јунаци ових новинских текстова живе.⁶⁷

Од завршетка студија на Правном факултету у Београду 1971. године, она је новинар Наше речи, лесковачког недељника. Рођена 1947. у Лесковцу, основну школу и гимназију завршила је у родном гаду, уз то и Нижу музичку школу. И у основној школи и у Лесковачкој гимназији добијала је републичке и савезне награде за литерарне саставе, а за време студија била је стипедиста југословенског омладинског листа *Младост*, као један од најбољих ученика Лесковачке гимназије.

У Нашој речи ради као новинар, а 1980. године бива именована за директора ООУР Новинска делатност Информативне организације Наша реч, главног и одговорног уредника листа и прва је жена на тој функцији на југу Србије. Тада иницира покретање покретање подлистка *Реч младих* и у заједници са СИЗ-ом културе књижевног конкурса југословенског карактера који траје у континуитету и данас. Поред других бројних награда и признања добила је награду „Алекса Маркишић“ 1987. године. У време усмереног образовања била је професор у Лесковачкој гимназији, на смеру новинар-сарадник, уз редовне новинарске послове у матичној редакцији Наше речи. Један је од иницијатора поновног излажења часописа лесковачких гимназијалаца „Ми“, учествујући у његовом уређивању.

У Нашој речи објавила је током тридесетогодишњег рада мноштво информација, репортажа, бележака, записа, коментара, исто тако и фељтона о развоју апотекарства и радиолошке службе у лесковачком крају... наведимо само неке примере. Оно што је основно, када се о свему овоме говори, свакако је: њени текстови протеком времена не умиру, напротив, добијају специфичну арому, остају живи, занимљиви за читаоце и данас, откривају му, кроз животне приче људи, не само њихове судбине, већ и време у коме су живели, пружајући обиље фотографских детаља, значајних за историчаре, али и сада, будући емоције. Редак и занимљив спој фактографије и новинарског израза и исказа.

⁶⁷ Вили Хубач, Новински текстови – слика времена, Живот пише приче, Лесковац 2001.

III

На страницама које следе, како би рекао руски песник, подигнут је нерукотворен споменик људима разноврсних занимања и позвања, различитих животних искустава и судбина. Реч је о појединцима којима је Лесковац место рођења, њихово станиште или место рада. Конкретније, у књизи су се нашли они који ће, свако према својим могућностима, задужити потомство добрим и корисним.⁶⁸

И читаоцехе симпатије су подједнако на страни оног житеља који је најшумнији барјак на грађевини која се зове Лесковац, оних који су макар за један замах крила испред других, колико и према онима који су се заморили и на пола пута застали, можда би – да нису ушли у књигу – за вазда остали непознати и безимени. Бирани по имену и делу, често неким поводом, саговорници Верица Баторевић Божовић – сада јунаци књиге – представљени су фактографски и са својим именима и презименима. У улози поштеног референта, писац – репортер је, са смислом за опсервацију, насликао галерију ликова у свој њиховој представности. Текстови насловљени „Живот пише приче” документ су о једној генерацији која је својим прегнућима, својим животом и самим постојањем, оставила трага у своме времену. У том смислу, ради се о корисној публикацији за будуће летописце и мултидисциплинарно оријентисане истраживаче. Вредност књиге је у њеној фактографској грађи, колико и у поруци да племенита прегнућа, дела људских руку и извршења својих „задатака”, осмишљава људску егзистенцију и то што се зове живот. Стваралачки нагон, читамо између редова књиге, један је од највећих мотива човековог живота и постојања, те да се, као што каже пословица, живот не мери дужином, већ делима. Текстови писани као „извештај са терена” са жељом да се отргне један живот од живота, сада ситуирани између корица књиге, остављају утисак целине. Ауторка, каткад, узима на око карактеристике које јаче истичу скривене црте личности, осећа се покушај извлачења поезије из живота који се описују, а коју (поезију) живот садржи.

Књига В. Баторевић Божовић је дошла у добри час да се вратимо сазвежђу нашега поднебља, одабраним појединцима који нам служе као пример за углед. Књига је као наручена за адресате града Лесковца, пре свега, за садашње и оне који ће доћи. Штампана из осећања захвалности према суграђанима који су се узвисили својим именом и делом, па и из обавеза хроничара према своме крају, књига писца и новинара Верице Баторевић Божовић ће, надамо се, ући у хоризонт очекивања и изван регионалног читалачког подручја.

⁶⁸ Тихомир Петровић, Приче из живота, рецензија, Живот пише приче, Удружење писаца, Лесковац 2001, стр. 3 - 4.

IV

Књига ова коју Верица Баторевић Божовић нуди читаоцима и радозналцима, повесничарима и хроничарима, завичајцима и знатижељницима о знаним и мање знаним Лесковчанима, о врхунским научницима и марљивим посленицима, који потичу из Лесковца или су живели у њему, о писцима и приповедачима, професорима и полетарцима, сликарима, композиторима, књижевницима, глумцима и редитељима, о занатлијама чије време пролази и младим ствараоцима чије време тек долази, о људским пасијама и необичним сусретима, о онима који у походе Лесковцу беше и оставише траг боравка свог, о обичним и необичним професијама... речју о времену минулом утканом у време садашње, заветованом будућем – књига ова круна је вишедеценијског помног и приљежног, професионалног и промишљеног праћења неуморне и ненадмашне Верице Баторевић Божовић, новинара, негдашњег директора и главног и одговорног уредника листа Наша реч, сарадника бројних листова и часописа, радија и ТВ током минулих година.⁶⁹

V

Има оних који кажу да су све приче испричане. Ево књиге која то обилато оповргава, настављајући „причу“ сопственог јунака – самог живота. Једног јединственог и непоновљивог живота, али и сваколикх облика појединачних људских судбина. Овога пута оних који су Лесковчани по рођењу, или пребивалишту.⁷⁰

Већ у првом додиру са „причама“ Верице Баторевић – Божовић читалац је заинтересован и привучен популарним обликовањем животних искустава актера ближе прошлог и савременог Лесковца. Сви прилози скупа и сваки посебице оличавају сраслост њихових судбина с градом у коме су живели или живе.

Баторевићева као да зна, или бар слутљиво прониче у ону чудновату другачију страну својих саговорника – апотекара, лекара, милиционара, ловочувара, ћурчија, сарача, салера. Можеш још бити свештеник или најстарији суграђанин, просветар или новинар, важно је да си нечим заслужан да без тебе ничег није могло бити. С прилике на прилику, Верица Баторевић Божовић је дискретно заокупљена неком њиховом бригом или мишљу, чином или примером, знајући колико су притом њена питања важна за саговорника, да је заправо питање свих питањи схватити сву целину, сву немимоилазну природу непосредног повода.

Изгледало ми је, повремено, да сам у ову књигу ушао као у вагон неког воза и у том међувремену од првог заступљеног прилога, 20. марта 1970.

⁶⁹ Томислав Н. Цветковић, Од памтивека до незаборава, рецензија, Живот пише приче, Удружење писаца општине Лесковац, Лесковац 2001.

⁷⁰ Саша Хаџи Танчић, Живот се пише причом, а прича животом, Лексикон писаца лесковачког краја, КК ГЛубочица, Лесковац, 2003, стр. 14.

године, заповедао разговоре са сваким од оних са којима је Баторевићева разговарала, а сишао осунчаног лесковачког поднебља 20. септембра 2001. године у дому Божовићевих да непосредно разговарам с последњим саговорником, унуком Верице Баторевић-Божовић, ученицом Јованом Николић.

Нека живот настави да пише приче, снажније од сваке друге могуће или постојеће појединости ове блиске и драге књиге Верице Баторевић Божовић. Живот пролази, приче остају.

VI

ПУТОПИСИ - После књиге записа „Живот пише приче”, која је по објављивању 2001. године, наишла на добар пријем код читалаца и критике, Верица Баторевић – Божовић (Лесковац, 1947), правник по образовању, а новинар по опредељењу, у издању Филекса објавила је кратку, али занимљиву књигу „Путописи” у којој се нашло осам записа о лепоти, али и пролазности људског трајања: Метеори, Наупаре, Свети Роман, Азурна обала, Верона, Фиренца, Гута Перејма и Трактат о времену.⁷¹

Сви текстови, који чине књигу „Путописи”, раније су објављивани у Зборнику радова лесковачких писаца (1998. године) и часопису Удружења писаца Помак (1996. до 1998. године).

Проф. др Тихомир Петровић, један од рецензента ове књиге, не без разлога уочава да „Путопис Верице Баторевић Божовић, публицисте и писца, има све што је потребно: виђење, доживљавање, чињенице, људе, тачна запажања. Зато ће, надамо се – закључује професор Петровић – наћи своје место у имагинарној колекцији српског путописа.”

Очарана лепотом Грчке (као и многи други са наших простора), Верица Баторевић-Божовић отвара странице књиге записом „Метори”, доказу да је у тесалијској равници некада давно било море. Трагом једне старе, вредне књиге, која је списатељица пронашла у заоставштини оца Азарија Баторевића (Богословски факултет завршио у Београду, предавао веронауку у лесковачкој Гимназији између два рата, а након Другог светског рата руски језик) са породицом се упућује у манастир Неупаре. („Блага узвишица, с олисталим и расцветалим дрвећем, скривала је

⁷¹ Д. Коцић, Мирис покошене траве, Наша реч, 21. мај 2004, стр. 12. *Напомена:* Ово је, иначе, део излагања са промоције књиге у Културном центру у Лесковцу априла 2004. *Напомена:* У Нашој речи, 27. децембра 2006, стр. 27, Томислав Н. Цветковић је у рубрици Знамените Лесковчанке представио Кају Игњатовић Бунић, Загорку Димитријевић Радић, Смиљу Стојановић Табак, Славку Берић, др Лепосаву Миљковић Витановић, Наталију Арсеновић и Верицу Баторевић-Божовић. О Божовићевој је записао: „У овој 2006. години Верица бележи 35. годишњицу деловања у новинарској професији, у недељнику Наша реч. Године 1980. именована је за директора и главног и одговорног уредника Наше речи и прва је жена на тој функцији на југу Србије. Први је зачетник, са супругом Миланом Рад. Божовићем, путописних проза у Лесковцу.

манастир од погледа, па га, након објашњења једног сељака, успесмо да пронађемо. Увек вас на манастирским имањима дочека тишина. Нигде живе душе’’).

О Светом Роману, такође занимљивом манастиру, Верица Баторевић-Божовић пише са пуно узбуђења. У близини манастирске зграде налази се гробница пуковника Рајевског алијас грофа Вронског из „Ане Карењине’’ Лава Николајевича Толстоја. („Двориште манастира Свети Роман подсећа на старе лесковачке градске авлије, калдрисане, какве и аутор ових редова из детињства памти’’). Путописи „Азурна обала’’, „Верона’’ и „Фиренца’’ настали су после једног вишедневног путовања новинара 1971. године. Ауторка подсећа да је те године млади и агилни новинар Владимир Красић, дописник „Вечерњих новости’’ из Лесковца, организовао наградну игру – пут на Азурну обалу. Уз пуно занимљивих детаља, Верица Баторевић-Божовић се присећа тог путовања после пуних 26 година. („Ми се у Верони задржасмо само два сата. Нема се времена ни за шетњу градом. Али таман довољно да посетимо – споменик великој љубави – гроб Јулије’’). И завршава запис о Верони: Док аутобус креће ка Фиренци, попут дамара, одзвањају речи Ромеове, изречене у очајању: „Ја сам играчка у рукама судбине.’’

Најзанимљивији и најпотреснији део књиге „Путописи’’ је „Гута Перејма’’. То је, заправо, прича о путовању са оцем у његово родно село Гута Перејма. Путовали су крајем јуна 1966. године. Возом. Другом класом: „Никада свог оца нисам видела тако узбуђеног, час ћутљивог, час говорљивог, као током овог пута’’.

Док су путовали, отац јој беседи како ће видети село које се некад звало Немовичи: „Тамо сам се родио, тамо сам се затекао као студент ветерине када су дошли да мобилишу војску. Морао сам да пођем, дакако, морао сам да пођем. А после је све било као у сваком другом рату. Ти пуцаш у противника, он у тебе, а жеља и једног и другог је иста: да преживи. А када се рат заврши, онда сазнаш која је страна победила, где си ти и шта ти ваља чинити...’’

Село Гута Перејма је у Украјини: „Ваздух свеж, коњи јуре касом, нигде никога, само огромна дебла са једне и са друге стране пута и неки чудни мирис покошене траве. Украјина има свој мирис, а мени се и тада и сада чини да је то мирис покошене траве.’’У сликама препуних боја, Верица Баторевић-Божовић описује то незаборавно лето у Гута Перејми: „Јуни, јули и август су најлепши месеци у Украјини, већ у септембру догоди се да се вода у кофи замрзне.’’ Лепа прича о Гути Перејми могла би да буде преточена у узбудљив роман о једној дивној породици и једној далекој земљи у којој се тако снажно осећа мирис покошене траве! Књига „Путописи’’ Верице Баторевић - Божовић предобар је подстицај и другима да се лате узбудљивог и заводљивог писања путописа, тако ретке форме у нашем завичајном, али и ширем литерарном простору.

VII

ТРАГОВИ ОПСТАЈАЊА У ВРЕМЕНУ – Верица

Баторевић Божовић у зборци песама „Трагови опстајања у времену“ отвара се читаоцу и пева о својој интими. Живот је тежак и патња нагони песника да тражи уточиште у уметничком изразу. Али ако је та патња или мжда грижа савести превелика, уметник ће онемоћати и осећати само бол, а неће ништа написати. Потребно је да се створи склад између снаге животног израза и песникове личне енергије и снаге да би песма била испевана. Верица Баторевић Божовић је пронашла тај склад и усагласила своју људску и песничку патњу са својом драгоценом моћи да пева.⁷²

У уводној песми песникиња се исповеда: некада давно, када је била сасвим млада, песникиња је за време студија у Београду становала у малом стану, где је дочекала свог оца који је дошао у посету из Лесковца. Отац је желео да остане код кћери још један дан, да би се шетао и разговарао са њом, али га је песникиња одбила због једног „необузданог младића“ с којим је тога дана требало да се сретне.

*Други пут дошао си
у моју студентску собицу
где си и сам некада студирао.
Желео си да преноћииш
и останеш још један дан.
А ја сам нашла изговор
да не буде тако
И ти си се вратио кући.
Све је то опет било
због истог
необузданог младића.
Твој ДАН дуже у Београду
када смо могли да шетамо, причамо
и заједно пијемо кафу
данас ме искрено боли.
Тај недоживљени дан.
Опрости.
(„Пасијанс“)*

⁷² Драган Тасић, Извод из рецензије, Трагови опстајања у времену, Филекс Лесковац 2009, стр. 66.
Напомена: У овој, првој збирци Верице Баторевић Божовић, налазе се следећа поглавља: Пасијанс; 1993; Минијатуре; Уморан дан; Дошао је Годо.

Љубав између песникиње и „необузданог младића“ није потрајала дуго, а песникиња, према исповести у овој песми, није много жалила за њим, поднела је раскид са само нешто мало горчине. Но, она и данас пати и гризе је савест што је свог нежног оца неувиђавно послала кући уместо да поклони један свој дан драгом човеку. Питалац ће бити, нема сумње, изненађен и ганут уводном исповедном песмом и зацело помислити како се песникиња за свој грех према оцу искупила искреним кајањем, које живи у њој и после толико година.

И закључној песми Верица Баторевић Божовић открива мале а несушне животне радости, уз рефрен „а могло је да ја то не видим“.

*Просуо се топли пролећни дан
као препуна кашика шећера
у дрхтавим рукама.*

А могло је то да не видим.

*Голуб шета по ивици оградe
тераса на трећем спрату*

*А могло је то да не видим.
(„Срећа“)*

Ова је песма захвалности вишим силама што песникиња има моћ да уочи и ужива у лепом, које би прошло незапажено да песникиња није тако осетљива. То је захвалност и зато што је песникиња жива и здрава, што је са својим најдражим и најближим сродницима, и што је у животу и у снази да види и чује и данас. Она каже: „Хвала ти, Господе, за сваки нови дан“. Верица Баторевић Божовић у једном делу књиге пева и о суровој стварности 1993. године када је у условима оскудице и хиперинфлације дала силне безвредне милиона, целу своју плату, да купи мало дувана и папира за цигарете. Верица пише и о томе како су те, 1993. године, деца нагло одрасла, јер нису смела да изражавају ни најобичније дечје жеље, знајући да се оскудева у свему, а одрасли нагло остарели, јер су увидели да ни најспособнији нису у стању да се снају у општем хаосу. Тиме је било повређено њихово достојанство снажних и јаких хранитеља породице, јер ни снага ни памет нису помогли у великој пометњи. Верица уме да буде и сентиментална. Она пише о старици коју су из кућице окружену цвећем, преселили у мали сан, а кућицу порушили и на њеном месту изградили велику нову зграду. У кућици је старица зацело имала комшије са којима се дружила, док у малом стану, зазидана негде у вишеспратници, она не зна никога и сви су заборавили на њу. Песме Верице Баторевић Божовић треба препоручити читаоцу као искрене, емотивне и достојне читалачке пажње.

ВЕРИЦА БАТОРОВИЋ – БОЖОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПЕСМА ЛЕСКОВЦУ

Кад снежне пахуље падају на град,
Кад цветне баште цветају ко тад,
Кад безбрижни клинци изађу у град,
Лесковац је увек леп и млад.

У њему неки људи сањају,
У њему неки људи бригују,
У њему неки људи сањају,
У њему неки људи тугују.

У њему чувамо успомене,
У њему чувамо наше снове,
У њему скривамо наше жеље,
У њему имамо пријатеље.

Р е ф р е н

Лесковац је увек леп и млад,
Лесковац је једини наш град.
Лесковац је увек леп и млад,
Лесковац је једини наш град.

ДВА МОЈА ЈА

Зашто ме раскидају
Два моја ја?
Ко ме је то поделио?
И зашто?
Сањам обичан
Миран дан

СРЕЋА

Просуо се топао пролећни дан
Као препуна кашика шећера
У дрхтавим рукама.

А могло је да то не видим.

Голуб шета по ивици ограде
Терасе на трећем спрату

А могло је да ја то да не видим.

Два камена црвена цвета
Један наспрам другог праве равнотежу.

А могло је да ја то не не видим.

Две унуке су у школи,
Ћерка на послу, син спава.

А могло је да ја то не знам.

На радију песме „Тамна је ноћ“
Потом „Зелена трава дома мог“.

А могло је да ја то не чујем.

Могло је, а да нико не примети
Да ја више нисам ту.

СВЕЖЕ ЈУТРО

Свеже јутро
Кроз отворен прозор
Улази у собу.
Прија ми
Шоља зеленог чаја.
Летим са птицом
Пут неба.

ШКОЛСКА КЛУПА КРАЈ РЕКЕ

Школска клупа поред реке.
Можда смо и ми
У њој седели.
Коришћена, види се,
Небројено деценија.
Избачена.
Непотребна.
Седиште раскламатано,
Сва нахерена.
На њој имена
Јован, Тамара,
Гога, Гренџер,
Милан, Лумумба,
Бојан, Милена...
Имена урезана
Шестерима.
Ту је и срце
Са поруком:
Волим те.
Клупа крај реке
И на њој недосањани снови,

Неиспричане приче,
Ненасликани осмеси
И тајни погледи.
А река тече
И живот тече,
А клупа би
Да нешто каже.

МРЉА НА ЋУТАЊУ

Многи отђуте
Цео свој живот.

А ја нисам могла.
Говорила сам.
Гласно.

Хоћу ли се једном
Кајати
Због мрља
На мом ћутању?

БЕЛО ВИДЕЛО

Бело видело
Дан
Црна тамнина
Ноћ
Ја са њима

СЛИКА

Посвећено Зорки Баторевић

Гледам те,
Одавно си отишла
Незнано куд
А твој лик је
У мени
И на слици.
Седиш на клупи
Крај мале куће
У дворишту.
Преко пута тебе
Стабло крушке
Које је одавно
Некога огрејало.
Виде се
И дрвене тарабице ограде.
И види се

Опуштеност и тишина.
А негде у дну слике
Саксија са цвећем.
Гледамо се
А дели нас
Више од
Пола века.
Сада тараба више нема
Ни старе крушке,
Ни тебе више нема.
Ту је само слика
Са које зрачи спокојство
Једног давно прошлог времена.

ЗАЈЕДНО

Не мењаш се
Јер заједно старимо.
А да којим случајем
Нисмо заједно,
Да живиш у неком
Другом граду
Па се данас
Сретнемо,
Не бих те препознала.
Заједно старимо
И бледе сећања
На нас
Какви смо били.

НИКО

Нико ме није
Питао
Када ћу доћи.
Нико ме неће
Питати
Да ли хоћу
Да одем.
Земљо црнушо,
Нико.

ДРАГУТИН БРАНКОВИЋ ГИЛЕ

I

Драгутин Бранковић Гиле рођен је у Лесковцу 13. марта 1959. године, а глумачку каријеру почео је представом „Мој пас Краб“. Написао је више позоришних монодрама и играо у бројним ТВ серијама.

II

Драгутин Бранковић је пре неколико година написао најпознатији позоришни комад „Дунђери“ у коме је на непосредан, духовит начин приказао Лесковчане. „Дунђери“ су писани на лесковачком говору, па у једном тренутку Ђоша критикује Тошу „што неје образован као он, па подучава гледаоце како би што боље пратили представу:

-Дакле, скраћени курс на лесковачку граматiku. За нас из Лесковац кажу да имамо само један падеж. То неје тачно! Имамо два! Један за сваки дан и један за свечане прилике ко што је ова! Па које је ако немамо падежи! Ни енглески нема, па је светски језик. Ако оскудевамо у падежи, имамо вишак у степенима поређења, односно једини у бел свет имамо четири степена градације. Другарице и другови, то је прошло време... Даме и госпођо, господо, на тај књижевни се каже богат, богатији, најбогатији, а у Лесковац богат, побогат, најбогат и четврти степен, полудеја од паре! Има и пети - још га несу уфатили. Може и шести - још га фаћају. И најновији седми – пребегао! Појавио се и осми - сам се предао! И за крај овог курса поменимо опште познати глагол - немаи, са личним заменицама: ја немам, ти немаш, он нема, ми немамо, ви немате, они краду!

Ђоша прича и једну од (не)истинитих згода:

-Све је почело на једну свадбу. Ја сам био кум. У почетку је све било лепо. Јес да је свадба била у бараку, ал' је било светски. Бео добро расположен, људчки одради неки предузимачки посао, доби дебеле паре, па све лепим марке на чело од певача и питујем га - знаш ли да певаш „Ој Мораво, моје село равно.“ - Куме, Ђошо, за теј паре ћу гу препливам леђно и тој за зимски свети Јован!

И сви смо се веселили, млада је била највеселија. Знала је шта је чека то вече. И младожења се веселио. Није ни он глуп човек! А онда... Катастрофа! Да не мислите да измишљам, еве... Још чувам изјаву дату пред суд, под заклетву. Изјаву дао шеф оркестра Демир Барјактаровић.

Цитирам: „Овако је било г-осн судија. Оћи да ми испадну ако лажем. Барака је ишла мало на улицу, тесно двориште. Расположење је било на врхунац. Кум Ђоша је водио ред да све буде како треба. Летеле су марке

на све стране! Ко конфете за Нову годину! А онда је улетео таксиста са сто на четрдесет на сат. Прошао је кроз центар на бараку! Како ушао тако и изашао. Није рекао ни добар дан, ни довиђења! На лицино место је правио карамбол, није се разликовало ребро од клавијатуре! Дизала се глава на косама од ужаса! Свима нама људима! Како је ударао хармоникаша, он се 151 метар возио на хармоникама, а ципеле су му летеле у небо. Кад је закаћио кума Ђошу (то сам ја), четири пута га је бацио на хаубу, а деца су викала: „Ауу тате, ау маме!” Ја сам свирао соло трубу. Када ме ударио, моментално сам гутао писак. Срамота ме г-осн судија да објашњавам како сам га враћао назад! И, молим, г-осн судија да ово обавезно уђе у записник. Лево до мене стајао је Звонко певач и појачало. После га нигде није било - ни Звонка ни појачало! А појачало је моје! И још нешто г.осн судија... Душко што свира контрабас... контрабас смо нашли на вр' дуд, а Душка још тражимо!” Завршен цитат.

У „Дунђерима”, ево како се представио Тодор Илић звани Баксуз, уз Ђошу, једина личност драме: Ја сам Тодор Илић звани Баксуз из Лесковац. Рођен сам 13. 03 у 13 сати, 13 минута и 13 секунди како тринајесто дете у лесковачко породилиште. Па још у петак. Ја сам један толки баксуз да сам се у Кувајт родио, родио би се ко камила, а не ко шеик. Мене кад виде црне мачке, оне бегав, да им не пређем пут! ...А највећи баксуз сам био кад сам се оженио! Истина, оно сад суд утврђује ко је поголем баксуз, ја ил' жена! И тој нема везе с тој што сам био призетко и што су душмани говорили да сам и на кокошке у двориште говорио: „Добро вече, тетка! Како сте!” Лажу! Говорио сам само: „Добро вече”. Тетке нисам спомињао...

Занимљива прича Тодора Баксуза везана је за његов и Ђошин пут у Русију. Гиле Бранковић каже да је догађај истинит:

-При крај '93, налетим на једног јаког предузимача. Ал' предузимач постави један услов. Да нађем још једног доброг зидара ко што сам ја, па да он оформи групу... и идемо у Русију. И ја се сетим! Ђоша! Мој другар. Заједно смо ишли у школу. Грађевинску. Реко му:

-Ђошо, брате мој, мож' се иде у Русију. Ради се шес' дана у недељу од седам ујутру па док падне мрак. Мож' радиш и у недељу. Плаћа се дупло. Толко и толко...

- Важи - вика он - А с' чија кола ће путујемо!

- Каква кола! Путује се с' авион!

- А онда не долази у обзирима!

- Зашто!

- Много се плашим од авион!

- Па, летео ли до сада с' авион!

- Несам, ал' се плашим!

-Нисам ни ја! И ја се плашим. Ал' теј паре не може зарадимо овде. Баш си сад нашао да се плашиш од летење с авион...

- Не плашим се ја од летење, него од падање!

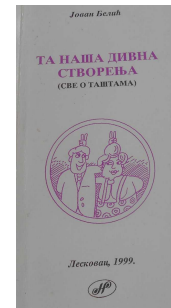
ЈОВАН БЕЛИЋ

I

Јован Белић је рођен 30. априла 1945. године у Бечеју. Основну школу је завршио у Бечеју, грађевинску у Новом Саду. Бавио се боксом, а спортски радник у овом спорту више је од 30 година у Бечеју и Лесковцу. У Лесковац долази 1970. године, где живи и ради.

Прикупљањем, обрадом и писањем вицева бави се дуго. До сада је објавио око 17.000 вицева и написао више од 12.000 афоризама и импресија.⁷³

Аутор је књиге „Та наша дивна створења“ (све о таштама).

II

ТА НАША ДИВНА СТВОРЕЊА – Живот ма своје комичне видове у којима се интензивно испољавају људске мане и недостаци, па су се такви садржаји наметали и у овој књизи и допринели да настану вицеви о таштама у којима се са много духа и смисла за хумор преплићу догодовштине из живота свих укућана тако да се живљење одвија у домаћој атмосфери. То су, пре свега, животне навике, обичаји, често нетрпељивости између „главе“ куће – зета и првог „командира“ кућне параде – таште. Таште заузимају посебно место у друштву.

Виц као скица доноси само оно најважније. Његова недореченост није никаква случајна слабост, већ стилска одлика стварања. Творац вица у принципу не коментарише, нити моралише, он само даје животну ситуацију која нас окружује у довољно упечатљивој и сложеној слици.

У народу има много вицева на друге теме, а поента је у томе што су они у томе „сажета животна мудрост“. Праву уметничку вредност, међутим, имају само они који су без наметљиве дидактике.

У вицевама о таштама, у концизним или збијеним описима кратких животних ситуација говори се колико о врлинама и лепотама човека, толико и о његовим манама и слабостима.

Колико је шала (смех) богата за стваралаштво и колико се из ње може много открити. Мудри Диситеј на једном месту овако закључује: „Заиста, од та четири слова могла би се начинити цела књига историје живота...“

Одувек смо тврдили да је смех изузетно користан човеку и да је знак доброг здравља. Научно је потврђено и доказано да десет минута смеха има исти третман за срце и кадриоваскуларни систем као и пола сата веслања или трчања. Као што је смех за појединце здравствено веома

⁷³ Јован Белић, Та наша дивна створења, Наша реч Лесковац 1999. године.

користан, тако се може речи и за народе. Народ који уме да се шали, који има духа, сигурно је здрав народ. Пре свега духовно здрав. Смишљање шала и вицева изузтно је корисна појава. Када се наш човек нађе међу својима у иностранству једно од првих питања која му се постављају је: „Има ли нових вицева?“. Очигледно је да се ти вицеви смишљају у матици, а не у дијаспоро. И то један од доказа да је матица ментално здрава.

У вицевама о таштама може се уочити извесна флегматичност, нарочито ако виц почиње да одише иронијом, када заправо прелази у сатиру..., нпр. када се Лала налази са целом фамилијом у зоолошком врту па када га син Јоца хитно зове говрећи:

„Бабо, бабо, дођи брзо, тигар је зграбио баку“!

„Ако, сине, ако, сам је то тражио, сада нека гледа како да се спасе!“

Истина за вољу, мора се признати да је улога таште у животу породице и читавог нашег друштва – огромна. У борби за срећу своје кћери потенцијална ташта има до савршенства истанчан њух за зета. Мотиви који ташту покрећу на акцију ипак су племенити и позитивни. То је љубав, искључиво љубав, и то она најтоплија, материнска, јача од живота и смрти и од правде и од логике. Понекад, јача од свих осталих сила које делују у човеку. То је љубав која руши све што јој стане на пут. А зет је тај који јој понекад стане на пут... Ту лежи психичка подлога свих вицева о таштама који се налазе у овој књизи.

Таште су у принципу увек „кондиционо“ спремне да могу са зетовима видети „рововску борбу“. Оне су увек одлучне и са пуно енергије. Оне следе свој племенити нагон срца који је природан и трајан. Но, ма колико се смејали таштама, морамо знати да и зетови постоје у овој књизи. Исто тако морамо да знамо да таште у принципу никада прве не нападају. Нападају кад бивају нападнуте и онда груну свом жестином, јер је напад по војничким мерилима најбоља одбрана.

Данас су се односи између таште и зета у многоме поправили. Таште су постале модерније, разумније и нису више пристрасне присталице својих ћерки, већ често држе и зету страну. Модерна ташта је успела да се отресе својих предрасуда. Ташта је постала популаран члан породице и њу зет све више воли и поштује. Пакосним вицевама о таштама дошао је крај.

Но, смејући се вицевама о таштама, знајте да се добрим делом смејете и себи самима.⁷⁴

⁷⁴ Јован Белић, Та наша дивна створења (све о таштама), реч аутора, Наша реч Лесковац 1999, стр. 208-210. Ево неколико примера:

-Ташто, распитује се умилно зет, колико дуго мислите да још останете код нас?

- Док вам не досади, децо, скромно ће ташта.

- Зар тако кратко!?

СЛАВИЦА БЛАЖИЋ

I

Славица Блажић Беба рођена је 10. октобра 1948. године у Соко Бањи од мајке Бисерке и оца Каменка Блажића. Блажићи потичу из Војводине – Баната, Зрењанин. У град на Ветерници долази 1951. године где се школује до средње школе и затим образовање наставља у Нишу. Мама је Милована и Марине и бака Петру и Ђорђу Љубичићу. Члан је КК Глубочица. Радове објављивала у часопису Наше стварање и зборнику Глубочица између обала. Заступљена је у Лексикону писаца лесковачког краја.

Добитник је признања за активно учешће у раду и манифестацијама КК Глубочица. Верно прати свој животни кредо: Направи корак, бар један! Схвативши да је човек све оно што иза њега остане, осмелила се да својим првенцем, збирком песама „Просуте”, најави своје присуство и долазак у ваше домове. Живи и ствара у Лесковцу.⁷⁵

II

ПРОСУТЕ (...) Како и чиме се одбранити, како опстати у овом ружном свету од којег лепшег нема, зато што је, изгледа, за нас једини. Где наћи сламку спасења и смисао постојања, чиме испунити космички тренутак додељеног нам живота. Шта чинити да не останемо узалудни, никоме потребни под звезданим просторством? Ова и слична питања обележа вају суштину човековог бивствовања, а ишчитавамо из стихова Славице Блажић Бебе.

%

Највећа вредност ових стихова је у непосредности, у скоро наивној чистоћи линије и „једноставности саопштавања”. Та чиста линија песникових хтења и немира у суштини је интимна исповест. Покаткад песникиње речи асоцирају, да се послужимо Ујевићевим на „пружене руке” жељне светлости и љубави. (...) Збирка „Просуте” има изразите хуманистичке поруке, јер упућује на љубав према људима и тражи разумевање за оне људске душе које изгледају као напуклине...⁷⁶

Поезија Славице Блажић „Бебе” поставља вечито актуелна питања. То су питања о верности или неверности. Поетеса „Беба” без патње и бола открива своју још увек недовољну исказану *интиму*. Поетеса „Беба” је вешто ходала лирским стазама и избегла је да исприча, да опише она путовања од љубави до мржње, од среће до самоће, од *хтења до ћутања*.

⁷⁵ Славица Блажић, Просуте, Филекс, Лесковац 2005.

⁷⁶ Дејан Ђорђевић, рецензија, Просуте, Филекс, Лесковац 2005.

Истину зна само њена *интима*. У траговима тих личних тајни не дознајемо шта губи. Срећа је варљива. Љубави има. Има и *хтења*. То је тај њен мали живот.⁷⁷

Први утисак о поезији Бебе Блажић би, по неком очекивању, упутио читаоце да су песме шкрте, оскудне у речима, можда недопеване. Међутим, ако се ваљано продре у суштину понуђених стихова, може се осетити онај други лирски слој који потврђује начело да у поезији не треба повлачити сувишне потезе. Дакле, у довољној мери су размишљања и запашања. Нема у тој поезији излетничких, допунских објашњења, што је иначе једна од врлина савремених поезија. Читаоци те утиске извлаче и доживљавају сами.⁷⁸

Вулкан страсти, покриве и презирном самоћом, сазрева у интиму. Романтично понирање у себе, поетеса „Беба” поставља питања на која не очекује одговор. Најрадије би хтела да се све то заврши њеним ћутањем. (...) Жеља за лепотом додире остају у њој, у њеној дубокој интими. Врло често поверујемо да негује мит о лепоти, јер праве чари и њихове врлине остају само у *мирису доживљаја*. Магије нема. У њеном стваралаштву има лирских порука. (...) Поетеса „Беба” остаје у својој лирској тишини без подсмеха, без осећања кривице и не дозвољава да се спомену издаје, ни њена, ни његова, јер је заиста лепо и присећање на ту прошлост.⁷⁹

%

(...) Славица Беба Блажић не жури пред животом, пред собом и пред светом. Напротив, све гледа отворених очију са сталном потребом да има свој, богат свакодневни живот. Каже: „Кида се јато/ Топло као ноћ/ кришом бежим/ и звезду у дану видим.” Несумљиво је да је песникиња у појединим песмама мислила и тугом уобличавала дубље изреке, које су девет пута сузом умиване. Ауторка дубоко и болно осећа своју егзистенцију, осећа је у свакодневном живљењу које је тако далеко од њених хтења. У песмама има много сутона, мало рађања сунца и радовања животу али и такав живот вреди живети. Иако у њему нема цвркута птица, нема пејзажа. По песничким законима Славице Бебе Блажић треба трпети и трпети: „Некада кренем/ левом путањом/ где снови владају/ упутим ли се десном/ истине шибашу/ на пола пута леве и десне/ простирем тело о оба смера.”⁸⁰

⁷⁷ Станко Ђорђевић, из рецензије, Просуте, Филекс, Лесковац 2005.

⁷⁸ Миша Цветановић, из рецензије, Просуте, Филекс, Лесковац 2005.

⁷⁹ Боркица Миловановић, из рецензије, Просуте, Филекс, Лесковац 2005.

Напомена: У посвети ове збирке Славице Блажић је записано: „*Сину Милану, мојој Божанској радости*”. Збирка садржи три песничке целине: *Непозвана*, *Раскриће* и *Моја река Ветерница*. Ево прве песме *Непозвана* из првог дела – Кад бих знала да се питаш,/ да ли смо облаке изнад нас/ довољно растегли,/ дошла бих непозвана// Кад бих знала да си тужан,/ замолила бих зору да не жури,/ не долази,/ дошла бих непозвана// Кад бих знала да си без сна,/ замолила бих јутро да на тренутак/ донесе дан, дошла бих непозвана.

⁸⁰ Верица Баторевић Божовић, Гледање у себе (о збирци С. Блажић „Просуте”), Помак, бр. 34-6, децембар 2006, стр. 35.

СЛАВИЦА БЛАЖИЋ БЕБА – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЧУЈЕШ ЛИ ЈЕ

У срцу падају кише
Нема неба
Држи палчеве да магија оде.
Плеши по тактовима.
Живот је горко вино,
за њу нема среће.
Све се могло као некада.
нестало је све – није нашла пут.
Отишла је у ноћ јецаја...
Остао је сан
Чујеш ли је?
Данас је плесала за обоје.

ЗЕЛЕНЕ ДОЛИНЕ

Уз руб неба
Пламен звезде плави
Бди
Док је ноћна тама пије

Сред срца
Цвета сан
Сакривен од
Олујног неба

Зелене долине
Уздахом окрене
Дарују само снове
Док звезде не побегну

ПРЕД ВРАТИМА

Облак недовољно растегнут,
Снови застали.

Чује се зов,
Ноћ не жури.

Заспала зора,
Пред вратима НЕПОЗВАНА

ДО БОЛА

Звона градске цркве зову на јутарњу службу.
У мојој души одзвањају јача,
до бола,
звона туге.
Крилатим корацима крочих
у свете одаје.
Код очију слепа,
хватам поруке из песме
црквеног хора.
Руку ми узима кума стара,
а спокој ме мири.
Парох свети осмех
подари ми веру.
Предајем се,
а свети храм са парохом и кумом старом
Воде ме опроштају и помирењу.

ЗАЈ

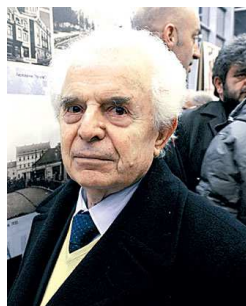
На мрачној страни улице
живи стара виолина.
У кући од камена,
у тихој песми утеху тражи.
Живи...
Није желела ђивот показни.
У новом свету тишине,
незнани странци брону о њој,
Они ће увек бити ту,
и нестаће са њеним умом,
кад је не буде више.
Шта има?
Јаз преголем.
Уморна...
А, још свира стара виолина.

ЈОВАН БУКЕЛИЋ

I

Јован Букелић, доктор наука, психијатар, професор социјалне психијатрије Универзитета у Београду, рођен је 1934. године у селу Карађорђевићу, матурирао у Лесковачкој гимназији, а дипломирао на Медицинском факултету у Београду.

Као средњошколац био је уредник „Лесковачког средњошколца“ и „Омладинског гласа“, а у току студија више година уредник је и „златно перо“ београдског „Студента“. Био је уредник „Лекара“. Сада је главни и одговорни уредник „Весника“ –

листа универзитетских професора и научних радника Србије и члан редакције „Психијатрија данас“ и књижевног часописа „Наше стварање“. Један је од уредника едиције „Стресови рата“ и један од редактора превода Десете међународне класификације менталних поремећаја и поремећаја понашања.

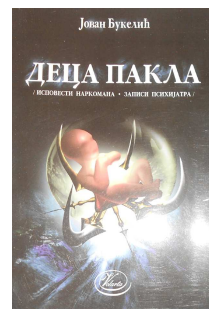
Објављује поезију, прозу, путописе, репортаже, фељтоне, стручне есеје и критику. Превођен је на енглески, руски, мађарски, пољски... Једна прича „Деце пакла“ драматизована је, а монодрама награђена првом нагтадом на Међународном фестивалу монодраме (1997). Редовни је члан Удружења књижевника Србије. Први је доктор наука са дисертацијом из области наркоманије младих.

Штампao је више од 80 научних и стручних радова из области психијатрије, социјалне патологије и психотерапије. Аутор је 17 књига, уџбеника и монографија. Добитник је „Златне плакете“ за уџбеничку литературу Завода за уџбенике и наставна средства Београд, Златне плакете Медицинског факултета и Друштва физиолога Србије, као и Повеље за научно истраживачки рад Српског лекарског друштва (два издања монографије „Дрога – мит или болест“). Др Јован Букелић је експерт клиничке психијатрије Савезног министарства за развој, науку и животну средину и ванредни члан Медицинске академије Српског лекарског друштва.⁸¹

⁸¹ Јован Букелић, Белешка о писцу, Деца пакла, Веларта, друго допуњено издање, Београд, 1998, стр. 407-408. *Напомена аутора* проф. др Букелића: Ова књига стварана је скоро три деценије. Писале су је исповести „деце цвећа“, побуђеника против конвенционалних и неатрактивних модела живљења отуђених људи. Та деца, слуђена атрактивношћу и филозофијом хипика и наркомана да се живи одмах: што брже, што лепше, што безбрижније, нису веровала да се сваког тренутка могу наћи у предворју пакла. Радозналост да се проба дрога, попут дивље страсти, први је пуцањ у сопствену будућност. (Опширније Деца пакла, стр. 2-9). *Напомена:* На званичном сајту Института за ментално здравље – Београд о проф. др Букелићу записано је: Јован Букелић (1934), неуропсихијатар, редовни професор Дефектолошког факултета Универзитета у Београду при Катедри за превенцију и ресоцијализацију лица са поремећајима у друштвеном понашању. Медицински факултет је завршио у

II

ДОБРИЦА ЋОСИЋ О „ДЕЦИ ПАКЛА“ – Пре две године, мој пријатељ Јован Букелић, лекар-психијатар, дао ми је да прочитам његов рукопис „Деца пакла“. У принципу, ја не читам рукописе. Треба писцу рећи истину која њему значи више од истине. А за ту истину која руши или раскриљује наду, треба бити савестан изнад поштења и храбрији од убеђења. Својим искуством знам колико се према писцу, особито почетнику, може да погреша и нашкоди: и хвалом и покудом; а највише својим тумачењем написаног.

Међутим, „Деца пакла“ су ме увукла у нова сазнајна искушења, приводећи ме до рубова њиховог пакла који нема зидове, капије и стражаре, ни свог јединог господара – Сатану. Њихов пакао је свет; сама људска, млада егзистенција, коју је опасно и проширила и стеснила наша цивилизација; ово доба које је деци у раном младићуству и девојаштву, оно вечно питање хлеба заменило или продубило тежим питањем – питањем смисла живота, путева у себи до љубави и среће, и из себе с незнањем до бескрајне пустиње света заковитлане свакојаким људским и машинским кретањима, до људске равнодушности и муклог ћутања, испуњеног буком сурове и баналне реалности... У тај се пакао ступа невин и наиван, лаковеран и несрећан, сит живота осим оног једног и битног у њему, гладан живота и узбуђења, охол и аморалан, слаб за озбиљне напоре и одрицања, храбар за прошаст...⁸²

Читао сам, дакле, Букелићев рукопис са вишеструким осећањем: као радозналац, као писац, као равнодушни и несавесни пролазник паклом, као сукривац за патње те деце, јер сам са њиховим родитељима учествовао у успостављању друштва које је тим младим очајницима због нечег пустиња и изазов у пријатне привиде и неминовне несреће. То несагледно зло није домаћег порекла; оно је увезено у нашу земљу, оно је артикл слободе и комуникације са светом; оно је масовни производ цивилизације у којој живимо и њене суб-културе. А увезли су га они привилеговани, они из „виших слојева“ нашег друштва...

Београду, а своју лекарску каријеру започео је у Заводу за ментално здравље од његовог оснивања 1963. године. Током своје каријере успешно се бавио болестима зависности. Његова докторска дисертација „Медицински и социјални аспекти злоупотребе дрога у преадолесцентној и адолесцентној популацији Београда“ (1979) је прва из ове области у Југославији и на Балкану. Учествовао је у многим научноистраживачким пројектима и био рецензент многих уџбеника и монографија. Добитник је више престижних награда, од којих су најважније – Седмојулска награда, три златне плакете, две повеље, као и јубиларна Златна плакета Завода за уџбенике и наставна средства за дугогодишњи успешан ауторски рад на писању уџбеника (1997). Аутор је и коаутор 18 књига (уџбеника и монографија) и преко сто научних радова. Објавио је и велики број есеја, фелтона и оригиналних литерарних радова у књижевним часописима и културним додацима многих листова. Најпознатије литерарно делу му је књига „Деца пакла“, по којој је приређена и истоимена монодрама која је награђена првом наградом на Међународном фестивалу монодраме 1997. године.

⁸² Добрица Ћосић, Сувишна реч над Децом пакла, Деца пакла, друго издање, Веларта, Београд 1998. године, стр. 402.

Тих дана, уплашен и најежен, пролазио сам поред „*коња*“, на чијем су постељу седели младићи и девојке, које сам претварао у „*Децу пакла*“, у племе младих очајника, будућих мртваца. Пролазио сам поред њих и њиховог састајалишта као саучесник великог зла чије су жрве у бекству од реалности тражиле спас, утеху, радост, узбуђење, егзистенцију у халицинацији, привиду, сну, а осудили су себе на презир, робље, луднице, смрт... Кришом сам загледао тихе групице младих за које сам по лику и погледу веровао да су пацијенти доктора Букелића (да не набрајам све лекаре-психијатре које познајем), а који су животом и коначном несрећом својих родитеља и свих који су их волели, из привода, накратко узвишени халуцинатима, стрмоглавице падали у страву реалности из које су узалудно покушавали бекство. Њихове судбине нису само њихове. То су људске судбине свих времена и свих незадовољника светом и собом, свих младих пустоловника, авантуриста, слабића, срећника и несрећника. Из тих неспокоја и свакојаким очаја, неразумевања и мржње, из егзистенцијалних страхова и тескоба, они су ишли у религије, секте, ратове, револуције, свакојаке пустоловине, путовања у непознате пределе, грабили дроге и отрове... И метафизиком и „*белим прашком*“, и хапшењем и бунтом против поретка ствари, тражило се спасење у сласти пропадања и понижења, у подвигу и злочину... У смрт.

Дрога није само један порок: дрога је читава људска егзистенција, дрога је поредак вредности; дрога је чулни нихилизам. Дрога није само проблем психијатрије, дрога је проблем породице, друштва, ивлизације. Дрога је интернационални криминал. Дрога је оно велико зло чији је идентитет – тајна. Дрога мами и застрашује као небо и понор.

Пре две године прочитавши рукопис „*Деца пакла*“ доктора Букелића, записао сам на полеђини његових страница, најнепосредније утиске, примедбе и предлоге. Писац их је усвојио и на рукопису још радио и допуњавао га новим записима. Можда су ти нови записи и најбољи, а рукопис је свакако знатно литерарнији. Али ја ћу остати на својим првим доживљајима и додати им мишљење да су „*Режисерове најављиване смрти*“ изузетно снажна драма, одлично записана и написана. Преписујем те своје непосредне белешке са белина Букелићевог рукописа зато што сам уверен да сам их записивао у читалачкој халуцинацији, дрогиран толиким трагедијама... Нећу да их накнадном свешћу редигујем. Ево тих бележака:

За Јована Букелића:

Све ове приче, записи, чине један метасвет Београда, један социјалноментални слој данашњице који се шири и прети младости сутрашњице. Ја више нисам спокојан на улицама Београда, млади мртваци су око мене. Давно ме нека књига није тако обеспокојила и растужила. Не треба журити с њеним објављивањем. Још је богатити садржајно, радити на рукопису, развијати драмске чворове.

У неким записима има премного стручног речника. Треба то свести на неходно. Ти приповедаш о судбинама и фрагментима из живота наркомана и своје доживљаје с њима.

Увек је добар и литерарно култивисан, даровит текст, када га говориш као терапеут. Драма твојих болесника је и твоја драма. Та идентификација оплемењује приповест. Јер лекар наркомана, такође је наркоман: жели немогуће, тежи да победи смрт. „Деца пакла“ су се одрекла реалности, њихови чувари такође су се одрекли реалности: често воде узалудну борбу са смрћу. Али је воде и то њиховој вољи и посвећености даје величину. Ви психијатри сте спасиоци с најмање наде. И зато сте хероји медицине, и зато у вашим теоријама има највише „теорије“, највише произвољности, субјективности, литературе...

И твоја литература је доказ да си психијатар; јер је психијатрија доказ твоје даровитости, доказ артефицијелности прихватања егзистенције у имагинарном.

Када бих имао мало више времена, написао бих твој портрет у „Деца пакла“.

Свагда када си приповедач то је даровито, занимљиво, трагичарско. Очигледно је лакоћа исказа, леп смисао за нарацију и виђење карактеристичног, битног у односу и доживљавању човека – наркомана. Очигледно је и одсуство професионалног рада на продубљивању и сазнању праве поетске енергије мотива. У лакоћи приповедања, има фелџонистичког језика и синтаксе. Све ми се чини да би неке мотиве могао снажније и литерарније да развијеш...

Књига је узбудљива, значајна, занимљива. Писао је даровит, луцидан, племенит, самоуверен, амбициозан човек. Тај писац је психијатар зато што јесте писац. Наравно ово није рад којим се потврђује битно у књижевном дару: машта! (Све док не прочитам *измишљену* причу, јер не знам колико су ти, Јоцо, дервоти приповедач... Морам да се замислим над собом онако како се замишљам над својом молитвом и транспозицијом...).

У неким портретима, скицама судбина „Деца пакла“ недостаје оквир. А добро би било знати муку, недоумицу, моћ и немоћ терапеута. Јер ово није само књига о „Деца пакла“, него и о њиховим чуварима.

Књига на крају расте...

Зналачи и луцидно описујеш град који изазива психолошке кризе које воде дроги.

Врло су прецизна и убедљива опажања у опису ликова; лепа способност за литерарну карактеризацију, у овом случају само несрећника.

Рекао бих да је страх од суочавања са животом најчешћи и општи узрок тражења излаза и спасења у дроги. А то је страх од истине. Од реалности. То је страх од патње. Ту су несрећници слабићи; повређена, рањена, незалечена деца...

Мотиви наркомана су најчешће у породици. Та деца беже из породичне несреће. Беже из љубавног слома.

Опис драме наркомана је врло убедљив, снажан. Често висок емотивни набој. Писац тада зналачки и даровито штеди речи.

Мала психијатријска антологија. Албум несрећника и очајника. Али, ти су очајници опасни, много опасни: много опасни они могу да постоје само ако шире своју несрећу, ако шире дрогу, ако распростиру свој очај, ако умножавају смрт... Тада и због тога постају криминалци... Каква сатанска детерминација зла!

А шта тек да се каже за трговце дрогом? Које су казне адекватне њиховом злочину?

На крају ове јединствене књиге на српском језику, остајем потресен и уплашен: настаје ли то у свету племе наркоса, народ наркоса, човечанство наркоса?

Сада, априла 1995. замољен од уредника БИГЗ-а Димитрија Тасића да нешто од свог доживљаја овог рукописа допишем, поново прочитих поему „Моја генерација“ и „Некрофилија“, потписом – Ивана. Једне Иване из пакла. Не знам да ли је жива – тај интелегентни, несрећни песник. Ако је Ивана жива и ако пише, наша савремена књижевност има у њој песника једног трагизма своје генерације. Ако је пронашла своје коначно небо, оставила је тестамент своје генерације у песмама „Моја генерација“ и „Некрофилија“. Њима додајем и песму „Надокнада“, потписана – „Једна наркоманка“. Та и Иванине песме, много су рекле. Ја немам шта да им додам. Ако бих их препоручивао и тумачио, повредио бих *Истину* и све Иване.⁸³

III

ДЕЦИ ЦВЕЋА, С ЉУБАВЉУ – Ова књига је стварана скоро три деценије. Писале су је исповести „деца цвећа“, побуђеника против конвенционалних и неатрактивних модела живљења отуђених људи. Та деца, слуђена атрактивношћу и филозофијом хипика и наркомана да се живи одмах: што брже, што лепше, што безбрижније, нису веровала да се сваког тренутка могу наћи у предворју пакла.⁸⁴

Радозналост да се проба дрога, попут дивље страсти, први је пуцањ у сопствену будућност. Књигу су наставивла посрнула „деца цвећа“, негативни хероји жељни небеских надахнућа, млади који су пожудно

⁸³ Добрица Ћосић, Сувишна реч над „Децом пакла“, Веларте, Београд 1998, стр. 401-406. (комплетна рецензија, 18. април 1995).

⁸⁴ Јован Букелић, „Деца цвећа, с љубављу“, уводни прилог у књизи „Деца пакле“ (исповест наркомана, записи психијатра), Веларта, Београд (Библиотека Свети Сава, књ. 3), друго допуњени издање, Београд 1998, стр. 1-8. *Напомена:* Професор др Букелић припада другој послератна генерација Лесковачке гимназије која није случајно названа златном: свих 90 матураната стекло је факултетске дипломе - половина од њих постали су лекари. Међу њима су и два члана медицинске академије наука, дванаест доктора наука, професори, правници, економисти.

желели да буду *холо луденси* – деца која се играју. Играју се они и данас, са својим, али и са тужим животима.

Када сам пре три године у београдском „Интервјуу“ објавио неколико прича, био сам изненађен и помало уплашен када ми се телефоном јавио Добрица Ћосић. Питао ме ко сам ја и да ли сам заиста лекар. Нисам знао да одговорим ко сам. Знао сам једино да сам психијатар.

Мом перу Ћосић је додао крила. Из неких тајних предела навирала су сећања, ниске речи, калеидоскопски ликови, монолози, вербалне ватре, молитве, застрашујући призори делирантних помућења свести...

Рукопис је растао...

Дрога је дошла далеких седамдесетих...

На београдском Тргу Републике, код „коња“ (споменик кнезу Михајлу), из свих светских метропола почели су да се окупљају, дукокоси хипици и наркомани, заводљиво обучени, накинђурени оријенталном орнаментиком. Брзо су постала објекти идентификације најрадозналије групе младих, која је себе назвала посвећеном, спиритуално надареном, економском и културном елитом. Један од првих београдских хипика и наркоман назван је *Исус*. Наркомани, уосталом, тврде да је први хипик био Исус Христос. Многим градовима почели су да ходају овоземаљски нови Исуси.

У Косовској улици у Београду наркоман М. убризгао је смртоносну дозу опијума младој девојци и побегао с места несреће. Као да је у тој смрти било шекспировске трагике: несрећна девојка звала се Нада. Опијум је усмртио Наду... и многе наде.

У омладинским новинама појавила се песма Нади, првој жртви опијума. На асфалту су ницали нови негативни хероји. Кренула је у походе велика хемијска епидемија. Упркос теорији друштвеног нарцизма, према којој је друга модна лудост Запада, болест капиталистичке омладине која нема идеала, епидемија је захватила и социјалистичку омладину, која ће претпоставене и очекиване идеале заменити тријумфалним застрашујућим и осветничким избором дроге, као идеологије пасивности и безнађа.

Почињу да умиру неки од идола младих. Умире (1970) *Џими Хендрикс*. После смрти овог популарног музичара забележен је пораст броја самоубиства међу младима.

Брајан Џонс, један од *Стоунса*, нађен је мртав у свом базену. „Био је то уобичајен дан за Брајана, он је умирао свакога дана.“ У Хајд парку, у Лондону, његови пријатељи пустили су три хиљаде шарених лептира. Био је то последњи поздрав.

Године 1968. у београдском Институту за ментално здравље отворено је први саветовалиште за наркомане у Југославији. Телевизијске камере снимиле су прве психотерапијске сеансе у контралихту, да се ликови интервјуисаних не би препознали, да би изостале анетеме и социјалне дистанце.

Наркоманске сеансе пре три деценије одвијале су се уз пламен свеће, музику рока или урлике. Имале су своју особену сценографију, драж, ритуале и нечег магијског. Будиле су знатижељу, распиривале страст и креативност маневара да се у групу уђе по сваку цену. Водене (*наргиле*) и кратке луле (*најн*) кружиле су од усана до усана, на диму су се њихали снови попут бајки из „*Хиљаду и једне ноћи*“. Заједнички шприц „фурао“ је од једне до друге вене, праћен криком, блескастим смехом и понеком комом. Управо због таквог хазардирања југословенски наркомани брзо су се нашли на врсту светске ранг листе оболелих од „хипи хепатита“, инокулационе жутице, врло агресивног запаљења јетре. На београдској Клиници за инфективне и тропске болести почели су да умиру млади, лудо храбри корисници инфицираних шприцева и игала.

Дрога је брзо прихваћена као метафорички облик револта, фатер протест, протес против ауторитета, против алијенираног друштва, које се одушевљава украшавањем ствари, а не украсним добротама човека.

Дрога је постала облик свакодневног бекства од стварности, у свет без конфликта и проблема, у којем је макар за тренутак „мале вачности“, лепше и „садржајније“ живети.

Наркомани и хипици наметнули су се, као атрактивни или ружни декор мегалополиса, тиранополиса, тврђава самоће Новог и Старог континента.

Шта је то дрога с којом млади у почетку стварају пријатељства, а касније постају сужњи, хемијски људи, бивши људи.

Дрога унесена у организам улази у метаболизам, с посебним афинитетом на нервне ћелије. Ствара се метаболичка зависност, облик неутољиве метаболичке глади. Организам лишен дроге реагује апстиненцијалним синдромом, који је често врло драматичан, праћен паником тела, делирантним спектаклом ужаса, застрашујућим халуцинацијама, психомоторним немиром, дивљом агресивношћу, фаталним крајем, покушајима самоубиства и самоубиствима. На срећу све дроге не стварају физичку, метаболичку зависност, али све доводе до психичке зависности. Наркоман без дроге не успева да остври адекватну интерперсоналну још мање емпатску комуникацију у својим социјалним хуманим просторима. Дрога је, с тога, штака, фармакопротеза у раштимованом механизму социјалне адаптације младих. Наркоман је марионета, а дрога бич за уморног, узнемиреног коња.

Наркомани ходају овим светом помоћу хемијских протеза. То је лебдећа, тетурава адаптација, гостовање у сопственом животном веку, донкихотки обрачун с недаћама и животним проблемима. Најтрагичније је када дрога постане избор, стил живљења, филозофија, хедонистичка гозба или бекријање, анхедонистичко презирање или прођедавање живота.

Дрога је облик задовољења архаичних (оралних и сексуаних) жеља, потреба за сигурношћу и самопоштовањем, либидинозна и нарцистичка гратификација, одбрана од анксиозности и депресивности пред претећим силама дезинтеграције. Дрога доводи до регресије на емоционалне

доживљаје раног детињства, тежња повратку „примарној љубави“, двојном јединству с мајком, тенденција да се не одрасте. Дрога продубљује конфузију идентитета и неадекватан је сурогат за мајку. Наркомани остају велика деца, уплашена својим матурационим цветањима или стресовима, не прихватајући сексуалне и социјалне улоге одраслих људи.

Улаз друге на сцену карактерише: магијска трансформација стварности, протективна регресија, експлорација унутрашњег света, колебање дионизијског и аполонског виђења себе, раст „психичког човека“, теансцендентално јединство, бунт против конкуренције моћи, конфузност вредносних оријентација, глорификација и деификација дрога од стране хемиофила, лет у утопију, а често у апокалиптички, окултни мистицизам.

Дрога је понела и ореол афродизијачке супстанце, супстанце која разбуктава сексуални нагон. Правог потенцирања сексуалне моћи нема. Има, међутим, дезинхибиције, воајерства, кожног еротизма, етичког посртања, промискуитета и проституције.

Између љубави и дроге – бира се дрога. Између детета и дроге – мајка се опредељује за дрогу. Дете поклања неком или јој дете смештају у дом или породицу, где ће га нека друга мајка више волети и боље неговати.

Дрога рањава и љубав и материнство, озлеђује човекове хромозоме, доводи до рађања наказног потпомства. Транс-генерацијско преношење најтежи је грех према потомству.

Моји најтужнији сусрети били су са децом чије сам очеве и мајке лечио од дроге, или су умрли од ње. Они не наричу, не преклињу, већ броје своје „јединице несреће“. Понека суза кане, затрепери и засија као кап росе на сунцу, а ако се дубље загледате учини вам се да у тој сузи борави нека неисказана и растопљена туга.

Наркомани су нови Тантали. Носе свој бол као беџ, као крст, као казну за сопствени духовни разврат, носе дрогу као свог психосоматског господара, као Атилин бич, носе своје психоделичне фасаде, често уверени да су реинкарнирани богови. Када се пробуде чека их свет у комадићима. „Осмеси су ишчашени заједно са кореном!“.

Засужњени су многи млади умови. У суманутој екстатичној комуникацији и идентификацији с богом смањују се папирни цинови и постају хемијске марионете. Утихнуле су њихове вербалне бенгалске ватре, склопиле су се многе очи визуелних прождрљиваца, очи жељне сензација и визуелних оргијања.

Дрога је магијска трансформација стварности. Пасивним сањарењем, сањари се отуђују од света, а дрога спречава реализацију снова. Наркомани не запажају своје предуго, апокалиптичко тетурарење „под невидљивом заставом сопствене стварности“. Дрогом су желели да приреде радост, фасцинацију сопственим чулима увек гладним надахнућа, не верујући да ће данак плаћати вапајима тих чула.

Млади некритички верују да ће им дрога донети спиритуалне благодети из неког бајковитог и трансценденталног света, омогућити сагледавање сопствених креативних и когнитивних простора, попут раскошно украшених монитора, улаза у архитектуру лавирината несвесног, излазак на авеније креативности.

Дрогом се не шире духовни видици. На духовном хоризонту покрадени су и затворени многи прозори, а видик је сведен на иглу, шприц и вену.

„Космичка свест“ постиже се „проширивањем духовне свести, не сужавањем или искривљавањем, не халуцинацијама, него визијама, не сањарењем, већ будним гледањем у суштину.“

Многи родитељи нису препознали крике над понорима, над празнином, над усамљеношћу своје деце. Деца су била „радосна до неба“, „смртно озбиљна“, страсно уљуљкана раскошним визијама или победничким мономанијама. За то време, родитељи су боравили у тунелима, са сумњом као једином светлошћу.

Млади наркомани дрогом покушавају да окупе своје породице. То, неретко, има сиболику окупљања око одра. Стога, књига је порука родитељима да послушају да ли „њихова деца певају или се свађају са одјецима својих душа“.

У конкуренцији све чуднијих, апсурних вредности, „ковача лажног новца“, са пиједестала се најпре руше родитељи, њихове фасадне слике, њихова надања.

Дрогом се стварају илузионистичка и краткотрајна другарства. Пријатељства и лепог понашања у наркоманији нема. Много је младих, сурових кондора који ће наркомане увлачити у паукове мреже.

Трговина дрогом је бескрупулозна, а кријумчари, дилери и мрави убице су на дистанци. Кријумчари су најбоље организована армија на свету. Наркомафија нема милости: данак се мора платити.

Током последње деценије дроге се користе као усамљеничке радости, склоњене од радозналих очију и група, у сопственим менталним бункерима. Попут тројанског коња увукао се вирус сиде и вирус страха од сиде. Све је већи број ХИВ позитивних наркомана. Најчешће су то интравенски хероиномани и промискуитетне особе. Ако вам у некој од својих искрених исповести дозволе да уђете у неке делове њиховог пакла, сазнаћете какве су кошмарне ноћи и ноћи када постепено нестаје нада. Очи жељне светлости и сунца трагале би за највећом планином са које се сунце још увек назире. У њиховим зорама и свитањима било је све мање сунца. Злослутња је остала као једино друговање.

Као терапеут, често искрено несрећан, постављао сам себи многа питања: ко сам ја – стражар пред вртима пакла, водич кроз пакао, или некоко нема снагу Тезеја и магичност Аријадиног конца да изведе наркомане из Минотауровог лавиринта, из њихових вештачких рајева, из њихових лажних светова.

Слушао сам сатима исповести наркомана, њихових родитеља, читао њихове дневнике, бистрио њихова делирантна помућења свести, причао о зорама здравља. Био је то болан и дуг пут, скоро круг. Пратим ја и данас своје пацијенте с неком хипократовском надом да ћу зауставити неки од тих апокалиптичких кругова.

Кажу да са смрћу пацијента умире по мало и његов терапеут. Сваку смрт мојих пацијената доживљавао сам као неуспех. Остале су њихове приче или приче о њима. Многи од њих нису међу живима, али су оставили поруке с надом да други живе, да не умиру полако.

Многи терапеути не прихватају или одбацују наркомане, јер пружају мале терапијске графикације, озлеђују терапеутово самољубље, његов нарцизам и његову омнипотенију. Терапеут који се определи да лечи наркомана мора постати свестан неопходности можда чак и мазохистичког жртвовања. Јер, као што су страшно, саморазарајуће узимали дрогу, они ће вапити за терапијом, за мелем речи или неком пилулом спаса.

Смрти наркомана породице ретко објављују у читуљама, а фотографије још ређе. Они су порушили њихов нарцизам и породичне обрасце васпитања. Социјали стид јачи је од бола. Данима и ноћима, пре њихове коначне смрти, они су их тражили у хаусторима, подрумима и парковима, одболовали и сахрањивали по мало, на рате.

Један од најпотрснијих догађаја свакако је вест коју је објавио Студио Б да се на Клиници за инфективне и тропске болести налази мртав неидентификовани наркоман. Десеак избеумљених мајки дошло је на клинику с питањем: „О, боже, није ваљда то мој син.“

Наркомани бирају и отмене смрти. Психоаналитичари дрогу сматрају одгођеним, пролонгираним самоубиством, а ставови наркомана према смрти пуни су контроверзи и мистификација. Многи од њих заљубљени су или кокетирају с теоријом „младих лепих лешева“ према којој треба умрети млад и бити леп леш!

Феномен „златног метка“ карактерише избор смрти у лепом декору. Закупљују се собе или апартмани у елитним хотелима и у „свечаном миру“ убрзгава смртоносна доза дроге.

Умире се и клошарски, у стадијуму потпуног телсног рунирања, с епитетима које су им доделили зловници и циници, називајући их „костурима у покрету“, „подгрејаним и лоше нашминканим лешевима“, „лешевима на годишњем одмору“.

Известан број наркомана не мири се с хаотичном јавом, не налази одговор има ли смисла живети живот који је постао остатак моралних посртања и малих социјалних смрти, које су претходница емоционалног, интелектуалног и телсног опустошења, последњи чин драме биолошког нестајања.

Ова књига је, можда, извињење и покушај да пацијентима кажем и нешто што нисам смогао или нисам умео да учиним благовремено, у

ординацији, у нашим дијалозима, у нашим мачевањима, у нашим вербалним тирадама.

„Деца цвећа“ кренула су пречицом ка срећи, бежећи из света реалности. Како их научити да чак и у овом трагичном, непријатељском и суровом свету, трагају не за ирационалном лепотом, већ за лепотом стварности.

Ова књига је тихи обол, мemento „деци цвећа“ и порука: „Нема срећних наркомана!“ Трагајући страсно за неким фантазмагоричним световима та несрећна, увела „деца цвећа“ преселиће свој кошмар, пожар тела и своју панику нирване у неки само њима знани замак од снега... Постаће *деца пакла!*⁸⁵

IV

КРИТИЧАРИ О КЊИЗИ „ДЕЦА ПАКЛА“ – Прво издање књиге „Деца пакла“ распродато је у рекордно кратком року и доживело ласкаве критике.⁸⁶

Скоро три деценије психијатар Јован Букелић исписивао је своје мучно сведочанство о заблудама да постоји ружичасти свет у који се бежи помоћу дроге.⁸⁷

Мучно ћутање о фаталном рулету где се живот ставља на коцку у илузорној нади да се побегне у ружичасти свет прекинуо је психијатар др Јован Букелић својом јединственом књигом с речитим и неспокојним насловом „Деца пакла“, коју су издали БИГЗ и Завод за уџбенике и наставна средства. Деценијама је Букелић стражар на вратима пакла наркоманије, сведок страшних и грозоморних драма младих који вапију за другачијим светом и у њега улазе кроз уски тунел игле. Помно очински, нежно сапатнички, он прати своје „пацијенте“ који хоће убодом игле да иду велики испред звезда и показује им да је то само злослутна илузија и да на том небу звезда нема. Никада се на српском језику није тако снажно експресивно, уверљиво стручно, али не мање и с књижевним талентом и умећем проговорило о „сјају и беди наркоманије“ и разуђеној делти њеног пакла.⁸⁸

⁸⁵ Јован Букелић, „Деци цвећа, с љубављу, комплетан уводни текст књиге „Деца пакла“, Веларта Београд 1998, друго, допуњени издање, стр. 1-8.

⁸⁶ Јован Букелић, Исповести критичара, Деца пакла, друго, допуњено издање, Веларта, Београд 1998, стр. 409. *Напомена:* За монодраму „Деца пакла“, првакиња Југословенско драмског позоришта добила је Златну колајну „Маја Димитријевић“ на 22. фестивалу монодраме и пантомиме у Земуну. „Ђурђија Цветић је, по једноставности и дубини израза, стигла до праве глумачке уметности“, прочитала је Марија Црнобори, председник Стручног жирија овогодишњег, 22. фестивала монодраме и пантомиме завршеног у недељу у Наордном позоришту – Сцена Земун. Та једна једина реченица образложење је за Златну колајну „Маја Димитријевић“. Први пут ова награда носи име велике Маје, први пут је уручена из руку Мирослава Беловића –Ђурђији Цветић за њену прву монодраму у животу „Деца пакла“. (*Напомена:* опширније Деца пакла, друго, допуњено издање, Веларта, Београд, 1998, стр. 414).

⁸⁷ Јовица Стојановић, Прекинуто ћутање, Пакао наркоманије, Политика, Београд (прилог се нашао и у другом, допуњеном издању Деца пакла, Београд 1998, ст. 413).

⁸⁸ Јовица Стојановић, Прекинуто ћутање, Пакао наркоманије, Политика, Београд 1998, ст. 413).

Наслов књиге упућује читаоце на синтагму коју је својевремено лансирао *Тимоти Лири*, идеолог „*психоделичног култа*“ који је наркомане назвао „*децом цвећа*“. Букелић, дакле, жестоко оспорава Лиријеву крилатицу и, нудећи велики број описа најчешће младих наркомана, констатује да је живот ових људи искуњен пакленим мукама и тегобама.⁸⁹

У Букелићевим портретима зависника сустижу се и успешно преплићу записи стручњака, лекара и пажљивог посматрача са изразитим литерарним склоностима. Ауторова описивања танано разлажу део по део личности о којој говори да би се, коначно, доспело до свеобухватне анализе понашања и мишљења, социјалих и породичних прилика у којима пацијенти живе. Али, иза свих потресних прича, од којих мало која оставља траг оптимизму, иза појединачних криза и трагедија, налази се сазнање о дубоко несрећним особама које су саме себе довеле до дна живота. То је она опомињујућа и горка истина која читаоца не може оставити равнодушним; свака личност о којој Букелић пише доноси сопствено очајање, своје чемерно искуство и незнање. Из психијатрових записа јасно извире став да је дрога друштвено зло; она је сурогат којим се трага за пуним обликом или смислом живота. Ако су хипици шедесетих помоћу друге бежали у измишљене светове и у њој тражили заштиту од отуђеног друштва или затвореног друштвеног модела, наркомани данас траже у наркотику потпуно бекство од реалности, премда је већина њих свесна да се упутила на пут без повратка. Искуства др Букелића говоре да је могућно пружити пут наде зависнику уколико он сам покаже упорност и вољу да савлада сопствени негативни идентитет.⁹⁰

Књига „Деца пакла“ буди из моралне учмалост, отрежњује и опомиње. Она је поуздан луч који расветљава грозоморно подземље наркоманије у коме сија црно сунце, у коме не свиће младост, већ доживљава свој сутон. Тамо не мирише пролеће већ царује дуга и ледена зима. Ако се чини да гори ватра, онда она не греје већ спаљује живот: „Деца пакла“ су књига која се не чита за лаку ноћ – ко је тако чита спреман је да животу каже: Збогом! Ово је збирка потресних исповести свих оних који се труде да друге врате са страпугице живота. Књижевно умеће професора Букелића само је још више учинило да тема књиге буде сугестивније обрађена и да психијатријска стручност буде обогаћена језиком који је ближи слуху просечног читаоца. Тако је постигнуто да се тема актуелизује и да се, као проблем, потврди у својој актуелности. Одлагање овде значи одбацивање живота. Заувек!⁹¹

⁸⁹ Радомир Путник, Јован Букелић: Деца пакла, Веларта, Београд, 1998, стр. 410.

⁹⁰ Исто, стр. 410.

⁹¹ Др Весна Дуканац, Дрога – опело младости (Јован Букелић: Деца пакла, БИГЗ, Београд 1996), Наше стварање 3/97, Лесковац. *Напомена*: Прилог објављен и у другом, допуњеном издању, Веларта, Београд 1998, стр. 411.

МИОДРАГ ВЕЛИЧКОВИЋ

I

Миодраг Величковић (1943-2010) рођен је у Лесковцу. Завршио је Уметничку школу „Богдан Шапут“ у Новом Саду. Радио је као технички уредник листа Лескотекс, до почетка осамдесетих година прошлог века, када прелази у недељник *Наша реч*, где је дуги низ година, све до пензионисања, био новинар и карикатуриста. У истом листу је све време обављао и функцију техничког уредника. Такође, током рада у *Нашој речи* радио је недељни стрип каиш „*Боцко*“ и до престанка радног односа урадио је неколико хиљада каишева овог стрипа. У *Нашој речи* радио је и као новинар и аутор бројних афоризама, а за поменути недељник је редовно писао текстове о стрипу. Урадио је више од 40.000 карикатура и стрип табли, које је објављивао у многобројним домаћим и страним листовима као што су *Paris Mach*, *Yumiuri Shimbun*, *Политика*, *Вечерње новости*, *НИН*... За своје карикатуре и стрипове добио је 105 награда широм света. Био је учесник групне изложбе „*Седм величанствених*“, маја 1995. године у Дому културе у Лесковцу. У Лесковачкој школи стипа „*Никола Митровић Кокан*“ био је кртно време предавач, у јуну 1995. године. Добитник је специјалне, ванредне Октобарске награде 1996. године за допринос култури града Лесковца. Више пута је био председник жирија за доделу меморајалне плакете „*Никола Митровић Кокан на балканским смотрама млаих стрип аутора у Лесковцу*“. Имао је велики број самосталних и групних изложби у земљи и иностранству. Сем карикатуре, успешно се бави и сликарством. Преминуо је у Лесковцу 2010. године, а исте године посхумно је награђен плакетом „*Никола Митровић Кокан*“ за допринос српском стипу. *На Дванаестој балканској смотри стип аутора, јуна 2010. године, установљена је, по свом карактеру, јединствена на простору Балкана, награда „Миодраг Величковић Мивел“*, која се годишње додељује за најбољи сатирични стрип. У склопу поменуте манифестације приређена му је меморијална изложба.⁹²

Миодраг Величковић, карикатуриста, илустратор, новинар и технички уредник „*Наше речи*“. Карикатором се бави од 1960. године, а прве радове објављивао је у новосадском „*Дневнику*“.⁹³

Као истакнуто име у области карикатуре – био је члан жирија у Италији и Турској, као и више домаћин фестивала и салона карикатура.

⁹² Марко Стојановић, *Лесковачка школа стрипа 1950-2010*, стр. 26.

⁹³ Томислав Н. Цветковић *Миодраг Величковић*, Помак, бр. 6. јануар – март 1998, стр. 33.

Илустровао је тридесетак књига дечје поезије и многе листове тога жанра. Добитник је „Златне значке” КПЗ Србије и Октобарске награде града Лесковца. На 19. интернационалном фестивалу карикатуре у организацији најтиражнијег листа на свету „*Ломјури шимбун*” награђен је медаљом тог највећег светског салона карикатуре у Токију. Тема је била „*Време*”, стигло је 12.000 карикатура од преко 5.000 аутора из 72 земље.

II

Миодраг Величковић је од првог броја „*Помака*” технички уредник – волонтер. На Првом међународном конкурс који је одржан у Никозији (Република Кипар), наш карикатуриста Миодраг Величковић је поново освојио „Гран при“, прву награду у жестокој конкуренцији. Учествовало је близу 400 карикатуриста из 52 земље света.⁹⁴

У Тајпеху, на Тајвану, у Републици Кини, ове године је одржан први интернационални фестивал карикатуре. На овом фестивалу учествовало је 2.327 аутора из 72 земље широм света. У таквој конкуренцији наш карикатуриста освојио је треће место и добио бронзану медаљу.⁹⁵

На 21. интернационалном фестивалу „*Насредин Хоџа*” у Истанбулу Миодраг Величковић је освојио највише признање „Гран при“ у конкуренцији 2.450 селектованих карикатура које је послало 1.115 аутора из 62 земље. Када је ових дана сео да сабере све што је до сада објавио, и сам је био запрепашћен над бројем од 40.000 карикатура. У Нашој речи, где ради као технички уредник листа, али и као новинар и хумориста, већ петнаест година објављује стрип „Боско”, а доскора је хумористичка страна овог листа била препознатљива и по његовој рубрици „*Између два петка*” у којој је објављивао афоризме и кратка духовита запажања о Лесковцу и догађајима у њему. Поред свих домаћих листова у садашњој и бившој Југославији, његове карикатуре налазиле су места и у многим светским листовима, као што су „Литературнаја газета” из Москве, „Стршељ” из Софије, „Вашингтон пост” из Вашингтона, „Ојленшпиген” из Беча, „Шпилки” из Варшаве. Као мајстора свог заната позивали су га и да буде члан жирија на многим конкурсима за карикатуру, па је тако 1978. године био у жирију на интернационалном конкурс у Истанбулу. Звали су га у Италију, али није могао да оде, „*жирирао је*” у Крагујевцу, Прокупљу, Власотинцу... А од бројних награда поменимо прву, другу и трећу награду на престижном конкурс „*Пјер*”, прву награду на конкурс Јежа „*Мој поглед на свет*”, „*Златну каџигу*” у Крагујевцу за стрип и карикатуру, а својеврстан је куриозитет да је четири пута узастопно добио другу награду на Еко фесту на Копаонику.⁹⁶

⁹⁴ Помак, бр, 7-8, април - септембар 1998, стр. 49.

⁹⁵ Помак бр. 11-12, Лесковац, април - септембар 1999, стр. 49.

⁹⁶ М. Момчиловић, Поглед на свет из другог угла (о карикатуристи Миодрагу Величковићу), Помак, Лесковац, бр 21- 22, децембар 2001, стр. 34 - 35. Од 1. јануара 2007. године је званично пензионер. Отишао је у пензију после 27 година проведених у редакцији Наше речи и након 37 година радног стажа. *Напомена:* Видети опширније о испраћају М. Величковића, Наша реч, 12. јануар, 2007, стр. 7.

НОВИЦА ВЕЛИЧКОВИЋ ПОЗНИ

I

Новица Величковић Позни рођен је у Лесковцу 1952. године. Поезију пише још из основношколских дана. Објављивао је у листовима и часописима.⁹⁷

Прва збирка песма „Светла на моја сећања“ изазвала је пажњу читалаца и књижевне критике. Године 2009. Величковић је објавио као ауторско издање другу песничку збирку „Одјеци живота“.⁹⁸

II

СВЕТЛА НА МОЈА СЕЋАЊА - Поетска књига Новице Величковића Позног „Светла на моја сећања“ већ својим основним мотивским избором представља вредност и освежење у савременом песништву. Његов средишни мотив је и основни мотив живота, лајтмотив културе и света – љубав! Данас, када је свет посесивно оптерећен свим небитним, прозаичним стварима живота, Новица Величковић се враћа темељном људском осећању, *љубави*, која је човека и уобличила у највишу врсту на планети. Само онај који уме да воли, тај је човек подобан Богу, како су наумовали мудраци векова и света, и све свете књиге великих, објављених религија. Судаћи по његовим стиховима, Новица Величковић је човек љубави, и жала за прошлим, јер само човек може да уме и садржајно да буде меланхоличан. То не може ни животиња, ни Бог. Само онај који може да воли и клечи због љубави, у њему се усправља Бог. Наш песник силно чезне, проживљава свој бол, али уме и да прашта неузвраћеност, што је велелепна хришћанска врлина, и највећа међу свим људским моралним и хуманим моћима. У поезији Новице Величковића сусрећу се љубав агапе и љубав телоса, али и љубав алтруистичка и љубав посвећеника у биофилном вољењу, који обожава живот, упркос свему, као највишу тајну Врховнога Ума.⁹⁹

Још је Фројд луцидно приметио да је човек најслабији и најрањивији када воли, али је тада он и најјачи и највећи. И, само тада, има људски стас и *дубину*. То је њена егзистенцијална и смислена вертикала. Да је томе, потврђује и Позни својом књигом љубавних стихова Светла на моја сећања. Онај који није патио због љубави, и који није ту патњу стиховима

⁹⁷ Н. Величковића, Светла на моје сећање, Филекс, Лесковац 2006. године.

⁹⁸ Новица Величковић Позни, Одјеци живота, ауторско издање, Лесковац 2009.

⁹⁹ Новица Стојановић, Светлост љубави и поезија, Светла на моја сећања, Филекс, Лесковац 2006, стр. 139-140.

осветлио, тај је незнано и необележено минуо животом и остао је човек без дела. Новица Величковић уме песнички да тихује, љубављу да светли, без гнева и мржње, и показује да се значајни љубавни стихови могу ископати само од сете, на наковњу сопственог срца и у ватри сопствене страсти и љубавног жара. Тако су, и и из тог љубавног бола, спеване све велике љубавне песме света које су славиле љубав као људску моћ над моћима, а не персонално жене којима су посвећене. Ту је жена битна само као род и пол. Песник је тај који од ње, у својој стваралачкој, патничкој самоћи, чини идеал и твори је у икону свог храма љубави. *Кога* је Новица Величковић идеализовао и опевао то не знамо, али је битно *како* је је то учинио. По свом умећу овај песник је подигао трајан споменик љубави, јер је човек љубави који уме да воли, прашта и стихотвори. Тиме је обогатио и себе и нас, и поезију, као израз људског ума и осећајности.

У овој књизи Новице Величковића Позног има и песама социјалне, родољубиве и медитативне инспирације. Међу њима треба издвојити песму *Хиландарска тишина*, која је антологијска, и аутентична је химна највећем српском светилишту. То је песма која треба да буде урезана у мермер или гранит, као трајан споменик српству и традицији која нас чини оним што јесмо. Таква је и песма *Зејтинлик*, поема о страдалничкој младости остављеној изван међа отаџбине, осталој „тамо далеко”. Књига попут ове Новице Величковића Позног уверавају нас да упркос свој прозаичности и ефемерности живота вреди живети: с љубављу, због љубави, или у њено име. Од тог песничког благослова већи није могућ.

III

ПЕСНИК ЉУБАВИ И ТУГЕ - Шта нам нуди Новица Величковић –Позни (Лесковац, 1952), који за себе каже да поезију пише од средњошколских дана?¹⁰⁰

Нуди нам, пре свега, песме у чијем је средишту љубав, како с правом уочава рецензент, антрополог, истински интелектуалац наше средине, Јовица Стојановић, али ту је и тај неизбежни носталгични тон, туга, јад због пролазности тренутка и година, због изгубљене младости и несталности времена.

Ево, у поглављу „*Далеко време*”, првом циклусу ове збирке и у првој песми „*Сећаш ли се*”, песник пева: „Сећаш ли се, драга, наших дана срећних/ Дуготрајних шетњи и по које сузе./ Прошла нам је младост, нестала је љубав./ Неко ми те, мила, већ одавно узе.”

Уосталом, сам песник на почетку песничке збирке поручује: „Посвеће но носталгији за прошлим временима”, а могло би се рећи да је мото целе збирке јасан: „Све нестаје, само пролазност траје”. И песник даје

¹⁰⁰ Излагање Д. Кошића на промоцији књиге Новице Величковића – Позног, Дом културе, Лесковац, 22. децембра 2006.

објашњење: Ова поезија је настала да вас дотакне, ако успе у томе, песник ће бити задовољан!”

Збирка песама Новице Величковића Позног „Светла на моја сећања” има, заправо, две целине: „Далеко време” (педесетак песама) и „Путеви живота” (више од 40 песама).

И друга Величковићева песма, „Тугованка” из првог циклуса, чиста је елегија:

„Срце је моје испуњено сетом/ И дубока туга ме обузима,/ Нешто полако умире у мени/ Последња нада ми се одузима.”// Знам да нас, душо, године деле/ У косама мојим понека седа,/ Несрећан сам што си ме одбацила,/ А жеља моја неће да се преда.”

И тако наставља редом у песми „Мени требају ове ноћи: „Мени требају ове ноћи/ твоје тамне очи, моја мила,/ да ме једном погледаш њима/ Да ли си стварно моја била?”

Као да се потом ређају слике за сликом (каткад успешне, али и доста прозаичних, старомодних, превазиђених), спорог ритма, готово да су писане у страху да се не затури нека мисао или стих.

За њега, песника Величковића, „љубав је мелодија слатка”, „љубав је као кад ветар пири”, „љубав је као талас са стена”, а опет песник додаје како „чува неке сањане снове”, јер „њему остају само прошли снови”.

Ту, у средишту је жена. Она, драга, за песника је „као цвеће у баштици” (типично романтичарски, сладуњаво, давно отпевано и заборављено, што ће, нажалост, бити најважнији песнички тон и на слабија боја песничке туге!). А опет, поново старомодно, давно отпевано, песник каже: „Сваким даном што прође/ У заборав све се губи./ Ја не могу да прежалим/ Што другог сада љуби.”

Пева Величковић често о старој теми, „жал за младост”, као у песми „Жал за младошћу”: „Ово ми је време прлетело брзо/ Гледам моја коса већ је седа/ И кад се осврнем видим иза себе/ Како моја прошлост отуда ме гледа.”

А опет сам крај песме: „Ако си решила” даје јасну поруку: „Хтео бих да овај живот застане/ Некако време мало да успорим,/ Јер све у њему брзо пролази/ И ја желим да се мало одморим.”

Први циклус Величковићвих песама завршава стиховима, који су типични за његов песништво: „Дубоко у мени/ Постоји место/ Ту да те волим/ Ја нисам престо.”

Други циклус „Путеви живота” започиње „Хиландарском тишином”, која је, сматра Јовица Стојановић, рецензент, „антологијска аутентична је химна највећем српском светилишту.” То је песма, наставља Стојановић, која треба да буде урезана у мермер или гранит, као трајан споменик српству и традицији која нас чини оним што јесмо.”

Можда у томе има и Стојановићевог претеривања, али се не може оспорити да је то заиста далеко најбоља, најуспелија и најоригиналнија Величковићева песма. Тема позната, много је стихова о томе у српској

поезији, али је песник успео да буде – оригиналан, не патетичан и не елегички и рољољубиво претеран. Укратко, песма по мери савременог читалаштва:

„Слушам над Хиландаром бескрајну тишину.

Чини ми се живот овде вековима стоји.

Само кад дође време за молитву,

Са звоника звоно ударце одброји.

И последња строфа:

„Слушам над Хиландаром бескрајну тишину.

Пролазе у молитви дани, у бденију ноћи.

Многи су овде потражили спокојство.

Ко овамо једном дође, поново ће доћи.”

Ево и друге, Величковићеве песме, песме „*Зејтинлик*”, коју такође рецензент Јовица Стојановић сматра врло успешном, јер је то „поеме о страдалничкој младости остављеној изван међа отаџбине, осталој тамо далеко”:

„Редови камених крстова

Над костима српских тела

У спокојном, вечном миру

Почива ова младост цела.”

И сам крај:

Редови камених крстова

Над костима палих хероја.

Около свуда мир, тишина

Као ехо давнашњих боја.”

Уопште узев, други циклус песама „Путеви живота” је успешнији. Ту песник вели: „ова песма је душа чиста”, „успомене су нам увек тихе”, а „лепота прошлости постане далека”, а на крају долази песма „Кафанска здравица” из њему драге Кајсине кафане: „Увек живи, здрави били./ Свима вама то ја желим./ Вазда нек сте орни, чили/ И веселим срцем целим.”

То је, дакле, тај песнички свет Новице Величковића – Позног, који је, по моме суду, премало знан у лесковачким простору, али се овом збирком, иако у пуној животној зрелости, наметнуо као песник, стваралац, кога историја лесковчаке литературе више не може да заобилази! Ова поезија је написана из душе, из срца песника заљубљеног у живот, али рањеног што је све тако брзо прошло.

Да је било мало више одабира, па и потпуно одустајања од појединих песама, збирка би добила нову, богатију боју туге. Али, и овако, не треба је поцењивати, јер она ипак говори о песнику који није без талента и песмамама, које по својој основној језичкој структури иду у ред већине стваралаца наше „завичајног биографије.”

IV

ОДЈЕЦИ ЖИВОТА – Друга књига поезије Новице Величковића Позног вишезначног наслова „*Одјеци живота*“ профилише његов песнички глас као препознатљив, не само у песничком стваралаштву јужних обода Србије, већ и у савременој српској поезији. Ако следимо уврежено, али не богзна како утемељено мишљење критичара да тек друга књига писца дефинише његову поетику и утврђује му ореол аутора, и тада се може рећи да је Величковић задовољио овај критеријум ико је својом првом књигом више но довољно посведочио да је миљеник муза и достојан Парнаса. Величковић већ јаше свог Пегаса, за разлику од многих песника који се тетурају на кљусатим и обескриленим кљусинама. За нашег песника се може речи да је рођени песник са талентом да опесмотвори све чега се дотакне, на њему својствен начин. Он у храм поезије улази као песник који пева самосвојно, без робовања клишеима и правцима, јер ко је сам себи путоказ њему не треба легитимација припадности овој или оној провенијенцији и правцу. Поезија је или то или није; насилно управљање њом је противно песничком бићу, и бићу поезије. Аутентичан песник се препознаје по томе што на читаоца делује церебрално-емотивно, а не по томе где се може таксономски сврставати, како критичари у својој хендикепираности желе да раде, што довољно говори о њему.¹⁰¹

Ко гледа очима песника, и песнички осећа свет, попут Величковића, он готово у свему види поезију и песнички станује, у времену које није наклоњено поезији и песницима, јер је малигно оболело од свеопште прозаичности и површности. У томе видим терапеутску моћ и сврху ове поезије Новице Величковића Позног, јер лечи од мемљиве чамотиње и свеопштег сивила бесмисла.

(...) Од небеских светлила (сунце, месец, звезде) преко племенитости љубави, до мрачних историјских дешавања креће се песнички радијус творца књиге „*Одјеци живота*“ и све то у његовој поезији је удар који налази искру у камену и заиста моћно одјекује и (пре)светљује. За Величковића је поприште и драматика живота довољна инспирација и песмозовно врело, те је зато он ту и спустио своје песничко сидро и лиризује и оно што на први поглед нимало не делује лирски. У томе је, иначе, моћ сваког песника од стваралачког гласа и стаса.

Збирка „*Одјеци живота*“ подељена је на циклусе самом природом песничке инспирације. У њој, не без разлога, доминирају два корпуса песама, љубавних и рефлексивних. Први циклус „*Одјеци живота*“ јавља

¹⁰¹ Јовица Стојановић, рецензија, *Одјеци поезије и живота*, Новица Величковић Позни, *Одјеци живота*, ауторско издање, Лесковац 2009, стр. 148-153.

се као закономоран наставак љубавне поезије из његове прве збирке „Светла на моја сећања“. Иначе, читаоци Величковића већ препознају као изразитог песника љубави, као интимистичког znalца тајне срца, јер љубав спада у основне феномене људског постојања и онтолошки је ентитет човекове бачености у свет. Можда је љубав темељ човековог идентитета и интегритета, па и улазница за *интелигибилни* свет, или за *есхатон*, како је наумовало хришћанство, али је, свакако, она склона тријумфалистичком погледу на свет у којем је све ефемерно и рушевно. У првој збирци овог песника уочљиво доминира љубав, с нескривеним тријумфалистичким амбицијама и порукама, док се у „*Одјецима живота*“ она другачије прелама криз призму или визуру песниковог погледа на свет. Чини се да је својој основној песничкој вокацији и инспирацији Величковић додао један *алем камен*, драгуљ *филозофеме* о бићу љубави саме. Сада његова љубавна поезија добија и једну меланхоличну ноту, што сматрам вредношћу по себи. Овај циклус је емоционални албум сећања, још увек моћног жара жеља, али и многих упита које песник поставља себи и читаоцима. Наравно, није реч о депресивном паду већ о меланхоличном узлету у етеричне висине љубави, а оне су и највише, јер их оплемењује и наткриљује духовно обогаћена патња која чини сложеност љубави и без чије компоненте се она своди на поетско. Сада песник достиже пунину љубави, са свим онима што од ње чини једну од најчудеснијих, али и најтајновитијих, па и магично најпривлачнијој појави на планети. Песнички субјект је сада знатно оплемењен, осећен величином љубави у свим њеним аспектима, док је последња тајна љубави у промисли Творца или Бога. Од тога се даље у певању љубави, и о њој, не може ићи, ни у поезији ни у животу. Величковић је, са искуством песника од формата, сав у хтењу, у наднесености изнад пролазности свега под небом, али и даље утемељен у апотеози љубави која је приближна библијској величини и снази, јер пева о Снежани, о прототипу њене или њеној инкарнацији која је најближа Еви из „*Књиге постања*“. Без обзира на сву патетичност која се у многим песмама јасно уочава, како је био случај и у претходној Величковићевој збирци, овде је, у првом реду, реч о жени као гласу, стасу, погледу, чекању, тихој патњи, а не само о жудњи жлезда. Од љубави телоса, која је још по библијској заповести посвећена, Величковић се креће ка етеричном, есенцијалном, трагајући за тајном љубави која и усредсређује и боли, и води продуховљеној патњи, која даје меру самом бићу љубави.

(...) Новица Величковић Позни је у књизи „*Одјецима живота*“ одјекнуо громогласно, песнички аутентично, и верујем да ће његов одјек тек да се чује, да ће бити ехо во вјеки вјекова, што је и смисао песништва које усправља све понижене, посустале. То је та терапеутска, живопотидавна моћ поезије какав је Новица Величковића Позног. Он пушта своју књугу у свет да одјекује.

НОВИЦА ВЕЛИЧКОВИЋ ПОЗНИ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ДА ТИ КАЖЕМ

Толико бих тога
хтео да ти кажем,
и лепог и нежног,
јачо да те ганем.
Навиру ми речи
из дубине душе,
хоћу мила моја
у тебе да станем.

Да те грлим чврсто
и милујем нежно,
док пољупци моји
усне твоје љубе.
И да моја срећа
бескрајно таје,
узаврели осећаји
да се не изгубе.

Сјајни месец жути,
фењерција ноћни,
и бескрајне звезде
што се небом роје,
док испијам жудно
нектар пољубаца,
нек угасе светло
моја жеља то је.

ХОЋУ ДА ЗАБОРАВИМ

Нека ми се црно вино наточи
Да у њему утопим тугу моју,
Да не мислим више на њене очи
И некако смирим душу своју.

Хоћу да заборавим њену косу,
Звук милог гласа и тамно око,
Да не видим више ни ногу босу
Нека све падне у заборав дубоко.

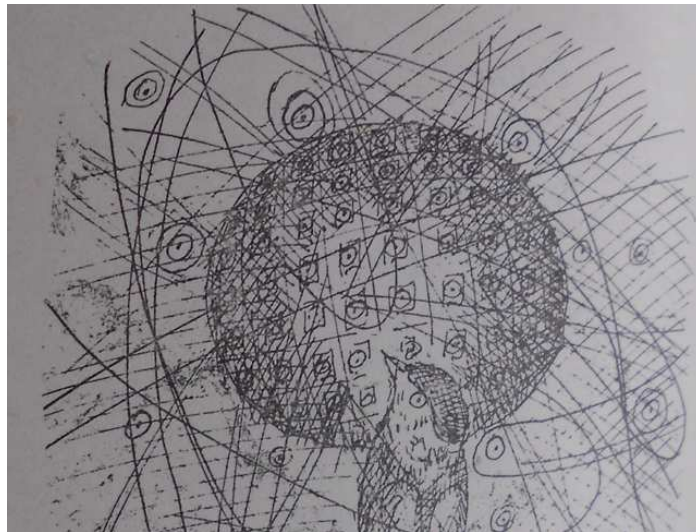
Хоћу да заборавим мој лепи сан
И све у њему што сам снио.
Нећу да мислим више сваки дан
Како стварно вољен нисам био

Пролазе ми дани без циља полако
Један за другим у тужном низу,
Ја не могу више да живим овако
Да је тако далеко, а тако близу.

Ах, кад би само знала моја мила,
Како ми ништа без ње нема смисла,
Верујем да не би тако окрутна била,
Па ме заувек из свог живота истисла.

А много сам њене љубави хтео,
Места у срцу које ми не припада.
Да се надам толико нисам смео,
Да је заборавим не могу никада.

Молим вас нека се црно вино наточи,
Оно, што смо некад заједно пили,
Ја хоћу да заборавим њене очи
И ине дане кад смо срећни били

ВЛАСТИМИР ВЕЉКОВИЋ

I

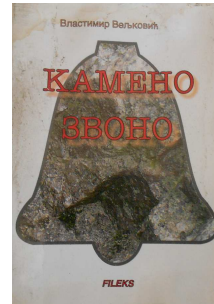
Властимир Вељковић (1934), дипломирани филолог, новинар, вишегодишњи дописник дневног листа Борба и Новинске агенције Тањуг из Лесковца. Сарадник листова, радија и ТВ станица. Извештач са бројних догађаја у земљи. Бави се публицистичко – литерарним радом. Прилоге објављује у листовима и часописима за књижевност, уметност и културу. Добитник награда, ордена, плакета и других признања. Живи у Лесковцу.¹⁰²

Вељковић је аутор више запажених књига прича и публицистичких радова: Камено звоно, Иридино гласоносје, Трагови времена (о др Томиславу Илићу) и романа Жедне очи.

II

КАМЕНО ЗВОНО - Богато животно и новинарско искуство било је благородно поднебље које је помогло Властимиру Вељковићу да напише књигу узбудљивог тока и занимљивог наслова „Камено звоно”.¹⁰³

(...) Ако је истинито да је песник понекад и сам песма, да је поезија сведок времена, да је ред ствари, васкрснуће речи, онда уз њу, поезију, следи и питање како преболети непобол? Управо то питање лебдело је, из дана у дан, у души Стефана Цакића, главне личности „Каменог звона”, који је, како бележи Властимир Вељковић, тихо говорио, загладан у неке даљине, истрајно пребирајући по сећању. Јер, да допричамо Вељковићеве речи, исповест која следи у „Каменом звону” није бајка, она је истинита Цекићева драма, а све као да је започело страдањем Цекићевог оца Драгомира, из родног Манојловца, који се 1938. године, притиснут оскудицом и сиримаштвом, отиснуо у „бели свет”, чврсто решен да заради за достојанствен живот, ма колико туђина била тужна, горка и негостољубива. Његов живот после тог живота, био је живот без живота. То је била драма у драми, исечак туге над небом које се претворило у чађави декор.

¹⁰² Властимир Вељковић, Трагови времена, монографија, СВЕН, Ниш 2006, стр. 294.

¹⁰³ Д. Коцић, Извод из рецензије књиге Властимира Вељковића Камено звоно, Филекс, Лесковац 2006, стр. 7 - 8.

(...) „Камено звоно” је прича о човеку који је заволео многе ствари и који се зажалио над њим; то је и белег где је неопходно ћутање и где се, само у ћутању, највише говори. Драматични, до бола, делују дани у затвору на Голом отоку, где се Слободан не једном, него два пута нашао. Ту, далеко од света, али и далеко од себе, у ноћном оквиру живота, помишљао је на најгоре. Око њега је царовала смрт, није било излаза, сем самоуништења. Могло би се рећи да и обим неког страдања није оно најбитније. Много је важније питање: зашто је морало да се страда? А на то тако једноставно питање, није нимало лако докучити прави одговор, иако је шифра у времену туге била једноставна: дотрајале ципеле су мерило по коме се одређивала правда!

Властимир Вељковић, тај неуморни хроничар наших дана, у књизи необично узбудљиве драматургије, у првом лицу, под метафоричким насловом „Камено звоно”, није, дабоме, дао одговоре на сва важна питања живота и смрти, али је показао да је људима и у најтежим тренуцима живљења, преостало да разоткрију смисао људске тишине, постојаности и вечите пролазности. Каткад се више бојом гласа, него смислом речи говори о успоменама, а како би казао један велики песник, имамо неколико варијанти успомена.

У узбудљивом „Каменом звону” Властимир Вељковић је саопштио једно од њих, потресну и поучну. Он, Вељковић, мајстор потресних прича, описао је један живот у више живота и једно време у више времена, на тако узбудљив начин да се пред упитаношћу о неминовности нашег краја, мора да цени тренутак у коме се исписује наше сећање и наше вечито, каткад варљиво надање, да ће живот потрајати у другачијој, лепшој варијанти, у мање болним бојама туге. Због тога, али и не само због тога, „Камено звоно” угледног новинара Властимира Вељковића завређује да се нађе у одабиру породичних књига.¹⁰⁴

¹⁰⁴ На почетку Каменог звона, Вељковић бележи: „Човек је као птица. Чим добије крила, вине се просторима животног бескраја. Вођен својом звездом, сновима и невидљивим нитима судбине. Прича која следи је истинита. Аутентична. Понегде тешка, опора и горка. Драматична. Саткана животним ветровима и косинама. Преплетена чудесном игром, завишћу, пакошћу, патњом, надом и радошћу. Радошћу живљења. Понегде понета и прожета људском добротом и љубављу, вером и топлином, што храбри и уздиже.” На крају, Вељковић даје и поговор: „Припвест је саткана неопозивом Стефановом истреношћу и отвореношћу. Идући својом животном стазом, Цека се бодрio духом самопоуздања, уверен у праведност и неугасле вредности истине. Та вера пратила га је и тада када су следеће силе агресивно и апсурдно гушиле човеков ум. Његова исповест, испричана без сенке, већ како је било, више је од животне игре и изазова у протоку времена. (...) Дарујући ми књигу Камено звоно, мој велики пријатељ и колега Властимир Вељковић је у посвети написао: „*Јесу ли наша надања и чежње просуто бисерје на златовезу бескраја, красном човеку, сјајном другу и писцу Данилу Коцићу. Испрено.*” Властимир Вељковић

III

ИРИДИНО ГЛАСНОСЈЕ – Властимир Вељковић се, изгледа, није случајно определио за предања и легенде, живот на граници реалног и заумног, јер усудно и неизрециво, грчке границе стварног и нестварног, обредне реквизите, дисхармонични токови паганског и хришћанског, химертрофирање верског и сујеверице – требало би, по његовом уверењу, да дочарају један заводљив, атрактиван и нестваран амбијент проницања и загледања у који се претпостављено верује, или полаже последња нада.¹⁰⁵

(...) Властимир Вељковић је новинар окренут својој професионалној обавези да забележи све чиме је у животу окружен, чиме је, у ствари, закупљен као сензацијама за непосредно суочавање човека са самим собом.

(...) Суштински, изабрана тема вековима и хиљадама година узбуђује песнике и психологе, етнологе и антропологе. Вељковић јој се окреће зато што је традиционалиста и закупљен прошлости. Сва његова интересовања усмерена су ка савремености и трагичној судбини човека.¹⁰⁶

Књига аутора Властимира Вељковића „Иридино гласносје“ обрађује психолошке и парапсихолошке доживљаје, у причама које потичу из обичног народа, у којима је увек било више страсти него психологије, више апологије него науке.

Аутор у књизи даје критичке исказе који се могу узети као идејни и естетски „грех“, чији је циљ да предоче неку моралну истину или поруку, чиме желе да потврде да су одраз, још увек патријалхалне заједнице у Србији и на почетку 21. века.

Ауторово приповедање може се свеси на неколико култних чињеница које у човеку исказују високо поштовање, дивљење до обожавања или чак добијају божански карактер.¹⁰⁷

(...) Узбудљиво приповедање, аутора Вељковића, које има четири карактеристичне црте, уверава нас да је аутор нашао шта је то што одговара веровању у натприродну моћ предмета, појединца и сна.

Шта је то што долази после оваквог сазнања ствари, да ли су те вредности непроменљиве, вечно дате, или ће будућност, можда, нешто друго о њима рећи.

¹⁰⁵ Саша Хаџи Танчић, Иридино гласносје, Поговор, Иридино гласносје, Филекс, 2007, стр. 94.

¹⁰⁶ Исто, стр. 95. *Напомена:* У хеленској митологији ирида је крилата богиња, персонификација небеске дуге, која од зевса доноси поруке боговима и људима. (Мала енциклопедија, Пеосвета Београд 1968, стр. 575)

¹⁰⁷ Томислав Илић, Предговор, Иридино гласносје, Филекс Лесковац 2007, стр. 5. *Напомена:* Вељковић је аутор монографије *Трагови времена* о доктору правних наука, стручњаку из области кривичног и породичног права, професору Томиславу Илићу (видео део студије о Томиславу Илићу).

Књига је конципирана тако да читаоца провоцира на размишљање о могућем и немогућем, о добру и злу, о себи и галаксији...

Зато овакво народно предање буди у човеку племенитост и води његовом спасењу. То, управо, говори од колике је важности сачувати га и оставити у наслеђе будућим поклењима.

Књига аутора Вељковића издржаће пробу времена иако у њој има и превазиђених идеја и облика, али то неће умањити њене узбудљиве вредности. Па, нека тако и буде.¹⁰⁸

IV

ЖЕДНЕ ОЧИ - Роман Властимира Вељковића „*Жедне очи*” занимљива је и по многим детаљима необична сага о људској срећи и несрећи, о покушајима, али и (не)успесима да се ухвати та нит која људску постојаност чини таквом да за себе може да каже како је проживео један успешан животни круг. Властимир Вељковић (1934, Суково, Пирот), од оне је врсте писца, публицисте и новинара који су зналачки умели да уграде свој интелектуални, истраживачки порив у стваралаштво које је било стално на „*брисаном простору*”, на међи времена и догађаја, али као да је то овог новинара, хроничара свога доба још више нагнало да буде упорнији, радозналији и зрелији.¹⁰⁹

Чиме год да се бавио – од новинарског посла, јер је томе био највише посвећен – до публицистичко-литерарног рада, Вељковић је био успешан. Његови прилози објављени у угледним листовима и часописима за књижевност, уметност и културу, не само да нису били „*маргина маргине*”, него су се наметнули као незаобилазно стваралачко дело које се чита пажљиво и чије се поруке дуго памте.

За Вељковића, као и усталом и за друге новинаре, писце и публицисте, сам стваралачки процес био је смисленица живота, истинско, промишљено посматрање времена које је ту крај нас, али и тренутака који су неминовно одлепшали у неку далеку прошлост, можда и у измаглицу трајања.

Најновије дело Властимира Вељковића, професора и писца, новинара и саговорника који зна да пажљиво слуша сабеседника, само је, у ствари, потврда тог заиста неспорног талента да са лекоћом проникне у људско трајање и време својих јунака. „*Жедне очи*” су исписане јасним стилем, језиком који се пречесто губи у времену „*брзог ритма*” и игара које немају никаквог смисленицу.

¹⁰⁸ Исто, стр. 7. *Напомена*: У Белешкама о аутору, у књизи Иридино гласоносје пише: Властимир Вељковић (1934), Суково (Пирот), дипл. филолог, новинар. Вишегодишњи дописник дневног листа Борба и Новинске агенције Танјуг из Лесковца. Сарадник листова, радија и ТВ станица. Извештач са бројних догађаја у земљи. Бави се публицистичко-литерарним радом. Прилоге објављује у листовима и часописима за књижевност, уметност и културу. Покретач и уредник новина (Летекс, Тома Костић, Црноотравске новине...) и аутор публикација Живи и ради у Лесковцу.

¹⁰⁹ Данило Коцић, рецензија романа Жедне очи (до краја 2013. године није објављен).

„Жедне очи” нису хронолошка прича о једној породици у којој су Смиљана и њена деца „*центар дешавања*”, већ су снажне слике, повремено чак драматичне, исказане не језиком приповедача, него песничком метриком, да се на тренутак читаоцу учини као да је пред „*песмама у прози*”. То, дакако, овом делу даје особени мирис и уметничку вредност, јер показује да је писац не само дубоко промишљени приповедач, него на моменте и – прави песник!

Од првог сусрета Смиљане и ћерке Катине, која ће повремено бити „*загубданка*” свога доба, пратимо догађаје у низу, који се смењују том драматиком да настављамо читање, јер у појединим сликама видимо сву дубину промишљености пишевог гледања на време и људе, на оно што је било, а могло је бити другачије, али и на оно што нас чека, а свима је заједничка неизвесност и одлазак у вечиту тишину.

„*Жедне очи*” не треба детаљно препричавати, јер се тако губи смисленост поетике дела; роман треба посматрати онако како му је и аутор метафорички наденуо име, које боље од било које смисленице одсикава драматику људске постојаности, посебно разгранату везу која је владала у породичним и другим односима бројних личности овога дела.

Нама се каткад чини, нарочито у тренуцима туге и судоносних преврата људских личности, да време – како би сликовито рекао писац – отиче, а привиђа се да је стало и да се не миче! Галерију занимљивих ликова - којој се отвара „*драма о другима*”, по много чему типичних судбина једнога времена које више не постоји – чине поред Смиљане, баке Искре, Катине, њене сетре Србице, Габријеле и Мартина и многе друге личности чију су животи, најчешће, обојени трагичним судбинама.

У том драматичном сусрету људи и времена, мајке и ћерке, који ће бити „*сенка будућих дана*”, као да је све речено у једном даху: „Заобишао ме живот, моја Катина.” Те речи болесне мајке пратиља су бројних дешавања, али и (не)ухватљива сенка туге која постоји у животима многих људи.

Катина је „*дугонога кафанска певачица бујне и распусне косе*”, која „*песмом и својим особено топлим гласом отвара душу и буди севдах*”, а њено „*шапутање песме је опојно и снено, допире из грла као притајени шум јасике крај уснулог планинског бистрика*”. Тако јасан опис личност ретко се сусреће, посебно у тзв. завичајној литератури и то је та „*притајена ерупција Вељковићевог доживљаја живота и људске среће*”.

У Вељковићевом успелом поимању људског трајања, може се сусрести и слика када са „*црквеног звоника ретко допире звоно, позивајући на јутрење*”, као да је и живот, како би рекао писац „*погурен под теретом пропуштених снова и сећања на своје распусно време*”. У том, тако згуснутом животу људског трајања и човекове несталности, делује такође снажно слика једног тренутка који се памти као вечност, јер је „*месечина сишла на кровове кућа, полегла на росом овлажене плочнике, разлиза се као просута воде*”. У опису таквих тренутака људске драматике и сталног

сусретања са несталаном природом, Вељковић је прави „мајстор детаља”. Зато делује веома упечатљиво слика Катине мајке, коју она примећује док је „не напушта несаница” и док отвара прозор и „налакти се рукама меканим као голубије паперје”. Тада, у том оквиру своје личне драме, Катина види мајку: „У очима њеним огледа се умор. Клизи јој суза, на глави сићушне, светлוצаве звезде поређане у минијатурни кружић укоснице. На њој је дугачка хаљина боје хростове коре. Иде, па стане, Погрбљена је, штапом се подупире. Погледом нешто тражи, осврће се немо мичући уснама.”

Та слика својом снагом је заробила Катуну, али је тргну „изненадни клепет голубова” и док их броји њој се начас причини да је „птица на небеским висинама”. Тада, гле силине ауторовог описа, „дође нешто незнано и јекне као одрон камена”. У Катином животу видимо своје слике, које нам је аутор просто наденуо као „формулу спасења из бесмисла живота”: „Пред очима јој поново израђају исте слике из минулих дана. Играју и хитро нестају. Враћају се у свет половичних доживљаја и недовршених прича.”

Вељковић је, што је својствено само ауторима снажне маште, који су способни да уоче детаљ када је то најпотребније, поједине личности видео и „очима које буде наду”. Тако је и Смиљану, једну од централних личности, посматрао док је „уздигнуте главе ишла у сусрет животним радостима”. Али, како то бива у људском трајању испрепетаном чудноватним дешавањима, „наједном је мимоишли снови, којима се предавала свим својим бићем”. Њу ће увек пратити „ноћ обасјана пуним месецом”. Она, та ноћ, у њеном животу је „остала моћна као вечност и свемоћна као судбина”. Тек касније, при крају овог узбудљивог романа, дознаћемо „историју те ноћи обасјане месецом”.

За Смиљану сазнајемо – и то није пуко низање података, него „песма у прози, која повремено рањава душу” - да је била јединица, кћи „надменог Горуна и тихе, у себе повучене Лозане”. Била је њихова мезимица и миљеница, понос и радовање. Смиљана је у детињству била „безбрижна и чила, умна и разборита”. Вељковић даје снажан опис те „устрпталe младости”: „Очи јој крупне, боје кестена. Из њих зраче благост и доброта. Плела је дугачке, бујне кике. Плетенице се извијале и падале јој дубоко низ струк. Понекад их је свијала у венац око главе. Неговала је ситне увојке косе. Немарно су лежали на челу, додирујући густе, црне обрве. Витка и устрептала као пољски цвет. Погледом је миловала, дарујући осмех.”

Вељковић ће касније пратити њен „устрептали живот”, њено прво одвајање од родитељске куће када је после завршене основне школе уписала средњу економску у вароши. Сазнаћемо да је становала код мајчаних рођака и била ученица за пример. У тим средњошколским данима, подсећа писац, најчешће се дружила са Дијаном, својом најбољом

другарицом, које ће једнога дана „загонетно нестати” и којој је „поверавала своје младалачке тајне и сањарења”.

Већ поменути „тренутак драме” у животу Смиљане биће „дугог, врелог августовског дана”, када се, враћајући се са купалишта, сусрела *Њега* (аутор обележава реч великим почетним словом). Тај опис сурета је „драмата у драми”, „урамљена слика људског трајања”, одлично описан и део је тог зналачког тока радње коју Вељковић води током од самог почетка до краја романа: „Не зна се, изронио је изненада. Створио се као да је из земље изникао, или се тога трена усправио из суседног жбуња ижжиканог поред прашњавог пута. Он, из њених девојачких снова. Појавио се као привиђење, можда магија. Да ли је то очи варају. Он је ту, крај ње. Стоји.”

Ето тренутка за вечито трајање и ето трена који ће – видеће се касније – преломити живот у „*сенке неизлечиве туге*”. Вељковић даје и опис тог младића: „На њему је лагано платнено одело, загасите боје. Коса црна, густа, кратко ошишана. Висок, широких рамена. Ход му одмерен и чврст. Чело равно и уздигнуто, а усне развучене у загонетан, благ смешак.

Све даље је судбина од које се – а многи у то истински верују – не може побећи! Неће Смиљана заборавити ту ноћ на обали реке, ни тренутак када је отпратио до куће и час када је „одрлепшао као птица”, „потонуо је као камен бачен у воду”, „нестао тихо као човеков ход по воденој површини”. Остао је само један детаљ за сећање, „у рукама јој његова бела марамица”.

Од тога сусрета и тог ненаданог растанка, Смиљана ће читавог живота чувати своју велику тајну! Породила се пре времена, на свет је донела Србицу, „плавокосу бебу крупних очију и широког чела”. То њен отац Горун неће разумети, трагично ће окончати свој живот.

Доживеће Смиљана и касније многе преломне тренутке, драматичне дане и понижења. Добиће још деце, упознаће нове људе и свет који јој је толико стран да је и сама била „*сенка своје сенке*”. У њеној глави, поготово док је била у болничком кревету, „нагнуле су мисли, сустижу се и губе као ветром ношени”.

Приближавајући се четрдесетој години, Смиљана је родила Катину, Каћу, а име је добила на предлог баке Искрене, али ће и она, Катина, проживети тренутке који су такође „драма у драми” и тај опис људске патње описан је „у *бојама туге*”, јер, како се једном присетила, „у *лепу реч може много да стане, а у ружну још више*”. На једном од „драматичних сусрета”, Смиљана ће открити још једну велику тајну, саопштиће Катини, Каћи ко је њен отац: „Звао се Павле, из суседног је села...” Занимљиво, по много чему драматично раздобље Катиног живота је – кафана! Волела је и знала да пева још из ђачких дана. У кафани, као неком другом људском свету, где је тако сјајно певала, дознаће за чудне људе и свет који до тада није познавала. Ту ће упознати Звездицу, која ће бити њен „певачки узор” и зато ће жалити за њеном трагичном судбином,

јер је оболела и више није могла да наступа! Сетила се не једном њених речи: „Лаж је ђаволски ученик. Истина има само једно лице, а неистина безброј. И још нешто: истина не застарева, она траје и хода на обе ноге, уздигнутог чела. Лаж увек храмље на једној нози и кратког је века.” Сетиће се Катина, Ката и своје добре другарице Тонке која је завршила студије туризма и запослила се у хотелу једног планиског туристичког места. И ту, у оквиру „новог доба”, доживеће на самом почетку праву „драму кошмарних снова”, коју аутор сликовито описује. Узорни грађани постаће нечувени пијанци, људи са дна живота! Сетила се Тонка, добра Катина другарица, очевих речи које је чула као средњошколка и довољно су разговетне да се разуме туђи живот: „Човек је, драга моја Тонка, Бог и разум, образ и душа, огледало и надахнуће, извор и увир, са светлом и оном другом, тамнијом страном. Са човеком треба умети, треба га разумно саслушати и разумети, а онда пресуђивати. Пренаглашено реаговање – готова грешка и кајање. Где нема опреза, како народ каже, не може бити ни памети.” Шетаће повремено поред хотела Катина, као да пролази кроз живот, травнатом стазом која је дубока „као вез”, док „пада јутарша светлост, чиста и лака као одсјај из дечјих очију”, биће упорна, учиће и постаће – професор! Посла у струци није било и постаје – кафанска уметница!

На крају овог узбудљивог романа, сазнаћемо и тајну коју је Смиљана годинама носила у себи. Ненадано се појавиво ОН. Отац прве Смиљанине кћерке чије име тек при крају романа писац разоткрива – Стратимир! После много година проведених у иностранству, много затворских дана – вратио се у завичај! Слушамо његову драматичну причу о „младим, лудим и јогунастим годинама”, када је „охоло и неумловљиво мислио да све уме и зна боље од других, да све сме и може, чак и небо да дохвати”. Кицош и сањар, срео је Смиљану, признаје, на сеоском путу, када га је „опчинила својом појавом”. Обећао је да ће је сутра посетити и, гле ироније живота, мотоциклом креће са другом ка граници, прелазе је ненадано – мислећи да је то игра и касније ће проживети године „између живота и смрти” и године поређане на дугом путу кроз непознато!

Занимљива историја једне породице и једног времена својим крајем, у коме има нечега што оставља читаоцима део загонетке да *сами „решавају ребус живота”*, као што се то чини у сваком добром делу, мало кога ће оставити равнодушним. Не изненађује толико „*згуснута игра приче*”, па ни веома добар пишћев стил, колико начин вођења радње, који показује да је аутор овим делом показао снажну способност да у детаљу уочи целину и да из целине извуче битан детаљ. Вељковић је овим романом успео да се наметне као аутор који зна да заинтересује читаоца, а то је, ваљда, нешто што свако добро дело препоручује не само за читање, него и за место у одабиру породичних библиотека.¹¹⁰

¹¹⁰ Данило Коцић, рецензија романа Жедне очи.

ВЛАСТИМИР ВЕЉКОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СВЕТА ОБАЛА

Нит срмена,
Поспани дан.
Звезда откинута,
Суза склизнула,
Сетна обала,
Усахло ударје.
Притајен жар,
Просути месец,
Призивање неповрата.
Светло у тами.

У ОКУ БИСЕРИ

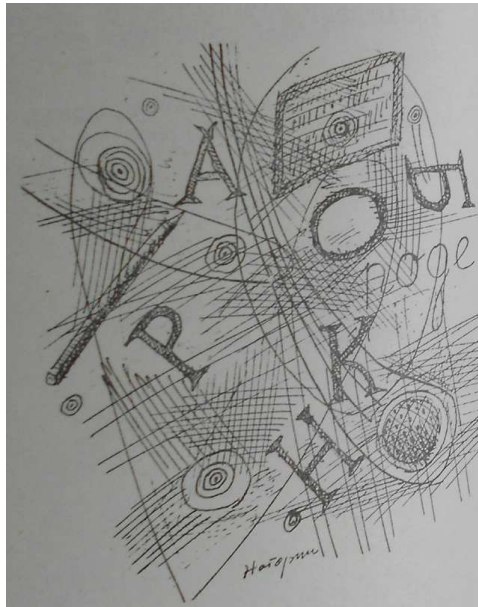
Уснули крин,
Ноћ узмиче.
Молитва надања,
Уздах освита.

Даљине небеске,
Бескршће вртлога.
Жубори спокоја,
Сенке царују.

Збуњено јутро,
У оку бисери.

КАМЕНЕ УСНЕ

Даровне речи,
Трагање сањара.
Очи у тами,
Усне камене.
Оглувело грмље,
Вечност безнађа.
Испричана бајка,
Обрис на води.
Безуздано буђење,
Снено привиђење

СВЕТОЗАР ВЕСЕЛИНОВИЋ

I
Светозар Веселиновић рођен је 5. октобра 1949. године у Клаићу. По завршетку школовања, од 1968. године живи у Грделици. Члан је Књижевног клуба „Дервен“ – Грделица од оснивања и почасни члан КК „Глубочица“ – Лесковац.

Песме је објављивао у „Помаку“ и „Глубочици“. Објавио је збирке песама за децу: „Песме и шале за одрасле и мале“ и „Осмех је песма нова“.¹¹¹

II
ОСМЕХ ЈЕ ПЕСМА НОВА – Често се каже да су песници слични деци и свим људима који верују у чистоту света, и у добра дела. А добра дела су љубав и поверења, вера у успех, снага и истрајност, оданост другоме, чврстина карактера. Добра дела су и све друго што собом носи племениту мисао о животу и за човека.¹¹²

Свако на свој начин па и Веселиновић у својој другој по реду књизи песама са многим песничким одликама исказаним у првој књизи, оглашава своју мисао и веру, у живот и његове вредности. Лако је, чини чини се, написати све што је написано, а тешко је написати ненаписано. Како написати оно што се опире, што се не подаје, оно чему писац није дорастао. Подједнако је тешко написати роман и кратку песму, мисаоно просторну, асоцијативну, сиболичну. И зато можемо слободно рећи да је ова књига још један покушај Светозара Веселиновића да се буде велики песник а мало дете и обратно.

Реч је овде најдиректнији посредник између осмеха и песме, уједно и симболичка колерација са детињством:

*„Смех је увек светла тачка
У космосу мојих снова,
Кад озари лице моје,
Тад настаје песма нова.“
(Осмех је песма нова)*

Песници су гласоноше љубави, вере у живот и вечити приврженици другарству и детињству па тако и Веселиновић цео један циклус у својој новој књизи посвећује томе:

¹¹¹ С. Веселиновић, Осмех је песма нова, Филекс, Лесковац и КК Дервен – Грделица 2013, стр. 77.

¹¹² Дејан Ђорђевић, рецензија, Светозар Веселиновић, Осмах је песма нова, Филекс, Лесковац, КК Дервен – Грделица, стр. 73-76.

*„Одосмо у вечност
У слику смо стали
Ти је узми и погледај
Кад ти друг зафали.“
(Другарство из клупе)*

У стиховима Светозара Веселиновића осећа се велико срце за све што постоји. Њега инспиришу првенствено деца и њихова игра, али не заостаје за њим ни природа и животињице које налазимо у њој а које побуђују дечју машту. Тако у својој песми „Жабац и комарац“, Веселиновић пева:

*„Са листа локвања
Комарац се спрема
Копљем да убодје
Жапца који дрема.“*

или песма о мишевима:

*„У крви је мишевима
ноћ и дан да краду
Свеједно дал’ живе
у селу ил’ граду.
(Желе да се селе)*

Песник настоји да уђе у душу детета и да наслика његов психолошки портрет. А све то чини с љубављу и разумевањем. Он децу прихвата као равноправне партнере у борби са животом и животним искушењима:

*„Сложно дигните глас
Сва децо света
Највише вам треба
Здрава планета.“
(У помоћ децо)*

Било би неправедно не споменути још неке наслове који ће сигурно остати забележени код читалаца, а то су: *Рађају нас маме*, *Рајска батина*, *Кокин рецепт*, *Жика џунгур*, *Дечији суд*. Остајућу, дакле, на истим песничким позицијама на којима је био у својој првој песничкој књизи „*Песме и шале за одрасле и мале*“. Веселиновић својом новом песничком књигом „*Осмех је песма наша*“, и по теми, и по песничком поступку и по домашајима својих лирских лутања кроз време и простор, без сумње допевава своју претходну песничку књигу.

По својој прилици тачно је да је поезија вечни одлазак некуда и вечни повратак од некуд. У поезији Веселиновића то је оно што нам прво пада на ум, оно што нас неће издати у немилосрдном судару са системом који нас окружује, а то је завичај, природа и детињство као израз вечног и непрсушне песничке инспирације.

Имамо утисак да песник стално негде жури, да је нестрпљив да исказе неисказано, нешто веома битно, а можда и да нас упозори. У тежњи да изрекне неизрециво и велико, Веселиновић понекад заборавља на структуру песме и њен фабуларни ток. Његове мисли као у неком хаосу траже свака своје место, док се такорећи „*тапоже*“. Затим се доле „*хладе*“, али Веселиновић не дозвољава да се овај стваралачки процес заврши и зато се дешава да песма буде облички и ритмички несређена.

Свежином свог језика, његовом једноставношћу а и спонтанношћу која је запажајућа одлика његове поезије, Веселиновић покушава да надокнади све своје недостатке и у томе успева. Свестан ризика да неће задовољити све потребе и укусе љубитеља писане речи, Веселиновић се ипак усуђује да на свој начин, како он то доживљава, пише о деци и за децу, до краја свестан да је то огроман и врло озбиљан задатак.

III

Друга збирка лирских песама писца Светозара Веселиновића има пет циклуса: *У космосу мојих снова*, *Вештице не постоје*, *Без пардона*, *Сећање* и *Гледано из мог угла*. Укупно 44 песме, сам је разврсао по циклусима.¹¹³

И у овом тешким приликама материјалне оскудице испољио је сјајна лирска осећања према деци, људима, природи и свету у њему. Посебан значај придаје богатству дечјег интересовања (мрак, вештице, страшило). Он слави дечју љубав. Тада осећање усхићености у њему живи пуном снагом. Својим стиховима делује на мисао и размишљање деце.

Песма са правом градијом и драмским моментима јесте *Кокин рецепт*:

*„Бучно то она изводи,
скреће на се пажњу
да су њена јаја слађа
од меса са ражња.“*

Његове лирске слике јесу занимљиви цртежи једног литерарног искуства. Са много симпатија решава сусрете у природи: жабе и комарци, старца и комарца, пса и буве итд. Чак и „*Млади лопови*“ (деца) нису несимпатична ни када се сама послуже грождем док чувар дрема или спава. Веселиновић уноси лаки хумор, без сатире, и тако исказује свој

¹¹³ Станко Ђорђевић, рецензија, Светозар Веселиновић, Осмех је песма нова, Филекс, Лесковац, КК Дервен, Грделица 2013, стр. 71-72.

песнички дар на један посебан начин. Он о радостима деце пише пуним срцем. Покушао је да се присети и свог детињства. Томе је посветио цео један циклус *Сећање*. Тиме је оптеретио и себе и своје мале читаоце.

Теме су веома разнолике. Песничке слике су верне животу. Пише о деци, бакама, декама и мамама. А и тате није запоставио.

Најсрећнији је кад успостави контакт са својим мислима. Посебно је у томе успео у првом циклусу са ударном песмом „*Осмех је песма нова*“:

*„Смех је увек светла тачка
у космосу мојих снова.“*

У њему као човеку песнику нема злокобних мисли, па каже: „Мржњу, пакост, злобу, у мрак би послао.“ Није заборавио ни описе природе. *Ружа, Игра облака, Први снег*:

*Баш је љутог трна
А предивног цвета
Дворишта нам краси
Преко целоглета.*

*Мирис бујни шири
Да нам се захвали,
Њој смо главно место
Испред куће дали.*

*На једноме стаблу
Више грана стоје,
На свакој су цветови
Различите боје.
(Ружа)*

Нехотимично ускочи и у „*стандардни калуп*“. Зато тада користи занимљиву фабулу и њоме спасава ликове и лирска оптерећења. Покушава да медитира са свима. Ти нежни тренуци нису искушења. Они често освајају поруком. Начин изражавања уклапа се у савремене лиричне норме. Нема архаичних речи и израза. Нема недоречених стихова и мисли. Остаје у свом завичају на свој начин и у оквиру свога времена. Користи свој начин интерпунције. То јесте дозвољено у слободном стиху, и у песништву. Међутим, имао је боља решења.

СВЕТОЗАР ВЕСЕЛИНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ОСМЕХ ЈЕ ПЕСМА НОВА

Кад тугујем, плакат нећу,
Свака бора нек' се смеши,
Талас јада кад ме гуши,
Смехом мојим нек' се теши.

Ја духовном снагом, чедном,
Борићу се с њим до краја
И штитићу сваки осмех
Од злих снажних насртаја.

Свех је увек светла тачка
У космосу мојих снова,
Кад озари лице моје,
Тад настаје песма нова.

РУЖА

Баш је љутог трна
А предивног цвета,
Двориште нам краси
Преко целог лета.

Мирис бајни шири
Да нам се захвали,
Њој смо главно место
Испред куће дали.

На једном стаблу
Више грана стоје,
На свакој су цветови
Различите боје.

Бели, розе, жути
И цветови црвени,
На истој су ружи
Давно калемљени.

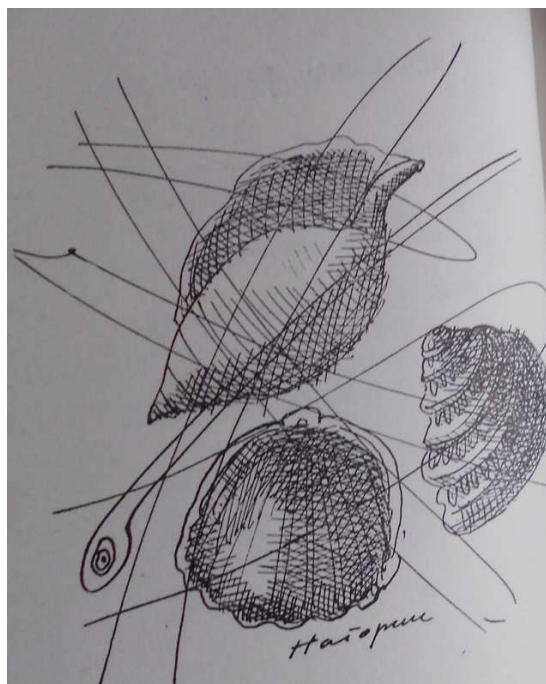
То је вешто урадио
Мој вољени деда,
Ко је види каже
Предивно изгледа.

Позната је ружа
У читавом крају,
Ко затражи букет
Увек моји дају.

Кидају јој цветове
Ал' њој то не смета,
Она цвета непрекидно
Преко целог лета.

СЕЋАЊЕ

„Одосмо
у слику смо стали
ти је узми и погледај
кад ти друг фали.

ЉИЉАНА ВУЧКОВИЋ

Љиљана Ана Благоја Вучковић (девојачко Ристић) рођена је 31. августа 1956. године у Лесковцу. Књижевни рад: Несанице, збирка песама, 1998, Лесковац; Заступљена у „Песмопису”, зборнику лесковачких писаца 1945. до 1975. године, Зборнику лесковачких писаца, 1998, Зборнику најлепших родољубивих песама (Барајево 2001), Истина о Србима, зборник награђених дела (Градишка 2001), Чегарске Ватре (Ниш 2002), Гарави сокак (Инђија 2002). Објављивала у многим часописима: Полетарац, Кекец, Весела свеска, Дечје новине, Наша реч, Трибина младих, Ми, Народне новине, Помак, Наше стварање, Јединство – Сарајево, Ослобођење – Приштина, Луча – Суботица, Јесењин – Београд, Лесковчанин и другим листовима. Члан је Удружења писаца Лесковца, Књижевне заједнице Југославије. У периоду од 1975. година добијала многобројне награде на школским и другим приредбама и конкурсима: Прва награда Палићи галеб на југословенском фестивалу поезије „Ју-Фест” у Суботици (2000), Захвалница (четврто место) на конкурс у На пола пута – Пријепоље (2000); Прва награда (новчана и златни печат Правитељствујућег совјета сербског) на фестивалу родољубиве поезије у Барајеву (2001); наградно учешће (10 дана) на манифестацији Дани Заграша – Заграђе код Сутомора (2001); Друга награда (новчана) на међународном фестивалу поезије „Истра о Србима” – Градишка (Република Српска 2001); Избор на конкурс за зборник „Чегарске ватре”, Ниш, 2002. године, избор и Повеља на конкурс за зборник „Гарави сокак” – Инђија, 2002, учешће на међународној поесничкој манифестацији „Врата Заплања” – Заплање, 2002. године.¹¹⁴

Позната је њена песма „Палић девојка“

*Рашири крила Палић – девојко,
Рашири крила сунцем шарана,
Нека се прелију боје равнице,
Пурпурне боје зрелих макова;
Нека се пролију боје ливада
И месечева срма по њима.
Нека се проспе сафири језера
Да небо лице у њему огледа.*

¹¹⁴ Лексикон писаца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003, стр. 25.

*Расплети косе Палић – девојко,
Расплети косе биљем кићене.
Нек замиришу пролећни проплатци.
Зелене шуме, летња обала.
Нек замиришу палићке јесени.*

*Разгрни недра Палић – девојко
Разгрни недра богато везена
У њима птице звери и људи
На истој стази срећни, весели.
Лепотом твојом сви засењени.*

II

Ова 2001. година за Љиљану Ану Вучковић је година значајних признања. На Шестом међународном конкурсју „Истина о Србији”, који расписује Народна библиотека „Јован Дучић” из Градишке (Република Српска), а у оквиру бањалучког Сајма књига, Вучковићевој је додељена друга награда за песму „Гуњ”. Још значајније признање Љиљане Ане Вучковић је прва награда на Трећем конкурсју родољубиве поезије, који је расписала Скупштина општине Барајево и Књижевни клуб Барајево. На манифестацији тим поводом, жири у саставу Љубивоје Ршумовић, Даринка Вучинић и Баника Бојић, поред новчаног дела награде, песникињи Вучковић је уручен златни „печат правитељствујућег совјета серпског”.¹¹⁵

На крају еви и њене такође добро знане песме „Кошуља за време“

*Окрени вретено!
Из преслице живота
Упредај нити радости
Кошуљу Времену да изаткамо!*

*Камене свирале
Опет свирају!
Из горе вранци
По јахаче долазе!
На јахачима
Од макова доламе,
Од љубави панцир кошуље,
Још истину да им
На штитове ставимо,
Па Времену
Кошуљу да понесу!*

¹¹⁵ Љиљана Ана Вучковић, Помак, бр. 21-22, јули – децембар 2001, стр. 36. У том броју је објављена и награђена песма Гуњ.

ЉИЉАНА АНА ВУЧКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПОСЛЕДЊИ ПУТ

Гледах те на крилима ове ноћи.
Поклонила ми те је за тренутак
Једног сна.
Видех дубину твог погледа
У својој души.
Осетих врелину твоје младости,
Последњи пут ти рекох „драги“.
Сунце те однесе на својим зрацима.
Последњи пут те пољубих на растанку.

ПАЛИЋ ДЕВОЈКА

Рашири крила Палић – девојко,
Рашири крила сунцем шарана,
Нека се прелију боје равнице,
Пурпурне боје зрелих макова;
Нека се пролију боје ливада
И месечева срма по њима.
Нека се проспе сафири језера
Да небо лице у њему огледа.

Расплети косе Палић – девојко,
Расплети косе биљем кићене.
Нек замиришу пролећни пропланци.
Зелене шуме, летња обала.
Нек замиришу палићке јесени.

Разгрни недра Палић – девојко
Разгрни недра богато везена
У њима птице звери и људи
На истој стази срећни, весели.
Лепотом твојом сви засењени.

ЧЕКАЈ МЕ

Чекај ме
Кад чујеш звуке наше среће
Бићу део њих.

Чекај ме
Док гледаш нашу звезду
Заблистаћу у њој.

Чекај ме
У својим сновима
Ту ћемо се срести.

ПОРУКА

Сањала сам твој пољубац
И кренла путоказима суза.
Нашла сам те у бокору ружа,
У тихој алеји мога срца.

ОПСТАЈАЊЕ

Дошло време
 Да ћутимо
По песми нас
 Свет познаје!
Змијску кожу
 Да носимо.
По вучјој нас
 Ловци знају!
Врапчији цвркут
 Да вежбамо
Соколове истребљују!

МОЈ ЧОВЕК

Разгрни јелече
Младо девојче!
Поглед да ти
Око грла окачим
Ко са злато
Кад те китим;
Душу да си у твоја
Недра сакријем,
Па и твоје срце
Да устрепти;
У твоју обавињу
Ћеф да удавим...
И за увек да ме викаш:
„Мој човек!“

ПЕСМА

Песма
Несаница,
Птица међу звездама,
Срце на длану,
У срцу голуб,
Жетва у срцу,
У срцу гавран,
Срце у песми.

.....
Где нестају
Мртви снови?
Куда одлазе
Неостварене жеље?
Где ли се скрива
Плач њихов?
И колико је
Душа моја дубока,
Када је ноћ
Дотакла дно?

КОШУЉА ЗА ВРЕМЕ

Окрени вретено!
Из преслице живота
Упредај нити радости
Кошуљу Времену да изаткамо!

Камене свирале
Опет свирају!
Из горе вранци
По јахаче долазе!
На јахачима
Од макова доламе,
Од љубави панцир кошуље,
Још истину да им
На штитове ставимо,
Па Времену
Кошуљу да понесу!

ТУТЊИ ВРЕМЕ

Не тражиш ме,
Не зовеш.
Нема врата
На која бих ушла;
Ни прозор
На који покуцала.
Немаш постељу
На коју бих легла
Да ти дам оно
Што за тебе чувам.
Слушај...
Тутњи време!
Не дај да ме скамени!

ЉУБАВ

Не ме питуј
Како се на облак качи.
Под твоје трепке
Јастук је за моје сневање.
Твоје смејање.
Свирка је за моју душу.
Руке твоје
Служе су до мој облак.
Кад на сокак искочиш
Цел свет ми се под ноге расипе.

ПОРУКА

(I)

Не гледај у небо
Погледом рањене птице.
У игри скривалице
Не можеш видети небо!

(II)

У улици повађена коцка
Чека да је уграде
У бедем поред реке.
Улица чека асфалт.
Ходам прониклом травом.

МИОДРАГ ГОРАНОВИЋ

Др медицине Миодраг Горановић је један од ретких лесковачких лекара, који поред своје хумане медицине, припада и списатељском свету. Рођен је 5. маја 1950. године у Београду. Рано детињство провео је у Војводини (Ратково), а од 1963. године прелази у Лесковац. Ту је завршио основну школу и гимназију, а касније Медицински факултет у Скопљу. После стажа, четири године ради у Дому здравља у Црној Трави, где је последње две године био и директор. Касније прелази у Службу за кућно лечење и медицинску негу у Лесковцу, а од 1989. године ради у Дому здравља у Хигијенско-епидемиолошкој служби, где је, после завршене специјализације из епидемиологије, био и начелник те службе, а скоро три године је и у Поливалентно-патронажној служби.¹¹⁶

Он се увек с поштовањем и захвалношћу сећа и говори о својим пријатељима, професору српског језика из Лесковачке гимназије, Бориславу Здравковићу, као и, у то време, главном уреднику Наше речи Милисаву Маринковићу. Они су још тада у њему видели склоност ка писању. Још у гимназији, др Горановић је био један од коаутора књиге песама „Априлски жубори“. Касније је објавио и две књиге прича – „Еее, да ми је..!“ и „Не знам где сам“, а тренутно је пред непосредним изласком из штампе и књига прича под насловом „Повратак из раја“. Такође, у припреми му је и књига од преко стотинак до сада необјављених песама. Да споменемо и то да је он за време служења војног рока у Војној болници у Скопљу био међу првима који је у то време добио највише војничко признање и значку „Примеран војник“. Каже да му је то најдража награда коју је до сада добио.

Он је љубитељ искрених и племенитих људи, речи и дела. Хуманиста по професији и души. Иако је по струци специјалиста епидемиолог, он у шали, али изгледа истинито и на свој начин, каже да му је драго „што има своју приватну волонтерску специјализацију из области духовно-моралне хигијене чију „епидемију“ својим радом изазива, шири је и на друге преноси, али коју многи око њега прихватају и шире је. Поред свог редовног посла против болести код људи, он својим текстовима већ дуго година у разним часописима, честим и лепим сусретима и разговорима са људима и својим књигама „лечи људске душе“.

¹¹⁶ Помак, бр. 61/64, јанаур – децембар 2013, стр. 15. Прилог под назнаком „Др мед. Миодраг Горановић“ објављен у рубрици Представљамо чланове Удружења писаца Лесковца, преносимо у целини.

II

Раднички универзитет у Лесковцу, поводом 90. годишњице Гимназије „Станир Вељковић – Зелe“, објавио је 1969. године збирку песама „Априлски жубори“ у којој су заступљени Мирјана Тасић, Ђокица Петковић, Љиљана Јешовић и Миодраг Горановић.“ Горановићева поезија је искана од песимистичких жица, а сва је у тражењу оригиналног поетског темпа. У њој је расточена елегична жеља чији акорди још увек дисонантно озвучују младалачка хтења, понирања и узлете. Видан је напор младог песника да проникне у животну окосницу проблема и да нађе његово аутентично разрешење: “¹¹⁷

*„Хоћу земљу од пола до полутара
да раскопам својом жељом,
орак у центру да разбијем –
можда је ту.*

У том мисаоном чвору сплеле су се различите асоцијације у чијим мрежама егзистира самоћа, окрутна и тужна, из чијег сивила избија пелинаста резигнација и недефинисани револт, јер у песнику су „кренуле патње низ реку“ и он исповедно вели:

*„Дође мој сан,
поклони ми сунце
и заједно са душом га истрже.“*

Но, читав овај кошмар самотних конвулзија, као да проистиче из револта према свету који носи у себи потенцијалну могућност самоуништења. Људски забринут и младалачки ангажован, Горановић исказује своје виђење такве катаклизме, која најадекватније импликује став и страсну припадност концепцији мира и коегзистирања наше најмлађе генерације.

*„И полет ће умрети у себи,
ветар ће се повући,
звезда ће гледати размножавање корова...“*

И зато се хуманистички залаже са искреном наивношћу зрелог детета да „за добро људи жртвује себе“:

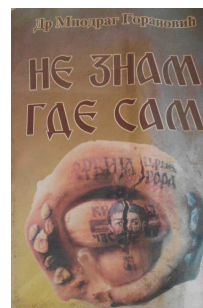
*„Хоћу да река не мрзи обале,
снови траг да се утре.“*

¹¹⁷ Априлски жубору, Раднички универзитет, Лесковац 1969.

Ове прве поетске искре нашег младог песника невосмислено указују да у Горановићу стаса и развија се нова песничка нада која у себи носи мисаоне рубине поетске оригиналности.¹¹⁸

III

НЕ ЗНАМ ГДЕ САМ - Књига која је пред нама „прогутаће”, сигурни смо, из једног даха, свако ко је прочитао и кога интересује опис тема у њој. Др Горановић је то, како каже, „из мог угла, на мој начин, искрено, на време и из душе” – написао. И јесте, видећете. Он је и „двоструки” лекар: поред свог редовног посла против болести код људи, он и својим текстовима дуго година по разним часописима, листовима, честим и лепим сусретима и разговорима са људима, као и темама и текстовима у својим књигама – лечи људске душе! У овој књизи он са поносом тврди и доказује зашто је српски Црногорац, а црногорски Србин. То су, како каже, његова два образа у једном животном лику где ипак није дволичан, већ вечно поносан на то... Сигурно је да ће многи упамтити његове текстове и теме, а касније опет желети да их прочитају и не заборављају. То је и његов циљ. Ко год да је прочита, видеће да је он у томе успео.¹¹⁹

IV

ПОРЕКЛО ПОРОДИЦЕ ГОРАНОВИЋ - Ми, Горановићи, свуда где нас и колико има, потичемо од Горана Милића! Још давно, за време Турака, да би се „прикрио” због њихових прогона и злодела, његова породица је почела да се презива – Горановић! Тако је тада морао и хтео, било време и могућност. Од њега и од тада, забележени су сви мушки потомци до дана данашњег. На зиду, у мојој канцеларији, налази се велики пано мог родословног стабла на гранама имена мог родословног стабла са гранама имена мушких потомака.

Често ту пролазе многи моји пријатељи и колеге и са радозналешћу гледају у тај родослов.

(...) Родослов тог стабла неки су гледали и ћутали, вероватно због туге и разочарења што и они сада имају ове „драгуље”!

Од каквих то храбрих, познатих и племенитих људи потичемо, морам и ово забележити. Никада да се не заборави! И – неће!

Наиме, када је силни Нуман-паша Ћуприлић 1714. године, преко Дуге и Голије са турском војском кренуо у свој крвави поход, војвода Милија је

¹¹⁸ (М)ирослав (М)иловановић, Априлски жубори, Раднички универзитет Лесковац 1969, стр. 47-48. Напомена: У овој збирци, Горановићеве песме носе наслове: *Вековање жеља, Око за око, Осећање кривице, Револт, Скретничар на станици самоће, За добро људи, Немир, Споменици, Визит карта, Храбри клесачи, Циљ, Чује..., Ја и моја поезија, Смак света.*

¹¹⁹ Југослав Томић, критички осврт; др Миодраг Горановић, *Не знам где сам*, Лесковац 2006.

оставио своју кућу и породицу, позвао браћу и братанце да од таквих зулумћара бране своју светињу – цркву на Пресјечи у Бјелицама!

После седам дана и ноћи кржаве неравноправне борбе, изнемогле, изгладнеле и ожеднеле, „јунаци” су их искасапили. Свих девет Милића, потомци Орловића, положили су тада своје животе за „своје ближње, за вјеру и отечаство”!

(...) Гледајући га, имам утисам као да су тих десет Милића и сада иза њега! У мислима сам са њима и поред њих! Жеља ми је да се овој цркви искрено поклоним, као и Његошевом натпису изнад њеног улаза.

Септембра 2002. године, на скупо поред цркве, били су потомци Милића – Горановићи, Канкараши, Бјелице... Дошли су ту да прођедовско огњиште обиђу. Испред цркве у Бјелицама, сачекао их је парох катунски Обрен Јовановић, који је, између осталог, рекао:

-Ово је древна светиња коју су ваши чували као зеницу ока свог! Девет Милића су знали ако изгубе цркву – изгубили су своју прошлост, своје достојанство, своја осјећања и будућност својих потомака! Никада не заборављајте свој родни камен, своју светињу, не заборавите ко сте и од кога сте!”

Ја то никада нећу и не могу да заборавим!

Никада!

Никада, јер искрено желим да полако пређем стазама Голије и Дуге (петовековне људске касапнице!), да са Савиног извора у Јављену попијем воду, да се са искреним поштовањем поклоним споменику сердара Шћепана и војводе Илије, да прођем кроз чувени и раније кржави Дугин кланац, да се умијем водом са чесме на Пресјечи, да се попнем и са Чакрње на Ноздри раширим руке ка небу, да навирим кроз Јаворову јаму, да обиђери, попнем се и оставим један: свој камен на чудотворну камену гомилу, да са искреним поносом и дивљењем провирим кроз пушкарницу на цркви у Бјелицама, да...

Знам шта ћу!

То ми душа тражи.¹²⁰

¹²⁰ Др Миодраг Горановић, Не знам где сам, друго поглавље, Лесковац 2006, стр. 14-15.

МИОДРАГ ГОРАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СКРЕТНИЧАР НА СТАНИЦИ САМОЋЕ

Композиције ових минута никако да прођу.
Ниједном још поглед да залепим за последњи вагон.
Знају они –
Без одобрења улазе у станицу,
У пролазу се насмеју црвеном сигналу
Који сам себи скида еполете.

СТУДЕНТСКА ПЕСМА

Цимер,
Ако моја Бранка дође
Реци јој да ћу се вратити касно!
Отишао сам у неке далеке ћутње.
Реци јој: „Срце га нешто боли!“
Боли,
Јер она се у њему настанила,
Неке плаве кике, али нису њене,
Најновији ратови, април,
Неко жуто биље,
Конгреси на којима се стално
Потврђује јединство
И хиљаде страница које никако
У књигу прочитану да саставим.

Реци јој да су у мом срцу
Најновији подаци
О порасту трошкова живота,
Мамина реума,
Једна дама у најбољим годинама,
Мали огласи где траже
Познанство „искључиво провода ради“.
Не гледам оне о продаји
Племенитих пудлица,
Замени станова,
Или како оно –
„пензионер само што није умро,
Висок и снажан толико,
Са толиким примањима,
Тражи особу својих снова...“
Томе слично
Неке друге лажи.

Реци јој да су у мом срцу
Неки клинци који крију да пуше
Па им се врти у глави,
Циганин испред самопослуге
Што пиво пије
И мисли да је цео свет његов

Све те ствари и особе волим.
Само времена да ми је
Бар мало више,
Бар за два живота,
МАКАР У ОНОМ ДРУГОМ
САМО СТАРЦИ БИЛИ!

Цимер,
Реци ми како да и у јунском року
Свима докажем да их волим!

Ако Бранка дође,
Реци јој...
У ствари, не реци јој ништа!
Можда ме неће разумети.
Ни ја себе!

ЗНАШ ЛИ?

Знаш ли
Кад је миш слону кости поломио,
Кад се ватра водом распламсала,
Кад су рибе пауковом мрежом
Рибаре ловили,
Кад се Сунце смрзнуло од мраза,
Кад су ђаци због владања
Наставнику кеца дали?
Ја не знам!

Знаш ли
Кад крокодил код зубара оде,
Кад се испаљени метак
У пушку поврати,
Кад је бело постануло црно,
Кад се небо себи руга,
Кад свашта од ничека наста
Кад вук овце љубоморно чува?
Ја не знам!

Знаш ли
Где се море у поток улива,
Где се корен попео на гране,

Где пуж при крају трке
Престигне и мрава?
Ја не знам!

Знаш ли
Шта то пастув од кобила тражи,
Вепар код свиња,
Петао код коке,
А ја код оне моје
Не смем да кажем које?
Ја то не знам!

Знаш ли
Шта би били
Слон без сурле,
Жирафа без врата,
Носорог без рога,
Лисица без лукавства,
Скакавац без онаквих ногу,
А комшиница Јелка
Без њеног осмеха?
Ништа!

Знаш ли
Ко то воли да грди
Најеженог јежа,
Ко то воли мирисе од твора?
Нико!

А, знаш ли
Дал' то неко, осим мене,
Љуби моју драгу?
Ја то не знам!
И боље!

НЕМИР

Живот исцури
У босим ногама са трњем
Са раширеним очима пред кором хлеба.
Дође мој сан,
Поклони ми сунце
И заједно са душом га истрже,

Реже разлупане флаше,
Клокоће немир у мени,
Кренуше патње низ реку...

ВИДЕО САМ...

Видео сам себе
Како се муком пењем на дно неба,
Да бих са његових врхова
Зурио у слободу празнине.

Видео сам
Где сан у одећи оцачара продаје вечиту љубав;
Видео сам како се два камена љубе.
Видео сам мраве како се куглају звездама.
Јесен како се заљуби у пролеће,
А зима се истопи у загрљају лета.

Видео сам себе
Како ми зној извире из очију,
Почех да се гушим у њему.
Стварност му пружи сламку –
Ускоро ће зора.

ХРАБРИ КЛЕСАЧИ

Очи су ми уморне, поспане –
дананоћно клешући њен лик.
Мачем својих погледа касалима маглу,
зашто су је зловници моје среће
наговорили даме окују.

Све стене под сузама омекшаше,
морао сам га клесати у свом болу,
Видех да се у њему стварају идеална дела.

У мојим очима се ватре не гасе,
не смеју да заспу.
Потпуло реже као пси поред костију –
чувају исклесани лик да га не украду.

РАДИША ГРУЈИЋ

I

Радиша Грујић је рођен 1944. године у Београду, од 1968. је професионални глумац (првак Народног позоришта Лесковцу). Поред више од 130 улога, режирао више представа, написао неколико кабареа и изузетно успелу драму „Све ће се разјасни”, коју су гледаоци видели широм Србије. Грујић је добитник значајних награда међу којима и посебног признања Удружења драмских уметника Србије.

II

СВЕ ЋЕ СЕ РАЗЈАСНИ - (*Завесе се подиже уз звуке најпопуларније музике у Лесковцу: „Са”. Коле Сармалук закупио приватну кафану „Код Стеву” и са друштвом тера кера*)¹²¹

КОЛЕ: Хер Немац може чевапчики.

НЕМАЦ: Ја, ја, јуууз.

КОЛЕ: Стево, дај овдег пет кила белог и фрљи на цкару још два-три кила месо, колко да има за мезе...

СТЕВА: Коле, немој, да те нема, угаснула се цкара.

КОЛЕ: (*вади сто хиљада и даје му*) Ево ти за цкару, да има с које да гу распалиш.

СТЕВА: Немој, Коле, мора затварамо.

КОЛЕ: (*гура му паре у џеп*) Ајде, ајде...

СТЕВА: Ће наиђе инспекција, има ме одерев с казну. Знаш да имам дозволу само до десет.

КОЛЕ: Еве ти за тој (*опет му даје паре*) И не ми искачај више пред очи док те не викам.

СТЕВА: Ама, Коле...

КОЛЕ: Нема туј ама... (*опет му даје паре*). Ево ти и за ама.

СТЕВА: Знам, Коле, ал...

КОЛЕ: Које АЛ! Дошли ти гости из иноземство, чак из Немачку и Италију. – О СОЛЕ МИО – а ти викаш ал. Ви угоститељи, бре, везу си немате с мозак. Кад ће ти па дођев странци, кад ти целу ноћ викаш ал.

СТЕВА: И тој ми га уз компири да ли ће дођев.

КОЛЕ: А марке, а девизе!

СТЕВА: Имам си ја марке и без тој. Несам ја државни сектор па да морам да ладим јајца на странци.

ШВАБА: (*пијан ко мајка*) Вас ис дас јајце?

СТЕВ: Море, море ти, бре, набутам ти га мајке швапске!

¹²¹ Одломак драме „Све ће се разјасни” Радише Грујића, „Лесковчанин”, бр. 10, јун 1999, стр. 8-9.

ШВАБА: Вас ис дас набутам ти га мајке?
КОЛЕ: Вика да пострафиш мутер, Ферштен?
ШВАБА: Мајн мутер?!
КОЛЕ: Ја. Вика да гу пострафиш мутер! Не га пуцај, Стево, тој разуме. Научили га ови наши мангупи, још кад је био на прошли сајам.
СТЕВА: И тој ме заболе. Намрзео сам ги тија Немци, не мог ги гледам.
МИЦЕ: Па које ти има да ги мрзиш кад си рођен после рат.
СТЕВА: Ако. То су наши непријатељи. Знав само да ратујев. Због њини ратови, ја сам три пута у школу понављаја.
КОЛЕ: Па које ти фали. Да си учија школу, бија би божјак као овај доктор. Мож се слика с његову докторацију. Саг, бре, неје битно колко знаш, него колико умеш. Јел тако?
ДОКТОР: Тако је, Коле, изедем те! Сад је дошло време за билмези. Што си већи билмез, то боље пролазиш. Погледај овога Стеву, медицински феномен. Педесет година живи без мозак, а не зна колко паре има.
СТЕВА: Ма немој! А ти, које си? Доктор. Бем ти доктора, не уме ни од кијавицу да лечи.
ДОКТОР: Господине угоститељу, ја сам, бре, доктор за филозофију, а не за таки зивани ко што си ти.
СТЕВА: Бија би ти доктор на мојега чапу да ти неје Коле Сармалук да те извлачи из гомна. Девет година не мож работу да нађеш него цепаш ручку на мешину код Коле. Да неје Коле, носија би цакови и копаја шанци по Лесковац.
КОЛЕ: Него и тој још да ги моли и тој да му дав.
МИЦЕ: Брстија би дудинке ко коза, на онј дуд у авлију, с туј твоју филозофију.
ШВАБА: (*баца столицу*)
КОЛЕ: Шта ти је, бре? За што фрљи туј столицу?!
ШВАБА: (*оће да се бије*). Варум пострафиш маји мутер!
КОЛЕ: Чекај, бре! Куде си навалија ко Здравко на спржу?!
СТЕВА: Пусту га, Коле, молим те да ге изгазим.
ШВАБА: Варум, пострафиш моју мутер!
КОЛЕ: Стани, бре, да ти објасним! Спрехен зи дојч!
ШВАБА: Ја.
КОЛЕ: Е, па које се онда љутиш?! Човек вика да пострафиш мутер. Мутер... гут морген. Ферштен?
ШВАБА: Наји!
КОЛЕ: О, јебо те бог глупи, Немац па не разуме немачки. Мице, смири овога, немој Стево да га изгазим.
ШВАБА: (*устреми се сада на Колета*) Јепо пок! Варум јепо пок!?
КОЛЕ: Буди, бре, миран ћу пустим Стеву им те све исцепи. Ни доктори из Америку после не може да тезакрпи а камо ли ови наши из Лесковац!

ТАТЈАНА ДАБИЋ

I

Татјана Дабић је рођена 26. новембра 1959. године у Пећи. Основну школу и гимназију завршила је у Баковици, а Правни факултет у Приштини. Живи у Лесковцу. Објавила књигу завичајних песама „*Како је сунчана она моја долина*” (два издања). Уврштена је у најужи одабир најбољих песника у периоду 15. годишњег стваралаштва (1989 – 2003) у Антологији (Удружења Мирослав Мика Антић, Инђија).

II

ТАТЈАНА ДАБИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ИМА НАДЕ ЗА НАС

Нису баш све лађе потонуле
Нити све радосто лађа окренуте
Против нас

Још има наде
Кад трака стане
Да се нађемо на циљу,
Сретнемо у миру
Још има наде
Кад трка стане...

Шта у теби љубав буди?
Израћају шта срце нуди,
Спојићемо руке,
Узјахаћу свемир,
Победићу немир
За нас

Још има наде
Кад трка стане
Да се нађемо на циљу,
Сретнемо у миру
Још има наде
Кад трка стане...

НЕ ТРАЖИ

Не тражи
Да лавез паса
У даљини –
Не буди сећања
На твоје село
У јесењој тишини.
На одјек бербе грозња
У првој кривини
Иза дома дремљивог
Твог,
У срцу села
Утонулог.

Не тражи
Да збришем са лица земље
Ликове наше ондашње,
Уснуле
У мрежама романтике
И суптилног заноса,
Згрануте и затечене од збиље
Као од стварности одсечене,
Запретене
У неком свом свету.

Све тражи,
Само немој
То благо, то нежно откриће
Што се нама зби:
О дугама сни –
- како премошћују биће
И причају
Најлепше приче
О љубави чистој.

Само то немој,
Нек' нас увек спаја и оно што раздваја –
- две луталице, пролетеле,
На животној летици
- неуморног пропелера.

Биће ти немогуће
Охладити срце вруће
Од љубави горуће.

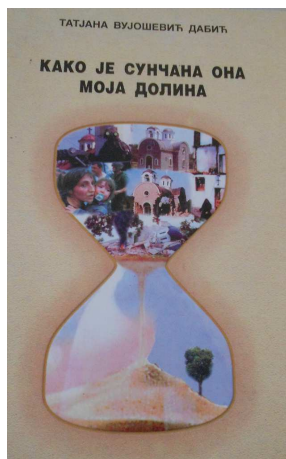
ВАРАЛИЦА

Смешиш се ко чаробница
Не силази ти срећа слица
Мислиш да си заводница.
А испод врелог погледа
Да уместо срца имаш само комад леда
-не зна нико

А ја као задњи просјак
Тражим кутак
Као лопов
Свој тренутак
Чекам да оду сви
И дођеш ми...

Све си опчинила
У искреност убедила
Нема шта, права злоћа,
Ништа слађе
Од забрађеног воћа.
Нада сину.
Доћићеш мени на истину

Зато као задњи просјак
Тражим кутак
Као лопов
Свој тренутак
Чекам да оду сви
И дођеш ми...

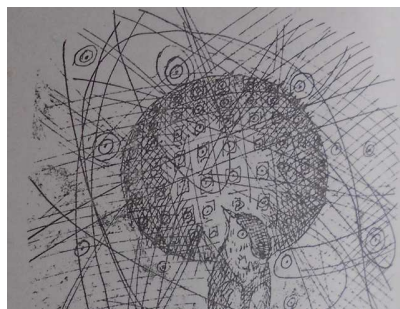

ПРИТАЈЕНИ КРИК

Болне су ноћи
Ишчекивања
Нешто дивно да се деси:
Свити гнездо
У пордично језгро
Као некад
Без плаћања туђих грехова.

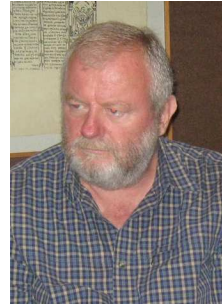
Болни су дани када одлете
Жеље испуњене
Остају ко клет.
Казна
Да се опет чека
Нека Мека
Неки дани, дар са неба
Дате у свом кутку скраси
Ко блажени слет.
Пристајање у мирну луку
Уз тихе страсти.

Болан је мук
Ко сове пој и хук,
Кад у туђој кући
Дреждиш као мумија
И скопне снег
Чекаш, сањаш
Да се нешто дивно деси
Ко што је
Стицање свога дома
И његови осмеси.

АЛЕКСАНДАР ДАВИНИЋ

И Александар (Живојина) Давинић рођен је 15. марта 1954. Године у Власотинцу, где је завршио основну, а средњу школу у Лесковцу. При Југословенском институту за новинарство фебруара 1979. Године завршио је Новинарску школу, Вишу економску у Лесковцу, а апсолвирао је на Филозофском факултету (књижевност) у Приштини. Више од 25 година био је дописник Политике експрес из Лесковца, а 8 година дописник Политике из Врања и Лесковца. Давинић је објавио две књиге – „Врањски бисери“ и „Бисери са јужне пруге“ (коју чине текстови-репортаже објављени у Политици).

Александар Аца Давинић, некадашњи светски број један "јахач на плочама"-диск-цокеј (у дужини вођења програма - 200 сати)), глумац, певач, рокер, радио водитељ, хумориста, продуцент многих певача и група и новинар, ма где да се налази за себе каже да је Власотинчанин. Овај некада у поп и рок музици стални сарадник Би-би-сија, Радио Луксембурга, Радио Фиренце, Европе веле Саар, Радио Београда, Београда 202, Студија Б, Радио Сарајева, Радио Скопља, Радио Загреба, Радио Љубљане, Радио Сплита, Радио Ниша, Радио Лесковца... је пажњу светске, европске и домаће (СФРЈ) јавности скренуо на себе 1972. године уређујући и водећи веома популарне забавно-музичке емисије и непрестаним (24 и 48 часовним вођењем диско-шоу програма у градској дискотеци. Пре недостижних рекорда које је постављао у вођењу програма Давинић је 1973. године на такмичењу најбољих диск-цокеја ондашње СФРЈ био трећи одмах иза Зорана Модлија и Ивана Балента Тратинчице, а затим се отиснуо у друге воде.¹²²

Већ дуже време Давинићева књига "Врањски бисери", за коју каже да је издао као новинар гастарабајтер у Врању, је постала најтраженија и најчитанија у граду под Пржаром. Због тога је огромна већина Врањанаца позајмљује да би је прочитала.

Врањанци су као Власотинчани, док књига не почне да се оговара, олајава, напада, рка и плује сви се праве као да никад нису чули за њу. "Врањски бисери" су управо због свега тога добили статус који и заслужују – тренутно су постали најтраженија и најчитанија књига на овим просторима. У предговору и рецензији је јасно речено да се ради о духовитим догоровштинама из врањског краја које се препричавају широм света (штапају и објављују на многим светским медијима). На један леп

¹²² *Напомена:* Податке из животописа, на молбу аутора студије, уступио је Александар Давинић.

духовит и сатиричан начин показује се сва довитљивост, оштроумност, мудрост и духовитост ових вредних људи. Нема сумње, то је Врање и заслужило. Јер, овакав "репро материјал"- договштине за Риплија и врцав хумор могу само да имају прави Врањанци. Александар Давинић у "Врањским бисерима" бележи догађаје из даље и блиске прошлости Врања и околине.

II

БИСЕРИ СА ЈУЖНЕ ПРУГЕ - Александар Давинић је ведро биће из Нушићеве галаксије, иако не претендује да буде комедиограф. Он је пре свега врцави вицмејкер, скупљач анегдота и творац каламбура са југа Србије, првенствено у јужњачком жаргону. У Ациним „Врањским и бисерима с јужне пруге” сједињују се вицеви, анегдоте, гегови и, пре свега, каламбури. Пре него што напише своје ведре, врцаве и китњасте приче, исприча их својим пријатељима и прати њихове реакције – тренутке када

наступи смех. Увек је спреман да разгали, насмеје, орасположи... И нема границу. Пушта машти на вољу и на своје и на читаочево задовољство – филује познате и непознате форе и фазоне. Воли да прикупља и духовите аберке (гласине) па их бележи у свој новинарски нотес. Онда их уобличава вицкастим измишљотинама. Циљ му је да увуче читаоца у свет ведрине, без намере да увреди и унизи. Уосталом, како неко рече, „Врањски бисери” нису монографија Врања. У овим озбиљним временима смеха и хумора никад доста. Нека се не љуте потомци Зоне и Калче. „Врањски бисери” имају само један циљ – шалу. А Аца је увек у форми за писање кратких и лаких форми. Воли да меша стварност и фикцију, па да то зачини хумором. Рођен је у Власотинцу, али често је у Врању, где неуморно тражи бисере. Аца је, пак, новинар у срцу и души. Био је поуздан и вредан дописник „Политике” из Врања. Красила га је и репортерска ексклузивност. Опчињен је и музиком: средином седамдесетих година прошлог века, када смо били млади и леви (сада смо само леви, зар не?), поносно је носио етикету вансеријског ди-џеја у СФРЈ. Знао Ацу и као гурмана, па ме не чуди што често записује и рецепте јер воли да кека (једе) и не мари за мере (килограме). Аца Давинић да смрша? Којешта. Па, годинама је одвајао од уста да се угоји.

(...) А ко пожели да упозна Александра Давинића, сигурно ће га наћи на путу добронамерне шале и неодољиве ведрине. Задња пошта – јужна пруга: Лесковац – Врање - Власотинце и југ Србије.¹²³

¹²³ Петар Мићковић, уредник викенд издања Политике, рецензија, Врањски бисери

МИЛАН ДИМИТРИЈЕВИЋ

I

Милан С. Димитријевић је рођен 24. августа 1947. године у Лесковцу. Дипломирао је на Природно-математичком факултету у Београду, одсек астрономија, 1972, године, одсек физика 1973, године. Магистрирао је 1976, а докторирао 1978. Године. Објављивао је песме у заједничким збиркама, Нашој речи, Студенту, Књижевној речи, Фронту, Песмопису, Спектру, Нашем стварању и другима листовима и часописима.

Милан Димитријевић објавио је 45 научних радова од међународног значаја, а 84 научна рада у националним часописима. Написао је шест уџбеника из астрономије (за ученике гимназије). Члан је Академије Нелинеарних наука, Москва, Друштва астронома „Руђер Бошковић” (председник), Друштва астронома Србије, Међународне астрономске уније, Европског астрономског друштва, Евро-азијског астрономског друштва, Москва. Добио велики број награда и признања.¹²⁴

Објавио, између осталог, збирке: „Песме” и „Космички цвет” (Просвета, Београд 2003).

II

ПЕСМЕ - Када би стварност непосредно погађала наша чула и нашу свест, када бисмо могли да успоставимо непосредну везу са стварима и сами са собом, верујем да би уметност била непотребна или, тачније, да бисмо сви били уметници, јер тада би наша душа увек треперила у складу са природом. Покушај да успоставимо ту везу дао је резултате у „поетском случају” господина Милана С. Димитријевића, збирком „Песме”.¹²⁵

¹²⁴ Лексикон писаца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003, стр. 26. *Напомена:* Милан Димитријевић је завршио физику и астрофизику у Београду. Доктор је физичких наука. Пише поезију. Био је министар науке, технологије и развоја СР Југославије 1993. и 1994, директор Астрономске опсерваторије у Београду од од 1994. до 2002. године, уредник *Srbian Astronomical Journal* од 1987. до 2002. Један је од најзаслужнијих чланова Астрономског друштва „Руђер Бошковић” на чијем је челу био од 1982. до 2004. Главни и одговорни уредник астрономског часописа „Васиона”, органа овог Друштва, је био од 1985. до 2004. године. Организатор је бројних међународних и домаћих астрономских скупова. Бави се астрономском спектроскопијом, посебно утицајем судара атома и јона са наелектрисаним честицама на спектре звезданих атмосфера и лабораторијске плазме (Штарково ширење), као и историјом и филозофијом астрономије. Улази у ред наших најплоднијих и најцитиранијих научника и највећих популаризатора астрономије.

¹²⁵ Дејан Ђорђевић, *Поетске димензије Милана С. Димитријевића*, приказ објављен у више листова и часописа и недељнику *Наша реч*, Лесковац 2006.

Димитријевић је разумео намеру многих својих претходника и начинио поетски подухват поступком замене појмова: тамо где је било срце стајаће сунце” (В. Миљковић: Поезију ће сви писати).

(...) Он оправдава самим песничким чином своја стремљења ка даљинама и астралном; тамо где престаје наука, почиње поезија: „*Кренуо је/ Оптијен свежином просветалих извора/ По бесконачности звезданих простора/ Тамо, где се завршава дуга.*” Простори за којима трага песник стваралачки су у перцепцији, слике имагинације. Међутим, песник је понекад у срцу самих срећних простора а понекад, чешће, далеко од њих, опсесивне трагалашке журке да им се приближи, да утоне у њих. Сталан је тај зов. Песник штити своје послове од деструкције времена. Он успоставља специфичан однос према времену. Он се снагом својих сећања благо супродставља времену као сили растакања: „*Тражио сам мир у безмирју/ Али је време ишло испред/ Морао сам да читам трагове.*” Простори су бесконачни, а време је ипак мерљиво и то трептајима звезда поручује аутор. У „бескрајном плавом кругу”, налазимо и звезду поезије Милана Димитријевића и то као „поетску персону”. Песник њоме сагледава несагледиво, мери немерљиво, види невидљиво. Успоставља равнотежу времена и простора. Суштина њене лепоте невидљива је и зато поета непрестано чезне и пати. Али ништа није коначно, па ни човекова патња. Поред простора среће, постоји женски лик који вида време у поезији Милана С. Димитријевића. Тај лик је легитимитет и енергија самом стваралачком чину. Није обичан, он је светао и, наравно, поетски снажан. Он милује, очарава, зауставља време, благосиља и васкрсава. Таквих примера је на претек у нашој и светској поезији (Дантеова Беатрича, Петраркина Лаура, Ленка Дунђерски Лазе Костића).

Димитријевић снагом идеалности долази у додир са стварношћу, али је свестан тога да песма није живот, да је паралелна животу. Она се догађа. Није заслепљена реалношћу нити истином, она слуги и једно и друго, и само на тај начин испуњава мисију. Свака песма је окружена космичком тишином.

(...) Само онај који уме на прави начин да доживи поезију Милана С. Димитријевића, може оваплотити своју слику Космоса и Човека.

III

КОСМИЧКИ ЦВЕТ - Нови увид у књижевност остварен је недавно избором из богатог и разноврсног песништа о космосу, књигом „*Космички цвет*” Милана С. Димитријевића, астронома, физичара и песника. Нова и неочекивана светлост бачена је у неизмерну дубину поетског стваралаштва на ову тему.¹²⁶

Мистериозна драж тајновитих простора универзума оставља у стиховима хировит одблесак. У излетима у астралне даљине песници

¹²⁶ Дејан Ђорђевић, приказ књиге Милана С. Димитријевића *Космички цвет*, (Просвета, Београд 2003) Васиона, ЛП, 2004, стр. 3

проналазе унутрашње делотворне резонанције и неисцрпне проломе побуда за раскошну калеидоскопију доживљавања. У том рефлексивном осмишљавању предмета једнако им је стало до тога да слику света уроне у интелгибилно поимање, као и да је изражајно украсе и живо обоје. Овде су ствари симболи вечности који нас окружују. Све њих, спознаје да се много лирски заноси урушавају, наводе да потраже упориште између сна и јаве, у прозирној апстрактности астралних простора васионе. Дух под притиском мучне напетости елементарним заносом несвесно тежи за лепотом, према тајнама несаопштивог Апостолута. Они на крилима своје имагинације одлазе у звездане просторе и живе у блиском духовном додиру са космосом.

Можемо се дивити различитим видовима искуствене стварности, динамици модерног живота, функционалности техничке цивилизације, али астронаутика неће застрти нашу визију о лепоти космоса.

Избор песама за ову Антологију би се могао назвати личним и тематским, или рецимо скупом стотинак најлепших песама о космосу по избору састављача. Изостављањем речи Антологија, за коју се мисли да тако много значи и безгранично обавезује, ништа се заиста не би променило. Књига је састављена са намером и планом који је довољно очигледан. Ниједна антологија није песнички законик, па ни ова не жели да то буде.

„Бирао сам оне које у мени поетски најдубље одзвањају, у уверењу да ће многи од ових стихова на трагу старе идеје о универзалној кореспонденцији уметничких вредности, отеловљеној у сагласју облика, простора, светлости, звукова и хармоније одјекнути и у другима – каже Димитријевић у Предговору збирке „Космички цвет“.

И самом аутору ове врло захвалне књиге било је немогуће да уврсти све песнике који су писали на ту тему. Не заборавимо да је Димитријевић пре свега астроном и он се тако и овде понаша. Својим телескопом пажљиво посматра и бележи у овој књизи једну по једну звезду са неба књижевног.

На крају да књижевно разумним чињеницама оправдамо аутора да је овде у питању властитост антологијског избора и ауторска посебност таквог чина, што је неспорно и оправдава његов приватно-лични увид у ову врсту поезије. Према томе, неспорно је да овај избор може да излучи неке уметнички достојанствене резултате, чији се домети могу вредновати без неких умањених књижевних критеријума.¹²⁷

За скоро четири деценије научног, књижевно-поетског, монографског, историографског, уредничког, публицистичког и предавачког рада, Милан С. Димитројевић је објавио више од двадесетак књига, укључујући ту и иновирани издања превода његових уџбеника. Уз то, научна библиографија овог аутора бројала је 2003. године нешто мање од 700 јединица. У међународним часописима публиковано му је, према овој библиографији, 169 научних радова, уз два прилога монографског

¹²⁷ Дејан Ђорђевић, исто, стр. 3.

карактера, у коауторству са проф. др Николом Коњевићем. Од тог укупног броја 85 радова му је штампано у најеминентнијим европским и америчким астрономским часописима. Уз то, дао је драгоцен допринос организовању научно-стручних скупова и конференција међународног значаја.¹²⁸

Димитријевић је свестран и полифон стваралашки ум, који мисаоно и духовно унапређује обухватан рад на аналитичко-хронолошком разматрању и проучавању развојних токова историје, српске и шире јужнословенске астрономије, на савремен начин, уз сагледавање појединих фаза у динамичној процесуалности. У новије време, након личних-поетских прилга и студија, организовано и у знатној мери систематизовано, покреће и успоставља вишезначне везе између астрономских, астропесничких, ликовних, ужепоетичних и симболичних појава у уметности и естетско-визуелним аспектима српског средњовековног новчарства. Јединственом антологијом поезије *Космички цвет* вредно је обогатио издавачка настојања ове врсте у нашој литератури, а припремио је и једну сличну, селективну, антологију бугарске поезије.

Уметност песничког стварања је за Димитријевића, као и за школу и радионицу академика Миодрага Павловића, из које је изашао, суптилна и деликатна, и у знатној мери се издваја од осталих креативних прегнућа, па ипак није апсолутно и у свему аутономна. То је непрестано сучељавање унутрашње духовности са спољним светом материјалности, борба против сила нереда којима треба овладати и успоставити изванредан склад, сличан хармонији небеских сфера. У сложеном процесу самоовладавања текао је његов развој од разних дечачких песама, преко првих објављених стихова у књижевним публикацијама до збирке *Песме* (2003). Бити песник за њега је значило истовремено бити сличан и близак другим људима, али се разликовати од њих снажном креативном свешћу и могућностима непрекидног самоодрастања, на путу до финализације поетских остварења; и то у дијалектичком сукобу са собом, природом, космичким сферама, које се духовно освајају, са великом муком и непрекидним делатним прегнућима. За њега, као и за Миодрага Павловића, и оца, Сергија Димитријевића, поезија, литература и уметност су у сталној вези са богатим и сензибилним животом и вишесмерно напрегнутом односу са њим.¹²⁹

¹²⁸ Никола Цветковић, Милан С. Димитријевић – научник светског гласа и имена, *Наше стварање* 1-2, 2002. године, стр. 83-84.

¹²⁹ Никола Цветковић, Милан С. Димитријевић – научник светског гласа, *Наше стварање*, 3-4, 2012, стр. 362. *Напомена*: У фусноти стоји: Миодраг Павловић, *Поетика модерног*, Графос, Београд, 1978, стр. 28. *Друга напомена*: Овај опширан приказ рада Милана С. Димитријевића (у два наставка) пролог је из књиге Николе Цветковића „Астроном, песник и друмовник“ (Животопис и библиографија).

МИЛАН ДИМИТРИЈЕВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

УЛИЦА

Зашто си се развукла водоравно
Нацртана сивилом мождане коре,
Кривудаш, но течешкао вода равно,
А све што носиш, водоскоком горе.

Кости под тобом гризу корење времена,
Смета им звекет костију над њима.
У зимским ноћима од од досаде, ветром
Заурлају месец скупа са псима.

У пролећну зору кроз росу на паучини
Могу се видети румена испарења
Крви са твојих плочника што на пучини
Неостварених хтења
Чине се, једра црвена
Што тера на ветром бола
Не дочекавши сунце
Удаљују се... за звездама...

Киша времена шкropи ситно растиње патње
Што тихо трули камену међу пукотинама
И своје цветове нуди странцу до себе
Који их корачајући, окупан мислима
Згази...

ТРЕНУТКУ ПРВОМ

Заорао си просторе плугом времена,
Огњем попалио беспућа
И нестало...
Утопио се у бујици прснуте бране,
Коју си начео.
Али је остала плодна њива,
И пепео ватре којом си сазревао.
Разасуте честице које још тињају
И кат кад, ухвате корен и почну да зру
Смислом, коме си не познајући га тежио.

НА РАЗВАЛИНАМА ГРАДА

Каменили су ме мермером са бреговља
Давне реке су ме китиле муљевитим облацима
Мртво семе са млинских каменова
Јалова земља са међаша граничника
Урасли у псовку.
Где су моје клисуре деспоте?
Где су сишли моји народи?
Разраслог у криво надахнуће
Брда ме псују одјецима
Развлаче ме мрави и потоци
Чак ме и моје камење напушта
Раздрагано протоком времена.
Рђа појела оклопнике
Ненашле погодбени начин постојања
У очним дупљама ситан звер нашао лог
Изгорео мирис паљевине.
Где су смерни мирјани деспоте
Што пола неба озеленише
Да вичу на моје гавранове
Где ваздух, кипући вечерњим звонима
У страху од нечастивог да налеће на крошње
Где је истинолики старац да сазива
На одбрану града.

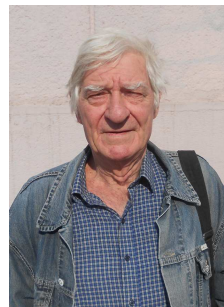
НА РУШЕВИНАМА ГРАДА

На рушевинама необичног облика
Тражио сам намере градитеља
Али они су отишли у журби
А крв сок Сунца и земље
Преточила се у биље
Земља није хтела да дели са мном
Тајне мртвих
Камене плоче су добро чувале
Одаје довршеног трајања
Али њихова недовршена истина
Пробијала је пределе времена
Дрхтала је на врховима прстију
Као звездана пена на биљу

Незадовољан тумачењима
Кренуо сам да нађем наличје ветра
У жубору простора да осмислим
Склониште у себи ненађено
Да растегнем растезање тренутка
У левкастом гротлу времена

САВА ДИМИТРИЈЕВИЋ

У свечаном четвороброју *Нашег стварања* 4/2003, у одредници „Белешке о ауторима”, уз име Саве Димитријевића стоји: Сава Димитријевић, књижевник. Рођен 1938. у Лесковцу. Књиге прозе: *Свеће у снегу*, *Баче поголеме од сокаци*, *Камењ на памет и Подсисарчани*. ТВ драме: *Господин Клео* и *Мој ујак чудо од детета*; позоришна драма: *Верглаши* и драмски текст у рукопису: *Ће се жени Мика Дуз*. Живи у Лесковцу. И он, Сава Димитријевић, мој колега, дугогодишњи новинар Радио Лесковца, сматра да ова одредница довољно казују о њему! Да му поверујемо. Уз широки осмех, и неку врсту само њему разумљиве журбе, на једно моје питање о његовом животу и раду, каже: „О томе све најбоље зна Тома!”¹³⁰

Лако ме је убедио, јер знамо да је – тако! У том, дакле, свечаном броју (насловна страна је видно обележена крупним бројевима 1953-2003) Сава Димитријевић се нашао у добром друштву најбољих лесковачких, али и познатијих српских писаца чији су се радови ранијих година нашли у *Нашем стварању*, па су се, по избору главног и одговорног уредника Димитрија Тасића, били део новог одабира. Свечани број *Нашег стварања* – поводом пола века излажења - штампан је на више од 270 страна, а „*Изабране странице*”, односно прилози из ранијих бројевима, заузели су – 121 страну!

П
ЛЕСКОВАЧКИ ФЕЛИНИ - Литерарна појава Саве Димитријевића, половином педесетих година, у листу „Наша реч”, и у тек покренутом часопису „Наше стварање”(1953) значила је литерарно суочење са једним даровитим учеником лесковачке Гимназије¹³¹.

Поред првих песама у листу „Наша реч”, часопис „Наше стварање” 1957. године, из броја у број, објавио је три приче Саве Димитријевића: „*Дводинарка*”, „*Наш пољар*” и „*Црвено и плаво*”

¹³⁰ Сава Димитријевић мисли на Томислава Н. Цветковића, који је о њему доста писао и, за разлику од већине лесковачких писаца, који су крајње немарни, води педантну евиденцију, има богату документацију и библиотеку, а Димитријевићу је неколико година био – директор у Радио Лесковцу, где је он новинар од оснивања те станице, уредник Дневника и, накратко, главни и одговорни уредник и директор.

¹³¹ Томислав Н. Цветковић, Сава Димитријевић – лесковачки Фелини, Помак, бр. 21/22, јули-децембар 2001, стр. 20.

небо''. Од те 1957. године, до данас, Сава Димтријевић исписује свој не мали стваралачки опус писца хроничара, публицисте, репортера, драматичара.

За све оне који су слушали бројне радио репортаже, репортерске записе, незаборавну серију *„Породица Недељковић“*, читали Савине приче, гледали позоришну представу на његов текст *„Вреглаши“* на сцени Народног позоришта Лесковац – ваља рећи: да је Сава аутор више радио драма (емитованих преко Радио Београда, Радио Загреба, Радио Пуле, Радио Лесковца; да му је Телевизија Загреб емитовала два драмска текста: *„Мој ујак чудо од детета“* и *„Господин Клеон“*, да је новинар испрва *„Наше речи“*, па Радио Пуле, а сада Радио Лесковца, да је више прича објавио у *„Нашој речи“*, *„Нашем стварању“*, *„Политици“*, *„Освету“* и *„Помаку“*.

Године 1990. у новопокренутој едицији *„Наше речи“* – Документарна проза, књига I, објављена је књига *„Свеће у снегу“* – људи и сокаци старог Лесковца, књига коју сам препоручио издавачима надахнуто:

„...Ово је књига медаљон – у правом, и преносном смислу; чуваће се истрајно, а читаће се страшно. Ово је књига сановник – толико је у њој нежних, дирљивих, лирских, изаплотних, ноћобдијских снатрења, чежњи и надања... Овакву књигу могао је да испише само песник, сањар и снохватица... Ово је књига која се пише једном, а листа увек при помену Лесковца и духовитих Лесковчана.”

У оквиру поменуте едиције - *„Наша реч“* објављује (1994) и другу књигу Саве Димтријевића *„Баче поголеми од сокаци“*, а те исте године, Удружење писаца општине Лесковац, објављује му трећу књигу *„Подсисарчани“* са поднасловом као и код две претходне књиге: *„Људи и сокаци старог Лесковца“*. Годинама већ, *„Наша реч“*, из броја у број, објављује надахнуте текстове Саве Димтријевића под насловом: *„Из старог Лесковца“*, текстове неуморног трагача, неодољивог заговорника, оданог штитника и брижног чувара свега типичног за Лесковац и Лесковчане.

Сава Димтријевић је један од значајних писаца чија је претежна преокупација, нарочито последњих година, Лесковац и Лесковчани. Наравно, пре тога не заборављамо знамените Лесковчане који су своја најбоља дела исписивали „на лесковачком”: *Сима Бунјић*, лучоноша Српског позоришта (*„Дочек краља Милана у Лесковцу“*), *др Жак Конфино* (*„Мој Јоцко“*, *„Моји општинари“*), *Наталија Арсеновић-Драгомировић* (*„Лесковчанин у Паризу“*), *Сретен Динић* (*„Наша работа“*), *Драгољуб Трајковић* (*„Ладовинке и фотелјке“*), *Добривоје Каписазовић* (*„Лесковачке чарламе и заврзламе“*), *Брана Митровић* (*„Искрице из Дубочице“*)...

Међутим, у односу на предратне завичајне писце Лесковчане – Сава је нешто особено; особеност његовог дела огледа се у задивљујућој хроничарској знатижељи и упорном настојању да осветли разгрананање

„стабла” Лесковчана – успех појединих породица и или суноврат других, те увећавање града и угледа његовог по ослобођењу од Турака.

Обићи бројне улице и сокаке, разговарати са стотине Лесковчана, може само стваралац који осећа неизмерну љубав према своме граду и суграђанима и има одговоран однос према задатку који је себи поставио. Као заговорник Сава уме да доведе саговорника у ситуацију да исприча баш оно што је карактеристично за саговорника и његову породицу, као и за комшијске односе и градске ујдурме. Све књиге Саве Димитријевића писане су на лесковачком, и прича тече лако и лакореко, забавно и заводљиво у маниру осведоченог приповедача.

%

Сава Димитријевић, као и остали савремени завичајни писци Лесковчани: *Слободан Костић Коста*, *Раде Јовић*, *Ненад Кражић*, *Гордана Томић Радојевић* - показују својим остварењима да је изражавање у дијалекту и могуће, и да изазива знатижељу и у срединама у којима се не говори „по лесковчаки”.

Стрпљив саговорник, а издашан приповедач, Сава је литерарним умећем допринео да казивања саговорника буду живописна, занимљива и узбудљива. Он на суптилан начин одсликава дух старог Лесковца, „српског Манчестера”, нарави и менталитет доброћудних Лесковчана, шароликост чувене лесковачке чаршије, милозвучност лесковачког говора којим се Лесковчани служе и данас, и овде, и свуда где се нађу.

„У Лесковац кад дођеш – ил’ ће идеш од реку, ел’ према реку, а десно и лево су север и југ...”

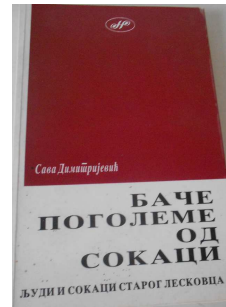
%

Ваља поменути да лесковачки говор има своју граматику (аутор *Јован Јоца С. Михајловић*), и свој „Речник лесковачког говора” (аутор, професор *Брана Митровић*). Зашто не рећи и то да су књиге Саве Димитријевића спомене на стари Лесковац, кога више нема (у стварности), али га има у памћењу преживелих и потомака им, прерастајући тако у Незаборава! Моје казивање о писцу Сави Димитријевићу, и његовом делу насловио сам: „Сава Димитријевић – лесковачки Фелини”. Приклонио сам се напису „Мој приватни Фелини” извесног *Жарка А. Спасића*, објављеног у „Нашој речи” 20. септембра 1995. године, коме Сава, у посвети, поручује: „На Жарка Спасића што у Београд живи, а на Лесковац стално мисли и сања плескавице, ћевапи и кои ти незервативи на цкару.”¹³²

¹³²У чувеном Прегледу лесковачког књижевног стваралаштва Д. Трајковића помиње се и С. Димитријевић: „Поред раније поменутих песника и приповедача, у Нашем стварању су објавили своје песме: Никола Цветковић, Првољуб Пејатовић, Димитрије Тасић и још неки који нису издали посебне збирке, а од приповедача Сава Димитријевић и други. Сава је недавно написао и драму „Верглаши” која је прошле године приказана у лесковачком Народном позоришту, Преглед...стр. 123.

III

БАЧЕ ПОГОЛЕМЕ ОД СОКАЦИ - Један од најпознатијих и најбољих лесковачких писаца *Сава Димитријевић*, дугогодишњи новинар и уредник Радио Лесковца, у књизи под занимљивим насловом „*Баче поголеме од сокаци*” (људи и сокаци старог Лесковца, Наша реч, уредник Михајло Дедић), записао је много занимљивих згода и незгода. Писао је језиком препознатљивим за југ Србије, односно лесковачки крај, а по властитом признању, све његове приче су - истините. Из те занимљиве књиге, која је можда и понајбоље дело Саве Димитријевића, издвајамо неколико прича које приказују дух старог, непоновљивог Лесковца и његове људе спремне на шалу, досетке и дружења.

%

Милан Мазнић воли да попије, а највише се весели у хотелу „Круна”. Цигани кд чујев да је у кафану - саберев се и цело Подворце иде да гледа како се Милан весели. Из Подворце је и музика сс трубача Шефкета.

-Марсељезу! Марсељезу ми свирајте! – казује Милан.

Шефкет и цела музика свирив му „Марсељезу” и било коју песму оће да чује. Милан је највише у друштву Душана Чолака, касапина, у дрвену касапницу над реку куде мос. И едев они и пијев и на Милана се пријела цигерица од теле.

-За тебе, Милане, ако треба и теле ћу да закољем! – казује Душан Чолак.

И ткој и направи - доведе теле, заклаше га куде реку, извадише из теле цигерицу и онакој још врућу испекосе гу на цкару куде ноћне ћевапције.

У поноћ Милан и Душан Чолак отидев сс фијакер у Светоилијску цркву. Милан улегне у дзвонару и повуче конопац и зазвони дзвонара у поноћ, дзмни дзвонара и од силно звонење град се пробуди и узбуни. Јер, дзвонара кд дзвони у тој доба и у било кое доба кд неје време за тој - тој је или узбуна или мобилизација. Ујутру, Милана викнев у општину и он плати казну што је у нић кд му нее време звонија дзвонару Светоилијску.

Милан много време проводи по кафане – ако га дом не испрати музика, ондак га пијаног донесе неки од пандури. У кафани му се пријатељи и други гости обраћају за лекарску помоћ.

-Докторе! – казуе му еднпут ники кафански гост – много кашљам, начесто сам заневаљаја, назеб ники може бити!

-Добро је кд кашљаш! - казује му Милан.

-Како добро, докторе! Кд ме уфати кашаљ не могу до ваздух да дођем!

-Е, сг ће видиш за које је боље да кашљаш него да не кашљаш! - казује Милан и наручује да дође фијакер. Седоше у фијакер и отидоше на Светоилијско гробље. На гробље искочише из фијакер и Милан казује:

-Јованееее! Јоване, кашљаш ли, бре, како си!

Ал, из гробље – ништа се не чује.

-Живадине! – вика Милан - кашљаш ли, Живадине, како си, бре, Живадине!

Из гробље - па се ништа не чује.

-Ете - казје Милан на онога што је пошја с њега из кафану - ете, чујеш нешто, јавља ли се ники, жали ли се ники на кашљање, чу ли се Јован, јавља ли се Живадин!

-Не чујем ништа! - казује онј човек - не чујем ништа и ники се не јавља!

-Ееее! - вика Милан Мазнић - и не мож ги чујеш - они не кашљав и нема ги више. А ти кашљаш и туј си. Добро је. См ти кашљај и ништа се не секирај!

%

Тома Ципулка кд се напије цели штосеви паре од иљадо и две иљаде фрља у шпорет. У јесен закла свињу, направи вешалке и спржу и викну Бошка Јаћимовога, Леку берберица Каракеју, а њи се нагњете и Мика Каракеја. На астал све што од свињу може да буде - изнесе се. Жена на Тому Ципулку донесе бокал од три четири кила вино – ладно, дирек из бчву у подрум, пени се. Она донесе - они попише. Савка донесе и други болак - они га попише, побрго него онј први. Бошко Јаћимов и Лека Какакеја - суви бурићи. Све што се изнесе на астал, а нее вода – они одма попиев. Тома Ципулка казуе:

-Савке, донеси други бокал!

-То је трећи! - казује Савка.

-Добро, Савке, донеси трећи бокал!

Савка стоји пред врата, а Бошко Јаћимов казуе:

-А, не, не, Савке, немој да доносиш, више не можемо!

А Тома Ципулка диже руку па акну у астал - све се чаше окренуше наопачке.

-Па, добро, бе - вика Тома Ципулка - кој је овдена наређује и господари, мајку му! Савке - донеси! Ја сам газда.

У собу - зорт. Седиш туј и нема мрдање док Тома не каже да се иде. И ткој - до пладне едење и пијење!

%

Сава Димитријевић, тај виспрени лесковачки новинар, приповедач и песник, записа:

„Оној што је имало да буде - дође и беше!”¹³³

¹³³ О раду Саве Димитријевића писао сам у Политици, аали и другим листивима и часописма и притом посебну пажњу посветио његовом познавању лесковачког дијалекта и уметничким вредностима његовим дела, која су својеврсна хроника старог Лесковца.

IV

СТАРИ ЛЕСКОВАЦ САВЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА -

Чије фамилије нема у хроничарским записима Саве Димитријевића, тај ће тешко доказати да је Лесковчанин. Тако некако говоре у Лесковцу. А како и не кад Сава Димитријевић већ деценијама марљиво и предано бележи приче о људима и сокацима старог Лесковца, добронамерно завирујући преко плота у комшијске баче.¹³⁴

Како у првој књизи своје трилогије обједињене речитим поднасловом „Људи и сокаци старог Лесковца“, „Свеће у снегу“, сам аутор каже, то је само покушај да се о људима који су постојали и још живе исприча понешто, и то њиховим аутентичним језиком и начином мишљења, о нечему што припада и њиховим животима и Лесковцу (стр. 7). Не претендује он да своје записе назове ни студијом, ни хроником, ни реконструкцијом живота. Једноставно, то је – прича! Истинита. Прича којој верујемо. Прича чији су ликови прави људи, који су ходали или још ходају улицама Лесковца. Оно што посебно привлачи пажњу јесте чињеница да су ову хроничарски записи (у недостатку боље терминологије, а за потребе ове анализе, жанровски ћу их тако одредити) писани, како рече писац, њиховим аутентичним језиком. Свака реченица потврда је лепоте и непоновљивости лесковачког дијалекта.

(...) Наслов друге књиге „Баче поголеме од сокаци“ могао би да буде заједнички наслов читаве трилогије. Пробамо ли ову синтагму да „преведемо“ на књижевни језик, видећемо колико губи на значењу, које јој управо даје дијалекат: „Баште веће од улица“.

(...) Књига која затвара трилогију носи једноставан наслов, сасвим другачији од претходна два: „Подисарчани“. Већ на самом почетку јасно је одређена и (опет просторно) омеђена тема прича које је чине. Реч је о фамилијама које живе у сокацима подно Хисара, брда чија је историја нераскидиво везана за судбину града.

(...) Време тече, догађаји се полако одмотавају са непрегледног клупка званог живот. Лесковац се мења и опет остаје исти. Лесковчани се сећају, заборављају, домаштавају, препричавају. Сава Димитријевић слуша, записује, исправља, дорађује. И има права на то. Јер и он је један од њих.

¹³⁴ Милена Стојановић, Поглед из баче на сокак – Стари Лесковац Саве Димитријевића, Наше стварање, 3 – 4, 2008, стр. 117. Напомена: „Уз Исар време се плк троши...“ (Сава Димитријевић: „Подисарчани“). Напомена: У Нашем стварању, бр 3-4/2008. о Сави Димитријевићу дата је следа белешка: Сава Димитријевић, песник, приповедач, драмски писац. Рођен је 1938. године. Књиге прозе: Свеће у снегу, Баче поголеме од сокаци, Камен на памет, Подисарчани; ТВ-драме: Господин Клео, Мој ујак чудо од детета; позоришне драме: Ће се жени Мика Дуз (у рукопису). Живи у Лесковцу.

САВА ДИМИТРИЈЕВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ОЧИ ТВОЈЕ МЕ ГЛЕДАЈУ

Сањам ли –
Очи твоје ме гледају

Очи твоје ме гледају
А мене у речима нема
Мисли не могу да ме нађу
Изгубио сам се у твој погледу

Очи твоје ме гледају
Руке да испружим не би те нашла
И да кажем оно што осећам
Глас мој до тебе не би стигао

Очи твоје ме гледају –
Нестаје све што ниси ти
И све је ту, а ничега нема –
Очи твоје када ме гледају

Очи твоје када ме гледају –
Ја долазим из сна,
А ти се враћаш у бајку

Сањам ли –
Очи твоје ме гледају.

У ПЕТАК У ПЕТ

На овом углу овде одакле почињу мисли од
тебе и до тебе
Може бити подне, може бити вече, а могу да
падају и кише
Ал један ћечовек ипак дуго да стоји на њему
и да пита себе
Да ли те у петак у пет заиста никада неће бити
више.

Ова улица овде може протати уточиште и
пружити наду
Свим бродовима који не могу да нађу своје
луке.

Ал нема тог угла у овом граду
На којем ме у петак у пет за тобом неће

заболети рука.

У петак у пет враћају се сви прошли дани, а
тебе нема више.
И знам да све што је било опет иде од тебе
и до тебе
Само никако не могу да смирим у рукама себе
Јер знам да ће у петак у пет увек да падају
наше кише.

ТОЛИКО ТЕ ИМА У СРЦУ

Ако је живот само један тренутак у времену
Онда си ти тај тренутак због кога треба живети –
И чак и да хоћу
Тебе је немогуће заборавити –
Толико те имам у срцу

И док ти љубим руке
И уснама односим топлину
Са твојих меких дланова
За сећање које ће ме чекати –
Чак и да хоћу – не могу те заборавити

И кад би ме све мисли напустиле
Ти би остала
Јер и када те нема –
Ја те не морам тражити
Ти си увек у мојим мислима
И чак и да хоћу
Не могу те заборавити

Толико те имам у срцу

ДИВЉА РУЖА

Доћи ћу босих ногу табана незрелих
До жбуна у коме бујаш
Да ти ноктима засечем кору зелену
И усне вреле да ти положим на рану
Сву бујност и мирисавост да испијем твоју
Дивља ружо

Да ти корење уплетено откријем прстима
И ноктима да га засечем
И усне вреле да ти положим на рану
Сву дивљину да ти испијем за тренутак
Дивља ружо

Нема више земље, нема више неба
И нема до тебе ни једне жене!

И све се пред тобом у пламен претвара
И у грчу губи
Па смо онда једно, па смо онда исто
Као обала кад обалу бљеском сунце љуби!

ПРИЈАТЕЉУ ЗА РОЂЕНДАН

Сутра ћу изаћи ван села
И набрати букет родних њива које су
скласале у поље

Од тврдиx мишица копача и мотика
нахрањених снагом
Испешћу велии венац и надојити га знојем
Да не увене од оног часа када ћу доћи

Од велике ширине пољазаграбићу прегрш
утрина
да јако прсне блејање оваца, мук крава и
песме чобанске

Записаћу све то сунцем у срце
И претворити га у мало трајање
Да не изветри до оног часа када ћу доћи

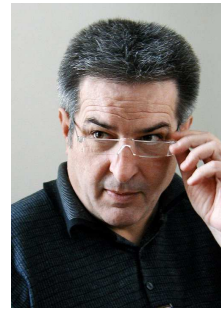
Кад сутон загризе плавим зубима поље
село ћу моје урамити у грудима да ништа не
заборави

Очима ћу заграбити рало и као звезду га
спустити на десни длан
И доједрити првим ветромкоји иде из села
у град!

ЉУБИША ДИНЧИЋ

I

Љубиша Динчић, новинар, публициста и писац. Рођен је у Лесковцу 1951. године. До сада је објавио књиге – драма *Државна тајна*, *Живео народ* и *Прелубници*, а аутор је великог броја радио драма. Његов позоришни комад „*Државна тајна*” игран је на сценама у Новом Саду, Београду, Крушевцу, Куманову и Лесковцу. Аутор је романа *Уклето* и књиге *Бела земља* (белези). Динчић је аутор монографије „*Школа поред реке*“ написане поводом 100. годишњице ОШ „Светозар Марковић“. Добитник је октобарске награде градова Власотинца и Лесковца за новинарство и драмско стваралаштво.

II

БЕЛА ЗЕМЉА - Људи срећније руке, рођени под срећнијом звездом, одњихани у бољим колевкама, крену светом, обиђу многа знаменита места на овом земаљском шару, запишу своје утиске и од тога направе литературу. Ону, не тако честу, путописну.¹³⁵

Почело је то на овим просторима са Љубом Ненадовићем, његовим Писмима из Италије, наставили су потом Исидора, Раско, Црњански, Десанка и још по неки значајнији српски писац и путописац...

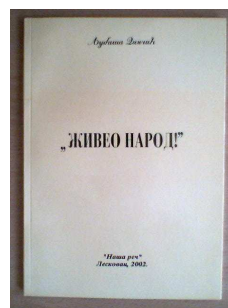
Љубиша Динчић није имао амбицију да уђе у круг поменутих, а ни пара да обиђе она места о којима су они писали и којима су се дивили, и своје дивљење записано понудили читаољству. Пише о селима нашег краја. И, ево већ неко време, из броја у број Наше речи, читамо његове сјајне, лирски надахнуте, људски топле текстове о селима. О селу се много причало и писало, много се прича и данас, сва је прилика да ће се о селу причати и писати и у времену будућем. Али како, на који начин причати и писати о селу? Брана Ловренски и Милош Тасић су писали о селу у најбољим манирима соцреализма у новинарству и новинама. Жика Лазић и Душан Савковић су о селу писали са увредљивом иронијом до карикатуралности...

(...) Љубиша Динчић избегава све ове замке, зналачки и професионално. Перо искусног новинара и врсног znalца села, сасвим сигурно и без подрхтавања, исписује сјајне странице о селу у свом и нашем невеселом

¹³⁵ Светолик Станковић, Истина о селу, рецензија, Љ. Динчић, Бела земља објављен, стр. 211.

времену и на овом не баш срећном простору. Има у тим текстовима изврсних описа природе, чеховљевски интонира них, оригиналних досетки о лубеницама које се сунчају, врцавих дијалога са саговорницима. Уме Љубиша Динчић да разговара о свему што мучи сељака. Нађе за саговорнике и оне који су се тек сада сетили да су са села, да имају њиве и ливаде, воћњаке и винограде, да мотика нема уграђене чипове већ обичну дрвену држалицу и да се њоме веома једноставно рукује, па је се треба прихватити без предрасуда, да би се преживело у овим тешким и мучним временима. Али Љубиша Динчић не карикира, не подсмева се ничему и никоме, покушава да све разуме и да свему да свој, лични печат казивања. Блесне овде – онде понека саркастична реченица, исплива на тренутак иронија осенчена благом сенком свакидашњице, али све је то са мером, јасно видљивом намером да аутор поштује своје саговорнике и да о њима пише са великом љубављу врхунског професионалца. Динчић не драматизује своја казивања о селу али и не улепшава. И ту је негде, на средини, заправо тамо где је најчешће истина о селу и сељаци ма. У томе је заправо, највећа вредност ове књиге.

III
ЖИВЕО НАРОД - Кад је пре неку годину лесковачки новинар Љубиша Динчић написао своју прву драму „Државна тајна” знао је добро да је то најтежи књижевни род који најпре подразумева добру дозу талента и нешто више занатског искуства. Тај текст постављен је у лесковачком Народном позоришту и одигран је четрдесет пута што се мерено неким параметрима може сматрати успехом ако се зна да су поједини текстови великих аутора само премијерно извођени и никад више, бар на сцени поменутог позоришта. У то време код Динчића се јавља права књишка амбиција и као резултат тих његових напора имамо и текст друге драме под насловом „Живео народ”.¹³⁶

Кад већ имамо и други драмски текст, сасвим је извесно да се не може заобићи навика поређења у смислу питања има ли напретка у овом духовном предузећу. Могло би се рећи да има у смислу што аутор приликом писања „Државне тајне” није имао на уму неке принципе Аристотелове поетике у смислу поштовања јединства времена, простора, места и радње. У драми „Живео народ” ови принципи су у доброј мери заступљени, а ако се томе додају и добро одмерене и распоређене дидаскалије, напредак је више него очит. Иначе, сама драма „Живео народ” је једна снажна метафора о још свежем времену које смо на размеђи двадесетог и двадесет и првог века слуђени преживели, метафора

¹³⁶ Станко Миљковић, Сваки кавез јури своју причу, рецензија, Живео народ Љубише Динчића, Наша реч, Лесковац, 2002, стр. 49..

о времену у коме су комунисти отпевали своју последњу националистичку лабудову песму, којом су један народ гурнули у гето и безнађе. Кроз причу о малом провинцијском циркусу и његовим актерима, испричана је управо прича о нама самима, прича у којој аутор није понудио неку нову наду, а нада нам је данас најпотребнија. Иако су актери драме талог са дна људског живота, појединци међу њима комуницирају лепом књижевним језиком, што на крају не сме да чуди. Међутим, поједини ликови говоре и својим кућним дијалектом, па се то може узети као мана овог текста. А сваки читалац ће моћи да се одреди према овом тексту, тек кад драму као књигу буде имао у рукама.

IV

УКЛЕТО - Најдраматичнији моменат романеског првенца Љубише Динчића „Уклето” јесте само проклетство, усудност или дословце насловљена уклетост. У дубини бића сваког његовог лика постоји једна тајна у коју је немогуће проникнути, да се нико не може, без остатка свести на своје видљиве поступке и да се прича о њиховом животу у књижевној стварности овог дела расплиће строго судбински, односно фатално.

Градећи своје дело од неколико међусобно преплетених приповедних и временских равни, аутор то чини издижући их симболично до уклетости породице, поднебља, читавог света. Овај наоко препознатљив оквир у коме се одвијају све познате равни послужио је аутору да причу обликује лирски, поетски и уметнички вредно исказом древне бременитости поруке да је све морало да се догоди, ако се збило.¹³⁷

После узлета у тајанствене пределе драмског стваралаштва (драме „Државна тајна” и „Живео народ”) прекаљен за смелије литерарне подухвате Љубиша Динчић, у стваралачком преображају залази својом прозом у један комплексан књижевни жанр, роман.¹³⁸

„Уклето” Љубише Динчића је по броју страница на колебљивој граници између дуже приповетке и романа. Насупрот развијеној фабули, временско – пространој каузалности, имамо модеран тип романеске структуре. Сужава се епска наративност, фабула се редукује, временске и просторне одреднице се релативизују. Тако се постепено, у прозни текст уграђују елементи лирског израза. Тема романа „Уклето” је исувише позната (распад породице, проклетство), у књижевности већ толико употребљавана да се опасно приближава граници семантичке „испражњености”. Фабуларно језгро „Уклетога”, премда заплета у чисто класичном смислу баш и нема, твори „историја” једне од многих

¹³⁷ Саша Хаџи Танчић, рецензија, Уклето, Филекс, Лесковац 2004.

¹³⁸ Дејан Ђорђевић, Тематска конвенционалност модерног израза, приказ (Љубиша Динчић, Уклето, Филекс, Лесковац 2004), Помак, бр. 27 - 28, јул – децембар 2004, стр. 37.

породица располућених између патријалхалног менталитета и „усуда” који долази са новим временом. Градећи своје дело од неколико међусобно преплетених приповедних и временских равни, аутор то чини издижући их симболично до уклетости породице, поднебља, читавог света. Овај високо препознатљиви оквир у коме се одвијају све поменуте равни послужио је аутору да причу обликује лирски, поетски и уметнички вредно исказом древне бременитости поруке да је све морало да се догоди, ако се збило, наводи у својој рецензији књижевник Саша Хаџи Танчић.

„Уклето” је роман лабаве композиције (руши се временско-просторна узрочност, присутни су хронолошки скокови). Проза је врло близу лирском исказу. Догађаји се описују у дисконтинуитету, онако како се одвијају у самом аутору и његовим јунацима.

(...) Једна од особености овог романа је то што сви ликови говоре језиком којим говори и сам наратор. Индивидуализацију и карактеризацију писац надокнађује њиховим размишљањима и животима који живе и тиме доприноси да читалац може доживети „пуноћу” литерарне слике која му је предочена.

(...) После свега, очигледно је да Љубиша Динчић није превише инсистирао на формалном перфекционизму, већ успева да једноставно исприча ону стару, увек исту и увек различиту, причу о егзистенцијалној мучнини. Одабирајући да прича о губитницима Љ. Динчић је одабрао надмоћну уметничку позицију и та надмоћност је искоришћена. Суд о постојању списатељског талента Љубише Динчића никако није у питању; ваља рећи да од овог писца читалац још увек више очекује.

Љубиша Динчић новелом или малим романом Уклето, заглаван у тајне лесковачке котлине, исписује доказе за једначину по којој се изводе тачне формуле и сразмере непријатељских сила пред којим човек нашег простора нема куд да се склони. Живот је вековима био тежак и уклет, како у Лесковцу, тако и у целој Србији, услед чега ни смрт не успева да стави тачку на патње људи које је тај живот изневерио. Отуда визија бесмртности као последице зле силе која има натприродно порекло и подиже мртве из гробова, ако већ сама природа, заједно са већ уобичајном издајом лепих очекивања од наопаке судбине, није успела да засити глад за смисленим животним расплетима, како би се упокојила душа смртника. (...) Бајковита повест Љубише Динчића игра на карту препознатљивих превредновања повести на крају бурног српског двадесетог века. (...) Код Динчића је видљива тенденција да кроз пример Јефимијевог доба, пуног злодуха српске давнине, ратно Огњеново спасавање и поратно његово страдање, уз три доказна става, изведе једначину на поуку читатеља; и то није лоше, утолико што није афектирано ни претенциозно. Писац је применио средства која одговарају достигну циљу, за који се на сву срећу, мудро определио.¹³⁹

¹³⁹ Драган Тасић, Формула уклетости у три доказна става, Завичајни круг и српске теме, Филекс 2006.

ЉУБИША ДИНЧИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВИДОВДАН

На Видовдан
Заболела снага
Узјахало камење
Потерало постројене утехе
Сломљених ребара.

Громови ишчекују тренутак смрти
На путу славе
Корак до пакла.

Снагом несанице
Стиже понуда мача
Ветар витла осветом
По дубини душе неверних
Везује голоруке
У славу Господа
Смрт да прославе.

Секире замахују страхом
Гасе задихане петролејке
У гори лелека.

На одорима погинулих
Слављеници грабе воловину
Из утробе ваде грабљивице
Отимају последњи
Залогат отаџбине.

Страх стигао на наплату
Нуди понос на трампу
Комад неокајаног хлеба
Да целат окуси срамоту победе.

ГОРА

Подигла се гора
Залутала у орлово грање
Пробудила путеве
окаснелих љиљана.

Небо црвено од стида
Прогања убледели Месец.
Тера зору у сан.

Мирис празнине
У поноћном гају
Слуша дисање ноћи.

Судбина мрака
Пошла на исповедање
Свицима у загрљај.

Ноћник се игра
Пропланком тишине
Путује мирисом
Без корака
Да не пробуди птице.

НЕВЕСТА

Уморна јесен
Заводи пијане сватове
Трубе из грања
Најављују вино у трансу
Заслађују мокро оро
До дна потопа.

На свадбеном одору
Украдену невесту
Издаје невиност.

Одлазе голи ждралови
Јаловим путосмером
Глуvari застала месечина
У ноћи похлепе
Улицом срама.

Живот пружио прилику
За бежање.

НАГОДБА

Пораз бацио живот на коцку
Одузео глас мукобољи
Ужас запресио јаловину
Не даје мирис босиљку.

У утробу троглаве аждаје
Потурили Мару деспотову
Уплакану ранама
За свадбени дар султану.

Силином јатагана

Стефану образ с лица паде.

Јутро се поверило дану
Понудило образ и главу
Гласно ускликнуло
Србију да пробуди.

Уздахнуо шебој после росе
Устале птице из потаје
Моле Господа
Да сиђе из небеске авлије
До алеје Косовских божура.

Изађе из тмине Коле Рашић
Дохвати Сунце
Изнуди опрост Свевишњег
Што ће много крви
Видети преко нишана.

У дану за нагодбу са животом
Звезде су јецале пољем
Угаснуле у камен за нова гробља.

Пробуди Светог Симеона
Кажи му да је мираз враћен
Султанијо Маро
Деспотицо!
У часном крсту осванула.

САМОВИЛА

У таверни Јадертини
На палуби страха
Млада Српкиња
С пиратима спава.

Кћи официра најамника
Ађутанта пучине славе
Барјактара краља Радослава
Освајача и тамничара

На Јовановим ливадама
Уместо клетве
Изникао пркос.

За празник руковети
Први откос камом
Љубомором прети.

По туђој земљи
Вилин коњиц
Сенком обиграва.

Булеваром поскока
Задах пољубац нуди
Страх море буди
У рајама харфе
Свет полуди.

Радослава Српкиња
Пупољке плете
Подигла туђи барјак
Мртву стражу постројава
Огањ царство дарива
Шаком туђе земље
Светом крвљу залива.

ИСТИНА

Улицом слободних дрвореда
Заинађене стране
Отимају плен истини
Деле кукавицама златно ордење.

Груди им бисте победника
Из парка издајника
Састављају аманет
У спомен побијених.

Нуде страху да полуди
На дан утаје поноса
Наређено травама
Да певају оду пакости.

Смеју се у колони поданика
Повијени гласовима ветра
Дозивају убице на славље
Уз ватру која не подноси живот.

Плен пребројава мртве
Заражене болом
У паклу огња тенкови среће
Награђују осветнике бесом.

У страху рукују се каме
Часте именима пораза
Вином из долине презира
Смрт да изненаде.

Живот позива на поделу части
Алејом побијених
Арије устаника певају грабљивице
Гласом таме грешнике зову.

Поглед као слобода
Долази посмртно с оне стране света
Води стрелце у крвави пир
У одбрану голготе

ВАРОШ

Успиње се варош уз кањон
Као трогода ждребица
Све до Орловог гнезда
Забада нож у срце Кукавице.

Вода силази низ слапишта
Мази и препире с камењем
Дави у Ђавољем виру
Нејач зове у помоћ.

У грмљавини воде и стења
Покривена свиленом маглом
Крије се кућа Борисова
Божијег витеза
Са демонским мачем.

Виде га неверни
Како трчи уз брег
Да самује у дивљини
На лози купине.

Варош у вучјој јами
Размењује празно време са досадом
Бежи у хладовину
Од исте слике у огледалу.

ВИНОВНИЦИ

Викалиштем протиче Племенка
Дрхти Уздух потонулог раја
Гром удара у слепо клепало
Тера облак до ћоравог краја.

Уз дрндало старог крајпуташа
Бригомукком зора закорачи
Ту у тмуши Тошиног Гајдаша

Ноћобдија песмом законачи.

Зрела јесен златну битку бије
Низ падине Росуљских брегова
Ружица се уз Бисерку вије
До чаршијских ага и бегова.

Уз невештих боема тираду
Вино судбу на разговор зове
Док Острозуб заваљен у хладу
У чокоте разврстава снове.

У амбису стара беловина
Росне муке капљу са дрозере
У бачвама бубри медовина
Заноснија од женске невере.

Пакост свади са бесумљем разум
Спокој нуди развод неспокоју
На портама локот слави тулум
Зловила се смести на присоју.

Не да вину да сазри у храсту
Разум му се фарба у црвено
Кроз виноград ластари не расту
Нит потомство ђипа на колено.

Косци српом у покољ кренули
Објавили рат белим радама
Виногради у зору свенули
Зајецали над нашим надама.

САМОЋА

Лавеж паса у грудима
Дозива живот
Прогања
Незадрживу смрт у потрази
За тобом.
Парче Сунца у оковима
Бежи да ћути.
Живот на граници спаса
Моли се страхоти
Да заборави
Понављање дана.
Отвара прозор да уђе небо
И поздрави
Додиривање самоће.

ДУШАН ДОЈЧИНОВИЋ

Душан Дојчиновић (1972, Лесковац). Члан Књижевног клуба „Глубочица“ из Лесковца. Пише и на дијалекту, фантастичну прозу и крими приче. Поезију му је објавила Хелена Химел на порталу „Кутија љубави“.¹⁴⁰

ДУШАН ДОЈЧИНОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПЕТЛЕНЦЕ

(комедија мора даље)

Такој је Кичкок
чувен редитељ
чини ми се гледаја на вр'
кров у Енглеску
и настаја је филм
„Север северозапад“
психо трилер

У данашњо време
петленце је превртљив
човек
једно мисли
друго пише
треће работи

опањкава човека
па дојде
да се с њега гости

пеленце је малецно
и вика семисирче
и за ралику од кокошку
не сноси јајца
сву ноћ кукуриче
и кад стамњује
и кад свањује
па га народ вика
петленце
лажовенце

¹⁴⁰ Наше стварање Лесковац 1-4/2014, стр. 139. Напомена: Песма „Петленце“ објављена у Нашем стварању 2014. године, а песма „Крочила си, крочио сам“ на порталу „Кутија љубави.“

КРОЧИЛА СИ, КРОЧИО САМ

Крочила си у моје мисли
и више те не пуштам,
ускочиш у моје очи, и
лудо срце, а оно трепери,
куца ли куца, прескаче,
без тебе, хоће из груди да искочи.

Није црно мастило којим
песму ти пишем
црне су твоје очи
које ме инспиришу да ти пишем
али тише, пробудићеш,
немирне душе...
Крочио сам на твој праг, прогнан
од многих одбачен
ко' матори руски хрт
постадох ти драг
И ти ми показа небо
звездано, романтично
преподне, уз глејд свеће
Хвала ти до неба за
још једне тренутке среће..
И није црно ни вино
којим исписте, из огромних
чаша,
наздравиште...
Црна је коса твоја
коју погледом, испијам
додирнух у трену
осетих лептириће, осетих немир
у грудима,
једну дивну црну, жену.

МИХАЈЛО ДОЈЧИНОВИЋ

I

Михајло В. Дојчиновић рођен је 29. септембра 1934. године у Броду, општина Црна Трава. Основну школу учио је у Броду и Предејану, а гимназију је похађао у Лесковцу, Чачку и Шапцу. У Новом Саду је завршио средњу медицинску, а у Београду Вишу медицинску школу. Студирао је филозофију у Београду и Скопљу. Правни факултет завршио је у Нишу. Као средњошколац, у Шапцу и Новом Саду привлачи пажњу књижевне јавности. Његов књижевни рад заступљен је у заједничким збиркама: *Песмопис* (Лесковац 1977), *Глубочица између обала* (КК Глубочица, Лесковац 1986, 1988, 2003 и 2004) и *Збирци радова лесковачких писаца* (Удружење писаца општине Лесковац, Лесковац 1988). Песме су му превођене на француски и македонски, а приче на руски језик. У раду књижевних клубова био је ангажован као члан Управног одбора КК „Светислав Вуловић“ у Лесковцу, члан Управног одбора и председник КК „Глубочица“, члан Управног одбора Удружења писаца општине Лесковац и члан редакције листа за књижевност, уметност и културу Помак. Од значајних књижевних награда треба поменути Октобарску награду Лесковца и Златну значку КПЗ Србије.¹⁴¹

II

КЊИЖЕВНИ РАД – Дојчиновић је објавио следеће књиге песама: *Сунчева река* (Социјален борец, Битољ 1971), *Звездане кише* (Просвета, Ниш 1974), *Шапат бреза* (Културни центар Лесковац 1977), *Заустављено време* (Литера, Ниш 1979), *Вертикале* (Нова просвета, Београд 1988), *Помоћни зов* (Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 1991), *Одбегле тишине* (Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 1994), *Љубав на мрављи поглед* (Удружење писаца општине Лесковца 1998), *Уштапове шуме* (Филекс, Лесковац 2004) и *Додури* (Филекс, Лесковац 2006). Објавио је збирку прича за децу и младе *Венац од звезда* (Удружење писаца општине Лесковац 2004), и романе *Требежина* (Филекс, Лесковац 2008) и *Мртвица* (Филекс, Лесковац 2011).¹⁴²

Михајло В. Дојчиновић је песник који је своју присутност у поезији потврдио са седам збирки песама. Овај песник је од почетка бављења поезијом изабрао сажет песнички израз, онај чија су изворишта у поезији Момчило Настасијевић и Васко Попа. Поезија овог песника окренута је

¹⁴¹ Михајло Дојчиновић, *Мртвица*, Филекс, Лесковац 2011, стр.120.

¹⁴² Михајло Дојчиновић, *Мртвица*, Филекс, Лесковац 2011, стр. 120.

човеку и животу, дакле оној непоновљивој и божанској лепоти којој нема прамца. Отварајући се према свету, овај песник истовремено одређује свој однос према њему и однос света према оним загонеткама које би песник да разреши и осмисли.

*Изнад темена
камени нишан
у небо*

*Беоњаче Чемерника
као глад
огњем разарају равнице*

*Јека земље
у зебњи
(Камени нишан)*

Песник је свестан да му је суђено да дели судбину свог народа и отуда чини покушаје да јасније дефинише координате оних веза којима су људи крвно везани за постојбину. Овде није реч само о историјском памћењу, већ и о хуманистичкој димензији самог песника и о његовој решености да поезијом искорачи из опне властите судбине, да одбаци скромну кућицу пужа и да слободно дише под озвезданим небеским сводом.

(...) Посебно ваља указати на слојевитост поезије Михајла В. Дојчиновића.

*Из погребне ноћи
обале
измамиле месечеве сокаке*

*Каравани
приближили ћувике
злаћаним стазама*

*Од чуда погледи морнара
остали заковани
у звезданом ињу
(Звездано иње)*

Покаткад осетимо у његовим стиховима и благу печалбарску тугу и сету, ону коју је понео од детињства из црнотравских успаванки. Каткод се овај песник окреће прошлост, он то чини једино из разлога да боље протумачи стварност, јер тешка је и неописива грешка заборавити корене.¹⁴³

¹⁴³ Др Славољуб Обрадовић, Траг у времену, Зборник радова лесковачких писаца, Удружење писаца Лесковца, Лесковац 1998, стр. 13.

III

УШТАПОВЕ ШУМЕ – Михајло Дојчиновић у свакој својој збирци задржава језик и ток и остварује поезију препознатљивог сензибилитета и лирског штимунга у коме се мисаона нит провлачи једним снажним током, али и садржи нове акценте и нове валере. Он је у збирци „Уштапове шуме” препознатљив али и на известан начин нов. Он је благо замишљен, увек отворен према доживљају, али и склон необичним језичким склоповима, ствара углавном лирске минијатуре које се одмах не отварају поимању и које захтевају пажљиву сарадњу читаоца, изазивајући асоцијације на дубоко запретене доживљаје и осећања.

У овој збирци „Уштапове шуме”, чији и сам наслов изазива различите асоцијације и позива на размишљање, Дојчиновић је нешто отворенији, ако се тако може рећи, према читаоцу и сам открива смисао и дубоке токове своје песме, али ипак углавном остаје у оним пределима духа, сензибилитета и осећања која су га карактерисала и раније.¹⁴⁴

%

Збирка „Уштапове шуме”, девета у низу Дојчиновићевих песничких књига, садржи 63 песме испеване у потпуно слободном стиху.¹⁴⁵

Реч је, махом, о кратким песмама, каткад минијатурама, у којима кондензован и непосредан песнички исказ поцртава лирску експресивност збирке. Притом, звуковна језичка димензија Дојчиновићевих стихова, иако не поседује традиционалну ритмичност, изражену, пре свега, у правилном метру и рими, даје збирци посебну субјективност. Песников језички материјал, чести необични склопови речи, спајање наизглед неспојивог, изазивају, како каже рецензент књиге Николај Тимченко, „асоцијације на дубоко запретене доживљаје и осећања”, у песми „Сећања”, на пример:

*Звездају сећања над скретницама врелих одрона
игленим кошмарима и ђерданима вратоломних роса
искованих раздања у распрелом ињу ватре
и кораку јагунастих бичева*

Тешко је, намах, растумачити песничке слике и метафоре које доносе Дојчиновићеве стихови и проникнути у њихову симболику и смисао, али њихова учесталост, понављање, енергија којој исијавају, откривају нам,

¹⁴⁴ Н. Тимченка, рецензија, Уштапове шуме, Лесковац 2004.

¹⁴⁵ Др Душан Јањић, У знаку светлости и тајанства, Помак, 29/30, јануар-јун 2005, стр. 24-25; Приказ преносимо у целини.

ако уронимо у њих и читамо их од корица до корица, песникову поруку, ма колико она, треперава, у фрагментима измицала нашем поимању.

Ако је наслов збирке срж смисла целине, онда су „Уштапове шуме” срећно изабрани наслов, јер ова, на први поглед, загонетна синтагма озрачује целу збирку, дајући песмама које је чине кохезивно својство. *Уштап, пун месеца*, и шума имају мноштво симболичких значења и буде различите асоцијације. Упућују, најпре, на песников додир са природом, на његову блиску везаност за њене феномене кроз чије испреплетане слике и спрегове он одгонета свет и суштину човековог постојања.

С једне стране, наш песник посматра месец, дакле и уштап, преваходно као симбол, преображаја и раста, шуме види као извор обиља и плодности и као посредника између земље и неба. Уштапове шуме, мада део природе, симболизују целу природу, бујну, животодајну, пуну светлости.

Целина збирке је у знаку светлости, сјаја:

*У сјају
ружиних усана
бисерне године
уткале
чаробне ватре*

Дојчиновићеви стихови купају се у сјају „тек запаљених уштапових шума”, разиграни су облаци, зоре, брзаци, птице, макови, разиграно је „око дана”, кише су раскалашне, ветрови пребрзи, врлетни, кршни; таласају „златне власти траве”, обале су зажарене, планине раскошне, крв узаврела; у располућеном дану царује биље, горобиље – руже, булке, јаглике, маслачак, ђурђевак, божури, траве. Царују и зоре, кад се дан буди, зоре плаве, заплавеле, запаљене, ужарене, заискрене, седефасте, зоре потопа, пропланци зора. Песник „Уштапованих шума” осећа природу живом, динамичном, доживљава је као непресушну животну радост:

*Невидљиви цветови срца
Бокоре травама среће*

Природу, испуњену сјајем и мирисима, Дојчиновић слика разним бојама, али превлађујућа боја његовог лирског универзума је бела. Бели су облаци, галегови, облаци, беле су брезе, руже, реке, голубице, лабуднице” (на прсима белих лабудова љуљашка усамљеног месеца), беле су белине. Доминација белог има очито сврху да се призори сјаја и светлости јаче нагласе у збирци.

У песмама Михајла Дојчиновића приметно место добија небески свод, уз месец, и звезде, тако да песник проширује свој доживљај природе на целу васиону. Плутају, у стиховима, космосом звезде захуктале, заблуделе

(„сјајне кугле неба”) „разлама се запаљено небо”, „са неба силазе громови”, „камен двори сунцем потопљени”, „на разиграним жицама пукотине сунца”.

У његовом песничком сазвежју чујемо стихове из песме „Докови“:

Докови
Застају по сечивима стопала

Ватре
У узаврелим чежњама

Сакривени набори
У усијане научине

Кроз бројне метафоре и персонификације васиона се оживљава, постаје блиска, уплива се у земне ствари („Залудела сазвежђа/ нестају у бури недогледа/ и уплићу душу/ у непознате ветрове”). Успоставља се нераскидива веза, бришу се границе између небеског и земаљског.

Дојчиновићева књига није, међутим, једнозначна, обележена једино светлошћу. „Уштапове шуме” имају и своју другу страну, додуше мање видну. Символизују и тајанствено означавају нешто што је загонетка, недокучиво, несвесно, нејасно, мрачно. Шуме и ноћ крију своје тајне, несазнатљиве, непојамне („У тајнама шума /језере бисерни погледи/ несмирених снова/ и руку); својим чинима залуђују, обузимају намернике („У венама шума/ стао зачаран поглед), станиште су натприродних бића („Чаробне виле/ шапатима ноћи/ опчиниле дах река/ и сагорелој гори/ подариле сопствена срца). Знак су таме, ноћних мора („Ноћне море/ сузама засениле уштапове шуме/ ветрове несном несанице).

У свет уштапових шума улазе ненадано и самоћа, туга, очај, бол, нарушавајући склад ведрине и радости („Избија бол /у тугу предака). Превагу, ипак, односи светлост као излаз из мрачног беспућа („Капи сунца /разбиле распуклине водопада”, „Стабла ужарених зора /пробудиле звездано гледну висину/ зачету у лишћу бреза).

Тако се у Дојчиновићевим песмама смењују и преплићу светлост и тама, као два вида самог живота, сатканог од среће и несреће, радости и туге. Јарки, пак, призори природе, од којих су саздани песникови стихови, оквир су за његове лирске рефлексije о судару два животна принципа, о времену, вечности, пролазности, смислу живљења.

Збирка „Уштапове шуме”, сликовита и мисаона, приказује Михајла Дојчиновића као песника особеног стваралачког формата.

У једној од својих песама, „Издајека“, Дојчиновић поручује:

По жити огњева
Прити

*Чело земље
У ужегле стабљике
Дланови од жита*

*Испод замрачених катија
Заточена светлост
Суновратни увир сутона*

*Издајека
У оку камени поклонници*

IV

САМОЋА И ЛЕЛЕК ДУШЕ - Наш песник из Брода код Црне Траве објављивао је широм земље у разним листовима и часописима. А сада, пред нама је зрели песник који још има унутрашње снаге и јаку мотивацију да разоткрије, именује и варира своје мисли и снове, стрепње, законе и нагибе душе у овим лирским целинама. Његове посланице почињу песмом насловног емотивног кода - „Поноћни зов” и закриљују се симболичним стиховима који инкарнирају унутрашњу стрепњу и загонетно – болно тајанство недодирљивог бескраја.

Недовољност печалног живота избија из многих стихова концизне мисаоности и лиричности, писаних без риме, али не и без ритма који омогућује ненаглашена интерпунктивност; тај жубор речи каткад је слаповит, каткад стешњени точурак, а она опет мутна вода, силна, луда, болна...

Мада стилски-језички сва у модерној фактури, Дојчиновићева песма изненади нас и неким елементима романтичарске експресије, наговештајем тихе клонулости и стрепње, страсти трајања и повргавања страсти у самој клици, у стрмљењу ка вишем избављењу. Песник је час брижни пастир тужних успомена које раздиру душу, час себар изгубљен усред свог завичаја, скамењен, нестало „у вучјем гласу” у самоћама које „другују по трагу несна”. И тако се у бескрај пред нама одвијају секвенце сна и јаве, ти покидани делови филмске траке, једног осећања”.¹⁴⁶

%

Насловна песма „Поноћни зов” наговештава да ће све поћи од храма живота. А куда? „Полемичке линије живота” су само једна стаза. Дојчиновић не тражи централну тему. Он ослобађа медитацију сваке зависности у свакој лепоти тренутка, медијски изазов, оно што извире из рефлексије песника, из опстојања филозофске мисли, можда из једног стиха који ће зауставити и најкритичнији тренутак који нас упућује на НЕШТО.

Тај лирски кисеоник буди мисао, распреда машту и нуди свој субјект. Та побуна лирског сугерише али не условљава. Ми можемо и не морамо

¹⁴⁶ Зоран Чановић, Самоћа и лелек душе, приказ, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 33.

поверовати у смисао постојања таквог живота. Песник каже да је у том „грозничавом говору” метеор „добри живот” („Метеори љубави”).

Срећа ником није наклоњена. Никог није ни издала. Она је дух времена. Човек је доживљава иако „тужне мелодије кидају душу” („Дозиви”). У тој свељудској драми има нешто НОВО. То ново је у несталности мотива у којима су спектарне духовне светлости.

Неисцрпном снагом тумачи духовна пространства. Непрестани изазови су у тумачењу, у претакању, у ненаплаћивању, у напуклинама, у зеленим надама. Можда је то и једини песник коме не сметају парадоксални тренуци. Његове лирске жице дају унутрашњу хармонију, глас носталгије, сан сањалице, пијане ветрове да би „у поломљеним видицима” затражиле и љубав и цветни одсјај и „лик сунца” („Кап суза”).

Пред нама је човек у целом свом достојанству. Он није оптерећен сексом, влашћу, јер „ватрене звезде ватрају своје уморе” („Ватрене звезде”). Пред нама је много животних детаља, право богаство лирских мотива и рефлексивна.

Дојчиновић отвара врата живој поезији рефлексивним тоном лирике, његов језик чини литературу, облик песме, изворишта подстицања на размишљање. Поетска реч у доброј спрези са рефлексивним, са животом из којег извире инспирација”.¹⁴⁷

Песник Дојчиновић пева у песми „Самододир”:

*Гвоздене сенке
Плешу
По ужадима снова
По спиралама осмеха*

*На рези сунца
Разпет дан
Процветава на ружине гране
У нежност
Занемелих белина*

*Зидови зора
Руше мале светове
И мале лепоте сунца*

*У трави остали
Погубљени самододир*

%

Песник Михајло В. Дојчиновић, познат је широј читалачкој публици, јер поодавно објављује песме у многим листовима и часописима. У збирци

¹⁴⁷ Станко Ђорђевић, Звездана зрења укључалих немира, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 34.

„Одбегле тишине” опевају се разноврсни трептаји немирне људске душе. А песник све то повезује са кретањима у васиони. Све је уперено против застоја и тишине.

У погледу форме, метричке и језичке структуре, стихови су посве модерни. Поједини се, чак, узвисују и над нашим песничким стандардима.

Стих је најчешће избрушен, врло поетичан, а израз стегнут. Уочава се стална песничка тежња да са мање речи изрази своје мисли, осећања и сазнања.¹⁴⁸

V

МРТВИЦА – Мртвица је други по реду роман истакнутог српског књижевника Михајла Дојчиновића. У њему се Дојчиновић, после првог романа Требежина, и надовезујући се на њега, предаје евокацији давно прохујалих времена испуњених вековном борбом народа црнотравског краја за слободу.¹⁴⁹

Слично поступку који примењује у Требежини, писац овде испреда причу поштујући историјске догађаје и ослањајући се на релативна документа, записе и предања, али минули стварност дочарава кроз вешто сročене дијалоге и описе којима повезује нити романа састављеног од низа испреплетаних повести и људских осбина у временском распону дужем од једног столећа, од деведесетих година 19. века до краја Другог светског рата.

Роман је широка, епска слика народних буна и устанака, неугасивих тежњи Црнотравац да опстану, да се избеаве из канџи окуртних завојевача, турских и бугарских. То је потресна драма о житељима овог дела југоистичне Србије изложених покољима и нечувеним зверствима. Мртвица, која је, као и Требежина, стратиште, губилиште, место свирепих злоћина, у роману постаје симбол страдалништва једног народа, али и отпора његовом затирању.

У страдања која чине потку романа, Мртвица је и приказ свакодневног живота народа, његових обичаја, у коме има места и за дирљиву љубавну причу. Као реалистичка инкарнација прошлости, књига Михајла Дојчиновића, поред уметничке, има и знатну документарну вредност.

¹⁴⁸ Проф. др Момчила Златановића и проф. др Тихомира Петровића, Одбегле тишине трептај душе, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 35.

¹⁴⁹ Проф. др Душан Јањић, рецензија, Мртвица, роман Михајла Дојчиновића, Михајло Дојчиновић, Мртвица, Филекс, Лесковац 2011, стр. 119.

МИХАЈЛО ДОЈЧИНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

САМОДОДИРИ

Гвоздене сенке
Плешу
По ужадима снова
По спиралама осмеха

На рези сунца
Разапет дан
Процветава на ружине гране
У нежност
Занемелих белина

Зидови зора
Руше мале светове
И мале лепоте сунца

У трави остали
Погубљени самододери

ИЗДАЛЕКА

По житу огњева
Пршти
Чело земље
У ужегле стабљике
Дланови од жита

Испод замрачених капија
Заточена светлост
Суновратни увир сутона

Издалека
У оку камени поклоници

УЋИ

Пређи преко обале
врела од снаге
и бременита од плодова
Пређи преко обале
затреси чуперком косе
и уђи у моје лето
Топлином сунца
нек буде оплођен твој долазак

ПО РАЗБУКТАЛИМ ЈУТРИМА

Мој дах
утиснут у теби
између очију зелених
Па тоја младост
постала
немирне магле планинске
Златним веслима
летим по разбукталим јутрима
с којима смо увек
у загрљају били
Твоја ишчекивања
да не буду више
болсамоће

ВАТРОМ ЈЕ ПЛАМЕНИМ

У њеној коси
заискри
бистро језеро
И мирисом ме опи
цвет рузмарина
А када телом
одапе лукове беле
постадох олуја
да је у ковитлац савијем
и ватра
ватром да је пламеним

С ТОБОМ

Зора зазорила
на раскрсници раскршћа
на плавим таласима
броди брод снова
Зора зазорила
У зеници снова
да стобом
између две сузе
остане скамењен

У КРВИ МИ ЗАРОНИ

Ћути време
у твоје зрењу
И у чекањима нашим
још увек не сачеканим
Зато ти
ужарено око
изађи већ једном
из те твоје
кошуље од пролећа
И у крв ми зарони
до лудила
Да ме не салећу
горке мисли.

ДОКОВИ

Докови
Застају по сечивима стопала

Ватре
У узаврелим чежњама

Сакривени набори
У усијане паучине

СТРАХ

Мучи
некакав страх
у мени
Олује
да те однесу
стрмим путевима
и у неке туђе очи оставе
Мучи подмукли
страх у мени
Зато журим
да се уселим
теби у младе поре
Све док
не срастеш у мој корен

ЈУТРОС У ВРТИЋУ

У вртићу јутрос
Десила се пљачка.
Тек печену крофну
Украла је мачка.

Таман кад је кувар
Другу крофну пек'о,
Пришуња се маца
Па попи и млеко.

Кроз отворен прозор
Она хитро скочи,
А кувару Буди
Мрак паде на очи.

„Да се лопов казни!”
-бесно виче Буда -
„потражићу правду
Код мајчиног суда.”

И суд се одједном
Нашао у чуду,
Дал' да слуша мацу
Ил' кувара Буду.

А судија мачак
Дечицу позива,
Нека она кажу
Да л' је маца крива.

Деца сложено вичу:
„Није крива! Није!
Кад се једу крофне
И млеко се пије.”

У НОВОМ САЗВЕЖЉУ

По трави пале звезде
па никако да препознамо себе
У новом сазвежљу увек
Опчињени

ОД ЖЕЋИ

Лист листу
зажели сусрет
у новом јутру
Дан
преметну њено сребрно тело
по врелим длановима
Од превелике радости
шуме заиграше
птице запеваше
А онда
све се растопи
од жеђи
и врелог сјаја

ДА ЛИ ЋЕШ

Чекам те
а немир полако долази
и заковитлавају се олује у мени
Да ли чешу моме чекању
ипак једном замахнути руком
туго из мог завичаја

ВОЛИМ ТЕ

Моје тајне мисли
односе ме
преко зелених брегова
У шумарку
чезну стазе
и твоје усне
Дан на умору
капље
у једну реч ево ме
У другу реч
где си
У последњој речи
волим те

АКО БИ

Чаврља поток
у потји
с планином
А то место некада
било је наше
Бисером опточена свака стаза
рукама додирнута свака травка
Сада је ту коначиште
свих сотона ноћи
А ако би нас
поново обузела стара прошлост
то наше место
било би мелем
несраслим ранам

У НЕКОМ КРАЈУ СВЕТОВА

Звездо у чежњи
не поткресај моје бескраје
Судба да ме не наткрили
и да тужан не летим с ветровима
Звездо у чежњи
не потресај мој живот
да ми кораи не постану
избезумљена надања
У крају светова
постоји чаробна срећа
зачарарана лепотама твојим
Наше душе
тамо су и настањене
у једном правремену

НЕБОЈША Б. ЂОКИЋ

I

Небојша Ђокић рођен је 1960. године у Бачевини, код Лебана. Завршио је Факултет одбране и заштите у Београду. Песме су му објављиване у Нашем стварању, Нашој речи, Помаку, Лучи, Стигу, Свитку, Лесковчанину, Алијанси и Вечерњим новостима. Прву збирку песама „Долазиш из ветра“ објавио је 1994. године у издању „Хата“ из Београда. Другу збирку песама „Недосањани круг“ објавио је 2000. године у издању Књижевне заједнице „Вељко Видаковић“ из Ниша.

Небојша Ђокић добитник је прве награде на традиционалном конкурс за најлепшу љубавну песму „Жубори са Моравице“, Дом културе из Ивањице издао је трећу збирку песама „Мапа времена“, 2006. године. Заступљен је у више зборника и заједничким збиркама песама. Живи и ради у Лесковцу.¹⁵⁰

Удружење писаца Лесковца објавило је 2012. године Ђокићеву четврту збирку „Између сенке и камена“.

Ђокић је заступљен у Зборнику радова лесковачких писаца.¹⁵¹

II

ДОЛАЗИШ ИЗ ВЕТРА - Говорећи схематично, са извесном дозом Дупрошћавања, аутор стихова „Долазиш из ветра“ пева о теми због које су песници од искона умаkali перо, и која је одувек у жаришту интересовања не само уметности него и општих филозофских рефлексја. И Небојша Ђокић, дакле, пева о љубави у најобичнијем, примењеном смислу речи. У у његовој поетској визији љубав је драга, стварна, од природе, „обнажена“, у исти мах невидљива, етерична, звук или Јелена које нема.¹⁵²

Аутор збирке „Долазиш из ветра“ као да на врху свога пера носи чежњу и лепоту у исти мах. Ипак је поетска реч, „песничко писмо“, потврђује се

¹⁵⁰ Небојша Ђокић, збирка песама „Између сенке и камена“, Удружење писаца Лесковца 2012, стр. 81.

¹⁵¹ Зборник радова лесковачких писаца, КК Глубочица, Лесковац 2013, стр. 36. *Напомена*: О аутору је записано: Небојша Ђокић је рођен 4. октобра 1960. године у Бачевини, општина Лебане. Основну и средњу школу завршио је у Лесковцу, а Факултет одбране и заштите у Београду – професор одбране и заштите. Књижевно стваралаштво: „Долазиш из ветра“, песме (ХАТ, Београд 1994), „Недосањани круг“, песме (Вељко Видаковић, Ниш 2000); Заједничке књиге „Галаксија Миљковић“ (избор из поезије посвећене Бранку Миљковићу, приредио Горан Деспотовић, Удружење књижевника Србије и „Свитац“, Пожега 1998). Заступљен у Зборнику радова лесковачких писаца (Удружење писаца општине Лесковац, 1998). Песме су му објављиване у Нашем стварању, Помаку, Лучи, Стигу, Лесковчанину и другим листовима и часописима. Победник је конкурса „Жубори са Моравице“ за најлепшу љубавну песму, који сваке године расписује

¹⁵² Др Тихомир Петровић, Долазиш из ветра, Хата, Београд 1994.

и овај пут, прожета осећањем неспокоја, тугом и опоменом – изгубила херодистички елемент и престала да буде уживање и радост.

Зар модерни стваралац није песимист и меланхолик? Зар сега у већој мери не побуђује на стварање, него на оно што се зове срећа?

Ђокић има осећај за звук, ритам и смисао за меру, склад и одговорност. Зато се и његове песме читају лако и са задовољством. У исто време руко пис одаје, утисак је, устручљивог и стидљивог ствараоца, који се не игра језиком, не избличава речи, нити прави духовите обрте или семантичке досетке, једном речи, који негује стил без украса и великих гестова.

Изузму ли се местимични недостаци и неравнине, поезија Небојше Ђокића сасвим испуњава основне захтеве уметничког, као што су неочекиваност, непредвидивост и занимљивост.

У време компјутера журбе, саобраћаја, зараде пословне буке – заслужује поштовање и симпатије сваки истински делатник који себе ставља у службу уметности и поезије не као артије и мастила, него поезије као краљице вештине.

III

НЕДОСАЊАНИ КРУГ - У завичајној књижевности Небојша Ђокић је закорачио 1994. године својом првом песничком збирком „Долазиш из ветра” којом је тананим песничким нервом наговестио да неће бити сукоба и несугласица између читалаца и његове поезије. Оваква оцена проистекла је из песничког напора да се рационалним коришћењем речи створи поље равнотеже између жељеног и казаног, што је на крају његовој првој збирци донело атрибут „одмерене” и пажљиво срочене поезије, у којој сасвим добро пулсира песнички крвоток.¹⁵³

Тиме је он скренуо пажњу на себе, како читалаца, тако и кфалификованих оцењивача, уз опаску да се у догледно време од њега може очекивати и квалитетнија поезија. Неки који су тако прогнозирали очито да нису погрешили. Јер, Небојша Ђокић својом новом збирком „Недосањани круг” границе своје поезије помера ка спољњем простору, што указује на чињеницу да смо добили једног зрелог песника који већ успешно гради своју сопствену поетику.

Већ сам назив збирке је једна снажна и јасно одређена метафора попут оне Црњанског - „плави бескрајни круг, у њему звезда”. У овом случају Ђокић види и осећа свој песнички круг, али уместо звезде, у њему је он сам, песник тихог спокојства и човек животне тишине. Нешто као пољубац који се не чује. А што је тиши, тиме је и страсвенији, интимнији. Зато је и његов свет лишен исповедног, мада се једним делом бави интимом али сада из новог угла посматрања себе у односу на свет. Песничка суочавања у односу на себе, окружење и свет су јаснија и одређенија.

¹⁵³Станко Миљковић, *Актикулисани песнички глас*, Лексикон писаца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003, стр. 37.

Ђокић се у својој збирци бави и питањем односа према жени, и то на врло елегантан начин. Жена је лишена страсти, али је у његовој поезији тихо све присутно, загонетна, негде у прикрајку, али вечито у песниковим очима.

Ова Ђокићева песничка збирка велики је искорак ка квалитету и топло га препоручује читаоцима свих узраста.

%

У тишини слутим/ Остаћу сам/ с ове стране ћутања'' – каже песник Небојша Ђокић, а затим одмах додаје као мото збирке песама „Недосањани круг'' речи Леонарда Коена „Не да бих ти ишта рекао/ већ да живим вечно/ пишем ово.'' И, управо између тих двеју одредница траје песник са песмама које се отхрављују самоћи, тишини и забраву, казујући не само своје снове и сновиђења у животном кругу који сања, као што то исказује у песми „Камен прећутао ватру'' посвећену Бранку Миљковићу. (...) Очито је да после прве збирке песама „Долазиш из ватре'' (1994. године у издању „Хата'' из Београда), којом се представио читалачкој јавности, Небојша Ђокић другом збирком „Недосањани круг'' (песме су познате читаоцима Нашег стварања, Помака, Луче, Стига и Лесковчанина) показује не само песничко сазревање, већ и даљи помак у неговању сопственог израза и даљег трагања у поетским токовима.¹⁵⁴

IV

МАПА ВРЕМЕНА - Шта је видљиво на овој Мапи времена? Најпре границе постојања у простору и времену, а то значи: завичајно поднебље осунчане Петрове горе, потом годови – од детињег до духовног узрастања; како се с година ма мења лирски субјект, какве су метаморфозе сиболочног значења његовог односа према животу и свету.¹⁵⁵

Шта је, даље, видљиво на мапи Ђокићевог времена? Оба доживљаја живота и света (а није на први поглед) тесно, судбински су повезане, и неразлучно спојене, у јединствен однос према уметничком обликовању, песничком изразу: песма је могућна само ако је доживљај снажан, а снажан је само ако је трагичан.

(...) Лирски субјект Ђокићеве поезије своју аутентичну будућност препознаје у љубави, болно преживљеној - до неизговора. Свуда сам те помало остављао, вели он, мада понајвише у речима као највидљивијим траговима срца и душе.

¹⁵⁴ Вили Хубач, Круг није затворен, део приказа збирке песама Н. Ђокића Недосањани круг, Књижевна заједница Вељко Влаховић, Ниш 2000, Помак бр. 15 - 16, април - септембар 2000, стр. 35.

¹⁵⁵ Саша Хаци Танчић, Годови, нестрпљиво време, предговор Мапи времена Небоше Ђокића, Дом културе Ивањица 2006. *Напомена*: Прилог је објављен у Нашој речи (Годови, нестрпљиво време), 19. јануар 2007, стр. 7.

На непојамној граници живота са смрћу, љубав прераста у сан, те се лирски субјект обраћа спавачу као себи другом. У строгој сагласности са двојником у сну необухватан је значај вечитог ништа. Зато и каже збогом слици из сна, варци која за мало да му буде све. Најдубљи трагови Мапе времена Небојше Ђокића сежу до прасвета, уздигнућем до Господа, коме се обраћа завршним циклусом.

Овом збирком сроставамо с природом неусиљеном присношћу и срдачношћу гостопримства песниковог завичајног српског Југа.

И после читања Мапе времена дуго ће горети покошене траве на рубу села, а из година посеченог дрвета истицаће нестрпљиво време. Но, коме се заправо обраћају студени гласови, урезани у камен? Песник је и на то одговорио: годинама је измерено све, ма колико оспоравали свако кретање.

V

Покушај скицирања нечега тако апстрактног као што је време захтева храброст и иницијативу. Вербално описивање изогласа времена, и нешто више од тога: песнички таленат. Збирка песама Мапа времена Небоше Ђокића одсликава лирски доживљај стварности у временском бескрају песниковог бића.

Збирка је састављена од пет поглавља насловљених: Мапа времена, Неизговорено, Сlike из сна, Речи и Дах понестали. Стихови су проткани лирским додирима дубоко личног у спрези са етносом и универзумом. Љубав према Господу, саосећање са страдалницима сународницима, породични мејдан – чине основу песниковог бића у коме, ипак, не преста је осећање празнине за изгубљеном драгом. Небијшини стихови представљају ковитлац мисли и емоција, чежњу и наду у привидну стварности и прошлост, сна и јаве.

У првом одељку, песник исцртава Мапу времена антонимичним покретима осећања и упитаношћу над неразмрсивим животним путевима који спајају судбине ван времена и простора. Поистовећивањем са наизглед ишчезлим старогрчким јунацима древних епопеја, песник у савременом тренутку препознаје зов еона и истовремено нежно тка зави чајну елегију.

(...) Писане савременим, слободним стихом, неоптерећене ритмом ни класичном композицијом, песме Мапе времена симболизују песникову тежњу ка неспутаном слободом. Променом *ја-форме* у *он-форму*, песник се идентификује са осталим људским судбинама чије је поистовећивање неминовно услед шаблонизираних животне материје.

Верујем да ће читаоци Мапе времена пронаћи доста свога у овој књизи која својом топлом емоцијом и опоменом пред Богом и људима повезује исконско и савремено, узноси и одбацује, интригира и смирује. Тиме

завређује све препоруке за штампање и презентацију читалачкој јавности.¹⁵⁶

Сваки песник сања да досегне Олимп поетике, да открије онај врх где су назори свега што он треба да учини, да запише, да успостави дијалог са својом богињом. На „*Мапа времена*“ песник Небојша Ђокић јасно је уцртао свој Олимп: *Радан/ одмах ту иза/ моје куће/ био је мој/ Олимп*“

Стихови песме „*Мој Олимп*“ отварају ову књигу која приповеда да сунцем почиње дан, али и живот, сунцем осмеха, за чијим ће нитима песник вазда ходати и који ће га, потом, вратити, а онда се негде нешто догодило, као да човечанство не општи са истим ваздушним океаном, истим небом, као да је престало свима да светли исто Сунце.

Мудрословно, Небојша Ђокић прави завичајни круг почев од „Гласа“, „Ужине“, Скијања“, „Трајања“, „Одустајања“... Користећи тек једну или две слике, он пева сажето гласом који се претметнуо у глас птице.

(...) Ова *мапа је замислица*, песме не нуде оптимизам, оне певају синониме пропаста. Ипак, нико нам, каже песник, не може узети право на сан и сећање.¹⁵⁷

VI

ИЗМЕЂУ СЕНКИ И КАМЕНА – Небојша Ђокић

Има иза себе већ неколико збирки лирике. Његова нова збирка „*Између сенки и камена*“ открива читаоцу да је аутор наставио ту где је стао и да се доследно бави старом и провереном темом свих лиричара – темом љубави. Живот, смрт, време – подсетимо на то да је Ђокић у једној од својих ранијих збирки покушао да нацрта „*мапу времена*“, све се то огледало у човековом љубавном доживљају. Одиста песнички простор испрва изгледа скучено пошто песници имају свега неколико основних опседнутости тајном живота, али су варијације тих константи које нам помажу да се снађемо у лавиринту које гради сваки песник, у суштини, бесконачне.¹⁵⁸

Ђокић подсећа у својој сажетости на Момчила Настасијевића, пишући песме од свега неколико речи или неколико редака, тако да одбацује чулни сјај овог света који треба захватити опширно и, да се тако каже, епски надахнуто, настојати око обимних описа и преношења интензивних чулних доживљаја. Настасијевић је напрегао синтаксу и лексику и направио мистичне стихове испрметаног реда речи који тражи додатни

¹⁵⁶ Мр Марина Јањић, *Између сенке и камена*, извод из рецензије, *Мапа времена*, Ивањица 2006, стр. 69-72. *Напомена*: Мр Јањић и Д. Тасић су 31. јануара 2007. године представили ову успелу књигу у лесковачкој Народној библиотеци. *Напомена*: Избор из Ђокићевог стваралаштва у Панорами лесковачког песничтва.

¹⁵⁷ Милијан Деспотовић, *Пророку није лако*, Небојша Ђокић, *Мапа времена* (27. јул 2007).

¹⁵⁸ Драган Тасић, рецензија, *Искушење са сажетошћу*, Небојша Ђокић, *Између сенки и камена*, Удружење писаца Лесковца 2012, стр. 77-79

напор око разумевања. Ђокићева песма тежи битном, суштини, некој врсти платонске идеје која, једна једина, сија испод целог мноштва појава које само умножавају појединачну суштину заједничку читавом низу искуствених датости. Али, Ђокић, за разлику од Настасијевића, чува конвенционалну синтаксу, премда је графички често наглашена свака реч која се, једна по једна и свака неописиво тешка, јавља у његовом сажетом певању. Ђокић на тај начин заоштрава границу чулног и апстрактног. У песми „Кретање“ он полази од пријатног хлада старе шљиве, једне чулне сензације свежине да би завршио као антички филозоф који оспорава кретање, зато што је промена лаж, а истину представља једно, непроменљиво, вечно и савршено биће.

*Већ давно ме је
напустио хлад
старе шљиве*

*Узалуд сам
оспоровао
свако кретање
(Кретање)*

Песника теши што изнад привида покрета и промене, у којима се сукобљавају и пропадају чулне ствари, наслућује нешто трајније од ефемерног људског бића које, немоћно и заморено хиљадама променљивих ствари у току којег личи на бујицу, наслућује да је то само опсена од које ће га излечити надахнуто виђење вечности. Ипак, песник каже: „Узалуд сам оспоровао свако кретање“. На крају, ма како да му је то било, песник мора да се помири са чулним светом, јер, све и да не жели да то призна заокупљен суштином, после свега мора да прихвати да поезија живи од чулног света, макар да је он пролазан и несавршен. Визија песникове драге у разним ситуацијама показује нам да *филозоф у песнику* износи умна начела по којима постаје јасно да песник воли љубљену целим бићем, и када је она ту, крај њега, и када је веома далеко. Само човек, међу свим божјим бићима, може да замисли неког кога нема, или је отишао некуда далеко, као да је ту, крај њега. У песми „Оче“ песник се обраћа оцу. Ђокић опомиње оца да не тугује над преораним имањем, над оним што је изгубљено у рату за поседовањем видљивих и материјалних ствари, зато што у смањеном поседу, пошто су им непријатељи преорали бразде на његовој земљи, још увек живи духовна равна постојања: *Оче/ не копни над браздот/ немерљив је наш посед/ У очима Бога/ садржане су све мере (Оче)*.

Како је то лепо и сажето речено!¹⁵⁹

¹⁵⁹ *Напомена:* Комплетна рецензија Драгана Тасића, нажалост рано преминулог, професора, преводиоца, књижевног критичара и песника.

НЕБОЈША ЂОКИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НЕПОЗНАТА ТУГА

На твојим уснама
Почива сребрна зима
У мени
Веју успомене
Како да данима не чекам
Где да се склоним
У твојој хладној лепоти
У чекању да не постанем Свинга
На улазу у твоју шкрињу
Цакли прозрачност
Исијава помрачина
Из ледених фигура
У оку случајног пролазника
Твој лик
Непозната туга

БРЕЗА

1.
Белина
Дрхтај брезе
Туга неизбежна

Запућен
У твоју одсутност
Језа сумрака

2.
У сенци бреза
Очи стас
Трепери дах
Дели те тишина
Предаје ћутању

СИЈАЊЕ

Кућа мога деде
стара
оронула

Још само
пузавица
по њој сија

ИЗМЕЂУ СЕНКИ И КАМЕНА

**

А ти ми
не излазиш из главе
у сваком си дану

**

Мислиш
тишина нема своју причу
Не знаш
колико те има
у мом ћутању

**

Свуда сам те помало остављао

Кад би могао још једном
да те изгубим
учинио бих то
на бољи начин

**

Да заборавим места
и јутра
да померим реку
између наших сенки и камена

Колико пута
од бола сломљен
да кажем

Нисам могао

А месец
пред твојом кућом
у крошњи старог дуда
чека
да из сна ти
избришем слике

Узалуд

РУГА СЕ ВРЕМЕ

Руга се време
зауостављеним казаљкама
на часовнику

она је већ
одавно
заспала

одјекују
кораци у ноћи

тежак мирис
одсутности

у соби

разбацане
ствари

ништа није коначно
кад све је готово

СТУДЕН

Из камена
гласови
Коме се обраћа студен
урезана

ГODOVI

Из година
Посеченог дрвета
Истиче
Нестрпљиво време

%
Кораци дечака у снегу
Не маре за жито
Које клија

УЗАЛУД

Да заборавим
Места
И јутро
Да померим реку
Између наших
Сенки и камена

Колико пута
Од бола
Сломљен
Да кажем

Нисам могао

А месец
Пред твојом кућом
У крошњи старог
Дуда
Чека
Да из сна ти
Избрише
Слике

Узалуд.

ИЗВИРАЊЕ

Извиреш из хода мојих мисли
Из путање звезда
Обасјаваш моју помрачину
Преврћем космос
Тражим љубав
Скривену негде
У неком углу
Време чека
Залутале мисли

ДЕЈАН ЂОРЂЕВИЋ

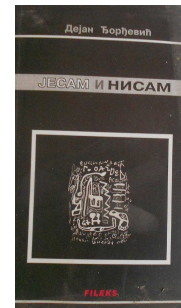
I

Дејан Ђорђевић рођен је 2. јануара 1970. године у Великој Сејаници. Гимназију „Станислав Велики-Зеле“ завршио у Лесковцу, а Филолошки факултет у Скопљу. Поезија и есеји Дејана Ђорђевића превођени су на енглески, француски, грчки, руски, бугарски и македонски језик. Збирке песама: Јесам и нисам (Филекс, Лесковац, 2007), Не/пристајање (Филекс, Лесковац 2008) и Будим се да бих те волео (Филекс, Лесковац 2014). Уредник у издавачкој кући „ФИЛЕКС“ и у часопису „УСПЕЊА“ у Лесковцу. Живи у Грделици.¹⁶⁰

II

ЈЕСАМ И НИСАМ - Како одредити лирски субјект поезије Дејана Ђорђевића кад се он већ сам одредио према себи потврдно и одречно? Лирски субјект Ђорђевићеве поезије крајње је двосмеран и антиподан. У песмама збирке „Јесам и нисам“ пратимо га како осмишљава свет своје присутности, али и како га обесмишљава самим својим присуством. Он се појављује као субјект који, додуше, утиче и мења садашњост своје животне драме, али се сама драма одвија артифицијелношћу песничких циклуса који се смењују у низу од пет оделитних целина. Помног читаоца занима стога чврста узрочна повезаност међу циклусима, међу којима је песма „О смрти“ преломно место узрочно – последичног низа, пошто је у стању да трансформише трагичну и ироничну раван читаве збирке. И песник Ђорђевић се, до крајности интензивирајући смену датих равни, сврстава заправо међу модерне песнике; пре би се рекло да је песник модерног сензибилитета. А што се оквира моделитета тиче, упркос свем задржавању неких традиционалних видова доживљаја (пре свега жене и љубави) удео надреалистичког је свакако онај доминантни елемент на којем његова поезија најснажније рачуна.¹⁶¹

Тако се циклусима „Ионако“ и „Чекајући Бекета“ обезбеђује како чист песнички аутоматизам тако и, једнако изражен, основни тип надреалистичког текста који осим расутости и привидне неповезаности

¹⁶⁰ Податке из библиографије за студију „Лесковачки писци – трагови и трагања“ доставио сам аутор.

¹⁶¹ Саша Хаџи Танчић, Унутрашње писање Дејана Ђорђевића, рецензија збирке песама „Јесам и нисам“, Филекс, Лесковац 2007, стр. 52 – 54.

слика испољава синтетичку и семантичку игру речима, нов и смео израз, под делотворним утицајем духа побуне која подстиче озбиљнија креативна прегнућа.

Песма „О смрти”, дакле, битно се разликује од осталих песама у књизи. Уместо несумњивих лирских исказа (о братовој смрти) и констатацији (о подневном часу његове сахране) „свезнајућег лирског субјекта”, завршним стихом постаје све сумњиво, мучно и неодређено; на први поглед се не може ухватити у реч нити идентификовати: ко заправо „саопштава” лирски субјект или само смрт!

Исказани завршни стих је лирском субјекту стављен заповедно: „Ником о мени не веруј.” Тиме је појачана несигурност лирског саопштења, тема певања и емотивног текста.

Посебно су занимљиви поменути трећи и четврти циклус. Одликује их „надреалистички нехај” у рађању асоцијација и непрецизност створена тим „нехајем”.

За песника смисао може бити не само у речима него и испод њих (као у истоименој песми „Испод”). Речи се понављају, „шетају” као у песми „Тамо амо” и спонтано улазе у ланац асоцијација. Ту су и два синестезијска поступка: песма је присвајање и одвајање. Тежња за спонтаношћу и „дозивањем” речи се наставља, па би се песме ових циклуса могле стопити у једну.

Аутор Дејан Ђорђевић, дакле, зна за надреалистичко искуство и уме да га уклопи у своје певање. Овај песник, уосталом, три посебне песме посвећује или је надахнут емблематичним личностима дубоко повезаним са наслеђем овог модернистичког покрета између два светска рата: Бранком Миљковићем, који је (преко неосимболизма) сматрао себе унуком надреализма, затим Сигмундом Фројдом, најпроницљивијим тумачем снова и несвесног (на чијем трагу су надреалисти градили своје теоријске програме и манифесте) и, дакако, Семјуелом Бекетом, чије се дело, доследно надреалистичким начелима, дограђује до апсурног.

Певање у збирци „Јесам и нисам” развија се из перспективе савременог аутора. Већим делом је то Ђорђевићево „унутрашње писање на клацкалицы смрти” (према једном тумачењу јунака романа „Распуст” Александра Вуча). Осмишљена је по основама свих времена до ове ноћи, саткана од аутентичних виђења, снова и доживљаја.

„Унутрашњим писањем” све је подређено перспективи субјективног певања, до те мере да Ђорђевићева поезија постаје такозвани „доживљени говор”. Дејан Ђорђевић има своју поетику. И по томе се издваја из унисоног круга сродника по завичајном песничком поднебљу. Он већ песничким првенцем ствара своју „стварност”. Заједничко јој је што су оба лирска субјекта (кад јесте и кад није) заправо исто. Ова два егзистента статуса су супротстављена као сурова реалност, поларизовање „појединих стварности” – још један идеал из доба надреализма.

III

БУДИМ СЕ ДА БИХ ТЕ ВОЛЕО - Пред нама је једна интересантна књига, *Будим се да бих те волео*, Његова најновија књига има 45 страница, од који само у једној садржи његову песму *Будим се да бих те волео*. Остале су у петнаест превода те песме и азбуци тих превода – примећује Васа Михаиловић.¹⁶²

Књига је интересантна не само по свом садржају већ и по смелости аутора да у књизи "сложи" песму само на једној страници читаве књиге. Међутим, смисао целе песме - љубав која проузрокује ментална као и емотивна узбуђења у човеку – далеко је важнији од песничке форме. Због тога песма заслужује да се цитира у целости:

*Будим се
Због погледа у плаво
Због вртоглавог круга
У коме се губим
Можда?
Будим се
Због оно што је нацртано
И што може да се избрише.
Будим се
Због твојих корака
Које чујем
Јер знам да долазиш
Због дланова руку
Које се зноје при помисли.
Будим се с песмом, с твојим гласом
У страху да те не успавам
Будим се да бих те волео*

Песма говори о фасцинацији узбуђења љубави у свим могућим видовима. Заљубљена особа осећа љубав на неколико платоа. Поглед у плаво, то јест у сунчаној срећи и рингишпилског вртоглавља, у којој може да изгуби себе. Али можда је све то ипак само сан и сумња што може да нестане сваког часа. Њен (можда и његов?) долазак он(а) чује као неминован

¹⁶² Књижевни осврт на књигу „Будим се да бих те волео“ Васа Михаиловића, познатог писца, изашао је у „Американском Србобрану“¹⁶², најстаријем и највећем српском листу у Америци, чији је главни уредник Књижевник Александар Петров, а часопис излази у Питтсбургу. *Напомена:* У ЈКЦ крајем септембра 2014. године промовисана је књига Будим се да бих те волео, а посебно надахнуто о њој, али и стваралаштву Дејана Ђорђевића, говорио је проф. др Душан Јањић.

корак, који изазива зној нестрпљења. Најзад, зебља у истинитост тих осећања. Ипак, песма се свршава да је љубав вредна саме себе, јер он воли, а то је изнад свега. Читалац, или слушалац, може да тумачи ову песму на свој начин и према својим осећањима. Несумњиво је да љубав „буди“ оно што је најбоље у људима и за њих.

IV

ПОЕТСКЕ МИНИЈАТУРЕ ДЕЈАНА ЂОРЂЕВИЋА - Невелик је број српских песника који своје песме обликују на начин како то чини Дејан Ђорђевић. Рафинисаног језика, до огољелости, готово ослобођеног метафоре, он рефлексije о свету у коме живи својом поетском пресом сабија у минијатуре, кратке по форми али језгровите по значењу.

Склон ненаданим обртима, неочекиваним и необичним синтагмама, Ђорђевић често код читаоца изазива зачудност и изненађење. Баш као Васко Попа, својевремено, својом поезијом. Очигледно је да му је овај песник један од узора, а ту је још и Новица Тадић, дакле песници изразито модерне провинцијенције у нашој поезији. Међутим, ови песници су само ослонац Ђорђевићу у обликовању сопствене поетике.

Песме овог песника неодољиво подсећају на дела апстрактних сликара, без изражене фигуративности и препознатљивости, већ као нешто мисаоно, нестварно, што само као појам заокупља мисли. Зато и не чуди што су за предлошке неких његових песама узети мотиви из уметничке сфере, пре свега литературе и сликарства.

Као и већина савремених песника Ђорђевић је склон дисонанци, иронији, сатиричности, парадоксу, диспаратности слика, а све то са циљем демистификације стваралачког чина и дела, односно његовог одјека у (д)уху читаоца. У том смислу индикативни су стихови из „Мокре песме“:

Поплављена друга строфа песме.

Отежано кретање стихова.

Предузимају се све мере

Да се речи евакуишу

Иронични искорак кроз ове стихове који претендују зачудности и изворности, разнородности асоцијација, нису само су у фонетској, лексичкој и мисаоној конструкцији одлична илустрација онога што ћемо пронаћи и у већини Ђорђевићевих песама. Они илуструју не само формалну поетску изражајност, већ и песников однос према стварима, догађајима из песниковог животног окружења, па до ширења на шири друштвено – политички план. Наиме, Ђорђевић није метафизички песник; апстрактно у његовим песмама је тек померена перцепција, или боље рећи изабрани ракурс посматрања, промишљања и бележења онога што му се

чини занимљивим и вредним „опевавања“. Њему предвидљиво једноставно није интересно, односно њега интересује проналажење непознатог у познатом, појединачног у општем, необичног у свакидашњем. Он успешно издваја неочекивано из очекиваног, иновацијски пресвлачи традиционално у ново рухо, успешно избегавајући отрцане фразе уопштености. Овакав поступак је готово неизводив без ироничних осенчења, где слике попримају ефекат искривљеног огледала, као на пример у првој строфи песме „Седам обраћања Марији“: *Драга Марија, и данас је кишно као и јуче. Кишни човек пише кишну песму, окишио у ово љубавно доба. Знам да су све емоције мокре. Прокишњава глупост.*

Ова синтагма *прокишњава глупост* може се сматрати кључном у циклусу „Пројекти“. Кроз песме овог циклуса провејава углавном она прашина коју су нам у очи бацали којекакви „пројектанти“ послењих двадесетак година. Већина ових песама су сатирички обојене, са дубоким жигом сурове реалности коју смо проживљавали и коју још увек проживљавамо. И сам наслов „Пројекти“ носи у себи подсмешљиво и поспрдно значење. Од силних пројеката спали смо на то да буквално преживљавамо једући корење, како је то у једном тренутку јасно и саопштио један од кључних „пројектаната“.

А у песниковој интерпретацији то изгледа овако:

*Одредили су нам мисију и визију.
Циљеве и задатке смо сами себи поставили.
Од испитаних потреба све нам је приоритет.
Свој нервни систем стављамо на анализу.
Показатељи су јасни и конкретни.
Све је наше и све је туђе.
Пратиће нас двадесет и четири часа.
А онда ће све то оценити
Иставити на листу чекања.
Од живота ни Ж.*

(Песма „Пројекти“)

Дејан Ђорђевић је, у том смислу, бунтовник са мером. Он је успео да сопствену стваралачку свест уравнотежи са неминовношћу историјских дешавања и да их сведе у оквир објективности.¹⁶³

¹⁶³ Небојша Деветак, Поетске минијатуре Дејана Ђорђевића

КРАЈ И БЕСКРАЈ - Никада нико није, вјероватно зато што је то немогуће, измјерио колико је простора, колико ријечи, колико стихова потребно да би се пјесмом саопштила нека истина, и то не обична, огољена, већ истина исказана првенствено пјесничком сликом у којој (и на којој) међусобно усклађене рефлексија и емоција имају своју аутономију и никада једна другој не засметају. Мјера је, зато, у пјесниковом срцу, у његовом поимању свијета, у његовој потреби да на ненаметљив начин макар укаже на то шта би требало мијењати у том свијету да би био по мјери човјека и свега оног што је око њега створено, да међусобно служе једно другом. Управо изречена мисао није плод неке општости већ је проистекла из ишчитавања рукописне збирке пјесама *Крај и бескрај* Дејана Ђорђевића, пјесника који у свом стваралаштву остаје вјеран ономе што називамо минијатуром. Није овдје случајно употријебљен израз *називамо*, јер пјесници попут Ђорђевића, језгровитошћу исказа и смисленошћу изреченог, проширују границе кратке пјесме, која је – ослоним се овдје само на запажања проистекла из рашчитавања *Краја и бескраја* – минијатура само по броју стихова, па и по њиховој краткоћи, а својом асоцијативношћу осваја неупоредиво веће просторе. Погледајмо Ђорђевићеву пјесму *Догорева*:

*Ноћас је негде пала звезда
и кап кише погодила је птицу у лету
да ме небо хоће као страдалника.*

*Сањам тело усамљено
небу и земљи грч да вратим.*

Поново догорева.

Док се у нашу (под)свијест и, још више, у осјећања напросто усијеца слика звијезде падалице и бисрне капљице која погађа птицу у лету, напросто осјећамо како је запаљен цијели космом у потрази за смислом бивствовања (и битисања) појединца у тој (све)општости. Додавање нових стихова, гомилање нових мисли и пјесничких слика, само би оптеретило ову пјесму и сузило оквире асоцијативности, потрло њену вишеслојност, удаљило је од читаочеве перцепције одузимајући јој шам првотности. Можда би се баш зато (и на овом примјеру) могло рећи да Ђорђевић својим пјесмама брани смисао минијатуре, потврђујући да јој заправо и није потребна никаква одбрана. Читалац ће вјероватно запазити колику симболику у Ђорђевићевој поезији имају *огледало* и *птица*, мада ове ријечи нису баш учестале у његовим стиховима. Огледало је подједнако одраз наше душе и наше слутње, а птица израз тежње ка лету у спознају, неће се погријешити ако се каже - више у одгонетање сопства него спољног свијета.

Јер, човјек је, често, сам себи највећа тајна, нарочито када се на волшебан, пјеснички начин, прометне у митског Прометеја, као у пјесми *Три скице за три приче*:

*Небо и Земља.
Човек и стена.
Ватра у руци.
Орао на грудима.*

Пјесник води занимљив разговор и са сопственим пјесмама. У том горљивом дијалогу, кад *гори ноћ*, може да се догоди и ово: *У пожару је изгорео сан*. Истовремено, док корачамо кроз непроход и поплаве, бауљају и наши стихови, као што се догађа у *Мокрој песми*:

*Поплављена друга строфа песме.
Отежано кретање стихова.*

Док таква осјећања претаче у стихове, пјесник ствара и најупечатљивије слике (*Ми смо пронађени*):

*Тишина у нама
На песму је осуђена
Реч по реч.*

У том сталном прожимању стварног и опјесмотвореног свијета човјек лако може и да се изгуби, а тада му ништа друго не преостаје, него да буде пјесник, па ће, као Д. Ђорђевић у шестом пјевању пјесме *Седам обраћања Марији*, једноставно рећи: *Ја више не умем да волим, а не умем ни да ћутим о љубави*. Не разговара, наравно, пјесник сам са собом, већ и са временом у коме живи, а што је често плод тог дијалога резигнираност, није пјесников гријех, јер он само пјева о ономе што јест око њега (па самим тим и у њему), као што то чини Ђорђевић у пјесми *Теби за рођендан*:

*Овде си
једначина са три непознате;
за боље и више није било места.*

Уз потребу да се још једном нагласи да су минијатуре у збирци *Крај и бескрај* то само по форми, никако по асоцијативности, ову књигу Дејана Ђорђевића у коју је, у четири циклуса, с тим што је у четвртном само једна пјесма, уврстио нешто више од педесет пјесама, свакако треба препоручити читаоцу.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Ранко Павловић, Над рукописном збирком песама „Крај и бескрај“ Дејана Ђорђевића

VI

УКЛЕТО ЉУБИШЕ ДИНЧИЋА - После узлета у тајанствено пределе драмског стваралаштва (драме „Државна тајна” и „Живео народ”) прекаљен за смелије литерарне подухвате Љубиша Динчић, у стваралачком преображају залази својом прозом у један комплексан књижевни жанр, роман.¹⁶⁵

„Уклето” Љубише Динчића је по броју страница на колебљивој граници између дуже приповетке и романа. Насупрот развијеној фабули, временско – пространој каузалности, имамо модеран тип романеске структуре. Сужава се епска наративност, фабула се редукује, временске и просторне одреднице се релативизују. Тако се постепено, у прозни текст уграђују елементи лирског израза. Тема романа „Уклето” је исувише позната (распад породице, проклетство), у књижевности већ толико употребљавана да се опасно приближава граници семантичке „испражњености”. Фабуларно језгро „Уклетог”, премда заплета у чисто класичном смислу баш и нема, твори „историја” једне од многих породица располућених између патријалхалног менталитета и „усуда” који долази са новим временом. Градећи своје дело од неколико међусобно преплетених приповедних и временских равни, аутор то чини издижући их симболично до уклетости породице, поднебља, читавог света. Овај високо препознатљиви оквир у коме се одвијају све поменуте равни послужио је аутору да причу обликује лирски, поетски и уметнички вредно исказом древне бременитости поруче да је све морало да се догоди, ако се збило, наводи у својој рецензији књижевник Саша Хаџи Танчић.

„Уклето” је роман лабаве композиције (руши се временско-просторна узрочност, присутни су хронолошки скокови). Проза је врло близу лирском исказу. Догађаји се описују у дисконтинуитету, онако како се одвијају у самом аутору и његовим јунацима.

(...) Једна од особености овог романа је то што сви ликови говоре језиком којим говори и сам наратор. Индивидуализацију и карактеризацију писац надокнађује њиховим размишљањима и животима који живе и тиме доприноси да читалац може доживети „пуноћу” литерарне слике која му је предочена.

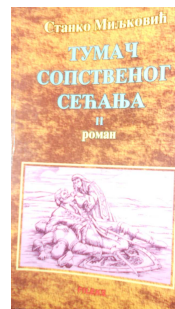
(...) После свега, очигледно је да Љубиша Динчић није превише инсистирао на формалном перфекционизму, већ успева да једноставно исприча ону стару, увек исту и увек различиту, причу о егзистенцијалној мучнини. Одабирајући да прича о губитницима Љ. Динчић је одабрао надмоћну уметничку позицију и та надмоћност је искоришћена.

Суд о постојању списатељског талента Љубише Динчића никако није у питању; ваља рећи да од овог писца читалац још увек више очекује.

¹⁶⁵ Дејан Ђорђевић, Тематска конвенционалност модерног израза, приказ (Љубиша Динчић, Уклето, Филекс, Лесковац 2004), Помак, бр. 27 - 28, јул – децембар 2004, стр. 37.

VII

РОМАНИ СТАНКА МИЉКОВИЋА - Романи Станка Миљковића „Тумач сопственог сећања” и „Опсада” обезбедили су онај други елемент уз који књижевно дело једино може да постоји за читалачку публику. Сигурно је једно, а то је довољно, да се књиге читају, а судови о њима су, свакако, различити, од негирања овакве прозе, до оних који ће је препоручити као вредне пажње.¹⁶⁶

Говорећи о значају романа Р. Барт примећује: „Неки људи као да прижељкују такст који је потпуно модеран и сасвим нечитак, текст без сенке, одсечен од владајуће идеологије, али то би био текст без плодности, без продуктивности, у ствари јалов текст из којег ништа не би проистекло. И обратно, читљив или традиционалан текст не може а да не постане стерилан, да буде сасвим предсказљив и на први поглед схватљив”.

Роман „Тумач сопственог сећања” је некако и класичан и модеран. Модеран је по томе што један од главних јунака, Милош Вучић, носи радњу, а она често тече мимо њега. Вучић прича о догађајима, учествује у њима, јесте главни лик, и није. Главни су сви епизодни ликови, а њих је на десетине, јер сваки је за неко време присутан и од њега зависи догађај. И тако се обрачунавају са самим собом и непостојећим саговорником: онда је то покрет да се учини нешто човечно, да се неко заштити, расветли истина и ослободе сећања.

Према структури Миљковићевог романа наслеђује у приповедачкој техници много од традиционалног романа, али по обради ликова, према стварности и односа човекове свести према проблемима егзистенције, роман задобије елементе модерне прозе.

Миљковићев поступак описивања је дедуктиван: од општих опажања иде према духу својих ликова. Наративни ток одликује се не тако наглим хронолошким скоковима и просторним премештањима. Миљковићев текст је бујан, он поседује моћ брзих захвата и промена драмских ситуација. Његово надахнуће се рађа у наглим скоковима. Линеарност приповедања на почетку и на крају романа повремено се разбија дијалогом, сећањем прошлих и садашњих радњи. Излагање појединих збивања, ситуација и призора су врло често хомогена и комуникативна. Понекад је језик сведен само на меру сугестивног саопштавања. Ако се задржимо на дикцији ликова, приметимо да се оне међусобно разликују, да на један начин говори мајка, на други отац, на трећи син. Такође, примећујемо да наведени јунаци говоре о ономе што им најприродније одговара.

У роману „Опсада”, Миљковић се враћа историјској прошлости. И треба одмах рећи, чини то успешно. Миљковић успева оно што је у овој књижевној врсти (историјски роман) најтеже: успоставити прави однос,

¹⁶⁶ Д. Ђорђевић, Два Станкова романа, Помак, март – децембар 2006, бр. 34 - 36, стр. 40.

литерарно најпродуктивнију равнотежу између аутентичних историјских чињеница и њихове уметничке „надградње”. „Опсада” залази у прошла времена ослушкујући њихов јек који увек и свуда стоји притајен, који обитава као доказ бескрајних духовних димензија једног народа. У својој бити, Миљковић је са јасним уобличеним искуством, примереним знањем, несебично приклоњен традицији и коренима. Међутим, овде су појединачне судбине у првом плану а историја у другом. Он није од оних писаца код којих крупни историјски догађаји, велике теме и важне идеје времена заклањају животе конкретних људи. То не значи да се у „Опсади” не покрећу значајна питања историје, националне егзистенције и људског живота уопште. Напротив. Само што овај писац зна да је у уметности најкраћи пут да се до овог питања доспе, пут од појединачног ка општем. Кроз поступке једних и судбине других историјских и псеудо историјских личности, читаоцу се сугеришу истине трајнијег значаја. Једна од таквих је да је човек, готово увек, жртва историје. Историја је непрекинути след разноврсних обмана и лажи. Он овде извлачи оно што у себи укључује сукоб супротних сила, јер живот извире управо из те сукобљености добра и зла, лепог и ружног, истинитог и лажног. Он, дакле, денуцира и демитологизује (националну) историју. Но, за аутора „Опсаде” пакао нису други, човек је жртва властите, противуречне и несавршене природе. Корене историјског и сваког другог зла треба тражити у биолошкој, психолошкој и антрополошкој равни. Станко Миљковић је способан да оживи овакву атмосферу минулих времена.

Но, ако је „Тумач сопственог сећања” ипак остао испод нивоа „Опсаде”, чини се да главни разлог треба тражити у избору приповедачког поступка који је одредио композицију и утицај на начин обликовања ликова у роману. Приповедање у роману „Тумач сопственог сећања” одвија се по систему концентричних кругова и нема вертикалног, узлазног развоја радње. Избор таквог статистичког (уместо динамичног) начина приповедања (не мора у литерарном смислу да значи ништа лоше), Миљковићево казивање иде у ширину уместо у дубину, уводе се нови ликови, епизоде и детаљи који се понекад чине недовољно мотивисани (произвољни) и не баш сасвим интересантни. Услед проширивања опсега приповедања, писцу је ускраћена могућност да неке добро постављене ликове пуније, свестраније осветли, до краја обликује и тако им обезбеди још снажније место у причи. Зато се, на пример, десило да однос између Новице Живковића, главног јунака овог романа и представника комунистичког режима, пуковника Ландеке, уместо да постане доминантан мотив, остаје недовољно развијена епизода. Хијерархизација ликова и мотива онемогућена је, дакле, недостатком једног снажнијег, доминирајућег фабулативног тока, па је „Тумач сопственог сећања”, у неку руку, књига у којој су делови уметнички смелији од целине.¹⁶⁷

¹⁶⁷ *Напомена:* Опширније у поглављу о Станку Миљковићу (Хрестоматија лесковачке књижевности, I)

VII

КАФКИН СИН САШЕ ХАЦИ ТАНЧИЋА -

Добра књига, баш као и свако уметничко дело које вреди, обавештава само о себи, без икаквих посредника. О причама „Кафкин син“ Саше Хаџи Танчића ништа нисам чуо пре него што сам их прочитао, није било предходних најави, интервјуа, малих и великих звона која најављују посебан доживљај.¹⁶⁸

Ако се за литературу може рећи да је достојанствена, отмена чак, онда је то управо књига о којој говоримо. Теме су сведене на најбитније, језик је одабран, јасан, казивање густо јачо до опојности.

(...) Нема ничег сувишног, нема пренемагања, а како би и било када је реч о краткој прозној форми. Неке основне црте пишчеве духовности препознају се и овде. Мислим пре свега, на трезвеност и суздржаност, несклоност олаким импресионистичким егзалтацијама, аналитичност као и способност да се битно разлучи од небитног. Отуда је, бар сада тако изгледа, кратка прича била најпогоднија форма да се саопште нека ауторова животна искуства. Према виђењу књижевног историчара и есејисте, уваженог професора новосадског универзитета, др Мирослава Егерића, у својству рецензента, Саша Хаџи Танчић је у овој књизи показао да је од оних писаца који негују дух финесе на рачун духа геометрије и да та врста испитивачке проницљивости јесте и врста победе српске прозне литературе. Он такође закључује „да Хаџи Танчић не подлеже лиризму, већ „копа невидљиву, досад ретко откривану руду човекове проблематике и особености егзистенцијалног кретања“. Ових шездесетак кратких прича, не дужих од странице, носе лични печат аутора, откривајући његов сензибилитет и афинитете према личности и уметничком свету једног од највећих писаца двадесетог века, Францу Кафки, а истовремено одсликава владајући доживљај живота и егзистенцијалне представе доба у коме живимо.

(...) Прозни израз у „Кафкином сину“ једноставан али сугестиван, одређен је и омеђен самом природом кратке приче, њеном непретенциозношћу. На малом простору пробраним средствима, у неколико потеза Хаџи Танчић даје минуциозне описе неке личности, слика типичне ситуације, оживљује препознатљив амбијент.

(...) По среди је, дакле, поступак којим се само назначују обриси догађаја или лика, приказују наизглед, ситна збивања свакодневног живота.

¹⁶⁸ Дејан Ђорђевић, Кафкин син Саше Хаџи Танчића, Рад, Београд 2008.

IX
УРЕДНИК „ТАЧКЕ“ – Издавачка кућа „Филекс“ из Лесковца 26. децембра 2005. године покренула је недељне новине „Тачка“, које су излазиле до 26. фебруара 2007. године (укупно 30 бројева).

У импресуму првог броја поред главног и одговорног уредника листа Радисава Филиповића, иначе власнике Филекса, уредник је Дејан Ђорђевић, а у редакцији су Властимир Вељковић, Јасмина Петковић, Садија Хрвић, Јелена Станковић, Јелена Стаменковић и Јовица Стаменковић.¹⁶⁹

%
У уводнику лесковачких новина Тачка записано је да је „искрена жеља редакције да лист који имате у рукама буде поуздано и правовремено гласило токова и дешавања у лесковачком крају и на ширим просторима југа Србије“. „Блокирана и прећуткивана информација није наша далека прошлост. Много и дуго се ћутало. А било је и ућуткивања. Није то било тако далеко.“¹⁷⁰

%
Човек данашњице је оплићао и опатуљио се. Без смисла за вертикалне вредности, без чежње за преображењем своје свакодневице, без трагања за решењем „*проклетих питања*“, он је затворио своје ризнице и постао потрошачка животиња.¹⁷¹

%
Годинама већ очекујем да се нешто важно догоди, а као да се ништа не дешава. Са тачке гледишта грађанина Србије, оног кога називају „*обичним*“, и сада је све у овој држави исто као и пре годину, пет, десет...¹⁷²

%
Народна мудрост нас учи да „више вреди искра поштења но кола знања и мудрости“.¹⁷³

¹⁶⁹ Лесковачке новине „Тачка“ бр.1, 26. децембар 2005, стр. 3.

¹⁷⁰ Реч уредника „Ћутање и прећуткивање“, 16. јануар 2006, Лесковачке новине „Тачка“, бр. 2, стр. 3.

¹⁷¹ Реч уредника „Заглупљуј па владај“, Лесковачке новине „Тачка“, број 6, 27. фебруар, стр. 3.

¹⁷² Реч уредника „Навика на зло“, Тачка, бр. 7, 13. март 2006, стр. 3.

¹⁷³ Реч уредника „О васпитању“, Тачка бр. 8. Мај 2006, стр. 3.

ДЕЈАН ЂОРЂЕВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ХАЈДЕ ДА УБИЈЕМО ПЕСНИКА ИЗ ПРОВИНЦИЈЕ

У велики град
долази ненајављен
носи народно одело
и свој матерњи језик.

КАКО МАРИЈА ЗАМИШЉА ПОЛИТИКУ

У слободно време бави се сликањем
Кућу са базеном редовно доцртава
Спортски аутомобил већ је урамила
У скицираном кабинету недостаје фотеља
Не зна коју и не зна од чега.

Сви је зову и сви је хоће
Од домара до страначког лидера
Уступају јој место у аутобусу
На концертима је у првим редовима
Шта више човек може да пожели.

Зовем је, не јавља се
Пишем јој, не чита
Молим, прекљњем и закљњем
Изадјем на изборе
И заокружим.

Хоћу да будем цело
Три пута за једну мисао.

Хоћу да будем цело
Не део нечега.

Три умирања за један живот.

Хоћу да будем цело
Не половина.

АУТОПОРТРЕТ

Не знам
Када ћу бити изгубљен.
Знам
Када ћу се пронаћи.

То значи
Нема ме.
Дакле, искупио сам се.

КАД МАРИЈА КРЕНЕ У ГРАД

Чешље дугу црну косу
Пере зубе и намешта осмех
Навлачи свилене чарапе и подсукњу
Облачи црвени капут и плави шеширић.

У нашем граду сви су заљубљени
И сиромашни и незапослени
Освћу се за њом и диве јој се
Марија, Марија, како си лепа и своја.

Застане пред сваким излогом
Огледа се и намести косу, плаву
Погледа у своје ципеле и настави .

Враћа се тачно у подне
Да заједно ручамо
Одмара се од градске вреве
И чека да јој напишем песму.

ЕПИЗОДА

Очи су моје неуморно лутале по твом телу
Тражио сам дубину твојих погледа у празно.
Немоћан да ти фиксирам поглед,
Купао сам се у сопственим мукама
У време које је рачунало на тебе
Дозивао сам своју закониту интригу,
Твој бес је био посланица за моје нерве,
Спремност да прихватим а да ћутиш
Стално ме је одводила у непрегледне даљине.
Осетио сам како мирише простор,
Једно је срце рекло истину,
Они који воле знају шта значи прећутано.
Са зором је почело рађање ватре
Звезде су одале своју тајну
Мислио сам да откривам нови свет.

ТРАЖИО САМ ТЕ

Тражио сам те,
У крошњи старог храста
Који подсећа на прошлост.

Тражио сам те
У можданим ћелијама
Једног промашеног живота.

Тражио сам те
У погледима оних
Који су мирисали на лепо.

Тражио сам те
У земљи изгубљених мириса
Који не познају срећу.

Тражио сам те
У тамњану Хиландара
И нисам те нашао.

У ватри сам те тражио
А била си у ништа.

ВОЛИМ

Волим твоје руке
и леву и десну,
подједнако.
Дланове твоје волим,
на којима је исписана
историја наше љубави.
Твоје очи,
у којима леже моје сенке,
и твој врат,
на коме се осликава моја чежња,
и нешто ниже испод врата,
е, ту, на том делу тела
рађа се моја песма.

ОВА НОЋ...

Ова ноћ је исувише кратка
За мој последњи одлазак.
Мудрости!
Поклањам ти боју ветра
Да донесе кишу за боље сутра.
Остатак прерушене тишине
Нек успава музику за данас.
Звездама ћу поклонити сузе.
Небо је чуло истину ватре
Мени је остала само ИРОНИЈА.

Ех, кад бих
Могоо бити
Па да нисам
Оно што јесам.
Или да сам то
Што нисам.
Ех, да сам
И да сам
А да сам
Као што нисам
Или јесам
Да јесам
А да нисам
Кад сам
Што јесам
И нисам
Оно што сам.

СЕНИМА НИКОЛАЈА ТИМЧЕНКА

Као и кораци,
Речи ти бејаху одмерене.
Сада, бекство је у трајању -
Пази да те време не заведе.
Путуј, философе,
Разгрни небо
И дођи до своје звезде,
Десном страном.
Леве си се још за живота одрекао

БУДИМ СЕ ДА БИХ ТЕ ВОЛЕО

Будим се
Због погледа у плаво
Због вртоглавог круга
У коме се губим
Можда?
Будим се
Због оног што је нацртано
И што може да се избрише.
Будим се
Због твојих корака
Које чујем
Јер знам да долазиш
Због дланова руку
Које се зноје при помисли.
Будим се с песмом, с твојим гласом
У страху да те не успавам
Будим се да бих те волео

Синоћ су ми обећали звезду.
Облаци од дуге неизвесности.

Да ми прозори ноћи отворе дан,
небо звездама.

Схватих да сам преварен.

ПИШИ К'КО ЗБОРИШ

Казују ми да с'м полуписмен
Граматику опште не поштујем
Сви разумев оној што напишем
И не видим да га претерујем.

Турам тачке и остали знаци
По потребу и к'д ја осетим
Од акценти нејћу да размишљајам
На падежи оћу да се светим.

С'с правила нејћу се замарам
С'с стручњаци не мог'да се борим
Узнем свеску и зашиљим плајвез
Па се пишем к'ко си и зборим.

ЈА С'М ПЕСНИК

Куј си па ти што писујеш
Цел д'н седиш и пландујеш
Д'њу спијеш, ноћу бајеш
Измишљујеш, а не ајеш.

Стално књиге развукујеш
Куде пођеш рецитујеш
С'с тој си се наслађујеш
Људи викав полуђујеш.

Ја с'м песник, песме пишем
Ноћу шетам и уздишем
Не с'м камен, од месо с'м
Људи, ам'н , над песму с'м.

ПАДЕЖИ СЕ НЕ ЈЕДЕВ

С'два падежа ја се служим
За остали ич не бринем
Нит ги учим, нит ми требав
И с'овија ци поминем.

К'д отидем у Београд
Туршијарку да продавам
Питују ме од куде с'м?
Па ме просто зајебавав.

Ткој дође нека дама
Ја ву викам: „Изволте ви
Мкни цкче па пробери
Тзе роба, колко треба?“
Она стане, па се свери.

У лесковац, из Лесковац
До лесковац, с'с Лесковац
Не мења се, пука сиротиња
Ал'к'д дође зима и л'дноћа
Пекмез, купус, ајвар и сл'нина
У Лесковац да живиш, милина.

ЉУБИЦА ЂОРЂЕВИЋ

Љубица Ђорђевић рођена је 1962. године у Богојевцу, а од 1984. године, после удаје, живи у селу Горње Стопање. Писањем се бави, како каже „одувек.“, али је мислила да клима никад није била повољна да њене речи угледају светлост дана. Коначно се овим песмама осмелила на први корак. Завршила је Лесковачку гимназију, а ради као немедицински радник у Општој болници у Лесковцу. Активан је члан Књижевног клуба „Поезија 016“ од 2015. године.

ЉУБИЦА ЂОРЂЕВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

БУДИ ВЕТАР

Душо моја, шта да ти причам?
Да плачем или да се смејем?
Сузе ти никад драге нису биле,
А смеху овде места нема.

Док челом хладан камен молим,
Да не буде тежак сновима твојим.
Тражим те у беспућу своје душе,
На прашњавим путевима младости.

У сенци старог храста – тражим те!
Старица у црном ми приђе,
Пољуби
У образ и руке,
„Твом лутању је крај...
Нема га више!“

Буди ветар, буди птица,
Узми облик звери...
Само ме не остављај саму!

Опрости себи неизговорене речи,
Ја себи опростити нећу...
Буди ветар, буди птица,
Само буди уз мене.

КРАЈ ПРИЧЕ

Икару мој, рашири крила,
Нек' цео свет покрије тама,
Да моју тугу не види нико,
Из ове приче одлазим сама.

Само те молим, не лети високо,
Да ти Сунце не спржи крила,
Ја се враћам песмама мојим,
И свом животу о ком сам снила.

Неће ми даљине украсти поглед,
Ни немирно море донети твој глас,
У срцу мом сад умиру зоре.
Само у песмама живи део нас.

АКО СМЕШ

Хеј, странче, пази где идеш!
Путеви су наши препуни замке,
Случајни поглед, додир тела,
Пут до љубави нити су танке.

Ма каква месечина,
Каква виолина што срце пара,
Ветар ми прашину у лице носи,
Сретосмо се ту – на ивици тротоара.

Нећу ти ни име ни број,
Ни адресу, ни пуста обећања.
Без лажног морала,
Туђе предрасуде,
Нек' иде живот,
нек' буде оно што треба да буде!

Остави парфеме скупе,
Руже покајнице у твојој руци.
Хоћу само загрљаје снажне,
Само трен у далекој луци.

Ако смеш, приђи ми ближе,
нек' се у срцу жеља пробуди,
изабери пут,
ма жеља ће ускоро да ме прође,
или приђи или с очију бежи.

МИОДРАГ ЂОРЂЕВИЋ

I

Миодраг Николе Ђорђевић рођен је у Лесковцу 1930. године. Основну школу и гимназију завршио је у свом родном граду, а Филозофски факултет у Београду, Група италијански и француски језик. Радио је као професор француског језика и књижевности у основној школи у Бошњацу и основној школи у Предејану. Најдуже је био професор француског језика и књижевности у Првој текстилној школи у Лесковцу. Био је овлашћени судски тумач за италијански језик. Ђорђевић је аутор уџбеника за француски језик и књижевност за текстилну струку. Добитник је значајних друштвених признања.¹⁷⁴

II

Људима је мало што имају властита имена (крштена), наслеђена или породична (презимена), већ надевају, не баш свакоме и нека додатна, а то су надимци. Лесковац је познат по непознавању језичких правила (падежа), али је у свету познат по укуским ћевапчићима, по паприци а и по надимцима.

Како појединци добијају те надимке? У настанку разна су порекла њиховог постојања; поједини су у вези са пореклом особе на коју се односе, поједини истичу извесне личне особине, говорне или телесне, добре, лоше или, пак, увредљиве, изазивачке. Надимци се дају и придевају, ту и тамо, повезујући их са неком и нечијом узречицом. Веома су разнолики, каткад и чудни – у сваком случају надимци одржавају схватање извесних слојева друштва, или насталих догађаја, или неких потреба. Има породица чији се надимак преноси с колена на колена, а има и оних који припадају само појединцима. Има неких надимака где не постоји или нема ничег службеног, него су пуни неке присности, вољености. У надевању надимака има чак и необичности: наиме, постоје женски надимци а односе се на мушкарца (свакако да су такви разумљиви или оправдани тек ако им се зна узрок, порекло и околности у којима су настали); има и увредљивих, понешто скаредних али, чудно, њихови носиоци не мисле баш тако...

Да су они у нашим српским крајевима пријемчиви, па и значајни, нашао сам извесна туђа објашњења, најалост неприхватљива, површна, мада им лично не одричем њихову значајност: када је војни старешина вршио

¹⁷⁴ Миодраг Ђорђевић, Лесковачки надимци, Белешка о аутору, Удружење писаца Лесковац 2005, стр. 61.

прозивку уочио је да му се један војник није одазвао на прочитано име и презиме, па се досетио да је војник о коме је реч „откуда Лесковац”. Поново је погледао списак и видео да је дотичном војнику уписан и надимак и тек тада се овај огласио.

%

(...) Ту скоро, ономадне, један који је такође скупљао надимке, али не у Лесковцу, већ у свом граду, описује случај: тражио неки човек некога по имену и презимену обраћајући се групи деце која су се играла на улици. Нико није знао да одговори, али се овај веома сналажљиви човек досетио да и овде има људи са надимцима, и тек што је уз име и презиме траженог додао надимак, један дечак је узвикнуо: „Па то ми татко!”

III

Ево само неколико објашњења (немогуће их је све објаснити, мада су извесни сами по себи разумљиви) о настанку тек неколико надимака:

Радиомилевка – здушно и искрено је преносио када треба и када не треба све што би чуо преко радија – чим тај види неког познаника почне да га салеће: „У толико и толико сунце излази, а у толико и толико пак залази, те дан толико траје, а ноћ толико.”

Дзрдзољак – у лесковачком наречеју означава особу врло ниског раста, суву, неразвијену, па је тој особини она прозвана на речен начин.

Врањанац – близу Врања је била граница када су Турци били потискивани из целе Србије, после скоро пет векова ропства. Али су Турци, плачкашки и осветнички настројени, упадали у погранична српска села крадући све што су могли и убијајући, па је прадеда сакупљача лесковачких надимака прешао у Врање са два брата који су ту и умрли. Прадеда се убрзо доселио у Лесковац са женом, пет синова и једном ћерком. И ко би могао одмах све да им попамти имена, већ су их Лесковчани у почетку означавали: Па ови, из Врања, Врањанци!” Тако им оста тај надимак.

Бгд – предавач у школи имао је обичај да Београд скраћено изговара како се не би у целини писало, а ђаци – као ђаци – прозваше га Бгд.

IV

Ево примера лесковачких надимака, онако како их је забележио проф. Миодраг Ђорђевић:

А: Абаџијски, Авионче, Абдул, Абрам, Абраш, Агиџва, Ајданац, Американац, Андиџољ, Арабат, Анџијски, Арап, Арапче, Аргилови, Арнаут, Арначуче, Арсенко, Арсеновски, Асага, Аџија, Аџиплакови, Аџитанџи.

Б: Баба, Бабан, Бабаџика, Баја, Бајоз, Багателка, Бадерка, Бакам, Бандаш, Бане, Банџур, Бата, Батко, Баџко, Бачовацијски, Баџа, Беба, Бебинџи, Бегине, Бејаз, Бела Вера, Бело јагње, Бела мачка, Белич, Бичлика, Бибаџ, Бига, Бигља, Бибче, Биџак, Благоџија, Блек, Близнак, Бобичинаџ, Богојевачки, Божјачки, Бојацијски, Бојџовџи, Боџини, Боранија, Босанаџ, Брџак, Брџа, Брођа, Броџа, Буџа, Буџин, Буре, Буђка, Буџко.

В: Ваљачкине, Ванџелови, Вардарови, Васа прва класа, Вашарски, Виџи, Вла(х), Врањанаџ, Врањанче, Врањски, Велики Џо, Велков, Везенко, Врапче, Владика, Врџупче, Врџивага, Врђуп, Врђука, Врџа, Врџољ.

Г: Гајдарче, Гајдариче, Гађине, Гаџа, Герџине, Геџа, Гига, Гилка, Гипи, Гиџка, Главоња, Главосек, Главотоп, Главуш, Глођоџија, Глоџански, Говедараџ, Гоне, Голотрпче, Грамада, Гранда, Грданиџки, Грне, Грнџарски, Грџ, Грџничка, Грче, Хугутче, Гурџус, Гурман, Гусар, Гуска, Гуштер.

Д: Дај-дам, Даскало, Дваеспараџ, Двоџевка, Демек, Дивље пиле, Дрвен поп, Дрвени адвокат, Дрвењак, Дрџа, Дрџенка, Дунђерка, Динија, Душе, Дуџини.

Ђ: Ђаволика, Ђеманџинка, Ђикини, Ђорковски (сви примери из књиге).

Е: Електрика, Елита, Ера, Ерсеновски.

Ж: Жер, Жикине, Жичка, Житар, Жишка, Жмигаваџ, Жути, Жуђа, Жџ.

З: Зајачки, Зајаџ, Зајџа, Звер, Закасџина, Звонџар, Сверџа, Зеба, Зеџ, Зис, Зојџине, Зољџа, Зонџин, Зубан, Зубин, Зврџ.

И: Иџине, Инајет, Инђилиџ, Ипче, Иџине.

Ј: Јабуче, Јаџурџија, Јапанаџ, Јашмалка, Јеврејче, Јорџа, Јорџа, Јорџађ, Јуџин.

К: Кајмакан, Кајџа, Капетан, Караџак, Каракашеви, Каракеја, Каспар, Качамак, Кеџа, Кенџра, Киза, Кијаџет, Кикирез, Килџа, Кинез, Киџа, Кликер, Коде, Код Тоше на ѱоше, Козак, Конзул, Коџе, Коџе, Кочан, Кравче, Крвопија, Крџалија, Кривоџија, Крња, Кромпир, Крњоз, Куџи, Куџурек, , Кумашин, Кумбара, Курсула, Кучџарка.

Л: Л(а)џов, Лајџучка, Лала, Лалунка, Лађа, Лемби, Лебанаџ, Липса, Лиска, Лешњак, Лола, Лопов, Лубура, Лудајџа.

Љ: Љоља, Љољџини, Љошџови.

М: Маврин, Магаирџа, Мазан, Мајџул, Макси, Малиџан, Мали Џон, Мандрџи, Манџини, Манџин, Мањин, Маше више, Матрапаџ, Маџта, Маче, Мачин, Медар, мечџа, Мечџоступ, Миџуља, Минџе, Мојџинџе, Монџиш, Морис, Муњин, Мурџо, Муџавџиџски, Мф.

Н: Нагазалька, Назланкине, Најанцијски, Наполеонче, Нађа, Нафта, Никац, Нишкин, Ноња, Нф.

О: Ороигра, Очаров.

П: Пакља, Палојац, Паљка, Папир, Паризлија, Пачавра, Пепелуга, Пепек, Перуника, Петле, Пеца, Печено главче, Пинтер, Плуг, Пљака, Покрет, Политика, Поп, Прасе, Прда, Премда, Прима Сима све што има, Прцко, Пуклица, Пшка.

Р: Радиомилевка, Радиче, Ракетла, Раца, Решетар, Рипан, Рогушкин, Роска, Роталија, Ротко, Рубан, Рупица, Рус.

С: Саија, Сале, Савко, Светац, Свитка, Сврака, Северови, Сека даша, Селе, Селја, Сербез, Сирђе, Скачка, Слезинка, Смејурија, Старо гвожђе, Суља, Сучкар.

Т: Табак, Тапарланка, Тежак живот, Тужно брашно Тулча, Тута, Тутурче.

Ћ: Ћарушка, Ћата, Ћелеш, Ћораво куче, Ћоса, Ћосат, Ћуран, Ћућулија.

У: Угусуз, Урф.

Ф: Фабер, Фајда, Фајдичине, Фантазија, Фарбар, Фирка, Фифица, Флека, Фока, Форма, Франташ.

Х: Хараламови, Хисар, Хорват.

Ц: Цаја, Цака, Цвећка, Цекине, Цепено либаде, Цивун, Цилко, Цкцк, Црни.

Ч: Чавка, Чавче, Чауш, Чвор, Чекерка, Чекрк, Чокалија, Чорба.

Џ: Џамакеј, Џгара, Џојка, Џумба, Џуца.

Ш: Шаторче, Шаче, Шебек, Шемшир, Шиша, Шмокљан, Шоња, Шоп, Шнајдер, Шука, Шукрија, Шуманка, Шуца, Шушмула,

Дз: Дзвер, Дзвиска, Дзвонцар, Дзврчкин, Дзиван, Дзинге, Дзрдза, Дзрдзољак (сви примери из књиге).

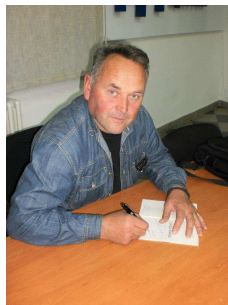
[%]
У рецензији проф. др Момчила Златановића и проф. др Тихомира Петровића је, између осталог, записано: Професор Миодраг Ђорђевић, из старе градске породице, брижљиво је истраживао ову појаву у граду на Ветерници, прикупио мношто интересантних надимака и припремио краћу збирку за објављивање. Ова збирка је интересантна за даље истраживања – социолошка, етнографска, психолошка и друга. Разуме се, посебно може бити предмет лингвистичких испитива.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Миодраг Ђорђевић, Лесковачки надимци, Удружење писаца Лесковац 2005.

СРЂАН ЂОРЂЕВИЋ

I

Срђан Ђорђевић Крле рођен је августа 1961. године у Лесковцу. Од рођења живи у Грајевцу. О свом дивном селу каже да је „Дубровник у малом“. Безгранично воли своје вредне Грајевчане. Свет уметности га је одавно привлачио; још из најраније младости почео је да црта портрете и карикатуре. Љубав према ликовној уметности била је огромна, али то није било довољно да оствари своје снове. Ликовну академију није уписао из финансијских разлога. Од малих ногу почео је да плови и песничким водама.

Своје радове је објављивао у многим часописима за децу. Године 2006. постаје члан Књижевног клуба „Глубица“ и објављује своје песме у заједничкој збирци „Глубочица између обала 2005-2006“. Охрабрен добрим пријемом песама одлучује се да изда своју прву збирку „Залеђена река“¹⁷⁶

II

ЗАЛЕЂЕНА РЕКА – „Залеђена река“ је прво песничко остварење Срђана Ђорђевића Крлета. Песме из ове збирке дуго су сазревале у песничкој души и песник их је дуго чувао у рукопису, сведок није смогао храбрости да их поклони читалачкој публици. Оне ће сигурно пробудити успаване или сакривене емоције у вашим срцима и распламсати љубав и наду у вама, јер је свака песма плод љубави, наде и вере.¹⁷⁷

Песник је неуморни борац који тежи првој љубави и срећи. У збирци преовладавају љубавне и рефлексивне песме, а у мањем броју заступљене су и родољубиве песме и песме посвећене најближима – мајци, синовима, другу...

У љубавним песмама жена представља отелотворење љубави. Понекад је она конкретна; насликан је конкретни доживљај са Биљаном, Сузаном, Јованом. Међутим, чешће мотив жене у песмама Срђана Ђорђевића има шири значај, посебно када је жена плод песничке имагинације, жена као сновиђење. Жена тада представља ону вечиту тежњу човека за љубављу.

Љубав није само песников ослонац у стваралаштву, већ и звезда водиља кроз живот. Тако се овај мотив може срести у свакој његовој песми. Песник „живи у једном смеру“, вођен само племенитим осећањима, вођен светлошћу којој се поклања.

¹⁷⁶ Срђан Ђорђевић, Залеђена река, Филекс, Лесковац, КК Глубочица, Лесковац 2006.

¹⁷⁷ Маре Каранфиловић, Боркица Миловановић, рецензија - Песникова потреба за љубављу чији је синоним савршество, Залеђена река, Филекс, Лесковац, КК Глубочица, Лесковац 2006, стр. 92-94.

Вечити оптимиста и крају даје светле тонове. Вешто служећи се контрастним сликама, не верује да је крај нешто коначно. Сваки је крај почетак нечег новог. Крај једне љубави оставља тугу, али не убија наду. Остаје вера песника да љубав постоји и он ће трагати за њом све док је не пронађе. Не жели да верује да је заувек остао без љубави, јер би то сазнање убило сензибилну душу песника.

Прошлост често окупира његову душу. Понекад је она плод сазнања да је живот пролазан, понекад извор туге, али никада није препуштена песимизму. Сlike из албума не могу избледети, не због заборава већ због суза којима их песник умива, али успомене остају у његовој души.

Песник се суочава и са стварношћу, не бежи од ње. Светли тонови преовладавају у његовим песмама. Макар та светлост била представљена свећом, песник се нада да ће њена маленкост успети да победи мрак. Он се бори свим снагама против мрака. Можда ће то неке личити на борбу *Дон Кихота* са ветрењачама, али зар то није узвишена борба за идеале у које човек искрено верује када је осуђен на пораз. Само ће његова свећа „горети до зоре“ и то је довољно усамљеном песнику да истраје у својим трагањима, како у стваралаштву тако и у животу уопште.

Слој схематизованих аспеката заузима посебно место у поезији Срђана Ђорђевића. Овај је слој веома захвалан за интерпретацију, али за једно дубље и шире проучавање. Песник је оставио доста простора читаоцу па је тако пружио могућност својим песмама да направе чврст мост који ће спајати душу ствараоца са сродним дужама. Његове „Недовршене мисли“ вапе за разумевањем, али и трагају за савршенством у стваралаштву:

*„Разлеже се туга
улицама недовршених мисли.
О делу ни речи,
Повикаше велика недела.“*

Будно око песника представља „језеро душе“, али и „море соли“. Око уметника уперено је у недостижне висине. Оно трага за визијом будућности, за вшим циљевима и зато је увек будно. Песник је целим бићем посвећен поезији, стваралаштву. Њега убија „белина папира, суза несрећног, рука утехе“, а једини му је циљ да поезији „обезбеди“ вечност „која се спаја са садашњошћу и траје до краја будућности.“

(...) Песник размишља и о пролазности живота. Као вечити опимиста, свестан је чињенице да је живот пролазан, али не очајава, жели да живот осмисли, оплемени и испуни креативношћу. Када бисмо сви прихватили живот као песници оптимисти, он би нам сигурно био не само подношљивији, већ и богатији. Срђан проналази срећу у посвећености поезији и једина награда, коју очекује, јесте жеља да песмама победи смрт, да оне живе након његовог физичког нестајања.

СРЂАН ЂОРЂЕВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НЕДОВРШЕНЕ МИСЛИ

И попуцаше стакла
на уснама уснулих свитања.
Раширена лепеза мисли,
ко пустињска прашина
на цвет без воде.

Разлеже се туга
улицама недовршених мисли.

О делу ни речи,
повикаше велика недела.

И притисла сузу трепавица,
ко мрежа паука птице.

И великих падова јој жао,
ал' највише оних
падова низ лице.

НИКАДА

Не реци никада никада!
Јер, то никада, кад постане некада,
поносиће се због некога.
А, ако не због неке,
која због никога не рече никада,
а знала је да чува некога.
И, никада га није због некога издала
и рекла никоме.
Зато не мој ни због чега
издати никога!
И никада не заборави никога.

ЗАЛЕЂЕНА РЕКА

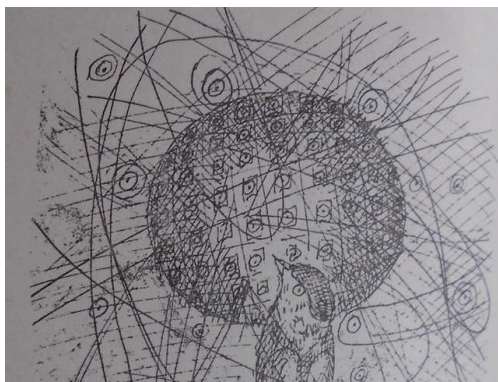
Залеђено око моје,
што ти пусти слатку сузу
као река моје душе,
па бисери залеђени
ко од стакла сад се руше.

Падалице моје мале,
све на свету сте ми биле:
бистра река залеђена,
нежна душа увређена,
румен усне наквашене,
све љубави изгубљене.

Додир нежни што се губи
као магла са јесени,
над речицом залеђеном
и у души мојој сненој,
па у срцу сад се љуби.

Љубим своју златну реку
што јој срце мраз затегло.
На леденом крилу њеном
ја бих срећа ту залего.

Да се с реком ту сјединим,
па да једно ми будемо...
Једна река, једно биће,
као књига аутору,
ко пијанцу задње пиће

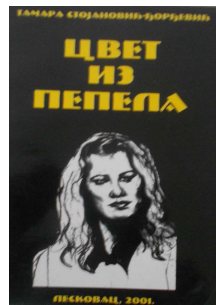

ТАМАРА СТОЈАНОВИЋ – ЂОРЂЕВИЋ

I
Тамара Стојановић-Ђорђевић рођена је 16. јуна 1970. године у Лесковцу где је завршила основну и средњу школу. Године 1994. дипломирала је у Скопљу на Филолошком факултету, одсек Југословенска књижевност са светском и матерњим језиком. Ради у Лесковцу као професор српског језика. Своју поетску личност формирала је током дугих година, објављујући своје радове у многим часописима, заједничким збиркама и на конкурсима. Добитник је многих књижевних награда. Активни је члан Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу.¹⁷⁸

II
ЦВЕТ ИЗ ПЕПЕЛА – Прву збирку лирских песама поетеса Тамара понудила је као целокупно своје поетско стваралаштво, од далеких школских дана до повратка са свих путовања када је утврдила да су сентименталне везе вечите.¹⁷⁹

.....
А знала сам све тајне
.....
Или сам мислила да их знам!
О како је слатка ова тишина.
Како нежно пада
И како само боли“

Заљубљене очи поетесе Тамаре сјајем светлости осетиле су топлину звезда. Права љубав је у узбуђењу, мирису божанске лепоте душе. И реалност и сан формирали су Тамару и као жену и као петесу. Није то лирика која има тематску разуђеност. Лирска реч је заокупљена собом. Али, по естетској вредности, то су нивелисане песме, јер садржински видик, мерен типским емоцијама неоромантизма, јесте игра маште, бесмисла и смисла као у песми „Због љубави“.

Пробудићу речи
Из дубоког сна,
Натерати мисли да проговоре

¹⁷⁸ Тамара Стојановић-Ђорђевић, Цвет из пепела, Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 2001.
Напомена: Избор песама Тамаре Стојановић-Ђорђевић у посебном одељку ове студије.

¹⁷⁹ Станко Ђорђевић, Цвет из пепела, рецензија, Лесковац КК Глубочица, Лесковац 2001, стр. 3

*Истину да кажу
У светлости да се роде
Да неплодна плодна буде“*

Поезија ове врсте нуди духовну храну. То је најдирљивије „ратовање“ са свим искушењима. Њена љубав, пламена, нестална, окупана чак и сузама, покреће птице, мути небо, мрси ливаде, буди успомене. Пред тим изазовима поетеса не жмури.

*„Љуби ме тим уснама
Полуцијаним очима ме гледај
Ту сам...“*

(...) Визије имају унутрашње императиве. Свако осећање, исказано тајним језиком срца, можемо наслутити, можемо и ослушнути. Истинито је *оно* што поетика открива у мисаоном набоју. (...) Птица младости, разнобојна и несташна, прихватила је све молбе и изаткала стихове у песме од записа њене романтично заљубљене душе. (...) Поетским изразима, који надахњују и приближавају њене тајне читаоцима, Тамара потврђује своје високо образовање. Стварно учешће у професији професора књижевности јесте писање. Писањем Тамара одговара својим емоцијама, својим доживљајима и целој себи. Стихови у свим песмама су јасни и с лакоћом се читају, нема кованица. Негује слободан стил.¹⁸⁰

Аутор збирке песама „*Цвет из пепела*“ Тамара, као да на врх свога пера носи чежњу и лепоту у исти мах у реалности и сну, и овде и тамо негде... Заљубљени дани теку у разговору и са собом и са свим вољеним лицима. Креира естетска узбуђења као зов свога срца и са сликарским, колорним пространствима именује своје снове и јаве.¹⁸¹

Чаробним ткањем стихова преноси поруке и истине једне младости која даје сјај и лепоту животу. Она стално хода граничном линијом која додирује постојање и сумње. Оком заљубљене жене посматра Сунце, када је сијало и када је била спремна да га освоји, и када је сагорела и живела само за љубав. Без загонетки ту треба тражити и почетак и крај.

*„Суза је умрла у прабини крај пута.
Али и осмехом се може плакати.“*

Ширином простора и времена поједине њене песме су, по начину стваралаштва, блиске *поемама*. Она зналачки трага за даљинама, „тамо иза вечности, неслућености, тамо негде... с друге стране сна“.

Тамара има осећај за звук, ритам и смисао за меру и одговорност. Зато се њене песме читају лако и са задовољством, јер како каже Тамара:

*„Кључ од Сунца проналазим,
Ткајем златни облак и
Небу га посвећујем.“¹⁸²*

¹⁸⁰ Станко Ђорђевић, рецензија, Цвет из пепела, стр. 7.

¹⁸¹ Боркица Миловановић, рецензија, Цвет из пепела, КК Глубочица, Лесковац 2001, стр. 8.

¹⁸² Б. Миловановић, рецензија, Цвет из пепела, КК Глубочица, стр. 9.

ТАМАРА СТОЈАНОВИЋ – ЂОРЂЕВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

МОЈА МОЛИТВА

Велико буди ми небо -
Да се родим пре живота.

Плодна буди ми земљо –
У ноћи дај да волим.

Тиха буди ми реко –
У зору дај да сањам.

НЕБО,

ЗЕМЉО,

РЕКО,

Насмејане сузе ми подарите.

Нек у једном мом длану
Стану две моје ноћ.

КОВАЧ СУДБИНЕ

Не пркоси времену,
Оно није кривац твоје туге.
Његова мудрост почива у твојим корацима.
Зато –
Корачај споро, тихо, мудро...
И веруј да јеси
Са било које стране
Животног тока.

ПРЕВАРА

Ноћ је синоћ водилаљубав.
Предграђе је растргнуто.
Зато је данас јутро плакало

ИМА ЈЕДНА СУЗА

Има негде у времену
неко место и сан,
неке звездане вечери
лепе као машта,
што терају тугу у жиле
јер их више нема.
Има и једна суза
која се никад исплакати неће,
и за то један живот
није довољан.

НЕВИДЉИВА

Постала сам мрак
Да бих могла да те гледам
А да ме не приметиш.
Док ме не осетиш
Док те нежно милујем.

БЕЗГЛАСЈЕ

Прејака је светлост овог снега.
Прејака је плахост овог јутра.
А, речи мога безгласја
Не знају куда би.

УДЕС ЖИВОТА

Свако има неког кога нема.
Зато ниси узалудно узалудан.
Ништа није потребније од непотребног.
А ја сам, због овог бесмисла, заљубљена у тајну.
Сопствено самораспеће и бесмислено враћање
Ипак, удес је горак и дубок.

ЦАКА ЂОКИЋ

Цака Ђокић чланица је Књижевног клуба „Глубочица“ у Лесковцу. Објавила је две збирке песама: „Пожели срећу“ и „Љубав у сенци месечеве сенке.“ Објављивала радове у „Глубочици између обала“ и другим листовима и часописима

Добитница је многих награда и признања. Редовно учествује на свим важним манифестацијама, а песме су јој проткане и изнедрене догађајима из личног живота.

ЦАКА ЂОКИЋ: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ШАНСА

Ако преживим ових дана
Када љубав умире опет сам сама
Тежак је бол у срцу мом,
Шта ли се догађа у срцу твом.
У мом срцу хладно
Празнина влада,
Плакале су очи зелене
Схвативши да их остављам ја.
За наш раскид крив си ти
Не могу више праштати,
Никад веран ниси био
Љубав си неверством уништио.
Имао си задњу шансу
Плес љубави ту је био,
Ниси смео да ме бираш
Зато си ме изгубио.

СРЦЕ БЕЖИ

Побегло Сунце из груди моје
јурим за њиме често
као да ме ветар дува
да га ухватим
и вратим на место.

Не да се срце ухватити лако
пусти ме, пусти,
ја волим јако,
не враћај ме у груди твоје

убићеш онда срце своје.
Стани не трчи
не јури више,
волим искрено,
чисто и верно.
А друо срце да ли воли,
осећам да воли неизмерно.
Воли ме заувек...

ЛЕГЕНДА ЖИВИ

У Лесковцу граду, на Хисару брду,
где је сада вртић, била је кафана.
Пре много година, где се чује песма,
грациозним ходом улази Силвана.
Чује се музика...
Силвана тихо пева, у препуној кафани тишина.
За столом седи момак
који је стигао са села.
У паузи прилази Силвани,
тихим гласом пита:
"Молим Вас, да отпевам једну песму,
да чујете да ли Вам се свиђа."
Звао се Тома.
Уз дозволу Силване, латио се микрофона.
Силвана, помно, с' неверицом слуша,
устаде са стола, пољуби Тому
"Ти си неоткривени таленат. Моја душа"
Оде Тома до Београда.
Сваки почетак је тежак...
Тома емотивно пева,
њему ни један слушалац не одолева.
Свака песма постаде хит...
о мајци, оцу, Данка, Марија, Бранка...
Писао је Тома никад није стао,
ал' болест га сустигла, живот издао.
У нашем граду, Лесковцу,
његова биста у парку блиста.
Многи се крај ње сликају...
У срцима нашим легенда о Томи
и даље живи иста!

ЉУБОМИР ЖИВКОВИЋ

I

Љубомир Живковић, песник из Лесковца, објављивао у часописима. Заступљен у антологији лесковачких песника „Песмопис“ (1945-1975) професора Мирослава Миловановића.

ЉУБОМИР ЖИВКОВИЋ: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

1.
Роди се човек
и себи новорођеном
честита јутро

Када пође на пут
павиљон белих зидова
махне му здравом руком

Ничег ту нема чудног:
јер све на свету луке
нису споменици
Већ море и руке.

2.
На митингу је било
много руку
и речи

И ми смо корачали
људски

Нигде није било празног реда...

Када је све завршено
угасили смо радио.
Неко је позивао сестру
да јој дарује
зелени сан.

3.
Једино се човек
бесплатно добија
и губи
на тржници цвећа.

Ако му отмеш сунце
и ласте
увенуће сутра.

Бол је најједноставније
на свету.
Не дирајте сунце и
ласте!

4.
Проклија у мени бреза.
Шуми и листа.
Отоплим јој корење надом
умијем је песмом пре зоре.

Онда све имам
и зими птица триста
у себи: море, море...

5.
Хтео бих дан да ти поклоним
без сенки разголићених
без високих јабланова,
без неба.
На длановима да те умијем.

Синоћ су те звезде плаво превариле,
сахрањујемо те на врху брега,
Дан се спотичеод нашег кашља
ветар цвили пребијених прстију.

Синоћ су те звезде плаво превариле
Схрањујемо те у белом на врху брега.

6.
Обукао сам ти хаљину
белу, од ветра
свиленкасту, од кише.

БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ

I

Борислав Здравковић (1930, Брестовац, Лесковац, професор књижевности, новинар, дугогодишњи уредник Нашег стварања). Објавио збирке песама: Тренуци лирике, Лесковац, 1967, На падинама сна, Лесковац, 2000. Заједничке збирке: Препознавања, 1962, присутан у часописима. Члан је Књижевног клуба Глубочица и Удружења писаца. Добитник бројних награда за књижевност.¹⁸³

Лесковачки песник Борислав Бора Здравковић (Брестовац, 13. јануар 1930, Лесковац, 2012) и по животној биографији и песничком трајању (пола века), али пре свега по начину певања и схватања поезије и живота, најоригиналнији је поета на јужносрбијанским просторима.

(...) Здравковић је својом поезијом, која има све одлике модерне лирике, *бежао од тзв. „модернистичких егзибиција“* и *„нејасних кованица“* и у томе остао тврдоглаво доследан, па донекле и старомодан. Осећајући *„нови песнички звук“*, који њему као врсном песнику и професору књижевности није био прихватљив, клонио се писања, а када је то чинио, радио је са мером и у свом маниру.¹⁸⁴

Здравковић је, видели смо из оцене Драгољуба Трајковића, али и ставова других критичара, које помиње у *„Прегледу лесковачког књижевног стваралаштва“* већ првом самосталном збирком *„Тренуци лирике“* показао раскошан таленат и наметнуо се као зрео песник. Све остало је – историја.¹⁸⁵

Здравковићева прва збирка, *„Тренуци лирике“* је књига несумњиве песничке вредности, и поред извесних падова и клонућа. Борислав Здравковић је песник напорочног талента, а у појединим тренуцима творац стихова антологијске вредности, које будући састављачи антологија српске поезије не би смели мимоићи. Јер, то су стихови који се памте, казују наизуст и воле.¹⁸⁶

¹⁸³ Зборник писаца лесковачког краја, Лесковац, 2003. године.

¹⁸⁴ Д. Коцић, Пола века песништва Боре Здравковића, Наша реч, 8. октобар 1999, Лесковачки дневник, јануар 2000.

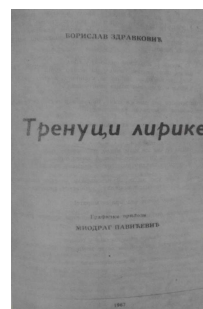
¹⁸⁵ Имао сам привилегију и част да се годинама дружим са Бором Здравковићем – у дописништву Политике, Културном центру, Радио Лесковцу, на бројним књижевним сусретима и најчешће у – кафанама. О њему сам написао доста прилога, али је он, самосвојан и скроман, томе, као и многим другим стварима, придавао мало пажње. Уређивао је Наше стварање, био главни уредник Радио Лесковца, у младости новинар и професор Лесковачке гимназије. Он је био и остао рођени песник и за њега је дружење са искреним пријатељима било и више од живота. Остало је – остало!

¹⁸⁶ Године 1962. у издању КК Светислав Вуловић појавила се позамашна књижица поезије четворице песника под насловом „Препознавања“. У њој је око осамдесет песама чији су аутори Борислав Здравковић, Јосиф Стефановић, Бранко Перошевић и Раде Јовић.

II

ТРЕНУЦИ ЛИРИКЕ – Клуб писаца при Радничком универзитету „Коста Стаменковић“ објавио је још 1967. године збирку песама Боре Здравковића под насловом „Тренуци лирике“.¹⁸⁷

У предгову овој публикацији *Мирослав Миловановић*, између осталог, пише: „Песник је животно везан за домовину и њене људе чија је слика дата у неколико конкретних детаља које смиреним ритмом и једноставним казивањем откривају његове животне и поетске преокупације.

*„Ако сам нешто изван тебе, мога сна, био бих врт
у коме сваки цвет, сваки лист шапуће моју смрт.“
(Домовина)*

Та присна веза са родном грудом постала је доживљени израз његове поетске личности и поетска инспирација у којој нема националних оклоп, већ смиреним и исповедним тоном, полуслободним стихом и местимице слободном римом, песник нас уводи у животне просторе човека и указује на лепоту живота који сублимира етичке и хуманистичке координате људске егзистенције. Здравковић верује у човека, у његову ћутљиву приврженост родном огњишту.

*„Ништа ме не би утешило да немам две мајке
нити бих нашао циља
Једна ми је певала успаванке
и у дане кржаве истине описала мачем.
Другој сам ја племенитом сабљом косе резао
и певао занос на њеном задњем криштењу.“*

И зато је и стаменом мирноћом био спреман, увек када су црни облаци запретили громом уништења, да им пође у сусрет, да у паганском чину осведочи и потврди универзум своје личности:

*„Када је полазио у рат,
отац их је обе пољубио и од сваке понео амајлије:
прамен црне косе и шаку црне земље“*

Здравковић је у том поразном врелу човекове личности нашао социјалне и родољубиве нити којим је исплео етичко језгро живота. На

¹⁸⁷ *Напомена:* Пренисимо комплетан предговор збирке Боре Здравковића Тренуци лирике аутора Мирослава Миловановића, који је објављен у Прегледу лесковачког књижевног стваралаштва, Наше стварање, Лесковац 1973, стр. 84-89.

једноставном симболу конструисао је тихом резигнацијом лик нашег сељака у миру и рату. Тврд и огрубео у немаштини, нем и тих у суровој борби за живот:

*„С јесени је обавезно силазио у град
да од црне летине сваком понешто купи.
Зној јевтин па је ноћио на станичној клупи,
а сољу и пројицом толио вечиту глад.*

И том животу рат доноси омчу, пораз, али и светли тренутак етичког потврђивања и моралне узвишености:

*„У селу беше први на првој црној листи
и сам ископа земљу да би легао у њу“.*
.....
*„Што се све са њим збило, изговрићу тихо:
Ни гуњ не би поднео више. А затим омча
и пркосни поклич што нас у пламену зађиха.“*

У овој слици као да су се резонирали полетни стихови, ови и њима слични, повезани идентичношћу судбинског тренутка генерација:

-Славни мрите мад мријети морате“

Хуманистичка вибрација прожима елегични призив стиха, открива и указује на зрелост песничке мисли:

*На путу згажен плод цветаће у семену
из кога ће све љубави да се помире.*

Осећајући поремећај и неразумевање међу њудима савременог света, Здравковић будно опомиње и указује на значај људскости и солидарности:

*Човек и човек
дисање у себи
.....
Човек у човеку
простор у бескрај
.....*

Том свету разумевања предочава:
*Човек на човека
ланци и пепео.*

И зато не игнорише тај свет, већ емотивно, али без позе, одмереном озбиљношћу, изражава свој животни кредо, хуманистичку ширину љубави:

*Ја имам једну жељу, блистав сан:
да љубав сиђе међу људе,
да срећа сваком шара длан,
да нове зоре смехом руде;*

*Да свака суза у сан процвета,
да корак срећних буде тих,
да сваки онај који клевета
презир и мржње буде свих.*

„Из ђачког споменара“ - зрачи тиха и носталгична сета, младалачки разнежена и елегично заденута „свирком из даљине“ у којој одзвањају акорди песимистичких сећања и пропалих нада. Али тај песимизам дубоко у себи крије сјај непролазних успомена из чијих искричавих варница светли лепота постојаност и вечите оданости „обали среће“ са које животне плиме и осеке не могу да однесу „сјај плавих ведрина“. Јер, у његовом шапутању распознајемо „душу која сања“ и која уноси неку невидљиву моћ у сваку реч, стих ис трофу. Те обичне речи су специфични облици лепоте у поетском ланцу асоцијалних идеја и контраста:

*Није моја, туђа је ова јесен:
Ја и живот мој још се нисмо срели.
И када ћутим над собом наднесен,
то неко други моје речи вели.*

Независно од ове привидне одсутности, Здравковићеву поезију прожимају праве вредности живота: у њој има и снаге и природне љупкости, зато је у многим стиховима и жесток и нежан. У песимистичком тону неких интимних песама као да назиремо сузу, али и ватру која племенито сажеже бол. У његовој песничкој природи оркестрирају за сваки дрхтај људског осећања којима прониче у срж да би им одредио праву меру и место. И зато је добар број ових песама права слика живота, поетски исказаног у његовој општељудској истини.

%

„Трагом палих звезда“ је циклус песама о младалачком неспокоју који у илузионистичком лету доживљава празнохват разочарања, у коме је жена бег пред златним срцем, сјај и хладноћа чежње, суза у осмеху ишчекивања и најслађи напитака на ломачи патње. Она је недостижна отровница у цвећу жеља, перфидна мачка у лепоти голуба који у тишини опролећених нада хара у души песника и ствара ломотресе од којих се разгоревају ватре

мртвих немира, чији пламенови постају лахори за расветавање неразумне сете. И када се опрашта од вољене жене, оптимистички удара у сетно звоно осећања да би је гануо до срца истином која метафорично прераста у звезду, у чијем сјају трепери суза растанка слеђена тишином неостварене љубави:

*Као што дође тако оде:
ништа ти нисам узео, ништа дао.
Овога тренутка само ми је жао
што људи теку као воде.*

Јер наш песник у љубави тражи пролазну песму, песму која израња из суза и чије висине назире у лету ка небу, лету који носи буру и кишу успомена које се памте до гроба. Међутим, Здравковић је своју елегичну лиру пригушио реком тишине да би се боље разнала бујна експресија његовог стиха, који је језгровит и сочан, али без китњастих ђинђува и непотребног руха апстракције. Рима му је прилично немарна и зато је ритам и понекој песми широке руке чији неравномеран жубор ремети музикалност стиха и загрцне мелодиозност мисли.

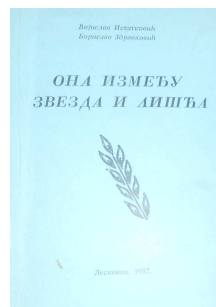
%

„Тренуци лирике“ представљају талентованог и зрелог песника. Из њених стихова зрачи рефлексивна песничка физиономија која од песме жели да буде птица која буди и разуме и чија ће мисао, као лампа у ноћи, да окупља лептире. Оштар и сентименталан и зато елегично дрхтав, нежан и болећив и зато емотиван, он је сав окренут човеку који у овом песничком дневнику има младалачко лице које су прошарале боре живота.

Ова збирка саткана од низа најтананијих интима добија у графици *Миодрага Павићевића* једну веома успелу и скоро недељиву паралелу. И у овој другој личности сусрећемо се са скоро истоветном поетском природом која свој израз, свој свет, своја тражења, место стиха, налази у игри тамних и светлих површина.¹⁸⁸

%

Са Војиславом Истатковићем, Здравковиће је 1987. године објавио збирку песама „Ина измеђи звезда и лишћа у којој су се нашле следеће песме највећег лесковачког поете: Жени, Љибав какву ја хоћу, Ако си пошла, Јесан, она и ја, Ја сам та гранчица, Жеља, Збогом, Неко те воли, Точак, Риме, Она између мене и свега и Ток.

¹⁸⁸ Драгољуб Трајковић, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Лесковац 1973, стр. 84-89.

III

НА ПАДИНАМА СНА - Шта су други написали о Бори Здравковићу не би могло да стане и у повећи роман. Овога пута, не сасвим случајно, изабрали смо неколико оцена, које су објављене под надзнаком „Други о Бори” у његовој последњој збирци песама „На падинама сна” (Лесковац, 2000).

Могло би се рећи, чега год да се латио овај рођени песник, аутор збирке „Тренуци лирике”, дало је резултата. Штета је – ко зна колико пута смо рекли – али то није само наш суд, штета је, дакле, што је мало писао.

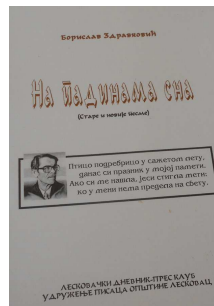
Одговор на то и на многа питања свакодневног људског трајања даће сам аутор, а нама остаје да се једноставно замислимо над дубином његових порука које нам је упутио овај велики песник, професор, боем и пријатеље, пре свега оних који су хтели и знали да га добро слушају.¹⁸⁹

%

Уметнички предиспониран, самосвојног гласа, књижевно образован, Здравковић је, несумњиво, остварио дело солидне уметничке вредности. Утемељено на модерним песничким начелима, његово дело носи нешто од филигранских песника парнасовског типа. Стављено на пробу структуралних анализа, оно делује одлично и поетично.¹⁹⁰

Налазећи лирско упориште у мотивима и темама због којих су песници од искона умакали перо, аутор *На падинама сна* (старе и новије песме) у тренуцима искреног надахнућа, пројектује песничке слике натпросечног стваралачког домета. Теме око које се окреће свет његове поезије не могу се свести на неке одређене садржаје. Човек, жена, земља, слобода, која даје сјај и лепоту животу, речју, човеков живот – у жаришту су његовог интересовања и рефлексije. Инвентар његових мотива је, посве, покривен наносима сете.

У Борином стиху је, помогнимо се уобичајном фразом, неодвојиво певање од мишљења. У равнотежи између слике и поруке, у оклевању између звука и смисла, одвија се ауторов стваралачки кредо. Он тачно зна колико реч садржи могућих рима. Хармонија је „логика” његове поезије.

¹⁸⁹ Борислав Здравковић, *На падинама сна*, Лесковачки дневник – Пресс клуб, Удружење писаца Лесковац 2000. године. Збирка песама „На падинама сна“ (старе и новије песме“), другачије названа „Песпопис“, уз опширан Предговор проф. др Тихомира Петровића, има следећа поглавља: „Трагом палих звезда“, „Она између мене и свега“, „Земља и рат“, „Из ђачког споменара“, „Подребрица“ и „На падинама сна“. Посебно поглавље је названо „Други о Бори“. *Напомена*: О раду професора Борислава Боре Здравковића у збирци „На падинама сна“, објављени су прилози Томилава Н. Цветковића, Рада Јовића, Николаја Тимченка, др Зорана Чановића, Данила Коцића, проф. др Драгомира Радовановића, проф. др Николе Цветковића и Драгана Тасића. Уредник издања је Данило Коцић, а рецензент проф. др Тихомир Петровића. Збирка, коју је технички уредио Чедомир Ђорђевић, штампана је у тиражу од 1.000 примерака.

¹⁹⁰ Др Т. Петровић, *Песник и дело*, предговор збирци песама Б. Здравковића *На падинама сна*, Удружење писаца, Лесковац 2000, стр.5.

Борина поезија је у знаку једноставних и читљивих начела. Он има јасан поглед на ствари: песма је крајње отворена и комуникативна. Из његове метафоре не произилази нешто лоше, него – како каже једна лепа реч – само сведочанство нашег срца.

У чему је суштина његове поетике и тајна његове књижевне радионице? Пустимо нека одговор пружи сама песма „Кандило“: „*На зиду Света Марија,/ На поду црна шамија/ Утули, мајко кандило!/ Однесе вода градину,/ Оде живот низ падину.*“

Поетска реч писана искрено, растерећена конкретног значења, референцијалности – као и мисли о књижевном успеху – припада модерној поезији, под чијим се појмом обично означава нови укус и уметнички принцип, и битно другачији поступак. Здравковић није дидактичан песник. Он врло добро зна да је учинак литературе ништаван. Поезија је у служби племенитог ангажмана, она буди машту и фину осећајност; отвара човеку очи за лепоту и срце за љубав међу људима.

Песник не бежи од стварности и живота; прави живот и права поезија је оно што у срцу носимо. Песништво је најистинитија уметност.

Аутор „*Гуња*“, „*Трагом палих звезда*“, „*Кандила*“, говори језиком наратора, опрезно, неусколебаном синтаксом, не ретко, прећуткивањем. Солидно мајсторство на тешком пољу стиха и ритме, уметник показује у одмеравању распона речи, његовог значења и носивости. Ситуиран у неадекватном контексту, израз мења естетску валентност и добија могућност семантичке перспективе и злоупотребе, стилскогдомишљања и версификаторских трикова. Ко се маши у овој поезији за заумним сликама, остаће празних руку. Нема загонетања и затварања иза седам брава.

Ауторова залиха лепих речи није оскудна. Поетско плетиво које се, у одабраним примерима, домаша крупним вредностима целокупне лирике, начињено је од разуђеног језика у коме, често, реч задржава основно, номинативно значење. Стил је одмерен, без украса и великих гестова. У родољубивим стиховима се чува плахих речи народних песама, јаким епитета и бомбастичких екламација. Артистичко богаство, ритамска и мелодијска организованост стиха, битно је својство његовог песништва. Уметности Здравковићеве речи несвојствена су општа места, устаљене навике и навикнуте конфигурације, или понављања која вуку у монотонију. Изузетно, његов стих оставља утисак аутора који прима туђа искуства као готове путеве у планини и готове мостове на води. Евидентно, асимилација неке елементе народне лирике и поетска сазвучја војиславизма или, узмимо, Драинчева пева. Туђа искуства користе: сви се ми пењемо на раменима других; најпосле, нијдан песник није искључиво творац дела, каже Дилтај.

Ван сваке сумње, реч је о оформљеном ствараоцу. Од песника са овог вилајета, *Здравковић је, заједно са Томиславом Н. Цветковићем, најдаље отишао.* Поете локалног, завичајног значаја, у његовој популарности виде

и свој песнички капитал. Много њихови стихови, спрам његових стихова, који се читају и казују, изгледају као убошки сиромаси.

И Бора Здравковић је човек пука, наше горе лист. Он пије воду са истог извора, али, насупрот многима, он не посеже за дијалектом да би аутентично изразио свој доживљај, или обогатио властити песнички фонд. Пише чистим језиком, као да је из Херцеговине, кованице језика и земље рапсода. Аутор збирке „На падинама сна” не мора да сагиње главу ни пред једним својим стихом. Његове песничке творевине налазе смисао у аутономној естетској вредности, у новини и оригиналном језику.

Изазивајући у свом ужем окружењу завидну и заслужену пажњу књижевне јавности, Здравковићево дело ће, извесно, издржати књижевне мене и захтеве. Песме човека који није по срцу рђав, које доживљавамо као инкантацију добротe и љубави, заслужују заснованију и дубљу реч.¹⁹¹

Последњу збирку „На падимана сна”, која је, заправо, одабир његовог песничког рада, објавио је 2000. године, а једно поглавље „Нашег стварања” (уредник *Димитрије Тасић*) посвећено је овом занимљивом песнику.

%

Од 1949. године када су се на књижевној вечери, први пут у Лесковцу, представили млади песници, најистакнутији међу њима *Борислав Здравковић* и *Миодраг Митић*, па преко колективне збирке „Препознавања” (1962), потом самосталне књиге „Тренуци лирике” (1967), све до 29. октобра 1999. када је о прослави 120. годишњице Гимназије „Станислав Вељковић Зеле” салом Народног позоришта прострујао *поетски вихор песме „Слобода” – ехо поезије Борислава Здравковића* одјекивао је на митинзима и вечерима поезије, литерарним сусретима, говоре је наглас или носе у себи, подједнако, литерарци и моторци, исписујући у споменару, и девојчице и уседелице, снохватице и буднице, романтичари и елегичари, заљубљеници и запостављени... Како и не би када је, у укупном поетском опусу, било да је реч о родољубивим или љубавним песмама, песмама сете или снатрења, бола или радовања, речју у поезији Борислава Здравковића тако импресивно „крз поетске нити уперена тиха, носталгична сета, младалачки разнежена и елегично интонирана”. (*М. Миловановић*)

Довољно је само навести стих било које Борине песме, па да намах бљесну речи као слап воде са планинског виса:

*Није ми, није ми више жао
што јесен сиви оставља траг.*

Луче, у сан процветао

Девојке осмех драг.

(Јесен, она и ја)

¹⁹¹ Проф. др Тихомир Петровић, Књижевни записи, песник и дело, Удружење писаца Лесковца 2000, стр. 55-57.

Перјаница нашег песничког неба, Борислав Здравковић, ево, више од пет деценија броди песничким стазама и богазама, остајући веран свом позиву поете – закључује Борин песнички сабрат Миодраг Митић.

Жесток и нежан, бунтован и смирен, mudar и меланхоличан, раздраган и разуздан – Борислав Здравковић је стално и у суштини елементарни песник, окренут човеку, завичају и домовини.¹⁹²

Песник је име указано у времену, јер је време у човеку и веће у препознатљивије, а произилази из имена које човек поседује. Борислав је сав у Здравковићу: пореклом стиха и физичком појавом човека о коме говоримо. Здравковић је сав у борама Борислава. Иза тога излази да је у свему стих, у стиху је човек кога знам из дугих шетњи лесковачким улицама, кога знам из седења по старим и младим кафанама, са књижевних казивања, из необавезних разговора...

Елем, Борислав је песник, Борислав је време прошло и садашње, Борислав је бoем. Борислав је стихотворац, Борислав је глава породице. Борислав је професор, Борислав је ваш и мој пријатељ. Зато, када будете мeрили време, не заборавите боре Борислава Здравковића.¹⁹³

После песничког зборника „Добродошлица за птице” и „Мајских цветова” В. Красића – у Библиотеци Радничког универзитета из Лесковца појавила се збирка песама Борислава Здравковића „Тренуци лирике”. Ова књига је плод скоро двадесетогодишењег преданог и стрпљивог стваралашког рада једног заљубљеника поезије, који међу списатељима на југу Србије ужива леп углед.¹⁹⁴

Песничко казивање Боре Здравковића садржано је и саздано између оне тако карактеристичне уводне песме „Песмо”, која представља и песнички манифест и поетику у малом – и мудрих и осмишљених „Рефлексија”.

У распону између ова два белега, који у основним цртама могу да означе преокупацију Б. Здравковића, нашла су место четири складно компонована циклуса: „Земља и рат”, „Из ћачког споменара”, „Трагом палих звезда” и „Подребрица”.

(...) „Варијације: на тему јесен” израз су пуног песничког зрења Б. Здравковића. То се он, сетан и невесео, суочава са собом, са пролазношћу, са вечитим менама и метаморфозама света.

Циклус „Трагом палих звезда”, у истину открива и нуди све врлине певања Борислава Здравковића. У њему се налази неколико песама антологијске вредности („Трагом палих звезда”, „Жена”, „Ја сам...”).

У песми „Ја сам...”: „ја сам (...) песма скривене среће и сан над горком јавом”. Овим стиховима, чини се, песник је најсликовитије одредио себе и своје певање.

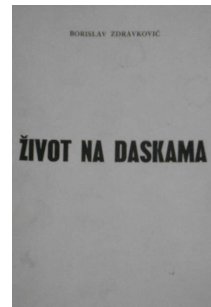
¹⁹² Напомена Т. Н. Цветковића: Прилог Перјаница нашег песничког неба, који преносило у целини, објављен је у збирци песама На падинама сна, Лесковац, 2000; (датум писања – 15. новембар 1999).

¹⁹³ Раде Јовић, Време прошло и време садашње; (Из збирке Б. Здравковића На падинама сна, Лесковац 2000).

¹⁹⁴ Проф. др Никола Цветковић, Песник јужног поднебља, Борба, 13. јун 1968. године; Овај прилог је пренет и у збирку изабраних песама Боре Здравковића, На падинама сна, Лесковац, 2000.

IV

ЖИВОТ НА ДАСКАМА - Професор и песник Борислав Бора Здравковић био је луцидни позоришни критичар. Године 1970. лесковачко Народно позориште објављује његове, како их је назвао, „позоришне импресије”, односно књигу позоришних приказа „Живот на даскама”. На једном месту нашли су се његове оцене објављене у Нашој речи, Нашем стварању и Сусретима. У првом делу су оцене домаћих аутора, а у другом су представе са VI позоришних сусрета Јоаким Вујић.¹⁹⁵

Иако су Здравковићеве оцене каткад биле „преоштре”, сви су знали да су – дело стручњака који зна шта је – позориште. О његовим позоришним критикама, песништву и животу у шест наставака лесковачки недељник Наша реч објавила је интервју.¹⁹⁶

Уредник издања и аутор предговора под насловом „Поводом књиге и седам и по деценија позоришта у Лесковцу“ био је познати песник и тадашњи управник Народног позоришта Томислав Н. Цветковић.

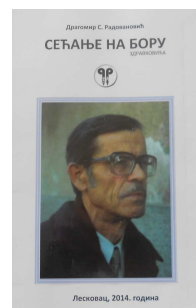
(...) А баш у Лесковцу се ових дана одржавају VI сусрети професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“. Отуда и намера наше куће да поред низа других публикација у дане сусрета изда и књигу позоришних критика професора Борислава Здравковића, који је у Лесковцу први увео књижевну позоришну критику и њоме обухватио највише представа од свих осталих рецензената.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Борислав Здравковић, Живот на даскама, Народно позориште Лесковац 1970.

¹⁹⁶ Интервју Данила Коцића са Борн Здравковићем објављен у Нашој речи - први део се појавио 1. јула 2005, а последњи 5. августа 2005. године.

¹⁹⁷ Томислав Н. Цветковић, Поводом књиге и седам и по деценија позоришта у Лесковцу, Живот на даскама, предговор, Народно позориште Лесковац 1970, стр. 7-13. Борислав Здравковић, Живот на даскама, стр. 158. Напомена: У књизи су објављени следећи прикази позоришних комада: Милутин Бојић – „Урошева женидба“; Светозар Ђоровић „Зулумџар“; Борислав Станковић „Коштана“; Борислав Станковић „Нечиста крв“; Д. Лебовић и А. Обреновић „Небески одред“; Н. Арсеновић-Драгомировић „Лесковчани у Паризу“; Жика Живуловић „Лево од савести“; Радивоје Лола Ђукић „Бог је умро узалуд“; Бранислав Нушић „Обичан човек“; Бранислав Нушић „Пут око света“; Бранислав Нушић „Сумњиво лице“; Бранислав Нушић „Ожалошћена породица“; Бранислав Нушић „Свет“; Петар Кочић „Јазавац пред судом“; Мира Пуцова „Свет без мржње“; Велимир Суботић „Прозивка“; Борислав Михајловић „Командант Сајлер“; Александар Поповић „Јелена Ђетковић“; Раде Павелкић „Клонови“; Мирослав Митровић „Подоћна провала“; Иван Студен „Вожд“; А. Н. Островски „Таленти и обожаваоци“; Јарослав Хашек „Добри војник Швејк“; А. Стримберг „Отац“; Џозеф Кесерлинг „Арсеник и старе чипке“; Џон Пристли „Скандалозни догађај“; А. П. Чехов „Ујка Вања“; Н. В. Гогољ „Женидба“; В. Н. Собко „Сачувај моју тајну“; Х. Ибзен „Непријатељ народа“; А. Поповић „Развојни пут Боре Шнајдера“; Ж. П. Сарт „Несахрањени мртваци“; Т. Арсовски „Корак ка јесени“; А. П. Чехов „Три сестре“; М. Глишић „Подвала“; Р. Милар и Н. Балчин „Пут кроз шуму“; Јурџин О. Нил „Дуго путовање у ноћ“; Борислав Михајловић „Марко Краљевић“; Александар Поповић „Крмећи кас“; Максим Горки „Малограђани“. Позоришне критике у књизи објављене су у листу „Наша реч“, часопису „Наше стварање“ и „Сусретима“. Критике „Таленти и обожаваоци“ и „Добри војник Швенк“ објавио сам у заједничком ауторству са М. Драшком, односно Зораном Поповићем – напомена је Б. Здравковића.

V
СЕЋАЊА НА БОРУ ЗДРАВКОВИЋА – У издању
КК Глубочица крајем 2014. године појавила се
књига „*Сећање на Бору Здравковића*“ проф. др
Драгомира Радовановића, најплоднијег лесковачког
књижевника. Књига је представљена у Лесковачком
културном центру 25. децембра 2014. и у о њој су
објављене Здравковићеве песме (по избору Данила
Коцића, новинара и писца) и занимљиве анегдоте из
заједничког дружења проф. Радовановића и Боре
Здравковића са познатим Лесковчанима, али и са
„обичним људима“.¹⁹⁸

%

Довољно је изговорити његово име па да упућенији у просветно-културна збивања осете понос што су га познавали. Легендарни професор Лесковачке гимназије, узор многим генерацијама, личност огромног знања и високе интелигенције, песник без премца.

Многи га знају као бомског типа што он и јесте заиста био. Али он није био бoем зато што је пио, како многи мисле, него зато што је живео по својим законима тежећи ка својим циљевима, живећи свој живот интензивно, до краја, не марећи притом на оно шта ће околина рећи, али никада не угрожавајући ту оклину.

И дан данас се испредају приче о његовим предавањима, писменим вежбама, рада са младима.

Његове песме су антологијске. Скоро свима који се баве културом и књижевношћу, довољно је поменути називе песама као што су: Жени, Она изеђу мене и свега, Гуњ, Матуранско вече, Подрепница и др. па да се одмах погоди да је реч о Бориславу Бори Здравковићу. Ја, међутим, вероватно као афористичар, који воли кратке форме, скидам капу пред његовим песмама које сам назвао песме у афоризмима као што су Ток, Точак, Кандило... Колико је истина из живота сабрано у четири до шест стихова, то је невероватно и то је прави артизам.

И Бора је, као и сви други људи, сем породичног и пословног живота, имао своја кафанска дружења са колегама која су незаборавна и од којих се многа препричавају.

Имао сам срећу да будемо пријатељи и другари и заједници посетиоци многих кафана и актери многих књижевних вечери.

Он је феномен. Његова интелигенција је изузетна, његова мисао за хумор пун метафора, иронија, па и цинизма.

¹⁹⁸ Драгомир С. Радовановић, *Сећања на Бору Здравковића*, КК Глубочица, Лесковац 2014. *Напомена:* У књизи су објављене следеће Здравковићеве песме: Варијације на тему: Јесен, Јесен, она и ја, Матуранско вече, Песник и ја, Ток, Жени, Песмо, С омчом око врата, Подрепница, Две мајке, Слутња, Моје руке, Она између мене и свега, Сан, Животопис (избор песама Данило Коцић, новинар и писац). Књига је штампана у 200 примерака, а рецензент је проф. др Јаворка Маринковић.

Дружили смо се и трезни и пијани. Водили свакојакe разговоре. Од њега сам доста научио из књижевности и теорије књижевности које су ми помогле у мом књижевном раду, као што сам и ја њега подучавао економији објављувајући му оно што га је интересовало.

Волео је да попије и то је било нормално. Били смо пуно пута последњи гости у кафани. То сам му и говорио. „Остаћемо последњи и ми ћемо затворити кафану“, а он је у свом стилу одговарао „многи их отварају, а само их ми затварамо“.

Сматрам, с обзиром на квалитет његовог дела и допринос култури не само Лесковца и Србије, него и шире, да му Лесковац није поклатио дужну пажњу.

Овом књигом покушаћу да забележим многе згоде из његовог живота како бих оставио покољењима која долазе да виде и схвате какве је све људе Лесковац имао, како би настојали да га достигну бар у стваралачком раду, јер у оном боемском ће то бити много теже.

Ако ви оцените ову књигу као што сам ја оценио Бору, бићу презадовољан.¹⁹⁹

%

Песник, позоришни критичар, професор Борислав Здравковић није много писао, али су *готово све његове песме прави „медаљони“*. Последњу збирку „На падимана сна“, која је, заправо, одабир његовог песничког рада, објавио је 2000. године, а једно поглавље „Нашег стварања“ (уредник *Димитрије Тасић*) посвећено је овом занимљивом песнику.

%

Са највећим лесковачким песником Бориславом Бором Здравковићем, професором, који био и успешан новинар, уредник Радио Лесковца и часописа „Наше стварање“, разговарао сам поводом његовог 75. рођендана и 50. годишњици стваралаштва. Интервју је у шест наставака објављен у лесковачком недељнику *Наша реч*.²⁰⁰

¹⁹⁹ Драгомир С Радовановић, Сећања на Бору Здравковића, Предговор (објављујемо у целини, Књижевни клуб Глубочица, Лсковац 2014. *Напомена*: О књизи Сећање на Бору Здравковића, у издању КК Глубочица, чији је члан био Бора Здравковића, говорили су, поред аутора проф. Радовановића, Слађана Младеновић, уредница у ЛКЦ, Драган Радовновић, песник, уредник часописа Наше стварање, Боркица Миловановић, председница КК Глубочица, проф. др Живан Стојковић и Данило Коцић, новинар и писац. *Напомена*: Прихваћен је предлог проф. др Живана Стојковића, познатог лесковачког историчара, да КК Глубочица, чији је члан био Борислав Бора Здравковић, установи књижевну награду која би носила име Боре Здравковића.

²⁰⁰ Интервју објављен у *Нашој речи* у 6 наставака. Први део појавио се 1. јула 2005, а последњи 5. августа 2005. године.

БОРИСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВАРИЈАЦИЈЕ НА ТЕМУ: ЈЕСЕН

1.
Није моја, туђа је ова јесен:
Ја и живот мој још се нисмо срели.
И када ћутим над собом наднесен,
То неко други моје речи вели.

Сакриће тугу дрвореди свели
И лист у коси са звезда отресен
Проћи ће младић, пијан и занесен,
Што нема ништа и не зна шта жели.

2.
Никоме се толико не опирем
Ко себи самом. Ето, око цвета
Целу се јесен са собом препирем,
Стално нешто зановетам.

И, не знам како, одлутам у влати,
И тамо дуго о нечему ћутим...
Не, нисам пијан кад себе грлатим
Отргнутог лишћем жутим.

3.
Није ми ништа
Само ме јесен растужила нечим.
Изустим нежност, кажем љубав, па одболујем речи
Крвав и жут као да долазим са бојишта.

И тражим неког. О, коме да се на корак понудим
Свето обиље тела на којима спавам...
Треба ли да се стидим што у мени застуди
Од сасушених трава?

СЛУТЊА

Ноћ и лавез узнемирених паса
Можда је путник, путник из далека
Што је одавно отишо без гласа
Кога ли то смрт пред кућом чека?

ЈЕСЕН, ОНА И ЈА

Није ми, није ми више жао
што јесен сиви остави траг.
Јуче, у сан је процветао
девојке осмех драг.

Све ми се чини овај пут
да сам о срећи мало знао...
Гледајте, људи: месец жут
над њеном кућом стао!

Мораћу сутра да је питам
откад је месец друг;
и, док јој песму не прочитам,
поглед њен биће збуњен, дуг.

Затим ће она рећи у шали
да је посечен пријатељ дуд;
о, смејмо се свему ко мали
- она лепа и ја луд.

Под дудом ме је корила она
да нема смисла и – шта још све!
Била су јача у нама звона
и моје руке обадве.

Није ми више, није жао
што јесен жутим застире праг
у љубав ми се расцветао
девојци осмех драг.

ТОК

Као што дође, тако оде;
Ништа ти нисам узео, ништа дао.
Овог тренутка само ми жао
Што људи теку као воде

ПЕСНИК И ЈА

Песмо моја, јесам ли то ја?
Или облак што у мени сја?

Или неко што ме прати свуд,
Мало мудар, нешто више луд.

Када лутам, црних слутњи пун,
Он ми смета као оку трун.

А некад је као суза чист
И треперав ко јасике лист.

Он и ја смо као брата два:
Кад он тужи, тугујем и ја;

Кад узлеће, то је и мој лет.
Један другом, ми смо цели свет.

Мед и чемер исписмо до дна,
А још не знам да ли ме он зна.

После мене живеће он још:
Он је дукат а ја само грош.

И кад буде минуо мој век,
Одзвањаће тог дуката звек.

На ломачи већ змијуљи дим,
Задњу чашу испијам са њим.

ПЕСМО

Ако си истина буди порука несуђеном времену.
Ако си рођена у тами, буди звезда на пучини дана.
Ако си људска, иди усправно изуједаним путем.
Ако је бол најдубље осећање, у твом бунару је вода студена.
Ако су сузе бисери, о врату носиш најлепши ђердан.
Ако је љубав чекање, јаглук ти је од златна ђердефа.
Ако је срећа у срцу, буди више добра него мудра.
Ако богатство значи благо,
Остани на престолу, краљице мога сиромаштва.

ЖЕНИ

Увек у бегу, на крилатом ату,
Стара си песма весела и тужна,
Најлепша варка и истина ружна,
Грудва празнине, рђа на мом злату.

Ти си тај слабић од богова јачи,
Бандит у срцу што плаче и хара,
Сјај мркле ноћи и хладноћа жара,
Суза у смех и осмех на ломачи.

Нежна си, мека и тврда ко длето,
Најслађе чувство и страх иза резе,
Сребрна чежња усамљене брезе,
Вино у јесен и извор у лето.

Све си што хоћу, што не могу, нећу,
Мој пад у лету, посртај на рубу,
Пругаста мачка у белом голубу
И ујед змије скривене у свећу.

Све си што ниси, што неће да буде,
И ништа ниси од свега што јеси;
Тишине моје мук и ломотреси
И празне руке које вечно жуде.

С ОМЧОМ ОКО ВРАТА

Оковаће ме,
и бићу песма с омчом око врата.
Ишчупаће ми језик,
и моје ће речи постати стојезичне.
Сломиће ми руке,
и оне ће се зимзелено њихати.
Пребиће ми ноге,
а оне ће и даље газити по нечијој савести.
Искубаће ми срце,
и у њиховим грудима зјапиће празнина.
Убиће ме,
и мој ће лик блистати на њиховим гробовима.

МОЈЕ РУКЕ

Кад ме нема у бол сврта
руке моје
од тишина клешу сан

Никад да се мени врате
Руке моје
Чекају ме ноћ и дан

ПОДРЕБРИЦА

Птицо подребрицо у сажетом лету
данас си празник у мојој памети.
Ако си ме нашла, јеси стигла мети:
ко у мени нема предела на сврту.

Хвала ти на перу из лепога крила,
пробудичеш се лепа у мом камену.
Прелети се и сјај на мом рамену:
у мени је свака грана преродила.

Сањај будна и болуј непозната,
као лампа у ноћ окупљај лептире,
милуј ноктима, кљуном отварај врата,
волеће те они који се не мире.

Као ветар, као киша, уђи у ме,
као јаук са којим се изнад пала,
створи пламен од пепела као наде,
буди птица која буди и разуме.

ДВЕ МАЈКЕ

Син сам двеју мајки и оца чији гроб не знам.
Туга безимене хумке уселила се заувек под
моја ребра.

Ништа ме не би утешило да немах две мајке
нити бих нашао циља.

Једна ми је певала успаванке
а у дане кржаве истине опасала мачем.

Другој сам ја племенитом сабљом косе резао
и певао занос на њеном крштењу

Када је полазио у рат,

отац их је обе пољубио и од сваке понео
амајлију;
прамен црне косе и шаку црне земље.

ГУЊ

Још стоји почађала слика: отац у гуњу.
Ко на вешалима он, виси о клин гуњ исти.
У селу беше први на првој црној листи
и сам ископа земљу да би легао у њу.

Шта се све са њим збило, изговорићу тихо:
ни гуњ не беше поднео више. А затим омча
и пркосни поклич што нас у пламен зањихо.
Убрзо за њим и мајка заневолја, сконча.

Гледам избледели гуњ и један живот мали.
Радовао се као дете кад га обукао нов.
Је ли могуће да цео живот беше мучни лов
на мрве радости што нам сити отимали!

С јесени је обавезно силазио у град
да од црне летине сваком по нешто купи.
Зној јевтин па је ноћио на станичној клупи
а сољу и пројилицом толио вечиту глад.

Са тобом, оче, корача градом јесен ова.
То се ти радосно смешиш у осмеху сваком;
зреле плодове криви делиш препуном шаком
и вијеш сунцу гнездо испред набрекних снова.

ЖИВОТОПИС

Кад бејаш у утроби мајке
Отац орао њиву,
Сад он у утроби земље,
Ја копам.
Наш земљопис,
Наш животопис

ОНА ИЗМЕЂУ МЕНЕ И СВЕГА

Она је моје крило у лету изнад неба
И далека звезда што блиста под мојим челом.
Она је то што немам а највише ми треба,
И моја несита глад у њеном снегу врелом.

Она је љупки ђаво што ми се руга, плази
И ко зна шта све мисли, шта ли о мени бунца.

Она је мој звездани дан и ноћ пуна сунца,
Једини мој живот који ми још не долази.

Она је насукан брод на моје кржаве стене
И урлик рањеног вука у срндаћу, птићу.
Она је неизлечив црв у мом сну и пићу,
Непремостива река између ње и мене.

Она је без заставе и око ње два цара.
И пошто њине војске у бездан смрти рину,
У крилу победника она и тада вара
Између свих војника најбољег војничину.

Она ће отићи другом, или бар другој себи,
И биће туђе небо, поноћ туђег дана.
Око њеног врата будимо ниска ђердана,
Да се војник и песник никад разишли не би.

Она је стопут она, стопут гора и боља.
Она је и злочин којим се доброта мери.
Она је срна за којом јуришају поља.
Каква јеси, жено, роди ми хиљаду кћери!

САН

Ја имам жељу, блистав сан:
Да љубав сиђе међу људе,
Да срећа сваком шара длан,
Да нове зоре смехом руде;

Да свака суза у сан процвета,
Да корак срећних буде тих,
Да сваки онај који клевета
Презир и мржња буде свих

**

Човек и човек
дисање у себи

Човек са човеком
ласта и ластва пролеће

Човек на човека
ланци и пепео

Човек у човеку
простор у бескрај

МИОДРАГ ДРАГАН ЗДРАВКОВИЋ

I

Миодраг Драган Здравковић рођен је 1950. године у Медвеђи код Лесковца. До 1970. године живи у Тителу, где је завршио средњу школу. Након тога долази у Лесковац. Бави се организовањем „културног живота”, за шта добија одликовања, награде и признања. Бавио се спортским и тренерским радом. Мајстор је борилачких вештина (носилац црног појаса). Добитник је Октобарске награде града Лесковца. Запослен је у лесковачком Културном центру.

Пише песме. Члан је Удружења писаца. Учесвовао је на многим књижевним смотрама поезије широм бивше СФРЈ, а затим и у низу градова у Аустрији, Немачкој и Бугарској у оквиру програма КУД „Абрашевић” из Лесковца. Објављене збирке песама: „Снопље”, Лесковац 1977, Лесковац, „Изван вида дан”, Лесковац 1996. Више од 70 песама објавио у зборницима и периодици.²⁰¹

Младост из Београда и Удружење бораца Лесковца рата од 1990. године објавили су 1997. године Здравковићеву поему „Свевиднар”, име светлости.²⁰²

II

СТВАРАЊЕ – ИСЦЕЉЕЊЕ ПАТЊЕ - Ближе одређење књиге Миодрага Драгана Здравковића „Свевиднар” – која се појављује као номинално прва књига едиције Песничка школа у оквиру Библиотеке Поезија, подразумева објашњење саме едиције.

Мада тек ова књига Миодрага Драгана Здравковића носи број 1, у Едицији Песничка школа, Едиција је, стварно, утемељена већ његовом претходном књигом, издатом 1996. у Библиотеци Поезија, „Изван вида дан”, у чијем су предговору и истакнуте неке полазне идеје естетских претпоставки на којима се темешу школа. Након промоције те књиге настало је извесно интересовање и међу другим песницима у Лесковцу. То је послужило за повод да се у Лесковцу оснује Песничка школа при часопису Наше стварање, што је подразумевало потребу да се истакне и

²⁰¹ Подаци преузети из поеме М. Д. Здравковић, Свевиднар, поема, Младост Београд, Удружење бораца рата од 1990, Лесковац 1997.

²⁰² У лепо написаној посвети у књизи „Свевиднар” (изванредан рукопис, а и порука), Миодраг Драган Здравковић је написао: Данилу, у знак уважавања и наде да ће престати разлози да песници пишу песме попут ових у овој књизи. Лесковац, 25. 09, Миодраг Драган Здравковић.

посебно обележје издатих песама – усаглашавањем са наведеним естетским начелима.²⁰³

%

Слепоћа, макар то звучало и парадоксално, игра немалу улогу у развоју уметности – посебно књижевности, и то на два начина: доприносом слепих уметника и слепоћом као темом уметничких дела.

(...) Колико нам је познато – још није било целе збирке песама са више мотива, посвеће теми слепоће. Не рачунамо „Јаму” Ивана Горана Ковачића, која је, додуше, вишеделна – али је у питању поема која је у свим деловима рађена на исти мотив. Књига Миодрага Драгана Здравковића Свевиднар (првобитни наслов *Скривена светлост*) прва је штампана збирка песама, обимног садржаја и разнолике тематике – на тему слепоће.

Већ и сам наслов збирке – вишезначан је и симболичан, али поднаслов збирке име светлости – у први план истиче једно значење. То је светлост – која, симболички, улази у круг мотива теме слепоће. И заиста, основна тема збирке – јесте тема слепоће, која је провучена, у различитим мотивима – модалитетима слепоће кроз свих седамдесетак песама.

Могуће је, додуше, разликовати уже блокове теме слепоћа по модалите тима у збиљи – као на почетку књиге: мотиви ратом узроковане слепоће, те и други мотиви манифестовања исте теме, што је, у извесном смислу – наставак ауторовог тематског опредељења и отуда емоционалног преостатка из претходне збирке Изван вида дан, која је и сама релевантна за тему слепоће.

Песник се и у овој, као и у претходној збирци, определио за стваралачки поступак – стварање нове збиље наместо описивања реалне. Он не описује реалну збиљу – драматику манифестних појава слепоће у збиљи – што је по себи довољно велики изазов (којем, на пример, није одолео Ковачић), већ налази храбрости да се ослони само на свој уметнички домет и инвенцију грађења нове теме по свом доживљају.

И у овој књизи песник занемарује истицање гносеолошких значења и из њих проистеклих друштвених функција, мада их, делом, ипак, остварује – за рачун наглашавања естетских функција. Песник се одриче услуге епистемолошких значења реалне теме, која се са њом лако могу унети у песму, одредивши се да сам створи песничку збиљу сопственим средствима – стварањем: не користи ни опис, ни наратију. Свој циљ остварује слободним стихом – без слика и њихових украса, који, међутим, поседују притајену унутрашњу снагу драматике.

Ако у стиховима збирке Изван вида дан има извесних наглашених акцената израза грча – повремено, мада срачунато дисонантних, у целини укроћених траженим сладом замишљене форме – у стиховима Свевид нара – дисонаци сазвучја нема. Све је, наоко, равно – уједначено и склад

²⁰³ Светислав Павићевић, Свевиднар, предговор, стр. 5. *Напомена*: Написано 27. априла 1997. године у Београду.

но. Језик ове поезије је функционалан – мада разноврстан па и жив и прикладан, иако уједначен, што производи и израз лакоће – који је исказ природности више но недостатка унутрашњег набоја. Спонтаност доприноси утиску убедљивости – а тиме и узбудљивости стиха, којим песник успева да обликује у песнички запис – своју нову збиљу, уз помоћ метафора као сублимираних слика.

Коначан резултат који песник досеже – у трансформисању предметног, његових својстава у уметничка значења је: остварена имагинација магли не нове збиље. То је управо оно по чему створена уметникова збиља дела – као његових недодатком над предметним – превазилази значење предмета, и стиче ново значење које носи мисао и естетску вредност. У овом делу то је: емоционални набој, драматика, убедљивост, узбудљивост као ново значење саме теме – језа трагике и слепоће, али и смирење настало разумевањем и виђењем новог смисла – свевидарски достигнути склад и с њиме мир. У овом новом – естетском значењу теме, видимо и највиши вредносни домет ове књиге.

Сам настанак збирке може послужити и као својеврсна илустрација уметничког поступка стварања. Цела збирка је настала спонтано, у једном изливу за свега којих двадесетак дана октобра 1996. године – неочекивано и за самог аутора.

Наравно, ништа није случајно. Тему је аутор срео знатно раније, када га је коснула, али ју је одбацио из свести, потиснуо у подсвест – а ова једном покренута – наставила је да сама ради на теми, и то дуго, све док је није обликовао. Под поновљеним спољашњим подстицајем – нашим предочавањем теме слепоће аутора – настао је покрет механизма подсвести, ова се отворила, и, еруптивно, гурнула у свест и у њу сложила целу, обликовао ну тему, пред зачуђеним очима песника.

Да је у питању реализација за двадесетак дана – само као завршни чин стварања – тзв. инспирација – скупљеног набоја језе таложног у подсвесном – чије је песничко обликовање и значило боловање теме – доказ је и то, што је песник, када се тема отворила и почела да тече, пао у болесничку постељу из које је устао, након завршетка рада, сломљен, али и опорављен од бољке која му је опасно угрожавала здравље – да све буде онако како је говорио Заратруста: Стварање – то је исцељење од патње.

III

СВИВИДНАР (*име светлости*) - Светлост је одувек привлачила људски дух. Путујући бескрајним просторима *призива* мисао да је прати. То нам говори да је мисао креталачка и да се придружује свету као његова неизбежна амплитуда. Кад је дух у питању, нестају просторне и друге препреке. У природи је спољњег света да се рефлектује у бескрају унутрашњег (човековог) света, будући да су оба у односима перманентног прожимања.

Миодраг Драган Здравковић своју поему „Свевиднар” засновао је на начелу подударности та два света, у свему. Дух постаје посредник те нераскидиве везе. До сазнања те везе долази се магновеним путем, јер се из магновења најчешће рађа надахнуће. За нас је важно да оно има поетску функцију.²⁰⁴

Здравковићева поема Свевиднар синтагмирана је у таквом захтеву. Светлост као мотив изразитија је кад продире кроз тмину. Он је то нагласио у једној успелој песничкој референци: „У паду не може/ Као у снопу да стане/ Несхваћено светло. Овде се кретање светлости (успон) схвата у смислу њеног поседовања. А светлост је постојана ако је *одражена* у човеку, посебно као духовни оријентир. И кад згасне, песник је *замишљањем* оживи. Замишљање је врста живота, бар кад се ради о поетској фиксацији света: Нађе увек песму/ Ко жели да пева.

Ова Здравковићева поема третира проблем слепоће али кроз призму условности. Иза граничне линије мрака је небо и у њему звезда. Довољан подстицај да се, како каже поета, тражи име светлости. Један од начина је да се *уме* живети. То би била основна парадигма човековог прихватања живота. То је та светлост о којој песник сања и коју дозива кроз стихове.

Постојећем противуречи могуће. Оно је изазовније са становишта живота. Посебно његових дубинских својстава. Није важно да ли се ради о крилу птице која у заносу сврдла небо или је у питању нека друга чаролија природе. Ми наводимо једну која нам се истински дојмила: Роса је знамење цветова! Свет представља метеж и склад. Песник се приклања царству обеју ових *упитаности*, црпећи из њих облике богатог песничког доживљаја. У те доживљаје поета је уплео и тему рата као сукривца за човекову несрећу. Симбол несреће је понор. Остати без светлости знати бити лишен енергије живота. Рат поменути понор продубљује као последичну датост. Песник то стање веома упечатљиво приказује: *Стигли смо где нисмо пошли!*

Тиме се не апострофира само ужасна слика рата, него се наговештавају и његове последице. Рат увек остави болни траг за собом. Највише у памћењу и осећањима. *Како призвати светлост/ Кад је у један метак стала.* Тако код Здравковића рат не може да мине. Баш због препознатљивости ова два знака – памћења и осећања. Они упућују ствараоца да догођено стање поетски ретроспектира. Да му удахне прустовску категорију вре менске варљивости. Мислим да је Здравковић овом поемом рат *сагледао* у маниру резигнације Душана Васиљева, али је у њој исказао и нешто што нас подсећа на Дединчеву веру у лепше зоре (песме из концентрационог логора у Шлезивији за време Другог светског рата). Ево те Здравковићеве надалачке слутње: *Окопај мотиком наде/ Клонуле светове зори/ И тама је светлост/ Кад свесно гори.*

²⁰⁴ Жарко Ђуровић, академик, поговор, Свевиднар, Младост, Београд, Удружење бораца Лесковац, Лесковац 1997. стр. 85.

Поета је окренуо слух земље и слуша њене дрхтаје. Верује да јој има шта подарити. Подариће јој светлост, траве, шуме, воде, али са извесним призвучком помућеног памћења. То је и разумљиво: тамнило рата наднело се над душом човековом. Међутим, у њему има и сунчевих проширица које у свести покрећу стару мисао да је зло пролазно, разуме се ако је потхрањено сањалачким синдромом. У Здравковићевим стиховима има много тога сањалачког. То је и условило да се не запада у монотонију, јер феномен сањалаштва нуди увек изменљивост слика и расположења, а уједно намеће и различите матричке обрасце у версификацији, што је допринело квалитету збирке. Поетска вокација не мора бити хотимична, али мора бити имагина тивна. Једно се жели, а друго се расположење *отвори*. Све зависи од тога какве су га унутрашње силе диктирале. Здравковић је песник спонтаног лирског излива. Он вешто уме да обједини више исказних облика у поему широког слива и завидне песничке пројекције. Меланхолијом обухвата и слике рата и оне реминисценције које су дошле после њега и које нису ослобођене кошмарног статуса. Можда је то кошмарно стање предуслов да се обогати доживљајни фондус поеме, њена изражајна структура. У сваком случају, ова поема је у том погледу квалитетнија од његове иначе запажене збирке „Изван вида дан”, која је недавно објављена.

Ово што је важно за овог даровитог поету, то је да му се амбиције не разиђу са песничком моћи. А та је моћ у овој поеми видна, јер је природно настајала у вокацијском смислу. Зато треба веровати песнику и кад сумњу узима као гесло виталности: *У трку низ брдо/ застала је шума/ пред опсеном пута/ Који не постоји.*

Окосница ове поеме је у знаку да се човек одржи као човек. На песнику је да одслика *то одржање*. И да пронађе светлост, макар она била затрпавана ратом.

IV

ИЗВАН ВИДА ДАН - Стварање је исцељење.

Ослобађање од патње – каже Ниче. Под тим ваља мислити свакако на патњу егзистенције, која у свету уметника, великог патника, наталожи једна тема са свим својим мотивима, која га покреће на уметничко дејство – крик, којим је обликује и изриче, и тиме је предаје другима да је они сами пате, ослобађајући своју свест једне патње – да би ову ослободио за нову патњу.

Управо, ово се односи на књигу песама Миодрага – Драгана Здравковића „Изван вида дан”, објављене децембра 1996. године у едицији „Младости поезије” По томе, ово је књига великог бола и велике патње не само песника, него и његовог читаоца. Уверили смо се у то и емпиријски, на промоцији песама, одржаној у препуној дворани Народног позоришта у Лесковцу, 16.

децембра 1996. године. Многи посетиоци, поготово они женског пола (и, претпостављено - пословично - „мекшег срца“) изашли су из сале упла каних очију, односећи, у светлости зенице, луч примљене патње са собом.²⁰⁵

Но, песникова патња била је дубља и дужа.

Почела је, много пре настајања песама збирке, оног момента – када је песник, отац троје деце, решио да пође у један несрећни и сувишни (а који није то) рат, патио и бдио над судбином све деце - „да не буде горе – на децу ред да не дође“ – како то казује његова уводна песма, стиховима преузетим директно из песникове пријаве за ступање у ред бораца.

Патња се наставила до трагичног врхунца, у рату: када је песник – уместо да стварно спасава децу непосредно – морао да то чини војничким средствима, артиљеријским оруђем. Сам је дошао у трагичну ситуацију – да дејствује топовима у циљу заштите деце, не знајући притом, да ли његове гранате падају на децје или главе убица.

Из ове трагике, настала је патња, коју је патио и након изласка из рата, још коју годину – све док није успео да је обликује у књижевни израз, њиме је дистанцирао од себе и понуди – као уметничко дело – чулима и осећањима трећих лица, читалаца, којима је упућено.

Ову књигу, сагласно свом предговору, датом на њеном почетку посматрамо, пре свега и изнад свега – онако како се једно уметничко дело и увек има посматрати и вредновати – као оно што она, наднаравно, и јесте естетски објекат, нова збиља, алтернативна постојећој, коју уметник нуди, као поремећену над реалном збиљом – ново, живо биће, уметничко дело. Живо је по томе - што је дејствено: делује својим емоционалним, трагичним набојем овладавајући свешћу субјекта перцепције у чину естетског феномена, произвођењем у свести трагику осећања бола. А то могу, само стварна, истински жива уметничка дела. Ако нису таква – дела и нису уметничка.

(...) Истини за вољу, судећи по свему – овај аутор својим делом, иако га свесно лишава бљештавих уреса форме – постиже и јака друштвене дејства – као фунцију човекољубља, праведности, љубави према деци, осуде рата као бестијалног чина страдања оних који су за њега најмање криви – невинне деце (свеједно којој страни у рату они припадају) достижући значење универзалне теме: осуде страдања и трагике невиних жртава рата – и то у интензитету какав се ретко среће у савременој књижевној уметности, не само у нас. Али, оно што привлачи нашу пажњу и заслужује наше признање, које књизи стога и одајемо – то је уметничка, естетска вредност – испуњење мерила уметничке успелости: лепота, узвишеност патње, али и трагика, драматичност збиље песме, њена спонтаност, и из ове проистекла – као највиши критеријум и надасве њена узбудљивост, постигнута убедљивошћу – истинско дејство својствено само стварно живом бићу.

²⁰⁵ Др Светислав Павићевић, Изван вида стид, Помак, бр. 3-4, 1997, стр. 23.

ДРАГАН ЗДРАВКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СНОПОЉЕ

Не ори гвоздене њиве
Ралом од трулих костију
Светлост ће ти узорати очи
Заулареног сном несан те води
Преко твога тела које ти не припада
Не ори гвоздене њиве
Ноћ удара копитом од мраза
Земља се с памећу дели
На сади се у бразду постојање
Мртав ћеш родити
На каменитој падини света
Са комадом одцепане истине
У гротлима суноврата
Неслутниче колики си бездан
Не ори гвоздене њиве
Бразде се у змије премећу
Које ти опасују срце сплетене у ланце
Преко назубљених леђа спрегнутих ланчаника
Не жањи челично класје
Српом од јалових нада
Пожњећеш туђе руке твоја ће крв тећи
Да напоји утовљена крда мириса
Која ти обрстише плућа
Северном урвином хтења
До нагорелих ребара ноћи
Не жањи челично класје
Прероди те снопоље
Окопај ватром угарке
Нека ти пепео роди
Ожути чекањем лишће
Нека ти јесен живне у костима
Да те на живот сети
Столиће те у агонији ноћ
Да се иљадиш по дану
Са косом од минуле снаге
Низ померене светове траве
Окопај се мотиком останка
Загни земљом колена
Нека ти срце пусти корење
Можда ћеш исклијати
Не ори гвоздене њиве
Не жањи челично класје
Окопај се мотиком Останка

Повуци се за латице живота
Нека ти са бодља отпадне цвет
Да клијање чујеш своје
Нека ти своја васкрсне земља
са венама од храстовог корења
Да се учврстих у себи
Сит од глади за животом
Који те остави на трњу
Као овца прамен руна
Пијан од жеђи за јаловом надом
Као сломљена река
Отичеш од својих обала
Понирући у њих докамена
У камен да се праметнеш
Заогрнут плаштом од ветра
Киснеш даљином на раскршћу себе
Губећи и оно што ниси имао
Залазиш залазиш до водене хриди
И свићеш угасло испд ноктију дана
За корицу прошлости
За мало снаге за сусрет са собом
У предворју јутра
На челу гвоздених њива
На длану прве узоране бразде
Кумоваћеш костима стручку истине
Изниклом из снопоља.

ПОВИЈАЊЕ

Пови се пурпурни
Косбаша Сунце
Над снене траве
Ливаде зоре

Умири кошута
Пренута младунце
У топла недра
Рашчлањене горе

*

Устреми се
Звер тишине
На јагањце
Од челика

Крвари умилно
Заклана празнина
Низ вучје
Челусти зупчаника

Древне горе машина
Рашчешљава сан
Чешљем од неона

Ко шибљика
Полеже прашина
На ожиљке груди
Земље од бетона

*

Тишина у лику
Чика Кице ковача
Глуве часове кује

Као преља паука
За дремљиве зраке
Орашњаве мреже снује

У просутом уљу
Видим своје
Неко друго лице
Као небо у оку
Ухваћене птице

*

Храмљем
Од речи до речи
Негде смо стали

У подумљу
Где се настављамо
Недосегнуто
Још траје

Шта ли смо то
Раскршћима
Од покиданих
Нити ткали

Ко те је бацио у понор
Из кога нећеш изаћи
Кад изговориш љубав
Коју нећеш имати
Погодиш ли Име
Промашила си све
Крстиш ли се Њиме
Нашла си наду

Патњом запретану
Другачија сретће те звона
Која ниси умела да ћутиш
Док не заборавиш буђење
Које не долази.

ИЗВАН ВИДА ДАН

Колико је још пролећа потребно
Да у човеку човек процвета

%
Ни дан ни сан ни реч
између ножа и гранате
смрт као дете пререзаног врата
цвили ратиштем без зова и одзива
минско поље је свака њива
кућа гора и вода
из дечје крви за слободу
не ниче слобода

%
Ту сам мртви моји
ухваћен између строфа и рафала
ова ноћ је сувише мала
за све самоће и туге

нема друге
између сунца и летње кише
ни речи болније и тише
од ватре којом ваше смрти горе

ту сам мртви моји
узалуд се сан и несан боре
ваше угашене очи
светле ивицом таме

Боже
ако их поново родимо
не дај нам их за каме

ВОЈИСЛАВ Ј. ИСТАТКОВИЋ

И Војислав Ј. Истатковић (1953 – 2015) рођен је 2. јануара 1953. године у Власотинцу. Звање: правник и текстични инжењер.

Књижевни рад: „Љубилиште“, поезија (Лесковац 1976), „Сабрани делови“, поезија (Пљевља 1986), „Пауза за кишу“, поезија (Лесковац 1991), „Она између звезда и лиића“ (са Бором Здравковићем, Лесковац 1987). Објављивао у часописима, новинама, антологијама: Наше стварање, Освит, Поља, Књижевна реч, Књижевне новине, Наша реч, Песмопис.

Добитник је награде „Блажо Шћепановић“ за 1985. годину Међуопштинске заједнице културе Пљевља и многих других награда на конкурсима за песме и циклус песама.²⁰⁶

%

Песник Војислав Истатковић преминуо је 23. јула 2015. године у Лесковцу. Књижевним радом почео је да се бави још као ученик у Лесковачкој гимназији. Песме је објављивао у листовима и часописима за књижевност, уметност и културу: „Наше стварање“, „Освит“, „Поља“, „Књижевна реч“, „Књижевне новине“, „Наша реч“ и другима. Заступљен је у антологијама.

Добитник је награде „Блажо Шћепановић“ 1985. године за збирку песама „Сабрани делови“, коју додељује Међурејубличка заједница за културно-просветну делатност – Пљевља. Она је и издавач наведене збирке. Истатковић је добитник бројних награда на књижевним конкурсима у земљи.

Станко Ђорђевић, књижевни критичар (Лесковац), поводом збирке поезије „Љубилиште“, забележио је да се Истатковић „успешно служи игром речи, које слаже у невезане мисли. Том приликом он не бежи од личних заблуда, чак и по цену да песме добију печат индивидуалности. Нема дефиниције оно што се подразумева. Писац жели да се наметне и свестан је да то чини снагом свог интелекта.

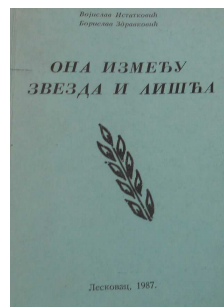
Ипак, он је непровидним велом покрио све кризе и вешто се спасавао групом синтагму новог завичаја. Опсене су људске. Заблуде су реалне. Криза свести је само наставак прихичког...²⁰⁷

²⁰⁶ Лексикон писаца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003, стр. 53.

²⁰⁷ Помак, Лесковац бр 69/72, јануар – децембар 2015. године, стр. 9.

II

ПОЕЗИЈА В. ИСТАТКОВИЋА - Преда мном су песме Војислава Истатковића, прошлогодишњег матуранта и литерарца наше школе. Песме су му објављиване искључиво на страницама гимназијског часописа „Ми”, а њих се сигурно не би постидео ниједан југословенски часопис. Пред поезијом сам, дакле, познаника и сарадника, истинског песника, усковитланог и ненаученог да се боји, раздвојеног између неучљивости и недогледа, неприметног а активно присутног. У бојазни да не умре незадовољан, он гради речима свој свет, склад и лепоту песама које су надрасле конвенционалност и избегле екстремност, тежњу за шокантним.²⁰⁸

Најчешћи мотив Истатковићевих стихова је сопствена трагедија која га је опесничила, али не и распевала живот. Песме су му за плакање, болом поткане, а метафором основане. Зато у покушајима да напише оду животу, он пише клетву оплакујући њену лепоту, хвалећи њен недоглед који га налази разбољеног.

(...) Карактеристично за већину песама је то да су не тренутна синтеза живог и нежног, и да се ти елементи допуњују. Таква му је песма „Биљни олтар”, у којој песник, на устаљен, њему својствен начин исказивања, дориче далеку лепоту завенчану, рајским корацима од којих је корачање песника штурције и лаганије:

„Кад год пођем на свој погреб идем,
ишаран опекотинама од муња
невин и прљав као прачовек.”

(...) Најупечатљивија аутобиографска и љубавна песма је „Рањена обала”, која је песнику најдража:

„Замени ми глас кад урlichem омамљен
високо при земљи”.

Узнемиреност оваквих челично-моралних принципа изискује претерану снагу и упорност да се истраје без „сокова у очну глеђ”, „у песак који милује” Зато он моли за растерећење од тих принципа и ветрометина. „И буди висока кад шибāju ти кораке”, буди достојанствена, јер стопе шибāju само великим и значајним људима. Затим оди у град чистоте и купи двоструки осмех, нежан и тежак као рањена обала:

„О иди у град пужева и купи ми
купи ми двоструки осмех у ткиву
рањену обалу

²⁰⁸ Драган Радовић, Поезија Војислава Истатковића, Ми, часопис лесковачких гимназијалаца, нова серија, бр. 11, 1999, стр. 31. *Напомена:* Прилог је први пут објављен у часопису Ми, бр. 4, 1973. године.

и беше рањена обала’’

(...) Занимљиво је „Љубилиште’’ у неку руку и поема, коју је Војислав поделио у три дела да сваки чини један целовит одломак.

(...) „... Пробуди мрвице смеха, ницањем спаса,
из мира зелених, из арије усева: враћају се ломна моја чела, далека
и моја грла, сузе вреле, пред кликом зимског ужаса’’.

На тространом љубишту песниково:

„Трагање погубљења

На тромеђи мрака, љубави и неготе тела.

Трагање коначно заталаса

Моја зверна и часна сазвежђа, моја разорена одела.’’

И са „Љубишта’’ песник шаље поруку: „Спалимо гилотине вољена’’,
која израста, наравно увек када је реч о љубави, у ореол славља и

„... Она која остане, бисерне ми жене,
у црној сржи нека негује. Отвара се за моје растиње,
у рупи небеса, урнебесно Љубиште.’’

(...) Приказом неколико надохват узетих песама, не смем а да не кажем да највећи део песама носи терет живота и лепоте разнежености зацрнелог песниковог раскорака између песимисте радовања и песника љубави и светаца живота.

III

ЉУБИЛИШТЕ - Он се успешно служи игром речи, које слаже у невезану мисао. Том приликом не бежи од личних заблуда чак и по цену да песма добија печат индивидуалности...

(...) Нема дефиниције онога што се подрумева. Чита лац мора бити саговорник. Писац жели да се наметне и свестан је да то чини снагом свог интелекта...

(...) Ипак, он је непровидним велом покрио све кризе и вешто се спасавао групом синтагми новог значења. Опсене су људске. Заблуде су реалне. Криза свести је само наставак психичког.²⁰⁹

Војислав Истатковић и други млађи месници имају своју индивидуалну фразеологију и они су заговорници интелектуалне поезије. Заинтересовани су за откривање смисла живних појава и ствари, а блиско им је интересовање за опште видове модерне урбане поезије, као и за нековенционално придружење песничкој традицији савременом песништву и лексиси.²¹⁰

²⁰⁹ Станко Ђорђевић, Лексиком писца лесковачког краја, стр. 53.

²¹⁰ Мирослав Миловановић, Лексикон писца лесковачког краја, стр. 53.

ВОЈИСЛАВ ИСТАТКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ДАЛЕКО ОД ЈУГА

Далеко од југа воз вришти небом,
Граница је премештена на бојно поље
Љигави даждевњаци хоће да се домогну власти.
Дођи злато, окривљено је зелено пролеће
А борови понављају: издаја, крв, болница.
Венерична уста градова далеко од југа
А воз вришти из облака.
Немој се осмехивати ноћас,
Бог се посрао у зделу живота
И даждевњаци су се домогли власти.

ХИСАРСКА ЗВОНА

1.
Сећам се
звона су бисерно звонила
град остао скамењен на кожи огледала
и спржене тмине усељене у моју утробу
квариле су
а на торњу бескрај кушао маске од порцелана

Флауто од цвећа од плодова од сунца
обори звуцима босо ништавило јаук бачен
у простор
крени својим свиленим телом до мојих обала
јер у тврђави од ветра краду ми птице сан
краду ми одбегло корење
сунцокрет на уснама

Девојко флауто
захвали лепотом звука невиђене горчине
у мом скитачком гласу
нагореле траве на длану жеднога сунца
милуј собом моје сиве скелете простора

Девојко флауто
под мојим ребрима постоје црвени кошмари
постоје нежности поцепаних облака гранчице
бола

никаква зима као стадо лудила
никакви проклети снегови упаљене кошаве
под мојим ребрима девојко флауто
извезен скитачки вез мочваре срца

Коме се дарујеш флауто опчињена југом
у клечању зимскога града
одакле теби моћ да будеш песма
одакле теби светлост да ткајеш звезде
мора да си узела из мог сна
кога узалуд тражим у корену таме

Девојко флауто
пођи властитим аријама у златном броду
до ових лудих распуклих звона

2.

Сећам се
гледао сам сузе у оку подземног мрава
слушао шум магле очај увенућа
срце у оковратнику вина на језику од трња
био сам мањи од цвркута крви од иња
лично на поломљено сунце од воска

девојко крхка од бојазни од сокова
отварам ти двери свог скитачког срца
бескрајно дугу крика за тобом
отварам то црно око прапочетка
да добро упамтиш где сам сахрањен
да добро упамтиш то воштано сунце
тај поноћни плач над Хисаром
и звона која звоне мојим телом

Девојко дивна флауто
ова је зима беспутна оплетена жицом
оплођена зрневљем краха
ова зима расте дозлабога у крви бола
ова је зима родила ђавола

Девојко дивна флауто
доносим ти сасвим чиста сванућа од млека
играј се њиховим крљуштима
гради од њих сасвим топле птице
да се огласи поноћно над Хисаром
да потекну пробуђене боје из њихова корена
а затим их пусти девојко флауто
пусти их облацима од ватре пусти их планети
пусти их у пепео мог скитачког срца

Девојко флауто
крени окружена топлим птицама
под Хисаром те чека искра срца
искра сунца кога јутро неће

ПАЊ МОГ ДЕТИЊСТВА

Ту лежи најлепши пањ.
Очи ми се лепе на његове године.
То је далека магла безбрижности,
то је пањ мог детињства.
Узалуд тражим шарени кликер
што изгубих у крошњама некад.
Ту је лутао секирасти ветар.

ИЗВОРУ ВРАЋЕН

Полети птицо над реком и над житом:
очи већ продајем на пијаци ветрова
а реке ми се жита не враћају.

Купио сам ти семе конопља и грану,
слику залуталих снова
Сад, враћам се извору кочијама без крика.
У просањаној плетеници тајне
гледам, погашен ветром, мени зрак.

СМОЛА И НУЛА

При доласку видео сам поцепану жељу и поља
И уништеног бога.
Пацови су чекали у ставу мирно,
Сањиве бодље кактуса и лишћа боје таме.
Из погледа као лешинари излећу три смрти,
Зле птице певају звезде у мом гладном детињству.
Ово је тачка, мајко. Крај постојања.
Зауостављено је крдо ветрова трепавицама безумног тркача.
Опрезно дотичем циљ у овом свежем паклу.
Смола и нула.

БИЉНИ ОЛТАР

Куд год пођем на свој погреб идем,
ишаран опекотинама од муња,
невин и прљав као прачовек.
Куд год пођем
бабе у смраду сукања разносе клетве.
Из цела времена изврнута је црна празнина,
изврнуто је небо – семе љубави.

Зеницу осакаћену усијаним опнокрилцима
спуштам на пола копља.
своју крв братимим

са горком исповедношћу робијаша
и само за једно знам:
мора постојати стаза за биљни олтар.

Заборављено је поље блакости,
заборавих икону своје лепоте
а корачам ка биљу без осмеха
осмеха окаченог о неком ветру.

У последњем грчу памћења
налазим свој меки биљни олтар
уклесан у вечност,
уклесан у лобање биљних богова.
И молитву певам...
за зрно изгубљене нежности,
за зрно чисто ваздуха.

КАД КЛОВНОВИ УМИРУ

Кад клонови умиру
Тада публика одигра задњу представу
И повлачи се у корење жалосних врба
И последње сузе горе као циркуске шатре

Кад умиру они
очи се дижу према уплаканом сунцу
И птице падају и вучје цвеће пада на платоу
Црвени носеви урличу ужасан смех
Скамењен кикот

А они умиру
Теку црне реке длановима
Бичеви смеха пљуште по образима
Нестају шатре шарене лопте
Цепају се крпљена срца
Ако ме нема буди ми нежна игра смеха и туге

Када секлонови топе и умиру
Скамењена публика устаје са својих места
И ужасно се смеје последњој представи
И тада нестаје циркус и нестаје светлост
И таме нема.

БАЛЕРИНА НА ЖИЦИ

Обешена задављена ваљда нечијом заслугом
Низ крваву жицу скроз посустајеш, заплачеш
Ал нема пада. Помилујеш зид своје куће па
Кренеш низ распуклу жицу чијом заслугом
Балерино.

Чекаш јаук нежности или коже. У понор бацаш
Камење проклето иње нероткиње што вапи
за ноћним ножем. Али нема пада. Мочвара и
Снег косе поништени. Жудња за дрворедом,
За дињама, зимским голим врбама, за постељом
Од траве

И плач срушеним зидом куће – Жице затегнуте
као нерв. И нема пада.

ПОВРАТАК

Враћајући се их хиљадугодишњег хаоса
Као слепи трагач са псом и бакљом
Улазим у разорене очи града.
Коме припада овај пепео? Чија је ово пепео-касица
И где је моја кућица?
Лешев и труло воће дуж улица као ноте,
Карневал свих вољених тутњи лобањом.
Је ли ово већ позната смрт
Или сам и ја ушао у црни сан са псом и бакљом
Као смрзнуто сунце на слепоочницама.²¹¹

²¹¹ *Напомена:* У знак сећања на песника Војислава Истатковића, у Нашем стварању“ бр 3-4/2015. године објављен су две његове песме: „Кад клонови умиру“ и „Балерина на жици“. Главни уредник „Нашег стварања“ Драган Радовић записао је да је Војислава Истатковића „песник особите снаге, суптилне експресије и дубоке мисаоности.“

ЉИЉАНА ЈАНАЋКОВИЋ

I
Љиљана Јанаћковић је рођена 1947. године у Лесковцу. Филозофски факултет завршила је у Скопљу. Поезију је објављивала у многим листовима и часописима. Аутор је двојезичних, српско-македонских песничких књига „*Вода жедна меда*”, из које је песма „*Бојим се*” увршћена у антологију српске љубавне лирике Пере Зубца, и „*Обојене песме*”. Њене књиге документарне прозе „*Македонија, земља добрих људи*”, у издању београдске „Просвете”, у звезданој статистици листа „*Политика експрес*”, јула 2000. године, проглашена је за најчитанију и најтраженију књигу. Аутор је запажених репортажа објављених у часопису „*Портал*”. Најновије њена књига је „*Звездана преписка*” (на српском и македонском језику).
Живи и ради у Београду.²¹²

II
КРИТИЧКИ ФРАГМЕНТИ - Као да се десило, на изванредан начин, чудо. Реч је о такозваној лирици. Оној коју везујемо за Десанку Максимовић, специјално за њене љубавне песме. Чиста осећања изречена небарокним језиком, максимално једно ставним, са уобичајним сликама, са римама минималним. Са пореклом основним из народне женске лирике. И привидно је све једноставно као да је човек на ивици нечег познатог. Међутим, та кобајаги шансона, или типична женска поезија има сасвим посебан, другачији слој. Реч је о доњем слоју у којем се показује песникињаина оригиналност. Она како да долази од дугог уздржавања, и не знам да ли одлагања. Претакање њено до којег се стигло оставља на крају златан песак.²¹³

(...) ... Поетски медаљони Љиљане Јанаћковић о Морави, о завичају – том усуду клетом што увек подсећа, свраћа постојбини првобитној, ма где

²¹² Подаци о песникињи Љиљани Јанаћковић преузети из књиге њених песама (на српском и македонском језику) *Звездана преписка* („Звезданата преписка”), Арка, Смедерево, Матица македонска, Скопље, 2005. Почетком маја 2006. године у Лесковачком културном центру промовисана је ова књига истовремено са отварањем прве самосталне изложбе слика Зорана Јанаћковића, њеног супруга. Чуло се, између осталог, да је Љиљана Јанаћковић аутор три збирке песама: *Вода жедна меда*, *Обојене песме* и *Звездана преписка*. О овој последњој говорили су Ристо Василевски, члан Македонске академије наука и уметности и Томислав Н. Цветковић, књижевник из Лесковца.

²¹³ Света Лукић, из рецензије књиге *Вода жедна меда*, објављене у збирци песама *Звездана преписка*, у поглављу *Критички фрагменти*, где су објављене оцене Ђоке Стојичића, Владе Урошевића, Ратомира Рале Дамјановића, Кате Мисиркове – Руменове, Љиљане Дирјан, Томислава Н. Цветковића, Драгана Јовановића – Данилова, Љубивоја Ршумовића, С. Радоњић – Рас, Милорада Блечића и Чедомира Мирковића.

и ма шта били, сличе лахору ветра, мирису цвећа, жубору понорнице, неухватљиви к'о птице, неукротиви к'о река...²¹⁴

Песничком књигом Звездана преписка, песникиња Љиљана Јанаћковић посеже за песмама у којима сја необично озвездана реч – као да нам небески шапат који нам зачарава ноћи заносним сновима бар за прегршт стихова постаје одгонетнут и заробљен у одабране речи. Озвездава песникиња своје земаљске радости и усхићења, интима и пригушена узбуђења и неоткривене ризнице душе путем литераризованог претакања свог дневно осмишљеног животног круга блиских људи у циклусима који дозивају живот интересовање читалаца. Разоткрива нам се песнички свет препун виталитета.²¹⁵

III

МАКЕДОНИЈА - ЗЕМЉА ДОБРИХ ЉУДИ - Ова књига својом богатом и разноврсном документарношћу говори о снажној подршци коју су грађани Македоније пружили нашој земљи и нашем народу током драматичних дана агресије НАТО-пакта.²¹⁶

Књигу Љиљане Јанаћковић „Македонија – земља добрих људи” сматрам штивом које има актуелне претензије да допринесе повећању узејамне љубави, разумевању и поштовању између македонског и српског народа.

... Велика порука ове лепе књиге, која ће се, надам се, оглашавати и у будућим временима као судбински мemento, лежи у сазнању да ниједна велика сила, макар и имала на располагању супермодерна техничка средства за уништавање, неће успети да малим, честитим и поносним народима, чија култура траје столећима, поруши и уништи међусобно поштовање, везе и контакте. Њих је љубав саздала у име логике живљења и они су практично неуништиви. У овом мислу, појава књиге Љиљане Јанаћковић представља чврсти мост љубави између Срба и Македонаца. Ауторка нам се представља као васкрсли митски неимар љубоградње.

%

... Љиљани Јанаћковић пошло је за руком да састави и осмисли мали али сугестивни приручник македонско-српског пријатељства на основу оне снажне ерупције македонске солидарности која је провалила у току злокобних 78 дана 1999. године.

(...) Ова књига прожета је животворном снагом такве моралне прото плазме. Захвалимо се најтоплије ауторки ове књиге што је умела и успела овим својим делом да нам то посведочи.

²¹⁴ Томислав Н. Цветковић, Звездана преписка, стр. 107.

²¹⁵ Гане Тодоровски, рецензија (у целини), Звездана преписка, Арка, Смедерево, Матица македонска, Скопје 2005. година (задња страница књиге).

²¹⁶ Чедомир Мирковић, рецензија књиге „Македонија – земља добрих људи”, Звездана преписка, Арка, Смедерево, Матица македонска, Скопје 2005, стр. 109. *Напомена:* Избор песама Љ, Јанаћковић у посебном делу ове књиге.

ЉИЉАНА ЈАНАЋКОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПО ЗВЕЗДИ ЗНАМ

По звезди својој знам
Како ти дан почиње
Где те бол затиче
Куда ти сан отиче

По звезди својој знам
Где ме туга затекла
Куда је радост утекла
У коју сам реку побегла
У чију сам шуму одбегла

По твојој
И мојој звезди знам
Колико се тебе
У мени скрило
И колико мене
У теби одлило

ЗВЕЗДА У КАМЕНУ

Он љуби камен
Страсно као жену
Призива виле
Шапатам гласно
Док скида земљу
И морску пену
Искри се
Пламен звезде
У камену

То срце у вајару
И ватра у пламену
Рађа нови живот
Неку нову звезду
У камен

БОЈЕ СА МОЈЕ СТРАНЕ ДУГЕ

Са моје стране дуге
Боје су додири душе
Ако те загрлим плаво
Пољубим црвено
Додирнем бело
Ако те волим зелено

Са моје стране дуге
Боје су додири руке
Ако уз нежне звуке
Погледаш у жуто
Зажмуриш ружичасто
Осмехнеш се љубичасто

Са моје стране дуге
Боје су додири усне
Ако побегне црно
А у нама пљусне
Смех дугиних боја
Ако те волим верно

Са моје стране дуге
Воли се неизмерно.

ТУГА

Да није тебе не бих никада
Заронила руке међу звезде
И питала се шта ће бити.
Нити би желела да правим
Најлепши дијадем од суза
Да бих закитила тебе.
Да није тебе не бих никада
Звала маглу да те сакрије
Од мојих зеница.
Нити бих знала за тугу.

СНЕЖАНА ЈАНКОВИЋ

І
Снежана Јанковић је рођена 23. октобра 1970. године у Лесковцу. Књижевни рад: “Скривена боја немира“, збирка лирских песама. Члан је КК Глубочица.

СНЕЖАНА ЈАНКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВАТРА

Сумаглица, лишће,
сунце и ведро небо.
Жута јесен,
пролазно црвена,
понекад сива.
У срцу пролеће
без леда.
Твој позив –
у очима се топе
сузе и
бол што откида
део тела,
недостајање,
занос и љубав.
Благослов неба,
свемир осећања
греје душу,
као да чека
да цела се предам,
останем ту
на раскршћу,
где пале се ватре
заувек.

ТИШИНА

Тренутак истине
Одшкрине тешка врата
Пробуди немире
Несталих жеља
Заискри суза
Глас одигра валцер
На уснама...
Да би се убрзо
Зачула
Тишина...

РАСКРШЋЕ

У сумраку жеља,
затрована песмама,
лудује ми срце.
Узнемирена...
Бесане ноћи...
Помало збуњена,
не знам
шта се дешава.
прегрш снова
на длану,
забачена тајна
ликује,
Утркујући се са временом,
лебдим
од раја до пакла.

ПРОЛАЗНОСТ

Испразне мисли разбољевају тело.
Стиснуте усне праве линију бора.
Згажено срце не јауче
Пролеће плачно гаси наду
Мач истине боде
Најосетљивије делове душе.
Буди се туга у лавиринту жеља.
Зове ехо суза да завлада.
Свеједно је.
Без живота исто је.
Привид среће је маска Сунца.

ЉИЉАНА ЈАЊИЋ

И Љиљана Јањић је рођена 1937. године у Слатини, код Јагодине. Основну школу и гимназију завршила је у Јагодини, а Филолошки факултет (Група за романистику) у Београду. Предавала је француски и латински језик у Медицинској школи у Лесковцу. Провела је годину дана у Паризу похађајући наставу на *Alliance française*. Као стипендиста Владе Француске, учествовала је на течајевима усавршавања француског језика на универзитетима у Греноблу и Безансану. Просветни савет Републике Србије доделио јој је 1988. године звање педагошког саветника. Бави се поезијом, прозом и преводилаштвом. Објављивала је песме, приче и преводе са француског језика у часописима и листовима у Лесковцу (Наше стварање, Помак, Наша реч, Алијанса), у Јагодини (Нови пут), Београду (Политика базар). Заступљена је у зборницима Синђелићеве чегарске ватре (Ниш), Гарави сокак (Инђија), Глубочица између обала (Лесковац). Награђивана је на књижевним конкурсима за поезију и прозу. Године 2001. изашла јој је збирка песама „*Кућни праг*”, а 2004. објавила је збирку песама за децу „*Јавила са крова рода*” (Удружење писаца Лесковац). Члан је Удружења писаца Лесковца, Књижевног клуба „Глубочица”, Друштва Србија – Француска у Лесковцу. Живи у Лесковцу.²¹⁷

„Филекс” је 2006. објавио приче Љиљане Јањић „*Царска крушка*”, а 2010. године Удружење писаца Лесковца објавило је њен „*Изгубљени кључ*” (Руковет нових и старих песама). О аутору, у тој збирци пише: Љиљана Јањић је рођена у Слатини код Јагодине. Завршила је Филолошки факултет у Београду. Објавила књиге: *Кућни праг* (песме), *Јавила са крова рода* (песме за децу), *Царска крушка* (приче). Бави се преводилаштвом. Песме, приче и преводе објављивала је у бројним српским часописима, листовима и зборницима. Живи у Лесковцу.²¹⁸

И **КУЋНИ ПРАГ** - Љиљана Јањић понудила је дело по мери свога знања и по мери своје естетске савести. У песничку авантуру ушла је из побуне ствараоца и уметника са савешћу да је позив уметника један од најсуровијих. Збирка „*Кућни праг*” испевана је с укусом и са осећањем за

²¹⁷ Љиљана Јањић, Царска крушка, Филекс, Лесковац, 2006. *Напомена*: Избор песама у посебном делу ове књиге. Антологији – панорами лесковачког песништва.

²¹⁸ Љиљана Јањић, Изгубљени кључ, Удружење писаца Лесковац 2010, стр. 88.

меру, за звук, за бруј језика, зацело, даје своме творцу право да гледа у будућност својих стихова и да верује у властиту песничку уметност.²¹⁹

Наслоњена на најлепше изданке наше песничке традиције, ауторка се не прихвата ризика експримента и трагања за новим звуком, не рачуна с читаочевим неразумеванем или смишљеном кореспондентношћу. Љиљана Јањић није од списатељица са сухим срцем, од модерниста који посежу за сложенијим поетским инструментаријем, који прибегавају алузији или, на пример, лексичком ломљењу. Естетско глачање и поетско билансирање, нијансирање атмосфере, одржавање ритмичке линије, дају песниковану елеганцију и нешто од финог мелодијског саћа. Хотимична лепршавост стихова, нота прозрности, ауторкин смисао за форму и биран језик, дарују читаоцу естетско задовољство и у исти мах га гоне на размишљање. Држећи се Горкијевог савета да треба прво бити међу људима, искусити живот, па онда се дохватити писаљке, Љиљана Јањић је понудила дело по мери свога знања и по мери своје естетске савести. Посреди је, нема сумње, остварење које правазилази оквире текућег збивања из домена књижевног живота.

III

ЦАРСКА КРУШКА - У савременом свету у коме доминира темпо живота и бесконачна трка са животом, ретко се сећањем враћамо у детињство и младост. Савремени човек, обузет гужвом у саобраћају, претрпаним послом у предузећу, надменим шефовима, поремећеним системом вредности и транзицијом, чини се да нема времена за детаље, емоције и успомене које би му улепшале ионако празну свакодневицу. Па ипак, да има и другачијих људи, чији живот чине мале ствари, ситнице, осећања и успомене, показује нам и књига која је пред нама, збирка прича „Царска крушка” наше суграђанке Љиљане Јањић, која се после песничких збирки, овога пута представила читаоцима и као врстан прозни писац. Иако рођена у Јагодини, Љиљана Јањић се, као писац и професор француског језика, уосталом и као човек, формирала и сазрела у Лесковцу, па је можда и наша јужњачка сентименталност утицала да и њено стваралаштво буде прожето тако дубоким емоцијама.²²⁰

(...) Реч је о петнестак краћих прича у којима су садржана поетизована сећања на детињство и младост наше списатељице и детаљи који су се урезали у њену свест у најранијем добу. Списатељица се сећањима враћа у једно давно прошло и прохујало време које у њој буди најлепше успомене и тако подсећа савременог читаоца на неке од правих вредности које су у савременом друштву маргинализоване. Тако се у причи „Царска крушка”, по којој је и цела књига насловљена, на специфичан начин изражава

²¹⁹ Тихомор Петровић, из рецензије, Кућни праг, Удружење писаца, Лесковац 2001.

²²⁰ О збирци прича „Царска крушка” Љиљане Јањић говорила је Марија Стојановић на промоцији у Лесковчаком културном центру, крајем фебруара 2006. године. О тој књизи беседио је исте вечери и аутор ове студије.

носталгија за прошлим временима. Док гледа посечено иструлело стабло крушке и велику рупу у трулом пању, јунакиња ове приче сећа се свог детињства и огромне крушке насред дворишта пуне сочних, румених плодова по којима је и добила назив „царска”. И та крушка, неми сведок људских живота, остала је да траје као симбол једног времена.

(...) Оно што одликује ову збирку прича, то је њена тематска разноврсност, али и различитост тонова. Скала изражених осећања у причама протеже се од осећања дубоке туге са мрачним тамним тоновима болести и смрти до осећања ведрине изражене у лепоти и радости живљења. Овако широка скала осећања чини да проза Љиљане Јањић није једнолична и униформна. Приче у збирци се одликују великом тематском разноврсношћу зато што приказују призоре који се одвијају у урбаној, градској средини, али и у сеоској, на радној акцији, али и у школи, болници или на мору. Мада традиционална по форми и садржини, збирка на моменте има и један модеран дух, односно форму.

(...) Писане реалистично, са наглашеним лиризмом и сензибилним психолошким опсервацијама, приче Љиљане Јањић су пријемчиве и особито занимљиве савременом читаоцу. Ако томе додамо необичне метафоре и поређења, прецизно вођене дијалоге, одабрану и колоритну лексику, закључујемо да је пред нама уметничка проза које је у многоме различита од текуће књижевне продукције.

IV

Љиљана Јањић је позната читалачкој јавности као аутор збирке песама „Кућни праг” (2001) и „Јавила са крова рода” (2004), као и по својим другим литерарним и стручним радовима. Недавно се ауторка огласила новом књигом под насловом „Царска крушка”, прозом сажете композици је, одлучујућег обрта и извесним елементима сценског.²²¹

Свака прича Царске крушке обухвата један догађај, један – два карактера и временски и просторно фиксирано збивање. Концентрација је на мотив из свакодневног, можда и ауторкиног живота и радњу која доводи до одређене пажње и неочекиваног исхода. У основни новела као што су Царска крушка – по којој је и збирка добила наслов – Црвене сандале, Награда, Прозор, Кривуља, уочљиве су црте усменог и традиционалног приповедања. Приповеда се према начелу вероватноће, могућности и сагласности са стварним животом. Приповедачко јединство, усредсређење пажње, занимљивост, уверљивост унутрашњег дешавања, рељефност ликова, краткоћа постојања карактеристике су новелистичке структуре Љиљане Јањић. Сажета мотивација, директно увођење у средиште збивања, брза интервенција, скакање са сцене на сцену, радња,

²²¹ Тихомир Петровић, Приче из живота, приказ, Наша реч, 2. фебруар 2007, стр. 11.

непостојање широких описа, мобилишу читаочеву уобразиљу и изазивају ишчитавање. Крај којим се завршава наратија и оставља утисак целовитости је значајно својство приповедачких остварења Љиљане Јањић.

(...) Приче Љиљане Јањић карактерише стилски дотерана форма. Уметница се нужно користи стварношћу и фактима. Они служе као залеђе да одапне своју крилату стрелу, то јест преобрази их у уметничку истину. Љиљана Јањић не барата сировим догађајима или чињеницама, него догађајима представљеним на изванредан и њој својствен начин. Узети из стварности и унети у књижевно ткиво, односно уметнички обликовани, они не припадају реалној стварности. Стваралачки обликовани руком списатељице, приређени у нов квалитет, стављени у естетску функцију, факти и радње, као у сваком ваљаном песничком тексту, попримају вишу вредност, постају карактеристичнији, интересантнији. Стваралачка моћ ауторке Царске крушке лежи у имагинацији као једној од основних карактеристика инвенције. Пројектима духа и интелигенције, игром маште, појам и слика су саопштени, оживљени у форму и стил.

(...) Извесно, књига кратких прича Царска крушка је од несумњиве књижевне вредности.

Љиљана Јањић, песникиња, приповедач, професор француског језика, која је рођена и одрасла у Јагодини, а већ преко четири деценије живи и ради у Лесковцу, после две објављене збирке песама, оглашава се, ево, и збирком прича необичног наслова – Царска крушка.²²²

Реч је о петнаестак, превасходно краћих прича класичне реалистичке акцентуације које, заправо, представљају литераризована сећања на детињство и младост списатељице, а понекад им мозаичко сликање сна и јаве (као у причи којој је књизи позајмила име) обезбеђује ону чудесну алхемију и магију која се зове уметност и која и зрачи из ових прича уметничке прозе које су, дакле, далеко више од обичних литераризованих сећања „упакованих” у приче. Некада исповедним тоном, а некада у трећем лицу, Љиљана Јањић веома питорескно, доживљено и маркантно, са наглашеним лиризмом и сензибилним психолошким преливима, презентира различите догађаје који су се, очигледно, урезали у њену свест (најчешће) још у сасвим младим годинама. Притом, Јањићева показује и завидно приповедачко умеће, повремене интелектуалне опсервације и необичне метафоре и поређења, као и аутентично и прецизно вођење дијалога. Осим тога, латентно, из другог плана, аутор углавном слика оно послератно време колективног сиромаштва и искреног дружења па се, на изванредан начин, може констатовати да ове приче имају и карактер хронике. Посебно Јагодинци могу кроз ову збирку прича да, у највећем броју, препознају описе делова свога града, па чак и познате појединце – попут прослављеног фудбалера Стевана Балова, на пример – што овој прози даје посебну топлину и драж.

²²² Бајо Цаковић, Приче из живота, рецензија, Царска крушка, Филекс, Лесковац 2006.

V

ЈАВИЛА СА КРОВА РОДА - Писана по мери детета, песмарица Љиљане Јањић „Јавила са крова рода” обухвата разнобојан тематски миље. Снагом познаваоца дечје душе, оживљен је један свет игре и маште, свет сасвим близак малом читаоцу. Поетске јединице Љиљане Јањић, саздане у духу најбоље змајјовинске традиције, карактеришу хуман и здрав однос према детету, језик разуђен и комуникативан; обележава их избегнута поука и све замке која она носи. Управо прилепљеност за традицију, спонтан приступ, неизлагање ризику експримента, језик лирски озвучен, држе пажњу младом рецепијенту. Састављене по свим нормама поетике за децу; јасност, једноставност, приступачност, пластичне слике, мелодија, сликовита поента, дух животне ведрине и вера у светлостни свет детињства, оне ће увек наћи своје читаоце.²²³

Ауторка која је властитим експресивним и поетским вредностима обзанила глас у поезији за одрасле, збирком стихова о свету флоре и фауне, о школском животу, „царству среће” и у другим занимљивим мотивима недораслим корисницима - дарује књижевно дело, зацело, вредно читалачке пажње.

VI

ИЗГУБЉЕНИ КЉУЧ – Поезија, песништво у целини Љиљане Јањић, има своје развојне фазе, има свој биоритам, који долази изненада, у оним тренуцима када је реч незадржива, када стигне ношена бујицом и бујицама. Она је песникиња снажне инспиративне вокације, у чему највише удела има природни ток ствари. Такође, она је истински завичајна, дубоко спојена са земаљским и небеским стварима која јој дају њено окружење, средина. Тематски захвати о завичају као главна одредница збирке песама „*Кућни праг*“ доминираће и у најновијој књизи песама ове песникиње под називом „*Изгубљени кључ*“ (Руковети нових и старих песама).

Шумадија, чудесни земаљско поднебље препуно ливада и цвећа, уређених њива са усевима, људима благотворног темперамента, сви они као да су посудили, или као да их је пронашла у дубинама завичаја, ту поетску реч, бујицу, која понесе песникињу за собом ни сама не зна где ће се зауставити, како завршити, али зато то и јесте она поезија која има своје најдубље природно и лично искуство, искушење. Песникиња је сама себи окренута, своме бићу из кога излази чисто осећање језика. Реч је о поезијикоја претпоставља одређени смисао. Има свој корен у бивству, у трајању. Љиљана Јањић у својој новој књизи песама „*Изгубљени кључ*“ сабира сећање на протеклу лепоту живљења и љубави густо структурираних емотивним набојем, видљивим готово у сваком стиху. То је вибрациона лирика љубави и егзистенције која се данас, нажалост, ретко пише. Ничега патвореног, накићеног а празнословног нема у њеним

²²³ Тихомир Петровић, из рецензије, Јавила са крова рода, Удружење писаца Лесковац, Лесковац 2004.

песмама. Има искрености топле, има затворености осећања. Има понесености лепотом у себи и око себе. Она свој свет брижљиво гради описима, понегде искричавим дијалогом, лирским пасажом. Наиме, лежерно писане, лаке за читање, песме одају и њену амбициозност видљиву у настојању да свој пут на место песме до краја осмисли и потом са лица места што исцрпије и ауторитативније приближи нашем уху.

Ова збирка песама, у целини узевши, постаје мозаик и нови ход поплочан надама. Овде се сусрећемо са упориштем нежности. Сензибилитет ове поезије је мистичан, она тражи истину у времену а не у трену. Њено треперење душе је буђење из сна са убрзаним ритмом веома живог срца. Она говори док има ватре у телу. Она разуме неразумљиво, види невидљиво.

Стиче се утисак да су све песме у овој књизи учесовале да се песма, по којој је и збирка насловљен „Изгубљени кључ“, оствари. Она није написана, није стигла из песничког умећа, већ из нечега што се не може ни одгонетнути. У њеном настојању све је учесовало, вездух и мисли. И када говоримо о песми, ми говоримо о гласу, о особеном гласу. Иако је све то песникиња изрекла, речима, онда морамо претпоставити у ком и каквом стању се налазила, и које, какво биће је проговорило из ње:

*Чекају листови на лити
Да буду пребројани
А тачан број знан
Кораџи до чесме
и сваки тон у гласу
младости рам
чаме*

*Светло на прозору
Обриси силуета
незнаних лица
Забрављена капија
Кључ изгубљен
у времену
тамe.*

Сасвим је на месту оцена Тихомира Петровића о поезији Љ. Јањић поводом њене прве песничке збирке „Кућни праг“ из које је у „Изгубљени кључ“ ушло двадесетак песама.

(...) Мишљења сам да је књига „Изгубљени кључ“ (која је поетички завршена) изврстан спој и чудесан сусрет проживљеног, интелекта и дескрипције модерног лирског језичког осећаја.

ЉИЉАНА ЈАЊИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ИЗГУБЉЕНИ КЉУЧ

Испрани мириси
уштављених кожа
Миомирис шебоја
чулавих хризантема
и дуња. Чекају
Маме.

Чекају листови на липи
да уду пребројани
А тачан број знан
Кораца до чесме
и сваки тон у гласу
младост рам
Чаме.

Светло на прозору
Обриси силуета
незнаних лица
Заборављена капија
Кључ изгубљен
у времену
тамe.

КУКАВИЦА

Тишина.
Бели кревети
у низу.
Кукавица
сасвим близу
слетела.
Душа једна
одлетела.
Празнина
Бол
Тишина.

ПУТОВАЊЕ

Пућујем возом
с кофером
успомена.
Воз стаје.
Излазим
да удахнем ваздух.
Звук пиштаљке
и воз се удаљава.
Трчим за њим
Помозите!
бичем без гласа.
А кофер!
Гледају ме као
утвару.
Окрећу главе.
Остајем на перону,
Плачем.

КАД СУТРА БУДЕ ЈУЧЕ

Кад сутра буде јуче
Биће то већ истрошен дан
Заборав у своју мрежу вуче
Успоменом се зове сањани сан.

Када ти се нове наде буде
Пожури! Брзо се мрак хвата
Кад сутра јуче буде
Пролазност чека испред врата.

Није живот матурско вече
Сутра ће већ јуче бити
Време тече, сказаљке звече
Све ће се у прошлост слити.

ЖУДЊА ЗА СУНЦЕМ

Понекад месец ушета,
усред бела дана
сврати.
Блед, измучен несаницом,
сунца би да се нагледа,
вечито будан,
па га прати,
светлости жудан.

Понекад пак сунце залута
усред таме ноћне,
у мркли мрак доспе
тајним путима
блиставе зраке
да проспе
па срца пуна озари
трагом светлости моћне.

У БЕЗДАНУ

Песма
Неотпевана.
Изгубљена
У безданима.

Рач
Неизговорена
У грлу застала.

Стих
Ненаписан,
Распршен
У измаглици.

ДУГОВИ

Никоме нисам
ништа дужна.
Све сам дугове
платила,
исплатила,
одужила.
Многе задужила
и презадужила.
И ипак душна
остала.

НЕ ОСВРЋЕМ СЕ

Не осврћем се,
Нећу као Орфеј
Да начиним грешку,
Да погледом уназад
Поновим његову
Судбину тешку.
Само без освртања!
Кад ми на путу
Понестане даха,

Застанем, без страха,
Сагнем главу,
Заћутим,
У снове се упутим.
Испод спуштених капака
Није ми далека
Мог детињства река.
Окрзне ме крило птице
Младости,
Поскакујем
Од радости
По оштром камењу
У сусрет магли.
Посрћем
Али се нипошто не осврћем.

ТЕРАЗИЈЕ

Колико ће још стада
свилених руна
и умаљтих погледа
воду пити
са водопада
и у црвено је бојити?

Колико ће вукова
извирати на
извор води
разјапљених раља
и троредних зуба?
Колико ћедуго чекати
празни разбоји
златноруких ткаља?

Колико векова ће се
бршљан обавијати
око столетних дуба
и растављати
стабло од луба
колико треба
до Теразија
седмог сазвежђа неба?!!

СВЕ БАКЕ СВЕТА

Баке су, баке су ипак
неке посебне приче
различите а ето чак
једна на другу личе.

Све баке целог света
тамнопуте ил' светле боје
са више или мање лета
лудо воле унуке своје.

Баке имају вагу у глави
знају да мере кад и како
да дете буде човек прави
само стрпљиво само полако.

А и балет ће да глуме
ако деца баш то воле
иако ће од реуме
дуго ноге да их боле.

Па су мађионичари
јер из ташне као муња
извиру све слатке ствари
иако са мало труња.

Оне су веза са светом
који више не постоји
њихово наручје заклон
у ком' се дете не боји.

Баке имају увела лица
и око очију мрежу
ал' деци су „другарица”
јер млада срца их вежу.

КАД НАДА УМИРЕ

(Посвећено песникињи Снежани Јањић)

Зна се да нада задња умире
Зато у нама и сада живи
Биће све добро као и пре
Разићи ће се облак сиви

И док време сате точи
У нама је стрепња и страх
Да ли ћеш отворити очи
Да ли ћеш задржати дах

О чему сневаш у позне сате
Да ли стих зове сан твој ниже
Или те црне слутње прате
А све су ближе, све ближе

Несаница нам умор брише
Сећања надиру као врела
Волела си јесење кише
И мало од живота хтела

Да трачак сунца ти треба
Оловка која о лепоти пише
Љубав човека, парче плавог неба

И ништа, више и ништа више

Мре нада! Пре но што освану дан

Осмех ти болан склизну с лица
Хрли ти у сусрет, слеће на длан
Твоја бела, бела пахуљица.

СНЕЖАНА Ч. ЈАЊИЋ

И 63. години живота, 25. новембра 2012. године, угасила се животна нит песникиње Снежане Јањић. Рођена је 1950. године у Лесковцу. Почела је да пише у основној школи. Студирала је на Филолошком факултету у Београду. Радила је у просвети неколико година, а затим као референт у Општинском суду у Лесковцу. Пензионерске дане проводила је у друштвено-корисном раду и уз поезију проф. Боре Здравковића и Сергеја Јесењина.²²⁴

%
После објављивања прве збирке, 2000. године, активно се укључују у рад књижевних клубова широм Србије. Учествује на републичким и међународним конкурсима поезије.

Песме Снежане Јањић су објављиване у више од тридесет зборника, а 2003. године и у Антологији књижевног клуба из Инђије. Добитник је три златне и три сребрне повеље Књижевног клуба Војводине, прве награде на Геофексовом фестивалу у Параћину 2009. године. Похваљивана је на Фестивалу поезије у Ужицу, на фестивалу у Барајеву (2009, за дечју, а 2010. за мисаону поезију). На сусретима песника у Параћину освојила је другу награду публике и другу награду стручног жирија, а недавно и повељу на међународним сусретима песника Удружења књижевника „Бранко Миљковић“ у Нишу. Била је радо виђен гост у Ивањици, Бечеју, Сомбору, Горњем Милановцу и Оцацима.

%
Била је члан Удружења писаца Лесковац, као и СКОР-а (Савеза књижевника у отаџбини и расејању) са седиштем у Београду.

Објавила је четири збирке песама: „Кад јесен процвета“, „Споменик“, „У гнезду детињства“ и „Снопови живота“.

Сахрањена је на Светоилијском гробљу у Лесковцу.

²²⁴ Помак, бр. 61/64, јануар – децембар 2013. године, стр. 10. *Напомена:* Преносимо комплетан прилог; име аутора није објављено у часопису.

II

КАД ЈЕСЕН ПРОЦВЕТА - Снежана Јањић је поетеса са аутентичним сензибилитетом и емотивним набојем. Изражајна средства су јој, углавном, типично романтичарска: ветар, цвеће, киша, стена, небески сјај, птице, зора, ноћи, опало лишће, роса, лето, јесен, зима, пролеће, гром, олуја... Међутим, ове речи нису никада у баналној употреби, њих аутор слаже у дивне пејзаже душе, у слике сложених расположења и размишљања, од запролећених, младалачких, до замишљеност над човековом судбином над пролазношћу, смислом и бесмислом живљења, над руинама порушених илузија.²²⁵

У песмама Снежаниним доминирају мотиви љубави, породични, природе, чврсте везаности за своју земљу, за жубор завичајне реке, за баште пуне зумбула и лала, за лепоте и сивила које живот собом носи. Жена у стиховима песникиње је крхка, нежна, али и јака као стена, као гвоздени плуг. Таквој жени, жени борцу, жени сестри, жени девојци, мајци и баки, песникиња поручује: Буди чаробница, зачарај човека. Песме посвећене сину и ћерки Марији су посебан мотив, вредан пажње и поштовања. Материнска бескрајна љубав и забринутост су дирљиви искази у свом елементарном изливу. Ове песме је писало велико материнско срце. Природа је честа инспирација песникиње, као чист мотив (Бреза, Башта) и као орнамент других мотива (Корачај тихо, Кад златна јесен процвета, Камен).

(...) Слика персонифициране природе додирује се са пантеистичким надахнућем. Снажан доживљај у романтичарском маниру.

(...) Рукопис песама Снежане Јањић заслужује да се обликује у књигу.

Оно што је сигурно: песникиња Снежана Јањић најпре стилем, а потом и тематиком, подсећа на давно прохујало време – на романтизам. То што је, међутим, у њеним песмама присутан тематски оквор наших романтичара, само по себи не мора да буде лоше. Има и песника, али и других зналаца српске поезије који и данас сматрају да романтизам као начин певања и мишљења није превазиђен, да је, шта више, у суровом свету стварности, чак и пожељан.

%

Када се, дакле, са тог становишта посматра „песнички рам” Снежана Јањић, њој се не може нимало замерити на таквом начину певања. Уосталом, ма колико савремено певање данас било модерно и пожељно, романтичарска боја гласа никада неће изгубити повремену жељену варијанту.

²²⁵ Борислав Здравковић, одломак из рецензије, Кад јесен процвета, КК Глубочица, Лесковац 2000, стр. 63-65.

Бити песник, бар у лесковачком песничком простору, за неке је „изнуђена варијанта животне стазе”. Наравно, уколико се за песништво има бар имало дара. За песникињу Снежану Јањић се, без двоумљења, може рећи да је довољно даровита да нам понуди своје схватање поезије, живота и људске несталности.

То, дабоме, у садашњим околностима „новог песничког таласа” није довољно. Али, Јањићева и није певала, бар смо тако разумели њену песме из збирке „Кад јесен процвета” да би се такмичила са „великим песницима.” Она је то радила, јер јој је душа диктирала такву потребу.

С правом је Бора Здравковић, тај велики умник лесковачке поезије, указао на боју њеног песничког гласа, па и на неке озбиљне мањкавости, али није заборавио да истакне како њени стихови нису нимало банални, већ су сложени у дивне песничке слике.

Управо та оцена великог лесковачког песника, професора, књижевног критичара, довољна је да се о песништву Снежане Јањић може говорити као једном од оних песничких гласова „завичајног круга” који се никада не сме маргинализовати. Невелика, али занимљива и (технички) лепо урађена збирке, има пет поглавља: Корени (9 песама), Римовани кораци (8 песама), Технологија тренутка (9 песама), Рефлексије (9 песама), У мом гнезду (9 песама). Неједнаке су вредности, али све чине, ипак, један успешан руковет који говори о и песникињи чији се занимљив песнички глас може ослушнути и у лесковачкој периодици.²²⁶

IV

СПОМЕНАК - Збирка песама и прича „Споменак” која је пред нама друга је објављена књига Лесковчанке Снежане Јањић. Па, ипак, да њено име није сасвим ново у књижевности, сведоче и раније објављене песме и приче у часописима Помак, Наше стварање, Наша реч, Сасвежђа, учешће на књижевним конкурсима Ноћ боема, Гарави сокак (Инђија), Чегарске ватре (Ниш), Радничка врела (Горњи Милановац), као и престижне награде освојене у Новом Саду, Туприји и Оцацима којима је потврђен изузетан песнички и приповедачки дар ове списатељице. Неке од награђених песама и прича део су и ове књиге.²²⁷

Прво што се запажа при сусрету са њеним песмама јесте емотивност и сентименталност које избијају из готово сваког стиха. Ако томе додамо и аутобиографску црту којом су прожете неке од песама, схватићемо да су пред нама стихови једне емотивне жене којој живот није био наклоњен.

²²⁶ *Напомена:* Ово је краћи осврт Д. Коцића. Поменимо да је уредник збирке Боркица Миловановић, рецензент Борислав Здравковић, а посебно је занимљиво (и необично), коректор је Николај Тимченко, а веома лепе илустрације и наслову страну урадио Ненад Кражић, познати лесковачки приповедач, драмски писац и сликар.

²²⁷ Милена Стојановић, Споменак, рецензија (Необични путеви живота), Филекс, Лесковац 2007. *Напомена:* На промоцији ове књиге у Лесковачкој гимназији говорила је и млада професорица књижевности Милена Стојановић. Прочитана је и рецензија професора Боре Здравковића, а делове прича и песме читала је Снежана Јањић.

Сваком читаоцу застаће „кнедла у грлу” после читања песама о животу и смрти девојчице Марије, у којима списатељица са мало речи (зар се и може другачије?!) изражава своју мајчинску бол због смрти ћерке (Патња, Пиле моје, Најлепши сан, Он). Са осећањем преваре која раздире душу и срце (Превара), списатељица осећа потребу за променом живота (Молба, Моје боре) али, како и сама каже: „Тесно ми је у овој кожи,... тесно ми је а бојим се да је променим.” У неким песмама, Јањићка изражава и веру у праведност живота и наду у боље сутра (Сан, Пролеће), али и тада она остаје у домену своје скромности и задовољава се ситницама које ће је учинити срећном (Не треба ми ништа више). Посебну групу песама чине оне са мотивима родољубља у којима ће Јањићка исказати нескривену љубав према Косову али и завичају и родном граду (Завичајна, На души те носим, Граде мој). Најчешће у исповедном тону, а некада и у трећем лицу, Снежана Јањић веома доживљено и емотивно, са наглашеним лиризмом и сензибилитетом приказује трагове и ожиљке на својој души.

Субјективност, емотивност и животност који су карактеристика поезије Снежане Јањић, основне су особености и прича у овој књизи. И како каже сама ауторка: Неко пише о рату и миру, неко о љубави и мржњи, неко о болу и радости... ја пишем о онима поред и преко којих живот пролази чак и не додирнувши неке од њих.” И заиста је готово свака прича инспирисана стварним животним судбинама због чега су и приче пријемчиве, читљиве и посебно занимљиве. Главни јунаци прича су жене и то не обичне, већ храбре, достојанствене жене које постојано подносе све надеће живота налазећи утеху живота и срећу једино у деци. Таква је Сека у причи Осмех плавих очију, затим полуслепа мајка мале Маријане и жена којој једине тренутке радости пружа ћеркица остала као резултат десетогодишњег брака са алкохоличарем. А колико живот може бити немилосредан показује и прича Баби Милкини ратови, о жени која је у три рата изгубила мужа, сина и унука. Међу причама у књизи налази се и аутобиографска прича Плес живота. То је прича о инвалидима о којима се мало води рачуна у савременом друштву. Плес Марије и Мирослава на обали мора, у инвалидским колицима, под сјајем сребрних кугли, родиће прве искре љубави међу њима, али ће се све завршити на скривеним симпатијама јер животна срећа неће бити на њиховој страни.

Иако се ради превасходно о краћим причама, оне пружају читаоцу литераризоване али реалистичке опсервације на необичне животне судбине. Њих карактеришу, пре свега, елегични, сетни тонови, па чак и мрачни тонови болести и смрти, али се у позадини готово свих прича назире оптимизам и вера у бољи живот. Сликајући судбине жена које храбро и достојанствено подносе терет живота, приче Снежане Јањић изазивају у читаоцу дубока саосећања. Аутентичност, примерена лексика, драматуршки снажна прича и упечатљиви и рељефни ликови су елементи који свакако привлаче пажњу читалаца свих генерација.

СНЕЖАНА ЈАЊИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

МОЈОЈ МАРИЈИ

Носила сам
Јутарње сунце
У недрима
Крв моје крви
Радост трепереву
Да бубри
Да расте
Да ми жиле јача
У сумрак живота
Да ми живот радује
На одласку
И родих птицу рањену
Оба јој крила осташе на прагу
И заледи се срце
И крикнуше јој очи
Благу тишину топлих зеница
Ножеви у утроби
Севнуше очајно
У мозгу муња
И прсну свест
А остаде ми птица
До гроба рањена...
Да љуби Сунце,
Да ломи даљине
Да сања живот уместо крила

ТЕХНОЛГИЈА ТРЕНУТКА

Левом руком поклопих небо
Прстима десне лишће са грана
Крај себе спазих твоју сен
И схватих радост наших дана.
Видех те
 Заволех
 Све у један трен

ЈЕСЕН

Ћутим шуштање опалог лишћа
У твојој коси
Слутим дрхтање великог неба
У твојим очима
Носим дим твоје цигарете
У мојом прстима
Осећам да јесен надолази
У нама

КАМЕН

Камен по камен прескачем
Жуљеви остају невидљиви
Траве полегнуте росу сањају
Милују се земља и небо на хоризонту
Љубе у потиљак сунце на умору
Црне се купине воле и растињу
До бола
Птице ми скакућу по трагу
Камен за камен остаје.

ТАМНИНА

Тамнина
Црна тамнина ми улегла
У срце и душу

На грбину ми се навалила
С'м што не пукне
Дзвезде гу држив за скутови
Тешки, плишани.

Да `оће ветар да дуне
Конци да ву покида
Месец сас срп да гу исече
Срма да се расипе

Једн`пут да ми с`мне.

ЗОРАН ЈОВАНОВИЋ

I

Зоран М. Јовановић, рођен је новембра 1969. године, ради у „Пошти Србије“ на месту главног сарадника у служби за поштанске услуге. Магистар економских наука од 2010. године, а писањем се бави од 2006. године.

II

Јовановић је награђен на бројним конкурсима за поезију: у Суботици 2009. на конкурс Књижевног клуба Иродалми за песму на тему Вино-Боеми-Роми, конкурс УСКОР-а „Драган Жигић“ 2012. године освојио прву награду за поезију, у Власотинцу на конкурс на тему „Вино-грожђе“, 2011. године, похваљен, у Барајеву, на конкурс за родољубиву, љубавну и мисаону поезију – Оловко не ћути, 2012. године, похваљен, на конкурс „Јадарски Одисеј“ издавачке куће Поета, освојио специјалну награду за родољубиву поезију 2013. године, на конкурс Књижевног луба Соколово перо, 2013. године, добио трећу награду, на конкурс у Ћуприји, освојио повељу „Бата Ждерић“ за песму написану у глоси. Јовановић је освојио и бројне награде на конкурсима афористичара: на конкурс „Милован Илић Минимакс“ у Новом Саду, 3. награда, 2011. и 2013. године, на конкурс „Оловко не ћути у Барајеву“ за 2011. годину освојио 1. награду и 2012. трећу награду, на конкурс КК „Душан Матић“ у Ћуприји за 2012. годину освојио 1. награду и на конкурс у Ћуприји 2011. године похваљен. На конкурсима за кратку причу такође био веома успешан: у Лесковцу 2010. године на конкурс „Вукашин Цонић“ припала му је друга награда, у Апатину, на конкурс „Миодраг Борисављевић“ похваљен за причу „Мој храст“. На песничком маратону и сусретима песника освојио друго место по оцени жирија публике на песничким сусретима у Алексинцу 2012. и треће место по оцени жирија публике на Поетској позорници у Ћуприји 2012. године. Био је веома успешан и на међународним књижевним конкурсима: Специјална награда, Караманови Поетски Средби, Радовиш, Македонија 2012. године. Похваљене су му кратке приче и песме послате на конкурсе у Барајеву, Коњуху, Апатину, Ћуприји и Житишту. Песме и приче објављиване су у зборницима радова: Рудничка Врела 2010, 2011, 2012, Гарави Сокак 2010, Жубори са Моравице 2009 и 2010, Панонски Галеб, Лептирица у Ћилибару, Ћирилица слово српског лица 2010 и 2011, 2012, 2013, Ћирилица огледало српске душе 2011, 2012, 2013. године. Између два света 2011. и 2012. године. Један од аутора заступљених у збиркама поезије више аутора "Први пут", "Љубавни рецеПат",

„Ветрењача“ и „Окретање Точкао“ у издању Културног центра Крушевац, у часопису за књижевност, уметност и културу "Помак" и недељнику "Наша Реч" из Лесковца као и на неколико интернет сајтова посвећених поезији. Приче, песме и афоризми објављиване су у електронским часописима за политичку сатиру „Жикишон“ у Србији и сарајевском „МаксМинус-у“, као и у издању овог часописа за Швајцарску.

Песме су му превођене на македонски, португалски, француски, енглески и пољски језик. Организатор Књижевног конкурса и један од техничких уредника зборника радова са конкурса "Слапови Вучјанке" и оснивач Књижевног клуба "Парабола" у Лесковцу.

Ш

ЗБИРКА ПЕСАМА „НИТ“ – Крајем 2015. године Зоран Јовановић објавио је прву песничку збирку „Нит“, у издању књижевне куће „Медивест КТ из Ниша, а представљена је у Књижари „Стошћ“ средином децембра.

Рецензент, књижевница Биљана Станојевић, каже да је песник успео да доведе поетски текст до песме, што значи да је умео да се ослободи сувишних мисли и да је начинио добру селекцију асоцијација и написао само оно једно и битно.

Драго ми је што могу данас, пред вама, да говорим о књизи песама аутора Зорана Јовановића под насловом „Нит“. Драго ми је због тога што се ја свакој књизи, а поготово књизи из наше средине, искрено радујем. Драго ми је и због Зорана чији рад пратим и што знам како се сада осећа, јер претпостављам да се осећа онако како сам се ја осећао када сам имао промоцију своје прве књиге.²²⁸

У свету има пуно народа. Они се препознају по великанима из својих редова, али и по својој култури и уметности коју су створили кроз историју. Ми смо по овоме оставили значајан траг у историји али и у књижевности јер смо изненадили и добитника Нобелове награде за књижевност.

Ако се у књижевности роман сматра краљем, онда се по истим критеријумима, песма може сматрати краљицом књижевности. Али како у животу многи поданици не сматрају много ни краља ни краљицу, тако и у књижевности многи читаоци песму могу сматрати не као краљицу него као „дворску луду“. Но то није ни битно јер народна пословица каже „Паметан и будала једно исто дрво не виде исто“.

²²⁸ Проф. др Драгомир Радовановић о збирци „Нит“. 15. 12. 2015. године. Напомена: Преносимо комплетно излагање проф. Радовановића, најплоднијег лесковачког писца.

Пошто овде видим многе чланове Књижевног клуба „Поезија 016“ рећу ћу нешто и о томе како треба да радите. Пишите, стварајте, дружите се, чувајте се... Будите искрени и добронамерни критичари и према себи и према другима. Говорите искрено шта мислите.

Да бисте успели морати одретити циљ којем тежите. Ту вас очекује дуг и трновит пут. Одмах, на почетку, одвојите битно од небитног и одредите приоритете. Извршавајући те приоритетне задатке будите упорни, без обзира на свакојаке препреке и што је најважније имајте веру у себе. Такмичећи се са другима схватили сте да ти други нису ништа посебно, и да су и они људи као ви, са свим врлинама и манама. Наш рад је јаван и подлеже оценама читалаца и позитивних и негативних, али и добронамерних и недобронамерних. Не узбуђујте се много због лоших критика. Пажљиво их изучите и извличите правилне закључке.

Објављујте само оно са чим сте ви лично задовољни, као што је ваш друг Зоран урадио у овој књизи. Са овим у вези постоји изрека грађанског економисте Адама Смита која каже „Ако застанете за сваким псом који вас лаје, да га гађате камењем, заборавићете где сте пошли.“

Не може свака песма да буде ремек дело. И највећи светски и наши песници, који су објавили на стотине песама, остали су запамћени међу читалачком публиком са по неколико песама. Узмите само песника Велимира Рајића који је препознатљив по песми „На дан твог венчања“ . Многи су познати по једном стиху као Миљковић „Уби ме прејака реч“ или Дединац „Све бих ти дао а немам ништа“ или једна не много позната песникиња која каже „Мислила сам да је љубав нешто што се стално чува, нисам знала да њу може поветарац да одува“.

Песник Зорана Јовановића, које су пред нама су изузетне. Оне су кратке, јасне, животне, стварне и реалне.

У песми „Посебна“, Зоран каже „...А ја, борећи се са олујом, остао насукан на њене груди“ или у песми „Нисам ја“ каже „Нисам ја од оних што скупе парфеме ко поклоне носе да савест умире ја ти пишем песме чежњиве поеме о љубави која из срца извире“. И тако може у недоглед. У свакој ћете пронаћи нешто што вас неће оставити равнодушним.

Уосталом треба веровати ренцензенту збирке „Нит“ , књижевници Биљани Станојевић: „Када песник поетски текст успешно доведе до песме значи да је умео да се ослободи сувишних мисли, да је начинио добру селекцију асоцијација и написао само оно једно и битно. То јесте умеће, али и афирмација воље која се достиже кроз осветљење свесног и несвесног“. Па на крају каже „Истински сам уживала читајући ову књигу, одмотавајући клупко и пратећи НИТ до одредишта, а где је и какво је то одредиште - пронађите сами. Бићете задовољни открићем истог. Стога, топло препоручујем ову предивну књигу свим љубитељима писане речи“.

Наравно овде се можда нећемо сложити сви, али ја износим своје утиске и убеђен сам да не грешим.

Овом књигом Зоран је само доказао оно што сам већ знао о њему: талентован, вредан образован, упоран и после ове књиге, сигуран сам скренуће на себе пажњу шире читалачке публике, али и критике.

Ја сам пратио његов рад и могу вам рећи кошаркашким речником он је мој пик и вероватни предлог за будући пријем у чланство у УКС, најстарије књижевничке асоцијације на Балкану и у Европи. Још нека збирка и ја ћу га предложити за пријем. Драго ми је што смо добили још једну вредну књигу у нашој средини, али и у српској књижевности и што смо изнедрили једног врсног писца, за сада у нашој а врло брзо и признатог у српској књижевности. Зоран може да се поноси својом књигом, а ми Лесковчани да се поносимо Зораном.

ЗОРАН ЈОВАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НИТ

Љут сам!
На себе!
Не знам ни кад ни како
изгубио сам једну нит.
Малу, неприметну
А опет,
довољно велику
да без ње не могу
да спојим.

Та, моја, нит,
сада путује светом.
Лута,
тражи ме
међу сакривеним тајнама
свраћа
у изневерена очекивања
и нестаје
у мору лажних обећања.

Знам то,
годинама сам јој на трагу
стално на путу
којим је она
пре мене прошла.
Једном
кад је пронађем
знам,

Та мала,
неприметна
А опет,
довољно јака
Нит
тебе и мене повезаће у нас.

ЈА САМ ДОМАЋИН ЧОВЕК

(одломак)

Нисам ти ја, брале, човек за те ствари!
Мислим, швалерација, и тако то.
Ја сам домаћин човек!
Данашње жене воле мазне и намирисане
ко оне, Боже ме прости,
а ја и неокупан легнем!
додуше, само кад је сезона
и не у кревет него у сено
да ујутру не губим време.

.....
.....

Ја сам ти, брале, за поштен живот
што би се рекло, за данас, глуп.
Онај што не да на своје
али и једнако поштује туђе.
Нисам од оних, Боже ме прости,
што се савију како ко дуне.
Ја све што мислим гласно кажем,
домаћин човек, кажу у селу.
Сад, кад још мало загуди север
а ја насецкам кисео купус
па преко њега грувану, љуту
у поверењу, заболе ме....!!

НЕ ДИРАЈ МИ!!!

Не дирај ми ћирилицу, не дирај ми српско писмо,
не отимај српству душу, постаћемо то што нисмо!
Не дирај ми у наслеђе, породичну традицију,
не отимај српско чојство, не прекрајај историју!

Не дирај ми Православље, учитеља Светог Саву,
порекло ми не отимај, не дирај у крсну славу!
Не дирај ми Обилића, ни све српске витезове,
не дирај ми у светиње, што се славе кроз векове!

Не дирај ми Цар Душана који створи силно царство,
Косово ми не отимај, српско име и богатство!

Не дирај ми Карађорђа, хајдуке и Вујадина
Не дирај ми српске гусле, нити Духа, Оца, Сина!

Не дирај ми Свето Тројство, три прста и воштаницу,
не отимај мананстире, нити стару воденицу!
Не дирај ми српска села, српске фруле и посела,
не дирај ми њиве, поља, пастирице, стада бела!

Не дирај ми запис дрво, успаванку моје мајке,
не отимај Баш Челика ни остале српске бајке!
Не дирај у бунар стари, у огњишта и вериге,
не дирај ми у иконе и црквене старе књиге!

Не дирај ми у двориште, ни случајно породицу,
не отимај славски колач ни бабину гибаницу
не дирај ми српско писмо, не отимај ћирилицу,
не дирај ми у наслеђе да ти не бих ја мамицу.

ГЛАС

Слушао сам у сну свог прадеде глас
однекуд он дође и тихо прозбори
Поштуј, синко, претке, сећање на нас
за истину праву песмом ти се бори.

Гинули смо храбро за мајку Србију
остављали кости беспућем Балкана
наше сене сада над Србијом бдију
са острва Вида и Кајмакчалана.

Душмани су силни хтели да нас згазе
да нам племе сатру, да нас нема више
а прошли су као кад гују нагазе
два рата злотвори овде изгубише.

Убијаше редом, метком, бајонетом,
спаљивали живе, жене силовали
због жеље да тако завладају светом
испред њих смо стали и нисмо им дали

Ти, и такви, синко, сад нас себи зову
говоре нам да су пријатељи прави
зато свима добро причај причу ову
опростити можеш, ал не заборави!

Нек се српски народ таквих добро пази
убица мог рода пријатељ ми није
душманину не дај да нам кости гази
крв предака твојих свака травка пије.

СЛУШАЈ СРБИНЕ

Слушај ме добро, Србине, брате,
јер хоћу нешто да кажем важно,
дошло је време да Срби схвате
ти што их воле, чине то лажно!

Послушај данас, па даље реци
како се крсте, шта Срби славе
и ко су они велики сведи
пред које Срби сагињу главе.

Причај им, роде, о традицији,
српском наслеђу и ћирилици
јунаштву старих у историји
о Светом Тројству и воштаници.

Не заборави Душана Цара,
и некад, давно, велико царство
Немој туђина за господара
јер свој на своме јесте богатство.

Причај, Србине, нек прича тече
с кладенца како се вода пије
како се ракија добра пече
и њоме наздравља из тестије.

Помени увек и гусле старе
што добро памте јуначке песме
туђом музиком да их не кваре
јунаке нико да дира не сме.

Певај Србине нека се чује
да никад нећеш дати на своје
нек песма буде попут олује
Ово је Србија и све је Твоје

ГЛОСНИ СОНЕТ

*Уморном од свега у смрт ми се жури,
Јер видех заслужног како бедно проси,
И ниткова што се богато кинђури,
И оданост како понижења сноси,
Шекспир, сонет 66*

И пожелим тако да одем далеко
побегнем од себе, скривен у чахури
ил' да одем тамо, где ме чека неко
Уморном од свега у смрт ми се жури

У овом животу к'о авет нестваран
некад бејаш човек који се поноси
а сад падох тужан, у све разочаран
јер видех заслужног како бедно проси

И пожелим зато нестати у бури
Да не гледам ужас који живот носи
И ниткова што се богато кинђури

Док поштење голу кору хлеба проси
гледам олош како светом се шепури
И оданост како понижења сноси.

*„Тромо се време вуче,
И ничег новог нема,
Данас све као јуче,
Сутра се исто спрема.“*
Гаврило Принцип

Тромо се време вуче
ал' век већ прође, ево
а к'о да беше јуче
Принцип и Сарајево.

И ничег новог нема
душмана на све стране
свету се пропаст спрема
нико на пут да стане.

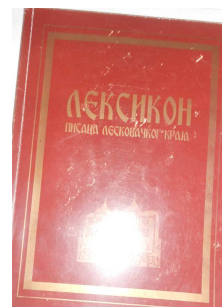
Данас све као јуче
Србин подиже главу
слободи, срце га вуче
не да на веру, славу.

Сутра се исто спрема
пред злом Србин ће стати
одавде, даље му нема
овде ће за све да плати.

МИРОСЛАВА ЈОВАНОВИЋ

I
Мирослава Јовановић рођена је 31. јанаура 1935. године у селу Велико Војловце, где је завршила основну школу. Средњу економску школу завршила је у Лесковцу 1958. године. Писањем почиње да се бави 1966. године, а радови су јој објављивани у Нашој речи. Живи и ствара у Лесковцу.²²⁹

Објавила је збирке песама „Тежина идиличне младости“ и „Постанак света“.

II
ТЕЖИНА ИДИЛИЧНЕ МЛАДОСТИ – Друга збирка поезије Мирославе Јовановић под насловом „Тежина идиличне младости“ битно се мотивски разликује од претходе књиге „Постанак света“. Док је у првој књизи песникиња била заокупљена тешким питањима и дилемама о првим и последњим стварима, у *Тежини идиличне младости* она је сва у реминисценцијама личне прошлости која је била и горка и тешка. Сеоска идила, како је аутентично слика наша песникиња, није ни приближно одговарала што идиличност по себи подразумева. Ова њена стихованка, такође је, као и претходна, спевана у римовнаим дистихима. Оваква форма песникињи очигледно одговара и у складу је са њеним доживљајним сензибилитетима. На многим местима изразито осећајна, па и потресена, ове песничка творевина је превасходно посвећена топосу њеног детињства и младости, јужносрбинаском селу Велико Војловце. Тако је једно село, које постоји само на топографским картама, добило свог песника и значај и величину какву иначе нема судећи по описном предлошку Велико (Војловце). Али и мала места постају значајна и позната само зато што их песник, као у овом случају песникиња Јовановић, уводи у поезију и од једног малог топоса чини велику окосницу своје инспирације.²³⁰

Мирослава Јовановић је од сопствене осећајности и специфичног погледа на свет начинила мали лиризовани ерос о јужњачкој осећајности, патријархалној ограничениости и вилености, те смо тако добили уверљиву слику духа времена којег више нема, али његов ехо је ипак негде остао, са последицама које се отуда подразумевају. Наравно, из наслова, читалац би очекивао нешто што сличи еклогама из римског песништва, али код наше песникиње тога у тој мери ни приближно нема, јер то, очевидно, није ни

²²⁹ Мирослава Јовановић, *Тежина идиличне младости*, Филекс, Лесковац 2010. године.

²³⁰ Јовица Стојановић, рецензија, Мирослава Јовановић, *Тежина идиличне младости*, Филекс, Лесковац 2010, стр. 73-75. *Напомена*: пренета комплетна рецензија.

било на трагу њене песничке вокације. Патријарална стара задруга, која је била основ српског друштва XIX и прве половине прошлог века, насликана је овде у фреско композицији, уз обиље пејзажа који су и дали тон и боју стиховима Мирославе Јовановић.

МИРОСЛАВА ЈОВАНОВИЋ

ТЕЖИНА ИДИЛИЧНЕ МЛАДОСТИ

Пролазе ми годиннице, рачуни се своде:
На гомилу жеља скромних, нека се не стиде!

Невино у оскудици, без праве слободе!
Да бели свет, лепе земље, очи моје виде;

Ипак, понекада, погледам свет, из далека!
Дивног садржаја, боја, облика, са слика!

Нестрпљиви, радознали, поглед, нека чека,
Знам, видећу, бићу једна од срећних путника:

Само делић света гледам, где сам се родила.
Једино „пространство“, као читава планета.

Где сам, усамљена, младост своју проводила,
Ко пустињак огорчени, бежећи од света.

Све о теби, из младости, остаће, сеоце!
У сећању, у вечности, Велико Војловце:

Три брдашца упоредна, зелени шумарци,
Ливадице, река мала, благи поветарци;

У подножју брда два, ливаде озелене,
Доње и Горње ливаде, цветне и шарене.

У пролеће, лето рано, цвеће мирс пружа!
Пчелице, лептири, сишу нектар дивљих ружа.

Зуји, бруји, у тишини, плаветна лепота!
Небо сјајно, на крилима природе живота

САША ЈОВАНОВИЋ

I
Саша Јовановић је рођен 1966. године у Нишу. У Лесковцу живи од 1970. године. Омиљена му је крилатица: „Све у своје време”. Роман *Регент* је настао 1994 - 1996. године и замишљен је као трилогија.²³¹

II
РЕГЕНТ (...) Реч Регент, латинског је порекла, означава вршиоца владарског права. Организација Регената основана је тајним договором, крајем Другог светског рата. Основни циљ оснивача земаља победника био је тајна контрола над пораженим земљама. Ову веома интересантну тему књига је уметнички изузетно оживела. Најсажетије, један од Регената, кренуо је на подручје Балканског полуострва, о чему Интерпол обавештава Службу државне безбедности СР Југославије. То је заплет романа. А према догађајима радња се догађа 1994. године. Саша Јовановић се овим романом заправо књижевно усмерава против идеолошких злоупотреба у сваком погледу, посебно у области слободе уметничког стварања и изражавања. Уметност је уточиште људске наде у остваривању хуманитарних снова ликова овог дела, које свесредно препоручујемо читаоцима

III
Младом писцу Саше Јовановићу ово је прва књига. Несумљиво је, међутим, да се вредност одређеног дела не процењује по обиму рукописа и "чувењу" писца, већ се утврђује након читања књиге. Стога, препоручујемо да ову књигу ваља прочитати јер садржином и вредношћу то заслужује. Реч Регент, иначе, латинског је порекла; означава вршиоца владарског права. Организација Регената основана је тајним договором, крајем Другог светског рата. Основни циљ оснивача-земља победница био је тајна контрола над пораженим земљама. Ову веома интересантну тему књига је уметнички изузетно оживела. Најсажетије, један од Регената кренуо је на подручје Балканског полуострва, о чему Интерпол обавештава Службу

²³¹ Саше Јовановића, Регент, Филекс, Лесковац 2004.

Државне безбедности СР Југославије. То је заплет романа. А време догађања радње је 1994. година.²³²

%

Саша Јовановић се овим романом заправо, књижевно усмерава против идеолошких злоупотреба у сваком погледу, посебно у областима слободе уметничког стварања и изражавања. Уметност је уточиште људске наде у остваривању хуманистичких снова ликова овог дела. Такви идејни сигнали књижевног израза и тематских равни видљиви су у Јовановићевом нонконформистичком осмишљавању текста и поступку његовог уметничког обликовања.

Композиционо, "Регент", је сличан модерном реалистичком роману. Да подсетимо, код таквих прозних структура приповедачки став, језик и поступак користе модерна прозна искуства и не заборављају старе вредне темеље.

Структура Јовановићевог приповедања пак заснована је на друштвено-политичким равнима, затим на темпорално-топонимским релацијама и знацима: кад се шта и где догодило, итд. У тој тежњи да главни лик прикаже са свим значењима стварног савременог живота писац изузетно подубљује машту читаоца и подстиче вишеструку радозналост. Тешко је, међутим, одвојити лик који би се могао назвати главним јунаком. Динамика приповедања остварује се приповедачком полифонијом (приповедање у трећем лицу, казивање, дијалог партије). Реченица је неједнаке дужине, али увек разумљива, приметан је удео разговорног свакодневно-комуникативног језика. Честа измена просторног плана (Варшава, Атина, Београд, Лесковац), због директне везе са композиционом организацијом романа заслужује посебну пажњу.

Приповест је мање испрекидана састављачевом вољом а више судбинама оних о којима се прича. Све скупа даје овом роману одређену аутентичност казивања и шарм, јер се приповедањем избегавају патетика и реторичност. Као што је уверљиво описан живот природан, тако је управо и приповедање посве природно. Тој природности управо је допринео дијалог. Приповедач дара и мере, Јовановић дијалог прожима описом, што у роману кореспондира функционално; дијалози су живи, течни, свакидашњи и, исто тако, фразеолошки савремени (жаргон), па и духовити.

Отуда је Јовановићево дело несумњиво чврста архитектонска и композиционо целовито. Ми верујемо писцу, с обзиром на тему романа да ће прича бити настављена. Сви су изгледи да ће писац то и урадити.

²³² Дејан Ђорђевић, приказ, Легат, електронски часопис Народне библиотеке Лесковац, број 7, мај - јун 2014. године.

РАДЕ ЈОВИЋ

I
У „Белешкама о писцу”, које се објављене у „Срећном царству” (Просвета, Београд, 1998), најбољем делу Раде Јовића, записано је: „Раде Јовић рођен је у Лесковцу 1937. године. Школовао се у Лесковцу и Београду. Досад је објавио збирке песама за децу: *Небески морнари*, *Мале*; збирке песама: *Вињете*, *Разговор с Ветерницом* (Јеванђеље лесковачког менталитета), Бајке: *Принц Леско и принцези Леска*; романи: *Сезона клања* и *Перпетум мобиле*; драмски текстови: *Нудим ти пуне руке живота*, *Пут у светлост*, *Време препознавања*, *Гозба*, *Лесковчанин у Паризу*; монодраме: *Мој нас Краб*, адаптација Шекспировог дела, *Ласте јастребарске* и *Не се знаје*, *Заре игра*. Јовић је аутор лесковачког „П(р)озоришта у авлији”, оснивач *Фестивала филма сутрашњице* и основач Колоније младих лесковачких сликара *Копачница '74*. Преминуо је 2004. године.

II
Раде Јовић је почео као аматер и културни радник који је подстицао развој аматеризма у Лесковцу. Занимала га је поезија, филм и драма.²³³

Прву младост је провео између Београда и Лесковца, изучивши занат металца. Није се дуго задржавао у тој струци, него је ступио у свет културе као аниматор културног живота и идејни и материјални творац многих успешних и познатих манифестација у родном граду, Лесковцу. Најпре се представио као песник у заједничкој збирци стихова са *Бранком Перошевићем*, *Бором Здравковићем* и *Јосифом Стефановићем*. У граду су га сви знали као песника неколико популарних песама које су кокетирале са руском естрадом поезијом, међу којима треба истаћи популарни „Дневник за Миљану”, посвећен чувеној градској лепотици оног времена. Самосвестан, Раде Јовић је гласно говорио да је по вокацији песник, уметник који интелектуални раст свога бића дугује предузимљивости и снажљивости са којом се креће кроз уметнични занат, мимо онога свог првог заната којем се није посветио очаран лепотом младости, девојака и првих не само стварних, него и уметничких љубави које се рађају у лектири вредних дела националне и светске баштине. Тако, Раде Јовић је са *конгелнијалном интуицијом*, прихватио „театар суровости” Артоа, на основу превода који су се јавили тих година у часописима и направио *одличну представу* „Гозба или о љубави” по Платоновим дијалозима, због

²³³ Драган Тасић, In memoriam, Наше стварање, 4-1/2004/5, стр. 522.

које је сам *Данило Киш* долазио у Лесковац, где се упознао са Радетом, да би затим Радетово позоришно остварење успешно гостовало у Атељеу 212, у Београду. Раде је организовао фестивал „Филм сутрашњице” на којем су се приказивала врхунска остварења филмских аматера из целе некадашње Југославије, да би се окитио признањем за свој филм на једном интернационалном фестивалу аматера у Белгији. Осамедесетих година Раде Јовић стиче праксу у трговачком занату, бавећи се пословима продаје на релацији између Црне Горе и Србије, често боравећи на приморју, у Будви. Многи су таде вероватно помишљали да је Раде полиграфског талента, за песму, драмску скицу и филмски сценарио, али да се у тој вишеструкости ни он сам неће препознати и разабрати. Раде је, напротив, посвећен раду, тих година написао роман – колумну „Сезона клања”, стичући искуства са занатом романописца. За Радетом су остала три „велика” романа: „*Perpetum mobile*”, „*Срећно царство*” и „*Бесна кобила*”. Деведесетих година изашло му је проширено издање стихова у дијалекту „*Мајсторска писма*” и збирка лирике у знаку мита о Русији „*In temeritat*”. Писао је и дечје песме, а има у његовој богатој заоставштини и драмских текстова. Шта год да је радио, Раде Јовић се послу посвећивао без остатка.²³⁴

Ш

ОТИШАО ПЕСНИК – ОСТАЛА ДЕЛА - Недавно је преминуо Раде Јовић. Као да није: за њим је остало толико тога написаног, од њега самог, и оних који су писали о њему, и оних који су га познавали, дружили се са њим, слушали његов сонорни глас како одушевљено говори стихове своје. Они, пак, који га лично нису знали, а гледали су његове надахнуте репортаже серијала „Мала села – велике радости” ТВ Лесковац, у свести им титрају слике буцмастог качкетлије, неодољивог саговорника, глагољивог беседника, прилагодљивог свакој прилици и догодовштини места које је посећивао, писао и причао о њима.²³⁵

²³⁴ У лесковачком Народном архиву налази се Легат Рада Јовића. У Прегледу архивских фондова и збирки Историјског архива (Лесковац, 2004, стр. 277), између осталог, пише: Књижевник Раде Јовић рођен је у Лесковцу 2. јануара 1937. године. После основне школе коју завршава у Лесковцу, прелази у Београд где завршава металостругарски занат 1953. У Лесковац се враћа 1956. године и запошљава у фабрици „Раде Металац”. Захваљујући дружењу са тадашњим позоришним глумцем Стојаном Стојиљковићем, Јовић, као и многи други млади људи, стиче прва знања о позоришној глуми и режији. Као писац се јавља 1959. године, а често је уређивао и приређивао јавне програме. Његов први текст „Нудим ти пуне руке живота” постављен је на сцени Драмског студија „Абрашевић” у режији Фрања Бичанића. Од тог времена до данас иза Јовића је остао богат стваралашки опус. Јовићев легат садржи документа, филмске траке, фотографије, разне преписке, касете и др. Смештен је у 14 кутија и архивски је срећен.

²³⁵ Томислав Н. Цветковић, Отишао песник – остала дела: Раде Јовић – будни сневач, Помак, бр. 27/28, стр. 28, јул-децембар 2004.

Памте га синеасти, фотомајстори, стрип цртачи и они који му 1969. године доделише Међународно признање као маштовитом аутору аматерског филма. Њему је успело, а како и не би када се глас о фото-кино ствараоцу Лесковчанину Радету Јовићу преносио широм СФР Југославије, да у Лесковац доведе Загребчанина, угледног ствараоца, јединог оскаровца Југословена Душана Вукотића, да буде гост фестивала „Филм сутрашњице”, чији је иницијатор и организатор био Раде Јовић, врли члан и председник Фото-кино клуба „Аца Стојановић” - Лесковац.

Памте га љубитељи поезије – Раде Јовић је у свима њима; сећа га се интелектуална чаршија по првој, једној, јединој изашлој књизи „Препознавања” у послератном периоду. Поред већ афирмисаних песника Боре Здравковића, Јосифа Стефановића, Бранка Перошевића, заступљен је и Раде Јовић са 19 песама, међу којима је њему, и поклонцима његове поезије веома драга песма „Дневник за Миљану”.

Споменари многих заљубљених, причао ми је Раде, испуњени су стиховима:

*„Ето, Миљана,
на макар увек била ноћ,
ја ћу увек волети дан
када је сунце личило на тањир
Пун зрелих јагода
Ти на рукама носиш насмејани сутон
Косом мрсиш љубичице,
Пређеш кроз мене погледом
И негде далеко
Жеље нам се пољубе даљином”*

Памте га, и памтиће га, угледни издавачи: Просвета (Београд) – роман „Срећно царство”, Градина (Ниш), роман „Перпетум мобиле”, КММ-Медија (Скопје) - „Чаршијски муабети” (на македонском), Културни центар (Власотинце) - роман „Бесна кобила”, Удружење писаца Лесковац - „Наша чаршија” - стихови старовремски”, Удружење самосталних привредника Лесковац, „Лесковачка мајсторска писма”... Памте га и памтиће га, гледаоци поетског драмског текста „Нудим ти пуне руке живота”, памтиће га лесковачка и београдска публика (Атеље 212) по „Гозби” и његови глумци Верица Јовановић и пријатељ му одани Благоје Ивановић, који су после аматерске представе запутише у драмске токове – у професионалне глумце... Памте га, и памтиће га, његови духовни, и духовити, илустратори Миодраг Величковић, карикатуриста светског значаја, и значења, и Слободан Костић, лепи Коле, како га је Раде звао, духовити цртач и тумач Радетових песничких враголија, бриљантни козер који је на свој допадљив начин пратио неуморног мајстора лесковачког говора, трибуна лепе речи, који је великодушно казивао на митинзима,

књижевним вечерима, сусретима писаца у Лесковцу, Нишу, Приштини, Новом Саду, Београду, Прокупљу, Скопљу, Мевеђи, Лебану, Бојнику... и осталим непоменутим местима, школама, радним организацијама са мапе песниковог бдења, песника топлог насмејаног лика, срдачног саговорника, страшног рецитатора и наратора. Памтим га и памтиће га, аутор овог текста, од дана када су се први пут срели далеке 1957. године у Радничком универзитету „Коста Стаменковић” - Лесковац, док је радио као металац у „Леминду”. Незаборавао је наш сусрет и његове прве речи, уместо поздрава: „Ја сам неки вајни песник, може ли нешто да се учини у оквиру Радничког? Одговорих му: „А ја сам неки вајни писац. Урадићемо нешто?” После тог разговора убрзо је формиран Клуб радника писаца (1958) и, наравно, Раде Јовић за председника. Сећају га се и Лазар, Лари Миленковић, Љубомир Живковић, Јасмина Богдановић, Братислав Стаменковић и још двадесетак чланова клуба, и посетиоци књижевних вечери и сусрета по школама, радним организацијама... Никада нећу да заборавим посвете које је исписивао на поклоњеним књигама које ми је даривао: „Ветровита је обала наших снова, земља нам узглавље, поколења нам речи, а ми војници чекања на мртвој стражи тишине.” („Мапе”, песме за децу, октобар 1969). У роману Бесна кобила, пророчански, са дозом носталгије, исписао је: „Све је у нашим рукама, само што смо ми још увек на падинама сна!” Песнику и пријатељу Томиславу Н. Цветковићу, срдачно, 1. Об. 2004.

Човек је оно што за њим остаје, по томе је неуништив... ето, зато, на почетку овог тужног помена, кажем: Раде Јовић је преминуо, а као да није, јер он живи у нама, у памћењу нашем свим оним што име његово значи, и зрачи, за Лесковац, који му је доделио Октобарску награду, и за српску књижевност чији је респектовани члан Удружења књижевника Србије.

IV

МАЈСТОР ОД ЛЕСКОВАЧАККИ РЕЧ - Опет је, по трећи путу минулих десетак година,²³⁶

Раде Јовић објавио ново-старе стихове старовремске, који разгаљују срце и душу лесковачког читаоца. И не само њега, већ и сваког другог осетљивијег читаоца, али, ипак, понајпре и понајвише лесковачког. Мислим, наравно, на нову Јовићеву књигу „Лесковачка мајсторска писма”, али којој је наш песник додао и стихове из своје две претходне књиге, чији су наслови лесковачком читаоцу добро познати: „*Ђораво злато*”

и „*Наша чаршија*”. Има Раде Јовић и других вредних књига, и посвећених Лесковцу, као и ове три што су, али тек са њима Раде Јовић је *заслужио да*

²³⁶ Димитрије Тасић, Раде Јовић, Мајстор од лесковачки реч, Помак, бр. 19, јануар-март, 2002, стр. 3; Преносимо комплету оцену угледног критичара Димитрија Тасића, дугогодишњег уредника Нашег стварања.

и сам добије Лесковачко мајсторско писмо, као изузетни Мајстор од лесковачки реч.

(...) У веома лепом предговору овој књизи, Драган Тасић с правом указује да Јовићеви „стихови старовремски” поседују укус сентенце, дакле, кратке, сажете, мудре мисли, опаске или изреке. Још од античких времена, па у средњем веку и ренесанси, било је у књижевној моди, од значаја, да се праве збирке сентенци, бираних из дела највећих писаца, па ређаних по алфabetу...

(...) Лесковачка мајсторска писма, која пева Раде Јовић, сведоче о томе шта су Лесковчани и славили: славили су мајстора-делатника, ствараоца, његову марљивост и умеће. Они, лесковачки мајстори, стварали су, одржавали, подизали, унапређивали чаршију и град, живот у граду и живот сам. Али у свему томе, или изнад свега тога, славило се врхунско мајсторство, тежња ка савршенству, недостижном, што је само човекова и највише човекова одлика.

По томе су лесковачки мајстори били „мајстори над мајсторима”... у свим занатима – од абацијског до списатељског, од грнчарског до сликарског, од шустерског, до свирачког, од шнајдерског до апотекарског, од столарског до лекарског, од воскарског до филмацијског, од фризерског до књиговезачког, од клонферског до штампарског, од бојацијског до шаховског, од ковачког до поповског, од таљигашког до фабриканског, од кафецијског до судијског, од опанчарског до фотографског, од браварског до трговачког.

Али из разлога који су општепознати, наводимо стихове који говоре о врхунском умећу мајстора, лесковачке скаре – сцаре. Тако, рецимо, мајсторско писме се „писувало” и „...на Грују, ћеватију,! затој што уме да мота/ јагњећа црвца у осмице... Или: „...што су цкару умејали/ да исплете звонце за врбице/ од јагњеће црвце –/ дава се једно мајсторско писмо/ на Драгана Леињака.

Или се мајсторско писмо даје нашем познатом савременику: „Од ћеват мајстори/ и од мајстори на пљескавице/. Жика Јовановић, из Балканску,/ Виа Београд./ Код Жикау ћевати сами/ Улазив на муштерије/ Там куде је Бог рекнуја./ Паре после.”

Али сви су ти мајстори били и људи и наш је песник иза њихових мајсторских писама загледао у њихове људске судбине, и не само у њихове... Зато наш аутор није без оправдања у поднаслову ове своје књиге рекао да је она „јеванђеље лесковачког менталитета” Али нећемо погрешити ако кажемо да се у Јовићевим стиховима одсликава не само лесковачка чаршија, већ и васцели свет под небом, јер наш песник каже: „Наша чаршија на малеџку столицку седи,/ али у големо небо гледа...”

Општи човеков удес, под тим једним големим небом је исти – рађање, радост и мука живљења, патња понајвише, смрт.

Николај Тимченко је у праву када каже да Јовићеви стихови носе „једну исконску мудрост која произилази... и из патње”. Зато Раде Јовић за мото

своје књиге ставља ове стихове: „*Има ли Бог памет/ кад ме тури/ на триста муке.*” Мудрост искомска, коју истиче Тимченко, одлика је синтене, такође. Није случајно да су најпознатије збирке синтенеца направили мудраци, као што су Катон римски или Еразмо Ротердамски. Али мудрост у синтенецама Радета Јовића, онолико колико је има, па била она и „мудрост без мудрости”, како то луцидно примећује поменути већ писац предговора Драган Тасић – ковала се у жару свакодневног живота лесковачке чаршије, те све искомско живота овде носи јединствени, неупоредиви, свакој лесковачкој души препознатљив печат – дух и звук, боју и облик, укус и мирис.

Ево, рецимо, како ће лесковачки мајстор-папучар Божа Шестл прославити рођење детета, не свог, него своје муштерије; срећна породица је тражила од њега да јој направи један пар папуча, а „*Божа направи јед н/ и још сто пара. Папуче*”.

(...) Лесковачки мајстори, и Лесковчани уопште, умеју да се смеју себи самима. Кад Коста прокуриста „што га викав Лепи Коле, /он неје ништа крив”, кад он, дакле, „писује смешно/ од људи из чаршију, /а на тија људи мерак. /Тој га нигде нема”. Тако, Тома Струга: „*Он много воли,/ ал не уме да се врне дом.*”

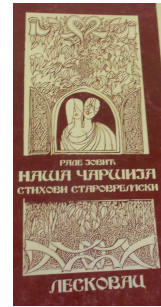
А Мока Зиван је, ипак, уписан за мајсторско писмо „*затој што убаво оди /кад је нацврцкан*”, а тишлери Таса и Цепено либаде и Сима Пљоска „затој” што су „*обојица правени од једну даску. /ал умев од две (дакле) /са направив шифоњер.*”

(...) Али наш песник не заборавља ни ово: ако ти заборавиш на смрт, неће она на тебе. Доћи ће, па и пре времена, насилно и грубо, неправедно, мимо свих људских и божијих закона, као што је дошла по Шефкета, кларинет мајстора. То је „онај свирач кога су Немци стрељали/ у Арапову долину”. Али лесковачки мајстори су, пре свега, и понајвише мајстори „од живот, а не од смрт”, баш како се отвара, а за нас и затвара, ова драгоцену лесковачку књига: „*Најбољи мајстори у Лесковац/ били су ономад кад су деца/ од радост одила на руке...*” Читајући и још више слушајући Јовићеве „стихове старовремске”, уверавам се у јединствену, високу изражајну моћ лесковачког говора. Зато Јовићеве „стихови старовремски” имају не само укус *сентенеца*, већ и укус *поезије*, оне која наставља да казује и када најбоља мудрост заћути. Само у њој су, као што нам то казују Лесковачка мајсторска писма Радета Јовића, „*ковачи без наковањ /ковачи сабље димискије*”, само у њој живе „*коњи што зборив*”, само у њој се „*вози точак без педале*” и само у њој је „*време имало име*”, и само у њој може из поште да се јави „*да је време остарело*”, и само у њој може да се свира „*и на там и на овам*”.

И зато што и Јовићеве стихови „старовремски” умеју да певају „и на там и на овам”, и ја их доживљавам „и на там и на овам”, тј. и као старовремске, али и као ововремске, и својевремске.

V

ЛЕСКОВАЧКА ЋЕВАП АРТИЉЕРИЈА – Посвећено лесковачким мајкама, чукун и прабабама, очевима лесковачких мераклија и ћевап мајстора; живим солунским и ратницима балканских и небројених српских ратова; кабадахијама, мајсторима роштиља, фабрикантима, музичарима, кочијашима, поштарима, конопљарима, лоповима и жандарима, лепотицама, свештенсту, чувеним голубарима, тишљерима, ковачима; забринутим пекарима и властодршцима који по правилу мање трају од времена које им је судбина одобрила да га троше на добробит поданика.

Посвећење се односи и на преостали запамћени и незапамћени свет, који је имао срећу и несрећу, да са писцем ових стихова, проживи онолико векова колико треба да један човек запамти све што је било, да запамћено отме од заборавља, да би свет имао што год да куди, или да хвали, ако за хвалу буде места. После, кад доле потписани налогом светитеља, оде у лепу материну, нека се нађе други, који ће наставити да учи људе, како се оштрив плајвази, како се правив здрава деца, како се шишав овце, како се пуши дуван и како се фарбав јајца за Велигден.²³⁷

Ево како пева Раде Јовић у овој збирци:

*„Најбољи роштиљ мајстори у Лесковац,
Били су ономад,
Кад су кише падале кад је требало,
Кад је Бог даваја сас капу, и сас шаку,
Кад су лесковачке младе невесте
Рађале и у понедељак.*

*Ономад су се по Лесковац шетали
Краљеви шураци и краљеве сестричине.
Шетале су се и шапкале су:
Леле, леле, мајке,
Ал су убави лесковачки роштиљчије,
Ајде да си једног поведемо дом.“*

Поћи од локалног ка општем и бити изнад локалног и изнад општег веома је тешко. Само су прави мајстори стиха и прозе успели у томе. Није нескромно ако кажемо да је то постигао и Раде Јовић.²³⁸

²³⁷ Раде Јовић, Лесковачка ћевап артиљерија – стихови старовремски – јеванђеље лесковачког менталитета – бисери; Филекс, Лесковац, књига I, V издање 2004.

²³⁸ Бора Ољачић, Златни стихови, Лесковачка ћевап артиљерија, Филекс, Лесковац 2004. *Напомена:* Оцена најпре изречена уз првом издање Стихова старовремским под насловом Ћораво злато, Лесковац 1998.

%

Тако су стихови старовремски Радета Јовића узети за себе, необични, јер су испевани на дијалекту и у руху које носи печат свог аутора – творца – али и једну исконску мудрост која произилази не само из искуства, него и из патње.²³⁹

%

Стихови Радета Јовића који су се појавили до сада у два издања несумњиво поседују укус сентенце.²⁴⁰

%

Чини с да су Радетови стихови у нама јер их је он народним језиком преточио у песме свевременске које ће живети док буде Лесковца, оне нестварне вароши која на „малечклу столицку седи, али у големо небо гледа“.²⁴¹

%

Доколку на времето гледаме како на минлива категорија, несемнено стануваме свесни дека постојат нешто кои го нарушаваат поном за апсолутна минливост нешто кон му се спротивставуваат на заборавот.²⁴²

%

Тзв. „Ђораво злато“ или „Наша чаршија“ (прим. аутора), створено даром и мером Радета Јовића, представља сублимацију муке и науке (искуства) и то све обликовано језиком који је успешно издржао поетизовање, прихватио енергију слика тла и времена којима га песник оснажио, пратећи личне доживљаје и титрајима сопственог срца, пренео до читаоца и даље у духовну будућност народа.²⁴³

²³⁹ Николан Тимченко, Лесковачка ђевап артиљерија, Лесковац 2004. *Напомена:* Оцена први пут објављена у збирци Лесковачко мајсторско писмо, Лесковац 1997.

²⁴⁰ Драган Тасић, Лесковачко мајсторско писмо, Лесковац 2004. *Напомена:* Оцена први пут објављена у збирци Лесковачко мајсторско писмо, Лесковац 2000.

²⁴¹ Срба Такић, Лесковачка ђевап артиљерија, Лесковац 2004. *Напомена:* Оцена објављена под насловом Големо небо.

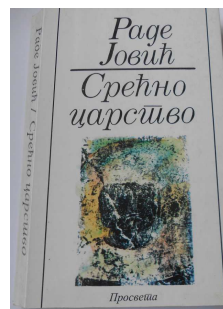
²⁴² Годана Стојковска, Лесковачка ђевап артиљерија, Лесковац 2004. *Напомена:* Оцена објављена први пут у збирци Р. Јовића „Чаршијски муабети“, КММ медна, Скопје 2000.

²⁴³ Недељко Богдановић, Лесковачка ђевап артиљерија, Лесковац 2004. *Напомена:* Оцена објављена први пут у неделнику Наша реч, јун 2003.

VI

РОМАНИ РАДЕТА ЈОВИЋА - У романесној трилогији *Раде Јовића* – састављеној од три романа – „*Perpetuum mobile*”, „*Срећно царство*” и „*Бесна кобила*” – трећи роман „*Бесна кобила*”, појављује се пред читаоцем. У првом роману изложено је одрастање једног од главних ликова, Јована Миљковића. У другом, његово позно стваралаштво и бесконачни разговори са тетком Доцом, Царицом Маром, а у трећем, своју завршницу добијају збивања у другом временском плану, догађаји из XIX века. Ту читалац уочава, као основну, појаву бичобије и вукодлака Вуча. Објашњавајући чињенице порекла и развој породице Миљковић романописац гради роман, почев од „Срећног царства” чије су одреднице у два времена. Давно прошлом, деветнаестовековном и скорашњем, са догађајима из живота Јована Миљковића. Раде Јовић таквим компоновањем романа, даје пресек прошлости, садашњости, па и будућности, окренут будућем, лесковачког краја и самога града Лесковца, удубљен у проблем да из задатих одредница проникне у судбину Србије и њених историјских путева и беспућа. Јован Миљковић је, заправо, чудновата симбиоза између личности самог аутора, једна аутобиографска пројекција, и лика и функције, као писац и као трговац, по томе налик на живот аутора романа. Тетка Дринка из „Срећног царства” је његова савест која га често опомиње и саветује. С њом Јован расправља о смислу живота, судбини, случају. С њом се препире да ли има смисла бити писац и тежити писању читавог живота. Раде Јовића привлачи стваралачи жар оних који покрећу економију – трговца, индустријалаца, занатлија – а њих је Лесковац у прошлости поседовао.²⁴⁴

Они што су подигли „мали Манчестер” – Лесковац, и завештали потомству неповерење у „лепе духове”, естете, спојивши у себи трговца и писца, Јован Миљковић пркоси теткином прагматизму и њеној сумњичавости што се сестрићевог заната писца тиче. Вуча, осيون, скучен и енергичан, креће лествицом економског успона, али доживљава време ослобођења Србије, посебно Лесковца, да би видео како се силно мењају околности привредног живота. Он је, на дну свог тврдог срца, незадовољан и собом и Србијом на измаку његовог доба. Наиме код Вуче визије какве би Србије требало да буде, да због ње кори оскудну стварност; оскудно је и Вучино срце, али у тој оскудици, стешњен, он, на читаочево изненађење, види да тај загонетни српски газда трговац и

²⁴⁴ Д. Тасић, Раде Јовић – чињенице порекла, Књижевни акценти, Удружење писаца Лесковца, стр. 99 – 102.

механџија, какав је у властитим очима, брине за судбину не само својег блага, него и читаве Србије. Чини се, тако бичобија размишља, да се у Србији, прихватају разне ствари у журби, да се изађе из турске епохе. Пошто се прихвата све што стиже, и како стиже са Запада, могуће су лоше процене и грешке, које ће се касније љуто плаћати. Саговорник Вучи је сам књаз Милош, коме он путује у мислима, да би изразио сумњу у права и најбоља решења, која могу бити велика потешкоћа касније. Милош је онај упитани који Вучи треба да каже зашто је Србија била свињска кнежевина, зашто се Срби стално ослобађају зла, а оно их ипак прати.

(...) Раде Јовић пише о свему што чини људски живот, о веселим и тужним збивањима подједнако. Он осветљава смрт стављајући акценат на правне формалности које не може да избегне нико. Смрт баба Виле је пример како храбро гледа на своје ишћезнуће проста жена из народа. Кад се скончање приближило, баба Вила је била свесна тога и оставила поруку за своју децу, на време и сталожено. Није ништа страшно што се умире, то ће нас све снаћи пре или касније. Унук Јован, иако растужен смрћу, увек је тамо где је то потребно, спреман да се одазове захтевима администрације или испоштује обичај на ваљан начин.

Не треба да нас чуди што упркос томе што је његова повест пуна смрти и сахрана, *роман Радета Јовића оставља ведар утисак*. Цео живот, са рођењима и смртима, само је припрема за властиту коб. Тужно треба ожалити како ред и обичај налажу, весело прославити, по истом налогу и са истом вером да је човек једна недосегљива реалност, на коју много шта утиче и која почива на неизрецивом.

Роман „Бесна кобила” је *роман љубави за животом*, роман који открива изворе људске среће и несреће, показујући да је највиша тајна зашто се уопште постоји. Ако постојимо, такви какви јесмо, изложени ударима судбине, слутимо да обреди, свадбе, рођења, смрти, морају да имају неки виши смисао за сваког човека који се сачувао и предао без остатка живота, користећи све снаге да живи тај живот.

Све што човек може и зна смрт односи за собом, али су дарови живота на тај начин још јаче изражени у контрасту светла према тами. Објашњавањем чињеница порекла, Раде Јовић шири галерију ликова, које подједнако дубоко захвата, тако да је тешко одредити се којег од Јовићевих ликова треба сматрати главним. Јевра, Јелена, Груја, Васка, учитељ Јосиф, мутавџија Јован Миљковић, деда Јован Миљковић, низ епизодних појава, чине складно мноштво судбина упућених једне у друге, и дефинишу атмосферичан, осећајима набијен простор Јовићевог романа.²⁴⁵

²⁴⁵ Драган Тасић, Чињенице порекла, Књижевни акценти, Удружење писаца Лесковац стр. 102

РАДЕ ЈОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НАША ЧАРШИЈА

Там куде Морава рипа
Под Бесну кобилу,
Па иде на куде долину,
Там легнула земља убава –
Легнула под сребро небеско.

Лаштив се зелене ливаде,
Човеци јашев на песме.

Пушке се турав под ребра,
Ако се огањ и уз огањ,
Грваља са девојачко оро,
Нишанив се звезде.

Судбина људска
На триста муке.
Там куде пет воде
Ударав на таламбаси,
Куде куга жмије
А смејање се крчка;
Там куде земља
Саму себе зарипује;
Там куде човек
За човека руку дава;
Тем је почело једно –
и једно ће буде.

УЛИЦА НИШКА

Месец се ломи
 лето кривуда
Улицом Нишком глава луда
У бисагама прошлост тражи
Два нежна цвета беле раде

Ето
Ја песник
Улица стара
Биће то рачун без крчмара

Под грлом цвећезановега
Ја пијан себи најбоља мета
Шапућем под прозором

улицу љубим
Улицу Нишку – прамаку мајке
Молим је да са мном измишља бајке
Улица Нишка тихо узвраћа
Оно о младој принцези снова
и заклињемо се: бићемо браћа
Нико ни речи како је било
Ране и боли две сватска рата
И док се није разданило
Ми настављамо:
Певам
Улица Нишка тихо ме прати
и сећам се старих заната
Тепенака
 шечерног воћа
Само још зора да нас позлати
Само још зора да нас схвати
и ме ћемо се растајати
и ми ћемо се растајати
Дуго и болно
 док једне ноћи
Немушти језик не затаји

УЛИЦА СВЕТОИЛИЈСКА

1.
Рекоше да се под црквом Светоилијском
Копају раке памћења ради;
Сва земља,
Од средњег моста на Ветерници,
До цркве,
Да буде Светоилијска.
Улицом да се одлази на вечно путовање,
Улицом да се оплакују отишли.
О празницима црквеним и народним,
Улица Светоилијска има да се мете
Три пута на дан
Светоилијску да поштују богати,
Силни и безобразни:
Госпође и госпођице,
Да је поштују сиромашни, просјаци,
Пијанице,
Надничари, геце, васцели сељачки свет
Што суботом силази на калдрму
Да се ветру чуди и глупостима варошким.
Исто да чине фабриканти, лумпер пролетери;
Официри, гочобије, пчелари, лезилебовићи
и семенкари
Кафанци, мамлази, дрпоције,

Усамљени и они што су ударени
мокром чарапом.

2.

Имали смо дуг пут до вечне куће
мајке Лепосаве
Баба Вила натоварена башчама, даровима
За душе мртвих;
Ја, ошишан до главе,
За баба Вилу, као млади магарац,
Куд пукло да пукло.
Длибоким путем,
Поред циганских улица,
Кроз кал и смрад јесењи,
Свакодневно одлазим тамо,
Где сени мајке Лепосаве за вјеки вјеков
Вену
Онда смо гробље ћутке гледали,
Читајући са усана самоће претње
Зимогрживог сунца.

3.

Нек Светоилијска буде последњи пут
Који у рај води, ако раја има.
Нек Светоилијска буде последњи пут
Који у пакао води, ако пакла има.
Рекоше ми, пакао постоји.

КАЛУЂЕРИЦА МОЈА

1.

Од Лазаровића изданак бели
По стричевима Југовић
По ујацима из Обилића

Газила Ситницу, Мораву и Пчињу
Кад је са Новог Брда у долине сишла
Сазнаде
Да јој је кум Мали Радојица

Бог душу да му прости

2.

Рекоше јој да ће робовати
Оне не хте
Наљути се и поче
Манастире да изграђује

Тако обележи Србију
Осмехом Анђећа Белог

Осмех остаде у аманет песму
Калуђерица мени
И драгом Богу на располагање
Кад су се о Малој Госпојини
У Лесковцу писале песме
Напишем ову и оставим је
Деци у наслеђе

КАД БИ СЕ МОГЛО

Кад би се могло
Октобру бих на лице
Написао само две именице
Човек
Слобода

кад би се могло
Свим знаним и незнатим људима
Честитао бих празник грудима
Отвореним

Кад би се могло
Зауставио бих окретање света
Да видим дан преокрета
Ослобођења

Кад би се могло
Небо бих на земљу спустио плаво
Па бих га до бесвести чашћавао
За слободу

АДРЕСА

Ја сам Радомир Јовић
Град изградње
Улица размишљања
Кућа
О слатка запуштена зграда
Кров од свежег воћа: кајсије
По занимању ситничар
Дипломирани основац
Разумем се у самоћу
У чекање

ДНЕВНИК ЗА МИЉАНУ

Ето, Миљана, тридесет и седми дан је
Како те увек на мосту сретнем
И увек сретнем на мосту.
Ти на рукама носиш насмејани сутон,
Косом мрсиш љубичице,
Прођеш кроз мене погледом и негде далеко
Жеље нам се пољубише даљином.

Другом улицом закорача киша смеха,
Дан је као саксија цвећа,
Сунце личи на тањир пун зрелих јагода.

Понекад те замолим заједно са сунцем:
Прођи мојим улицама.
Деца у великом парку, шапнуће: он је птица.
Угао на коме увек гасим пикавац слутње
Пре првог корака, запеваће:
Раде Јовић воли да звижди док хода улицом

Ето, Миљана, нека увек буде ноћ.
Ја ћу волети дан
Кад је сунце личило на тањир пун зрелих јагода.

МАЈСКА ПЕСМА

Ево маја и мене
Освајамо мир
Пред пуним кућама младости
Пароле пишемо буђења и наде

Мај
Револуционар стари
Ја његов Радомир
Сређујемо неке човечанске ствари

ВЕЧЕРЊИ АЛБУМ

С вечери сваке понека суза
Склизне на лице

Свилена буба испреда нову нит
Врате се птице

Птице селице

IN MERIRIAM (M. P.)

Моја је Русија Ана Цветајева
Лептирица сибирског лета,
Моја је Русија земља змајева.

Моја је Русија крик гренадира,
Загробни сан Наполеона,
Моја је Русија брбљање Тихог Дона.

Моја је Русија уморни баћушка
Стрпан на престо цара,
Моја је Русија залутала бубамара.

Моја је Русија земља снегова,
Хладних и топлих мора,
Моја је Русија Анина сребрна зора.
Моја је Русија Ана Цветајева,
Сахрањена у земљи змајева.

АЛЕКСАНДРА

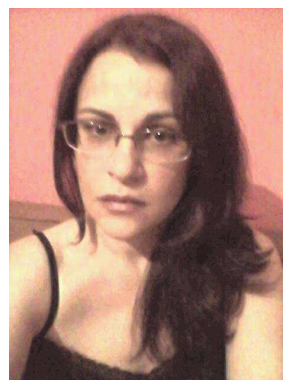
Очи света
Под женским јој челом
Обрве шуме на септембар личе

Погубљене су речи
За тајне тела
Што градом ћутања
Ко време промиче

Зуби јој пуни воћа
Кад говори ситнице
Млад јој месец извире из самоће

АНИТА ЈОКСИМОВИЋ

Анита Јоксимовић рођена је у Лесковцу, 16. јануара 1978. године. Након завршене Гимназије у Лесковцу, студирала је на Филозофском факултету у Нишу, одсек Англистика. Дипломирани је филолог за енглески језик и књижевност. Предаје енглески језик у ОШ „Радоје Домановић“ у Бошњацу. Члан је групе Поезија 016. Писана реч била је, и остала, њена прва љубав.

АНИТА ЈОКСИМОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВИТЕЗ

Хоћеш ли ме позвати у свој храм
или ћеш ову игру одиграти сталожено и мирно
као какав витез под маском
Покрићеш се својим велом тајанствености
и знам, утонућеш у црни понор беспућа
А ја ћу се превртати у кревету и тражићу те
у свим тужним просторствима сна
Желим да покидам те конце којима
покрећеш жудњу марионета
и господариш њима
хранећи их безобличним надама
Рашчланићу те у милион ситних погледа
како би направила мозаик
неухватљиве душе
и ставила га себи уместо јастука
Смешно је то што смо изгубљени
у кругу стрпљења и чекања
и само се назире осмех
на рубу твојих усана
док ме чежњиви глас дозива
отуда негде, из непремостивих даљина.

СЕНКЕ

Дођи док разгрћем мисли
и тихо се распадам
усред одјека прошлости.
Не заборави да понесеш
име, ону праву реч
и његов осмех.
Можда зажмурићу
и пружићу ти љубав,
или кренем не питајући где.
Не могу лагати,
али умећу да пронађем
начин за обману.
Искористи то,
уђи ми у снове неприметно
и опрости ако останем
загледана у сенке.

ИЗЛАЗ

Не очекуј да дођем
када склопиш прсте
и тихо звизнеш кроз ноћ.
Јер страна на којој ја стојим
не раздваја воду
и не помиче тишину.
Не знам како да размислиш,
а притом не нарушиш слику,
или разапнеш истину.
Као топле капи влажне помрачине
савијаш се нада мношћу
и црташ круг из којег
не могу изаћи.
Сама у себи слажем гомиле
са страхом при помисли на живот.
Иако доста наивно
гледам у твоје очи,
видим сваки траг потиснуте мисли
желећи да разумем оно ломљиво
што ствара прстен око месеца,
оно што премешта ватру из удова
и даје звук речима.
Ниси онај прави
али намећеш се као једини излаз.

СУНОВРАТ

Сунцокрети
према Сунцу.
Осмех
у Самоћи.
Суза
у Потаји.
Зрак
усред Зиме.
Висибабе
у Смелости.
Суноврат
прекратких ноктију
да исклија
на Површину.

УНИВЕРЗУМ

Неухватљива нит слободе
лежи на том путу
између љубави и тишине.
Разлози нису ни потребни
да би се објаснила
свемоћ једне снаге
која превазилази
границе постојећег.
Црне немани
спустају се низ улице наде
и воде у лудило.
Вечити хаос господари
у својој млакој обамрлости.
Погрешни људи, криво повезани
славе своју сулуду победу.
Заварати друге, понајвише себе
и утопити се у учмалост компромиса.
Јер ствари какве јесу
обавијене су укусом сигурности
и прекривене велом илузија.
Набрекле вене носе живот и струје
бљутавим токовима осредњости.
Ветар са муком затетура
постојане истине
тражећи огњиште
у дубоком сну.
Неке давно изговорене речи
и одбачена љубав
претварају се у проклетство.

НЕ ДОЗВОЛИ МИ

Не дозволи ми
да заспим
док си ти будан.
Ко ће те чувати ?

Не дозволи ми
да жмурим
док ме љубиш.
Ко ће те гледати?

Не дозволи ми
да причам
док ти ћутиш.
Ко ће те слушати?

Не дозволи ми
да ћутим
док ти причаш.
Ко ће ти рећи?

Не дозволи ми
да плачем
док ти тугујеш.
Ко ће се смејати?

Не дозволи ми
да те изневерим
кад се не надаш.
Коме ћеш веровати?

Не дозволи ми
да размишљам
кад ти мислиш.
Ко ће маштати?

Не дозволи ми
да ме нема
кад тебе нема.
Ко ће остати?

Не дозволи ми
и дозволи све.
Ко ће Волети?

МИЛАН ЈОКОВИЋ

I

Милан Јоковић је рођен 26 октобра 1940. године у Новом Саду, од оца Новице и мајке Видосаве, рођене Ивановић. Основну школу је похађао у Медевцу, Орлану и Лебану, а гимназију је завршио у Лесковцу. Вишу педагошку школу, Одсек српскохрватски језик и југословенска књижевност, завршио је у Нишу. Наставнички позив започео је 1961. године у ОШ „Владимир Букелић” у Тулару, а затим у Броду, код Црне Траве. Новинар и одговорни уредник лесковачког листа „Комбинат” био је од 1970. до 2001.

године. Сарађивао у многим листовима и часописима: „Рад”, „Политика”, „Дневни телеграф”, „Блиц”... Објавио је велики број запажених репортажа и записа о људима и догађајима. Припремио је рукопис „Непоузвано сведочанство”.

Добитник је награде Удружења новинара Србије за изузетне резултате у новинарству у привреди, затим највишег признања СОФК-е Лесковац и других признања друштвених организација и удружења.

Живи у Лесковцу.²⁴⁶

II

ПРЕД КИШУ - Бистро априлско поподне пуно као око полако се пресвклачи и урамљује сумраком. Сунцем измамљени сокови биља и набубреле земље таложе се по плотовима и разгранатом ораху испод кога седиш.

За неки дан путујеш. То само наизглед нема никакве везе са априлом и тугом којом он зрачи.

-Поквариће се време – кажеш загледана у крошњу ружне шљиве преко пута нас.

-Боле те зглобови? – подсмевам се твом врачању.

-Ама не – то кажу метеоролози.

У сутону је човек склон и да поверује у било шта. Разумео сам те – хоћеш рећи да обично бива супротно ономе што иначе желиш.

Белина твог лица тек је нешто мало осенчена – подсећа на мајсенски порцелан. На њему две крупне тамне мрље.

-Она грана тамо... Хоће ли поново израсти?

Поглед не скриваш са те рошаве шљиве. Заиста изгледа нимало привлачно; још у развоју се пресавила негде око половине струка, па онда

²⁴⁶ Д. Туровића, Горња Јабланица, људи и време, СО Медвеђа, Културни центар Власотинце 2004, стр. 470.

у страну као да је без жеље расла и као да је хтела да што пре остари – са истог места одједном је пружи́ла неколико грана. Једна од њих није издржала све априле и твој отац, да би је подмладио и спречио да њем отровни песимизам не пређе на друге, скратио је.

-Била је ту љуљашка.

Кажем то шапатам огрћући се шалом чија тамна боја још више истиче нестварну чистоту твога лица.

Тако заогрнута и сакупљена на столици скоро да те и нема или те ја видим у неком другом простору и времену, на некаквој граници која се не може одредити. А да си ту, јасно је: твоји прсти, чији смисао за игру познајем, пребирају по ресама шала као да дотичу струне некакве неме харфе не би ли из ње измамили звук...

Некакав страх, живахан попут рибица, увлачи се у мене.

-Одложи, исправљам се брже боље, ако ти се не иде.

-Ићи ћу, кажеш. А биће ми једино жао...

-Шта то? Пожурујем те пун притајене наде да и тебе тишти оно што и мене – наш растанак.

-Ове шљиве. Цвет ће јој проћи док се не вратим!

Претворила си ме у пустињски ветар који без икакве наде трага за оазама и тако сув нестаје у бесконачном грлу простора. Срушила си мој ужасни егоизам, мој свет тако удаљен од других ствари као што је твоја ружна рошава шљива, бременита лепотом. Уздрмали си космос и све ствари које сам у њему погрешно поређао. Био сам само трунка, а вече је величанствено.

Отпутовали су. Кише су, заиста, убрзо дошле.

%

Причу „Пред кишу“ објавио је „Лесковачки дневник“ јула 2005. године. У том часопису који је, пре свега, био намењен ђацима, Јоковић је објавио више изузетно занимљивих прича и репортажа! Прича „Пред кишу“ део је збирке репортажа „Непоуздано сведочење”. Јоковић је деценијама важио за једног од најбољих лесковачких новинара – репортера. Аутор је великог броја „прича из живота” у недељнику „Наша реч“, а објављиване су и у другим листовима и часописима.

„Лесковачки дневник“, који је уређивао *Данило Коцић*, објавио је и Јоковићеве „Лажљиве риме“, по признању самог аутора, аутобиографску песму, једину коју је написао.²⁴⁷

²⁴⁷ Дуго, са великим успехом, Милан Јоковић сарађивао је у многим листовима и часописима, највише у *Нашој речи*. Требало је да буде примљен за новинара тог недељника, али се то није догодило и за то није дато никада ваљано објашњење. Касније је са великим успехом уређивао лист „Комбинат”, гласило Грађевинског предузећа „Милентије Поповић.“ У време Милошевићеве владавине био је дописник „Дневног телеграфа”, уредника и власника Славка Ђурувије, али и дописник још неколико београдских гласила. *Напомена*: Песма „Лажљиве риме“ објављена у Панорами лесковачког песништва (1944-2014).

МИЛАН ЈОКОВИЋ – ПЕСМА

ЛАЖЉИВЕ РИМЕ

Ако се деси да ишта личи на стих
Од оног што кажем,
Па то још буде имало и риму,
Знајте да лажем
И молим да то предате диму.

Орао сам земљу и чувао козе
Па потом, уместо вуне,
Носио одела од вискозе и прихватио
Да је стил Бодлеров човек
Коме сам остао доследан до век.

Претрчао сам преко Преверових тргова
И Сарајлићевих мостова,
Сретао њихове Ане, Зоје и Наташе
Отргнут од плугова и бразда
Којима ходају босе снаше.

Кроз прозор сам гледао живот
Који ме се не тиче
Па из моје руке ништа не ниче.
И зато, што год у рими кажем,
Предајте диму јер лажем.

На пример, бразда која се дими
Из преврнуте утробе земље,
Била би увреда да сличи рими
Док пар волова вукући плуг стење.

Онда замислите руку која сеје
Пшеницу или овас, мирис њене плетенице
И без риме доспеће до вас. И семе
Које у пољу клија и без риме свија
Име оне које вас обузима.

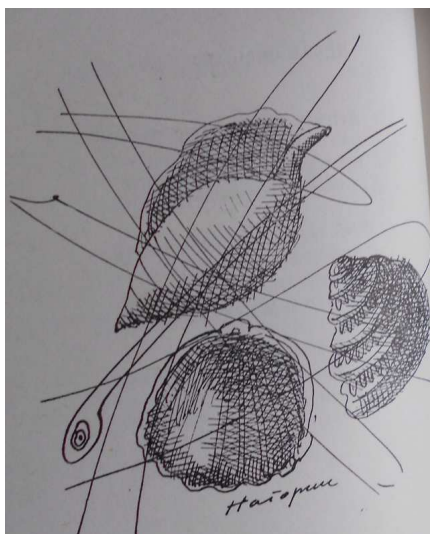
Не мора да има плаве или црне очи,
Благог или сненог погледа, важно је
Да се ваш лик у њима огледа.
Није ни рима да има дуге ноге
Или топле груди, битно је да вас
Њен додир у свако доба буди.

По Бајроновом савету сам волео
Па ме је болело, док ми је срце

Цврчало на ватри и у диму,
Ја сам клепао лажљиву риму,
Зарадио сам и Јесеџинов ожилјак,
У ноћи кад сам, заклињући јој се,
На чело притиско цигарете опиљак.

За све то време заборавио сам на њу
У топлој бразди босу и пропустио
Да испод њене блузе испијам росу.

Живот је тако минуо као туђи сан,
Због тога вас молим
Да ми избришете и име и риме
И ставите у сандук закуцан.²⁴⁸

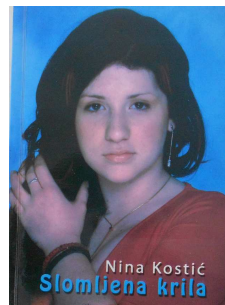
²⁴⁸ *Напомена:* Лесковачки дневник објавио је Јоковићеве Лажљиве риме, по властитом признању, аутобиографску песму, једину коју је икада написао један од најбољих лесковачких новинара.

НИНА КОСТИЋ

I
Нина Костић рођена је 11. фебруара 1991. године у Лесковцу. Завшила је правни факултет и сада је на мастер студијама.

%

Ево шта је написано о њој у време када је објавила прве збирке песама „Јутарња роса“, „Пролеће у срцу“ и „Сунчеви одсјаји“. Песма „Челична птица“ објављена јој је у књизи „Лесковачки крај у време НАТО агресије“, Лесковац 2000. године. Добила је прву награду за песму „Свети Сава“ на конкурс Одељења министарства просвете Јабланичког округа 2001. године. Песма је објављена у часопису Помак 2001. године, листу за књижевност, уметност и културу у Лесковцу. Њено стваралаштво је представљено у ђачким новинама „Лесковачки дневник“ (бр. 9, фебруар 2001). У локалном листу Наша реч, септембра 2006. године, објавила је чланак „Тесла и светски мир“ и песму „Тесла велики учитељ“.²⁴⁹

II
СУНЧЕВИ ОДСЈАЈИ – Нина Костић је године 2001. као ученица четвртог разреда ОШ „Јосиф Костић“ у Лесковцу објавила збирку песама „Сунчеви одсјаји“. О Нини Костић је у тој збирци, између осталог, записано: Гостовала је на Радију016 у Лесковцу. Добила прву награду за песму „Свети Сава“ на конкурс Одељења министарства просвете Јабланичког округа 2001. године. Песме је објављивала у часопису „Помак“ 2001. године (бр. 20).²⁵⁰

III
СЛОМЉЕНА КРИЛА – Спознаја љубави значајна је прекретница у животу сваког човека. Њена чудесна моћ, недокучиве тајне, лепршава лепота, али и болне последице, туга и патња. Најсрећнији је онај који рајске вртове љубави открије са сродном душом способном да узврати тај тајанствени флуид да га подари и јачином светлости, искрено и несегично, да га разастре духовном мекоћом, да корача стазама натопљеним само

²⁴⁹ Нина Костић, Сломљена крила, Филекс Лесковац 2008, стр. 75. Напомена: Рецензент ове песничке збирке је Данило Кошић, предговор је написао проф. др Живан Стојковић, а вињете је урадио Димитрије Миленковић.

²⁵⁰ Нина Костић, Сунчеви одсјаји, Графички атеље „Филиповић“, Лесковац 2001.

сузама радосницама. А спознаја љубави често иде сасвим спонтано, непланирано, невешто, као да је то јединствено богатство људског духа тајна коју је тешко открити, још теже признати и упознати. Зато следи лутање, а многа питања остају без одговора. Ако се упознавање љубави догађа у адолесценцији, ако су изостала сазнања о том најплеменитијем својству људске личности, онда спонтаност може имати трагичну димензију и донети, патњу, сузе, бол у срцу, расцеп душе, повређену невиност, сломљена крила. На то се управо односе песме Нине Костић и прозне поруке. А читалац остаје у дилеми да ли даљина и стално одсуствовање вољеног може бити разлог за толику патњу или сумња у праву љубав. Оно што, пак, охрабрује је њен прикривени оптимизам да све то може да се савлада, да потоци суза могу да пресахну, да су путеви праве љубави изазов и вечита покретачка снага људског ума, а пријатељство основа људске егзистенције.²⁵¹

НИНА КОСТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СРЦЕ МОЈЕ

Кад је тешко и када убрзано дишем
Да пишем.
Препознаће се ове сузе моје,
Без плача
Јер се боје
Иако заувек стоје,
У срцу мом
Биле су знак,
Али на срећу, готово је,
Иако разорено
Сад је срце опет моје.

СЛОМЉЕНА КРИЛА

Дошао је дан када славим свој лет,
Процветао је још један цвет.
Белим латицама заблиста већ,
Пожелех да невиним крилима прођем свет,
И нико још не такну крила моја,
Заблиста бела боја и просвета љуба моја,
Раширих крила са страхом,
Видех да блистав цвет постоји,
Неко рече да лепо ми крила не стоје,
То моју срећу убило је,
Настави да летиш зачула сам тамо,

²⁵¹ Живан Стојковић, предговор, Нина Костић „Сломљена крила“, Филекс Лесковац. 2008, стр. 7.
Напомена: Рецензент ове песничке збирке Данило Коцић, лектор Јасмина Јанаћковић, вињете урадио Димитрије Миленковић.

Завидех ми на крилима
Зло ми желеше само.
Ал не виде тугу моју,
Стадох да обришем сузе, да сакријем бол своју.
Мислила сам да дани ће сунчани да потрају,
Да моја крила неће губити боју,
Да ћу махати небеском своду,
Да ћу крилима дотаћи воду,
Али сруших свој сан и свој свет
Дотакнух крилима тај проклети цвет,
То угрози мој први и једини лет,
Повређена крила лептира,
Сломили ми крила
Још нисам полетела,
Сломили ми срце
А оно загнојило,
Прокрврило и цвет обојило,
Од моје први осташе трагови,
Бездушни гледали,
Моју смрт славили.
Крила невина сад крвљу натопљена,
Не бејаш више краљица снена,
Крила сломљена, више никад не враћена,
Много суза, а туга не схваћена,
Болна душа трном разорена.
Завлада зима а срце не огрејано,
Још да дишем остаде ми само,
Пуче срце рањено и само.

МОЈЕ ПЕСМЕ

Знам да песме су моје све исте,
Знам да су препуне туге,
И да трају ове године луде,
Тада понеко осети укус туге,
И сазна како је кад тешко буде,
Чудно је кад те та сазнања слуде,
И све тако досадно буде,
За ситне грешке онда други ти суде,
И шта онда од главе луде,
Ал кад заборавиш све боли и туге,
Схватиш да постоје и године друге,
И да све још глупље буде,
Срце ми је пуно туге,
И опет су ноћи тако дуге,
Опет су сузе просуте,
И тако кад те успомене подсете,
Свако је жељан освете,
Па тако нису моје песме посебне,

Онде су моје мисли расуте.

ОБЛАК

Облачак мали,
Плаво небо хвали.

Облачак мали,
Месецу се жали.

Зашто му ноћ,
Плаветнило узима.

Зашто му другове скрива,
И тајне открива.

СВЕТИ САВА

Кад славуји певају, а река жубори
Поред лепог града што се Рас назива
Уз одсјаје сунца мали Растко збори
Са птицама несташним тајну призива

Машта дечак мали на жупанском двору
Да сунце дохвати, а месец умири
Да све ноћи у дане претвори
Да уз светлост свећа нестану немири.

И док Вукан дечјих мачем маше
А брат Стеван са камена скаче
Бистри растко прва слова пише
Нове речи на таблици сриче.

Одлучи се Растко да на Свету гору оде
Да се Богу моли и школу изучи
Благи мирис мора будио му наде
Ал неслога браће миран сан му мучи.

Од орлића Растка сад је Сава постао
Свог оца Немању у Грчку је довео
Браћи завет дао да у миру буду
А са оцем манастир Хиландар сазидао.²⁵²

²⁵² Песмом „Свети Сава“ Нина Костић победила на Светосавском конкурсy 2001. године у организацији Одељења министарства просвете Јабланичког округа.

СЛОБОДАН КОСТИЋ КОСТА

И угасио се живот Слободана Костића, популарног Косте, једног од најплоднијих и најчитанијих сарадника београдског хумористичко-сатиричног листа „Јеж“. Тихи стваралац, блистави хумориста и инвентивни сатиричар високих домета и, нада све, човек истанчаних хуманих вредности, утиснуо је трајне трагове у миљеу духовних садржаја ове и шире заједнице. Био је члан уредништва часописа за књижевност, уметност и културу „Наше стварање“ у Лесковцу.²⁵³

Рођен је 6. марта 1941. године у Крагујевцу, где су му родитељи службовали. Школовао се и одрастао у Лесковцу, а на Правном факултету Београдског универзитета стекао је диплому правника. Свој радни век провео је у стручној служби Фонда за инвалидско-пензионо осигурање у Лесковцу, где је стекао заслужену пензију. На велику жалост, мирне пензионерске дане прекинуо је његов одлазак у вечност и сећање, спомињање и незаборав 23. маја 2011. године.

Своје прве, почетничке прилоге, карикатуре, објавио је у лесковачком недељнику „Наша реч“, а потом се огласио хумористичко-сатиричким радовима. Одликовали су се особеношћу тема, приступу „цакама“, обрту, порукама и свему што такав стил и садржај карактерише, а прилог чини убојитим, са савршеним жаокама које не вређају, погађају у праву мету.

Као студент права објавио је у листу „Студент“ текст о филму „Битка на Неретви“. Приказ је био у Костином „стилу“, са опаскама и „бодљама“, које су „дигле на ноге“ ондашње „величине“. И Слободану је забрањена даља сарадња у листу. Наставио је да пише, али „за себе“, није објављивао своје рукописе.

Сарадња са београдским листом „Јеж“ почела је благодарећи познанству Слободановом са истакнутим књижевником Драгославом Михајловићем, који је боравио у Лесковцу. Познанство са њим било је пресудно у погледу активног укључивања Косте у токове „живе, писане речи“. Оберучке је прихваћен за сарадника и убрзо стекао епитет најчитанијег „јежевца“, уз ласкаве оцене читалаштва. Благодарећи особеном стилу писања, избору тема и другим вредностима објављених прилога, стекао је највише пизнање ове издавачке куће – одличје „Златни јеж“, које се додељује стварно најуспешнијим ауторима.

²⁵³ Властимир Вељковић (главни уредник листа Помак), Слободан Костић – Коста (1941 – 2011), Помак бр. 53/54, јануар – јун 2011, стр. 18-19. Напомена: Прилог објављен у рубрици Спомињање.

На наваљивање пријатеља, Слободан је 2005. године објавио запажени хумористичко – сатирични роман „Гуте Ђубре“, а две године потом изашла је његова збирка хумористичко-сатиричних текстова „Неописива направа споменичке дивоталности.“ Обе књиге су изашле у едицији „Златни јежевци“, издавачке новинске куће „Јеж“.

Са изузетним успехом, Коста се бавио ликовним стваралаштвом, понајвише илустрацијом, а мало је познато да се доказао и у сликарству. Књига „Ђораво злато“ аутора Радета Јовића штампана је у манукскрипту, урађеном Слободановом руком и талентом. Такође су раскошно илустроване „Бацине новине“, посве особене „новине“, које су, у једном примерку, у манускрипту излазиле „само петком“. Његов садржај, у „стилу“ надареног Косте чинили су изванредне карикатуре и хумором зачињени прилози о „виђенијим“ суграђанима, дешавањима типичним за ову средину, сценама о нама и о „свему другом виђеном у токовима наше свакодневице“.

II

ГУТЕ ЂУБРЕ - „Ошишани јеж“ је (2005) штампао хумористички, или боље речено, пикарски роман „Гуте Ђубре“. Пикарски романи, попут Лесајовог „Жила Бласа“, били су писани у XVII и XVIII веку без устречавања пред проблематичним моралним профилом јунака: јунак делује у свету таквом какав јесте и задивљује надомишљаотошћу са којом се сналази у више него сумњивим и мрачним околностима.²⁵⁴

(...) Слободан Костић је мишљења да је цео живот збир погодака и промашаја, до којих долази човек колико – толико свесним напором, али да много тога зависи од случаја који ће коначно решити судбину тешког настојања да се одлучи о властитом успеху или неуспеху...

(...) Роман започиње збивањима током Другог светског рата, а завршава се у првим годинама послератне стварности. Судити о карактеру целих народа је незахвално, јер се онај ко тако уопштава сусреће са одбијањем да је донео исправне закључке и отвореном сумњом да је сувише хитро и лакомислено дошао до наопаког увиђаја шта то краси или ружи слику појединих национа, како свог, тако и туђих. Али, без таквих уопштавања, колико год да делује преурањено, писац не би имао о чему да пише. Слободан Костић је, упркос свему, праведан и јасан у својим оценама. Немци из његове књиге су одиста оличење дисциплине.

(...) Слободан Костић Коста поседује неку врсту мудрости. Сви који га знају потврдили би да се не покорева никаквој аргументацији и да опрезно

²⁵⁴ Д. Тасић, Пикарски роман Слободана Костића Косте, Слободан Костић, „Гуте Ђубре“, Ошишани јеж, Београд 2005, Завичајни круг и српске теме, Филекс, Лесковац 2006, стр 34.

одбија да се сложи и са најдобронамернијим дефиницијама. Живот је једно немерљиво и опасно чудо и зато треба знати да се буде задовољан.

Коста на то упозорава сваког саговорника који се, распричан и одвећ широке руке у објашњавању свих тако познатих околности, жали на људску глупост и велича памет: Коста би на то узвратио да је благо паметнима док има глупих, јер у противном не би било никог да у односу на њих паметни буду паметни.

Тешко је притећи у помоћ било коме, а човек помаже сам себи колико уме и ако се сам не снађе, нико неће моћи да му буде од користи, ма био оличење памети или чисте простоте глупости.

Искре хумора вргају на све стране; на сву срећу, нема расне селекције па су људи свакакви и никакви и међу прецима имају и бистре и тупе, болешљиве колико здраве. Многи причају како им је неки горди и јуначки предак убио Турчина, па је морао да се сели и бежи од потере. То је опште место код Костићевих Срба са Југа. Но, у овом роману један његов јуначки тврди да су његови преци убијали само сународнике, уместо да јуначки тамане Турке, а када су се сетили да би можда ваљало да изађу на крај са неким Турчином, Турака на Југу већ није било, давно су се одселили натраг – у Турску.

%

Кратки роман Слободана Костића Косте „Гуте Ђубре” има нешто племенитог у себи: Коста се никада неће помирити ни са чим, па ни са оним што је сам рекао, али ће у својој прометејској побуни наћи неки скривени начин да поручи људима да буду упорни и да се помире са собом ако се већ не могу помирити са светом.

III

СРПСКИ КЊИЖЕВНИ ПИКАДОР - Било је то равно пре подне. Кроз густу капитализам нису се видела ни три прста пред оком. Кад наједном огласи се звоно телефона. Погледах у правцу часописа специјализованог за објављивање огласа. Очекивао сам да ће се звоно телефона још једном огласити. Како се то није догодило, подигох слушалицу.²⁵⁵

-Овде Српска академија наука и уметности! – зачуо сам женски глас. Шта хоће САНУ од мене! – подвикнух.

Кад су писали Меморандум, нису ме звали, а да о неком научном скупу посвећеном мени и моме делу и не говорим.

-Академик Михаиловић би желео да разговара са Вама! – рече она жена.

И тада сам од академика Драгослава Михаиловића први пут чуо за Слободана Костића.

Академик ми је рекао како у „српском Манчестеру”, из чега сам одмах закључио да се ради о Лесковцу, живи један веома талентовани писац, да се српским језиком служи кад хоће да га цео свет разуме, док за језиком

²⁵⁵ Боривоје Бојичић, Српски књижевни пикадор, „Гуте Ђубре“, Ошишани јеж, Београд 2005.

хумора потеже само кад се креће јужном пругом и да би било добро да га позовем да сарађује у листу „Ошишани јеж“.

И тако је Слободан Костић постао један од најважнијих „Јежевих“ сарадника.

У години када свет обележава 400 година од објављивања пикарског романа „Дон Кихот“, најбоље написаног романа свих времена, „Ошишани јеж“ објављује пикарски роман Слободана Костића. Пикарски значи да је главни јунак тога дела неки лупеж.

Када смо већ били потпуно убеђени да се неће наћи писац који ће за јунака свог пикарског романа наћи међу Србљем и мед сном, јер се лупежи могу наћи још само у власти, на челу странака, међу богатима скривени у институцијама српског друштва, невладиним организацијама и медијима, Слободан Костић нам је понудио књигу „Гуте Ђубре“.

%

„Гуте Ђубре“ је потврда да се понеки лупеж, свуда и на сваком важнијем месту у Србији, може наћи у књигама. Разлика између лупежа из наших живота и лупежа у књигама је највише у томе што су барабе из романа књижевни јунаци, а лупежи из наших живота кукавице, од којих народ може једино да добије птичји грип. Овјављујући овај роман прво у наставцима на страницама „Ошишаног јежа“, а сада и као целовиту књигу, још једном се показује да сва велика дела имају сличну судбину. И Достојевски је своје романе објављивао у наставцима по новинама. Па, види где су сада његове књиге.

Остаје нам да верујемо да ће и Костићеви романи надживети не само свога писца, него да ће живети док буде читалаца који воле пикарски роман.

„Дон Жуан“, који је после четири века најбољи написани роман, учвршћује нас у уверењу да је тако нешто могуће.²⁵⁶

²⁵⁶ Роман Слободана Костића Косте, аутора који је присутан у српској периодици, најоригиналније је дело лесковачких стваралаца. Оцена академика Драгослава Михаиловића да у „српском Манчестеру“ живи један веома талентовани писац, да се српским језиком служи како хоће и да га цео свет разуме, показала се више него тачном. Невелик по обиму, роман је пребогат занимљивим детаљима који одсликавају лик главног јунака Гутета, али и читаве галерије људи које је сусрео на путу од Лесковца, до Немачке и после повратка у родни крај, потом у селу, где је био учитељ и касније, док је био чиновник. Роман је, иначе, подељен у седамнаест глава, а чини се да су најзанимљивије странице које описују главног јунака као сеоског учитеља. (...) Почетком фебруара 2007. године, на свечаности поводом „Златног јежа“, у Лесковачком културном центру уручено је посебно признање Слободану Костићу Кости. О његовом раду беседио је главни уредник Жежа Радивоје Бојичић. (...) Костић годинама објављује, сваког петка, своје новине под називом „Бицине новине“ у којима на духовит начин подвргава ситном зезању своје бројне пријатеље из области културе. Неверованто је колико је тај човек духовит, а никада се не смеје! Он просто кипи од хумора и својим хумором терапијски делује на околину!

МИМИЦА СТЕФАНОВИЋ КОСТИЋ

I

Мимица Стефановић Костић рођена 06.09.1963. године у Лесковцу. Завршила средњу економску школу. Чланица књижевне групе „Поезија 016“ из Лесковца, чланица удружења „Балканских уметника“ и Књижевног клуба „Гилгамеш“ из Београда.

Учесница манифестација: - песнички маратон у Кикинди - песма објављена у зборнику „За ново рођење и крај смисла има“, - „Орфеј на Дунаву“ у Костолцу - песма објављена у зборнику „Дунавски драгуљи“,

- „Банатско перо“ - песма објављена у зборнику, - „Нека живи љубав“ - и песма објављена у зборнику. Радови објављени и у : - зборницима песама „Месопотамија 2013.“ и "Месопотамија 2014“, Београд,- зборнику песама „Све боје лета" Земун, 122- „Лексикон савремених песника бивше Југославије“, - часопису „Поезија СРБ". Посебно поносна на освојено прво место на манифестацији „Поетска позорница плус", у Ћуприји. Учесница локалних песничких дружења.

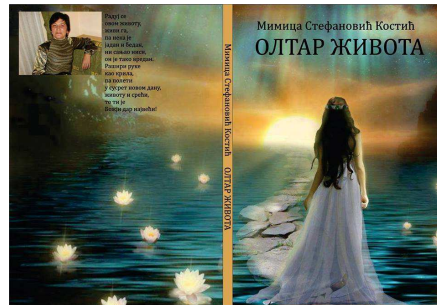
Као и сваки песник аматер сања сан о својој првој збирци песама. Овом збирком је њен сан постао стварност. Хвала ти Господе!²⁵⁷

II

ОЛТАР ЖИВОТА - Године 2015. Мимица Стефановић Костић објавила је своју прву збирку песама „Олтар живота“ у издању нишког „Свена“.

Збирка је имала неколико промоција у Лесковцу, а представљена је и у Дому културе у Грделици.

О збирци су говорили мр Зоран Јовановић и Снежана Јовић.

²⁵⁷ Напомена: Подаци преузети из збирке „Олтар живота“, Свен, Ниш 2015. године.

МИМИЦА СТЕФАНОВИЋ – КОСТИЋ: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЗАБРАЊЕНА ЉУБАВ

Жељно очекујем вољени глас,
позив и једноставне речи:
„Чекај ме ”
и већ спреман одговор
„Чекам те”.
О Боже, а ничега већ данима нема
чак ни твојих лажних обећања...
Само будна сневам сан о теби,
Пролазим прстима по твојим
сребрнатим таласима косе,
гледају ме лажно заљубљене
твоје очи боје мора.
Топим се и сагоревам
од твоје лажне ватре љубави,
тонем у твојој загрљају
док осећам сласт чоколаде
измешане пољупцем са усана
док је делимо као деца.
Слатка је забрањена љубав
док будна сањаш, љубиш,
милујеш и грлиш,
док у души одзвањају звуци
жељеног нечујеног гласа
„Чекај ме”...
А ја још увек чекам те.

НЕДОДИР

Гледам, умире дан,
залазак сунца, небеска пространства,
даљине које ме зову
у свој загрљај.
Слазем коцкице,
правим твој лик,
мозаик на небу,
само плавичасто-бела празнина.
Облаци, небески јахачи и
црвена, ужарена лопта,
која тоне у даљини.
Умире дан,
умиру у мени сви извори
нежности и љубави.

Нема и слепа,
залуд ми месец фењером
обасјава небо,
звезде исписују пут судбине.
Стојим као кукавица,
сама у тами живота.
Ни песму испевати,
уморна од маште и снова за тобом,
давно нељубљена, немилована,
нежељена, нестајем у овој ноћи
ношена звезданом кочијом
у далека небеска пространства.
Можда се тамо сретнемо
љубави моја далека

БРИСАЧ ПРОШЛОСТИ

Како би то, проклето добро,
било када бих имала брисач прошлости.
Једним потезом избрисала бих
све оне ружне слике,
бол, тугу, превару,
лажне речи и људе.
Све своје промашаје,
прошлост и тебе.
Проклето добро,
била бих, а можда и не бих.
Избрисале би се и песме
рођене из бола, нестало би
и моје биће, пола.
Ко бих онда била, проклето добра, ја,
жена без прошлости и сећања?
Добро је што брисача прошлости нема,
нек остане душа пуна успомена,
нек сећања у мени постоје,
на време кад волесмо се нас двоје.

КЊИГА ЖИВОТА

Мој живот, као књига,
прве стране исписане,
године као листови се нижу.
Листаш књигу,
а слова и редова
све мање и мање.
Дођеш до средине,
странице празне,
нема више о чему
да се пише, све је исто.
Није вредно помена и памћења.
Живиш и листаш празну књигу.
Схватам, ускоро је нико
неће пожелети.
Кажем: „Стани на пола књиге,
почни да пишеш нова слова,
редове и стране,
нека је књига живота
исписана до краја,
а љубав је то
што наша бића спаја

У КАВЕЗУ ЖИВОТА

Птица рањених крила,
без снаге, воље и жеље за лет,
мирна, послушна и тиха.
У свом кавезу живота,
понеки цвркул пусти
тек да се зна да је жива.
Таква сам одувек била.
Откуд снаге да замахне крилима
у њој далек, нестваран свет ?
Зар љубав исконска то је,
што жени снагу даје,
да у бури живота
ипак ломна истраје?

ЈАДРАНКА С. КОСТИЋ

І
Јадранка С. Костић (девојачко Савић), рођена је 18. јуна 1966. године у Лесковцу. Хемијски техничар. Књижевни рад: „Мирис душе”, збирка песама, 1997, „Пламени дозиви ветра”, 2000.

Објављивала у заједничким збиркама песама: Глубочица између обала. Члан је КК Глубочица.

ЈАДРАНКА КОСТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НИЈЕ ТО

Није то ветар помрсио светлост и таму
У пољу сунцокрета,
То су капи росе долетеле у хладне уздахе,
Није то ни плач неба стопио
Последњи цвет у врту,
Где бездан гута жеље залуталих несаница.

Није то снага узаврелог метеора
Обасјала реку.
Што лута изгубљеним токовима
У којој рањена птица огледа своја крила,
То је тиха ватра
Што гране багрема пече у наборима
Већ изношених
Чедним семеном пупољака.

Није то болни ујед шкорпије
У збиљи чудних ноћних сневања,
Нит је то поход пустих обала
На болне ране
Усковитланих у виру немира.

То пупољак ружиног цвета претражује пут
У језеру скривених камених лугова,
То опојни мирис јоргована
Незнаном путањом шаље ехо пролећа,
У црнило
Добро познатих сећања

НА ОБАЛИ

На обали
свих мојих трагова,
на видику
свих твојих зора,
стопила се зеница
једног мора,
рука једног анђела
тражила је додир
белог лабуда.

И у истом трену,
на пучини
сатканој од жеља,
дрхтала је гитара
до бола.

На обали
носталгичних ветрова,
засјао је трофеј
успомена,
пробудио је
сетан поглед једног ока,
певајући, тражио је
мрвицу сећања
да покрије
трпезу неједнаких гласова,

На обали
свих видљивих путоказа,
буктала је ватра
црног ветра,
гасила је жеђ
капима бескраја,
а гатара стара
путујући
орбитом немира,
свирала је ноте
неког тужног незнања.

ДАНИЛО Б. КОЦИЋ

I

Данило Б. Коцић рођен је 4. септембра 1949. године (село Дадинце, општина Власотинце). Коцић је професор књижевности и дипломирани правник, ради као новинар. До сада је објавио романе *Изабрани живот* и *Изабрана тишина* и збирке песама за децу „Чудна лађа”²⁵⁸ и „Дневник на распусту” и збирке песама за одрасле „Говор камена”²⁵⁹ и „Песма жени”²⁶⁰.

Коцић је 2006. године кратким романом и „*Изабрани дани*” освојио прву награду на другом анонимном књижевном конкурсесу лесковачке Издавачке куће „Филекс”. Награђиван и на другим књижевним конкурсима за кратку новинску причу. Члан је Удружења новинара Србије и Удружења писаца општине Лесковац.

Данило Коцић је радио као професор у гимназијама (Исток, Косово и Метохија и у Власотинцу) и ОШ „Радоје Домановић“ у Манојловцу (Лесковац), био је новинар приштинског дневног листа „Јединство“ и 29 године (од 1978. до 2007. године) био је дописник тога листа из Лесковца када је као тзв. „технолошки вишак“ (као и већина дописника Политике) остао без посла. Оснивач и главни и одговорни уредник дневних електронских новина *Медија центар Лесковац*, а готово три године – јер није могао у Лесковцу (али и другде) да пронађе било какав посао - до пензионисања уплаћивао је допринос за пензијско осигурање.

%

Данило Коцић је својим књижевним стваралаштвом стао у први ред лесковачко-власотиначке литературе. Песник и прозни писац, представља се као свестрани стваралац (три романа, збирке песама, критичар и историчар књижевности).²⁶¹

²⁵⁸ Збирку песама „*Чудна лађа*“ објавио је Културни центар из Лесковца маја 1987. године, уз одличне илустрације Миодрага Нагорног. Главни и одговорни уредник био је мр Слободан Младеновић, технички уредници Михајло Дедић и Владимир Величковић, а рецензенти проф. др Момчило Златановић и Бора Здравковић, професор.

²⁵⁹ Збирка *Говор камена* (четрдесет осам песама) појавила се 2004. године у издању самог аутора и Удружења писаца општине Лесковац (уредник проф. др Душан Јањић, председник Удружења писаца). Рецензент Борислав Здравковић!

²⁶⁰ Данило Коцић, „*Изабрани дани*“, роман, Народна библиотека Власотинце, Удружење писаца Лесковац, 2012.

²⁶¹ Мр Лука Крстић, Власотиначка песничка панорама, приказ, „*Кућа од расцветалих жеља*“, збирка песама власотиначких аутора, Фондација даровитих „Христифор Црниловић – Кица“, Власотинце, 2007, стр. 208-209. Напомена: Мр Лука Крстић, одличан писец, био јеодличан гимназијски професор, који је предавао и мојој генерацији далеке 1965/66. године.

II

ИЗБРАНИ ЖИВОТ - У роману *Избрани живот* (Из „Бележака мојих дана“), који је његов прозни првенац, Данило Коцић користи своје богато народно искуство, а то значи познавање животне свакодневице и детаље који чине њену реалност.²⁶²

(...) Своје опредељење да исприча једну животну, реалистичну причу, Коцић је остварио послуживши се досетком, која му је омогућила да у нарацију унесе потребну иронијску дистанцу и знатно обогати раван свог казивања. Наиме, он је свом јунаку – наратору наменио улогу лика који је изабрао да умре у један одређени дан и да онда из гроба исприча све оно што је видео на сопственој сахрани и што је записивао у белешкама свога живота, тј. да изведе једну ретроспекцију прошлих догађаја, дакле да као „мртав“ буде и потпуно слободан у својим сећањима на оно што се догађало. И његова прича тече без застоја и длаке на језику.

(...) Рукопис је испуњен сочним, добро пронађеним детаљима који карактеришу људе и догађаје и представљају са мало речи менталитет ликова о којима се се говори и карактер власти и система који је владао земљом, људима и догађајима.

(...) Писац је понегде исувише експлицитан, има нешто и понављања и непотребног карикирања, што значи да иронија која је увек добро оружје оваквог начина казивања прелази у карикатуру која ипак не може да се оправда ако се гледа из велике књижевне структуре и поруке која треба да произађе из ње саме.

У сваком случају, рукопис Данила Коцића заслужује да угледа светло дана и биће освежење наше завичајне књижевности која је досад догађаје који су у овом роману предмет пажње представљала у другачијем, рекло би се исувише „идеалном“, а то значи нереалном светлу.²⁶³

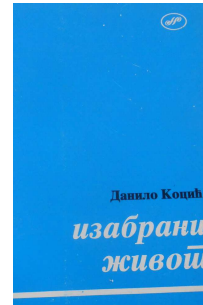
%

На почетку романа *Избрани живот* (Из „Бележака мојих дана“) објављени су, као мото стихови чувеног лесковачког песника Борислава Боре Здравковића:

*Није моја, туђа је ова јесен:
ја и живот мој још се нисмо срели.
И када ћутим над собом наднесен,
то неко други моје речи вели.“*

²⁶² У роману *Избрани живот*, који се појавио као прва књига у едицији романа лесковачке *Наше речи* 1997. године (редакцији су чинили Михајло Дедић, уредник, Саша Хаџи Танчић и Велимир Хубач), Роман је изазвао значајну пажњу критике; ојавило више занимљивих осврта у лесковачкој периодици, али и у Културном додатку Политике.

²⁶³ Николај Тимченко, Извор из рецензије, *Избрани живот*, *Наша реч* Лесковац 1997. године

III

ИЗАБРАНА ТИШИНА - Амбициозно писан роман, који је дело искусног новинара и аутора, између осталог, једног успелог романа (*Избрани живот*, Наша реч, Лесковац 1997) описује догађај који би се временски, као и претходни, могао ситуирати у нашу ближу прошлост. Али, за разлику од претходног, у овом роману нема ироније и хумора којим је писац „олакшавао” опис једног времена и догађаја у селу из којег су и јунаци овог романа.²⁶⁴

Роман „Изабрана тишина” („Случај новинара Косте Даниловића”) писан је у озбиљном тону, без присенке ироније и без дистанце; у њему преовлађују трагика и патња, као резултат извесних спољашњих околности и деловања неких порива у људима. Можда је било потребно направити извесне стилске исправке и, нарочито, сажимања, али и у овом руху роман је, мада донекле натопљен размишљањима и изношењем патњи и бола, остављајући утисак извесне тежине и једноличности, у појединим деловима импресиван.

Зато ово дело Данила Коцића заслужује сваку пажњу и, пре свега, читаоце. У сваком случају, и без икакве интервенције, роман Д. Коцића представља литерарни текст који знатно обогаћује завичајну књижевност. Коцић, у тим оквирима, придружујући се општим тенденцијама у савременој српској књижевности (Селенић, Жика Павловић) још једном поврћује своју особујност тиме што битно проширује и тематске и идејне димензије завичајне литературе.”

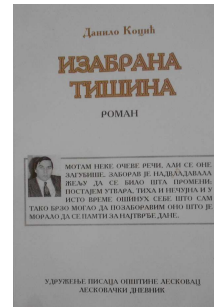
%

Недавно је из штампе изашао нови роман Данила Коцића „*Изабрана тишина*”.²⁶⁵

Ако ћемо овај Коцићев роман посматрати као целину, он је најпре снажан искорак ка квалитету у односу на први роман „*Избрани живот*”, а ова оцена обезбеђује му право место у савременој српској литератури.

Писан сјајним стилем, уз богато коришћење лексичке грађе, прави је изазов за читаоце модерне литературе. Ако се свему томе дода и чињеница да је фино психолошки изнијансиран, она му свакако треба поћи у сусрет.

Коцићев роман „*Изабрана тишина*” је тако структурално урађен да се не да препричати. У суштини, он је једна снажна метафора о људској усамљености, пуној бола и патњи, вешто урамљеној, у једно не тако

²⁶⁴ Николај Тимченко, новинар и публициста, филозов и велики зналац српске, али и светске литературе, аутор је рецензије романа *Изабрана тишина* (Случај новинара Косте Даниловића), Удружење писаца општине Лесковац, 2000. године. Политика је 2000. године, пре појаве романа, објавила у петнаестак наставака најбоље странице тог дела.

²⁶⁵ Станко Миљковић, *Тишина* једног романа, Записи у времену, Лесковац 2002, стр. 77-78. *Напомена*: део критичког осврта објављеног у Политици маја 2000. године.

далеко време, када су победници били господари људских судбина, а сви остали били под сумњом и истрагом.

(...) Очито је да је Коцићев циљ био да овим романом озбиљно загризе у савремену српску литературу. Колико је у томе успео показаће један од неумољивих судија – време! Можда би Коцићева књига била врло близу одреднице - „одличан роман” да у својој структури има причу, у смислу интриге.

(...) У Коцићевом роману, више је него сигурно, има и аутобиографских података, и то још једна ствар која може да се свиди. Бољи познаваоци културних и политичких прилика засигурно ће лако открити идентитет правих јунака, оних из живота. То нормално књизи не умањује вредност. Напротив, та луцидна Коцићева метафора, испричана изабраним језиком тишине, разлог је више да се прочита „Изабрана тишина”. Данило Коцић је својом књигом знатно обогатио не само завичајну, већ и српску књижевност.²⁶⁶

%

Писац Данило Коцић написао је роман у првом лицу. Литерарна грађа подељена је у двадесет, по дужини неједнаких, а по обради заокружених целина. Фабула у сваком од ових двадесет целина почиње својим током, али она није разбијена. Све целине су повезане једном психолошком нити, која се у овом случају зове ТИШИНА. Гледано теоријски приповедање је смештено у веома кратком временском периоду, од хапшења до пуштања на слободу главног јунака, Косте Даниловића. Радња није разграната, веома је мали број епизодних догађаја и, ако се тако може рећи, и споредних личности, иако ове ниједан лик није сувишан. Место радње је или хладна затворска ћелија или село Забрђе. Време свих догађаја је период после Другог светског рата када се формира нова власт.²⁶⁷

Две главне личности, Коста Даниловић и Младен Зорић, провели су заједно детињство, гимназијске и студентске дане. Коста је постао новинар. Због једног чланка био је ухапшен. Младен је постао милиционар, оженио се, развео, и постао начелник полиције. Младен хапси свог друга Косту. Животна драма у души Косте имала је одраза у Младеновим мислима. То нису два идентична јунака. Оно што треба да их спаја, сада их разједињује. Амбијент села Забрђе утиче на јасност фабуле јер им и породице ни по чему нису исте. Породица Косте Даниловића је живела у селу Забрђе. Костин деда у Забрђанском колориту спајао је самоћу и лутање, трагао за коначном помиреношћу животом и смрћу, који је неизмерно волео ракију и увек наздрављао са „живели“, умро је. „Отпратили смо га достојанствено у свечаној тишини“, каже писац романа

²⁶⁶ О роману Изабрана тишина писао је и есејист, професор књижевности Драган Тасић. Тај приказ је објављен у књизи Завичајни круг и српске теме (Филекс, Лесковац 2006) под насловом Лирски роман Данила Коцића.

²⁶⁷ Станко Ђорђевић, приказ, Данило Коцић: Изабрана тишина – роман, Помак, бр. 65/68, јануар – децембар 2014, стр. 40-41.

у име јунака Косте. Очевих речи се увек сећао и прекораво се што их је понекад заборављао. У тој породици, у којој је у огромном сељачком кревету осећао мирис жетве помешан са топлином, у породици у којој се певала песма „Спремте се, спремите се, четници“, доживео је прву, незаборвну љубав. И он је увек осећао срећу када је поново сања: „Никада нисам скривао носталгију за прошлим прелепим данима детињства и младости, за временима у којима су се рађале велике тајне и заметале неизбрисиве љубави“. Живео је у „знаку очеве нежне слике“, у његовим предугим ћутањима, у загонетној тишини идиличног сеоског краја када су биле велике поделе и сурове немаштине. Тада се родила и прва велика сумња. Запамтио је и последње очеве речи: „Иди у свет, синко, али мораш да будеш храбар и поштен.“

„Дуга и тужна породична хроника милиционера Младена Зорића била је мучна и имала је дубоке ране. Његов отац, Спасоје, алкохоличар, „у рану зору, док се помаља љубичаста свежина неба, препун псовки, галаме и затрованости, кренуо је у нова убијања.“ За њега је убијање било смисао победе. Клао је мучки и под његовим ножем нестајале су читаве породице, као и породица Петровић. Отац и мајка се разводе. Младен је и сам скривао тајне јер се бојао многих истина, па је бежао у осаме. У тој блаћнавој свакодневици осећао је да је постао „део нечије далеке самовоље“. Школовао се по домовима и бележио своју „сневеселу, уморну збиљу“. У тој чамотињи је и постао милиционер, који се „лажима бранио од живота“. У презривом ћутању, непокретности и ћутању, као неспреман човек, није ни могао ни хтео друге да слуша. Младен, као начелник полиције, имао је и права да „намеће силину својих речи“ и да као такав своју себичност претвара у врлине. Тако је ухапсио Косту, саслушавао га и на крају пустио на слободу. На крају „једне јесење прохладне ноћи оробило је пуцањ“, а нико није рекао да је Младен био „човек о коме би требало прозборити лепе речи за дуго трајање.“

Додирује душе обојице, Косте и Младена, јер разнобојна птица младости обојицу је изневерила. У њиховој свести, намученој души, стално колутају тонови сумње. Младен са маском уљудности носи у себи злог и опаког полицајца. Коста, без маске, са горчином и сумњом у себи. Лирска реч у служби епског литерарног ткива, са свим раскошним скалама верификације, детерминише унутрашње доживљаје. Младен Зорић је из породице друге врсте. Тако је и описан. „Кочоперан, циничан, чудно насађен, стално напет“. Зриков поглед скривао је иза наочара, а то је био поглед лажљивца. У дубини душе је био кукавица. Он је обична протува „која је била спремна да ме згази на миг“, али је покушавао да се представи ученим иако је дрхтавим рукама стално мицао и муцао. Он је „сипао себи пиће, којим се бранио од неке немани“, од сујете и страха, од пораза, брисао је дебеле усне и оквир наочара. Био је „права полицијска утвара“, јер је био „ошамућен као када кладенцу бистре воде пресеку живот“. Тако се тај његов друг за време истраге и саслушања жмиркавим и

подругљивим очима и лажима бранио од живота. У том ровитом погледу, лица скамењеног, скривала се и тајна љубави. Тај култ недоживљене жене, једном доживљене, пун жудње, био је у еротској привлачности.

Две девојке, Драгана и Невена, психолошки су ушле у ликове оба јунака романа. Коста каже: „У застакљеној ноћи (био је пун месец) закорачисмо у први дан нашег узбудљивог дисања. У село смо ушли тихо, нечујно, као једна сенка, најлепша сенка зимске ноћи, заборављене у планини, ЉУБАВ. Родила се љубав.“ Невена је девојка „божанске лепоте, наглашена струка“, која је „мирисала на бадем“ са процвалим лицем. Аутор је дотакао и друге женске ликове. Бака са тојагом, без које се никуда није кретала, а мајка је само једном споменута „ни речи утехе изговорене на прагу старе куће које му мајка беше упутила (оцу), док му је давала завежљај хране, врућу погачу и сира.“ (стр. 123). Дара, сеоска курва, која је могла да зграби и три мушкарца, мало иронично је приказана, јер „Дарина снага могла би да се схвати и као комплимент новој власти.“ Прва љубав његовог брата се сеоском девојком, као са несужењом женом, љубоморна, бледа као залутала месечина, „мионог мириса пољских трава“, остављена, запалила је шталу и стогове сена. Ухапшена је. „Селјаци су јој опростили грех, разумели су њену љубав“, а суд је ослободио, јер је „била лепа као анђео“, а и „мирисала је на смрт“. Химна о оцу, који је одлазио у ратове и говорио „историји не треба веровати до краја“, а то је Косту и његовог брата „терало да ћути“.

Шта је НОВО, оригинално, у композицији ове аромансијерске грађе? ПРВО, то је, јасно се види, намерно изостављање принципа за грађу епског дела. Тако, на пример, експозиција је тек на 68. страни, а заплет је у 38 локација, то нису странице романа. То су ГЛОСЕ, подстрекачи душевних немира. Хронику догађаја једноставно није прихватио. На првим страницама романа каже: „Цео свет ми се сабио у неколико успомена.“ И почиње са првом успоменом. Ако је то већ поставио тако, онда је јасно што се определио на личну и колективну психологију. ДРУГО, ако су успомене и болне и „неме као прохујало трајање“ (страна 5), „слике из суморне прошлости“ (страна 6), „слике извучене из самоће“ (страна 8), „оробљене... унутрашњим инатом и новом идеологијом“ (страна 27), „као осушени брест сведочиле о свим минулим временима“ (страна 41), „да се њима отворе и затворе путеви своје судбине“ (страна 45) онда је јасно што су УСПОМЕНЕ и најпогодније за узбуђења и затишја. ТРЕЋЕ, психолошка грађа мора да има своја стална упоришта. Своју даровитост, снагу високо образованог интелектуалца, уткао је у ТИШИНЕ. Споменуо их је 36 пута. Оне су његова одбрана од психолошких вирова. Оне су одбрана и од самог аутора, јер у њима нестају вртлози. ТИШИНА је развијена метафора. Она је персонификација. И треба ове примере користити као материјал за школске уџбенике. ТИШИНА може бити: ноћна (страна 84), мека (страна 86), узнемирујућа (страна 91), болна (страна 104), полумљена (страна 114),

и вечита (страна 123). Образовани професор је градацијом значења освежио епско ткиво. ТИШИНА у његовој психологији: „Претварам се у тишину“ (страна 9), „Осећам још дубљу тишину, јер нема гласова да се моје трајање одложи“ (страна 14), „Приморан сам да слуша тишину“ (страна 16), „Волео сам своје тишине“ (страна 20), „Нисам био вољан да реметим ову тишину“ (страна 28), „Лепо је кад тишину обасја месечина“ (страна 40), „Са тупим болом у души и заробљеном тишином“ (страна 50), „Хитам у своју тишину“ (страна 65), „Пред нама, као да неста измаглице, назире се глуп, од мириса и тишине, простран и леп предео“ (страна 113). ЧЕТВРТО, унутрашње јединство романијерске грађе јесу психолошка стања. Дакле, не радње, јер мисаоност није у приповедању. Аутор даровито истражује просторе бременитих емоција. Густином израза тумачи мржње, пркос, понос, туге и страсности. Психолошке рефлексије Косте и Младена задржавају ток радње. Тај лирски ток у епској грађи остварио је оригиналном психолошком драматургијом. Тај тренутак заустављања хронике, рекао бих први у овој врсти епског ткива, остварио је својеврсним подстрекачима мисли. То су ГЛОСЕ, елиптичке, екскламативне, сакате, као психолошки сублимат, МОТИВ, пре кога је почела психологија, у коме траје то СТАЊЕ и у коме ће се завршити. Драгана проверава његову снагу сакатим речима: „Волим твоје двосмислене параде“. Речи: „дакле“, „У... и... и...“, „Еее... еее“ (као далеки зов) оробиле су унутрашња осећања.

Колективну психологију сељака села Забрђа такође је обрадио. Од одушевљења када су носили слике Тита и Стаљина, до испитивања зашто су их носили. Власт је унела „повампирену тишину“, па се и његов отац разболео. И наравно, дошло је до новог „метежа и злокобне тишине“. Много пута су Забрђани „морали да ћуте“, а очи су им личиле на „угасле свеће“, јер их је „плашило ћутање власти“. А Забрђани се нису бунили јер „то је божја воља или је тако власт хтела“. И зачудо нису плакали. Феномен слободе стваралаштва јесте у имену Данила Коцића.

Снажна ауторова личност испољила се у логици сна и јаве, у лингвистици и драми психолошких рефлексија. Адноминалним синтагмама, обично атрибутским, покатад и објектатским, улазио је у сфере филозофије, а говорио је о животу и смрти, трајању, па је и „текст необјављеног рукописа“, сањао као новопроцветали зумбул. Он се зато у хладној зимској ноћи, када се ткање мисли преплета, сећа онога што су му казивали његови Забрђани: „Не умире се зато што се хоће, него што је смрт живот који се неизоставно мора проживети.“ После умора, страха и снамора да слуша ТИШИНЕ и ЧЕКА! Констатовао бих да нема еквивалентнијег дела у нашој савременој литератури. Данило Коцић је написао савремени психолошки роман.²⁶⁸

²⁶⁸ Станко Ђорђевић, комплетан приказ, Данило Коцић: Изабрана тишина – роман, Помак, бр. 65/68, јануар – децембар 2014, стр. 40/41.

IV

ИЗБРАНИ ДАНИ - Радња овог завичајно-психолошког романа догађа се у Забрђу, селу виноградара, селу „мионог колорита“, у другој половини двадесетог века. Фабула јединстена по току радње, подељена је у осамнаест целина, циклуса, изабраних дана.²⁶⁹

Породицу Петровић, оца Станоја, мајку Милицу (син Јован је отишао на фронт), у невреме, када је гром ударио „свом силином преполовио храстово дрво изнад школе“, у свануће, буди ударање „по прљави окнима куће“. Милица, унезверена као звер, буди се и запомаже. Станоје, тек преболео, узима пушку, сањиво се закашља и пита тог „непознатог створа“ да каже шта жели. И Милица дрхтећи пита: „Ко си и шта те натера да дођеш у ово недоба?“

То је Петар из Црне Баре.

Пошто га је Милица препозала, уводи га у кућу, поставља сто са сиром, ракијом и погачом. Пале лампу.

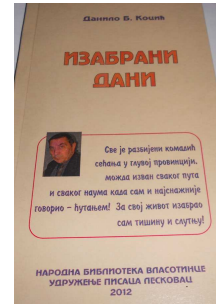
Станоје и Милица страхују да Петар доноси лоше вести са фронта на коме је и њихов син Јован. Те ноћи све је било у знаку људског нестајања. Над забрђем непогода. Забрђанска река нарасла је са рупских брда и излила се из корита.

Прозбори Петар зубатим гласом: „Нећу богме сести док ти не истоварим своју муку, макар овако преко реда!“

И ту, првог „изабраног дана“, Гогољевским заплетом пре експозиције, аутор, писац Данило Коцић, завршава свој говор у трећем лицу. Радознали читалац ће дуго, веома дуго, чекати одговор Петра. Писац преузима „драмски монолог“ у првом лицу. Обраћа се пријатељу, али саговорник никада неће проговорити. Писац, светионик здравог разума, тражи свој идентитет и у завичају и у Београду, као студент.

Зашто се у изабраним данима обраћа једино пријатељу? Природном харизмом пишево пријателство столује на почасном месту. Са тог места се покреће ланац догађаја. Да ли треба упоредити новинара и романсијера? Где писана реч има жестоку моћ?

Учитељ Душан Тошић жели да се деца описмене и да не буду само виноградари. Родитељи се баш тога плаше. Учитељ ће овде остати до

²⁶⁹ Станко Ђорђевић, *Изабрани дани*, приказ, *Наша реч*, Лесковац, 8. октобра 2015. *Напомена*: Станко Ђорђевић је рођен 27. септембра 1925. године у Доњем Буниброду недалеко од Лесковца. Школовање: Учитељска школа, виша педагошка, филозофски факултет (група за српскохрватски језик и књижевност). Једногодишња специјализација. Звање: професор. Објављене књиге: *Звезде проходалих птица*, Литера, Ниш, 1979. године, *Књижевне критике и студије*, Литера, Ниш, 1979. године и *Зора у недрима срца*, КК Глубочица, Лесковац, 1982. године. *Напомена*: Приказ објављен у недељнику *Наша реч* октобра 2015. године.

пензије, шетаће поред обала сеоске реке и биће поштован. Учитељ је Јована послао у Београд да заврши „велике школе“. Станоје је чудом остао жив. Опоравио се. Прва му је жеља била да посети виноград.

Одлазак Јована из села је психолошки обрађен. Јован је „ломио себе у себи и изнад себе“. „Крадомице се примакао реци, сео на старо место и само благим климањем главом ставио до знања да је ту“. Одлазак на школовање није издајство. Ипак, „у ваздуху је лебдело неко проклетство“, јер није био сигуран да ли је грех напуштање завичаја. Није никада био сигуран да ли ће у Београду пронаћи скривене тајне!

У четвртој разреди основне школе, градњу нове и рушење старе куће доживео је као да је „нестанком те грађевине полако одлазило и моје детињство.“

Иако је одрастао, себе је видео као луталицу, аскету, који није пронашао ни свој мир, ни свој сан. А кад је себе видео као песника, поезија му дође као црква. „Живот је песма преточена у метафору“. „Далеко сам од света, пријатељу, и од себе.“ Неке дане памти, а неки су нестали као мехур од сапунице.

Веома је поучна прича о капетану Нарделију и Кати, у Дубровнику. У тој психози каже: „Брђански син памти далеке речи, јер су оне за свако време и свакојаке догађаје.“ Он схвата да је нада највећа заблуда! Писац је цењен ако стекне три елемента: мртав, стар и странац!

Студира на Филолошком факултету у Београду. Снежана из Алексинца, студенткиња, је једини женски лик, осим мајке Милице, који мало боље упознајемо. Размишља шта је срећа?! Разговор са удбашевим сином има симболике.

Браћа се стално у завичај. Старом, али довољно виталном, разборитом учитељу постављао је питања о рату. Рат нема везе са хероизмом! Рат је убијање! Лето, јесен, кафана, зима, све је лепо у завичају. Размишља о свету и завичају. „Цео живот се може схватити као један велики апсурд.“ Комшија не жели да пребаци комшију, болесног оца, до града. Одговор сељака је: „Ко ће волове да тера?“ Док је био у Београду изгубио је памћење, заборавио је прошлост, свој завичај. И Михајло, школарац из његовог села, има своје мишљење о сељацима. „Читавог живота причали смо ћутећи и мислили да смо се разумели.“ (*цитат из очевог рукописа*).

Осамнаестог изабраног дана у Забрђу пада снег. Невреме. Браћа, Предраг и Ненад, разговарају, пију добро домаће вино и прелиставају очев рукопис.

Овим ремек делом, писац Данило Коцић је литерарно овековечио Забрђе, родно Дадинце, за сва времена.

Завичај је немир који храни осећања! Завичај је део идентитета самог писца! Завичај је простор на коме су трагови незаборава! Писац открива непознате лепоте свога завичаја! И док описује речима свој завичај, писац тај исти простор види као естетску слику!

Шта је квалитет романа *Изабрани дани*? Љубав према завичају без мистификације! Фабула романа нас враћа у доба младост и радости, у родитељски дом. Садржај романа заслужује да се екранизује!

Данило Коцић, новинар широких видика, писац речи које говоре, по образовању професор књижевности, дипломирани правник, аутор бројних књижевних дела (осам књига), огледао се и у лирици и епици, историчар књижевности, критичар, глосолог, племић поетике која блиста линвистичким сјајем у храму епике, естетa по оку које открива скривене лепоте.

Стилизовани искази, приповедања, чак и епска мирноћа, упечатљиво сведоче да је писац Данило Коцић литерарно обликовао рељеф свога завичаја.

%

Томислав Стевановић, новинар и књижевни критичар из Лесковца, по проглашењу романа *„Изабрани снови“* за најбољи роман на анонимном књижевном конкурсy лесковачког Филекса у Нашој речи написао следећи осврт: „Дугогодишњи дописник Политике, правник и професор књижевности Данило Коцић, добитник је прве награде на другом годишњем конкурсy најмлађе издавачке куће Филекс из Лесковца. По оцени стручног жирија, његов роман *„Изабрани снови“* је освојио прво место, као што је и збирка песама *„Записи о боли и слово о самоћи“*, аутора Милета Петровића из Источног Сарајева. Жири је имао прилике да прегледа двадесетак рукописа и исто толико збирки песама приспелих на овогодишњи књижевни конкурс. Иначе, Данило Коцић је, по мишљењу критике, већ је објавио престижне збирке песама *„Говор камена“*, *„Чудна лађа“* и *„Дневник на распусту“*, као и сада већ трилогију романа *„Изабрани живот“*, *„Изабрана тишина“* и *„Изабрани снови“*.

Коцић попут Стевана Јаковљевића и Добрила Ненадића прати спецификум српске породице и њено лагано раслојавање. Текст романа је изванредан, а приступ теми једноставан, и сигурни смо, биће врло прихватљив код најшире читалачке публике у нашем граду, као наставак већ објављене трилогије.²⁷⁰

%

У својим романима Данило Коцић даје слику човека, судбину и удес човека овог поднебња на развалинама душе, на ветрометини њему нејасних збивања у ратним и поратним годинама, јадног и чемерног усамљеника, несхваћеног од других и себи загонетног, прогоњеног и обесмишљеног живота. Место Забрђе постаје вишеслојна метафора универзалне отуђености, напуштености, мрака и чамотиње, заблуда и лутања, трајних немира и унутрашњих мрачних сила..

²⁷⁰ Роман се појавио 2012. године у издању Народне библиотеке Десанка Максимовић из Власотинца и Удружења писаца Лесковца. Иначе, жири за избор романа на Филексовом конкурсy били су: Саша Хаџи Танчић, професор, књижевник, Дејан Ђорђевић, професор и књижевник и Радисав Филиповић, власник издавачке куће Филекс.

V
ЧУДНА ЛАЂА – Чудна лађа се истиче богатством мотива, разноврсношћу, па и свежином стихова. Сцене и слике у песмама су ненаметљиве, све је природно и из самог живота.

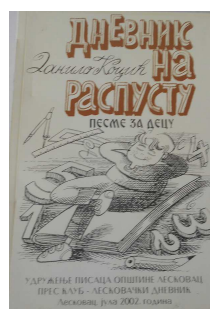
У појединим песмама јавља се епска црта, односно оне су помало приче. Као такве подсећају на нашу класичну поезију за децу. У збирци има и таквих песама и стихова који, заиста, припадају модерној поезији за децу. Ово је прва збирка песама Данила Коцића, па је сасвим разумљиво што у њој има и неке несавршености, што се понекад осећа несклад у повезивању строфа, што се јави по која сувишна реч итд... Укратко, пред нама је лепа збирка песама за децу коју ће млађи читаоци, верујемо, примити са радошћу.²⁷¹

VI
ДНЕВНИК НА РАСПУСТУ - Детињство као највиша вредност живота и једина светла тачка у човековој свести све више закупа пажњу нове наше књижевности као поетски најпривлачније раздобље људског доба. Слободна игра и машта привилегован је мотив, пре свега за децу и младе.²⁷²

Новинар по животном опредељењу, професор и правник по образовању, а песник („Чудна лађа“) и писац романа („Изабрани живот“ и „Изабрани дани“), Данило Коцић за мотив своје збирке Дневник на распусту узима ђачко доба, деци – читаоцима драгу и блиску тему.

Ма и летимичан поглед на стихове о ђачким јединицама, двојкама, тројкама, четворкама и петицама, о „помиловању“ које тражи јединица, потом на коло песама под насловом „Мама коза“, закључно са темом за сценско извођење „Већање“ – што све, заправо, чини садржину збирке – открива ведрину и ауторов хумористичко – игрив тон (оно што је стајна тачка и полазиште стваралаца готово свих генерација од, рецимо, Змаја, можда и његових претходника, преко А. Вуча, Д. Максимовић, Б. Ђопића и Д. Радовића, све до наших данашњих познатих дејких песника).

²⁷¹ Др Момчило Златановић, Бора Здравковић, рецензија, Чудна лађа, песме за децу, Културни центар Лесковац. Главни и одговорни уредник издања мр Слободан Младеновић. Илустрације урадио Миодраг Нагорни, а технички уредили Михајло Дедић и Владимир Величковић.

²⁷² Др Тихомир Петровић, Дневник на распусту, рецензија, Удружење писаца општине Лесковац, Лесковац 2002. године. Књига, илустрована одличним прилозима Миодрага Величковића, познатог карикатуриста из Лесковца, привукла је пажњу критике и јавности.

Везујући игру и машту за ђачко – ђачке оцене – и петице и јединице као терет који ђаци носе о врату – Коцић се сасвим приближио децјем бићу и психологији, његовој замисли и осетљивости.

Заснивајући свој исказ на машти као највишој естетској категорији, стављајући хумор у фунцију игре, аутор разиграва читаочеву машту, ритам и дах њихов, доноси му и дарује потско задовољство и чисту естетску забаву.

Певао је, истина, помало конвенционално, старинским звуком, без посебно нових језичких склопова, речи и синтагме; водио „љути бој за риму” не би ли се одупро наративности која расплињава ритам и било радње – па, ипак, стихови о школском дневнику и учитељевим оценама не оскудевају у свежини, сликовитости, мелодичности и уметничкој лепоти.

Збирка Дневник на распусту, по свему, припада модерној поезији за децу и младе. Атрибут модерна поезија долази, у ствари, од растерећења стихова традиционалне децје тематичке, биља и звериња, и сличних истрошених мотива.

(...) У својим најбољим примерима, када се аутор приближио равнотежи између богатства мисли естетских елемената, остварен је модеран стих, ако не радовићевког, а оно тартаљевског типа.

Држећи се поетског правила: не бити упрошћено досетљив, не претерати без разлога, не смејати се сувише гласно, Коцић је, уз неке нужне ограде, сачинио ритамски и мелодијски правилно организоване стихове, лаке и тачне стихове достојне праве децје поезије.

Драмски колаж „Већање“ већма аутора препоручује као уметника врло сигурне руке. Динамични мотив, заплетеност радње, драмским беокузима, лако наглашена акциона усмереност, комични контрасти, психолошка тензија, дијалог, једном речи занимљива садржина хумористичко-потенцијала, окреће малог читаоца позитивним емоцијама, освежава га и релаксира. Чини се, овај текст жанра, узгред буди речено, оскудева књижевност и само позориште за децу као најхуманији и најприроднији вид постојања театра као уметности, уопште, најдирљивија манифестација децје уметности – показује Коцића као књижевника продуктивне маште и сензибилитета.

У хладној, прецизној оцени, збирку једноставног језика и простог срца Дневник на распусту красе све одлике наше поезије, која не излази из оквира традиционалне поетике децје литературе у ужем смислу речи.

Неоспорно занимљиве садржине, проткана лепршавим, жарујућим хумором, састављена са одређеном културом и укусом, Коцићева књига песама завређује труд младих као и одраслих читалаца.

VII

ПЕСМА ЖЕНИ – Песничка збирка Данила Коцића припада, жанровски узето, љубавној поезији, најкарактеристичној врсти лирике и најчитанијем изразу осећања. Тема Коцићеве поезије је, дакле, љубав као једна од насушних и најважнијих човекових потреба. Љубав је највеликодушнија и најнесебичнија у природи, у исто време, највиши квалитет живота. Следствено томе, жена је централно - тематска Коцићева инспирација. У његовој визији, жена није ословни услов постојања човековог живота већ симбол љубави и недостижна вилинска лепота. Она није посуда ужитака, као што ни љубав није немир и жар тела и срца. Љубавна осећања остварена су на складан и продуктиван начин. Пажљиво инсконструисаном имагинацијом (имагинација је упориште ауторове поетске концепције) и креативним превазилажењем ограничења, Коцић нуди јасан израз своје осећању и јасан облик замасима своје визије. Његова поетика је у незамућеним, игривим сликама и контролисаном заносу, у уметничкој речи иза које стоје умни напор, уздржаност и опрезност. Индивидуалност израза је у уметничкој организацији и поетском искоришћавању језика.

Песник стоји изнад грађе и њоме се слободно игра. Лудистичка оријентација, чиста игра која укључује у себе стваралачки импулс, проналази дух, машту, случајност, спонтаност, изненађење, варирање, оживљавање, занос, илузију, забаву у основи је ауторовог поступка и стваралачке интелигенције. Коцићева поезија о јачини и врелини осећања је сва у интерогативно – екскламативној форми. Ритам је, наиме, најзначајнија њена црта; ритам је снага и енергија која повезује све речи у једну цлеину. Коцићеве речи имају свој одзвук, као што стих има своју интонацију и гласовно гibaње. као у поезији уопште, песников ритмички организован стих повећава склад садржинеи форме: ритмичност, музикализација речи увлачи у магијски свет звучање речи, гласова и писмена. Акустички стилизована реч стварау читаоцу емотивну предиспозицију за доживљавање мотива, нуди осећања сазвучја и одушевљења. Маштене песничке слике Данила Коцића доживљавају се као естетски ужитак. Коцићев стих у читаоцу буди лепо, изазива у њему поетско расположење, у фунцији је распламсавања животног жара. Шарм поезије је у звучном и топлом гласу, у ведрини којом је обавијен стих.

Дело слика језички и ритмички изатканих, испевано чипкасто прозирно, заправо је песникова игра интелекта и маште. Оно је, као и свако добро уметничко дело, од остварења која оплемењују човеков дух и изазивају радост. Љубав као симбол живота, напуштање поетске конвенције стандардне лекције, изналагање јато досетки нових имена, стилско домишљавање, игра у кајовском смислу речи, обриси романтичарско-

споменарско, топлина гласа, све то, чине Коцићеву поему племенитом у литерарном значењу речи.

Коцићево поетско дело започето из сразмерно високе ноте, од првих стихова *Дал ћеш мени опет доћи? Да сањамо целе ноћи*, до последњег стиха *„Моја мала љубишнице, магленице, безгрешнице/ Дал ћеш мени опет доћи“* одражава ниво тонске писмености, склад мисли, значење и ритам.

Предлажем да се стихови Данила Коцића објаве као песничка збирка под насловом „Песма жени.“²⁷³

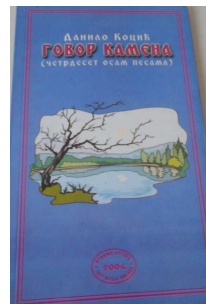
VIII

ГОВОР КАМЕНА - Поезија Данила Коцића је лишена сваке фабуле, сликања догађаја и других захтева версификације; те класичне версификаторске особине аутор је подредио унутрашњој страни, збивањима и ритму у самом себи и личностима са којима комуницира.²⁷⁴

Ћутање у његовој песми има често већи значај и учинак од говорења, психолошке паузе су акције. У њој је све атмосфера и штимунг. Изгубљеност и беспомоћност људи Коцић нам не казује већ удахњује.

То ми осећамо као јесењи ветар, као кишу, као елементарну непогоду, као пејзаж у коме смо се и сами нашли. Тај поетски штимунг је потекст који се рашчлањава у емоцији и остаје у нама као шум ноћи, као зближавање са његовим патњама. Његов свет чине завичајни људи. Они су увек са рукама испружених животу, недоживљеном, а слућеном, чији дарови увек падају мимо њих. У својој и њиховој промашености, песник нам открива и њихове немире, страхове и своју пољуљану веру у бољи, радоснији живот. У том животном, а туробном пределу песникове душе доминантно место заузима неколико људских судбина са хтењима и разочарањима у свом бивствовању. Ту је, пре свега, отац чијег се лика дотиче са великим пијететом, али и друге њему драге и занимљиве личности родног краја.

Данило Коцић, професор и правник по образовању, а новинар по опредељењу, књижевни таленат је показао у збиркама песама за децу „Чудна лађа“, „Дневник на распусту“ и романима „Изабрани живот“ и „Изабрана тишина“. Овога пута се успешно опробао у песмама за одрасле које ће бити пријатно изненађење за оне који воле модеран песнички израз.²⁷⁵

²⁷³ Проф. др Тихомир Петровић, рецензија, Игра интелекта и маште, Песма жени, ауторско издање и Фондација даровитих „Христифор Црниловић“ Власотинце 2007, стр. 83-85. *Напомена:* Уредник издања: Србољуб Такић, песник из Власотинца.

²⁷⁴ Борислав Здравковић, рецензија, Данило Коцић, Говор камена (четрдесет осам песама), ауторско и издање Удружења писаца Лесковца, Лесковац 2004.

²⁷⁵ Збирка *Говор камена* (четрдесет осам песама), ауторско и издање Удружења писаца Лесковца 2004. (уредник проф. др Душан Јањић, председник Удружења писаца).

ДАНИЛО КОЦИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПЕСМА ЖЕНИ

Да л' ћеш мени опет доћи?
Да сањамо целе ноћи
Прозбори ми шта пожелиш
Потражи ми питомине, моје поље некошено
Потражи ми слике старе, твојом руком одевене
Потражи ми понорнице, твојом сенком обојене
Моја мала скривалице, мезимице, осамице
Моја мала чаврлице, магленице, свађалице
Моја мала љубишнице, магленице, безгрешнице
Да л' ћеш мени опет доћи?

Да л' ћеш мени опет доћи?
Росна траво, свратилиште, моја мила правдалице
Липов цвете, међалиште, ој девојко, гласилиште
Изворнице, чесмарице, удеснице, довукнице
Жива ватро музалице, оскудице, намеснице
Ожеглице, отимлице, магловита бајалице
Да л' ћеш мени опет доћи?

Да л' ћеш мени опет доћи?
Моја сузо, тепалице, мој буљку отопнице
Моја жељо скупилнице, моја мала препелице
Моја туго презрелице, моје небо примаклице
Наљутнице, погледнице, корачнице, копалице
Да л' ћеш мени опет доћи?

Да л' ћеш мени опет доћи?
Зборилнице, мамилнице, тандарице,
Сваким даном данилице, моја тајна кудилнице
Осладице, уморнице, омаклице
Верглашнице, одоцнице, усред лета прашталице
Једна једном појилнице, еј давнашња будилнице
Шећерлемо, мрсилнице, проветрице
Да л' ћеш мени опет доћи?

Да л' ћеш мени опет доћи?
Моја причо заклоњена, мукленице нељубљена
Моја муњо осамљена, еј девице заварана
Моја жељо зборована, тугована, остављена
Разгласнице, смисленице, бранилице
Слико моја зажњевена, задовољна ластавице
Моја песмо тугованко, замаглице, доведкнице
Изгубнице, удаљнице, придевице, пригодице
Да л' ћеш мени опет доћи?

Да л' ћеш мени опет доћи
Назови ме како хоћеш
Прозбори ми шта пожелиш
Потражи ми питомине, мој изворе нељубљени
Потражи ми слике старе, твојом песмом допеване
Потражи ми понорнице, твојом сенком обојене
Моја мала скривалице, мезимице, свађалице
Моја мала љубишнице, магленице, безгрешнице
Да л' ћеш мени опет доћи?

НАТРУЛИ ПРОЛАЗ

Моја сенка се завлачи под звоник
Ноћ је густа као да је обојена непрозиром
Мрачна копрена занемела месец;
Пси се ускомешали
Очима детета гледам ово споро цурење
Правим некакве боре; долази дан усијања
Ваздух ће прогутати дуге димове
Само далека пространства наслућују наше мисли
Гоним себе, болом ћу презрети сва несећања
Ноћ се бригом засекала у време
Напет сам као огољени срп!
Грчим се над безданим небом
Све се надноси као натрули пролаз
Опомињу тамне сенке; јурим сумануто
Сусреће своје оћутало лице
Нек бели чаршави буду моја свечана одела!

ДОГОРЕВА НОЋ ПУСТАРА

Ни пшеница не класа више
Као некада што срцима
Виђасмо у подне

Мучи ме ћутање тишине
Док жедни цврчци
Најављују кишу и ветар

Догорева ноћ пустара
Крај се примиче осами
И сузом које више нема

У ноћи замандаљеној
Одлазим у несећање

СТИХОЗОВ

(На стихове лесковачких песника)

Ако си истина буди порука несуђеном времену
Мојим и твојим невидом да залуташ
Са мном ће бити шта треба да буде
Немам немам имена

Зовем. Да л' тебе, ил' другу жену
Смрзнуте зелене очи са напуклих зидова
Мој живот даље уз њих ће да плива
Умрећу крај тихе вечерње воде

Ти ме врати и умри у мени
Ја нисам заклињао себе рад звезда
Мир у нама траје сладом горке несанице
Подне умом зенити

Потече опет у мени река
На распрводају све снове нудим
О да ли човек сме бар да сања
И није као тамо у нашем, у старом добром крају

КРУГ НЕПОКОРА

Усамљен
Трчим
Круг
Непокора

Позајмљујем
Речи
Уседелици
Крај пута

Слободу
Тражим
Очима
Бескраја

Чежњивим
Људима
Наду
Пожелим

Љуштуру неба
Да отворим
За децу
Још нерођену

СЛОВО ПО СЛОВО

Слово по слово
- ето речи!
Речи у низу
- роде реченицу!
Више реченица
- цела прича!
У свакој причи
- живот је стао!

ГОВОР КАМЕНА

Проструји прљава радозналост
Ошамућени тешким мирисом
Опшраштамо се као да нас нема
У ноћи што је говорила као камен

Свадљиво се топило моје време
Растем као ненадана поплава
Све сам даље од живота
Браним се испијеним зеницама

Тело прети да подивља
Слушам мукло сећање у мени
Помама ме стизалао креомице
Варљива као коцкарска срећа

Налазим се у дотрајалом повезу
Тихо се прелиставам као у цркви
Изговарам сакате фразе
Плашећи се свога одговора

Сећања су моја нестајања
Како да подвалим старости
Још ме деле године као свици
Да ли ћу успети да умерем на време!?

ДАН

Залазим у дубоку јаму пуну крви
Дошао је дан наших задужница
Ако је живот тамница
Нека нам стакла блатни дан буде вечност

ЧОВЕК КОЈЕГ НИСАМ ЗНАО

Лете речи у празно, као снови
у мучном дану лебдим
Између живота и смрти

Са радија мељу тражене песме
Док траје преостало време!
Не могу да будем смирен као понорница.

Шири се лажни мирис летње кише
Лице се растапа у пролазности
Зар да опсујем живот?

Због очију опустелих у близини нестајања
Ближим се човеку којег нисам знао.

Можда ће бол пререзати моје очи
Док се будем враћа из свог света
Помислих дуго и отегнуто

ПРЕПУКЛИ ГЛАС

Идем погурен бунилом
Чекам да изгубим ноћ
Сиви застор заклања сунце
Зар мора живот да се смеје препуклим гласом?
На сивом небу одзвањају нечији кораци
Замичем у забран прошаран свицима
Осећам чело тврдо као пањ
Нисам се чуо
Ко да сам месечар, зјапи ми поглед
Оглувело доба буљи у неопране прозоре
Гнездим своју косу, дрхти рука
Док ветар звижди другом ветру
Учиним се и себи молећиво.

КРЕЗУБИ ТРАМВАЈ

Не зна шта би од умора
Заспао би покрај реке
Али како када мора
Да одвезе плачно дете!

Не зна шта би од умора
Заспао би покрај парка
Али како када мора
Чека њега новабарка
Заспао би усред вреве
Заспао би усред дана
Заспао би усред ноћи
Али неће никад моћи

Крезуби је сари трамвај
Руке су му повијене
И да спава усред дана
И да спава усред ноћи
И да спава кад пожели
Њега умор неће проћи!

ДОБРО ЈЕ УВЕК ДОБРО...

Добро се каже, моји другари,
Када је здравље добро,
Када птице лете високо
И када море није дубоко.

Добро се никад не каже
Кад нешто није добро,
Добро је увек добро
Сем када није – добро!

ДЕТИЊСТВО СЕ ПАМТИ...

Детињство се памти
- по игри!

Детињство се памти
- по цвећу!

Детињство се памти
- по првој љубави!

Да је цео живот детињство
- свима би било лепо!

ЗАГОВОРАМАМА КУЦА

Веју снегови, дувају ветрови
Северац образе црвени
Тешко је Мама Куци
Још теже, теже мени

Заговара Мама Куца
Свекомшије око нас
Дођите, дођите, дођите
У дружењу је спас!

Веју снегови, дувају ветрови
Северац образе црвени
Тешко је Мама Куци
Још теже, још теже мени!

Заговара Мама Куца
Све планине око нас
Спречите, спречите ветрове
У дружењу је спас!

Веју снегови, дувају ветрови
Северац образе црвени
Тешко је Мама Куци
Још теже, још теже мени!

ПРОЗОРСКИ РАМ

Тражим питања за сутрашњи дан
Неизвесност ме пече тупим болом
Очекујем да ме ветар истрезни
Нада је побегла са годинама утргнућа

Схватам поражавајући истину, живот је у опасности
Расплинуло време ми не значи никакво спасење
Хладан дашак с планинских коса ме запљускује
Тражи ми на лицу укочени осмех

Једва разазнајем и меке гласове
Пристиже мирис тамјана и увело цвеће
Ћутим, не желим да покватим паничну тишину

Надолази ново обзорје, нестају несни
Опседнум сам жељом да завлада тишина
Кроз свој прозорски рам гледам живот!

ДОК ИСПИЈАМ ЧАШЕ ВИНА

Крај Власине и тополе заводело срце моје
Једно лето, једно вече и најлепше очи твоје
Једно лето, једно вече и заносне очи твој!

Док испијам чаше вина и док љубим лице твоје
Желим само да потраје ова срећа за нас двоје!
Док испијам чаше вина и док љубим лице твоје
Желим само да се пева ова песма за нас двоје!

Крај Власине и тополе заводело срце моје
Једно лето, једно јутро и најлепше очи твоје
Једно лето, једно јутро и заносне очи твој!

Док испијам чаше вина и док љубим лице твоје
Желим само да потраје ова срећа за нас двоје!
Док испијам чаше вина и док љубим лице твоје
Желим само да се пева ова песма за нас двоје!

МОЛИМ ВИНОГРАДЕ!

Посматрам како пролази време и тече река
Молим наше винограде да меримо лепоту
Да у црвеном вину нађемо заједничку доброту
И у песми без завезаних речи упамтимо нашу дивоту!

Виногради ми одговорише некако тихо, као да се љуте
Казују да задуго мисле колико им је право знање!
Као да су ми читали мисли на прескок и по допадању:
„Иако смо овакви, без сна и бољки, ми смо ваше имање“.

После неколико чаши руменог вина
Заједничких песама и суза које нису само сан
Обећах својим најближима да неће бити корова
И да ће наше винограде обасјати нови, лепши дан!

МИРА КОЦИЋ

И Мира Коцић рођена је 1950. године у Братмиловцу. Гимназију је завршила у Лесковцу, Факултет политичких наука у Београду. Ради у Лесковцу. Поезију пише од гимназијских дана. Године 1969. штампана је заједничка збирка песама „Априлски жубори”, четворо гимназијалаца међу којима је и Мира Тасић (девојачко презиме). Самоосталну збирку песама „У небо верујем” објавила је 1994. године, а Чигоја штампа јој је 2002. године објавила збирку кратких прича „Змијарева кћи”.

О поезији Мире Тасић писао је Николај Тимченко: „Оно што поезију Мире Тасић сада јасно карактерише јесте да је она израз њене личности, да је већ сада индивидуалисана до те мере да се заиста може рећи да је то поезија Мире Тасић. То, ако ништа друго, наговештава једног правог песника.” Објављивала је у листовима и часописима и заступљена у заједничким збиркама: „Рудничка врела” (Горњи Милановац), „Чегарске ватре” (Ниш), Збирка посвећан јубилеју Хиландара (Ниш), Зборник радова лесковачких писаца” (Лесковац). Пише кратке приче, а објављивала је у Нашој речи, Народним новинама, Лесковчанину, Помаку, часопису Значење (Добој). Збирку песама „У небо верујем” објавила је нишка „Градина” (1994). Члан је Удружења писаца Лесковца. На традиционалном књижевном конкурс у Новинске издавачке куће Наша реч Лесковац, за 1999. годину Мира Коцић је добитник прве награде за песму „Јутро после првог бомбардовања Синковца”²⁷⁶

Та песма гласи:

*Тек је свануло, а све је већ ту:
Гости које не познајем,
Кораџи које не чујем,
Сан у који не верујем,
Гласови које не разумем,
Свеће које не светле,
Ватра која никога не греје.
Комади стакла као да су ми се очи просуле,
Прашина, помама,
Језа одавде до звезда.
Тек је јутро, а све је већ ту*

²⁷⁶ Помак, награђени лесковачки песници, бр. 14, март 2000. стр. 19. и М. Коцић, Змијарева кћи, Чигоја штампа 2002.

II
У НЕБО ВЕРУЈЕМ - Наслов је за књигу оно што је за човека име. (...) Наслов прве самосталне песничке збирке лесковачке књижевнице Мире Коцић специфичан је још по нечем. Збирка је добила наслов по истоименој песми „У небо верујем”, али акценат је на различитим речима. У наслову песме истакнута је реч небо.²⁷⁷

Прва песма у збирци је изван циклуса и насловљена је „Пред одлазак”. То је заправо одлазак у изгубљену постојбину, а за песника је она, ништа друго, до поезија.

Последња песма је Повратак и то је не случајно. Ове две песме чине заокружени оквир за поетску слику самог песника. У овај оквир песник ниже мотиве које повезује на себи својствен начин.

Збирка Мире Коцић подељена је у пет циклуса. Класична драма по Аристотелу има пет чинова. Лаици би рекли: случајност. Не, у поезији нема случајности, то је интуиција, оно нешто што песника чини песником. Ову зирку можемо да назовемо драмом у пет чинова писаном у слободном стиху.

Први циклус „О великој љубави” је заправо експозиција. Овде се први пут, изван оквира, срећемо са песникињом за коју љубав има само почетак и која само у сновима скида маску да би написала малу песму о великој љубави, довољну за бесмртност. Песникиња већ овде себи и својој љубави одређује место: „Тражи ме на небу” (Тражи ме на небу). То је путоказ који преко замки и грешака води до прошлости осликане у циклусу „После мога оца”.

Овај циклус је друга фаза у развоју драмске радње, заплет. Сваки сусрет с прошлошћу је већ сам по себи почетак сукоба. Овде је тај сукоб осећај дужности према прошлости оличене у слици оца.

Квантитетом кратак, али емотивно врло богат заплет кулминира циклусом „У небо верујем” (кулминација). Љубав испреплетена с вером, природом и нарицањем мајке Југовића – овако се најкраће може представити овај језгровит циклус.

%

Ево како пева Мира Коцић („Змијска кошуља“)

*Догађа ли се вама
Да сте изјутра шешир,
У подне време,
Увече марамица пуна суза;
Да сте јато, а у јату*

²⁷⁷ Милена Стојановић, Оквир за поетску слику у пет чинова, приказ збирке М. Коцић „У небо верујем”, Помак, бр. 2, март 1997, стр. 26.

*Од висина росних и жудње велике
Пресвисла птица која пада?
Реците ми:
Догађа ли се вама да одложите своје бриге
Како бисте лутали шумом,
Како бисте тражили
Змијску кошуљу
За вашу јутарњу преобуку?*

III

ЗМАЈЕВА КЋИ - Када оконча приповедање текстова из првог циклуса о стварном, аутор уводи читаоце у други циклус прича о нестварном. Ако је кроћење змија вештина, кроћење стварног и нестварног приповедањем је уметност. Власница рукописа ове књиге је вешта попут Змијарева књи, а њена уметност приповедања на најбољем је трагу појавног и непојамног.²⁷⁸

Приповедање Мире Коцић час је тмурно, час светло, као небо над нама (оно небо, у које ветрује песникања Мира Коцић). Расветљавајући нам будну јаву и уснули сан, верујемо јој да јаву, а ни сан, нису једине стварности у којима обитавамо, него да је на овом свету ту још и – уметност. Када је реч о Мири Коцић, мислимо на уметност речи, на књижевност; на уметничко приповедање, на причу. Само још тумачење доприноси њиховој схватљивости. (...) Мира Коцић, мудрица од пера, определила се да приповеда, а не да тумачи него да гради причу. И то причу као „кућиште бића”. Вештије или мање вешто, несумњиво предано и стрпљиво; зато каткад прича провирује иза скела, а каткад аутора затичемо с мистријом у рукама. Крај не може сакрити. А ни своју прозну имовину.

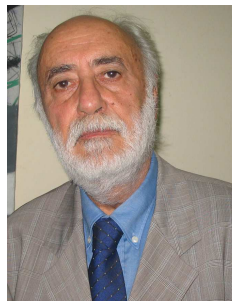
Како Мира Коцић гради причу погледајмо на примеру приче „Нико сем мене није видео Црњанског”. Разумљиво је, најпре, да је одабрала писца за јунака приче. Још ће га доживети као јунака његовог екранизованог романа „Сеобе”. Могло се догодити да га на екрану виде сви, осим ње. Из њеног приповедања лако је уочљиво супротно – да га, осим ње, нико није видео! Црњански је као стварни лик прерастао своју присутност у очима једног гледаоца! Гледаоца филма насталог по његовом роману. Али није то насумице одбранило дело, него управо „Сеобе”. Дакле, о сеобама је реч, али не у историјском или националном смислу речи, него о егзистентно-метафизичким равнима постојања (живот с ове и оне стране света). То је, изгледа, наша судбина, поручује Коцићева трагом сликом оживљеног књижевног дела нашег великог писца – да нас види само један, а не сви, иако изгледа супротно. И то очима – да опет парафразирамо приповедача ове Мирине приче – кроз које протиче време. Очима кроз

²⁷⁸ Саша Хаџи Танчић, О стварном и нестварном, рецензија, Змијарева књи, Чигоја штампа 2002.

које протиче време писац гледа на свет и све, а не властитим очима пролазности.

Не може се порећи ненадана појава Црњанског у њеној причи, а ни судбина писца који свет доживљава као видљиво и невидљиво (или видљиво само појединцима). Отуда је овај рукопис дводелан не само по циклусима него и по свим равнима својих уметничких значења, али је зато наш суд о њему један и недељив – објавити!

[%]
Мира Коцић, један од најизразитијих гласова лесковачког песничког круга, својим рукописом Змијарева кћи успешно се огледа и као прозни писац, и то као писац кратке прозе. Овим термином – кратка проза – може се покрити све што срећемо у рукопису Мире Коцић, а у њему су не само кратке приче, које су, свакако, најпознатији репрезент кратке прозе, већ и други, још мањи прозни облици, као што су цртица, слика или легенда, запис или скица...²⁷⁹

Свесна ове разноврсности у погледу форме, а с којом, природно, иду и друге – тематско-мотивске или изражајна – наша ауторка је свој рукопис поделила у две целине, па су се тако у првој нашле кратке приче, а у другој – све остало. Али, композиција рукописа има још један моменат – уводни текст, који можемо да читамо као својеврсни краћи пролог или подужи мото. Карактеристичан је наслов овог текста - „Седам савета путнику или човеков живот”. Сетићемо се неких од ових савета упознајући животне ситуације и преживљавања јунака из прича Мире Коцић. Али њих јунаци прича нису могли да чују, могу да их прочитају само читаоци. Зато, заправо, овај текст можемо да читамо, и зато се он сигурно и налази на самом почетку рукописа, и као „савете читаоцу”, јер шта је читалац ако не путник кроз књигу, а шта је књига ако не самосвојан живот; а читање – живљење? У то тајновито повезивање, па и поистовећивање, приче и живота, читања и живљења, уверавају нас неке од најлепших страница овог рукописа. Такође, то повезивање, проживљавање, па и поистовећивање, али и разилажење, па и сукобљавање сна и јаве, стварног и нестварног, проживљеног и измишљеног, стварности и узлета (како то каже приповедачки субјект у причи „Поимање приче”) веома заокупља ауторку Змијареве кћи. Није се, зато, чудити што је она неколико својих прича или записа посветила уметницима – писцу, те глумцу или музичару, сликару или вајару – и њиховој радости и муци стварања. Али не само уметник већ и сваки други путник кроз живот, или читалац књиге, проживљава исту муку или радост стварности или узлета, свеједно. А путника или читаоца, свеједно, наша ауторка саветује да прихвати разноликост, вишезначност и многобитност и живота и приче, и

²⁷⁹ Димитрије Тасић, *Стварност и узлет*, рецензија, Змијарева кћи, Чигоја штампа, 2002, стр. 87.

један и други пут, и долину и планину, и тишину и звук, и камен мудрости и тајну – знаке на камену.

(...) Овако трагично осећање живота преовлађује у рукопису „Змијарева кћи”, али то не значи да је оно једнозначно, а свакако не и једино. Већ смо споменули и сјај живота, његову лепоту и радост.

Већина прича из првог дела рукописа, које су углавном писане у реалистичком кључу, препознају се и просторно и временски. Просторно – то је Србије: Поморавље са Лесковцем у центру, између Косова и Београда. Временски – то је цела друга половина већ минулог века коју, и на њеном почетку и на њеном крају, обележавају ратови: Други светски и рат на Коосову, са НАТО-бомбардовањем Србије.

(...) И по завршетку рата, и задуго још потом, неки би задоцнели пуцањ, у недужну жртву, подмиривао стари ратни рачун мржње, освете, злобе („Пуцањ”, „Багремово дрво”). Али ни само време између ратова, које је обећавало вечну срећу (јунакиња приче „Изгубљена битка” каже да је „чврсто веровала да гризе(м) свој део вечности), није донело никаквог правог добра. А донело је, рецимо, ’48. годину, која ће разгнати једну љубав, а са њом, заувек, и сваку веру и наду – свеједно: у човека, идеју, отаџбину, Бога... („Изгубљена битка”). Време изгубљене битке је све оно време власти важних другова, председника, секретара, директора, чувара закона („Свађа”), време отуђења и насиља („Сви смо ми убице”), најзад време забрањених књига („Изгубљена битка”). А књига и живот, већ је речено, исто су – ма колико да су и различито. Као што и приповедање Мире Коцић није једнозначано, једносмерно, једнобојно.

(...) Причама из првог дела рукописа, у којима се мешају јава и сан, стварно и имагинарно, живот и илузија, сродне су наравице из другог дела, али све су оне, по своме облику, као што смо већ истакли на почетку, нешто друго: слике и цртеже, записи и скице... У тако краткој и променљивој форми и у сажетом, једоставном исказу потпуно се губе и време и простор, а све оно што би требало да буде фабрула, радња, догађај, лик – даје се у обрисима, назнакама, наговештају, фрагменту...

Бекство у илузију, за нашу ауторку, није тек пуко сањарење, већ готово увек болно, збиљско растрзање између доживљаја укуса празнине стварности и укуса нестварности илузије („Глумац”), или човекова, а посебно уметникова, потреба за откривањем скривене истине („Задовољство”), или досезање немогућег, савршенства („Кларинетиста и проклете уши”). Да ли ћемо погрешити ако кажемо да и наша ауторка иживљава исту потребу за откривањем скривене истине или за досезањем савршенства када своје приповедање сажима у једну слику, са неколико, па и са само три реченице, као у запису „Исповест камена”: „Мрвим се притешњен временом и прозачним бескрајем. Нико ми не верује да је лакше змији која се под мене завлачи. Остаје нетакнута.” Али, као и ова, и друге приповедачке слике Мире Коцић увек су више од саме слике – она је носилац нека метафоре: дечји папирнати змај који пушта отац напуштен

од сина („Разлика’’); или неког симбола: млада мајка са дететом у колицама у цветном парку („Лепота’’); или параболе: кућна змија на прагу који никад не умире, већ само пресвлачи своју кожу, са којом се идентификује вечна нараторка – змијарева кћи, наша ауторка или приповедачки субјект, свеједно.

Оно што је јединствено у тако разноврсном тематском и мотивском кругу, као и у тако разноликим наративним облицима кратке прозе Мире Коцић – то је, свакако, трагично, али изразито хуманистичко осећање света и живота. Наша ауторка слави и брани живот – човека, дивље гуске, багремовог дрвета, па зато само још више тугује над његовом несигурношћу, угроженошћу, крхкошћу, пролазношћу. У аутопоетичној рефлексiji, у завршној причи првог дела рукописа који има и карактеристичан наслов - „Поимање приче’’, наша ауторка каже: „... оно што сам ја хтела, то је да не умртвим живот, већ да га пресадим у ... читаочеу свест. А да ли је прича добра, не знам.’’

%

Наравно, ауторку је увек тешко да зна да ли му је прича добра или не, и када има развијену аутокритичну свест. Наша ауторка је, несумњиво, има, као што нам је показао наведени цитат. Оно што бисмо могли рећи, опет као једну јединствену одлику њеног приповедања, то је да је она све своје тако разнолике приче и друге мале прозне саставе пише чистим и читким језиком, којим гради лепу, једноставну, разумљиву реченицу. Она непосредно говори о конкретном догађају или доживљају појединца – на фону крупних историјских збивања. Са мало речи, тек понеком назнаком, детаљем, речју или сликом, евоцира се крај светског рата, година ’48. или рат на Косову, и цело послератно полувековно раздобље. Па и главни догађаји у причи, рецимо смрт главног јунака – одигравају се без драматизације, и саопштавају директно, без околишења, али свему томе не мањка уверљивост, напротив. Као у оној лепој метафори о рани на грудима убијеног Стојана („Пуцањ’’): „На расцетану сису... могао си пун месец да ставиш.’’

Али и нашој ауторки понегде се отме патетична реч, поетизована реченица склизне у сентименталност, већ сугестивној причи непотребно се дописује наравоученије, дидактичко-моралног карактера. Или, обрнуто, прича остави утисак недовршености, неразумљивости, немотивисаности. Али то су слабости која писац таквог несумњивог дара као што је Мира Коцић може лако да уклони. Зато, и уз њихово местимично појављивање у овом рукопису кратке прозе, Змијарева кћи Мире Коцић представља јадан од највиших домета прозног стваралаштва у Лесковцу данас, које своје одређено, лепо место, може да има и у оквиру савремене српске прозе уопште.

МИРА КОЦИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ТВОЈ ПОВРАТАК

Радујем се твом повратку
Улазиш поражен, пун туђе близине
и немоћи да јој умакнеш.
Успореним покретима одлажеш ствари
и с њима нејасну тугу
која се накупила у једном дану твога живота
и мога чекања.
Чујем како сипи
невидљиви пешчани сат у нама.
И знам: једнога дана кад наиђе
оно последње зрнце,
ниједна рука неће окренути овај сат
да потече из почетка.

ЗМИЈСКА КОШУЉА

Догађа ли се вама
Да сте изјутра шешир,
У подне време,
Увече марамица пуна суза;
Да сте јато, а у јату
Од висина росних и жудње велике
Пресвисла птица која пада?
Реците ми:
Догађа ли се вама да одложите своје бриге
Како бисте лутали шумом,
Како бисте тражили
Змијску кошуљу
За вашу јутарњу преобуку?

ГУБИМ КОРАК

Сви ме сустижу.
С другима корам више не могу да држим.
Не тугуј због тога.
Мисао моја сад је чистија,
А срце воли само оно што је постојано,
Воли само оно што се, у стисци живота,
Може ослонити.
Облак бели,
Црвено сунце на заласку,
Жуте руже на столу,
Саду су пријатељи младих песника.

О НАМА САМИМА

Време је да без слутње
говорим о разлици
између крста у рукама и крста из сна,
о нама самима, у ствари.

Време је да признамо
да смо у метежу пред вратима опустошеног дома
остали голи испред сунца.
Ћутећи дуго, челом смо подупирали
ноћ изнад главе.
Клецавих колена узмицали смо пред срамотом.
У души су нам палили мале ломаче,
а од њих светлост
кроз сваку моју реч се провлачила.

ДУЕТ

Птица штолети над мном
не памти прошло пролеће,
била је млада.
Птица што пева над мном
Не размишља о будућем пролећу,
безбрижна је.
Треба наговорити птицу и мене
да певамо у дуету,
Јер су пролећатако ретка.

ЈУТРО ПОСЛЕ ПРВОГ БОМБАРДОВАЊА СИНКОВЦА

Тек је свануло, а све је већ ту:
Гости које не познајем,
Кораци које не чујем,
Сан у који не верујем,
Гласови које не разумем,
Свеће које не светле,
Ватра која никога не греје.
Комади стакла као да су ми се очи просуле,
Прашина, поамама,
Језа одавде до звезда.
Тек је јутро, а све је већ ту

ВЛАДИМИР КРАСИЋ

I

Владимир (Радомира) Красић је рођен 28. јануара 1943. године у Нишу. Новинар. Завршио Вишу педагошку школу и Школу народне одбране. Књижевним радом је почео да се бави у петанаестој години. Прву књигу песама написао је у шеснаестој години. Објавио је књиге: „Мајска свитања”, 1966, „Марија Михајловна”, 1986. и 1987 године, „Молитва против успомена”, 1986, „Разљубак”, 1988, „Ена из огледала”, 1989, „Жена у плавом прозору”, 1989, „Срце у трку”, 1989, „Црна мачка”, 1990, „Новембар у Београду”, 1996, „Саопштење”, 2001, „Књига о сновима, 2000, „Књига о хороскопу”, 2000, „Убице су дошле с маскама”, 2000, „Позови шифру кавез” (сценарио за филм), „Азра у оку”.

Красић је Удружења књижевника Србије. Оснивач је Радио Новости. Радио је као дописник Радио Београда и ТВ Београд и уредник у Вечерњим новостима. Уређивао многе часописе. Водио је и школу новинарства. Красић је аутор четрдесетак књига и 20.258 наслова у новинама. Добио је 53 награде, признања и одликовања међу којима је Златна значка КПЗ, Октобарска награда Београда и друге награде.²⁸⁰

После дуге и тешке болести, преминуо је у Београду 2008. године.

II

МАРИЈА МИХАЈЛОВИЋ - Недосањани идеал савршене љубави, сасвим новим, необузданим јужњачким жаром заблистао је још једном ових дана издатој, трећој по реду збирци песама Владимира Красића, која носи наслов „Марија Михајловић”. Чиста, скоро побожна књига стихова Владимира Красића огледало је бића обичне жене. Та жена је покретач поетских асоцијација овог поете.

Чак и у послу, у коме нема места за поетичност, енергију црпим увек из истог извора. Идеал жене и нада у нови свет, олакшавају и оплемењују буру детаља, у којим често не видимо ништа, осим њихове баналности. Зато је од писане, много важнија поезија у односу према свету, а тек из тога може да произилази порука за остале.²⁸¹

%

„Песник каже: „Писати за мене значи дисати и даље – живети. Људи се бране на различите начине. Стих је моја одбрана, мој свет и бег, моја потреба. Отиснути се у светове речи значи помоћи себи самом,

²⁸⁰ Лексикон лесковачких писаца, стр. 65.

²⁸¹ М. Ђорђевић, из рецензије збирке песама „Марија Михајловић”

ослободити се душевне стеге и набоја муке кроз једно болно пражњење после којег настаје олакшање. Објавити неписано значи показати себе изнутра, обелоданити слабе тачке, показати свету личну интиму, оголити душу и њене најтананије трептаје, дозволити сваком да те види.”

Ако је исповедионици Владимира Красића књижевна критика ставила по коју замерку на стил, форму и метафору, сасвим је извесно да је његова значајна предност стих сам по себи, што се као прави бисер заискра у контексту песме.

„Може ли неко после толико љубави да буде сам и пуст” или „може ли жена због које живим да буде сама”, или „можеш сва огледала да разбијеш. Ти се, ионако, најлепше видиш у мојим песмама”

А таквих бисера је у „Марији Михајловић” читав прегршт. Прегршт која има готово афористички призвак и самим тим класични карактер. Управо због тога за поету Красића могло би се закључити: док се обраћа Марији Михајловић, својој „чежњивој жељи” и свом „лековитом биљу у Алпима бола”, он страствено каже: „Искидаћу те... лудим”, показујући и потврђујући древну мисао да уколико је човек већи утолико су јаче његове страсти.²⁸²

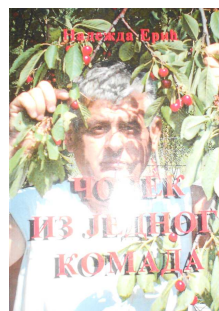
Ш

ЧОВЕК ИЗ ЈЕДНОГ КОМАДА – Поводом именованја за главног и одговорног уредника Радио Новости 3. марта 2000. године на основу одлуке Савезне владе Југославије у књизи „Човек из једног комада” Надежда Ерић, између осталог, пише:²⁸³

„Рођен је 28. јануара 1943. године у Нишу од оца Ратомира и мајке Добриле. Србин. Члан је Удружења књижевника Србије и Удружења новинара Србије. С поносом истиче да је био ученик професора Мирослава Миловановића из Лесковца и Љубе Стојановића из Ниша. О њему, његовом стваралаштву најлепше су говорили и писали проф. др Никола Цветковић и његов пријатељ, песник Раде Јовић. Радну каријеру започео је као оперативац Службе државне безбедности 1964. године. У то време бавио се новинарством и публицистиком.

Почео је као дописник Радио Београда и ТВ Београд из лесковачког региона. Био је уредник свих издања „Вечерњих новости” за југоистучно Србију са седиштем у Нишу, заменик главног и одговорног уредника Борбе, главни и одговорни уредник часописа Будућност, уредник листа Наша реч за младе, заменик генералног директора НИП Борба, директор радио Новости...

Аутор је 53 књиге, 20.258 наслова у новинама, више од 2.000 радио емисија, 275 ТВ прилога, три дугометражна документарна филма, аутор и

²⁸² Верољуб Јовановић, Лексикон писаца, стр. 66.

²⁸³ Надежда Ерић, Човек из једног комада, Књижевна омладина Србије, Београд 2006, стр. 268.

приређивач монографија, излагао уметничке фотографије на пет самосталних изложби.

%

Красић је објавио књиге поезије: „Мајска цветања” (1966), „Марија Михајловић” (1986. и 1987), „Молитва против успомена” (1988), „Жена у плавом прозору” (1989), „Срце у трку” (1989), „Црна мачка” (1990), „Новембар у Београду” (1996) и др. Синови Ратомир и Иван (новинари) снимили су дугометражни филм о Владимиру у трајању од 180 минута. Светлана Шуњевић Илић написала књигу о Владимиру Красићу под насловом „Неухватљиви Владимир” (1999), а Сунчица Мирна Зелић написала књигу, документ, о томе шта је све објављено о Владимиру Красићу под насловом „Песник је мислио на тебе”.

%

Седмог јула 2005. године напунио 40 година новинарског стажа. Прешао у слободне новинаре. Живот га гадно преварио. Издали су га они које је највише волео. Преварили су га они којима је највише веровао. Отели су му Радио станицу коју је сам измислио, нацртао, пројектовао и пустио у погон.²⁸⁴

IV

ИЗМЕЂУ ЖИВОТА И СМРТИ - Песничко лудило Владимира Красића се наставља. Ове године у издању Књижевног друштва „Душко Радовић” из Београда, у размаку од само 30 дана, после књиге „Разљубак”, појавила се нова књига поезије под насловом „Ена из огледала”.²⁸⁵

%

Ова шеста по реду књига је, изгледа, Красићево дефинитивно опредељење да се посвети интимистичкој поезији коју на својеврстан и само њему познатих разлога презентира, опет, у 99 нумерисаних примерака.

Владимир Красић је, ипак, песник по мери живота. То је најлепше рекао Радомир Јовић у једном од предговора Красићеве књиге. И, није га могао боље представити, јер почев од „Молитве против успомена” па све до најновије, шесте књиге, овај поета наизглед лагано покреће, стварајући крхку, питку ултра модерну поезију. То је његово једино оружје.

%

Завичајно одељење Народне библиотеке у Лесковцу обогатило је свој књижевни фонд са две необичне зборке Владимира Красића „Разљубак” и „Ена из огледала” које су се у октобру за само 30 дана појавиле у излозима. Ова библиографска издања Књижевног друштва „Душко Радовић из Београда штампана су у нумерисаном тиражу од 99 примерака.

²⁸⁴ Надежда Ерић, Човек из једног комада, стр. 273.

²⁸⁵ Иванка Стојановић, Радио Лесковац, 22. октобар 1988. *Напомена*: Прилог објављен у књизи Човек из једног комада, стр. 143-148.

У припреми је и седма по реду збирка Красићевих стихова. Окренут жени, богињи и прелепој видарки душе, песник у „Разљубку” слави и једину и своју, а свачију чежљу за недостигнутиим.²⁸⁶

%

После „Молитве против успомена” и „Марије Михајловић”, Разљубак је трећа (од укупно пет) књига стихова Владимира Красића, коју аутор штампа у 99 примерака библиографског издања. Нећемо се бавити одгонетањем тог његовог поступка. Песниково је право да своју књигу сведе на број оних којима је наменио. У „Разљубку”, Красић је наставио да пева о својој љубави према жени. Овога пута она се зове Ена. То је, у ствари, краткотрајна бајка без које би песников живот био нестваран. Красић не пева о срећи, јер је она себична, већ о судбини која је неподмитљива. Његов „Разљубак” је рана коју покушава да сагори на свом срцу.²⁸⁷

V

КЊИГА О ХОРОСКОПУ - „Књига о хороскопу” је књига пуна информација, поучног, забавног, али и јасног указивања да треба разликовати заблуду, празноверицу од наде у боље сутра. У низу сличних књига, ово дело Владимира Красића има своје вредности јер се на једном месту налазе бројни појмови, синтеза и анализа онога што је кроз векове пружало наду у бољу будућност. Красић је томе у знатној мери допринео. То су само од неких разлога ради чега је вредно читати и упознавати се са овим делом.²⁸⁸

%

Владимир Красић је по много чему једна од најзанимљивијих личности савремене лесковачке (и српске) литературе, али и - новинарства. Њему није недостајало ни храбрости, ни упорности да се огледа и то се великим успехом, и у новинарству, али и у књижевности. Наравно, није увек био успешан, али када се његово (по броју) обимно новинарско и књижевно дело посматра из непристрасног угла, оцена би засигурно требало да буде више него повољна. Од свих лесковачких песника, најпре сам упознао Владимира Красића. Био је врло млад; ја ученик Гимназије у Власотинцу. Наша драга професорица Марија Стојановић, која је такође била млада (тек дошла са студија у Београду) понудила нам је Красићеву књигу песама. Не сећам се наслова, знам да сам је дуго чувао и прелиставао. Сад знам да су то била „Мајска свитања.” Све остало је историја!

²⁸⁶ Властимир Вељковић, Богатији књижевни фонд, Тањуг, 30. октобар 1998. *Напомена*: Прилог објављен у књизи Човек из једног комада Надежде Ерић.

²⁸⁷ Јован Кесар, Свакој књизи – нумера, Вечерње новости, 26. јул 1988. *Напомена*: Прилог објављен у књизи Човек из једног комада, стр. 118-119. *Напомена*: О Владимиру Красићу су, између осталих, писали: Мирослав Миловановић, Слободан Марковић – Либеро Маркони, Милован Ђорђевић, Вили Хубач, Бранко Јовановић, Раде Јовић, Верољуб Јовановић, Златко Стевић, Дуда Цветковић, Раде Биочанин, Надежда Ерић, Властимир Вељковић и др.

²⁸⁸ Прим. др Тихомир Јовановић, рецензија Књиге о Хороскопу.

НЕНАД КРАЖИЋ

I

Ненад Кражић (1941, Лесковац, завршио Позоришну академију у Београду). Објавио књиге: *Буђење*, монодрама и драмолет из лесковачког живота, 1981, *Зорка Мантина*, монодрама из старог Лесковца, 1989, *Димитрије, сине Митре*, драма из старог Врања, 1989, Лесковац, време прошло, време садашње, монографија о Лесковцу (коаутор др Живан Стојковић), *Занатство Лесковца* (коаутор др Живан Стојковић). Објављивао у бројним часописима и добио бројне награде.²⁸⁹

Предисторију *Будења*, можда, најбоље показује Ненад Кражић, који и лепо описује стари Лесковац и његове људе у антологијском делу „Како су се заволели и узели Зорка Мантина и Копе Шустер“.²⁹⁰

Ненад Кражић је почетком 2007. године објавио нову, занимљиву књигу о старом Лесковцу - „*Кад су Ветерницом пловили чамци*“.
Промовисана је у Лесковачком културном центру у оквиру Петог салона књига и изазвала велико интересовање Лесковчана.

Прелиставајући лесковачку периодику уочава се његово присуство у готово свим листовима и часописима – од „Наше речи“, „Нашег стварања“, „Лесковчанина“ до „Помака“, где је, од 1. до 22. броја, у редакцији на чијем је челу књижевник Томислав Н. Цветковић.

II

На шаљив начин, Кражић ће бити представљен у књизи професора Живана Стојковића „*Езон у Лесковцу*“ (КПЗ, Лесковац 2002). Ту, у тој занимљивој, шаљивој историји, чак неколико поглавља је посвећено овом хроничару и сликару лесковачког краја. У једном од делова под назнаком, „*Царски ручак*“, пише: „...Једнога дана Жика, Љубиша и Милутин, договоре се да оду код *Неше* (тако су пријатељи звали Ненада Кражића) у кацеларију (био је директор Дома културе у Лесковцу) и да га, како год знају, натерају да части. Имали су и разлоге, јер је Нешина представа „*Зорка Мантина*“ добро примљена и премијерно изведена.

(...) Неша је пристао да их поведе на ручак, али код своје куће, јер је баш за тај дан његова супруга Олга припремила, како је рекао, богат, „*царски ручак*“.

²⁸⁹ Лексикон писца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003.

²⁹⁰ Ненад Кражић, Како су се заволели и узели Зорка Мантина и Копе Шустер, Лесковчанин, бр. 6, септембар 1998, стр. 4.

(...) Коначно је дошао и тај тренутак. Неша је носио велику шерпу и ставио је на сто. У шерпи је била обична вода и уситњен бајат хлеба. Видевши да су његови другови већ видно изненађени, Неша је рекао: „Тачно је да сам вас позвао на царски ручак, али сам заборавио да вам кажем да сам ја сиромашни цар”.

%

У лесковачкој „Нашој речи” (6. јуна 1997. године) објављен је занимљив прилог Верице Баторевић Божовић, која је, потом, уврстила у своју познату књигу „Живот пише приче” (Удружење писаца Лесковац, 2001) под назнаком „Лесковачки ствараоци – где су, шта раде” и насловом „Ненад Кражић: Пишем и сликам”: „Ненад Кражић је веома дружељубив човек. И када му је тешко неће вам то рећи. Напросто, сваки контакт и сусрет са људима повод је за њега да се нашали, да у друштву створи добро расположење. Рођен је у Лесковцу 1941. године. Његова породица у Лесковац је дошла 1826. године из околине Битоља, а деда по мајци Светозар А. Тасић, брашнар, био је кмет, сарађивао са Јованом Дискићем, био је социјалиста по убеђењу, комунистички кмет, како то Неша данас, уз осмех, каже у време комунистичке општине у Лесковцу почетком двадесетих година овога (XX века).²⁹¹

Ненад је завршио средњу текстилну школу у Лесковцу а на Позоришној академији у Београду завршио је 1965. године одсек организације. Но, по завршеном факултету, десетак година ради у просвети, предаје музичку и ликовну уметност, а потом је био секретар КПЗ, директор Дома културе, уредник драмског програма у Дому културе, директор биоскопа...

-Највредније текстове написао сам у најтежим тренуцима. Године 1980. имао сам, наиме, тешку саобраћајну несрећу чије последице и данас осећам. Лежао сам у болници на Бањици и када сам најгоре прогурао, почео сам да пишем. Написао сам „Зорку Мантину” и „Копета Шустера” – прибележила је ауторка књиге „Живот пише приче”.

Од тада Ненад Неша Кражић непрестано ради, пише и слика, а 1995. године, уз Томислава Н. Цветковића, Владимира Красића и Николу Цветковића, увршћен је у едицију „Ко је ко” (ту су се нашли, између осталих, и најпознатији ствараоци југа Србије).

²⁹¹ В. Баторевић-Божовић, Живот пише приче, стр. 220. -Знате како сам почео да се бавим сликарством? Лепо сам цртао још у средњој школи, највише сам радио карикатуре. А онда сам дошао на идеју да те карикатуре „фарбам”. И да знате, није било лоше! Ја се и у својим књигама и драмским текстовима највише бавим прошлошћу Лесковца, па се, док пишем, јавила потреба да стари Лесковац и визуелно представим. То је било успешно и ја сам се обрео и у сликарским водама. Верујте, људи ми траже слике. Сви они који воле Лесковац онако како га ја видим и представљам – казао је Ненад Кражић познатој новинарки „Наше речи” Верици Баторевић Божовић.Скроман - тако га познају његови пријатељи - Кражић каже: Шта сад радим? Верујте, размишљај како да објавим написано. Ја нећу да кажем за себе да сам писац, али пишем и то је моја духовна потреба... У мом свету сам после 22 сата, а мој свет је смештен у простор „два са два”

Ш

БУДЕЊЕ - Прву књигу „Будења” са три дрмска текста - „Зорка Мантина”, „Копе Шустер” и „Драмолет” – дуо драма са два лица, Ненад Кражић објавио је 1981. године.

Драмски текст „*Димитрије, сине Митре*” објавио је 1989. године Историјски архив. Туристички савез општине Лесковац издаје књигу „*Време прошло-време садашње*” (у коауторству са професором Живаном Стојковићем). То је мала монографија Лесковца, са сликама и илустрацијама. Кражићу је „Наша реч” (1991. године) објавила „Зорку Мантину”, Историјски архив (1996. године) објављује заједничко дело Н. Кражића и Ж. Стојковића „*Занатство у Лесковцу*”.

%

Књига „Будење” (монодрама и драмолет) Ненада Кражића писана је, ако се не варамо, кад се аутор опорављао после једне саобраћајне несреће и објављена 1981. године када су пристигле „најлепше године”. Из лепо опремене књиге (по формату и изгледу најоригиналнија међу лесковачким писцима) дознајемо да је свечано промовисана у Дому културе „Стари град” у Београду, 17. децембра 1981. године.

Зналац лесковачког говора, аутор „*Раскалашних киша*”, Јован Јоца Михајловић, који пева „*Сад, самоћама спојени ћутимо у мраку./ Далеко, смех нечији ори се раскалашно*” о Кражићевом „Будењу” пише:

„Ненад Кражић, аутор књиге „*Будење*”, писане лесковачким говором, и лепим стилем пуним народних изрека и пословица, у двама једночиним монодрамама (једна за жену, друга за мушкарца) и дијалошким драмолетима даје пластичну слику старог Лесковца с почетка нашег (XX века) и између два светска рата.

%

Свуда, у лику избирачице Зорке Мантине, и у договорима Копета, шустера, и у вереничкој предигри и брачним Колетовим и Биљаниним искушењима, аутор књиге Ненад Кражић вешто и допадљиво приповеда, заплиће и разрешава ситне људске зађевице, али и вечите теме – физички, психички, морални и друштвени опстанак.

Наоко сличне и обичне животне истине у Кражићевим монодрамама и драмолетима, казане уз досетке, метафору или дубоку мисао, засмеју нас, замисле и неодољиво привуку. Коначно, монодраме и драмолет књиге „Будење” јесу буђење многих Зорки, Копета и дргих Лесковчана, заправо њихово ослобађање од стега патријалшког живота и пут ка подизању друштвене свести и емоционалном и интелектуалном богаћењу људи.”

У некој врсти предговора „Будења”, читамо и оцену *проф. др Момчила Златановића*, великог znalца народне књижевности и обичаја југа Србије:

„Ненад Кражић до присности познаје дијалекатске особености лесковачког говора. Поред тога, зналац је и многих локалних пословичких поредби и израза. Њих је изванредно уткао у монолог и дијалог и тако потпуније и реалније дочарао староградску лесковачку средину. У једночинки „Зорка Мантина” , у монологу, дат је верно и сочно лик девојке удаваче из старог Лесковца. Драмолет „Нек иде и јуже” је такође занимљива слика из живота у старом Лесковцу. Које је из саме лесковачке занатлијске средине. Сав је у пунобојном ликалном колориту.”

%

У којој су мери „реалан свет” и овај из драматуршке обраде у дослуху? На то колико једноставно, важно питање, одговор као на длану, на неком брисаном простору, нуди сам аутор. Он пише у поглављу „Реч аутора”:

„Стара грађанска занатлијска и патријархална породица оптерећена традиционалним и конзервативним погледима на живот, на однос према човеку у друштву носила је, ипак, у својим недрима искру, један пламичак, буђења и једно трзање које је представљало благу наду за боље и сигурније сутра. То буђење (или како би Лесковчани рекли БУДЕЊЕ). Испољило се, пре свега, у људима који су поседовали интелектуалну, а наравно, и образовну предиспози цију. Да није тих искри друштво би тапкало у месту. То су у књизи Зорка Мантина и у блажој форми Које шустер. Они говоре својим језиком али мисле својом главом, не као њихови суграђани. Њихово буђење – буђење је искричаво и нековенцијално. У тексту књиге наводе се аутентични лесковачки надимци за које су везана измишљена имена. Све је плод замишљене приповедачке конструкције која је, додуше, уоквирена могућим варијантама приказивања ситуација и догађаја људи лесковачког менталитета. Према томе, свака сличност са знаним именима и надимцима је случајна.²⁹²

%

Ненад Кражић објављује приче и драмске игре у „Нашем стварању”, „Освиту”, „Градини”, прокупачком „Току” и другим листовима и часописима. Његову популарну „Зорку Мантину” прва је интрепретирала Милка Газикаловић, а потом Весна Анђелковић... Ненад Кражић, рекли смо, интензивно се бави и сликарством, а његово интересовање је усмерено ка – старом Лесковцу.

²⁹² У књизи „Будење” (у делу „Реч аутора”), Кражић даје следећу напомену: У току писања и довршавања књиге, знатно су ми помогли другови и пријатељи Живан Стојковић, Томислав Цветковић, Хранислав Ракић, Владимир Величковић, Љубиша Антић, Бранислав Литрић и Милан Ђермановић, који су својим зналачким и конкретним примедбама на језик и стил битно утицали на коначно уобличавање текста. Поред ваљано обављене рецензентске дужности, друг Јоца Михајловић, изузетан познавала лесковачког говора, обавио је и нарочите лекторске интервенције. Добрамерна и пријатељска интервенција професора др Момчила Златановића учинила је, такође, да књига добије коначну верзију монодраме и драмолета.

IV

ИЗ СТАРОГ ЛЕСКОВЦА – Између два рата у Лесковцу су радила три биоскопа: биоскоп у хотелу „Костић“, биоскоп „Корзо“ и биоскоп „Славуј“. Најагилнији и најнапреднији у рекламирању својих биоскопских представа био је Драги „Славуј“, власник биоскопа „Славуј“. Генерална реклама његовог биоскопа била је са употребом магарца који је на леђима носио паное на којима је писало: „Само је не идем у биоскоп Славуј“. Магарца је, наравно, водио градом костимирани човек који је, такође, својим изгледом скретао пажњу пролазника. И за филмове који су му били на репертоару Драги „Славуј“ је смишљао рекламе. Филм „Синг-синг“ је рекалмирао је на тај начин што је плаћеног човека костимирао као робијаша, везаног у ланце, и тако прошетао градом у шпедитерским колима. Прича се да је досетљиви Драги офарбао две фудбалске лопте црном бојом које је требало да представљају робијашке кугле.

(...) И кад публика уђе у салу и заузме своја места на дрвеним столицама и клупама у партнеру и невеликом балкону пре почетка представе појављивао се газда Драги да поздрави публику, да каже неколико речи о садржају филма и тешкоћама на које је наилазио при набавци филма:

-Драги и поштовани посетиоци, добро дошли у ваш биоскоп! Ви, који сте писмени, и прочитали сте у наш „Лесковачки гласник“ о чему се ради у филму што ћемо вам да пуштамо, али неје на одмет да и ја кажем (чита): „Филм „Лажни супруг“ је сто одсто немачка тон перета пуна песама и музике акције и модерног спорта...“

...Да вас обавестим и то да ускоро намеравам да монтирам најновији пројекциони апарат, који дозвољава и слабо писменим посетиоцима лако читање натписа филма.

И на крај да замолим да је у мој, хоћу кажем ваш биоскоп, забрањено семке грицкање, безобрано фатање и...

Е, сад мож почне филм. Мајстор Влајче, омцај га. Фала!²⁹³

%

Према подацима које износи Сергије Димитријевић 1952. године у књизи „Грађа за проучавање Лесковца и околине“, први мотоцикл виђен је у Лесковцу 1910. године, први ауто 1911, први рентген 1924, први радио 1925. године. Можда највише интересовања изазвао је грамофон који је у Лесковац донео лесковачки авантуриста Јован „Портартурац“ 1905.

²⁹³ Ненад Кражић, Лесковачка разгледница – „Биоскоп „Славуј“, лесковачке новине „Тачка“, бр. 5, година I, 13. Фебруар 2006, стр. 8

године. Поводом тог догађаја бележимо коментар. Испред хотела „Круна“ много света, да чују грамофон.

-Спиро, па неке ђаволије донеја Јован из бел свет!

-Неће све овој на арно да искочи.

-Неће, неће. Куде ли су се слте тој сакрили, па појев. Тој су неки малецки људи у туј ђаволску кутијетину, а глас ги искача на трубу.

-Дошло последње време.

-То је, бре, грамофон, умеша се газда Лаза. - Преко плочу се преноси глас и музика на трубу. Тој су измислили светски научници.

-Ти па, Лазо, све знајеш. Мож бит лично познаваш тога научењака што га измислија па си дошеја да ни држиш предавање од тој?

-Не знајем ја никаквог научењака, слте сам овој што свира и пева што се вика грамофон видеја кд см бија у Беч и Пешту у набавку.

-Па што га ти неси донеја, него си чекаја да га Јова „Портартурац“ први донесе. Неси мож бит имаја ситнину да га купиш! Тој ли је?

-Мож бит см га и ја купија, ал ете ти неси имаја време да наврнеш куде мене да ти га показујем. Ја га не износим у чаршију да се народ лези.

-Уууу, тој ти верујемо слте још да не одведеш дом па ће видимо све.

-Несам те ни викаја, нит ћу те викам. Мој грамофон – моја работа. И, мајстор Спиро, ако не верујеш промај се на предвече поред моју кућу ће чујеш музику из мој грамофон. Ја ћу га турим у авлију.

-Знајем, знајем, газда Лазо: на сваки пет паметни један се рађа!

Да ли је газда Лаза стварно имао грамофон или не то никада није утврђено, али је ипак код својих саговорника створио сумњу и изазвао знатижељу. Те исте вечери 1905. године испред газда Лазине куће окупило се много света очекујући музику из грамофона која никако није допирала до њихових ушију.²⁹⁴

²⁹⁴ Ненад Кражић, Лесковачка разгледница „Први ауто, рендген, радио и грамофон“, лесковачке новине Тачка, 27. фебруар 2006, стр. 8. *Напомена:* У лесковачким новинама „Тачка“, које су излазиле недељно (или два пута месечно), Кражић је присутан готово из броја у број. Први број Тачке појавио се 26. децембра 2005, а последњи 26. фебруара 2007. године. Кражић је објавио следеће прилоге: „Мајсторско писмо“ (13. март 2006), „Комшијско пецкање“ (27. март 2006), „Првенство чиновништво“ (10. април 2006), „Лесковачки ероплан“ (24. април 2006), „Предавање од брак“ (8. мај 2006), „Украдени амрели“ (27. мај 2006), „Јавно купатило“ (5. јун 2006), „Енглески нужници у Лесковац“ (19. јун 2006), „Лесковачки срмлак“ (3. јул 2006), „Машина за прање веш“ (17. јул 2006), „Кам ги три“ (31. јул 2006), „Банане у Лесковац“ (14. август 2006), „Флизура буби копе а ла гасон“ (28. август 2006), „Скопљанско позориште гостује у Лесковац“ (11. септембар 2006), „Буретови ђевапчики“ (25. септембар 2006), „Царски ручак“ (6. новембар 2006), „Кркалуци лесковачких ловија“ (20. новембар 2006), „Случај с лед“ (4. децембар 2006), „Лепи манири модерних игара за Нову годину“ (18. децембар 2006), „Барјактар Стевана Дечанског у Лесковцу“ (15. јануар 2007), „Направили уговор сас Турци“ (12. фебруар 2007), „Мират порушио двор Југа Богдана у Лесковцу“ (26. фебруар 2007. године. То је био и последњи број „Тачке“ у коме је објављена информација да је изашла књига Ненада Кражића о старом Лесковцу „*Кад су Ветерницом пловили чамци*“ (26. фебруар 2007, стр. 8).

АНИЦА КРСТИЋ

I

Зовем се Аница Крстић. Имам 12 година и велику породицу. Живим са мамом, татом, два брата и три сестре. Моје село се зове Добротин. То је у околини Лесковца. Рођена сам 8. јануара 1995. године у 21 час, као прво дете у породици. Тада сам имала четири и по килограма. Са пет месеци сам почела да говорим. Са десет месеци сам почела да ходам. Са пет година сам већ научила да бројим и пишем, а са пуних шест сам зала „*много тога*“. Своје прве песмице сам почела да пишем када сам пошла у први разред основне школе. Многе сам поклањама друговима и драгим рођацима. А сада, своју прву збирку, желим да посветим свима. Наравно, захваљујући својим спонзорима, добрим људима који су хтели да ми помогну.²⁹⁵

%

Збирку песама „*Први кораци*“ Аница Крстић објавила је 2007. године (Филекс, Лесковац).

II

П**РВИ КОРАЦИ** – Аница Крстић има дванаест година а граница детињства је четнаест година која се индивидуално протеже на једну или другу страну. Тај период се описује као корен човековог живота, бољи и праведнији свет од сваког другог света, дивни свет игре, сна и хумора.²⁹⁶

У збирци песама „*Први кораци*“ Анице Крстић доминирају ведре боје, игре речима и олако разумевање ствари и појава. Као биће деликатне менталне структуре (она је још дете), разуме свет на себи својствен начин, по законима другачије логике:

*„Ласта лети
и песме се сети*

Жаба скаче к’о прваче.

*Кит плива
ко Попајева Олива.*

²⁹⁵ Биографија, Аница Крстић, Први кораци, Филекс, Лесковац, 2007. стр. 48.

²⁹⁶ Реч уредника, Аница Крстић, први кораци, Филекс, Лесковац 49-50. *Напомена:* уредник издања је Радислав Филиповић.

*Пингвин на јужном полу
пије кока-колу.*

*Миши жели сира
док у гајде свира.
На крају миша
поједе мачка.
и, тачка.*

(Живот)

Игра је за Аницу нужност, она је аутентични вид њеног живота, који је у складу са њеним интелектуалним и телесним моћима. Тачно је да дете као стваралац или онај ко бележи своја осећања, стања и збивања у великој књижевности не може да „носи“ велика збивања и прича велике фабруле. Представа света у дечјим очима знатно се разликује од оне коју има одрастао човек. Та представа је свакако сиромашнија, али је чулно много чистија, неоптерећена искуствима сазнања. Природна несразмера између дечје рационалности и његовог интересовања најчешће је покретач дечје маште, а она, опет, утиче на развој дечје мисаоне способности:

*„Када би снег био од чоколаде,
шта би деца могла да раде?
Само би се најела,
и сита би спавала.*

*Кад би Снешко био
ко ладолед торта,
да л' би био велики ко кућа?
Граја би око њега била немогућа.*

*Снег би волели
и стари и млади,
па не би било глади.*

*Ал снег је
само од воде,
и шта да се ради?
(Снег)*

Оно што ми преостаје, то је да Аници, младој песникињи, пожелим још доста овако лепих књига као што је ова, док ову срдечно препоручујем читаоцима.

АНИЦА КРСТИЋ- ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

АЗБУКА

Азбука је дело великог човека,
и трајеће до века.

Ум је његов бистар био
и српство је прославио,
и велико благо оставио.

Не могу да замислим
шта би било да он није
наша слова измислио.

Како би се снашли
Да ли би се разумели
ил' би били к'о Кинези!

Имали би много слова,
много мука и проблема.
Вук је био вредан славе,
нек' то Срби не забораве.

ПРВИ КОРАЦИ

Прво пузи тамо-амо,
да упозна терен само.
После корак-два
и бум,трас, тра-ла-ла!

Онде опет из почетка,
да је види њена тетка.
После још пар корака лагано
док сви навијамо.

Исто сутра, полагамо,
собом корачамо.
Осмех сија с лица,
проходила моја мала сестрица.

Сви смо срећни.
Љубимо је само
док се она важна прави
и шета, да не заборави.

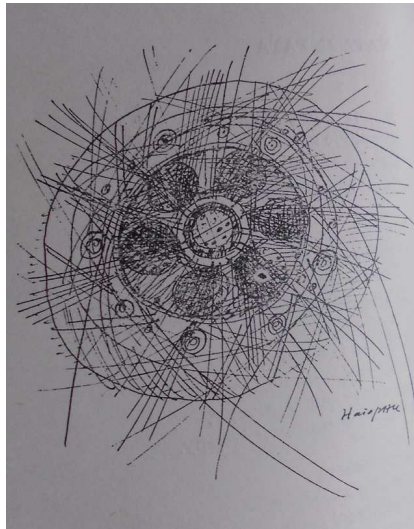
ШТА НАС ЧЕКА

Пољубац снагу љубави даје,
и то треба да се зна.
Пољубац није тра-ла-ла,
и није нека шала.

Пољубац полако губи моћ
јер убрзано живимо,
и увек некога
за нешто кривимо.

Шта нас чека!
Ко то може рећи!
Време је да се стане
или стижемо у кобне дане.

Па нико неће волети,
и нико неће љубити,
и сви ћемо полако
себе убити!²⁹⁷

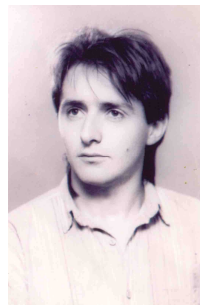

²⁹⁷ АНИЦА КРСТИЋ - Аница Крстић, ученица, у 12 години (2007) код Филекса објавила прву збирку песама *Први кораци*. Рођена је у Добротину, код Лесковца. 1995. године, а прве песмице почела је да пише када је пошла у први разред.

НЕБОЈША КРСТИЋ

I

Небојша Крстић рођен је 1963. године у Лесковцу, а живи у Великој Грабовници, код Лесковца, где је и завршио основну школу. Гимназију је учио у Лесковцу и стекао звање организатор програма и културно-уметничких манифестација. Дипломирао је 1985. године на Филолошком факултету у Скопљу, на Групи за југословенску књижевност и српски језик. Исте године почиње да ради, најпре у више школа у општини Медвеђа, а од 1991. у истуреном одељењу ОШ “Славко Златановић” у Оруглици. Крајем осамдесетих прелази у основну школу у Великом Трњану. Постављен је за директора Народне библиотеке 7. фебруара 2001. године, а разрешен дужности 4. децембра 2002. године.²⁹⁸

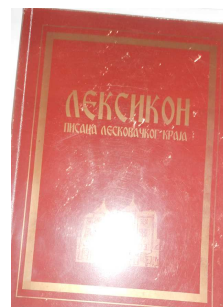
Објављивао у часописима и у заједничкој збирци „Глубочица између обала“. Члан је Књижевног клуба Глубочица.²⁹⁹

Године 2008. Крстић је објавио збирку песама „То код нас не може да буде“.

II

ТО КОД НАС НЕ МОЖЕ ДА БУДЕ - Стихови који су пред вама представљају збир мојих импресија у неколико последњих деценија, почев од 1982. године па све до данашњих дана. У оквиру ових корица поделио сам их у четири циклуса, а све се могу подвести под једним – издајство.

Никада нисам планирао да издам све оно што је, у већини резултат мојих младалачких жеља, надања и страдања. То стваралаштво сматрао сам својом великом тајном и оно што сада чиним зовем истим именом као и онда. Управо због тога најобјективнији назив био би управо „Издајство“.³⁰⁰

Небојша Крстић је песник неоромантичарске провенијенције и треба га сагледати у том светлу. Његово песничко дело је расадник лирске бујне вегетације, али и епског замаха. У том делу бујају строфе крцате најузвишенијим људским осећањима и чистом, непатвореном хуманистичком мишљу. Све је код Небојше Крстића од овога света,

²⁹⁸ Небојша Крстић, Легат, званични сајт Народне библиотеке „Радоје Домановић“, Лесковац.

²⁹⁹ Небојша Крстић, Лексикон писаца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003.

³⁰⁰ Небојша Крстић, Уместо предговора, То код нас не може да буде, Филекс Лесковац 2008, стр. 3-4.

човеку блиско и драго, разумљиво, читљиво. Његови стихови се пресипају из строфе у строфу, из песме у песму као река понорница у свом, само свом кориту. И то је он, свој на своме, нису му страни савремени песнички узлети, али он није човек од овога века, већ своју песничку кулу гради на неким старим темељима. Песнички субјект одриче свој песнички ауторитет, али не крије да тражи утеху у поезији. Она је његово последње прибежиште, увир и утеха. Несрећна љубав је код Крстића равна смрти. И као што је казано, песнички субјект нам имплицитно говори да је *Човек другог века и дете романтизма*, а Небојша Крстић песник неоромантичар. Он жели да се врати вековима дражим. Необузданог лирског темперамента, али не без епске потке, он пева свој светски бол, бол од векова.³⁰¹

(...) Крстићева љубавна лирика плени богатством свежих, непроверених осећања и буди у нама емоције које нису у супротности са разумом. Све је овде чисто, ефемерно и невино: и љубав, и пркос, и срећа и несрећа. Песнички субјект воли и то му, поручује он, нико забранити неће. Може се слободни рећи да је Небојша Крстић песник осећајне лирско-епске снаге, песник свеколике љубави и помирења међу људима. Иако је врстан познавалац теорије књижевности, Небојша Крстић песме није поделио на циклусе. Определио се за тематске целине, за јединствене просторе без значајних семантичких разноликости, са насловима: Издајице успомена, Свак је рођен за по једном мрети (родољубиве); Издајице снова, Оно што живи не умире и Бол оправдава постојање (неколико рефлексивних и љубавних песама).³⁰²

(...) Није слабост рећи своја осећања. Песнику, као и сваком живом бићу, важна је особа, жена, која ће га унутрашњим импулсима инспирисати, чију љубав може да записује и без слова. На ветровима лирике лелуја се његово срце препуно жара.

*Он ће се можда
И звати као ја,
Само се једно сигурно зна,
То нисам и нећу бити ја.
(То нисам ја)*

Раскошни стихови говоре, као звоно на узбуну, да постоје и неуспешне страсти.

*Лепо је било,
Добро је било,
Док нисмо знали
За женске чари
(Женске чари)*

³⁰¹ Јовица Стаменковић, рецензија, То код нас не може да буде, Филекс Лесковац 2008, стр. 104-105. *Напомена*: пренета комплетна рецензија.

³⁰² Станко Ђорђевић, приказ збирке Небојше Крстића То код нас не може да буде, Филекс, Лесковац 2008, Помак, Лесковац, број 49-50, јануар-јун 2010, стр. 45.

*Враћају се у прошлост,
У свет мојих снова и жеља,
У свет мојих бродолома.
(Авети)*

(...) Песник Небојша Крстић, емоционално зрео, бурно је проживео свој песнички живот. Сасвим је јасно да је имао изворе личних осећања, изворе из којих је маштовито, непосредно обрадио самога себе. Из тог богатства лирских тема, из тих извора, без романтике, налази опстанак у реалном свету, са људским сновима. Његов поетски систем проналази простор у коме је она. Он је види, али не открива „*нејзаже њене душе*“. Он је осећајно додирује. То не скрива. Мисли су реалне. Сентиментална тајанственост пулсира једновалентно. Део истине остаје за читаоца. Морамо схватити да песник тражи искрено-емотивни однос са њим.

*Сви ветрови вију моје туге,
Где су зраци оне дивне дуге!
(Ветрови туге)*

*И исам сунце без топлих зрака,
Само ме прате ветрови мрака.
(Ветрови мрака)*

У слободи личног, заљубљеног ја, има рефлексивних мисли. То је једна значајна тематска целина. Лирски говор проналази инспиративна расположења. Лирски израз имају и интелектуално и емотивно. То је, заправо, оригинално у овој поезији. Та кретивна реч је ауторова душа. жена је само инспирација. Тада се гранично додирују љубавна и рефлексивна осећања. Читалац дознаје да су песника заливале хладне и топле раскалашне кише! То је рална потка.

*Очи су ти извор живота,
Лице ти је ко пролећно цвеће,
Усне су ти ко пламен румени,
Осмех ти је немиран ко море,
Срце ти је искрено и драго.
(Закопано благо)*

Жена је је у једном доста неодређеном времену. Он не прихвата сваку жену.

*И за себе песме тишем
С вама само ваздух дишем.
(Странац)*

Жена, човекомученица, јесте владарка личне лепоте. У овим песмама жена је естетска слика, поетски запис. Глас те жене се не чује. Небојшино ткање смислености, тражење топлог женског даха, није неоромантизам. Ова поезија јесте успон песничког света. У њој је све, јер и у песнику је све. Писац је кренуо од извора и корачао до увира. Надахнуто, колорним пејзажима, дао је свој портрет жене.

У песниковом памћењу су две жене, неверна и верна. Он је са обема. Песниково болно осећање због изгубљене нежности јесте премостиво, јер утиче на разрешење лирског тока мисли.

*Бескрајне снове имам,
Дечју бујну машту,
И као свако биће
Имам своје идеале
Због којих морам даље
(Огледало душе)*

Многе песме јесу „живо ткиво“ јер је поетски говор биографски. Буре и олује красе поетски живот.

У песмама: Грех, Зашто себи судити, Признање за одликовање и другима, песник је човек, чије „око све види“, „ухо све чује“.

*Човек
Највећи бог
Најјачи кад воли
најсрећнији кад је вољен,
Најнесрећнији кад није вољен.
(Човек)*

Душко Радовић је рекао: „Ко уме да воли, не треба ништа друго да ради.“

Небојша Крстић, као даровити писац, стваралачком маштом и лингвистичким знањем, слави песму као бит личног живота.

Језик ове поезије је животан. Реч по лексичким законима има моћ поетске светлости.³⁰³

³⁰³ Станко Ђорђевић, приказ збирке Небојше Крстића То код нас не може да буде, Филекс, Лесковац 2008, Помак, Лесковац, број 49-50, јануар-јун 2010, стр. 45.

НЕБОЈША КРСТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПОСЛЕДЊА СТРАНА ЗИДА

Ја ћу сам и без икаквог стида,
Подићи још једну страну зида,
И у том оквиру вечите ноћи,
На пут снова без повратка поћи.

Ставићу делове тела свога,
У темељ здања последњег мога,
Да ме упамте сви по делу том,
На овом свету суровом, злом.

Окове себи по мери кујем,
Не желим више ништа да чујем,
Остаћу вечно иза тог зида,
Кад нисам светло ничијег вида.

Ако ли неко дође до њега,
Видеће здање слабићког бега,
И у круг га радознано проћи,
А унутра ући неће моћи.

Тајне тог здања унутар зида,
Остаће веће но пирамида,
И сви они који су градили,
Неше знати шта су урадили.

То су ми задње људи зидали,
Сви они што су мене издали,
На оној страни где могу проћи,
Ја ћу њима највише помоћи.

КЛЕТВА

Да имаш,
Да мислиш да имаш,
А да немаш,
И да знаш да немаш.

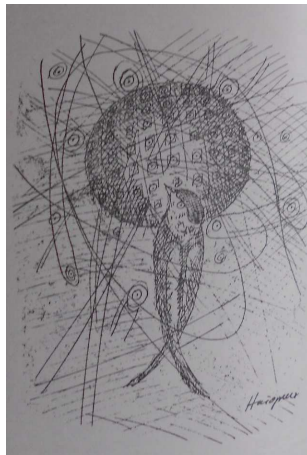
Да волиш,
Да мислиш да волиш,
А да не волиш,
И да знаш да не волиш.

Да желиш,
Да мислиш да желиш,
А да не желиш,
И да не знаш да не желиш.

Да се смејеш,
Да мислиш да се смејеш,
А да плачеш,
И да не знаш да плачеш.

Да осећаш срећу
Да мислиш да је срећа,
А да је туга,
И да не знаш да је туга.

Да ме заборавиш,
Да мислиш да си ме заборавила,
а да ме памтиш
и да не знаш зашто ме памтиш.

ЖЕНСКЕ ЧАРИ

Добро је било, другови стари,
Осећања својих бесмо чувари,
Лепо је било време наше,
Срца нам само за срећу знаше.

Лепо је било, другови моји,
Сећање само сад још постоји.
Волели смо све што деца воле,
Живот нам није стварао боли.

Добро је било, другови стари,
Док нисмо знали за женске чари,
Лепо је било дечачко време,
Сад у срцима носимо бреме

ТО КОД НАС НЕ МОЖЕ ДА БУДЕ

Способни и моћни у немоћи,
Господари свих наших поноћи,
У срцима наду да пробуде –
То код нас не може да буде.

Зато што ништа код нас немају,
Суморну нам стварност спремају,
А и када имају нешто да понуде –
То код нас не може дабуде.

Траже, отимају, узимају и лажу.
Истину онако, тек понекад кажу,
Али да мало захвалности понуде –
То код нас не може да буде.

Смишљају преваре, мржњу сеју,
Врелином мржње, душу греју,
Уместо да себи опрост понуде –
То код нас не може да буде.

Спремни да се свете и прете,
У похлепности високо лете,
Да љубе ближњег и љубав нуде –
То код нас не може да буде.

Да се сете прошлости свете,
Будућност наша, без ње, пролете,
Они се над њом као деца чуде –
То код нас не може да буде.

Да се сви људи љубе и грле,
Да као браћа у загрљах хрле,
Да човек човеку човек буде –
То код нас не може да буде.

И овим речима судиће људи,
Онако како се код нас суду,
Речима истине или заблуде –
То код нас не може да буде.

Неће хтети да погледају шире,
Ма неће хтети чак ни да завире,
Да би могли с љубављу да суде –
То код нас не може да буде.

Стиховим мојим њихов подсмех,
Мени је главни животни подстрек,
Они једино знају тако да суде –
То код нас не може да буде.

ДАРИНКА КРСТИЋ

I

Даринка Крстић рођена је 1952. године у селу Зли Дол, општина Босилеград. Ради као професор. Књижевни рад: „Ветрови завичаја” (КК Глубочица, Лесковац 2001).

Објављивала у збирци „Глубочица између обала”. Објављивала песме у часописима Мост и Братство, на бугарском језику у Босилеграду. Члан је КК Глубочица – Лесковац.

Добила је више похвала, књижевних награда и признања..

II

ДАРИНКА КРСТИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПУСТИТЕ МЕ

Куда ме водите везаних очију?
Одвежите их да таму сакрију,
Пустите ми руке нека грле дан
Ви , који на перону неба гасите плам.

Где бејасте, док волех лепоту света
Ви, што не стижете на јутарњу молитву,
Вама се храма врата затварају,
Нема за вас милости у његовом сјају.

Оставите ме овде на углу наде
Да просјак будем без пружених руку,
Да се смејем и кад болело буде,
Да на пијаци времена минуте купујем.

Пустите ме, да између обала испијам јутра,
У колевци немира за успаванку молим.
Ви, од камена тврђи.
Пустите ме да постојим , пустите да волим!

ТРАГОВИ

Трагови ка дому остарелом,
Стопала разних година,
Трагови опанака ношених,
Кошуља изношених.

На стази трагови детињства,
Скривени снови,
Трагови младости
У сенци остарелих кленова,
Поток суза у пресушеној долини.

Трагови старости препознатљиве,
Листају странице новог времена,
Урезане дубоко у венама,
Трагови бола у души осликани
Сетом новом обојени живе,

Трагови опустеле њиве,
Оштрих српова, уморних косача,
Колибе пастирске
над уснулом петровачом.
Откуцаји срца трагови.

Трагови у њој и јему
Из љубави створени,
Новим путевима вођени,
Дарује их нове време,
Савија живота бреме.

Трагови,
То су риме ове,
Речи из душе болом коване,
Стазе пређеног поднева.

Трагови твоји на лицу моме,
У твоје ходу,
У твоје гласу.
Трагови ратова душе ове
У твоје гласу.
Трагови.

ТРЕН

Из чије чаше испијаш ноћас
Док жедна пустињом лутам
За кап,
За само једну кап?

У чијем пролећу удишеш свежину
Док свела по пропланку трагам
За цвет,
За само један цвет?

На чије груди одмара ти душа
Док уморна призивам сванућа
За трен,
За само један трен?

МИ

Ми,
Који гладне хранимо
Без хлеба остајемо.

Ми,
Који жедне појимо
Без капи смо сами.

Ми
Који голе облачимо
Без кошуља идемо,

Ми,
Који безомне домимо
Без домова смо.

Ми,
Који бесрамно волимо,
Срамно умиремо.

САМА

Шкрипе врата од руке немоћне,
Полако отвара се порта,
по камењу кораци спори,
глас нечујни, неко говори.
Мајка , што године носи,
У самоћи чека Петрове пости,
Гледа даљину, у пут што води,
Дали је неко јутрос походи.
Никога није, прашина се диже
Од ветра јаког што носи време,
Високо гарван граче и кружи,
Кратке су ноћи, а дани дужи.
Дочека зору без сна дубока,
Полако пали лампу крај стола,
Гледа кроз стакло, долазе јутра,
Сама је данас, сама и сутра

ИЗАТКАЛА САМ ЋИЛИМ

Изаткала сам ћилим
Од боја зоре
И боја сванућа,
Од боја росе
И осушених трава,
Од боја магли и снегова,
Изаткала сам ћилим
Од успомена,

Трепере боје
Пред очима у сенци,
Прекривене једном,
Нестају у тами,
Сливају се нити од конопља
Испредене тугом.

Изаткала сам ћилим
Од боја дуге,
Од успомена,
Од нити туге.³⁰⁴

³⁰⁴ *Напомена:* песма „Изаткла сам ћилим“ награђена поводом јубилеја Народне библиотеке у Димитровграду.

ЉИЉАНА КРСТИЋ

I
Љиљана Крстић, професор и песник, рођена је и живела у Београду. Основну школу завршила је у Лебану, средњу школу и Учитељски факултет у Врању.

Своју поетску личност формирала је од детињства објављујући своје радове на конкурсима и у заједничким збиркама. Прву заједничку збирку објавила је у средњој школи и од тада добитник је многих престижних признања у Јабланичком и Нишком округу. Активни је члан Књижевног клуба Глубочица. Живи у Лесковцу и ради као учитељица у ОШ Вук Караџић.³⁰⁵

Објавила је збирку песама „*Витез Теодор аждаја и пегава Маја*“ (Филекс, Лесковац 2008).

II
ТИМЧЕНКО О ПЕСМАМА Љ. КРСТИЋ – У све разгранатој поезији за децу не само у српској књижевности него и у књижевности која настаје у нашем граду, Лесковцу и околини, јавља се један нови глас. Уз *Рада Јовића, Михајла Дојчиновића, др Драгутину Николића, Данила Коџића* и других, чије смо збирке песама могли да читамо и које су сликале децји свет и вршиле мисију примаљиве лирике за најмлађе малишане и девојчице, појављује се и нови песнички глас који својом првом самосталном књигом за децу и стиховима дочарава оно што у нашој свести поимања представља перцепцију и песнички исказ једног тако драгоценог и бојама богатог животног раздобља какво је детињство; истовремено, тај нови песнички глас је слика онога што поезија као племенити стваралачки дар може да понуди децјој пажњи и радозналости.³⁰⁶

Кад год се код нас поведе реч о поезији за децу имамо пред очима и у души *Змаја* и *Душка Радовића*; Змаја који је децју поезију уздигао до степена уметничке креације, показујући изузетно добро познавање децје психе, и Радовић који је проширио и допунио наше познавање децје маштовитог света као света непресушне радости у игри, као стваралачком

³⁰⁵ Љиљана Крстић, *Витез Теодор аждаја и пегава Маја*, Филекс, Лесковац, 2008.

³⁰⁶ Николај Тимченко, из рецензије, *Љиљана Крстић, Витез Теодор аждаја и пегава Маја*, Филекс, Лесковац, 2008, стр. 5-6. *Напомени*: Ауторка Љиљана Крстић је уз ову рецензију записала: У знак сећања на дивног човека из пера аутора књиге: „Господ Вас је одабрао да видите оно што је постало очигледно.“ Хвала вам и вечна Вам слава.

принципу, затим домишљању, замишљању, сневању и новим, непознатим пределима и тананостима дечјег сензибилитета. Незаборавна је његова здравица, химна радости, разиграности, животног оптимизма:

*Нека пева
све што има глас,
неко лепше, ведрије од нас,
Певати, певати, лепо је певати!
Живети, живети, лепо је живети!*

У том духу, и са истом тенденцијом да се да полета песми као изразу пуноће живота, испевала је песме у оквиру своје прве самосталне песничке збирке Љиљана Крстић, учитељица по занимању, мајка по природној предодређености и песникиња по вокацији, коју је диктирала не само њена унутрашња потреба да се исказе и стиховима него и не мање снажно осећање дужности да своју педагошку мисију заокружи и деловањем које спада у уметничку сферу. У поезији Љиљане Крстић има и радости и слављења и свега животног што окружује дете и представља његов свакодневни амбијент и сферу интересовања, а дете је жељно и спремно да се свакога тренутка, понесено маштом и игром, одлети у висине, у неизмерно пространство, у непознато што се јавља у сновима и прижељкује стварност. Има у тој поезији и замишљености, и брижности, чак и извесне упитаности пред животом и у свему ономе што дете види или жели да види и доживи, у стварности или машти, свеједно. Ту неугасиву потребу за сазнањима и новим сензацијама, па и несташлацима који карактеришу дечји свет, песникиња помно прати и покушава да фиксира у својој поезији.

Љиљана Крстић је успела у многоме да превазиђе своје педагошки домен на рачун естетског момента; наине, она успева да своје педагошке склоности стави и други план и да ствара песму у којој преовлађују игра и машта. Увек је добро када се то у поезији за децу догоди, када поука и моралисање остану негде позади само као благи тон, а песма добије приоритет. Детету је, наравно, потребан ослонац који увек тражи и од родитеља по правилу добија, али то стварање не сме у песми добити облик децидираног и нападног исказивања.

Љиљана Крстић подједнако пева о дечацима и девојчицама, као и о природи, растењу, цвећу, животињама... Њена брига за правилност риме и организацију песме, за њену стофичну структуру доживљава се као њена већ у приличној мери савладана вештина компоновања песме. Зато њене песме остављају пријатан утисак и, нема сумње, представљаће прикладну лектиру за оне због којих су створане.³⁰⁷

³⁰⁷ *Напомена:* Књига песама има и предивне илустрације, које је урадила сама ауторка Љиљана Крстић, а уредница издања је Тамара Стојановић Ђорђевић, професор књижевности.

Ш

Свакоме је дата креативност. Она ствара услове сасвим другачије атмосфере. Чист систем „боцкања шкољки да би се дао бисер“... Тренуци креативности јесу експлозија у организму онога који је привилегован од самога себе, зар има светијег и важнијег него ли развијати тај дар Свевишњег!³⁰⁸

Љиљана Крстић се не плаши своје креативности. Она је не блокира, већ ослобађа. Њен механизам размишљања прави чистину да се нешто направи. Метафора у мишљењу, да бисмо знали како треба писати, како се треба понашати док пишемо, како се треба понашати у односу на туђе креативности, пре свега, дечју. И најзад, како се треба понашати док ишчитавамо песме поникле из пера спонтано приступачне и увек благо насмејане учитељице, која нам је понудила ковчег пун блага.

Љиљана је своја чула маштовитости отворила онима који су и сами маштовити, недокучиви, помало враголасти у свему томе, али свакако и најневинији и најискренији, каква јесте и сама. Ступити у нераскидиву везу с децом и кренути на дуго путовање? Прогласити поезију игром? Љиљана Крстић то не покушава. Она то успева. Свом главом, која је њена лична перцепција, не удара о зид, већ га вешто прескаче, олако као што то раде и јунаци њених песама. Зар није јасно да овакав обожавалац деце ненаметљиво постаје највећи пријатељ свој деци овога света! Једноставно, она то мора. Тако је потекла једна бистра, као суза, река стихова. Замирисао је предиван букет најшаренијег пољског цвећа за свако радносно дете, за сваки кутак свачијег срца, замирисали су облаци, узлетело се заједно са њим, о свему што у дечјој глави станује. Пише за оне мало млађе и даје им могућност да заједно са њом, раме уз раме, допринесу овој оригиналној књизи, пуштајући машти на вољу.

Свет у коме је настала Богдана, Катарину, Теодора, Мају, Мињу, Љиљу, аждају, мишеве и шишмишеве, мравовиће, слона, камилу, затим вештице, несебичне сликарке, будуће песнике, на крају ће „око бора коло заиграти“, у земљи где царује љубав, где су деца и увек деца на самом трону. У ту земљу „Недођију“ води их она лично са срцем Петра Пана и осећајношћу мале – велике Звончице. Веома оригинални наслови песама, који прерастају у праве Андерсенове бајке, Љиљана и сама постаје једна од бајковитих ликова. Та племенита, осећајна, пуна разумевања, али и залутала Алиса у земљи чудеса, проналази пут до чаробњака из Оза и дарује му најлепши дар који се може подарити: љубав!

Зар камила Матилда не тражи лешинара свог живота:

„Испред шатора на сред Сахаре,
на врелом песку пустиње праве,

³⁰⁸ Тамара Стојановић Ђорђевић, Поговор – О поезији за децу и о деци Љиљане Крстић, Љиљана Крстић, Витез Теодор аждаја и пегава Маја, Флекс, Лесковац 2008, стр. 83-84.

*лежала је ружна ал' мила,
Матилда, камила.
И тужна је, врло тужна била.*

*Крај ње је седео замшиљен
богати Арапин Сулејман.
Хладну је воду жудно пио
и он је прилично тужан био.
Камилу молио и сузе лио. “
(Несрећна љубав)*

Зар заљубљени мрав у љубавном заносу не проси своју драгану:

*Био једном жути мрав,
леп, марљив и здрав.
заљубио се у црну мравицу,
у мрављем свету праву царицу.*

*Освајање не беше лако.
Ишло је траљаво и полако
Јер поносна беше црна мравица,
права, правцата мравља царица.
(Мравовићи)*

А куцов? Зар и он не жели да опроба своју „срећу керећу“, и то ни мање ни више него у загрљају „препотентне овце младе“:

*Решио куцов, шарпланинац,
да опроба своју срећу,
знате ону познату
керећу, ил' псећу.
(Срећа керећа)*

И тако, док ће малишани уживети „у авиону са слоновима“, док ће са „витезом Теодором и аждајом пити чаја“ и са Цицом вештицом бацати чини на Петра, док мишеви шишмиши праве заверу против мачке, верујемо да ће и они показати своју креативност, јер на крају крајева, ово није обична збирка песама, већ и бојанка, те тако укомпонована без размишљања може представљати део ђачке лектире.

А ви, драга децо, слободно пишите и шаљите ваше радове на адресу: Снежана и седам патуљака, улица Вечитог детињства без броја. Земља иза девет царства, иза седам гора, преко пет равница, преко девет мора...Тамо где станује ваша звезда!

ЉИЉАНА КРСТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НЕСРЕЋНА

Испред шатора на сред Сахаре,
на врелом песку пустиње праве
лежала је ружна ал' мила,
Матилда, камила
И тужна је, врло тужна била.

Крај ње је седео замишљен
богати Арапин Сулејман.
Хладну је воду жедно пио
и он је прилично жедан био.
Камилу молио, и сузе лио.

Матилда, драга! Матилдице, мила!
Увек си верна камила била.
Овде је мени страшно вруће,
најбоље би нам било код куће.
Ма, срцеће ми од јада пући.
Ја хоћу кући! Хоћу кући!

Матилда је прилично вешто крила
да се у пустињи заљубила.
Свет је постао ружан и губав
Јер јој се десила несрећна љубав.
Сада јој срце у ватри изгара,
све због те птице, лешинара.

Десило се, несрећно – ето,
баш као гром из ведре неба.
Баш кад су решили да пођу кући,
и баш онда, кад најмање треба.

Зато се прозева и трипут кину,
па дрско рече Арапину:
Не идем кући! Нећу и тачка!
Није ме брига за тебе пљачка.
Гледати њега, то је дивота.
Ма он је лешинар мога живота!

Дом је мој одсад врела Сахара.
Не идем никуд без лешинара.
И мени ће срце од јада пући,
ал нећу кући! Нећу кући!

СРЕЋА КЕРЕЋА

Решио куцов, шарпланинац,
да опроба своју срећу,
знате ону познату
керећу, ил' псећу.

Ленчарећи под дрветом
у дебелом, добром хладу,
спази једну врло белу,
препотентну оцу младу.

Приђе храбро –аој, јој!
Обрати се лично њој.
„Да ти не бих дуго звоцо,
свиђаш ми се, лепа овцо.“

Ију! Врисну сада она.
„Ви то мени без пардона“
Цулов, ви сте! Прави цул!
И уопште нистекул.

Од како сам јање била,
моја је вуна као свила.
Никад не бејох без лепог звонца,
а ви мени, да сам овца!

Куцов се наш у чуду затекао,
Шта сам то тако ружно рекао?
Викну увређено: „Овцо, еј!
Ма баш ме брига. Само ти блеј.“

МРАВОВИЋИ

Био једном жути мрав,
леп, марљив и здрав.
Заљубио се у црну мравицу,
у мрављем свету праву царицу.

Освајање не беше лако.
Ишло је траљаво и полако,
јер поносна беше црна мравица,
права, правцата, мравља царица.

Једнога дана, он јој рече:
Моја царице, добро вам вече.
За мене стварно ово је неславно,
ал морам да признам, волим вас
одавно.

У кући имам сто мрвица
и много, много жутих зрнаца.
У том подруму је за вас спас,
слушајте само свог срца глас.

Ја сам обичан жути мрав,
али сам марљив, лепо здрав.
Ви сте прелепа црна мравица
и мога срца ви сте царица.
За мене нема бољег правца
него да постанете моја жена
и родите ми малог правца.

И затресе се од љубави земља сва,
јер она рече мраву „ДА“.
Венчање обави зелени скакавац,
а следећег месеца роди се мрвац.

ВИТЕЗ ТЕОДОР И АЖДАЈА

Иза девет царстава, иза седам гора,
преко пет равница, преко девет мора,
у једној пећини – чудна и сама,
живела је једна аждаја дама.

Бљувати ватру није знала.
Никакав окршај није имала.
Никада принцезе није крила.
Била је баш фина, романтична ала.

Па шта је онда радила?
И чиме се она бавила?
На пример, колаче укусне правила,
врло лако.
Песме је лепе писала.
Углавном, цвеће мирисала,
и, тако...

Једнога дана у земљи „Дембелствор“,
за њу је чуо витез Теодор.
Узео штит и буздован свој,
на коња сео и с копљем у руци
кренуо је у тешки витешки бој.

Успут се заклео у свој дуги брк
да ће се трудити да у трку
одфикари јој тај витки врат

и одвоји од ње труп ружни
а и уз то крилат.

Када га угледа аждаја дама
груди јој потресе уздах дуг.
Ах, неће више бити сама:
Ево га. Стиже – витез друг.

С осмехом потрча витезу у сусрет
и поклони му мирисни цвет.
Послужи га тортом и топлим чајем
и с њим прошета зеленим гајем.

Онда му у заносу песме прочита.
Да ли му се свиђају, витеза упита?
И беше пун стрепње поглед њен.
А витез Теодор?
Он беше збуњен.

Ипак, прихвати да буде гост омиљен.
Па су у сласт колаче јели.
Укусни и лековит чај пили.
Уз то су много рецитовали.
Валцер играли и срећни били.

И како се све то даље одвијало?
И шта се све ту догађало?
Па, ништа.
Теодор, се витешки сажалио
јер и сам је помало песник био.
О томе је размишљао, док је чај пио.

Важно је да се упамти
да на самом крају
витез се смилвао на аждају.
Сажалио се што живи сама.
На крају крајева он је витез,
а она ипак једна дама

МИОМИР МИЈА КУЛИЋ

И Миомир Мија Кулић рођен је 9. јануара 1952. године у Лесковцу. Завршио је средњу машинску школу, али се позивом за који се школовао никада није бавио. Током осамдесетих година прошлог века радио је и објављивао стрипове хорор тематике за немачки часопис *Gespenster-Geschiten* и друге магazine издавача *Baster-Verlag*, као и Тома Џерија за *Kondor-Verlag* и белгијско тржиште. На сајму књига у Франкфурту 1987. године договорио је сарадњу на стрипу *Bloodgame* са тадашњим главним уредником америчке куће *Marvel* Џимом Шутером, која је остала нереализована због Шутерове оставке у Марвелу, која је убрзо уследила. Током осамдесетих радио је насловне стране рото-романа „Хејзи“ (аутора Т.Н.Грејча, у ствари Градимира Пашћановића) за новосадски *Дневник*. урадио је неколико насловних страна рото-издања „Книнце“, витезови Српске Крајине у издању *Политике*, од којих је објављена само једна, почетком девесетих. Током деведесетих објаво је серијал „Силикса, краљица Аксе“ у македонском часопису *Мак стип*. Исти стрип објавио је и у лесковачком *Ђачком забавнику* за који је радио и илустрације 1995-1996. године. Објављивао је и у *Арсеналу*, као и у нишком стрип часопису *Strip Pressing*.

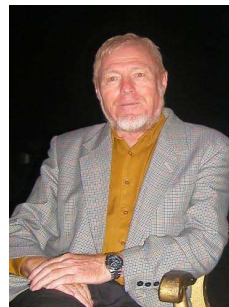

Бави се и сликарством где је за изражавање одабрао правац хипереализам. Са Николом Митровићем Коканом започео је маја 1995. године Школу стрипа у Лесковцу, у којој је неколико месеци радио као предавач. Самосталну изложбу слика имао је у лесковачком Дому културе „Жика Илић Жути“ 19. маја 1997. године. Изложбе портрета имао је у Задру и Народном музеју у Лесковцу („*Портрети бораца лесковачког краја*“). Бавио се израдом слика за надгробне споменике и за себе у шали каже да има сталну поставку портрета на Шпитаљском и Светоилијском гробљу. Аутор је књиге „*Циркус М*“, објављене новембра 1999. године у издању „Графике Галеб“, Ниш. Аутор је монодрама „*Пегава*“, „*Желиш ли да ти вежем очи*“ (извођење Нинослав Милићевић, режија Радиша Грујић), „*Милисав*“, „*Ав, ав*“ (извођење Ђорђе Томић, режија Миомир Кулић) постављених у Народном позоришту у Лесковцу, као и монодраме „*Кучка*“ (извођење Ивана Ђокић), постављена у позоришту „*Дадов*“ (Београд).

Био је аутор и водитељ емисија „*Мушки разговори*“ на ТВ Лесковац, 1995. године. Започиње ауторску емисију „*Циркус М*“ 3. јануара 1996. године, коју су емитовали многе радио и ТВ станице.³⁰⁹

II

УНИВЕРЗУМИ МИОМИРА КУЛИЋА - „Живот је једна велика игра, а Миомир Кулић је и од школе, и од градских улица, и од људи које је случајно или намерно сретао, изучио вештину изазова и илузија који игру чине игром“ : реченица је коју сам испалио у једном сасвим другом тренутку, сасвим другом пригодом. Погодио сам мету, али сам све друго промашио. Да није кренуо у свет симбола, да није одлучио да за своје опхођење са окружењем користи алтернативне, али ипак од Створитеља човеку ДАТЕ облике комуникација, Миомир би био занимљив мађионичар у каквом циркусу из наших снова, или успешни илузиониста у неком кабареу данашњице. Уверен сам да би и у томе био недостижно бољи од, у нашим животима већ свеprisутних, неуспешних имитатора у – биће замало – четвртвековном покушају.³¹⁰

На самом старту зрелији од поменутих а неуспешних антипода, Мија пролази кроз период сопствене инфантлности док пучнеш прстима, задржавајући се у њему тек толико да потврди своју претпоставку да се језик симбола, као средство разумевања са људима, може и треба применити и у зрелом добу. Надарен интуицијом, још у фази игре открива да је свет сложенији од оног са којим се мирно спава, да се не може објаснити општеприхваћеном благословеном једноставношћу трију димензија које су на дохват руке, да се истина и реалност најчешће налазе у реону оностраног поретка ствари, и да свакако постоји више од једног универзума.

Ето разлога за рани почетак стварања бора на челу: Сцена је намештена, и било је само питање – у ком ће тренутку Мија неизбежно налетети на Касандрин синдром. Налетео је одмах. Не мислим, наравно, на Касандру из шпанских сапуница, већ на пророчицу из Делфа и ћерку краља Троје, чијој видовитости није веровао ни рођени отац.

Учинило се да ће Слике бити излаз из збуњености коју је стварала прозорљивост, са Мијине, и неразумевање, са стране оних којима је он хтео да саопшти своје виђење стварности. Ради се, дакле, о времену ране младости, или касног дечаштва, у коме ствара серију цртежа, портрете

³⁰⁹ Марко Стојановић, Лесковачки стрип 1950-2010, Удружење љубитеља стрипа и писане речи „Никола Митровић Кокан, Лесковац, 2010, стр. 70.

³¹⁰ Никола Милићевић, уводно слово „Универзуми Миомира Кулића (или како да другима буде боље“), на промоцији романа Мије Кулића у ЛКЦ. *Напомена: Мото излагања: ...Ако човек мора нешто да уради, неће му бити ништа ако то уради како треба...* (Норман Мајер), ЛКЦ, 2011. године.

хероја Другог светског рата са подручја Југославије, и које храбро предочава јавности на, вероватно, првој самосталној изложби, наишавши на подељени суд озбиљне критике: док једни у цртежима виде долазећег, други сматрају да је уложено превише труда у нешто што је већ виђено.

Како год, чини ми се да су ти цртежи, што се Мијиного ликовног универзума тиче, били окидач за неке од последица његовог талента: ликовно стваралаштво у области хипер-реализма, и – још више – за његово бављење стрипом.

Слика, као продукта Мијиного бављења ликовном уметношћу било је и мало, и много. Мало, ако се као параметар узме величина талента и количина која се нашла на изложбама. Много, ако се крајње консеквентно узме Мијина заједљива опаска да је он, ипак, - поносни власник вероватно највеће сталне изложбе портрета постављене на бројним гробљима широм екс-Југославије.

%

Стрип – други универзум - и колико је он у њему био значајан. Ја ћу се задржати на само неколико натукница које хроничар може да дозволи себи. Колико ја Мију познајем (а има ли кога да све зна?) цртањем се бави, као најомиљенијом игром, још из најранијег детињства, и у том делу приче он неће изоставити детаљ да је рођен са развијенијом десном можданом хемисфером, што је условљавало доминацију леве руке. Са жаљењем ће рећи да су му леворукост упорно исправљали родитељи, у свему другом стари добри просветни радници, а што је, опет, збуњивало елементарну детињу комоцију понашања по најједноставнијем, дакле природном методу, и продужавало логични развој. Најдража игра, цртање, оставиће повећи ожиљак који ће се, сазревањем, дефинисати као печат по коме је Кулићев комплетан стваралачки опус бити препознатљив: суптилност потеза цртача једнако је присутна у писаној форми, којој потку представља својеврсни виртуелни „цртеж“ са темељним карактерним и психолошким линијама лика, догађаја и сцене на којој се радња одвија. О значају осећаја за цртеж у ликовном и универзуму стрипа не треба трошити речи.

Свој елементарни таленат Мија ће, одрастањем, надграђивати учећи „занат“ од стрипова и њихових мајстора који су објављивани у „Политикином забавнику“ (који је средином прошлог века описменио таман толико људи колико и све основне школе у ех-Ју заједно), „Кекеца“, дневних листова „Политика“, касније „Вечерњих Новости“... Тешко је установити зашто су „каубојци-индијанци“ били његова прва преокупација, која ће га (хм, као и свака прва љубав?) пратити кроз живот до те мере да је и данас носи под левом руком.

Одговор цеховске јавности на Мијин таленат био је доста млак: могуће је да је лактовима требало разгрнути гужву коју је стварао повећи број већ позиционираних цртача којима је подручје српско-словенског Балкана одувек обиловало. Своју цртачку зрелост откриће приликом одласка на

франкфуртски сајам књига, у Немачкој, који му је пружио могућност да своја умећа тестира *in vivo*. Угледне издаваче на сајму одушевило је оно за чиме домаћи нису хтели ни да се окрену. Немачки смисао за практично учинио је да европски угледни издавач GESPENSTER – GESCHINTEN одмах и на дужи рок ангажује Кулића и повери му најбоље стране у својим стрип-свескама. Неће проћи дуго, а уговор о сарадњи понудиће још једна немачка, у свету стрипа реномирана, издавачка кућа – CONDOR VERLAG. Последица оваког сплета догађаја је, вероватно, најпродуктивнији период Мијиног стваралаштва у сфери стрипа: крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века, Мија за издавача GESPENSTER – GESCHINTEN ради неколико десетина комплетних стрипова, почев од оних са фабулом из обичног живота, до оних насталих на основу митова, легенди или СФ прича. Нашло се ту и неколико десетина табли са хумористичким садржајем, коме Мија непрестано инклинира и у коме се успешно одмара на опште задовољство стрип-конзументата. У сарадњи са овим издавачем најчешће је „сам свој мајстор“, што значи да се појављује као сценариста, драматург и цртач, али успешно сарађује и са немачким ауторима скрипта и текста. Колико је овај издавач ценио умеће Мије Кулића сведочи податак да су стрипови из његове радионице штампани на ударним странама свески, на онима на којима се објављују наруџбенице за годишњу претплату, следећу свеску или логотипи великих оглашивача!

У истом периоду, за издавача CONDOR VERLAG радиће комплетне епизоде антологијског стрипа *Том и Џери*, и табле стрипа чији је главни лик не мање познати *Drops*. Поштујући једно од десет заповести намењених балканском менатлитету – зашто просто кад може компликовано, домаћи издавачи ће касније откупљивати стрипове од својих немачких колега, уносећи у своје годишње билансе референце у успешној спољнотрговинској и међународној сарадњи.

%

Просто је чудо да у свом најпродуктивнијем цртачком периоду, поред обимних уговорених обавеза према страним издавачима, Мија постиже да уради огроман број карикатура, илустрација, плаката, ликовних предлогака за подршку алтернативним и другим манифестацијама... на запоостављајући при том нити један од својих универзума.

На недавно постављено питање: Ко је у сфери стрипа у највећој мери утицао на његов приступ, Мија одговара са – Проклети Американци! – не остављајући места за дилему о његовом даљем суду према овој младој нацији и култури.

Мија Кулић неће добити улицу са својим именом у Лесковцу, као нити било ко из групе Величанствених седам, која свакако није родоначелник стрипа у граду, али је извесно од цртача стрипа направила у Европи респектабилну институцију. Природно прихватајући чињеницу да је Балкан полуострво у Европи, и марећи за идеолошке разлике таман толико

колико и други европљани, а то значи нимало, Мија се намеће својим квалитетом и инвентивношћу европским издавачима стрипа радећи за њих скоро две деценије.

Како било, Мија је направио терк о томе – шта и колико тога треба да поседује неко ко жели да га Европа прими у своје друштво. Чињеница да га за савет о томе нико није питао последњих десет година, колико трају покушаји Србије да се са унијом некако привенча, индицира да они који о томе највише причају немају потребне квалитете, па би њихова абдикација са тих послова била тренутна. Или бар извесна.

Радио и ТВ стваралаштво - Хроника Мијиних урадака била би некомплетна без помињања његових аргатлука у подручјима медија, па би се *радио и телевизија* оправдано могли сматрати трећим универзумом којим се кретао. Сами почетак бављења овим медијима могао би се ситуирати у ране седамдесете (иако то открива животна доба у коме се Мија сада налази, и уз опаску да неки људи старе као ципеле, други као катедрале), у време када је био модератор (како то гордо звучи!) шарених вечерњих седелки у, до плафона пуном, сада већ заборављеном Клубу студената. Гости? Писци, славни глумци, рецитатори, уметници, карикатуристи, класични музичари, анонимна локална и ина братија која је имала штофа да забавља друге... Матрица, формирана на тим вечерима, послужиће да се касније формира јединствена – припрема се на дијалекту, једина је на југу Србије - радијска емисија *Циркус М*, која је, крајем 2010. обележила више од 700 емисија у Лесковцу, или 1240 на просторима јужне Србије. Временом, Мија је, принуђен околностима, променио концепт у комерцијални, на рачун забавног дела програма, али је експертима који се баве маркетингом поставио тежак задатак: како, социолошко-психолошко-потрошачки, на циљну групу утичу ЕПП слогани припремљени у духовитој форми и на дијалекту. Мија, једноставно, није имао куд: у условима када се обраћа популусу у коме живи више од 700 хиљада дословно неписмених, и бар још двоструко већи број функционално неписмених, економско пропагандне поруке на нивоу когнитивног схватања не пролазе, па неће бити користи од високоумне дреке препуне скривених садржаја, туђих речи и количине сертификата. Зато поруке и прави на начин да се лако памте, користећи лесковачки дијалект и форму пословица. Број емисија Циркуса М и задовољство наручилаца сведоче о успешности.

%

Мија је био инспиратор и покретач „*Мушких разговора*“, телевизијске емисије која је требало да представља пародију и уравнотежење са „Женским разговорима“, изузетно популарном домаћичко-трачерском ТВ серијом. „Мушки разговори“ конципирани су као једносатни низ међусобно неповезаних гегова које су правили мушкарци за мушкарце на све теме. Осим о највећем мушком атрибуту. Мислим на фудбал, наравно. „Мушки разговори“ су, после пар емисија, нестали. Ипак се радило о

подухвату који је пред екипу постављао све веће захтеве, пре свега техничке, али и логистичке природе. Штета.

Мија ће, на радију већ опробани Циркус М, са концепцијом потпуно посвећеној забави, реализовати и у телевизијској форми, кроз стотинак емисија, на каналима нишког Бел Амија и београдске Кошаве. Али, његова виртуелна фирма за производњу забаве „Омаја продакшн“, на телевизијама „страних“ региона, разумљиво, није могла да пронађе упориште.

Драме - Не мирећи се поимањем да је живот индустрија, а живљење текућа трака на чији се почетак постави човек коме се, у покрету, ураде углавном скромна дотеривања пре него се, на крају, скине са траке а на њу постави неко тек придошао, у Мији ће, погуране талентом и његовом бунтовном природом прорадити аркане које ће га нагнати да се, мада веома ретко, прихвати и пера којим се ките писци, па ће из тога настати *драме* које ће, у облику монодрама, бити приказане у позоришту пре него да су, као књиге, угледале светлост дана.

Без обзира што, квантитативно, драме представљају најмањи Мијин универзум, топло их препоручујем свима онима који би да проникну и схвате његову мултидисциплинарност. Четири написане драме заправо су сублимат свега онога што је Мија, кроз живот и његов простор-време, базајући по својим универзумима, проживљавао. Па се посветио писаној речи, кад већ другачије нису могли да га разумеју. Елем: његове прве монодраме (игране на сцени лесковачког позоришта) „*Пегава*“ и „*Желиш ли да ти вежем очи*“ писане су класичним, поготову друга, оловнотешким језиком, и одраз су ломова и дубоких унутрашњих сукоба човека са смим собом, све са циљем да се ослободи сопствених заблуда и илузија што безболније. А што, опет, није увек могуће, из чега се јављају трауматски заплети и дубоки лични ожиљци. Иако Мија није расположен да то потврди, поменута дела су окренута „*према унутра*“ (тј. *in*), и њихове поруке је могуће схватити одмах, са задршком или никад, већ према афинитету и квалитету на који се поима „човек по себи“.

Трећи позоришни комад „*Милисав-ав-ав*“ окренут је према споља (категија *out*), и то није једина разлика. „*Милисав-ав-ав*“ засмејава и растужује, али поруку оставља одмах и без остатка. Оставити такав утисак на публику није нимало лака ствар, и то је Мија одлично знао правећи костур дела. Бирајући за носећи лик монодраме један од два најчешћа клишеа којима се дефинише менталитет јужномораваца, (први је ксенофобичан, лукав и резервисан, размишљање му не иде даље од линије – мож' да бидне, не мора да значи, други је једак, духовити мудријаш и има га бар поједан у сваком селу - Мија се определио за овај други, јер му је, сем козерске провокативности, био потребан и лик са израженим сензибилитетом. Да монодраму заврши ефектно. Одатле па надаље, Мија монодраму пише по себи.

Милисав је памећу здрав сељак, који на земљи стоји чврсто, обема ногама, а на свет гледа широм отворених очију. Како му сопствени живот није туђа појава, он покушава да схвати његове условљености на свој, једноставан начин, а који подразумева да се свака истина сагледа до гола, без икаквих боја и овоја. Наравно да је таква истина апсурд, а свака појава доведена до апсурда провоцира смех, па због тога Милисавов монолог има облике сјајно сложених вицева, афоризама и карикатура. Ауторов разговор са имагинарним саговорником, који је, заправо његово друго ја, алиби за умишљај да и њега неко слуша, смешан је до тренутка када главни лик схвата да сам не може да изађе на крај са поремећеним системом (системима?) вредности, због чега чак и земља престаје да буде земља која даје... Одатле до патетике пут је кратак, а још краћи до драмског завршетка.

Деветог децембра 2004. године је, као дипломска представа, у београдском позоришту „Дадов“ први пут изведена представа необичног дела „Кучка“. Млада глумица Ивана Ђокић одабрала је да дипломира са овом контроверзном монодрамом, за коју Мија Кулић тврди да се не сећа да ју је икада написао (ако су драме пишчева деца, није ли овде у питању страх од алиментације, али – коме би то и шта писац алиментирао?). А јесте. Користећи се узбудљивом судбином и биографијом француске глумице Мадлене Буасон.

После бројних непријатних искустава са неколико београдских редитеља, судбински тренутак за монодраму догодио се када је Ивана Ђокић упознала редитељку Тијану Стевић, која се, још као студент филмске режије на Академији уметности у Београду, афирмисала култним филмовима и несвакидашњим редитељским рукописом. Иако је „Кучка“ претходно обесхрабрила многе глумце и редитеље, Тијана Стевић је, употребивши елементе филмског језика, од ове позоришне монодраме направила духовиту и дирљиву дуодраму, сликовити спектакл за сва чула, уводећи у представу, осим Иване Ђокић, и Зорана Пајића, такође глумца у успону. Од тада, до данас, „Кучка“ је на сцени „Дадова“ приказана много пута, а мали позоришни ансамбл гостовао је и на сценама већег броја градова у Србији. Критика је дуодраму оценила као комад који ће забавити публику, али је истовремено натерати да се замисли над усудом (својим?) Мадлене Буасон, неверне супруге, веселе удовице, лоше мајке и највеће кучке француског глумишта.

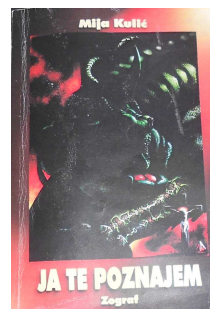
Зашто, онда, Миомира Кулића нема међу славним писцима и још славнијим лауреатима награда? Одговор је лаконски лак: у ери опште пауперизације, уништавања свега што је вредно пред налетом тврдње да је све што је продукт људске делатности роба, књиге не продају њихов садржај, нити писац, већ маркетиншки тимови едуковани да сајамском халабуком, шареним светлима и шљокицама блокирају чула онога коме и писца, и књигу и књижевност продају као робу. У замену за једини циљ деструктивног подухвата – новац!

Све у свему, Миомир Кулић је *лаки аутор тешких дела*, човек пред (и са којим) се не може остати равнодушан, али чији се радови могу попиту са чашом воде без последица по стомак. За главобољу, већ, не гарантујем.³¹¹

III

ЈА ТЕ ПОЗНАЈЕМ - Колико овај мој роман вреди сазнаћу када га прочитају моји (не)пријатељи – казао је у шалвиовом тону Мија Кулић на промоцији његовог првенца „*Ја те познајем*” у издању нишког Зографа.

Промоција је обављена у оквиру Деветог салона књиге, а говорили су Цана Радивојевић, уредница у ЛКЦ, Никола Милићевић, новинар, Деспот Деспотовић, издавач књиге и сам аутор.³¹²

Роман „Ја те познајем“ (на око 400 страна) спада у ред најбољих дела лесковачких писаца. Нажалост, критика у Лесковцу (али и Србији) углавном је „*прећутала*“ његову појаву и сем промоције и неколико новинских прилога, није било озбиљнијих приказа. Неспорно је да је Кулић „*мајстор детаља*“ и да ово дело заслужује пажљиво ишчитавање и стрпљиве читаоце.

Овај роман је „*жестока прича аутора вишеструког талента*” – сматра Никола Милићевић, а Деспот Деспотовић, испред издавачке куће „Зограф”, оцењује да је Кулић „*прави бунтовник*”, да је написао добар роман, који му истина неће донети „велике награде”. За Миомира Мију Кулић, најпознатијег лесковачког хумористе, чуло се да је „*лаки аутор тешких дела*”. Ово је заиста веома добра књига – сматра Цана Радивојевић, уредница у Лесковачком културном центру. Кулић је, уз захвалност свима, подсетио да је као ђак био „*класичан дудук за писање*”, али да се осмелио да напише роман који је дуго носио у себи.

Мото романа Ја те познајем: „*Живот је само празна реч/ кад нема шта да изгубиши/ и кад све изгуби свој смисао*. Ц.Ц.

Почетак романа: „Зовем се... не, то вам нећу рећи. Моје име вам неће значити ништа. Баш ништа. Боље да уместо мог имена, замислите неку боју. Замислите коју хоћете. Само... молим вас, нека то не буде нека јарка боја. Нека буде светла, за нијансу светлија од оне коју сте ви замислили. Само мало свртлија. Тако мало да... да се не може опазити у мраку. Као што западна страна зид неће никада ухватити јутарње сунце. И не љутитите се због мог имена – и ја га немам.

³¹¹ Никола Милићевић, уводно слово „Универзуми Миомира Кулића (или како да другима буде боље“), промоција романа Мије Кулића Ја те познајем, ЛКЦ, 2011.

³¹² *Напомена*: Роман Ја те познајем промовисан у ЛКЦ март 2011. године. О роману су говорили Никола Милићевић, новинар (у име пријатеља), Деспот Деспотовић, испред издавачке куће Зограф, Цана Радивојевић, уредница у ЛКЦ и аутор.

БОРИВОЈЕ ЛУКИЋ

I

Боривоје Лукић је рођен 1941. године у Лесковцу. Члан је Књижевног клуба „Глубочица”. Збирке песама: „Песме о Лесковцу” (заједно са унуком Мајом Лукић). Живи у Лесковцу.³¹³

%

Маја Лукић је рођена 1986. године у Лесковцу. Члан је КК Глубочица. Збирка песама „Песме о Лесковцу”. Маја Лукић, сада студент права, први пут се огласила још у основној школи. Њена песма „Зима снежна кројачица” награђена првом наградом 1997. године. То је, дабоме, тренутак који се памти и то је доба када се најискреније сања:

Зима-снежна кројачица/
Сашила је Новој години/
Белу лепршаву
хаљину/
Од пахуљица чипканих/
И шкољица шарених.”

Баш лепо, и баш духовито. Зрели стих детињства.

II

ПЕСМЕ О ЛЕСКОВЦУ - Негде сам давно прочитао – жао ми је што нисам прецизно прибележио када је то било – да је Велибор Глигорић, наш знаменити критичар, „волео Београд тихим жаром историчара и неразметљивог сведока.”³¹⁴

Тихи жар – то је и најважнија слика ове књиге.

Необична књига – обичног назива. Тако, или слично томе, могло да отпочне казивање о збирци песама Боривоја и Маје Лукић. Необичност је понајпре у томе што су се на једном месту нашли деда и унука, али и по томе што је и Боривоју (65) и Маји (20) то прва зборка песама. Коначно, можда је необичност ове књиге је и главни тематски оквир – у оба случаја то је Лесковац.

Професор Живан Стојковић, који се, колико се зна, није интензивно бавио песништвом, у кратком, занимљивом преговору, даје потпуно јасну и тачну оцену ове збирке песама: „И не без видне симпатије сусрећемо се са лирским првенцем времешног Боре Лукића и млађане Маје Лукић, који су своју љубав према Лесковцу спојили у једној књизи да му се кроз песму одуже за зрело доба првог и детињства другог аутора.” И такође – не без разлога цитирамо и сам почетак оцене проф. Стојковића: „У културном миљеу Лесковца значајан је број аутора који су за своје стваралачко умеће

³¹³ Глубочица између обала 2005 - 2006, Филекс, КК Глубочица, Лесковац 2006.

³¹⁴ Д. Кошић, уводно слово на промоцији збирке песама Боривоја и Маје Лукић Песме о Лесковцу, Културни центар Лесковац, 10. фебруар 2006. *Напомена:* Ово је једини случај у Лесковцу да су деда и унука објавили заједничку збирку песама!

инспирацију налазили управо у том граду који већ има осведочену традицију стваралачких узлета.”

(...) Трагајући за историјским фактима, Борвоје Лукић је у песмама не тако ретко губио дах; као да је био понет славном историјом нашега краја и као да је, журећи у саопштавању искрене љубави према граду и његовим људима, заборављао на уметничку страну песме, на чистоту говора и нужност неминовног прецртавања свакога стиха, па и строфе, која се ту наметнула, јер је заспала после првог песничког пута кроз тај умилни, прелепи свет стваралачког простора.

Због тога се, посматране у целини, песме Боривоја Лукића могу схватити и као покушај да се историја нашега града, односно Лесковца – а историјски факти су каткад далеко од песничке форме – преточи у брушен израз, у одабир који не трпи превелике импрвизације. Наравно, у овом кртички интонираном прилазу песама Боривоја Лукића никако не треба губити из вида чињеницу да су настале – да опет и то не без разлога цитирам проф. Стојковића – у песниковом зрелом добу, што само по себи пречесто постаје препрека да се искаже то танано песничко осећање за које многи теоретичари песништва и критичари верују да је предодређено само за младалачке године људског пута кроз овопролазно време.

(...) Пева Боривоје Лукић уз носталгични тон, али и каткад, рекосмо, у некој несхватљивој журби, и о димњацима, старој касапници, таксистима-фијакеристима, мосту на Хисару. Ту су и песме о чувару базена и неколико песама о Ветерници, која је, иако мајушна – сем када се повремено узјогуни – просто мамила и песнике, и сликаре и ко зна кога да је описује и да крај њених обала сања неке нова, лепа, румена јутра.

Треба, свакако, поменути да циклус 16 песама Маја Лукић отвара једном занимљивом поруком, која је и мото њеног рада:

*„Сачекаћу рану зору
Да погледам како пупољак
Отвара латице своје
И да се појави најлепши цвет
Црвене боје.”*

(...) Песме о Лесковцу – са успелом насловном страном Ђорђа Васића „Вађа”, једног од најбољих и најталентованијих српских сликара, у издању „Филекса”, добар су повод за промишљање о лепоти нашег града, али и добар разлог да песници у неком новом издању одстране све оне сувисле стихове и у сажетој варијанти опишу душу старог Лесковца, онако како су је видели и доживели. Нека као избор из неколико варијаната мог промишљања казивање буде завршено познатом опаском великог песника и новинара Душка Радовића: „Часно је живети у својим него у туђим заблудама.”

БОРИВОЈЕ ЛУКИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

МОСТ НА ХИСАРУ

Кад лето прође
И јесен дође
Ту на старом мосту
Он виде како млади љубав воде.

А кад зима дође
Ту испод моста
Сва омладина
Сакупи се доста.

Низ падину
Испод моста
Јуриле су санке доста.

Прштао је снег
На све стране
Јер су санке
Јуриле саме.

Санке су биле
разних боја
Да би деца
Познавала своје.

Први сумрак паде
И мрак полако стиже
Тако стаза сама оста
Јер деци је санкања било доста.

На мосту стаом
Пахуљице стално веју
И оне направеше
Јорган беле боје
И мост склопи очи своје

ФИЈАКЕР СТАРИ

Много је фијакера
Имао „Манчестер“ стари
како су га
Лесковчани звали.

Много је пословног света
У Лесковац долазило
За фијакерџије је
Доста посла било.

Фијакери су своја
Стајалишта имали
У граду доста
Код станице, болнице
И код влекаог моста.

Кад воз у станицу стигне
Сви фијакери у реду стоје
Да превезу путнике своје.

Када бексамајком
Из породилишта излази
То сви људи знају
Да за превоз до куће фијакер имају.

Фијакери иду
На све стране у граду
Где посла имају
Јер улице све
Напамет знају.

На паузи фијакерџија
Свога коња храни и тамари
И све остало што на коњу стоји,
И на ноге он потковице броји.

Тада семафора
На раскрсници није било.
Па је сваки фијакер
Без застоја пролазио.

Наљути се Јовка
Фијакерџија стари
Купи кола „волгу“
И постаде у Лесковцу први
Таксиста прави.

МАЈА ЛУКИЋ

I

Маја Лукић рођена је у Лесковцу 1986. године. Члан је КК Глубочица у Лесковцу. Маја Лукић, песникиња из Лесковца, са својим дедом Боривојем, објавила је заједничку 2008. године збирку „Песме о Лесковцу.“

II

МАЈА ЛУКИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСЕ

ЗИМА СНЕЖНА КРОЈАЧИЦА

Зима-снежна кројачица
Сашила је Новој години
Белу лепршаву хаљину
Од пахуљица чипканих
И шљокица шарених.

Старој години је сашила
озбиљну хаљину
У тамној боји
Јер она је старија
И лепше јој стоји.

Себи је сашила бундицу,
Сву белу, као вео горских вила
И малу шубарицу
Као снег што пада
И као бела стада.

ЛЕСКОВЧАНКА

Хеј, ти Лесковчанко права,
Ти си своме граду
Своју лепоту дала.

Ти девојко плаве косе
И очију плаве боје
Ко те не би узео
У наручје своје.

Пркосно ходаш
И показујеш свима
Своје обрине тела

И дајеш на знање
Мушкарцима да си ти
Плавуша цела.

Лесковчанко,
Лепо смо ти име дали
Твојој лепоти
Сви смо се радовали.

ЦВЕТ

Ти си пупољак
Најлепшег цвета
Који чека своје време
Да просвета.

Ти ми помами
Срце моје
Да сачека време твоје
Да пупољак процвета
И направи цвет
Најлепше боје.

Сачекаћу рану зору
Да погледам како пупољак
Отвара латице своје
И да се појави најлепши цвет
Црвене боје.

Сачекаћу, сачекаћу
Цвете мој,
Да те ставим
На ревер свој
Да осетим мирис твој

%
Сачекаћу рану зору
да погледам како пупољак
Ствара латице своје
И да се појави најлепши цвет
Црвене боје.

ПРЕДРАГ МАРИЋ

I

Предраг Марић Пеђа потиче из једне од најпознатијих лесковачких породица. Био је угледан психијатар. Радио је у Лесковцу, Власотинцу и Београду. Словио је за великог хуманисту, а о њему је написано безброј новинаких текстова у најпрестижнијим српским новинама и часописима.³¹⁵

Објавио је неколико књига из струке а у литетаратуру је ушао успелим романом „Пун месец над Власинским језером”. Аутор је и роман „*Kanibal ante portas*” (Људождер је пред вратима).

II

ПУН МЕСЕЦ НАД ВЛАСИНСКИМ ЈЕЗЕРОМ - У роману Предрага Марића „Пун месец над Власинским језером” и биљке имају памћење, и то веће и поузданије од људи.³¹⁶

(...) Млади јунак романа ће три пута имати визије у којима му се до појединости приказује прошлост на висовима Власинског језера. Предраг Марић, као човек са југа Србије, волео је реку Власину и планински предео на њеном извору. Јунак романа је студент медицине и одлази на предавања угледног професора коме, да би му се приближио, поставља занимљивија питања после предавања, која откривају обавештеност оног који пита. После прве верзије младић жели да зна откуд она, ко му је послао те чудне слике и шта то треба да значи. Он покушава да се консултује са будућим колегама, психијатрима, застрашен сумњом да није сишао с ума пошто је јасно видео бугарске војнике који су настрадали у живом блату Власинског језера; они су, заправо, потонули у блато у доба пре изградње бране и настанка језера, на некадашњим пашњацима испресецима током потока.

(...) Предраг Марић тако гради један Пантеон, на чијем су врху неизрециве силе које владају његовим вољеним побрђима. Златка или Слатка постаће траварица која послује са хајдучком травом; студент намерно греша и назива је Слатком уместо Златком у наступу љубави према девојци коју је заволео ни сам не знајући како. Чудесна трава памти оно што је било и предсказује оно што ће тек да буде. Кроз њу се боре и

³¹⁵ О Предрагу Марићу посебно су надахнуто писали Војислав Воја Добријевић, дугогодишњи дописник Политике из Лесковца и Властимир Власта Вељковић, дописник Борбе и Танјуга из Лесковца. Неки од тих новинских текстова налазе се у лесковачкој Народној библиотеци, којој је Добријевић поклонио своје (лепо укоричене) новинске прилоге.

³¹⁶ Д. Тасић, Биљно памћење (део приказа романа П. Марића), Завичајни круг и српске теме, Лесковац, Филекс 2006, стр. 31-33.

сучељавају рајске и паклене силе. Још при његовој првој визији, један свештеник упозорио је јунака романа да је можда у додиру са силама зла, под утицајем неког палог анђела. То застрашује и јунака романа и он пости и настоји да се молитвом очисти и ослободи море. Све што је скончано са сазнањем, за којим младић жуди, поред љубави, у исто време је и опасно. Укус опасности и посвећености је нешто што опстаје у читаоцу док чита ове редове. Колико је стрпљења и патње потребно за свако, па и најмање, сазнање?

Лесковац и његова околина у писању Предрага Марића су један божански врт у надмоћи халуциногене хајдучке траве, па помишљамо да је сваки кутак Србије, а можда и света, уређен духовно по вредности и поретку сила које владају једним крајем. Где год да се крене, постоји један Пантенон, храм свих Богова, и нових и старих, који скривено и склоњено од очију гомиле, кроз продуховљено биље, реке и планине, проз пределе пуне неслућеног богатства, управљају тајним механизмима бића тако да пробуђени, коме се десило нешто необично, да би га пренули из сна, широко отворених очију гледају у небо о којем је покушавао да дозна део истине, по цену лишавања и стрепње. Живот води јунака романа на неку другу страну, али се не може отети утиску да је његова Златка или Слатка оличење промашене судбине, која се није испунила до краја.

III

РОМАН О ХАЈДУЧКОЈ ТРАВИ - Пред нама се налази први роман прим. др Предрага Марића, рођеног у Лесковцу, који живи и ради у Београду, као психијатар, неуролог, акупунктурист. Писан посмодернистичким књижевним посупком, роман импонује јер у свом руху и духу подесећа на романи Милорада Павића „Унутрашња страна ветра” и „Предео сликан чајем”. Слободно можемо рећи да је ово једна блистава књижевна творевина, роман о митској хајдучкој трави која расте на планинама око Власинског језера, роман о трагањима и постојањима.³¹⁷

%

Овај роман узаврелих страсти – неспокоја и бригом за читалачки род, носи у поднаслову ознаку „роман о хајдучкој трави”. Ноћ над Власинским језером и хајдучка трава – као витална и жива трава незаборавна, стапају се у једну непатворену органску целину, у књижевно дело снажних детаља, интуитивних порука и психоаналитичких нијанси, с обзиром да је писац психијатар.

Наратор у роману је помно бележио и најситније детаље доживљаја на Власинском језеру који му се јављају у сновима као предмет истеривања „злог духа” приликом истраживања егзотичних предела. Власинско језеро је изванредно изабран лајмотив који држи целу причу о мистерији, миту и алхемији. Када је у својим лутањима по дну исушеног Власинског језера

³¹⁷ Милосав Ђалић, Роман о хајдучкој трави, Помак, Лесковац, бр. 17/18, 2000, стр. 34, Пун месец над Власинским језером, Светлост књига, Београд 1999. године.

пронашао старо чађаво кандило потонуло у прегорели јелеј и стари пергамент умотан у лист дневних новина, отишао је у провинцијску варош у близини Власинског језера код свештеника да му одгонетне тајну. Овај му је одговорио: „Пут којим си пошао, синко, пут је у пакао”. Пут у пакао за смртнике је тешко препознатљив. Он може да води преко лепоте, лажне лепоте, преко богатства и раскоши, кроз пуне банчине сефове, преко товара блага кроз слатки живот, кроз грамзивост. Да се не препозна, може бити окићен златом и дијамантима, сребром, срмом, свилом и кадифом. Или се препозна пред крај кад се више не може кренути другим путем.

%

Своју шетњу по дну пресахлог језера, наратор је поделио са свештеником и професором. Захваљујући њима није поклекнуо. Са пријатељем Бошком одлази јутром рано у планину Чемерник у лов и у брање боровница. На Власинско језеро се опет вратио после седам година.

Марићева прича тече лагано и маштовито, сигурном руком наратора, тако да добијамо роман стамене кохеренције. Обично свако ново поглавље прати светла ноћ пуна месечине изнад које одмах настаје тама као у библијском потопу. Наратор својом вештом руком и лучом осветљава таму и тражи себи пут из исконског изконструисаног лавиринта. Непрестано иде ка некој тајни коју само он може да одгонетне. Символ ложења ватре такође је симбол из старе словенске митологије, што поетику самога романа поставља на древну подлогу. Као одбрану од имагинарног страха наратор се окувио старим предметима и необичним људима (зарђало кандило, свештеник, професор). Уверљиво звучи прича свештеника који му је рекао да је он (наратор) један од многобројних који су сусретали Бога а то сами нису знали. Док је свештеник коме је старост била знак распознавања и који је спокојно мировао у тој својој старости, фотограф кога је знатно раније срео у вароши крај Власинског језера, остао је скоро недотакнут временом.

Док лежи да спава у соби пуној хајдучке траве и њеног јаког мириса, појављују му се у сну историјске личности чиме прелистава у себи српску историју: велики жупан Стеван Немања, цар Фридрих Први Барбароса. Снови и сновиђења су посебна карактеристика овога романа, које је брижљиво бележио дневник склањајући китице од хајдучке траве са писаћег стола. То је био моменат да открије тајну путовања у прошлост. У његовим виђењима, могао је слободно да закључи, хајдучка трава је активни и значајни учесник. Њен латински назив *Achillea milnefolium* можда потиче из Тројанског рата када је Ахил многе своје војнике излечио заустављајући крварење хајдучком травом. Пошто су се дуго сматрале светима, стабљике су служиле за прорицање времена у неким годишњим добима у Европи, док су Кинезима служиле за прорицање будућности. Наратор јој приписује чудне особине: хајдучка трава бележи, складишти и репродукује, односно емитује све оно што је видела кроз векове и то онда када се напоји потребном енергијом. Сада знамо да је то енергија летњег

сунца или енергија пуног месеца, или обе, и свака је на свој начин, дешифрована да може да одгонетне постојање Божје тајне, тајне које човек никада неће моћи да одгонетне.

Закопано благо је као и вино: што дуже стоји све је боље. Крвник је Јеврејину исекао језик кад и трећи пут питан није хтео да ода где је благо. Људске кретње, намере и дела, одвијају се у мраку, тишини тамне и густе ноћи, да се ништа не зна, не види и не чује као у неким Андрићевим делима о свиленом гајтану и катул-ферману. Свуда је вребао свакога свилени гајтан без обзира на поштење или грешку. Свако мора крваво да плати своје постојање и делање, као и лепа Лесковчанка за турског замана, када је сва гола и крвава сишла с коња једног Јерменина. Застрашујуће и симболично делује слика жртве набијене на колац који је после девет дана од набијања на колац признала све. „То се није десило од века и причаће се до века, док је крвника, иследника, целата и кадија.” Или, на пример, долазак једног видара из Котора који је читао судбину помоћу звезда. Звезде су паши поручиле: добра дела у злим временима се кажњавају. Не чини добра дела у злим временима. Тако се зла времена само продужују. Срећни су потомци добротвора, а несрећни су потомци злотвора. Потомци не знају зашто су срећни или несрећни.

Ово би био други део романа у коме наратор исписује места Клисуре у турским временима и у том делу романа писац нас подсећа на опис Боре Станковића. Добро је говори паша у овом делу романа да душа несношљиво боли. Боли много више од телесне и љуте ране. Ту је улога пергамента незаобилазна, а смеша златних дуката и хајдучке траве је специфична алхемија која увек стигне до оног коме је намењена. Хајдучка трава је универзални еликсир за све бољке. Њоме се лечити и излечити божанствени је дар.

%

Дарујући својим ликовима елементе заумног приповедања, писац Предраг Марић есхатолошким елементима нарације и реминисценције своју оригиналну и врло маштовито склопљену причу уводи у ред психоаналитичких романа као што су „Име руже” и „Фукоово клатно” Умберта Ека. За јунаке овога романа, односно свезнајућег приповедача – нема тајни између неба и земље, о којима наука ћути, али зато има тајни за масе, за колектив, који немају предиспозиције за архитипски резон.

Роман нема краја, логичног и књижевно природног, као свако класично књижевно дело, већ се оставља читаоцу као и у романима Милорада Павића – да сам налази решења ениги, загонетки, заплета и расплета и да га чита с које год хоћете стране, што је одлика аутентичне посмодерне прозе; ако читалац то није у стању да уради, мораће можда да сачека следеће дело др Предрага Марића у коме ће се решити тајанствена и латентна загонетка овога романа, или ће, пак, упасти у још гушћу мрежу чудесне поетике посмодерног романа. У сваком случају, писац је на потезу.

СВЕТИСЛАВ МАРЈАНОВИЋ

I

Светислав Марјановић – Цеци рођен је у Лесковцу 27. новембра 1959. године. Завршио је Лесковачку гимназију 1978. године. Објавио збирку песама „С обе стране зида“ (1988). Марјановић је оснивач и директор привредног друштва „Принт–уп“ доо (2005) и потпредседник Центра за самостални живот особа са инвалидитетом Србије (2010-2014).

Аутор је тридесет реализованих пројеката и учесник бројних семинара, а од 2003-2013. године локални координатор у реализацији више од 20 пројеката Центра за самостални живот особа са инвалидитетом Србије.

II

СОБЕ СТРАНЕ ЗИДА – Млад човек по пређеном путу, много млађи по списатељском стажу (две године), а већ стасао поимањем живота као ужасног ратишта на коме се ломе његова копља сумње и вере, смисла и бесмисла непрекидног опирања злослутним птицама у тамним вилајетима ојађене душе.

Светислав Марјановић је изузетан поетски тренутак лесковачке литарарне ситуације, можда и историје.

Хендикепирани личном трагиком, аутор не преклиње ни судбину, ни људе, ни свог умишљеног Бога, симбола добра и зла – свој живот носи, и проноси, као светлосну биљку стрминама ноћи.

Бол, црн, голем, лајмотив је целокупне збирке песама, око њега песник гради венац својих невеселих расположења, снова и сновиђења: али са оптимистичким ставом.

*У болници кревет, а ја живот псујем,
крај кревета мајка, смрт од мене тера,
из леденог мрака, к`о да шапат чујем:
Не предај се, сине, победиће вера.
Ја јој стегох руку, као да разумем,
не могах јој рећи да се залуд нада,
смрт је већ у мени, осећам: не умест
да на небо вратим звезду која пада.
Нисам чак ни свестан са које сам стране*

*зида што раздваја овај свет од оног;
уморно би срце да заувек стане,
док стазама смрти пролазим босоног.
К`о на ћердан бола нанизане сузе,
заискрише немо у мајчином оку,
са њеним ме срцем повезаше узе,
и осетих љубав, искрену, дубоку.
Одједном тишина што у мени бунца,
к`о ветар распали давно згаслу ватру.
Хоће ли ми зраци неког новог сунца,
мрак у болној души успети да сатру?
И, то ново сунце поче да ме греје,
да отапа санте са усана бледих,
у мени се опет стари живот смеје,
крај процвета најзад, вером смрт победих.*

(С обе стране зида)

У својој посвети песник каже: „*Није важно само бити жив. Много је важније осећати се живим*“. Да, живот није ни леп ни ружан, ни црн ни бео, ма какав био; он је само онакав како га доживљавамо, како га видимо. Живот не може да има више лепоте него што је човек у себи носи. Ваљда је то стара мудрост до које је наш песник дошао личним искуством и ноћобденијама.

Збирка садржи пет циклуса под истобојним насловом: *С обе стране зида*, *Беспућима патње*, *Делта живота*, *У алеји таме*, *Смисао суштине*.

Цела збирка је насловљена *С обе стране зида*, истоимени наслов и уводне песме у којој песник даје слику свога живота. Зид полови живот на два дела, на ноћ и дан, на сан и јаву, на радост и патњу, на ову и ону страну гроба.

Беспућима патњи су циклус љубавних мотива. Ја не знам да ли је песник имао прилике да прочита песме *Владимира Рајића*, макар само једну „*На дан њеног венчања*“. То кажем јер ми се чини да Рајић, кога многи сматрају највећим песником бола у српској поезији, није ништа болнији од Светислава. И једног и другог су љубавни снови узнесени, обојица праштају и граде сан о љубави на рушевинама; не, нећемо рећи мазохистички, пре ће бити идеалистички.

%

У *Беспућима патње* Светислав Марјановић је чемернији од Велимира Рајића:

*Као дим се вијаш пољем мојих снова,
морем мојих мисли као локвањ плутиш,
дал до тебе стиже одјек мога зова
док беспућем патње босонога луташ?*

*Болеће ме ноћи док се зори надам,
и јесење магле са сунцем без тебе;
ломиће ме чемер док у очај падам
и док црном снегу не поклоним себе.*

Драга у поезији Светислава Марјановића је неухватљива, непрепознатљива; она није његова срећа, већ сан о срећи, она је бекство из ружне јаве у цветне пределе снова; неостварљива је, јер је имагинарна.

Још један женски лик је присутан у песмама: лик мајке. Она је песникова реалност, непресушни извор снаге, окупљења у часовима клонућа, она је најлепше песничко чудо.

Само је један митолошки лик песника очарао: Прометеј. Судбинска подударност, поистовећење! У *Делти живота*, уводној песми истоименог циклуса, песник корача речним коритом живота којим су протикали његови давни преци и на чијим обалама тражи смирај свом умору:

*Обале ми оштре отварају ране,
док потоци мутни утичу у мене
Желећи да бистар стигнем до свог циља,
чистећи се, болно ударам о стене.*

Алеја таме је врт у коме „безнађе цвета“ и „мирише патња“ за шта су „сећања крива“:

*Крива је и сумња која веру љути,
кријући под маском своје право лице,
и садашњост ова што прерано жути
бежећи кроз маглу следе сутрашњице.*

У *Смислу суштине* песник је, замишљен космополитски над целокупним животом, настоји да проникне у његову суштину, и још даље, у смисао његове суштине.

На животним токовима песник види тамне облеске као „појилишта звезда“ и „гробнице муза“, а у ватри „родиштва смрти и камених суза“.

У вечитом ланцу рађања и умирања све су суштине остале без смисла, па се пита:

*Хоће ли нам плећа издржати бремене
бреме празних лажу и подлих превара?*

Вечна питања. Вечна лутања. У *Сећањима* песник види људе као овце које безазлено пасу траву крвљу орошену. Иза ових стихова закључује:

*Из белог руна са светлог олтара
живот нам проклетство у пехаре насу.*

Није ли ова песников мисао да је човек проклет већ самим рођењем! Тамни обриси песникове визије света се темеље на стварним доживљајима, не тескоби животног амбијента. Много је оловних облака на видику, али се иза њих наслућује сунце, сунце живота чији је плод и овај красни поетски ћердан.

Са оскудним животним искуством, али дубоко проживљеним, промишљеним, песников свет је аутентичан, а изражајна средства су у Дучићевским манирима, што је за почетак и добро, јер Дучић не може бити лош учитељ.

Добар ковач исковаће добру сабљу и позајмљеним чекићем, лош никада. Суштина је у садржају, форма је пролазна и променљива. Одело можемо мењати, себе не.³¹⁸

%

Суштину поезије Светислава Марјановића можда понајбоље одликава (комплетна) песма *У Алеји таме*.

*Кад оживе мртве сенке голих грана,
а звезде нам сјајем оплемене око,
под ожилком врисне лажно срасла рана,
што не боли јако, ал` боли дубоко.
И кад своје боје предвечерња дуга
нечујно у црне хаљине обуче,
скупи се у нама горчина и туга,
а снове нам почну кошмари да муче.
Јер кад год у башти, где безнађе цвета,
замирише патња која бол дозива,
кроз алеју таме мисао прошета:
то што прошлост боли, сећања су крива.
Крива је и сумња која веру љути,
кријући под маском своје право лице,
и садашњост ова што прерано жути,
бежећи кроз маглу слепе сутрашњице.
И страх из ког црно предсказање пени,
лелек у грудима, што ћутећи кличе,
и обзорје бледо, што споро румени,
пред чијом лепотом зла слутња узмиче.
(У Алеји таме)*

³¹⁸ Борислав Здравковић, др Момчило Златановић, рецензија, С обе стране зида, Лесковац 1988.

СВETИСЛАВ МАРЈАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

С ОБЕ СТРАНЕ ЗИДА

У болници кревет, а ја живот пеујем,
крај кревета мајка, смрт од мене тера,
из леденог мрака, к'о да шапат чујем:
Не предај се, сине, победиће вера.
Ја јој стегох руку, као да разумем,
не могах јој рећи да се залуд нада,
смрт је већ у мени, осећам: не умам
да на небо вратим звезду која пада.
Нисам чак ни свестан са које сам стране
зида што раздваја овај свет од оног;
уморно би срце да заувек стане,
док стазама смрти пролазим босоног.
К'о на Ђердан бола нанизане сузе,
заискрише немо у мајчином оку,
са њеним ме срцем повезаше узе,
и осетих љубав, искрену, дубоку.
Одједном тишина што у мени бунца,
к'о ветар распали давно згаслу ватру.
Хоће ли ми зраци неког новог сунца,
мрак у болној души успети да сатру?
И, то ново сунце, поче да ме греје,
да отапа санте са усана бледих,
у мени се опет стари живот смеје,
крај процвета назад, вером смрт победих.

ДЕЛТА ЖИВОТА

Течем кроз корито ископано давно,
по коме су некад текли моји преци.
Делта ме живота као магнет вуче,
да потражим смирај у великој реци.
Обале ми оштре отварају ране,
док потоци мутни утичу у мене.
Желећи да бистар стигнем до свог циља,
чистећи се болно ударам о стене.

СМИСАО СУШТИНЕ

Све су бистре воде, у одбљеску тамном,
појилишта звезда и гробнице муза.
Све су ноћне ватре, у пламену сјајном,
родилишта смрти и камених суза.
Сваки цвет је мирис скривен у семену,
ослобођен крвљу, осваја лепотом.
Сваки плод је створен да служи времену,
крај сваког живота почиње животом.
Све су нам суштине остале без смисла,
потопљене давно под лажном дубином.
Све нас нека нова рађања притисла,
покојници плачу над својом судбином.
И све ће нас једном поробити време,
исто оно време које нас и ствара.
Хоће ли нам плећа издржати бремене,
бремене празних лажи и подлих превара?

БЕСПУЋИМА ПАТЊЕ

Као дим се вијаш пољем мојих снова,
морем мојих мисли као локвањ плутањ;
дал“ до тебе стиже одјек мога зова
док беспућем патње босонога лутањ?
Болеће ме ноћи док се зори надам,
и јесење магле са сунцем без тебе,
ломиће ме чемер док у очај падам
и док црном снегу не поклоним себе.

ДИМИТРИЈЕ МИЛЕНКОВИЋ

И На Митровдан, 8. новембра (2011), престало је да куца срце Димитрија Миленковића, професора српског језика и књижевности и дугогодишњег руководиоца најзначајнијих просветних служби у Лесковцу и региону. Својим преданим радом вишеструко је задужио област образовања и васпитања на овом подручју, али дао је и не мали допринос, пре свега својим ликовним стварањем, развоју културе у Лесковцу.³¹⁹

Рођен је 5. августа 1937. године у Лесковцу у коме је завршио основну школу и гимназију. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду 1961. У родном граду предавао је српски језик и књижевност у основним школама „Јосиф Костић“ и „Васа Пелагић“ и у Машинско-техничкој школи, а већи део свог радног века налазио се на челу важних друштвених служби и установа; био је између осталог начелник Одељења за друштвене делатности општине, секретар СИЗ основног образовања, секретар СИЗ усмереног образовања Јужноморавског региона, директор Међуопштинског завода за унапређење васпитања и образовања. Свој уметнички дар испољио је још за гимназијских дана. Посебно се истицао у ликовном изражавању. Своје прве цртеже објавио је у лесковачком „Средњошколцу“ и у „Омладинском гласу“. За време студија и служења војног рока пунио је листове и часописе својим илустрацијама, вињетама, цртежима, карикатурама (Студентски збор у Скопљу, Студент, Гардист, Вечерње новости у Београду). По доласку у Лесковац наставио је да се бави ликовним стварањем. Илустровао је ђачке листове, које је, углавном, сам покретао и уређивао („Пионирски гласник“, „Искрице“, „Машинац“, „Свитања“, „Пионир“). Вињете и цртеже објављивао је, потом, и у листовима и часописима („Помак“, „Алијанса“). Илустровао је такође неколико књига лесковачких књижевних стваралаца.

Уметничку страну своје личности Димитрије Миленковић крунисао је 2004. године књигом „Мој црнобели свет“, која је наишла на топао пријем у нашој културној јавности. Ликовни критичар и историчар др Срђан Марковић пише, поводом те књиге, да је у цртежима и вињетама „садржан интимни цртачки дневник Димитрија Миленковића Мите саткан од љубави, снова, суровости живота и надања, реализован цртачки сигурно и са осећањем мере за однос између емоције, линије и поезије.“

³¹⁹ Душан Јањић, Запис за сећање - Димитрије Миленковић (1937 – 2011), Помак, бр. 55/56, јул – децембар 2011, стр. 22.

II ОСОБЕНИ СТВАРАЛАЦ - Драга ми је књига

Мите Миленковића (Лесковац, 1937). Као књига подсећања и озарења. Враћа ме у далеку прошлост, подсећа на давно минуле дане када смо, сваки на свој начин, улазили чиста срца у свет уметности. Док листам њене странице, као да чујем опојни пев слатке птице младости, одлутале, одлетеле тако брзо из наших живота... Сабрани сада на једном месту, Миленковићеви ликовни радови, настали највећим делом педесетих и шездесетих година прошлог века, показују ауторов неспорни таленат, потврђују још у већој мери вредности његовог ликовног изражавања. Цртежи, вињете, илустрације, одишу ведрином, гдегде из њих веје дах носталгије, али у целини сви су они проверовски поетични, пуни живота и тако речити иако у њима има тако мало речи. Карикатуре и хумористички записи, бритке, врцави, духовити, употпуњују слику о Мити Миленковићу као особеном ствараоцу.³²⁰

Писац ових редова и не мора да освежава памћење прелиставањем сада у књигу свезаних листова орнаментике изведене у црном тушу волшебном руком његовог другара и пријатеља Мите. Пред његовим очима још увек је сјај тек осушеног туша, у ноздравама мирис свеже штампе студентског листа преузиманог из руку већ заборављених колпортера, на чијим страницама оних вечери шездесетих година последњег века протеклог миленијума заједно проналазили вињете, а овде потписани у њима за себе откривао мала чудеса.

(...) Захвалност Мити што нас подсећа на себе, уз опроштај што тек сада то чини.³²¹

Вињете, крокији, илустрације, карикатуре – све оно што се испољава кроз форму цртежа, а што налазимо у рукопису књиге Мој црnobели свет Димитрија Миленковића Мите, чине тек део његовог опуса објављиваног на страницама студентске штампе, часописа или других публикација. Поређани како ваља, хронолошки и тематски, они веома јасно одсликавају све промене кроз које је Миленковић у свом цртачком развоју пролазио.

(...) У тим цртежима - попут „Портрета младе жене”, „Ноћи на мору”, „Снова од бисера”, „Девојчице и птице”, „Сањарења”, Празника моје мајке”, „У загрљају враћамо и туђи дуг”, „Какав диван дан”... садржан је интимни цртачки дневник Димитрија Миленковића Мите саткан од љубави, снова, суровости живота и надања, реализован цртачки сигурно и са осећањем мере за однос између емоција, линија и поезије.³²²

³²⁰ Душан Јањић, Мој црnobели свет, Лесковац 2004.

³²¹ Драган Хади Танчић, Мој црnobели свет, Лесковац 2004.

³²² Срђан Марковић, рецензија, Мој црnobели свет, Лесковац 2004.

III

МОЈ ЦРНОБЕЛИ СВЕТ - Димитрије Миленковић Мита пред публику је изашао књигом црнобелих цртежа, шала и анегдота „Мој црнобели свет”. Све је то настало током година сарадње са многим листовима. Треба одмах рећи: цртежи и хумористички прилози су на високом професионалном нивоу. Димитрије Миленковић, професор српског језика и књижевности, сам истиче да се у животу није могао увек бавити оним што је највише волео.³²³

%

Радни век, Миленковић је започео као професор и предавач, али је каријеру завршио као функционер у образовању и култури. Спутан многим обавезама, он није могао да се потпуно посвети вињети, цртежу и илустрацији, мада им се увек враћао кад год су то околности дозвољавале. Књига штампана у црвелој техници има ведар дух, мада – као у цртежу „Чежња” – кроз њене странице провејава иње година које су прошле; нема сумње да је аутор свесно ишао на ефекат који оставља редуцирани колорит његове књиге. А тај ефекат буди у публици, оној старијој, многе успомене, док младима доноси информације и коментар о времену које је било давно пре пре него што су се неки од млађих рецепијената родили.

Дар да се црнобелим линијама у тушу наслика стварност или да се баца хуморно светло на збивања, чине ову књигу достојном пажње, јер се после искре подсмеха и духовитости почињемо да питамо о томе чему су се људи некада смејали. Легенда или текст карикатуре, код Мите Миленковића има једнаку важност као графичко решење мотива, тако да кроз архитектуру цртежа, ступамо на тло једне, изнад свега, ликовне фасцинације људским манама и врлинама.

Књигу је Миленковић посветио рано преминулом сину Милораду, свестан да је сам „кривац” за Милорадово повремено бављење цртежом, пошто је син наследио смисао за ликовну форму од оца. Доиста, верна овој комеморативној сврси, премда ведро и постојаног духа, књига Мите Миленковића као да жели да каже нешто о целовитом смислу уметности и, посебно, цртежа и хумора, који имају весело дејство, али и крепе човека да се коначно уозбиљи и суочи, ако је то потребно, са темом и трагиком живота.

Мита Миленковић и насловом књиге и њеном атмосфером, показује колико је енергије и људске памети потребно да се има здрав и исправан однос према животу, што ће рећи, једнако и према смрти; иронија или хумор само су средство да човека, по растућем степеновању, полако и нужно, карикатуриста и мајстор цртежа приведу достојанстеном и

³²³ Драган Тасић, Димитрије Миленковић Мита, Мој црнобели свет, Помак, бр. 25/26, јануар – јун 2004, стр. 30.

делотворном поимању зла, протканих повременим обасјавањима духа, који, код честитог човека, има неуништиву снагу.

Суочен са губитком свога првенца, који су многи знали као уљудног младића, пожељног пријатеља и мудру главу, Мита Миленковић црнину своје књиге посвећује баш свом Мићи, како је од миља био зван Митин син Милорад.

Неке врло декоративне и врло успеле вињете, са женским ликовима, Мита Миленковић је створио у часовима туге и осаме, да би превладао и зауздао бол губитка најближег и најдражег, и да би их штампао у билтену српско-француске Алијансе.

%

Као филолог по образовању, Димитрије Мита Миленковић у другом делу књиге износи пред читаоца ковчежић прикупљеног блага; његове хумореске, срезане и заокружене, делују као да их аутор није сам писао, већ да је попут Вука Караџића прикупљао умотворине студентског духа у Београду, које је касније штампао у београдском студентском листу „Студент”. Одиста, суочен са више него скромним условима студентског живота, јер се много шта од кућне удобности морало жртвовати због стицања образовања, Мита Миленковић је и у оно доба, које, као младост, захтева пуно тога што постоји једино у сновима, знао да се лишава, али је ипак веровао у људску доброту, што налази смисао и у сивој свакодневици оскудних времена.

Питање је, ако се окренемо историји нашег народа, када су и да ли су уопште била нека добра времена и које смо „златно доба” преживели, а да није тражило да се скупо плати тренутно побољшање прилика. Зато се Србима, изложеним суровим ветровима несклоне историје, хумор и јавио као спас и начело искупљења, под притиском збивања која никако да се среде и смире. Ако имамо једно, тада недостаје друго, а обе пожељне ствари не можемо одједном да добијемо. Одговор на такво стање ствари, као што је речено, Србима је одувек био хумор.

%

Мита Миленковић је, на тај начин, бранећи се од свог и општег српског удеса, окренуо страницу пошалице на књизи живота, у јединственом настојању да таму преобрази у светло. Само, Миленковић се шали достојанствено, и у особеном духу короте, ставља акценат на људско памћење и моћ предања, ту брану уништава и заборавља људска мука. После читања и разгледања ове књиге, осећамо се бољи, другачији, племенитији.

ЛАЗАР МИЛЕНКОВИЋ

I
Лазар Лари Миленковић живи и ради далеко од „лесковачке узавреле буке”, у Вучју, где је рођен 7. јула 1938. Тамо је исписивао највећи део своје животне биографије и ту, у том лепом крајолику југа Србије, написао своје најлепше песме. Награђиван и хваљен, али увек скроман, Миленковић заслужује да се о њему говори и пише као о добром песнику и приповедачу.³²⁴

II
АМЕРИЧКЕ ПРИЧЕ - Синтагма која фигурира у поднаслову рукописа „Ко је убио Мери” (америчка прича) најбоље предочава врсту прозног исказа аутора Лазара Миленковића. На први поглед, сасвим необично за некога ко не само да није живео у Америци него ни у светским и нашим великим урбаним центрима, већ у малој, забитој јужносрбијанској варошици (Вучје). Међутим, ни Кар Мај, на пример, није никада боравио на Дивљем Западу или у гудирама Курдисана, нити, пак, Жил Верн на Месецу или 20.000 миља под морем, па нико не поставља питање аутентичности уметничког доживљаја њиховог прозног писца. Покушај Лазара Миленковића очит је омаж великој популарности америчке и, уз то, криминалистичке приче, са свим њиховим структурним обележјима

Прича у рукопису „Ко је убио Мери” подржавају у свему описе специфичних америчких услова живота и развијају се у координатама претпостављених америчких друштвених услова и психолошких мотивација. Таква тематско-мотивска основа најчешће служи као фон за фабуларну конструкцију приче са криминалистичким заплетом. „Ко је убио Мери” заправо је дело породично-трагичног привида реалности до којег се долази литерарним трагањем за идентитетом данас најмоћнијег континента. Миленковић то изводи у неколико праваца: у стилу и језику, у тематско-мотивским и идејним равнима и у карактеризацији ликова. Заправо, он у свим овим равнима опонаша прозни концепт америчких писаца, а на плану обликовања жанр криминалистичке приче. У границама таквог концептуалног опредељења, Лазар Миленковић се користи опробаним механизмима у наративи и композицији (злочин, расположење, чињенице за истрагу, логична дедукција и, коначно,

³²⁴ Саша Хаџи Танчић, Америчке приче Ларија Миленковића, Освиг, бр. 20, новембар 1997, стр. 80-90. У том броју Освита објављене су следеће приче Л. Миленковића: Ко је убио Мери; Блиски сусрет и Реке надолазе.

расплет). Међутим, аутор не иде даље од установљене фабуларне окоснице, претпостављене схеме, не мобилише хоризонте очекивања за исход једне дубље људске ситуације или судбине. Он уме да фабулу своје приче вешто заплете, али само тиме испуни сав њен уметнички смисао. Инсистирање на ритму језичке експресије води непрецизностима у извесним видовима стилизације.

(...) У тако стешњеним оквирима, Лазар Миленковић је, ипак, успео да истраје у свом приповедачком настојању и захваљујући природи ауторовог концепта рукопис „Ко је убио Мери” пре књиге објављује се једним делом у овој свесци „Освета”.

ЛАЗАР МИЛЕНКОВИЋ ЛАРИ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ИСЕЉЕНИК

*Драги моји земљаци,
не заборавите да у стандард
спада и сунце“*

1.

Ја у тој далекој земљи имам

све тековине човечанства.

Ја у тој далекој земљи имам

своје празно срце.

Ја у тој далекој земљи имам

своје очи пуне суза

просуте булеварима...

О, дајте ми само једно: „Лаку ноћ“, моје маме,

пре спавања,

О, дајте ми само једно „Срећно“

кад пођем на посао...

И ми смо се трампили,

Све остало носите, носите, носите...

2.

Америко, одлазим, и не кажем опрости.

У моме крају пролеће надлази,

Ја ћу живети још милион година.

За мене нема смрти међу мојима.

3.

Ја имам најлепше мишљење о овом броду

иако има мало туге

у његовом спором ходу.

Ветар што долази са наше стране

тугу разноси...

Ово је најдивнија ствар на свету,

овај брод

што ме мојима носи.

*

Две до задње станице, кондуктер, молим,
за мене и ову овде,
ову малу,
ову нежну и пргаву,
За мене и овај ватрени узрок експлозије у моме срцу.

За мене и ову овде,
ову малу,
ову нежну и пргаву,
За мене и ову моју љубљену
п о е з и ј у.

*

Пустићу из срца јато птица,
Оне ће увек летети над мном,
Оне су прибрале једино у
ватри мојој.

Ја сам безнадежни сужањ
у сунчаној мрежи поезије.

ВОЛИМ ПТИЦЕ И ЉУДЕ

И еве мене ни на небу ни на земљи,
Волим и птице и људе.
Хвала мом оцу и хлебу
Хвала до сунца препелици
Радунки Миленковић, мојој мајци.

Са мном ће бити што треба да буде
Волео бих да до овог места више
Не фијучу заједљиве речи и меци.

О, како је огромно време разумевања
О, како су паметне птице
О, како је велик у својим изјавама
Мој двогодишњи братанац Југослав...

Уздигните се људи до овог места
Где таворе песници
Погледајте колики је колос овај простор
А мене, ето, и мојих стихова...
Волим и птице и људе
Са мном ће бити шта треба да буде.
Волео бих само да до овог места више
Не фијучу заједљиве речи и меци.

ПТИЦО

У следећој речи
пустићу из свога срца јато птица
И док буду летеле над светом
многи ће се у чуду запитати шта је
Она ће зихер остати прибрана
Она моје птице добро познаје

САМ САМ КРИВ

Сажалевају ме. Чак и Она.
Кажем: Ако ми је!
Сам сам крив што сам дозволио
Да ме у срце рани тане поезије.

МОЈЕ ЧУДНЕ ЛАСТЕ

Моје ласте не знају за годишња доба
Сјатиле су се у моје срце са Њом
и нежним пахуљама снега
Напољу некопролази и појма нема
шта се у мени догађа
А, ја, сам
никад нисам веровао
да у овој мојој васиони може
толико туге
И радости
наједном да стане.³²⁵

³²⁵ ЛАЗАР МИЛЕНКОВИЋ - Лазар Лари Миленковић живи и ради далеко од „лесковачке узавреле буке“, у Вучју, где је рођен 7. јула 1938. године. Награђиван и хваљен, али увек скроман, Миленковић заслужује да се о њему говори и пише као о добром песнику и приповедачу. (*Саша Хаџи Танчић*, Америчке приче Ларија Миленковића, Освит, бр. 20, новембар 1997). *Напомена*: У Песмопису објављено неколико Миленковићевих песама, а присутан и уз збирци Глубочица између обала 86.

ЉИЉАНА ТАКИЋ МИЛЕНКОВИЋ

И Љиљана Такић Миленковић рођена је у Власотинцу од мајке Душанке Гргур из Подравске Слатине и оца Драгољуба Такића из Власотинца. У Власотинцу је завршила основну и Грађевинско-техничку школу. Студирала је у Нишу. Сада живи и ради у Лесковцу.

Пише песме, кратке хумористичке приче, а припремљен за штампу јој је роман „Развејане жетве“. Песме је објављивала у листовима и часописима „Глубочица између обала“, „Глубочица“, „Наше стварање“, „Наша реч“, „Лескотекс“, „Комбинат“, „Јединство“, „Пионир“. Њена поезија читана је у емисијама радио Лесковца и на књижевним вечерима, као и на сусретима жена писаца Југославије 1989, 1990, 1991, 1992. и 1994. године. Члан је Удружења писаца Лесковца, КК Глубочица у Лесковцу и КК Росуља у Власотинцу.³²⁶

Љиљана Такић је објавила две збирке песама: *Птица љубави* (КК Глубочица, 1994), *С обе стране љубави* (КК Глубочица, 1996) и збирку прича „*Ту око нас*“ (КК Глубочица, 2001).

П **ТИЦА ЉУБАВИ** – Збирка песама „*Птица љубави*“ је лирски запис из богатог емотивног живота песникиње. У тежњи да се емотивно исказе, она трага за доживљајем истинске љубави, а пре свега за истином о себи и светом који је окружује. Тај интимни свет слика на особен начин, онако како га види непатворена особа, али без илузија да ће изменити било шта у њему што неће оставити ожиљке, али и са сазнањем да треба више неговати лепоту поетског доживљаја, па и онда када се то само наговештава. У збирци су најефикасније песме о љубавним преокупацијама проткане мисаоним искрицама, што појачава њихову вредност. Разноврсност мотива и тежња песникиње да се модерним поетским језиком најбоље може представити њен интимни песнички дозивљај наговештавају оригиналног песника.³²⁷

³²⁶ Љиљана Такић Миленковић, *Птице љубави*, Књижевни клуб Глубочица. Лесковац 1994. и *Ту око нас*, КК Глубочица, Лесковац 2001.

³²⁷ Оливера Шијачи, рецензија, „*Птица љубави*“, КК Глубочица Лесковац 1994.

Прва збирка радова „Птица љубави“, већ познате лесковачке песникиње, заслужује достојно уважавање. Без икакве сумње можемо рећи да је ретко наћи циклус љубавних песама са толико дирљивих, лирски уобличених тренутака.

Песма „Девојка“ по композицији и градацији емоција спада у антологијске радове. Она успешно повезује љубавно и описно да једно у друго утка и да тако појача интензитет својих осећања. То је видљиво и у два пролећа: „Лепо пролеће“ и „Пролећна издаја“. У њој нема романтичних суза, ни проклињања, ни раскидања са животом. Напротив, она из свих комуникација извлачи закључке. Иако као жена зна да „робује себи и једној руци“ („Стрепња“), не плаши се својих мисли и хтења. Тај неко изаћи ће „са ликом мога бола“ и доћи ће да васкрсне.

Поезија је њено хтење. Она живи да би мислила, откривала своја понирања и најзад преточила целу себе у емотивно, лирско, у стих, строфу, песму. У свим овим песмама, емоцију животне путености даје једноставно, смирено, личном енергијом без отуђења. Рефлексијама и сновиђењима повезује своју професионалност, људско према људима, домовини и пријатељима. Треба прихватити све лирске унутрашње формуле ове даровите песникиње.³²⁸

%

У најдубљем болу материнске љубави и бдења над болесним дететом да ће оздравити ниче крик стиха Љиљане Миленковић. Сублимација патњи у свом преизвору не лишвају је и радости због постојања себе такве каква је и свог „крвавог плода“. Зато и најмањи бисер стиха ове поезије делује као обелиск у снази љубави према детету, човеку и свету. И у бесмислу пронаћи смисао, чисто и коштуњаво, доиста је подвиг. То, изгледа, још само може песник. Љиљана Миленковић искрено, надасве искрено, испреда своје снове батргања и узлете из најдубљих тмина трошности што чини човеков свет.

Љубав је имератив ове поезије. Углавном љубав која се прижељкује, која се сања и ретко доживи или се никада не доживи. Утолико је страснија нада да ће љубав и срећа ипак доћи. Њена болесна девојчица је заправо метафора несавршености и човека, и света, и живота. Нада да ће бити боље и лепше простор је у коме се одвија ова поезија у којој, упркос свему има нежне чулности, природне жеље и радости. И што је најлепше, нема резигнације, и проклињања судбине.

И најмања радост доживљава се као огроман добитак и дар. Напор да се сачини поезија из оваквих димензија и живот осмисли треба подупрти и поздравити.³²⁹

³²⁸ Станко Ђорђевић, из рецензије, „Птица љубави“, КК Глубочица Лесковац 1994.

³²⁹ Др Даринка Вучинић, рецензија, „Птица љубави“, КК Глубочица Лесковац 1994. *Напомена:* Љиљана Такић Миленковић организује сваке године, у дворишту своје куће у Власотинцу, сусрете песника. Многима су управо та дружења била повод да напишу неку песму или причу. *Напомена:* Избор песама Љиљане Такић Миленковић у посебном делу ове књиге

ЉИЉАНА ТАКИЋ МИЛЕНКОВИЋ- ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

1.

Мртво море
И души човека
Тешко време

2.

Ракета камосту
Војникова рука на обарачу
Мост срушен
Младићева свест у несвести

3.

Румене зоре
Руј у срцима
Момак и девојка

4.

Волиш љубав
Нечовек одлази
Празнина у срцу

ПТИЦА ЉУБАВИ

Преламало се шест
Парчади огледала
Музика народа
Птица
Чујем глас твој
Кричући
Детињаст и очајан
Једног другог дана
Музика народа јеча
Од памтивека
Птица љубави
Муњом се из недара
Оте
Да спокојство своје
У грчу плати.

ЧОВЕК

Стоји човек поносан на врхунцу моћи
Слободан, независтан, умишљен и арогантан.
Ја сам велики владар
Науком, бомбама и машинама
Освојићу свет и свемир.
 Заборави, човече, не можеш савладати себе
 А камо ли свет
 Фараон, Наполеон, Хитлер, Мусолини, Клинтон...
 Царства Персије, Рима, Португала, Британије, Јапана
 Ушла су и изашла са позорнице историје,
 Гледај своју безначајност
Гледај около себе! Глад, сиромаштво, болест,
Колонијализам и угњетавање,
Човек истеран из своје земље,
Деца, жене и старци спаљени живи –
Ратови, убиства, бомбардовања
Са невидљивих висина
Свађе – окружују те у животу
Човече, како су велика твоја достигнућа
Али и како су велики твоји промашаји!

ТРАЈАЊЕ

Отац је целог живота
Носио бригу.
Мајка је испредала звуке
Од старинске нити.
Свако је трајао себе
Заробљени у љубави:
Син несрећне мајке.
И кћер незадовољних родитеља,
Различити ко небо и земља
Трошили су живот
Провели га цео
Не додирнувши се
Децу су изродили.
Свако је трајао себе.

СТАНКО МИЉКОВИЋ

I
Станко (Радован) Миљковић рођен је 28. маја 1948. године у Великом Војловцу, општина Лебане. Завршио је студије књижевности на Филолошком факултету у Београду. Новинар је лесковачког недељника „Наша реч”. Објавио је до сада збирку кратких прича „Рашки сликар”, зборник есејистичких текстова „Записи у времену”, романе „Тумач сопственог сећања”³³⁰ и „Опсада”. У припреми је роман Небеска чакаоница. Живи у Великом Војловцу на баштини својих предака.³³¹

Његови преци доселили су се из околине Пећи и формирали Велико Војловце 1931. године. До катарзе је поносан на дивне претке који су на сабљи и бајонету стекли Српску земљу, али је и до непробола несрећан што баштина предака није на најбољи начин очувана и што се српски национални корпус урушава... Каје се што је студирао и сматра да би себе као човека далеко боље остварио да се бавио занатом предака – земљорадњом. То је, тврди он, још једини частан посао на свету.

Радио је кратко у просвети (у Неготину), потом као новинар Радио Лесковца. Два пута је освајао награде на књижевним конкурсима Наше речи. Члан је искључиво лесковачке Народне библиотеке и члан Удружења писаца општине Лесковац.³³²

%

Прерано је умро Станко Миљковић (1948 – 2010), новинар, публициста и писац наше средине, поштовани саговорник и сапутник, био је пре свега велики читалац. Читао је опсежно, организовано, студиозно и аналитички, али и сасвим опуштено и информативно.

(...) Са уверењем да су прошлост и традиција једног народа и критеријум његовог духа, пропутовао је више европских земаља међу којима Енглеску и Француску, ношен жељом за сазнањем о положају Србије и српског народа у свету. Као радознали новинар и путник, посетио је за живота Лондон, Бедфорд и Париз где се у првом реду интересовао за живот припадника српске дијаспоре у овим земљама. Свој први сусрет са Лондоном, на пример, Станко Миљковић је према свом казивању, доживео као „занимљив пејзаж давно потонуле галије која је неким чудом изронила на светло дана из које је измилио неки шарени свет у коме нико

³³⁰ О овом роману Ст. Миљковића писао је Д. Тасић (Завичајни круг и српске теме, Филекс, Лесковац 2006, стр. 18-21)

³³¹ С. Миљковић, Тумач сопственог сећања и Опсада, Филекс, Лесковац 2004.

³³² Лексикон радова лесковачких писаца, стр. 77.

нико ни на кога не личи“. Свим својим бићем, као човек „наше горе лист“, припадао је менталном амбијенту Сремчеве „Ивкове славе“ из које се ори враголаста музика пуног живота и хумора. Са поносом је истицао да је своју прву „врлетну“ читанку изучио из књиге професора Радмила Димитријевића и Димитрија Вученова, „која га је увела у свет литературе, али и много више од тога.“³³³

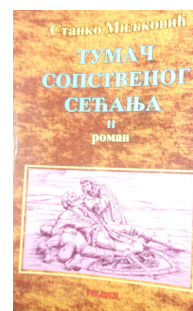
%

Миљковић зна да беседи, да приповеда. Његов стил казивања је од „једноставности до врхунског мудровања“. Одличан зналац српске литературе, али и светске књижевности, Миљковић посебно одушевљава познавањем – историје. Због тога у његовим романима и есејима има много занимљивим, мање познатих података, о нашој ближој и даљој прошлости, о Лесковцу, његом људима и минулим временима. Поједине његове репортаже и записи, објављени у „Нашој речи“, као и бројни прикази у српској периодици, употпуњују слику о овом значајном лесковачком есејисти, романописцу, професору и новинару.

Из ставова које је Миљковић изнео у приказима лесковачке књижевне сцене и периодике, јасно се може закључити да поштује овдашње ствараоце, а да је неколико песника и књижевника тзв. старије генерације посебно издвајао, јер их је сматрао правим, истинским писцима.

II

ТУМАЧ СОПСТВЕНОГ СЕЋАЊА - „Буђење је било споро и болно. Осећао сам негде жишку живота у себи, али тај осећај се није могао дефинисати. Био сам у некаквом мраку који ме плашио.“ Уводне реченице, другог дела романа „Тумач сопственог сећања“, на готово афористички начин, дефинише суштину стања српског народа, од почетка деведесетих година прошлог века до данас.³³⁴

Српски народ се споро и болно будио, осећајући у себи жишку живота, коју није могао да дефинише до краја, наставши се у мраку који га није само плашио, него и слудео до неслућених граница. Станко Миљковић наставља да прати судбину свог главног јунака Новице Живковића, кроз причу Милоша Вучића, доктора историјских наука, кроз страшни и кржави лавиринт, саздан од живота, света, историје. Прошлост и садашњост стално се смењују, најчешће на великом фронту историје и страдања српског народа. О будућности се не говори много, а ако се и прозбори која реч, најчешће је непотпуна, магловита, нејасна.

³³³ Светомир Николић, новинар, „Занимљив и плодан писац (О Станку Миљковићу 1948 – 2010), Помак бр. 53/54, јануар – јун 2011, стр.19.

³³⁴ Светолик Станковић, О путевима и беспућима, илузијама и заблудама, приказ романа Тумач сопственог сећања, Филекс, Лесковац 2005, Помак, бр. 31-32, јул-децембар 2005, стр. 30.

Један Енглез је, са висине познатог енглеског цинизма и хладне осорности моћних, рекао да „мали народи немају права на илузије и националне емоције”. И ту почињу недаће главног јунака књиге о којој говоримо, а и васколиког српског народа.

Ликови Новице Живковића и Милоша Вучића су парадигматични ликови Србије, али онакви каквих их аутор романа хоће да види.

Ако ликови, попут Новице Живковића још и постоје, што се у последњим ратовима показало, лик Милоша Вучића, доктора историјских наука, врсног интелектуалца и националисте, у најбољем смислу те речи, бојимо се, у српском народу, скоро да више и не постоји.

Докази за ову тврдњу, нажалост, има на претек. Највећи број интелектуалаца у Србији, поготово оних који се крећу у београдском „кругу двојке”, у силној жељи да се допадне свету, не смеју ни да кажу да су Срби. Окупљени у разне НВО и покрете, лију крокодилске сузе са свима, бесомучно пљујући по српском народу. За њих постоје само жртве других, оних који су безомучно уништавали све што је српско. Жртве српског народа их не интересују. Тај оркестрирани хор би морао да се згади сваком иоле поштенем човеку, Србима поготово.

Јунаци Миљковићевих романа су велики српски националисти, које силно боле „све ране њиховог рода”. Они би да исправе све неправде историје и светских моћника, али и да наплате историјске дугове из ближе и даље прошлости. Али како? Јуначки, епски, онако како су њихови преци радили на Церу, Суворору, Кајмакчалану.

(...) Антејска везаност Миљковићевих јунака за српску земљу, његово упорно настојање да Србима означи српску земљу као њихову највећу светињу, да српску традицију и културу врати у свет сваког Србина, повремено прелази у патетику, али у такву патетику од које не треба бежати. Напротив, треба је неговати, подстицати, јер је то један од путева којим ће се Србија вратити себи. Станко Миљковић чини то као ретко ко у Србији и због тога му треба одати дужно поштовање. Ово истичемо без икаквог зазора и страха од евентуалне погрешне процене.

Роман Станка Миљковића „Тумач сопственог сећања” припада оној књижевној структури која никог не оставља равнодушним, јер се чита у једном даху. По начину писања, овај роман улази у сам врх модерне српске литературе. Та оцена неког може да збуни, поготово када се ради о роману - првенцу иначе познатог лесковачког новинара, који је већ објавио две књиге – записе и приче и освојио више награда на анонимним књижевним конкурсима.³³⁵

(...) У Миљковићевом роману има од свега што живот чини тако узбудљивим и неизвесним. Искрено, са много љубави, описани су косовско-метохијски дани Вучићеве породице из Дечана, страдање Срба и

³³⁵ Приказ Д. Коцића објављен у Културном додатку Политике, јуна 2004. године под насловом „Узбудљива прича из времена туге” и поднасловом: „Станко Миљковић – Тумач сопственог сећања”, роман, Филекс, Лесковац 2004.

понашање власти што доводи до трагичних догађаја. Слична судбина обележава и живот породице Живковић, а епилог – страдање Николе Живковића, који је, иако прави геније, већ у студентским данима имао много видљивих, али и доста непријатеља скрајнутих у неку сенку из које сваког тренутка прете да ће појурити као неман.

Други ток приче су љубавне драме. На уверљив начин описане су прве љубави и велика разочарања. Млади, пуни животне енергије и изазова, волели су се готово свуда, па чак и на гробљу! Нестварна слика наше стварности. Док је велика Николина љубав Цеца (уз много пролазних авантура), млади Вучић се најпре заљубљује у своју школску другарицу Душанку, потом у младу Земунку, пуковникову жену Живкицу, Дубровчанку Ксенију и, коначно, Милену, због које одлази у Канаду.

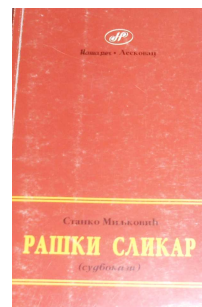
У роману је, могло би се казати, на потресан начин описан трнаестогодишњи пут младог Милоша Вучића. У Београду упознаје „галерију ликова”, али на њега најснажнији утисак оставља Новица Живковић, који је био најбољи студент историје и француског језика („Видело се да је то момак рођен за вођу”). Он, тај Живковић, који је постао професор француског језика (а последњи испит у јуну на Катедри за историју није дао, јер је хео да остане у Београду), научио је Вучића: „Историја је најизазовнија наука, зато што је препуна лажи, тим пре што је пишу победници.” Многе прелепе жене биле су кобне и за Вучића и Живковића. На мору, Новица упознаје Цецу која га је пољубила („Сем тог пољупца ништа друго не признајем у животу” – говорио је Новица, док су је касније годинама тражили и једне зимске вечери нису случајно пронашли). Тада започиње једна страсна љубав која се на крају завршава – раскидом. У животу Милоша Вучића неизбрисив траг оставила је Ксенија Дунат Прибишић, из Дубровника, коју је упознао у Београду, где је студирала на Вишој медицинској школи. Први пут су се волели на Новом гробљу: „Ноћ је била полупијана, мирисале су руже, мирисало је небо. Љубили смо се на сваком кораку”. Тога дана, касније је Милош Вучић дознао, Шиптари су му убили оца Радоја („Убише га душмани и то с леђа”). Ксенија, кад је дознала за Милошеву трагедију, дошла је у Дечане. („Све је било као сан, као занос. Дуго сам седео поред кревета, посматрао је онако уснулу и нестварну. Мирисала је ноћ. И на дуње испод прозора и на њено море.”) Ипак, по наговору родитеља, Ксенија се удаје у родном Дубровнику за доктора запосленог у тамошњем Медицинском центру! („То је девојка која се, док смо се волели, три пута дневно купала”).

Милошев деда Вучета умире са гулама на грудима, а комшије Шиптари, после већања, саопштавају Милошу да има „бесу”. Тих дана на Новом гробљу Милош упознаје Наталију Арсенијевић, снаху четничког капетана Војислава Арсенијевића, чији је гроб повремено посећивао. Истога дана када је Милош постао професор историје, 24. јуна, умрла је Наталија Арсенијевић. По њеној последњој жељи, комплетно богато наследство требало је да припадне унуци Милени и Милошу Вучићу, али

под условом да – склопе брак! У противном све дарује Српској православној цркви! Како се нису никада познавали, Милена и Милош на суду одбише тај предлог. („Слушајте ви млади глупави људи! Направите фиктивни брак, продајте кућу, поделите паре, па се после разведите и свако на своју страну” – саветовао их је адвокат). После много писама које је Милена слала из Канаде, нежних речи, па и бројних телефонских разговора, они склапају брак – Милош одлази у Канаду! На дан пред венчање долази и Новица и свима се представља новим именом Радиша Јовановић. („Изненадих се кад стиже поклон и од Краснићија, лепо упакован. Унутра млин за кафу ручне израде. За њега везан велики дукат.”)

III

РАШКИ СЛИКАР (СУДБОКАЗИ) – Негде на средини између репортаже и приче, што ће рећи документа и легенде, ови текстови или записи новинара Станка Миљковића веома су привлачно и читљиво штиво. Новинар, дакле аутор који зна вредности документа и података, у овим текстовима прилази као приврженик литературе коме су јасне и драге чари литерарног преобликовања грађе. Тако се добио спој стварносне прозе, засноване на податку, све једно да ли верификованом као истинитом, и мита или легенди који имају привлачну чар тајанствености, двосмислености и литерарног казивања које често својом симболиком казује нешто више и стварније о животу него сам истинити податак. Станко Миљковић копа по историјским записима, слуша приче старих људи, као и оних који су доживели несвакидашње судбине, путује и посматра и од свег тог материјала покушава да изгради причу која је, као што рекох, по свом облику репортажа а у својој суштини прича.

(...) Уобличени у књигу, текстови Станка Миљковића чине целину која делује на осећања и производи ефекте које читалац увек има када се сусретне са талентовано писаним штивом и искреним напором да се саопште аутентични доживљаји помало мистичног човековог света.

Најзад, читалац овде нема потребу да се пита да ли је ово прича или репортажа. Он једноставно са радозналошћу чита оно што му писац нуди као своје виђење једног посебног света.³³⁶

Књига Станка Миљковића „Рашки сликар“ по многим својим одликама потврђује један неспорни списатељски таленат са јужних обода Србије. Жанровски, то је срећна синтеза профилиране журналистике, путописа, строго селективне мемоарске прозе и историографског начина мишљења. Књижевнички дар овде моћно наткриљује разуђену делту, на први поглед, тешко помирљивих прозних формација које су увелико савладали умеће

³³⁶ Николај Тимченко, рецензија, „Рашки сликар (судбокази)“, Наша реч Лесковац 1998, стр. 114.

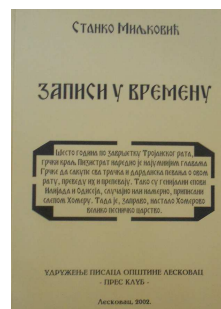
казивања. Већ својом првом књигом Миљковић је уверљиво потврдио да је писац који уме да каже битно, чини он то надахнуто и сугестивно, са ретким умећем да читаоца наведе на умну запитаност и учини га са ствараоцем својих приповести, у којима се одгонетају фундаменталне тајне света и живота. У овим кратким прозама суверено доминира дух јужносрбијанског поднебља: темперамент, лирски страствено узбудљив, у коме се преплићу словенско-паганска еруптивна снага, готово дионизијски разобручена, али, ипак, опасана хришћанским благим мазохизмом и једноставношћу. И када говори о савремености и почесто худој судбини својих јунака, Миљковић стално има на уму њихову историју као судбину, која је важан фактор предестинације њихових животних путева и странпутица. Арома далеких минулих времена која се осећа у овим судбоказима основна је психолошка матрица из које су израсли пишћеви јунаци: робусни, често неподношљиво сирови и сурови, али увек узвишено трагични јер свако од њих има свој магични животни круг и у њему чудесан хералички знак. Колико су Миљковићеви јунаци стварносни толико су и поетофантастични и под његовим пером постају уметничко дело, уверљиво индивидуализовано и психолошки прецизно мотивисано. У фокусу стваралачке пажње Станка Миљковића налазе се хероји чудних, кат-кад мистериозних живних путева који храбро опробавају разгранату ружу ветрова живота и гордо одлазе у смрт, пркосећи усуду и спољашњим менама времена и нарави. То је добро уочљиво нарочито у причама „Балада о Доли Гардовић“, „Коледарски гроб“, „Пољубац Симон Сињоре“ и трагипоетичној причи о јединственој јужносрбијанској Пенелопи, са једноставним насловом „Српкиња“.

Миљковићева прича „Рашки сликар“, са свим одликама антологијског прозног остварења, снажне је драматичне тензије у којој доминира богато чвориште историјско-карактерног усуда. Рат, издајство, јаничарска магична везаност за родну грудну, несвесна едиповска драма и трагично самоубиство као логичан увид грандиозне ефективне силе. Силан јунак и зулумћар, јаничар Ибрахим-паша, роби свој народ, али, на крају немоћно пада под удар злохуде судбине и страшне истине јер од моћи империје моћније је рука кратких земаљских дана. У овој, као и у поменутих причама, Миљковић је себе потврдио као писца од специфичног нерва за медитативнолирску прозу, са изразитим контеплативним пасажима који умногоме обогаћују његов стваралачки поступак. Општи поглед на књигу „Рашки сликар“ води закључку да је реч о већ изграђеном приповедачу, од не малог казивачког умећа и убеђује да је Станко Миљковић озбиљан књижевни таленат с југа Србије који има шта да каже и чини то с примерном дозом имагинације и сугестивности. Међу ствараоцима овога поднебља Миљковић је утрђен и препознатљив глас и писац на кога ће, надамо се, српска књижевна критика да обрати адекватну пажњу.³³⁷

³³⁷ Јовица Стојановић, компетна рецензија, „Станко Миљковић: Рашки сликар“, Станко Миљковић, „Рашки сликар (судбокази)“, Наша реч Лесковац 1998, стр. 115-116.

IV

ЗАПИСИ У ВРЕМЕНУ – Станко Радована и Косаре Миљковић (1948) публициста је и књижевни стваралац са већ изграђеним именом. Он није прегалац кога прате једностраност и ограниченост на једну воду, већ стваралац који се огласио на више поља: свагдашњи живот, национална историја, лојална књижевна производња, литерарно стваралаштво. Управо његова најновија књига изразитог наслова – *Записи у времену* – потврда је његове интелектуалне радозналости.³³⁸

%

Миљковић, кога је морила жеља, племенита у сновима, да дело што пре штампа, сачинио је књигу од властитих текстова који се поглавито тичу српске историје, данашње књижевне и делом позоришне критике, књижевних записа и приказа. Држећи до тековина прошлих времена, трагова предака и претходника, аутор се овде занима за имена као што су цар Јустинијан и Растко Немањић, затим за трајање града Лесковца, за порекло светиња и необичних лесковачких локалитета. У члнку о лесковачким писцима од 1977. до данас, оцењује писце објективно, тражи у њиховом делу оно што је боље, избегавајући да аутора затекне у погрешном кораку. По њему, у питању су солидни књижевни уметници, без много локалне боје и јачине у сликању.

%

Миљковић је аутор коме не оскудева скромност и природност праве страсти и који теми приступа са занимањем и дубоким поштовањем. У, рекло би се, синовској привржености својој родној грудни и својим прецима, неретко, самодопадно загладан у своју нацију, он се занима за ближу и даљу прошлост. Историја је област која га интригира, има се утисак, заокупља и мучи. Суочен са стварима које спадају у рационални забран и подлежу провери које знају само за факат, документ и цифру, за историју, дакле, чије је право и последње мерило истина, Миљковић заступа ставове који не изгледају изговорени узгред и у пролазу. Новинарским језиком речено, на његовом дневном реду је чисто историјски факат о коме се мало зна и о чему се мало може пронаћи у књигама. Сви судови су крхки и подложни ревизији. И Миљковићеве претпоставке о селу Смрече, Момином камену, о пореклу манастира Војловице код Панчева, посебно истине о Словенима, али и пореклу цара Јустинијана, свакако су тачне у најгрубљим цртама и, зацело, исправне у оквиру својих граница. И када се учини да у његовим текстовима има смелих судова, трепераво изречених слутњи (проистеклих из онога што је од раније знано и што је за сврхе конкретног рада покупио), читалац је у

³³⁸ Тихомир Петровић, Белези (новински приказ), Станко Миљковић, *Записи у времену*, Удружење писаца и Прес клуб, Лесковац 2002, *Наша реч*, 14.мар 2003, стр. 15.

искушењу да сам потпише такво схватање, у сваком случају, он га не може одбацити у целини.

Читалац, имајући у виду одређене наслове, слуги да аутор Записа воли своју земљу, као што се воли мати, те је за своју родну грудну готов жрвовати себе и своја себична задовољства. Аутор верује у добру звезду свога народа, у његову сјајну будућност која тек што није гранула.

%

Станко Миљковић, било да говори о књижевности или историји, о стварним или нестварним темама, чињенице не литерализује, не релативизује и не заталасавља. Пише критички оштроумно, реторски уверљиво и пажљиво изнијансираном фразом. Ствара књижевном пажљивошћу, реченицом која не запиње, тако да свака реч стоји на своме месту. У потврди својих теза или ставова писаца које заступа Миљковић није сув писац и од оних који вас не поштеде ниједног детаља своје приче, ма како он био ситан и небитан. Јер он не пише под морањем и под притиском књига, већ из својих унутрашњих потреба, неотклоњивим као кажаљ. Записи у времену, писани и објављени као текстови у метежним временима, у часу многих запитаности, несигурности и транзиције, од дела су неоспорне вредности. Писана искрено, Миљковићева књига је по многим својим ознакама белег свога времена. Управо њен документарни и књижевнокритички домашај даје јој видно место у поретку наше завичајне вредности и препоручује за читање.³³⁹

V

РОМАНИ СТАНКА МИЉКОВИЋА - Романи Станка Миљковића „Тумач сопственог сећања” и „Опсада” обезбедили су онај други елемент уз који књижевно дело једино може да постоји за читалачку публику. Сигурно је једно, а то је довољно, да се књиге читају, а судови о њима су, свакако, различити, од негирања овакве прозе, до оних који ће је препоручити као вредне пажње.³⁴⁰

%

Говорећи о значају романа Р. Барт примећује: „Неки људи као да прижељкују текст који је потпуно модеран и сасвим нечитак, текст без сенке, одсечен од владајуће идеологије, али то би био текст без плодности, без продуктивности, у ствари јалов текст из којег ништа не би проистекло. И обратно, читљив или традиционалан текст не може а да не постане стерилан, да буде сасвим предсказљив и на први поглед схватљив”.

³³⁹ Тихомир Петровић, Белези (приказ књиге Станка Миљковића Записи у времену), Наша реч, 14. март 2003, стр. 15.

³⁴⁰ Д. Ђорђевић, Два Станкова романа, Помак, март – децембар 2006, бр. 34 - 36, стр. 40.

Роман „Тумач сопственог сећања” је некако и класичан и модеран. Модеран је по томе што један од главних јунака, Милош Вучић, носи радњу, а она често тече мимо њега. Вучић прича о догађајима, учествује у њима, јесте главни лик, и није. Главни су сви епизодни ликови, а њих је на десетине, јер сваки је за неко време присутан и од њега зависи догађај. И тако се обрачунавају са самим собом и непостојећим саговорником: онда је то покрет да се учини нешто човечно, да се неко заштити, осветли истина и ослободе сећања.

%

Према структури Миљковићевог романа наслеђује у приповедачкој техници много од традиционалног романа, али по обради ликова, према стварности и односа човекове свести према проблемима егзистенције, роман задобије елементе модерне прозе.

Миљковићев поступак описивања је дедуктиван: од општих опажања иде према духу својих ликова. Наративни ток одликује се не тако наглим хронолошким скоковима и просторним премештањима. Миљковићев текст је бујан, он поседује моћ брзих захвата и промена драмских ситуација. Његово надахнуће се рађа у наглим скоковима. Линеарност приповедања на почетку и на крају романа повремено се разбија дијалогом, сећањем прошлих и садашњих радњи. Излагање појединих збивања, ситуација и призора су врло често хомогена и комуникативна. Понекад је језик сведен само на меру сугестивног саопштавања. Ако се задржимо на дикцији ликова, приметимо да се оне међусобно разликују, да на један начин говори мајка, на други отац, на трећи син. Такође, примећујемо да наведени јунаци говоре о ономе што им најприродније одговара.

%

У роману „Опсада”, Миљковић се враћа историјској прошлости. И треба одмах рећи, чини то успешно. Миљковић успева оно што је у овој књижевној врсти (историјски роман) најтеже: успоставити прави однос, литерарно најпродуктивнију равнотежу између аутентичних историјских чињеница и њихове уметничке „надградње”. „Опсада” залази у прошла времена ослушкујући њихов јек који увек и свуда стоји притајен, који обитава као доказ бескрајних духовних димензија једног народа. У својој бити, Миљковић је са јасним уобличеним искуством, примереним знањем, несебично приклоњен традицији и коренима. Међутим, овде су појединачне судбине у првом плану а историја у другом. Он није од оних писаца код којих крупни историјски догађаји, велике теме и важне идеје времена заклањају животе конкретних људи. То не значи да се у „Опсади” не покрећу значајна питања историје, националне егзистенције и људског живота уопште. Напротив. Само што овај писац зна да је у

уметности најкраћи пут да се до овог питања доспе, пут од појединачног ка општем.

%

Кроз поступке једних и судбине других историјских и псеудо историјских личности, читаоцу се сугеришу истине трајнијег значаја. Једна од таквих је да је човек, готово увек, жртва историје. Историја је непрекинути след разноврсних обмана и лажи. Он овде извлачи оно што у себи укључује сукоб супротних сила, јер живот извире управо из те сукобљености добра и зла, лепог и ружног, истинитог и лажног. Он, дакле, денуцира и демитологизује (националну) историју. Но, за аутора „Опсаде” пакао нису други, човек је жртва властите, противуречне и несавршене природе. Корене историјског и сваког другог зла треба тражити у биолошкој, психолошкој и антрополошкој равни. Станко Миљковић је способан да оживи овакву атмосферу минулих времена.

%

Но, ако је „Тумач сопственог сећања” ипак остао испод нивоа „Опсаде”, чини се да главни разлог треба тражити у избору приповедачког поступка који је одредио композицију и утицај на начин обликовања ликова у роману. Приповедање у роману „Тумач сопственог сећања” одвија се по систему концентричних кругова и нема вертикалног, узлазног развоја радње. Избор таквог статистичког (уместо динамичног) начина приповедања (не мора у литерарном смислу да значи ништа лоше), Миљковићево казивање иде у ширину уместо у дубину, уводе се нови ликови, епизоде и детаљи који се понекад чине недовољно мотивисани (произвољни) и не баш сасвим интересантни. Услед проширивања опсега приповедања, писцу је ускраћена могућност да неке добро постављене ликове пуније, свестраније осветли, до краја обликује и тако им обезбеди још снажније место у причи. Зато се, на пример, десило да однос између Новице Живковића, главног јунака овог романа и представника комунистичког режима, пуковника Ландеке, уместо да постане доминантан мотив, остаје недовољно развијена епизода. Хијерархизација ликова и мотива онемогућена је, дакле, недостатком једног снажнијег, доминирајућег фабулативног тока, па је „Тумач сопственог сећања”, у неку руку, књига у којој су делови уметнички смелији од целине.³⁴¹

³⁴¹ Дејан Ђорђевић, професор књижевности, један је од оснивач КК Дервен у Грделици.

ЗОРИЦА МИТИЋ

I

Зорица Митић је рођена у Лесковцу где је похађала основни и средњу школу. Завршила књижевност на Вишој педагошкој школи, радила у Народној библиотеци „Радоје Домановић” у Лесковцу, а сада је пензионер. Објављивала је у заједничкој збирци: „Глубочица између обала”, у „Нашој речи” и „Нашем стварању”. Објавила: „Женске приче”, „Узлетимо с ветровима” и „Женски разговори”. Зорица Митић је добитник више друштвених признања. Између осталог, као библиотекар два пута добила награду Друштва библиотекара и Већа Савеза синдиката, док је за друштвени рад и литерарно стваралаштво добила Октобарску награду града Лесковца.³⁴²

II

ЖЕНСКА КАЗИВАЊА - И трећа књига (прва носи наслов „Женске приче”, 1994, друга је објављена под насловом „Женски разговори”, 1997) највероватнијих догађаја са периферије града Лесковца, и прича комшика, потврђује склоност писца Зорице Митић да обогати новим женским ликовима своја епска казивања.

(...) У сокаку се сваки догађај кад-тад обелодани и препричава. У солитеру се никада неће тачно дознати неки догађај уколико га штампа не опише или ако не дође у судске списе. „Култура” станара не дозвољава да се комшике распитују за интимне догађаје. Само поједине трачаре би могле да причају: ко улази, куда одлази, на која врата највише улазе! Зашто то? Зашто оно? Али, то ће бити шапутање. Двадесет и пет комшика из Дркине врбе, Рупе, Кајсине мале и Подврца или ће отићи код комшике или ће позвати комшику и почеће прича, разго вор, казивање неке истине. Ниједна прича није аргументима анулирана. То значи да су сва казивања реална.³⁴³

³⁴² Подаци преузети из књиге З. Митић, Женска казивања, КК Глубочица, Лесковац 2000. *Напомена:* Уз рецензију С. Ђорђевића, стоје две напомене. Прва мр Слободана Младеновића: Сагласан сам са рецензијом професора Станка Ђорђевића и, друга, проф. др Николе Цветковића: На основу мог увида у рукопис и на основу позитивних рецензија Станка Ђорђевића и мр Слободана А. Младеновића, предлажем да рукопис буде објављен. У књизи је објављено 25 прича под следећим насловима: Комшика Гина прича, Комшика Ратка прича, Комшика Љуба прича, Комшика Ташана прича, Комшика Лепша прича, Комшика Живка прича, Комшика Рада прича, Комшика Јуца прича, Комшика Ружа прича, Комшика Милка прича, Комшика Ђурђевка прича, Комшика Лепка прича, Комшика Јелка прича, Комшика Мица прича, Комшика Станче прича, Комшика Дана прича, Комшика Олга прича, Комшика Божика прича, Комшика Станка прича, Комшика Роса прича, Комшика Сика прича, Комшика Стана прича, Комшика Дика прича, Комшика Васка прича и Комшика Дарка прича.

³⁴³ С. Ђорђевић, Женска казивања, рецензија, Женска казивања, КК Глубочица, Лесковац 2000, стр.7.

III

КОМШИКА ДАРКА ПРИЧА - Пладне смте што је прошло, а жене се сабрале у Мицину авлију. Она јес да има убаву башчу, пуну сс цвеће, и да тој цвеће убаво мирише, али што је много, много је. Почесто се куда њума сабирав. Верујем да ву свекрва пребацује за тој сабирање комшике. Не смо за сабирање, него и за галаму, а и за кафу што гим вари. А кд седив пред капију ретко која тд вари кафу. Оне јес да се смањујев, али на Дику тј трошак почесто пада.³⁴⁴

Отодо и ја. Понесо печене семке на које се оне обрадоваше. Обрадова ше се онеј које имав зуби, па може да ги грицкав и да се забављав, а онеј које немав зуби оне ги па лупив. Такој гим донесо занимацију, да немав секирацију, или да гу заборавив секирацију коју имав. И ево које чу там:

„Комшика Живка се одава, а има две године како је удовица, а и ћерку одава сс коју седи. Оне се такој договориле да се одав у исто време, како не би једна остала само у кућу.”

И такој и било. Уговорили венчање за Живку за петнајест дна, а за ћерку Винку за два месеца, јер су пости за Велигден и нема за тој време венчање.

Прошло мало време и седеле су такој и причале од свашта, а највише од њино одавање. Живка ће на ћерку рекне: „Днс торник, па среда, па четвртак, па петак, па субота, па тек недеља кд треба да се одам за Жику. Много дна требав да прођев.”

А ћерка на њу: „Мајке, мајке, твоји пет дна за час ће прођев, а моји много дна, има много да чекам, а и Станко може за тој време да се предомисли.”

А Живка тешила ћерку: „Ћерко, не се секирај, дн по дн ете га Ђурђевдан, а моје је чекање дугачко.”

Дарка наставила да се смеје сс комшике, што се журило на Живку да пређе куде Жику што пре. Много ву било пет дна да чека, а на ћерку много повише неје много она сматра. Понављала Дарка: „Дн по дн и ете га Ђурђевдан.”

³⁴⁴ Зорица Митић, Женска казивања, КК Глубочица, Лесковац 2000, стр. 62. *Напомена:* Зорица Митић цео радни век провела је у Народној библиотеци у Лесковцу, где је радила као виши књижник. Била је члан Књижевне омладине, а члан је Књижевног клуба "Глубочица" од оснивања. Добитник је Октобарске награде града Лесковца. Радове је објављивала у заједничким збиракама и стручним часописима: "Глубочица између обала", "Наше стварање", "Наша реч", "Библиотекар" и "Заједница матичних библиотека". Учествовала на "Сусретима жена писаца Југославије" 1989. и 1990. године. Објавила је: "Узлетимо са ветровима", збирка песама, 1994. године, "Женске приче", 1994. године, "Женски разговори", 1997. године, "Женске приче", допуњено издање 1998. године, "Женска казивања", 2000. године (подаци преузети са званичног сајта Народне библиотеке „Радое Домановић“ у Лесковцу)

ЗОРИЦА МИТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ХТЕЊА

Јави се са свог пропланка
кад жељаимаш
да ти донесем киту цвећа
са мирисом који опија.

Не срами се да признаш
да вртлог жеља тами.
Махни хтењима, који би да блуде
и да те срећним чине.

Време ти смирај подарило
Сунце зашто за леђа.
Бреме хтења утрнуло,
згасло место разума.

Још се са свог пропланка
Дошетај да схватиш
да оно, што си одбацио,
помирљиво сам ја обгрлила.

ТАЈНА

На прсте уђеш у мој живот
Без гласа и махања,
Нек неко не примети
А, и не приговори.

Надам се да су нам жеље једнаке
Да сачувам своје огњиште
Да дим не направи облак
А да се ватра сачува.

Кућни праг је светиња
Чувај га, да га не окрњиш
Да му целину сачуваш
И облик који има.

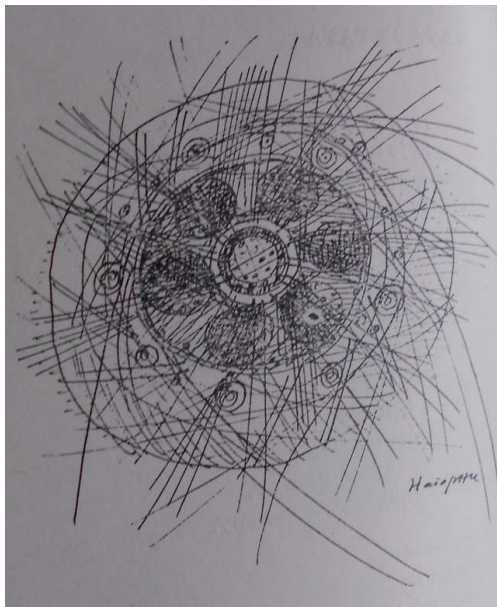
Зато на престе уђи у моју кућу
Без гласина и порука
У невреме кад месец са сунцем разговара
А сат уморан затаји.

МОЖДА СЕЋАЊА

Сећања ми разум муте
Згаришта љубави се губе
Утрнули дамари затежу
А ја, ја се надам.

Свици ми пут раздањују
Зову сећања у походе
Пламен ми огртач бива
а поглед, поглед нешто снива.

Нису ми руке празне
Увијам се уз дрхтаје своје
Булке ми црвене дарујеш
Уз тихе речи – поново су оне твоје

СТЕФАН МИТИЋ

И Стефан Митић (тићМи) није рођен на Славији, већ у Лесковцу, истог датума као и чувени писац Едгар Алан По: 19. јануара 1992. године. Апсолвент на Факултету спорта и физичког васпитања у Нишу. Председник „Омладинског клуба Анчики – ОКАН“, непрофитне организације у насељу Анчики, у којем је, заједно са својим другарима од обичне страћаре направио малу бесплатну библиотеку са више од 5000 књига, што их је и довело до Оливере Ковачевић на РТС-у, у одељку ХЕРОЈИ НЕДЕЉЕ.

Широј јавности познат као прва особа која је превела поезију на знаковни језик, прилагођен глумим и наглумим особама. Члан је песничке групе „Поезије 016“.

Његова прва књига „Уватиле ме лутке“ издо је „АРТЕ“ београдску издавачку кућу крајем 2015. године, а промовисана је у Лесковцу, Нишу, Београду, Загребу...

На Међународном песничком самиту (учествовало 16 песника из 8 земаља) у Удружењу књижевника Србије у Београду, његова песма „Едгар Алан Кво“ освојила је прво место, по оцени жирија и публике.³⁴⁵

СТЕФАН МИТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЕДГАР АЛАН КВО

да се Едгар Алан По родио у Лесковац
сигурно би живео у Батуловце
и не би написао *Гаврана*
него би продавао краставчики лубенице и паприке
на кванташ
суботом

да се Едгар Алан родио у Лесковац
били бисмо баш добри пријатељи и причали бисмо баш доста
код Крњу у подрум доле
уз шприцер, мочу и роштиљ меско

³⁴⁵ *Напомена:* Податке за ову студију дао сам аутор.

и отворили би се од пијење
на то отварање би сигурно дошо градоначелник

да се Едгар Алан родио у Лесковац
лелелеле колко би се само исмејао
када бих му открио
да је добар део сценарија мог живота
писао Жика Жмигавац
јер баш је комчан

да се Едгар Алан родио у Лесковац
студирао би Вишу пословну, сигурно
и жалио би се стално:
јао, бре,
што нисам уписао богословију
па бог да ме види, буквално
да се Едгар Алан родио у Лесковац
не бих умео да му објасним
назив ресторана ДАЛЕ 11
шта, као газда мувао 20 девојке
и као 11 му ДАЛЕ а остале нису?

све би се испотикали
мора да има нешто
и знам
знам да би знао да је Милица Павловић из Лесковац
она је понос овог гранда

да се Едгар родио у Лесковац
читао би стално књигу Паула Куеља:
„ПАПРИКА У ОЧИМА ЧОВЕКА ИЗ ЛОКОШНИЦЕ“

јер читао сам занимљивости о њему:
не зна се како је умро
а да се родио у Лесковац знало би се
јер у Лесковац се све зна
на гроб би му писало:
УМРЕО ОД СМЕЈАЊЕ

доручковао би сирење и ајвар
стално би донирао коштану сврш
био би убеђен да су црнотравци изградили Кеопсову пирамиду

да се Едгар Алан По родио у Лесковац
звао би се Едгар Алан КВО

СВЕТАЦ

постати светац је малко страшно
да би ти оцртали ореол око главе
морају ти иглу шестара
забости директно у гркљан

...

имам другарицу која се једног лета
никоме није јављала две недеље
јер је испред улазних врата своје куће
затекла срушено гнездо и повређене птичице
две недеље се није јављала док их није излечила
када ме неко пита шта је за тебе добар, племенит човек
шта је људскост
ја ћутим, помислим на Мају
и сетим се својих стихова
да није тако лоше
када, ето, некоме даш своја крила
а он одлети од тебе

ПРОКЛЕТО ДОБРА ПЕСМА

човеку није потребна цела библиотека
већ једна проклето добра књига
као Тврђава
као Новембар
да се осети проклето добро
није му потребан цео виноград
да се осети проклето добро
већ флаша вина
нису му потребне
ни плантаже ко зна већ чега
није му потребан цео Харем,
већ једна проклето добра девојка,
која чешће застаје пред књижаром
него пред продавницом обуће
док неке стоје испред ресторана
плаћене да буду насмејане
као стажари испред оних катедрала
који су плаћени да буду намргођени
укопани
статични
човеку није потребно много
већ мало
врло мало
да се осети проклето лоше...
и потребно му је мало

сасвим мало
да одложи патњу
да живи живот на одложено паћење
јер
већ дуго не отварамо душу
бојимо се да је изветрела
живот нам се свео на једно
како си?
шта радиш?
на једно добро
на једно велико ништ

ИСПОД ВОДЕ

не видим
јер свако је слеп на свој начин
и притом

премало кијам за човека
који је и превише алергичан на људе

држе ме овде чисто ради провере
превентиве
а не знају да је, у ствари
веома озбиљно

елизабета, лежим у болници
и умирем
умирем од жеље да те видим
а они кажу: ништа озбиљно...

доктори врло добро знају
волим те
и волећу те док нас смрт не састави

мислио сам да држим конце у својим рукама
али су ми помрсили конце

целог свог живота био сам шнајдер
радио са платнима како којекакав залуђени сликар
шио сам,
а други су ми кројили...судбу
ели,
сећаш ли се оне хаљине
оне хаљине од филмског планта
што сам ти сашио
јер тако си добро глумила, љубав

видим те како ме чекаш

са раширеним рукама...
па као дете се затрчим, затрчим
саплетем се и проспем неку мудрост
или глупост некакву
а ти се кикоћеш и смејеш
као када ти проспем по хаљини
цео крчаг пролећа
разлете се боје ко птичице
а ти кажеш
не, то није мрља, то је уметност

лежим у болници и пишем ти
пишем
јер од нечега се мора умрети
умирем...
умирем, о нечему се мора писати

и види ме сада
умирем овде где сам се родио
пре осамдесет и кусур година
а они кажу ради превентиве
ништа озбиљно
ништа
у ово соби што мирише на јод и зелене јабуке
са прозора се види парк
и голубови како седе на клупицама
бацају мрвице
и хране пензионере

види се и река
чује се жубор
крекећу жабе
а мале љигаве глисте
са штаповима у рукама
каче људе на улицу
и супштају их у воду...
бунцам...
хеј, елиза,
волим те
јер једино ти си ми дозволила
да ти онако прстима
додирујем најинтимнији део тела...
душу.
испод воде не види се ништа.

ДРАМЕ ИМАЈУ ПРЕДНОСТ

попио сам лек против мучнине
нисам ти ја, мајко, за велике градове
и мале љубави
јер мука ми је
када видим пун кафић празних људи...

шетајући центром
колико само поражених корача Победином
овде у Нишу
о, врло добро знам
а нисам више један од њих
ни понижен ни увређен
сиђем степеницама у подземно
па ми падне нешто на памет
запишем у телефон
јел су то, можда, Записи из подземља?

и сви ови силни булевари ослобођења
никада нису ни били ослобођени
ни мирни
јер овде су органи /ради/ реда

то би требала знати, мајко
да када једном пукнем
остаће само ситни комадићи балона
на поду
као после журке
када пукнем
упалите миришљаве свеће
умотајте ме у украсни папир
и поклоните ме земљи
проспите шприцер

/за моју душу
попио сам
лек против мучнине/
нисам ти ја, мајко, за мале градове
и велике породичне драме
јер
пре Тургеева
читао сам судске пресуде о разводу брака
а после Мајаковског
читао сам књиге утисака по топлим пекарама
и људе
записе из мртвог дома, русија

у мислима
шетао тако Сибиром
и тражио своје место под сунцем
а у ствари, мајко
био сам само костур
костур који је тражио своје месо под сунцем

а данас ово месо и ови стихови
вуку се за мном као као дроњци
као прошлост
као 2001. година

као последњи стих чуван за крај песме
стих којег нема

ТАКО ЈЕ ЗАВОЛЕО ПОЗОРИШТЕ

у првом чину
померао је собну завесу
као да је позоришна

у последњем чину
отац му је тражио да из кухиње донесе кесу
када га је упитао зашто
“да имам где да спустим главу твоје мајке
када је одсечем”
потрчао би до кухиње али су му се одсекле ноге
и настао је мук у публици
...
јер представа се одвијала у насељу
у којем се гробље
између Братмиловца и Мрштана
толико брзо ширило и приближавало двориштима
да су се људи плашили
да ће због недостатка места на небу
бити сахрањени у својим кућама

на месту где људи заволе или замрзе позориште
УПРАВО МЕ ЗАТО И НЕ ПОЗНАЈЕШ

Управо ме зато и не познајеш.

Ако мислиш да када ћутим немам шта да кажем – грешиш,
управо сам тада најмудрији.
Ако мислиш да када жмурим, не видим – грешиш,
управо тада видим најчистије.
Ако мислиш да се давим зато што ме нема на површини воде – грешиш,
мени пријају дубине, површина је само твоје површност.

Управо ме зато и не познајеш.
Ако мислиш да сам незадовољан собом – грешиш,
моја соба је мој свет без зидова,
припада хоризонту,
има завесе натопљене бесаним ноћима,
има тепих ишаран свемиром,
има папире исписане речима које имају крвоток,
испуњен сам, срећан и потпуно задовољан собом.

Управо ме зато и не познајеш.
Али на крају,
кад завршимо под земљом,
можда ме боље и упознаш.

Док наша тела грицкају добро ухрањени црви.
Док цвеће умире у прањавом бетонском ћупу.
Док пси са плавим очима марширају око наших надгробних плоча.
Док свеће воском исписују задње поздраве:
можда ме и упознаш

и схватиш да дисали смо исти ваздух,
али га сагоревали на потпуно другачији начин.

ЛАЖУ ДА ДУША ИМА 21 ГРАМ

када у пошти
шаљем некоме своју збирку
и када је шалтеруша
стави на вагу
јасно пише: 114 грама

АНДРИЈАНА МИТРОВИЋ

И Андријана Митровић рођена је 1980. године у Лесковцу. Дипломирала на Технолошком факултету у Лесковцу. Поезију пише још од раних школских дана. Чланица је неформалне групе „Поезија 016“. Пише мисаону и љубавну поезију и мудре изреке и чест је учесник песничких скупова. Освојила је бројне награде: друго место по оцени публике на песничком маратону у Нишу, а на песничким сусретима у организацији Књижевног клуба "Душан Матић" у Ћуприји припала јој је награда за најбољу песму и награда „Марама Злате Живадиновић“.

АНДРИЈАНА МИТРОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

МИМИКРИЈА

Мимимикријом лептира
Са лажним очима
Сакрих се од грабљивица
У дубокој шуми
Где је опасно
Летети нежних крила.
Али моје унутрашње очи,
Те издајнице клете,
Озарене ватром силних хтења,
Одаше се сјајем усхићења!

У том изгнанству
Од земаљских страхова
И небеских снова,
На пола пута,
И на пола моћи,
Пронађох један крхки цвет...
Самотан на брегу
И на удару ветрова.
Те створих на њему чудноват свет
Далеко од смртних створова.

И тек ако ме нека радознала луталица
Открије жмурећи,
Довикне ћутањем,

И разоткрије срцем,
Обрисаће ми лажне очи
И изоштрити крила да секу ветрове.
До рањивости голи,
Открићемо своје коже од паучине
И као небески виртуози
Полетети пут месечине.

ЧИГРА

Рођена
Са столетном Речи у погледу
И снагом да је прећути,
Као кад чуваш свемир у себи
Па он изговори тебе,
Изавах животну пометњу.
Једне сам учитеље збунила,
Друге подсмехнула,
Треће разгневила.
И сви ми они детињство
Изуше из ципела.
Таква босонога,
Прегазила сам
Више даљина у себи,
Него изван себе.

А онда,
Једног дана,
Не знам када,
Па ни срце припремила нисам!
Изненада...
Појавио се неко
Ко је у даху имао
Све оно што ми треба.
Ветар, сунце
И много, много неба.
Неко, у чијим сам очима
Видела своје сузе,
И ко је тачно знао
Да у дрвеној кутији ћути
Једна невероватна чигра,
Која једва чека
Да је неко заигра.

Завртео је насумично,
Без правила и реда,
Јер и са игром се играти треба.
Одавде до бескраја,
Озарио се од њеног сјаја

Што је тако необична.
Јер док плеше,
А како само она плеше...
Неке чудесне цртеже шара.
Па се начас увис заврти,
Тек да светлост распршти.
А при паду дуборезе ствара!

Од тада,
Више ништа није исто.
Ни звезде, ни река,
Ни вулкани, океани,
Ни нека тамо брда далека.
Ни себи више нисам иста,
Обувена у нове
Ципеле за снове.
И осмехом који блиста.
Чак и кад ледени ветар
Са златним лишћем
Неку блесаву игру игра,
Ја га осећам топло
Јер се заврти моја чигра.

ЗАШТО СЕ ЉУДИ СУШЕ

Гледам ова отврдла, пуста људска срца
И како се луда младост старости руга,
пролазећи покрај ње као да је куга,
гледа, а не види како у беди грца.

Заслепеше нас светла далеких градова,
Па заборависмо да покајање вреди,
И лагано из живота човечност бледи.
Утихнуше давно сва уста старог кова.

Заљубљена чељад у животну лакоћу
Свакој жртви бахато окренуше леђа,
Те заћуташе горди због речи што вређа,
Напуштајућ` немо понижену самоћу.

На тиха смо врата некад често куцали
Да видимо очи тишини што виче.
Туђа нас се бол сада уопште не тиче,
Не иштемо помоћ да је не бисмо дали.

Када нам пресахну топле сузе из груди
За све изгладнеле и напаћене душе,
Почеће и отврдла срца да се суше
Опустаћемо и престати бити људи!

ДАЉИНЕ

Разголићени
До рањивих истина,
Загрлили смо се душама,
Спојивши чворишне тачке
Укрштања самоће и бола,
Пољубили имагинацијом,
И разумели ћутањем,
Док су нам тела браниле
Непролазне даљине,
На које нисам љута,
Јер сам босог срца
Ту савршеност
Могла да дотакнем.

СНАГА

Само напред, хајде ломи ме,
Загризи најбоље што знаш, али знај,
Нека су места временом отврдла,
А ту где је меко, уживај!

Гордо ћу истрпети бол
И тежак крик угушити под груди,
Нека твој отров буде убојит
Као код бедних, невољених људи.

Нема мира између човека и вука,
Звери су верне само својој ћуди,
Сувише јака да бих звер била
Нека те моја тишина излуди!

А када ме тешком чизмом згазиш,
Из плодне ћу земље скупити све соли
И попут свежег планинског цвета
Усправити се поносно, мирисна и лепа.

ВОЈИН МИТРОВИЋ

I

Навршила се трећа година од смрти песника и писца Војина Воје Митровића (1942 – 2008). На дан 8. марта 2008. године престало је да куца племенито и песничко срце. Умро је познати човек и песник. Град на Ветрници остао је без једног реномираног ствараоца у култури. Иза њега остали су песнички и литерарни белези.³⁴⁶

Војин Митровић је рођен 24. фебруара 1942. године у Урошевцу, у патријархалној породици, оца Јована и мајке Босилке (из познате породице Одовић, код манастира св. Василије Острошки). У породици је стекао солидно васпитање. И није чудо што је читавог живота зрачио као човек, кога су красиле најлепше људске врлине.

(...) Митровић је основну школу и гимназију завршио у Лесковцу и био је ђак генерације. После завршене гимназије Војо је на Београдском универзитету студирао архитектур, филозофију, књижевност и политичке науке. И поред тога што је био успешан студент, нажалост, студије није завршио. Посустао је као упоран планинар који се успење до самог врха планине и одустане да крочи на сам врх! Природну интелигенцију искористио је за свестрано образовање, па је зрачио у друштву као „енциклопедиста“. Као студент свирао је у оркестру Ватрогасног друштва Лесковца до 1968. године. После студија радио је у Општинском комитету СКС Лесковац, све до пензионисања и био руководиоца стручне службе. Војин је рано заорао књижевну бразду. Још као гимназијалац писао је песме и приче. Радове је објављивао у „Нашој речи“, „Трибини младих“, „Трагу“, у којима је био члан редакције. Бавио се и новианрством. Такође је био потпредседник КПЗ Србије и КПЗ Лесковац, затим члан КК Глубочица и Удружења писаца Лесковца. Учесник је многих културних манифестација и песничких сусрета.

Но, оно што је највредније што остаје да се памти су његове песме, приче и записи. Памтиће га лесковачки писци и песници, школски другови, пријатељи и наша средина као скромног, поштеног, искреног и талентованог песника.³⁴⁷

³⁴⁶ Добросав Ж. Туровић, „Војин Ј. Митровић“, Помак, бр. 51/52, јул – децембар 2010, стр. 22. *Напомена:* Преносимо комплетан прилог објављен у рубрици „Сећања“. *Напомена:* Митровић је вишеструки победник на песничком конкурс Винског бала (на слици)

³⁴⁷ Исто, Помак, стр. 22.

II

ОЗБИРЦИ „СТОЈБИНЕ“ - Поезија лесковачког песника Војина Митровића по свим карактеристикама припада самом врху завичајног стваралаштва. Неке песме, без изакве сумње, могу се убројити у ред онајбољих и на ширем песничком простору.

Митровић је песник који је на бројним анонимним песничким такмичењима, по правилу, освајао прве награде, што је само још једна потврда да је реч о песнику несумљивог умећа. Иако за живота није објавио ниједну целовиту песничку збирку, број песама које су остале у рукопису био је довољан да се направи овај одабир где су се на првоме месту нашле његове песме које су му донеле истинско признање књижевне критике. Песничка збирка „Стојбина“ (наденута по истоименој песми) садржински је подељена у седам поглавља: Стојбина, Биљарица, Хеликон, Опушци, Винска, Лескованица и Белуци. Могло би се закључити да је тај редослед у дослуху са Митровићевим начином певања, али је много важније од самог следа песама нагласити да то груписање има „песникову мисаоност“ и след „Светила пепела“ и „Распећа“, којима се и отвара прво поглавље под називом „Стојбина“. Песме Војина Митровића нису једнозначне и не читају се лако. Неке траже озбиљна тумачења, па и широко образовање, које је и сам Митровић поседовао иако није, стицајем околности, имао неке формалне дипломе које обично друге људе свставају у ред образованих стваралаца. Војин Митровић јесте „рођени песник“, али је – то се лако може уочити – сазревао и песнички напредовао читајући Миљковића, Настасијевића и Попу, на пример. Њему су ти и други песници били „обавезна школска лектира“, али је Митровићев песнички свет у много чему другачији, оригиналнији и зато каткад и мање успешан и тешко ухватљив. Кроз велики број Митровићевих песама тече (не)стварни живот, пролазе дани, бележе се успеси, падови и људска пролазност. Његова песничка нит, ма колико била затворена - херметичност његових песама је само други израз његовог свакодневља – разоткрива песникову зрелост, али и поруку да другачије од других, великих песника, опева ту свакодневну људску потребу да се победи немогуће. Тај „песнички круг“, својствен само одабранима, довољно је вишезначан да је одавно Митровић заслужио објављивање ових песама као „слике која трепти“ и „приче која прети“ да ће доћи неминовно крај једног и почетак неког другог песниковог живота.

Лесковац, град Митровићевог најдужег хода кроз несталности животног трајања, није увек знао на прави начин да вреднује ту непоновљиву уметничку поруку коју је песник поседовао и ова збирка песама, која је само исечак из његовог разбарушеног, богатог песничког света, уверени смо, исправља ту неправду!³⁴⁸

³⁴⁸ Данило Коцић, рецензија (припремљене, али необјављене) збирке Војина Митровића Стојбина.

ВОЈИН МИТРОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СТОЈБИНА

... са гребених снегова и маглених Карпата
Из глиба студи и растопљених обала Дњепра
Правцем којим задухаше ветри
У освит века раздање небеске светлости
Пођоше

Седи старци казаше призирања и пророштва
Принеше жртве
Отворише срца птицама
И погасише ситила и огњеве
Поштројише каменим сечивима кућне богове
Па на њих упртише овнујину и ловину
Камаре проса и хељде
Мешине оловина медовине и сурутке
Зрње коже оруђа
Живуљке млад и нејач
Све то увезаше павитином покрише бујади
Низ стропоти
Како се камен ваља
Силажаху

Осташе купе пепела упуштене земунице оцвали дрен
Њивице као врани гробови кости прапредака
Зверови и птице језеркиње љутих очију
За људским баздом и брљежом
Кричаху

А они сурих кожа и лица слични стадама
Удаљаваху се мањише утањаху у поднебесја
Ходили су

Чело предводника просветљаваше беспутице
Можданим видом он их вођаше у звездарнике
За земљу за ваздух за воду за ватру
За богове

Кретаху пред уставом зоре кад се нејач надости
И јагњад одвоји од вимена
Кад ветар задигне котве
И ратници их окруже оборужани оштривима

И ноћиваху на местима сунчевог клонућа
С пола сна у оку

Под кожама и огртачима од козје длаке
Пред уснивање залагаху ватре
Навиљци сламе под главом
Подастрте трошчане рогозне
И покров од небеских огњица
Само жуд ко шумор криви дојави – љубав све превасходи

Земља им беше заветна
Прелажаху брзаве на местима где белушке ноће
Станише се око река по мочварама при језерима на непрелазу
Рујних вода као да им се крв у њих склања
Не беше њиве што је не смогаше да поору
Трсише ритове и лизине отимаху
од акрепа од мутљага од задухача

Устопице наређених плачкашки ветрови
Гладно звериње згареж и злодух

ВОЖД

Запада одвека ноћ у Радовањском лугу;
Тумарају пси са златним огрлом.
Навезује се којекуде небесном кругу
Чарнелово око за Драгишевим трлом.

Клич радовањских тица затаји
И зрикање обујалих трава;
Ни гамизања не има, ни ћуха. Таји.
Нит лисица орва. И свитац спава.

Ваљад` ће крила лепет?
Ваљад` ће жира клевет?
Ваљад` ће звериња топот?
Ваљад` ћегазова шопот?

Погледај, Вожде,
Над Тобом ужник и гвоздени свод.
Самозваних изотима народ.
Убрани. Георгије Петровичу.
Тргни балчак сабље Александра Цара,
Сасеци харамије, и самоједе, и завере,
И помраченије... На красници дара:
„За храброст заштитнику православне Христове вере.“
Пригледај, Вожде! Убрани, Георгије Петровичу!

Потомци и преци устанице с Тобом;
Витезови, хајдуци, голаћи, змајеви,
Бећари, хетеристи, козаци, соколови,
Песник Рига од Фере, генерал Исајев,

Кнез Испаланти, мајор Лаврентијев.
Све робље `ришћанско поведи са Собом.
Кум те покајницом призива,
Куми те Богом и зазива
Србија.

ПОМЕНИК

Сенима, твојим, брате
Важио си као пилац,
А живот усркивао,
Зарио душом, жалац,
Што ћуди није скривао.

Ушао позвањем, постељицом,
У кременит и суров свет,
А чувала њу Боса, тајницом
Јеванђељском, ко одани цвет.

Могоа си да заседнеш на трон
Васељенски, цариградски, одан,
Вековечан и цео као еон.

Доакао си да свакој лажи,
Танкоћутан за песму, дражи,
Закамењен слободан, Слободан.

ЕРАТО

Затаји с тобом Хронос посрне вечно клатно
И сунце сме да пређе своје мере
Добију крила амебе утрну вере
Пагани љубави загре лепоту недочватно.

Твом зову Мидене крв оточе златно
Боја зачини ваздух простор међе раздере
Слап се врати до врела обљуби га и спере
Звезда бритким рогом пробије плаво платно.

Дан те пре рађања у заметку снови
Зачне те у себи пре класања њива
Бдиш кад зраци ноћ на другој страни творе.

Савршена као лопта шира од полутара
Пловни си и иза љубавних олгара
Где предвиђаш своју основу отеклу у изворе.

ГРАД

На попречној линији живота
Он вратнице отвара широм
Па замршену пређу премота
Младенце прстенује миром

Укотвљена лица у њему
Жељама гледају нетремице
Знана и незнана по свему
Лет је као пад прсмице

Пропет таласић зелене горе
И танак цур речице преспоре
На два длана све може стати

Дигнутих веђа саћа и куће
Ниске живота бивше-будуће
Довољно да те обгрлати.³⁴⁹

³⁴⁹ ВОЈИН МИТРОВИЋ – Војин Митровић (1942 – 2008) познат у Лесковца као један од најбољих песника. У чувеном Песмопису Мирослава Миловановића (Лесковац 1977) објављене су следеће Митровићеве песме: Клио, Клио II, Еутерпа, Калиопа, Ерато, Уранија, Талија, Мелпомена, Полихимнија. На једном од конкурса Наше речи освојио је прву награду за збирку „Стојбине”, али се та књига (иако је пропозицијама предвиђено њено објављивање) није никада појавила. *Напомена:* Песма Вожд освојила прву награду на књижевном конкурс Града Београда 1992. Године. (...) **СТОЈБИНА** - Поезија лесковачког песника Војина Митровића по свим карактеристикама припада самом врху завичајног стваралаштва. Неке песме, без изакве сумње, могу се убројити у ред понајбољих и на ширем песничком простору Песничка збирка „Стојбина“ (наденута по истоименој песми) садржински је подељена у седам поглавља: Стојбина, Биљарица, Хеликон, Опушци, Винска, Лескованица и Белуци. Песме Војина Митровића нису једнозначне и не читају се лако. Неке траже озбиљна тумачења, па и широко образовање, које је и сам Митровић поседовао иако није, стицајем околности, имао неке формалне дипломе које обично друге људе свставају у ред образованих стваралаца. Кроз велики број Митровићевих песама тече (не)стварни живот, пролазе дани, бележе се успеси, падови и људска пролазност. Његова песничка нит, ма колико била затворена - херметичност његових песама је само други израз његовог свакодневља – разоткрива песникову зрелост, али и поруку да другачије од других, великих песника, опева ту свакодневну људску потребу да се победи немогуће. Тај „песнички круг“, својствен само одабранима, довољно је вишезначан да је одавно Митровић заслужио објављивање ових песама као „слике која трепти“ и „приче која прети“ да ће доћи неминовно крај једног и почетак неког другог песниковог живота. Лесковац, град Митровићевог најдужег хода кроз несталности животног трајања, није увек знао на прави начин да вреднује ту непоновљиву уметничку поруку коју је песник поседовао и ова збирка песама, која је само исечак из његовог разбарушеног, богатог песничког света, уверени смо, исправља ту неправду! (*Данило Коцић*, рецензија, Војин Митровић, Стојбина).

БОГОЉУБ Т. МИХАЈЛОВИЋ

I

Они који помно прате дешава и хаику песништво добро знају да су наши ствараоци одмах уз песнике Јапана где је хаику и настао.

Породици домаћих хаиђина придружио се и пензионисани официр Војске Југославије Богољуб Т. Михајловић. Мада стихове пише још из гимназијских дана „Свирале ветра” је његова прва објављена збирка песама (Књижевна заједница В. Видаковић, Ниш 1997).³⁵⁰

II

СВИРАЛЕ ВЕТРА - Први читање збирке нам открива Михајловића као песника који уме на прави начин да урони у живот и природу. Одмах затим уочавамо да аутор као сваки добар хаиђин поседује неопходну искреност у изражавању што је итекако битно за ову врсту песништва.

*„Дупољак руже
јутрос је процветао
радост у башти.”*

Хаиђин памти или бележи слику на лицу места, то јест, сада. То чини и Михајловић трудећи се да у запажању и нарочито у бележењу буде веродостојан.

Његова преокупација је дрво – на шта указује сам назив циклуса у збирци „Стабла дрвореда”, „У лишћу бреза” и „Гране јаблана”. Знамо да дрво грана, расте, листа, цвета, да рађа плодове, да крије птичја гнезда, да гори, да... То је довољан разлог за нашу пажњу а у хаику песнику да и не говоримо. Аутор „Свирале ветра” чува у свом сећању а нама поклања предивну слику:

*„Јутарње сунце
на грану дуда села
бела гугутка.”*

³⁵⁰ Д. Т. Адски, Веродостојна поетика, приказ: Богољуб Т. Михајловић: „Свирале ветра”, Књижевна заједница В. Видаковић, Ниш 1997, Помак, Лесковац, бр. 6, јануар – март 1998, стр. 32.

Јутарње сунце својим помирљивим зрацима најављује дан. Крошња дуда је видљива. По изласку сунца та се видљивост из часа у час повећава. Посматрач постаје све радозналији. Можда се на тренутак грана дуда зањихала и он је на тој грани запазио гугутке. Да се то догодило у току дана, слика не би била тако упечатљива као у том тренутку. Хаику стих и јесте зато да забележи на најбољи могући начин најлепши тренутак.

Аутор се не дружи увек метрике 5:7:5 али то прекорачење у слоговима не смета јер је по правилу било неизбежно као и умањење слогова. У већини случајева присутна су сва четири елемента драматике: простор, време, предмет и наравно аутор, али без свог ја, већ је он присутан изоштреним чулима:

*„Бисери неба
падају на стасале
уздахе ражи.”*

Да се наслутити да Михајловић осећа за хаику стих треба имати ваљани разлог па га написати:

*„У капи росе
пева јутарња светлост
дан на видику.”*

Грех је не забележити овакву слику. Овде кап росе није у контексту симболичког поимања већ је оно што јесте – кап росе. Јутарња се светлост прелама у тој сићушној чистоти а посматрачу се чини да она од радости због сусрета са таквом невинашћу и чистотом пева. Наравно, сусрет сунца и росе, истински најављује да је дан на видику. Прва збирка Богољуба Т. Михајловића у сваком случају завређује нашу пажњу. Он пева у песми „Туга“:

*Поспани облаци лутају ивицом
зоре.
Раздање у камену
јеца.
Туга се уселила у
очи.
Провалија дана скаче
празним
безнађа.³⁵¹*

³⁵¹ Богољуб Михајловић је не тако ретко присутан у лесковачкој периодици. Његове песме објављиване су у Помаку, али и у Лесковчанину, Освиту и Нашем стварању. Он је један од најуспешнијих песника ове врсте поезије у Србији и добитник бројних награда на међународним конкурсима.

БОГОЉУБ МИХАЈЛОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПОЗАЈМЉЕНО ВРЕМЕ

1.
Летња спарина –
У високој трави
Гргољи кладенац
2.
Први дан лета –
На суседној ролетни
Малени паук
3.
Црвена ружа
Плива на води –
Лежим сам међу шљивама
4.
Прве Јаглике
На хоризонту
Румени јутро
5.
У освит дана
Први мириси
Цвате ЈОРГОВАН

НЕВЕРСТВО

Зубима похоте месец је уједао ноћ
Гледао сам како се трбух ноћи плоди
Црквено звоно буди заспале јабуке
Преко колена сумње довикује се тишина
Ноћ је искрилила мале звезде
Звездана кола без коња небом јуре
Сунце је ноћ набило на колац.

ПОКЛОН

Без најаве зора је изненада
Посетила јутро
Месец је тајно избрисао прошлост из
Своје биографије и сада јавно прича
Да је ноћ сахранила сунце
Пробуђена сенка јутра куца на
Врата дана
Покошено пролеће суши се на
Летњем сунцу
Погашено цвеће амбиса сећа се
Минулог пролећа
Сунце је јутру своје очи поклонило
На раскршћу лета путоказ усмерен
У рану јесен
Ветар нишани празном пушком у
Жуту седу косу.

ПОНОЋ

Брбљиви олук свуноћ са кућом разговара
Заустављени талас туге горчином прети
Пonoћ је несигурним кораком
Прешла преко мога прага
Алкохол у мозгу шапуће нежност
Крв у ходницима вена ћутке урла
Сањиво око звезда као петролејка шкиљи
Јалова ноћ у зору опорукe пише.

ХАИКУ ТРЕНУТАК

1.
Престала киша –
У плићаку потока
Траг летњег сунца.

2.
Свиће –
Сунце у крошњи липе
Тражи почетак дана

ЈОВАН ЈОЦА МИХАЈЛОВИЋ

Име Јована Јоце Михајловића, по ономе што је у родном Лесковцу радио и урадио, стварао и створио, мислио и осмислио, до његовог одласка из Лесковца 1957. године, и после тога, до кобног дана, убележено је у летопис скоро свих организација из области културе и образовања Лесковца. Име Јоце Михајловића може се прочитати на страницама угледних листова и часописа до публикација енциклопедијског карактера. Сусрећемо га, такође међу истакнутим научним радницима, књижевницима, публицистима, на бројним научним скуповима, књижевним манифестацијама, конгресима фолклориста Југославије. Јоца Михајловић је човек који је, свим оним што је написао и потписао, наумио и остварио за протекле четири деценије – прерастао у чин, у дело, у домет стваралачке истрајности.³⁵²

Занимљивим саопштењима Јоца Михајловић је учествовао на свим конгресима Савеза удружења филкориста Југославије од 1976. године (Славонски Брод, саопштење „Карневал у Лесковцу“) од 1987. године, октобра у Тузли, саопштењем „Трагом Вука Караџића у Војводини“. Јоца Михајловић је био члан Друштва књижевника Војводине, члан Удружења новинара и члан Савеза фолкориста Југославије.

Јоца Михајловић је рођен 6. јануара 1924. године у Лесковцу где је завршио средњу техничку текстилну школу. Студије македонског и српскогхрватског језика и југословенске књижевности завршио је на Педагошкој академији у Скопљу и на Филозофском факултету у Новом Саду. Радни век Јован Јоца Михајловић почео је као техничар у текстилној фабрици „Црвена звезда“ у Лесковцу. Био је наставник у Средњој пољопривредној и Мешовито-стручној школи у Лесковцу. Једно време је био уредник, лектор и коректор листа „Наша реч“ и штампарског предузећа „Напредак“ у Лесковцу.

По одласку из Лесковца запослио се у ОШ „Владимир Назор“ у Петроварадину, а убрзо је постављен за референта информисања Среског одбора ССРН Нови Сад. Био је новинар Радио Новог Сада и главни и одговорни уредник часописа „Гласник“. Са дужности секретара идеолошко-политичке комисије Среског одбора ССРН Новог Сада, из здравствених разлога, Михајловић је пензионисан 1. јануара 1965. године. Скојевац, учесник НОР-а од 1941. године, ратни војни инвалид... Романтичар, трагалац, лиричар, истраживач, одмерени научни радник и

³⁵² Т. Н. Цветковић, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 180.

стрпљиви бележник свега вредног из народа народу завештаног. Био је један од оних скромних људи који никада нису говорили о томе како су изгубили здравље борећи се за ову нашу заједницу. И није било организације која му за испољену активност није доделила своје признање: добио је тачно 109 признања, од ордена и одликовања до плакета, повеља, захвалница и других вредних одличја за пет деценија деловања у Лесковцу и Новом Саду.

Михајловић је био сарадник Речника личних имена код Срба, зборника „Прилози проучавању језика” и „Дијалектолошког речника Војводине”, Института Филозофског факултета у Новом Саду за југословенске језике, Речника српскохрватског књижевног и народног језика Института за српскохрватски језик САНУ, „Енциклопедије Војводине”, „Зборника народних хероја Југославије” (II и III издање), Споменице просветних радника Србије палих у НОР-у. Био је и сарадник „Лесковачког зборника”, часописа „Наше стварање” и листа „Наша реч”. Последњи прилог у „Нашој речи” објавио је 1984. приликом 40. годишњице излажења листа. Иначе, сарађивао је са више од 40 листова и часописа и радио и ТВ станица широм земље. Почев од 1947. објавио је неколико хиљада прилога и то углавном из области просвете, књижевности, фолклора, из историје НОБ-а, лингвистике и културе уметност народа и народности Југославије. Од великог броја студија и чланака навешћемо следеће: „Бата Тимчина писма из Лесковац” (Јез, 1952. до 1954. године). „Шест деценија КУД „Абрашевић”, „Надимци Лесковчана”, „Лесковачке изреке”, „Епика Јабланице”, „Лесковачке пословице”, „Топоними и микропоними у Лесковцу”, „Пословице и изреке у Војводини”, „Војвођански бећарац данас”, „Ромске умотворине”

Михајловић је објавио збирку песама „Раскалшине кшше” (1969), потом књигу романсираних биографија знаменитих људи „Неувели откоси”, а у издању Народног музеја у Лесковцу, дијалектолошку студију „Лесковачки говор” (1977). Запажена му је и књига „Прилози проучавању васпитања и образовања НОБ и револуције Војводине” (1981). У рукопису, припремљено за штампу, остало је неколико вредних дела.

Одликован је: Орденом за храброст, Орденом братства и јединства са сребрним венцем, Орденом рада са златним венцем, Орденом заслуга за народ са сребрним венцем. Добио је и Октобарску награду Лесковца, диплому Дома културе у Руском Крстуру, Повељу скупштине Црвеног крста Југославије, Захвалницу Народне библиотеке „Радоје Домановић” у Лесковцу и друга признања.

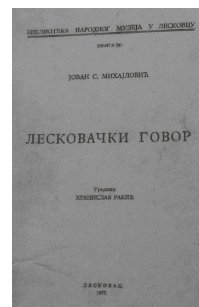
Јован Јоца Михајловић умро је 1. фебруара 1988. године, а сахрањен на Градском гробљу у Новом Саду.³⁵³

³⁵³ У име Лесковца и Лесковчана, које је неизмерно волео, о којима је с љубављу причао и писао, опростио се Томислав Н. Цветковић, његов велики пријатељ и најбољи познавалац његовог живота и рада.

II
ЛЕСКОВАЧКИ ГОВОР - Говор Лесковца и његове околине спада у оквир призренско-јужномо равског поддијалекта, који са сврљишко-заплањским и тимочко-лужничким сачињава призренско-тимочку дијалекатску зону, односно групу говора српског језика.³⁵⁴

Јужноморавски говор представља интересантну и поучну слику постанка многих дијалеката Балканског полуострва. Таквих говора на Балканском полуострву има више него што се мисли. Они се развијају и сада, на наше очи... У овом дијалекту, ако га разгледамо са чисто језичке тачке гледишта, можемо констатовати неколико дијалекатских таласа.³⁵⁵

Пошто се Лесковац налази у средишњем делу територије призренско-јужноморавског поддијалекта, али и врло близу јужног дела сврљишко-заплањског поддијалекта, разумљиво је да ће се у његовим карактеристикама сусретати утицаји ове близине. Уосталом, многе особине јужноморавског говора показују да је у њему у различита времена било „подмлађивања”, уношењем свежег, новог материјала из околних дијалеката. Поред тога, суседство околних говора условило је извесну сличност њихове лексике, фразеологије и синтаксе са говором Лесковца и околине, при чему је овај тип говора потпуно сачувао своју српску штокавско-екавску карактеристику. Вишевековни боравак Турака у овим крајевима такође је оставио траг у лесковачком говору, као што ће се касније у ово раду и показати. И на крају, померање становништва, изазвано низом историјских догађаја, разног степена јачине и разних изражаја, условило је процесе неусклађених супстратних слојева и укрштање дијалекатских типова и појединих изоглоса. Лесковац од свега тога није био заштићен, углавном због свог географског положаја. Лесковачком говору, као и осталим говорима призренско-тимочке говорне зоне, припада посебно место у оквиру штокавске области. Ови говори се оштро издвајају у два правца: већим бројем архаизама и, нарочито, низом иновација које иначе нису обичне.

³⁵⁴ Јован С. Михајловић, Лесковачки говор, Библиотека народног музеја, књига 24, Лесковац 1977, стр. 5. Напомена: У Уводу, аутор пише: За овај рад, замисљен као прилог науци о језику, определио сам се после читања Говора Јањева од професора др Миливоја Павловића, а са широким ослоном на рад професора др Александра Белића и уз дијалекатска расправљања од стране професора др Михаила Стевановића, др Павла Ивића и др Бранка Милетића. Професору Миливоју Павловићу дугујем посебну захвалност што ми је рад прегледао и изразио своје мишљење да би га требало објавити. Захвалан сам и на помоћи коју су ми указали доцент др Јован Кашић и мр Мате Пижурица. Књигу је аутор посветио сенима драгог и поштованог професора др Миливоја Павловића. Уредник књиге био је Хранислав Ракић, а рецензенти су др Драгољуб Петровић, др Момчило Златановић и Томислав Н. Цветковић, књижевник

³⁵⁵ Александар Белић, Дијалекти источне и јужне Србије, Београд 1905, Увод, стр. LXIII

Као насељено место, Лесковац се помиње још у XII веку. Византијски цар Манојло Комнен је најмлађем сину жупана Завиде, Немањи, покло нио Дубочицу, предео око данашњег Лесковца, говорећи: „Теби буди и потомству твојему по теби, ни с ким у заједници, ни са мнош, ни са срод ницима мојим по мени.³⁵⁶

Од тада, 1159. године, Лесковац је остао у држави Немањића, затим под турском влашћу, и ослобођен од Турака 1877. године. Скоро од самог оснивања је Лесковац био већа насеобина. У XIV веку, на пример, био је станица за караване. Дубровник је с Лесковцем имао трговинску везу још у XV веку. Учествовао је Лесковац са својим људима у свим бунама и устанцима српског народа, цветао и сиромашео. Са његовом национал ном и економском историјом развијао се и његов говор. Отуда извесне унутрашње разноликости језичког развоја. По ослобођању од Турака 11. децембра 1877. године, према првом попи су насеља „варош Лесковац има: српских 1785, јеврејске 32, турских 115, осим тога (близу) 700 кућа од Турака који су одбегли.³⁵⁷

%

ЗАКЉУЧАК - У склопу призренско-јужноморавског поддијалекта налази се и лесковачки говор. Он се простире, отприлике, до села Брестовца према северу, до села Пискупово, Власотинца и Грделице на југоистоку, али „не источније од пруге која везује Рамни Дел и Купиновицу.³⁵⁸“, и до Ћеновца и Бублице са западне стране. Обухвата сливове река Ветернице, Јабланице, Вучјанке и Власине. Ову територију, која је улазила у нешто ширу област некадашњег лесковачког среза, реорганизованог шездесетих година, насељава око 150.000 становника. Имајући у виду архаизме и иновације као значајну групу особина лесковачког говора, треба да их као такве у прегледу нагласимо.

(...) Језички фонд лесковачког говора (лексика), можда више него других српских екавско-штокавских говора призренско-тимочке дијалекатске зоне, одликује се позајмицама из турског језика. Општи тип је објашњив географским и другим условима. Данашњи говор Лесковца и околине није у потпуности онакав какав је био пре 100, 200 и више година. Он се понечем разликује и од говора који је испитивао проф. Александар Белић. У књизи Јована С. Михајловића „Лесковачки говор“ налази се и речник мање познатих речи.³⁵⁹

³⁵⁶ Старе српске биографије, стр. 33.

³⁵⁷ Етничке карактеристике лесковачког краја у време ослобађања од Турака 1877/78, с. 25.

³⁵⁸ Дијалекти источне и јужне Србије, Увод, стр. ХСVI, пасус 2.

³⁵⁹ Јован Јоца Михајловић је био не само изванредан познавалац лесковачког говора, него је и одличан приповедач, песник, есејиста и педагог. Може се сматрати да је Михајловић по много чему занимљива личност међу ствараоцима не само у Лесковцу, него и на читавом југу Србије. Због тога је међу пријатељима уживао велики углед, а стручњаци су посебно ценили његов истраживачки рад. Иначе, за писање „Лесковачког говора“ Михајловић је користио богату литературу, као што су радови проф. Александра Белића, Павла Ивића, Бранка Милетића. Миливој Павловића, али и књигу завичајних стваралаца Хранислава Ракића и др. „Лесковац и околина“, Лесковац 1961.

ЈОВАН МИХАЈЛОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

У НОВЕМБРУ

Већ рано јутрос све је тако тужно.
Чиним на прошлост осврт и нужно
радости хоћу, осмех и шалу, мада
утехе нема јер пустош одасвуд влада.

Неизрециве туге из срца ми лопе
као крв некада из болесних плућа.
Жудим нежности да смене синкопе
животне јесени мојих усахнућа.

Прекор твој и јецај као плима
навиру. Слушам епове и некуд блудим,
Кајем се што не љубљах више. Има
историју све што сад ти штедро нудим.

Ал тебе нема. Моје је срце празно.
Још само кишалије и брише успомене.
Ил не, то она стапа све што је разно,
по у обиљу среће оставља само мене.

ЕПИЛОГ КАСНОГ СУСРЕТА

Желела си да се разонодиш
оне ноћи у мој живот кад се и твој сплео.
Слутим да сам те касно срео,
да ме, опчињеног, у патњу одводиш.

Те ноћи док смо раскидали
самотних чежњи сурове ланце,
уместо да се смејемо, горко смо ридали
тражећи себе као одлутале знанце.

Не кај се што смо се упознали
и до дна испијали љубавне чаше,
јер патимо обоје што онда нисмо знали
сутрашњице наше...

ХИСАР У ПРЕДВЕЧЕРЈЕ

Смирај дана надјачава јато грлица
Нанизано на Хисару као огрлица

Груди брда одјекују, а шарени
Дрвореди застајкују распарени.

Пред починак замиришу цветна стада
И утону у дубине тиха склада.

Све ређи је одзвон птичјег пева,
Хоризонт је у шарама од одсева.

На Хисару се спушта мрака копрена,
У сивкасту претвара се боју дрена.

Штрчи само над природом поспаном,
- пут живота, спомен борцу незаном.

ЖИВОТ

Како дивно, умилно шуми ова река
У вечном ритму потреба и страсти,
Са њом другујемо јуче, сад, довека.
О лепа реко, пуна чари, пуна сласти,

Ти течеш обично, мирно, знатижељно
Не хотећи сама да причиних бол,
Јер зашто би срце лако погубељно
Рањавала мучки кад те сви воле.

Али дође време и ти против воље
Постанеш силна, плаха, страшна, хучна,
Сламаш човека, ваљаш камен и коље,
Зашто, реко драга, биваш бесомучна?

Ћути – одговараш – то је неизбежно
Као последица суноврата тешка,
Ћути и трпи ал' не безнадежно
До ритма старог, до поплаве смешка.

УМЕСТО ХИМНЕ

Знам: вечнији је човек од туге.
Јаснији је. Јачи од сваког прогонства.
Трајнији од ћутања. Шаренији од дуге.
Од његовог је до ко зна чијег праисконства

МИЛАН МОМЧИЛОВИЋ

I

Милан Момчиловић је рођен у Јабуковику (1952), Општина Црна Трава. Живи у Лесковцу. Завршио је Учитељску школу у Неготину и Факултет политичких наука, новинарски смер, у Београду.

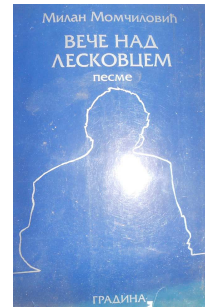
Као новинар, радио је у војном листу „Народни борац” у Сарајеву, Радио Лесковцу, Радио Сокобањи, лесковачкој „Нашој речи”, где је једно време обављао дужност директора и главног и одговорног уредника. Од 1989. године стални је дописник Политике из Лесковца. Сарађивао је са другим редакцијама. Поред осталих, добитник је награде из Фонда „Алекса Маркишић”. Песме пише из студентских дана. Објављивао је у часописима и преко радиостаница.³⁶⁰

Нишка Градина је 1996. објавила збирку песама „Вече над Лесковцем”.

II

ВЕЧЕ НАД ЛЕСКОВЦЕМ - Дубока прожетост завичајним поднебљем југа Србије је основна особеност певања Милана Момчиловића првом песничком збирком „Вече над Лесковцем” доследно исказана. Ако је завршни циклус доследан поетскиј традицији његовог родног краја (Црна Трава), претходни циклуси саображени су путевима његовог песничког присуства. „Вече над Лесковцем” – судећи по збирци истоветног наслова – делује потребом за сањарењем којим је изузетна песничка фантазија обликовала један лични космос, поредак ствари у коме претежу тамне стране живота.³⁶¹

Милан Момчиловић се ретко оглашава песмама, али када то чини, показује несумњив песнички таленат. Његову једину збирку песам „Вече над Лесковцем” сви критичари, добри зналци лесковачке литературе, оценили су као зрео песнички израз. Нажалост, после те невелике песничке збирке, Момчиловић се није оглашавао новим књигама, али се готово редовно појављивао у лесковачкој периодици. Највећи број песама из ове збирке нашле су место у Освиту, лесковачком часопису, који је од самог зачетка, до последњег броја, уредио Саша Хаџи Танчић.

³⁶⁰ М. Момчиловић, Вече над Лесковцем, Градина, Ниш 1996, стр. 48.

³⁶¹ Рецензија објављена у књизи Вече над Лесковцем, Градина, Ниш, 1996. Главни уредник издања Саша Хаџи Танчић. *Напомена:* Збирка има следећа поглавља: На разстанку, Путовање, Из трена у трен, Ту је мој дом, Повратак.

Хаџи Танчић, који је био и уредник збирке песама „Вече над Лесковцем” (Градина, Ниш 1996), изабрао је заиста онајбоље Момчиловићеве песме – њих десетак – и то је, сем ретких изузетака – најобимнији одабир песничког стваралаштва лесковчких аутора заступљен у Освиту, што указује колико Саша Хаџи Танчић вреднује стваралачко умеће овог некадашњег песника.

Милан Момчиловић је врло озбиљно закорачио у просторе поезије. И он, под Хисаром, истрајава дане и песнички осмишљава живот у граду. Његове песме су израз сумњи и непристајање песника на овоземаљско сивило, на свакодневну монотонију и сва могућа отуђења. Свестан је оних дана када је принуђен да води жучне обрачуне с двојником, да му се исповеда и да се истовремено обрачунава са њим. „Суманута јава открива недоглед” – вели песник. А недоглед је, знамо, и чешња и загонетка, и недодир и неспокој. Прилично култивисани израз, ова поезија има своју будућност и нужно је истрајати и не угасити се пре но што песма избори право на властиту судбину, јер, чињеница је да између рођења и смрти непрекидно тражимо смисао живота, али и смисао песме.³⁶²

У краткој, али заиста успелој песми „*На растанку*”, Момчиловић пева:

*„Заустави руку у лету.
Додирни птицу према сунцу.
Довиђења.”*

Од одабира најуспешнијих, треба свакако споменути „*Тамо је мој пут*”, која се може убројити у ред најбољих песама лесковачких аутора:

*„Тамо је мој пут,
Где прошлост
Усеца увалу вечности.*

*Чујем глас, птице, пролеће.
У предворју сна.
Или је то само ехо прошлости.”*

За крај, као још једна потврде умећа Милана Момчиловића ево и песме „*Путујем*”:

*„Путујем.
Дуго путујем.*

*Беле, црне, свакојаке године
Остају крај пута.”*

³⁶² Др Славољуб Обрадовић, Зборник радова лесковачких писаца, 1998.

МИЛАН МОМЧИЛОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВЕЧЕ НАД ЛЕСКОВЦЕМ

Хисар се клања јарком западу.
Мусава деца излазе са представе од четири.
Ход лагано нестаје.
Ивичњаци главног булевара
Јуре према хоризонту.
У загрљају предвечерја
Непознати младић на плочнику
Жваће дуван
Док звона тихо освајају град.
Сутон се нежно увлачи у невине платане.
На периферији,
У запећку,
Сам.
Трећа смена изгара у зноју.
Датум се мења.
Сам,
Песнички,
И чежња
И пркос у мени.
Слутим
Како ми спокој
Додирује мисао.

ЈЕДАН ДАВНИ ЈУЛ

Један давни јул заодену се
у плашт незаборава

Врелим срцем
Исписа песму помирења

НА РАСТАНКУ

Заустави руку у лету.
Додирни птицу према сунцу.
Довиђења

ПУТОВАЊЕ

Путујем.
Дуго путујем.

Беле, црне, свакојаке године
Остају крај пута.

НЕДОГЛЕД

Клекнем
и молим

Суманута јава открива
недоглед

ЉУБИНКА МЛАДЕНОВИЋ

I
Љубинка Младеновић рођена је 1958. године у Лесковцу, а основну школу завршила је у Паризу. По повратку у Лесковац определила се за занимање женског фризера, а 1976. године отворила је самосталну фризерску радњу у којој и данас ради.³⁶³

Данас је већ позната и афирмисана песникиња. Објавила је збирке песама: *Оловка пише срцем*, *На крилима песме*, *У пољу белог папира*, *Мале и велике радости* и *Дечји свет – пета збирка песама за децу*.³⁶⁴

Године 2008. изашла јој је и збирка родољубивих песама *Рођена земљо*.

II
ДЕЧЈИ СВЕТ – Основно песничко гесло Љубинке Младеновић од самог почетка па до ове, пете, збирке јесте да би дечја поезија требало да буде јасна, разумљива, плод чистих и искрених доживљаја и осећања. У њеној поезији могу се уочити више песничких кругова, који се могу генерализовати и свести на: песме о детињству и одрастању, песме о завичају, дескриптивне песме, песме о животињском и биљном свету, песме о предметима.³⁶⁵

Дечји свет, коме се песникиња стално враћа, „*мала је стона*“, али и врт у коме „*мирише цвет до цвета*“. Насловном песмом открива нам тајну одакле долазе њена неизмерна снага и љубав, које усмерава ка стваралаштву, али и према свету и животу уопште. Дечји свет својим осмехом лечи и обасјава свет одраслих, чинећи га лепшим и племенитијим.

Искрени стихови, обојени светлим, нежним тоновима и благим хумором, после поруке које налазе најкраћи пут до дечјег срца, али и до срца одраслог човека.

Филозофија живота исказана је рефлексивама које су прилагођене дечјем узрасту, али тиме није умањена дубина мисаоности. Човек се, од рођења, креће у једном зачараном кругу, у коме постоје ствари на које не може утицати. Постоје путеви који се „*врте у круг*“, али и они које сами бирамо и трасирамо. Безброј је животних путева, а места њиховог сусрета су раскршћа. То су места великих одлука, места на којима се могу

³⁶³ Љубинка Младеновић, *Мале и велике радости*, Филекс, Лесковац 2006.

³⁶⁴ Љубинка Младеновић, *Дечји свет*, Филекс Лесковац 2007.

³⁶⁵ Маре Каранфиловић, рецензија, *Дечји свет* Љубинке Младеновић, Љубинка Младеновић, *Дечји свет*, Филекс, Лесковац, 2007, стр. 113-116.

исправити неки ранији, погрешни кораци. Када говори о животним путевима, користи облике мушког рода множине придевски неодређене заменице *неки*, а када говори о човеку – облик именички неодређене заменице *неко*. Овим поступком јасно наглашава велики избор путева будућности и индивидуалну улогу човека у одабиру правог пута.

Песме о завичају и свету у њему представљају сећања на детињство у коме се огледају и традиција, и љубав према породици и животу. Веза са завичајем не може се замислити без баке и деке и њихове топле куће. Љубинки је то посебно важно, јер се некада, чежњивим мислима и сећањем, враћала из туђине у свој родни крај. Сада, као бака, саосећа са својим унуцима, који одрастају тамо далеко и са нестрпљењем ишчекује сваки њихов долазак.

%

Поетеса Љубинка заљубљена је у своју децу и децу своих најближих и у овој петој књизи дечјих песама остаје верна поезији за децу. Љубинка је поетеса најчистије лирске поезије. Символи су: деца, цвеће, птице, дрвеће, трава па даје своју душу интими и лепоти природе.³⁶⁶

Свим срцем светкује сваки дечји лик и сви ти ликови срећно сазревају у свом детињству. Наглашеним поетским речима буди мисли о животу својих јунака. Њихове невинне чежње гранају жеље тако да и невини дан сведочи о правој срећи. Природа је пуна боја и мириса, а одједи далеких видика чекају њен глас. Јунаци и јунакиње су увек чедни, осмехом маме, очима милују и ту су и данас, а биће их сутра, биће их свих наредних дана. Ти ликови су гласоноше и цветоноше. Поетеса Љубинка је као песник њихова радосница времена у коме живе. Њен сан је поетска стварност. Деца су свет од поверења. Поетеса Љубинка широког срца је увек оптимиста: Имај воље, Јутро у мом врту, Песма славуја, Мала куца... Дакле, Кад порастем биће боље! Љубинка је краљица свога завичаја. Читалац увек поверује у веродостојност и вредност сваке песме. Поетеса је увек у креативном свету, јер све своје време посвећује писању. Лично задовољство је и доживљај и реалност наших простора. Рекао бих да је сама природа њену душу научила да осмишља теме о деци и за децу.

Љубинка зна шта треба да напише и зато су те лирске поруке јасне, прихватљиве и драге свима. То је поезија која видно прати одрастања деце. Дете није затворено. Дете није ћутљиво. Дете није никога разочарало. Оно воли и подстиче. Није чак ни љубоморно. Дете је зелени изданак људског рода, очекује нежност, топлину, искреност и љубав. Њен стих разведрава душу и не скрива бајку данашњице. Њен стих је сажет. Вера у дечју поезију која ће вечити живети.

³⁶⁶ Станко Ђорђевић, Боркица Миловановић, Бранка Ђорђевић, рецензија, Дечји свет – песме, Љубинка Младеновић, Дечји свет, Филекс, Лесковац 2006. стр. 117-118. *Напомена*: пренета комплетна рецензија

Ш

МАЛЕ А ВЕЛИКЕ РАДОСТИ – И овом књигом Љубинка остаје верна свом стилу и својој најдражој читалачкој публици – *деци*. Топло препоручујем ову књигу одраслима. Док читате песме својој деци или унуцима нека се отвори ваше срце. Ова је књига прави кључ за наша чврсто закључана срца. Она је призма која ће сигурно променити наш поглед на свет.

Питам се да ли смо слепи за лепоту која нас окружује или нам је тежак живот обојио свет двома бојама – црном и белом? Мижда нас је живот „*изместио*“ и тако променио наш угао посматрања? Или пак Љубинка живи у неком другом, лепшем, племенитијем свету? Као да је она остала у рајском врту, а ми смо га напустили или нас је живот прогнао из њега... Ако је тако, прогнали смо сами себе, тако да смо затворили очи пред лепотом коју нам је Бог подарио створивши савршени свет.

(...) О својим ће песмама Љубинка рећи да су једноставног кроја, али управо због тога оне су лепе. Њихов је крој заиста једноставан, али је подлога богато дизајнирана. То се шаренило огледа како у избору мотива, тако и у пажљиво бираној лексици. За песникињу која је пуна љубави мотиви се налазе на сваком кораку. Она их проналази у сваком бићу, појави или предмету из нашег окружења – у сваком цвету, на свакој ливади, у дворишту, башти, у ветру, пахуљи снега, у осмеху, погледу... Љубинка се пре свега окреће деци јер зна да су њихова срца чиста, невинна, па жели да она таква и остану. Најлепи цвет у њеном врту јесте дечји осмех.

(...) Ти сусрети и познанства су обична, људска, она су само поетизована. Поезија Љубинке Младеновић је литература у склопу лирске књижевности. Она се радо чита. Она је одраслима драга. Она преноси лирске информације и доступна је дечјој машти и дечјој души. Поетесу Љубинку унутрашњи глас храни и води кроз разнолике мотиве. Она с лакоћом проналази мотиве и даје безброј садржаја. Њеним звезданим рекама тече неокаљана дечја душа.

%

Поезија за децу осваја, јер негује, залива и воли нежне мирисне цветиће – *децу*. Песма је дечја душа. Та поезија јесте огледало дечје душе. Умеће поетесе јесте да осећај за реалност, осећај за природу, претвори у песму. Она баш тада респектује саговорнике. Спремна је да саслуша и оцени доминацију емоција. Зато никада не намеће закључке.³⁶⁷

³⁶⁷ Станко Ђорђевић, рецензија, Љубинка Младеновић, *Мале а велике радости*, Филекс, Лесковац, 2006, стр. 114-120.

IV

РОЂЕНА ЗЕМЉО – Навикли смо да Љубинка пева о љубави према деци и према свему што је окружује веселим и нежним тоном. *Рођена земља* открива једну другу страну, другу преокупацију Љубинке Младеновић. И овде је љубав основно осећање, али тонови нису весели. Ова је књига рефлексја о свему што се годинама скупљало у души песникиње.³⁶⁸

Основни мотиви у песмама јесу мајка, завичај и домовина. Ова три мотива и љубав којом су опевани блиски су, стално се преплићу, често се у потпуности стапају и поистовећују. Песникиња не прави разлику између мотива мајке и домовине, јер је за љу љубав према земљи скоро једнака оној према мајци.

(...) Родољубље Љубинке Младеновић исказује се сликањем сневаних предела из завичаја, сећањем на детињство и на тренутак одласка или чежњом да се врати из туђе земље. Пределу су пластично осликани, сећања на прошле дане верно су евоцирана, визуелни и акустички ефекти смишљено су коришћени, тако да читалац може чути и чежњиве уздахе и видети тужне, болне изразе лица. Сећања су тешка, али насушно потребна јер одржавају емотивну везу лирског субјекта са коренима. Емотивна везаност пружа сигурност, води у љубав према завичају, народу и домовини. На тај начин ова љубав, преко индивидуалног искуства, прераста у слику колетивне судбине. Неретко, песникиња наглашава, општом заменицом *свако*, да њена судбина није усамљена, посебно не на овим просторима. Елегична осећања извиру из песама где лирски субјекат, враћајући се дому, затиче празну кућу и оне у којима се повратник старац осећа бескорисним; своју је младост и своју је снагу оставио у туђини.

У *Тужној песми* Љубинке Младеновић присутна је и мисао о пролазности и смрти. Песникиња проналази смисао постојања у стваралаштву. Све је пролазно и трошно, само песма остаје да сведочи о светој мисији трагања. Љубинка се обраћа својој песми, својој поезији, као да је дело неког другог аутора, који је добро познавао њен живот. Прочитавши песму до краја, схватамо да је поезија њен једини верни пријатељ и саговорник у самоћи, њено опредељење и једини начин да се живот осмисли и победи пролазност.

Поетеса Љубинка објавила је *пет књига* и доказала се као врстан дечји песник. После књижевне награде „*Бранко Миљковић*“ са родољубивом песмом, природно је што је пожелела да објави и остале лирске песме, сличног жанра.³⁶⁹

³⁶⁸ Маре Каранфиловић, рецензија, Песма као емотивна веза, Љубинка Младеновић, *Рођена земља*, Филекс, Лесковац 2008, стр. 114-115.

³⁶⁹ Станко Ђорђевић, рецензија, Љубинка Младеновић, *Рођена земља*, Филекс, Лесковац 2008, стр. 116.

ЉУБИНКА МЛАДЕНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ТИ САМО ЧОВЕК БУДИ

Нека ти зли пркосе...
Нека те ветар носи...
И, када те мрак гуши,
Остани човек у души!

Сачувај срце своје!
И, кад ти ребра броје...
И, кад ти дела мере,
нечастиви кад ти суди,
ти само човек буди!

Кошмар кад обруч стегне,
жичану опругу кроз уши пружи,
фијук кроз мозак звизне,
туга на срце легне,
љубави само служи!

Обрве кад се споје,
не растежи их,
већ ка небу дигни!
Пркосно испрси груди,
ал увек човек буди.

ДЕЧЈИ СВЕТ

Још се враћам дечјем свету,
малој стопи, малом цвету.
У том врту дечјег света,
мирише ми цвет до цвета.

Још ме зове врт детиљства,
буди машту – срце сања.
У том врту сваки цветак
гаји нежна осећања.

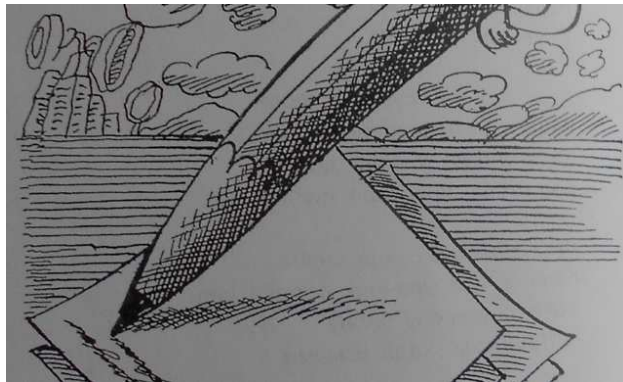
Још ме сећа, још ме вуче,
врт детињства још мирише.
Ту се љубав сади, плете,
најлепше је док си дете.

МАЛЕ А ВЕЛИКЕ РАДОСТИ

Тај осмех нежан
с маленог лица,
та мала, весела,
драга птица,
мајчином срцу
велике радости,
расти и цветај,
ти наша младости.

Расти, расти
ко млад бор и јела
док те мајка
млеком блеим доји,
на грудима
што ти живот даје,
расти, цветај
у топлом загрљају.

Док ти крила
не постану јака,
па да гнездо
ти напустиш твоје,
негде другде,
у далеком свету,
сам отпочнеш
да осниваш своје.

СЛАЂАНА МЛАДЕНОВИЋ

I
Слађана Младеновић, дипломирани социолог,
рођена је 1961. године у Лесковцу. Уреднику у
ЛКЦ. Пише песме. Члан је КК „Глубочица”.

Посебно је запажена као водитељ и уводничар
бројних књижевних манифестација које организује
Лесковачки културни центар

II

СЛАЂАНА МЛАДЕНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

КРСНА СЛАВА

Аранђел Михајло
Заштитник је овог дома
Ореолом светим чува кућу
Од недаћа, невоља и грома

Данас кућа слави Славу
Стижу гости са свих страна
А домаћин верник прави
Спрема софру ал без мана.

На столу је славска свећа
Вино, жито, колач бели
Домаћица раздрагана
Свима много среће жели.

А и деца воле Славу
И са пажњом немо прате
Јер на њима све остаје
Кад одрасту они схвате.

СОКОБАЊСКИ БИЉОБЕР

Први откоси и снопови први,
а небо ко да, од звезда, врви.

Месец сребром реку полива.
Уморна сова приче дозива.

Пастир сакупља стадо своје,
Зрикавац познату песму поје.

Пси и мачке лено дремају.
Жетаоци се за починак спремају.

Мирише цвеће, миришу траве.
Верници сутра Илиндан славе.

ПЕСНИЦИ

Песници утешно владају
душама срећника!
А магле месеца обасјавају
душе песника!

Речитост покорника
отвара капије зора,
плетива незаборава
трасирају пут чедних
разговора!

Скитнице бесрамно насрћу
на туђе речи ил теме
О, Боже, какво је ово време!

УСПОМЕНА

На обалама твог осмеха
Свирала преде снове бескраја,
Звезде светле из раја,
Берачи су из мог краја!

Кудраве бакље осећања
Гореле су врелином вулкана.
И, сагореле безбрижнике,
И проклете нераднике,
И заводнике нечаснике!

У полену зрелих прашника
Уснуле трепере успомене,
Љубавника
И некрунисане ноћи одметника!

ДРАГАНА М. НЕШИЋ

I

Драгана М. Нешић је рођена 26. маја 1986. године у Лесковцу. Објавила је у Лесковцу 2001. године самосталну збирку песама „*Кад облаци замиришу*”. Присутна у заједничкој збирци песама Глубочица између обала. Објављивала у часописима Помак, Лесковачки дневник, Наша реч, Ђачки забавник, Стазе маште, Светосавски зборник. Члан је КК Глубочица. Добитник је награде на Светосавском конкурс у 2000. и 2001. године. Освојила је награду на конкурс у Блистав осмех у стој у организацији СО Лесковац, добитник је дипломе часописа Пет плус из Краљева и добитник дипломе за српски језик и литерарно стваралаштво. Њена биографија са фотографијом штампана је у енциклопедији талентоване деце Србије *Они долазе*.

На конкурс за литерарно стваралаштво на територији СРЈ у распону од 14-20 године ушла је у ужи избор од двадесет добитника награде и била учесник Песничке колоније Србије на Фрушкој гори, где је за свој рад добила признање у организацији КИДС-а (Креативни и даровити Србије).³⁷⁰

II

КАД ОБЛАЦИ ЗАМИРИШУ - Понуђена збирка песама *Кад облаци замиришу* Драгане Нешић разоткрива поетесу сањара емотивних шапата са достојанственим следом додира сопствених осећања. Простор виђен оком стиха, проткан лирским слојевима, страствено плени пажњу, држи читаоца у лепом доживљају и након сусрета са песникињом. Похватане звезде и снови изазивају унутрашњи осећај, откривају садашњи тренутак и стреме будућности. Та будућност је за младу потесу и почела.³⁷¹

Трајно јединство запажања, осећајности и постојаности смештено је у једноставном изразу да би истовремено на читаоца бацило спектар рефлексија у функцији недосањаних снова. Свој поетски импулс интимних осећања Драгана нуди као део свог унутрашњег света. Стога себе уклапа, на стваралачки и рефлексиван начин, у дескрипцију. То је управо идентификација, а она у том сегменту осећа безбедност према поезији.

³⁷⁰ Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 86.

³⁷¹ Миша Цветановић, Станко Ђорђевић, *Кад облаци замиришу*, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 86.

Истина, у једном броју песама остаје привржена песничкој традиционалној структури, али има и веома модерних успешних покушаја.

Збирка песама *Кад облаци замиришу* није надвременска и изван простора. Напротив, стихови одају аутора са свим својим животним осећањима. Да нема података о поетеси стекао би се утисак и дала нетачна прогноза да се ради о особи са животним и литерарним искуством. Но, Драгана је само основац из ђачке клупе, па је нормално што се кроз њену поезију уочавају песнички узор и утицаји изражени у првом лицу јединине. Нешићева пева леко у песми „Савршен сан“.

*Саслушај моју мисао луду
И скрени пажњу са обичног света,
Срећа није онда где је слепо тражиш.
Она је у осмеху једног човека.*

*Нека ти из очију изроне звезде
И нека те срце води путем снова;
Бићеш оно што желиш да будеш,
Немо постојање савршеног кроја.*

*И не тражи утеху у мору простих суза
Јер сами смо себи спас и очајање,
Ти буди мисао своја и ничија,
Савршено биће без сумње и мане.*

*Ти си само сенка нестварног живота,
Бледа контрура туђих осећања,
Ти си страх што понире у бескрај
Лепота ноћи што дану се клања*

Избор песама младе поетесе је двострук изазов. Један је у виду награде за предан и перманентни рад са свим успесима од настанка ове збирке, и други – захтев да се песничка нит настави узлазном линијом, јер се то с радозналошћу очекује. Томе треба додати и обавезе које су на страни оних који су са поетесом брусали један песнички таленат. Делимични увид у певање Драгане Нешић намеће основну одредницу која извире из сваке песме. То је бистар извор језичке екологије. Иако се понегде јавља по нека стилска фигура, она је мајсторски одмерена и лоцирана у правим размерама да не нарушава поетску архитектуру. Само певање даје тоталитет младости, лепршавости и разиграности акустике. Све је то слојевито уткано како у родољубивој, тако и у дечјој и љубавној дескрипцији. „Јесен је скоро ту/ Мој вољени граде,/ Кад зажмурим,/ Сети ми се...”³⁷²

³⁷² Драгана Нешић, *Савршен сан*, Глубочица 2002, стр. 57.

АЛЕКСАНДАР НИКОЛИЋ

I

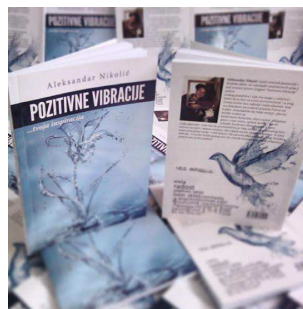
Александр Николић рођен је 7. фебруара 1995. године. Године 2014. године завршио је у Лесковцу Школу за текстил и дизајн, смер дизајн ентеријера и индустријских производа и уписао Архитектонски факултет у Београду.

Његово збирка - првенац „Позитивне вибрације“ објављена је 2015. године и изазвала је велико интересовање јавности. У слободно време Николић се бави борилачким вештинама Ninjutsu, Thai Chi, Сароега... Обожава природу, сликање, цртање и ручне радове и дружење са пријатељима. Његове песме су примећена на конкурсима и до сада је освојио десетак награда.

II

ПОЗИТИВНЕ ВИБРАЦИЈЕ - Збирка песама „Позитивне вибрације“ Александра Николића показује да он уме да преточи у стих своје чежње, страхове, дилеме што долазе из катакомбе сопственог бића. Лирски јунак овде се бори за све оне којима краду снове, љубав, срећу и понос. Мотиви су пробрани из свакодневнице и свог аутобиографског што даје аутентичност која понекад одведе у исповест. Ако и има исповедног тона, он је обликован и песме имају ауторитет. Текст говори шта је у њему аутор желео да каже, а прећутао (наслућујући поступак).

Песме „Манифест“ је програмска песма која открива песниково срце, окамењено због спознаје зла, патње и неузвраћене љубави. Песник нас не води у безизлаз живота. Он верује, чврсто верује. Он као да измощава себе да допринесе себи и другима. Он своју судбину поистовећује са судбином свих људи. Николић комбинује песму и песму у прози. Врло необична литерарна смелост. Обраћа се тако свима на два начина, само да би у свету победило добро.

(...) Он обликује лирски субјект у времену које се догађа – које ће се догодити у простору који се не види, али који ће постојати. У Николићевој лирици преовладава исповедни тон – добро обликован, као и снажне рефлексије о животу, љубави и успеху. Све је у стиховима разиграно, младо, невино, свеже и актуелно. Он позива све људе „позитивне

вибрације“ да својом „позитивном вибрацијом“ окамењено зло и стврднуту љубав раскомадају да би светом завладала љубав и доброта. Николић се попут Промотеја бори за људски род – доброг човека – оцењује професор Дејан Ђорђевић, познати лесковачки песник и критичар.

Александар Николић нуди један потпуно другачији модус вивенди. Много оптимизма, ведрине, вере, наде и љубави осећамо кушајући његове „вибрације“. Будући религиозан, кроз сваку његову вибрацију у књизи провејава духовност, али на сасвим природан, невидљив и самим тим и ненаметљив начин. Он тиме испуњава циљ свог духовног назначења: синтеза слободе и љубави рађају свој плод – креативност. То савршено стваралаштво које еманира из слободе и љубави, не само да привлачи и опчињава сваког слушаоца ових вибрација већ и подстицајно утиче на њега, нагони га да и он промени свој живот. Реципијент на вибрације реагује тако што, попут мајеутичке методе код Сократа, задивљен схвата да лепши и другачији свет постоји и да жели да живи у њему – оцењује јереј мр Љубиша Костић.³⁷³

АЛЕКСАНДАР НИКОЛИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

САМО ПРАВО

Желиш да у теби наступи промена, бојиш се првог
корака јер мислиш да је живот изван твог домена.
У себи говор држиш да би све било другачије да си
под срећном звездом рођен, ипак срж проблема
је што корачаш таквим ставом вођен.
И како год било, шта год да те тренутно мучи,
када од живота добијеш лимун-како да лимунаду
направиш научи.
Много је жеља, много је тежњи било их јесте и увек
их биће, сви наши снови су превелики за дан један,
ваљда због тога сутра опет свиће.
Живот је круг не знам да ли ова карта важи за само
један, ако је тако сувише је вредан.
Опрости, воли, устани опет ни један дан нећеш добити

³⁷³ Александар Николић млади уметник, бунтовник и дизајнер, студент архитектуре на Универзитету у Београду Један од најмлађих мотивационих писаца аутор мотивационе збирке песама награђеним са десет првих међународних награда. "Позитивне Вибрације" и оснивач правца мотивационе поезије. Својом првом књигом позива сваког појединца и даје му снагу у одлучној борби да се бори за своје снове, амбиције и из свог живота извуче оно најбоље и најквалитетније, које му доласком на овом свету припада. Позива све храбре ентузијазисте да мисле својом главом критички, храбро са конкретним корацима, идући напред подигуте главе у инат свима, упркос свему- све до победе! Позитивне Вибрације воде у ново, лепше, сигурније- воде нас до промена које почињу са нама самима. Ово је ваша револуција сопственог бића - једом са њом и собом суочени, више никада нећете бити исти - запаљена је искра наде, среће, љубави, воље и вере које је ваш основни погон на путу ваше истинске слободе. *Напомена:* Ускоро би ова збирка песама требало да буде преведена на енглески и шпански језик.

назад, сувише јак је разлог твог рођења да би тако
остао празан.

Ти, баш ти, ти што с неверицом руком машеш и погледом
негде горе, али заржи га мало дуже, тамо име твоје пише
- погледај мало боље.

УСПЕХ НИЈЕ СРЕЋА АЛИ СРЕЋА ЈЕСТЕ УСПЕХ

Често се чује да имам само то био бих најсрећнији,
кад би се ово и оно е тад бих стварно био срећан.

А да је он, а да је она ... ех да сам ја.

Толико спомињање среће а срећа ни од куда .

Па шта нам онда значи тај појам среће ако
нам и онда измиче чак и када нешто у очима
других постигнемо?

Зашто своју срећу тако далеко стављамо испред себе?

Можда би смо на питање „где” лако одговор да ли ако прво
одговоримо на питање „шта” - Па шта је срећа ?

То што сте ту где јесте и ово читате или то што уопште
знате да читате? Али можда то сматрате сувише
малим разлогом за срећу.

А можда је највећи део одговора на питање
шта је срећа управо у малим стварима...

Најуспешнији сте онда када сте најсрећнији,
ма из било којих разлога то било.

Смејали се јахти или плавом небу срећа

ИСТИНСКИ СЈАЈ

Чак и да знаш све тајне света,

И тада би се нашло нешто што ти смета,

И да свака буде твоја пара,

Срећан нећеш бити ако за то немаш дара,

Наћиће се нешто што може да те разочара.

Али ти нико и ништа не може, ако праве ствари
држиш испод коже, на то удахни дубоко и кажи:

„Хвала ти Боже!“

Знам да сада желиш да знаш о чему се ту ради,
шта је то што ће те увек држати у нади.

И рећићу ти ништа није страно, одувек је у теби

И потпуно је стварно.

Ствари које свако има, али често пред њима затвара очи,
јер мисли да га то ка неким важнијим кочи.

Да би добио мораш да даш, да би био вољен ти воли,
лако је кад знаш.

Чини другима све оно што би себи,
Према другима буди оно што би хтео да су према теби.

Покрени овај точак среће, јер ће увек бити на твојој страни,
И кад је најпотребнији он ће за тебе да се окреће.
Три непролазне свтвари љубав, вера и нада
нешто што твој живот
не може да поквари.

БОЉЕ СУТРА

Хајде да не живимо туђе снове, да призовемо срећу
да потражимо шансе нове, да већ једном сетимо се
Бога како на радост нас зове.
Доста је мржње и ината где убија брат брата,
глупих идеологија, доста нам је рата.

Не занима ме боја коже, манимо се глупости нека
се једном људи сложе јер се тада све може.
Да рај не буде више бајка, да више никада у име бола
не заплаче ни једна мајка.

Да коначно пробамо да се бавимо животом,
надом у сутра, изобиљем радости, истинском
животном лепотом.
Да нам пуно срце и чиста савест увек буду мото.

Не жмуримо пред тим да све нас држи једно место,
једна планета, једно сунце које не цени се често.
Широм руке подижем све вас бескрајно волим,
многи смеју се и мрзе ме због тога али не знају
шта чине па се и за њих молим.

Погледајте свет срцем и мржња више неће да вас брине,
дисаћете пуним плућима јер и у вашем животу светлост
ће да сине, не будите себични јер Богу су смешне све
људске висине.

Ту сам да вас покренем пријатељу,
да с 'јутра пробудим вам вољу,
да покушам да покжем вам животну слику бољу.
Сањајте своје снове али не заборавите да сањате
са другима, да увек будете свесни где сте и да живте са људима.
Да баш због тога што сте овде понос осећате у грудима.

ДРАГУТИН НИКОЛИЋ

I

Драгутин Николић је рођен 4. септембра 1939. године у селу Грделица, а умро 2006. године. Основну школу је завршио у Грделици, Гимназију у Лесковцу, а Медицински факултет у Скопљу 1966. године. Специјализацију из интерне медицине завршио је у Нишу 1979, а звање примаријуса је стекао 1996. године. Радио је као интерниста на Интерном одељењу Болнице у Лесковцу. Умро је 2006. године. Др Николић се поезијом бави још из гимназијских дана. Од 1966. године пише веома интензивно. Наслови објављених књига: „Снови на јастуку”, 1998, „Уста пуна смеха”, 2000, „Ратници у белом”, 2000, „Раздрагана планета”. Објављује у заједничким збиркама и часописима: Глубочица између обала, Наше стварање, Помак, Наша реч.

Др Драгутин Николић је један од оснивача КК „Дервен” у Грделици, а био је његов председник. Члан је КК Глубочица, члан Удружења писаца општине Лесковац и Еколошког друштва Грделица. Добитник је више стручних награда и признања.³⁷⁴

II

НА КРИЛИМА СНОВА - Таман смо се навикли на чињеницу да и лекари могу да певају јер је осећајност вршни терет у њиховој често грубој професији, ево и четврте песничке збирке др Драгутина Николића „На крилима снова”, којом само потврђује да наша већ поменута навика није била краткорочна. Добро је што је тако, јер управо они, који се најчешће срећу са људском патњом, управо и најбоље знају шта је то радост живота – ток Божјег чуда. Песник Николић то изузетно добро зна, тим пре што се уз осећајност и лепоту дуже траје. Ако је у његовим првим књигама било и песничке наивности, ова четврта чини велики искорак напред по свим песничким вертикалама и хоризонталама. Ово је већ озбиљна књига.³⁷⁵

Ево Николићеве познате песме „На крилима снова“:
*Звездана ноћ надамном бди
Буди моје снеге испод јастука*

³⁷⁴ Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 83.

³⁷⁵ Станко Миљковић, На крилима снова, КК Дервен, Грделица 2001.

*Шири своја невидљива крила
Са њом да ме понесе у небеско царство.*

*Летимо на крилима снова
Поздрављамо најближу звезду
Светлуцавим речима нам шапуће
Летите чак до крова љубави.*

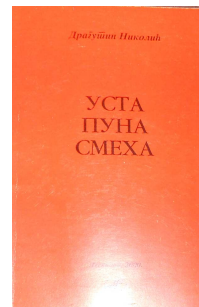
*Размахнута крила чују поруку
Још чврстиће се стежу наше руке
Уздрхтала тела траже загрљај
Јасно је шта треба да се чини.*

*Будим се и гледам твој одлазак
Видим како ти зора иде у сусрет
Смејеш се и погледом ме мамши
Твој ми осмех улетишава дан.*

Централна емоција којом песник пева је – љубав. Емоција стара колико и сам човек, али срећом никад довршена. О том најесенцелнијем осећању људског живота, Драгутин Николић пева прочишћеним емоцијама, на начин који овом певању даје ноту оригиналности. Нема шунда и кича. Све је пречисто и изворно у смислу порекла емоције. А то порекло Николићеве емоције проистиче из најдубљег бунара песниковог срца у коме је од праискона наталожена човекова вечита глад за љубављу, и то не оном која се прима, већ оном која се даје. Зашто не рећи да је у давању много више радости него у примању. А ту где нема себичности капије животних радости су широм отворене. Песничка тема ове љубавне збирке је жена, *бифуркација*, уходиште и исходиште човековог живота и људске судбине. Она о којој Драгутин Николић пева је само на први поглед путена и плотска. Када се разгрну први значењски слојеви, то је „жена – радост” у сусретима сунца и пролећа, то је жена на којој почива хармонија Васељене и људског трајања. Та жена је хармонично размештена у габаритима песникове несебичности, то је икона, то је фреска на зиду којој се клањамо, чак и кад постоје задње намере. Он о њој пева полифоно уз коришћење свих жица на невидљивој виолини душе.

Овим скромним текстом, придружујемо се општем уверењу да Драгутин Николић заслужује снажну подршку читалаца, јер са песничког пута којим је Николић кренуо, очито повратка неће бити, јер је песнички импулс пробио зид осредњости, а и такви, који као Драгутин Николић умеју да певају и воле, као што некад рече Душко Радовић, не би смели ништа друго да раде. Дефинитивно, ова књига потврђује аутора као зрелог песника, не само од локалног значаја.

III
УСТА ПУНА СМЕХА – Даровити истраживач дечијих душа, примаријус др Драгутин Николић, понудио је тематски веома богату збирку песама о деци и за децу. Осетивши потребу да се лирским речима искаже, пронашао је унутрашње просторе и најзанимљивије исечке из живота деце. Таквом поезијом указао је на вечност сусрета са тим цветовима живота. Велика је снага у његовом племену љубави према најмађима. Читајући песме осетимо да те поетске визије не пише обичан посматрач. То су: речи, стихови, строфе откуцава срце уметника, срце које уме да одслика дечији свет, чудан и обичан, маштовит и реалан.³⁷⁶

Удахнуо је поштовање према онима који ће и својим снагама осмислити своје постојање. У тој људској топлини динамичке мирноће, хармонично додирује и своја задовољства па ће и нама, читаоцима, оживети уметникова душа. Свој идентитет оставио је на највећој и најмириснијој трпези сунчевог сјаја. То је, наравно, и смисао живота правог уметника. Све песме ове збирке везује јединствена тематика из живота деце и њиховог окружења.

(...) Литерарна вредност ове дечје поезије јесте и у садржају и у уметничком казивању. Срце др Драгутина Николића припада деци. И дао им га је. Срца деце припадају др Драгутину Николићу. И узео их је. Ретко је видети писца и дете који се тако искрено воле.

Песнички језик карактерише свежина, аутентичност, мотивисаност и функционалност, али без нових изражајних облика. Ова збирке дечјих песама „Уста пуна смеха“ биће домаћин у свим дечјим и школским библиотекама.

Са посебном пажњом треба прочитати и песму „Десанка“. Њу је, свакако, интуитивно написао:

*„Окитише се школе именом твојим
многе учионице дечије ноге газе
твој име у срцима носе
пресрећна што имаху тебе
твојим путем иду наше стазе“.*
(„Десанка“)

На лирским стазама пресрећних ђака са осећањем чедности корача и примаријус др Драгутин Николић.³⁷⁷

³⁷⁶ Станко Ђорђевић, рецензија, Примаријус др Драгутин Николић: „Уста пуна смеха“, песме, Уста пуна смеха, НИП Наша реч, Лесковац 200, стр. 105.

³⁷⁷ Станко Ђорђевић, рецензија, „Уста пуна смеха“, Наша реч, Лесковац, стр. 110.

Песнички првенац др Драгутина Николића, објављен 1998. године под насловом „Снови на јастуку“, најавио је једну песничку личност у много чему аутентичну и специфичну за овдашње услове и прилике. Угледни лекар, специјалиста, одлучује се да „песнички проговори“. Ни мало не чуди што своју прву песничку збирку посвећује најуниверзалнијој теми и појму, вечите, неуништиве и инспиративне љубави. То је и најречитија потврда песниковог опредељења, али и искрене намере да јавно проговори о метафизичком доживљају појма љубави.³⁷⁸

(...) Свака песма појединачно или поетска целина у овој збирци подсећају нас и везују за призоре из обичног живота, на нешто што смо на себи својствен начин осетили и проживели. Песник настоји да нас врати свом исконском почетку пуном радости, осећања среће, љубави и оптимизма. И када дефинитивно постаје свестан, заједно са читаоцем, да је успео у томе, дотадашња поетска разиграност, помало неочекивано, уступа место мирном и нежном казивању о начину и могућностима сусрета са природом и њеним лепотама.

Својим развијеним осећањем и искуством за детаље, др Николић као да тражи смирај својих осећања. Преноси их у време чија је вечност недокучива, али се мири и памти по јутру, сунцу, месецима, годинама. Описни приступ по месецима и годишњим добима је позив да се вратимо природи и њеном увек присутном реду и савршенству и у томе посебно проговара песник – лекар.

И пре ових песама стекао се утисак да у завршном делу књиге треба очекивати нешто ново и изненађујуће. То што је требало да нас изненади је нешто што је недостајало за потпуни доживљај.

Време и простор требало је испунити стварима и појавама које дубоко и снажно упућују на утисак да је све ту, око нас, и да треба доживети са осећањем љубави, среће, оптимизма. Поетски доживљај реке Мораве, за који је песник очигледно многоструко, а пре свега емоционално повезан, само потврђује да магична песничка реч поседује снагу и моћ да нас, између осталог, врати на нешто што је покривено забором и да поновни сусрет може да зрачи истом снагом, задовољством и надањућем.

Збирка песама „Уста пуна смеха“ представља несумљиво значајан труд и напор др Драгутина Николића да настави своје песничко трајање. На први поглед ради се о једном тематском заокрету који може да делује изненађујуће. Међутим, општи оквир у коме се песник креће и у овој књизи само је наставак његовог личног избора. То је искрено настојање да се објасни и доживи позиција човека према природи и животу, дакле, према вредностима и лепоти у времену које најчешће прати атрибут невремена. Изражену песникову храброст и амбицију треба поштовати и подржати је у несебичним и хуманим намерама.³⁷⁹

³⁷⁸ Јовица Ђорђевић, предговор, „Уста пуна смеха“, Наша реч, Лесковац 2000, стр. 7.

³⁷⁹ Јовица Ђорђевић, предговор, „Уста пуна смеха“, Наша реч, Лесковац 2000, стр. 12).

ДРАГУТИН НИКОЛИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

УСТА ПУНА СМЕХА

Децо, будите весела,
играјте и певајте,
ви имате право
о свему да сневате.

Нека су вам уста
увек пуна смеха,
веш је невин осмех
ослобођен греха.

Ваш најбољи друг
нека буде књига,
док с њом другујете
неће бити брига.

Када одрастете,
постанете људи,
сачувајте бар мало
детињасте ћуди.

Оне ће вас враћати
у најлепше дане
када нисте знали
шта су људске мане.

И СНОВИ ГОВОРЕ

Не дам да утихне последњи додир
Моје нарасле жеље не мирују
У загрљају ноћи и снова
Настављају да снују твоју близину.

И у сну те видим испружених руку
Смеју се и оне и твоје очи
Блистају у уснулој ноћи
Зову ме да приђем ближе.

Приближавам се твојим дрхтајима
Хоћу да осетим њихове поруке
Да наставимо игру додира
Ватром да је запалимо.

НА КРИЛИМА СНОВА

Звездана ноћ надамном бди
Буди моје снове испод јастука
Шири своја невидљива крила
Са њом да ме понесе у небеско царство.

Летимо на крилима снова
Поздрављамо најближу звезду
Светлуцавим речима нам шапуће
Летите чак до крова љубави.

Размахнута крила чују поруку
Још чвршће се стежу наше руке
Уздрхтала тела траже загрљај
Јасно је шта треба да се чини.

Будим се и гледам твој одлазак
Видим како ти зора иде у сусрет
Смејеш се и погледом ме мамиш
Твој ми осмех улепшава дан.

УГАСЛИ СНОВИ

Још једна ноћ прође без снова
Кошмарно буђење лелуја ми главу
Сузе октиле јастук као роса траву
Уздрхтале усне пуне укуса отрова.

Било куда даси одлутала
Оставивши празне моје ноћи
И без наде да ћеш икада доћи
Не кривим те јер све си ми дала.

Осуђен сам да се са самоћом дружим
Да празнину снова без тебе ублажим
И све док те у мислима тражим
Свом рађеном срцу утеху да пружим!

Ти не губи наду за то је још рано
Многих успомена сећаћеш се радо
У сновима и јави што од срца даде
И букета цвећа мојом руком бране!

БУБА МАРА

Полетела Буба мара
Да прошета мало
У Мишину собу да уђе
Беше јој много стало.

Долетела је тихо
На сточић мали
А књиге и цртежи
Као да су је звали.

Прошетала је књигом
Поклонила неколико шара
А онда кренула
Насумице да тумара.

Била је јако срећна
Није очекивалаказну
Кад се оклизнула
И упала у дубоку вазну.

Копрцала се на дну дуго
Разапињала нејака крила
Никаква доба идеја
На памет јој није била.

У собу је ушла мишина мама
У вазну да стави цвеће
Спазила је Буба мару
И сва заблисталаод среће.

Узела је шарену лепотицу
Ставила је на длан
Пустила је кроз прозор
И пожелела јој лепши дан.

ЈУТРО НАД МОРАВОМ

Уснуло јутро над Моравом,
Корито у ћилиму магле
На обалама брзаци
Најављују буђење.

Отварају очи замагљене,
Гледају у тек рођено Сунце.
Дозивају тишаке и вртлоге
Да лепотом оките Мораву.

Окићена лепотом девојке
Морава пева најлепшу песму,
Јутро њених обала
Да дарујемо погледом.

А поглед би заувек ту да остане
Да досања детињство
И средином Мораве
Омирише њену лепоту

МИША И РАК

Пожелио Миша
Рибу да пеца
Тек што је бацио удицу
Нешто поче да сеца.

Када је повукао
Трзај је био јак
Уместо рибе
Упецао се рак.

Био је велики
Требало је и рука вешта
Да би се избегла
Опасна ракова клешта.

Рак се отимао
Што је могао јаче
У жељи да сеослободи
Почео је и да скаче

Дечак се нашао на муци
Како проблем да реши
Удицу да ослободи
А рака да утеши.

Откачио је клешта
Пазећи да га не убоду
Ослободио је рака
И пустио га у воду.

МИЛИЦА НИКОЛИЋ

I

Милица Николић, рођена 1994. године. Место рођења још увек непознатог младој глумици и списатељици, јер по рођењу остављена, а затим усвојена у Лесковцу где је и одрасла. Основно и средње образовање стекла је у Лесковцу, затим уписује Филозофски факултет у Нишу, смер Србистика. Од малих ногу има склоност ка уметности, тачније писању и глуми. Како каже ова млада Лесковчанка, њену жељу није пратила ниједна подршка са стране, па је уместо на Факултету драмских уметности у Београду, знање стицала у Нишу на Филозофском факултету. После једне године студирања, одлучила је да одустане и преда се једној правој љубави – глуми.

Средном 2014. уписује школу глуме у класи професора Бранислава Лечића, где за кратко време успева да освоји публику на јавним часовима својим хумористичким сценама. Млада глумица је комедијом оставила траг ка својој будућој каријери. Члан је поетске групе „Позија 016“ у Лесковцу, али је остварила свој циљ и почела да зарађује од прозе.

Другог јула, 2015. године, у издању Пресинга из штампе излази њено прво дело, роман са називом „Без граница“. Ова млада Лесковчанка осваја читаоце несвакидашњом причом о љубави између младе девојке и пријатеља њеног оца.

Пажњу је привукла у свом граду, а онда је роман прешао границе Србије. Активна је по питању проналаска биолошких родитеља, те је својом исповести успела да на још један начин, на свом блогу, одржи пажњу пратоцима. Из тога ће вероватно уследети нова књига – „Ничије - Нечије дете“.

Док се бори да опстане у свету уметности, ради и послове радника како би успела да сама себи финансира часове глуме и штампу.

За 2016. Милица има три нова пројекта, али и ангажовања у позоришним комадима.

II

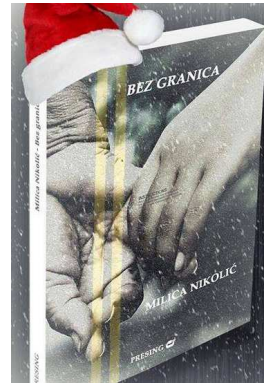
БЕЗ ГРАНИЦА - Тема романа "Без граница" је љубав девојке и пријатеља њеног оца. Ауторка романа нам поручује: „Једна породица, један пријатељ, једна љубав, забрањена! Можете ли читати роман без осуђивања?“³⁸⁰

%

Милица Николић (21) имала је пет година када су јој вршњаци из краја на округан начин сапштила да је усвојена. "Ти си из дома", реченица је која је овој Лесковчанки урушила читаво детињство. Иако је годинама трагала за својим биолошким родитељима, и даље није успела да добије одговоре на сва питања - иако је у једном трептку била надамак истине.³⁸¹

Био је то један од најболнијих тренутака у животу младе Милице. Док су се њени вршњаци безбрижно играли, она је већ са пет година водила тешку животну борбу. Сазнала је да је усвојена, и то на округан начин - кроз шалу другара. Међутим, већ до краја тог дана је знала да су њени прави родитељи они који су је одгојили.

Роман са драмским заплетом, који описује љубав зрелог мушкарца и девојке одуарајући од свакидашњих и неписаних норми, привукао је бројну публику различитих старосних доби. У представљању ове турбулентне љубавне приче, младој књижевници помогле су колеге са глумачког и плесног одсека "LekArt centra" чији је оснивач познати српски глумац Бранислав Лечић. Милица каже: Кроз роман сам хтела да покажем да су и немогуће ствари могуће и да, кад је љубав у питању, границе не постоје. Роман је одлично прихватила публика.³⁸²

³⁸⁰ У петак, 11. децембра 2015. године, у Установи културе Палилула у Београду одржана је промоција књиге Без граница младе Лесковчанке Милице Николић. Сем Миличине жеље да се упозна и дружи са својим читаоцима из престонице, главни повод за организовање ове промоције скоро шест месеци након изласка романа из штампе јесте подршка акцији „Срце за Милошев осмех“, у оквиру које се прикупља новац за хитну операцију тридесетогодишњег доктора биолошких наука из Лесковца, који пати од срчане инсуфицијенције. Током промоције роман се могао купити по цени од 500 динара, а део прихода уплаћен на динарски рачун младог Милоша Николића. У представљању у УК Палилула учествовале су Миличине колеге и колегинице глумачког и плесног одсека Лекарт едукативног центра чији је оснивач Бранислав Лечић.

³⁸¹ Љ. Крстић, Исповест усвојене девојке, 24 сата, 12. децембар 2015. године

³⁸² Напомена: У ресторани Хајат С у Лесковцу, 9. јула 2015. године организована је промоција романа „Без границе“. Ово је, иначе, први део замишљене трилогије у издању Пресинга, а основна тема је – љубав.

НАДА НИКОЛИЋ

I

Нада Николић је рођена 27. новембра 1947. године у Предејану. Завршила је учитељску школу 1966/67. године у Врању. Члан је Удружења писаца аматера од 1. марта 1981. године. На првом наградном конкурс за најбољу песму, на тему НОБ и револуција песма „Човек кога треба волети” освојила је трећу награду. Први пут се појављују њене три песме у заједничкој збирци „Срце на длану”, која је објављена 1982. године у издању Удружења писаца аматера Србије. Сада се по први пут јавља самостално и представља широј јавности својом првом и невеликом збирком поезије и прозе „Не играј се ватре”.³⁸³

Нада Николић је рођена у Предејану од оца Драгољуба и мајке Севделине. Ту завршава основну школу, а у Врању завршава Учитељску. Ради као учитељица на селу.

Од 1981. године постаје члан Удружења писаца аматера Србије, сада Удружења писаца Србије. Ту објављује своје прве песме 1981. године у заједничкој збирци „Срце на длану” и добија награду за најбољу песму. Самосталну збирку објављује 1983. године - „Не играј се ватре”.

Једном је за њу Миодраг Булатовић написао: „Заиста песнички мислиш, поезији припадеш, што је данас реткост. Живи и пиши.” Објављује у Нашој речи, Нашем стварању, а дала је и коментар у књизи Петра Петровића „Предејане и околина”.

Активно учествује на сусретима писаца у Београду, Предејану и другим местима широм земље. Нада живи у Предејану, у породичној кући, са својом мајком којој је 94. година живота.

Воли природу и у њој проводи слободно време. Није све у њеном животу било лепо, али је за све потребна воља и храброст да се пронађе неки смисао да се живи.

Времена су била тешка да објави другу књигу. Жеље су биле једно, а могућности друго.³⁸⁴

³⁸³ Нада Николић, Не играј се ватре, Удружење писаца аматера, Београд 1983.

³⁸⁴ Део података из њене биографије, уз љубазни позив колеге Властимира Вељковића, уступила нам је Нада Николић.

II

НЕ ИГРАЈ СЕ ВЕТРЕ - Несумљиво да је жеља сваког писца аматера да своје радове саопшти и другима, да чује и њихово мишљење и да са њима осети и подели оно чудно и тајно задовољство које долази као резултат стваралаштва (ако је ово стваралаштво успешно и вредно); или да прихвати мишљење, примедбе и савете за још боље усавршавање тога стваралаштва.

Напоредо с тим, врхунска жеља свакога писца аматера је да своје стваралаштво преточи у књигу и да тако учини доступним већем броју људи и љубитељима књиге. Једном речи, да изађе из анонимности. Управо, ова потреба је и један од основних разлога постојања клубова и удружења писаца аматера.³⁸⁵

Један од таквих писаца аматера је и Нада Николић, учитељица из Предејана. Њена је жеља да се представи широј јавности својом првом и невеликом збирком поезије и прозе „Не играј се ветре”. Неоспорно је да је Нада Николић почетник у овом уметничком стваралаштву, да је аматер у овом „занату”, те према томе ово треба имати у виду приликом оцене њеног стваралаштва, поготово што је млада и има перспективе за даљи развој и усавршавање.

Поезија Наде Николић носи обележја почетника и има печат модерне поезије нашег времена. Али, њена поезија није ни модернистичка, ни егзистенцијалистичка, ни футуристичка. То је релистичка поезија социјалистичке епохе, са свим пратећим врлинама и манама.

По тематици коју обрађује у овој књизи, Нада Николић је поделила на родољубиву (хуману, социјалну) и на љубавну поезију. Родољубива поезија заступљена је у осам песама. То су песме инспирисане топлом, искреном и истинском љубављу према својој земљи и своме народу, према слободи и миру. Једноставне, искрене и топле. Без много улепшавања, без китњастих епитета и лажне патетике. Делују једноставно и непосредно.

Љубавна поезија такође је заступљена у овој књизи са осам песама. Предмет им је, разумљиво, љубав између жене и мушкарца. Искрена и топла осећања прожимају сваку строфу, сваки стих. Основна подлога је сета, често праћена разочарањем и болом за недостигнутом, изневереним. Добија се утисак промашене и неузвраћене љубави. У њима скоро увек постоји мисао о пролазности и лепоти љубави.

Нада Николић поезију пише у слободном стиху, без шаблона и ослобођења је свих правила која важе за тзв. поезију везаног стиха. Услед тога њене песме личе на песме у прози, без обзира на облик строфе и стиха који им даје. Језик је једоставан, лак и разумљив, стил је течан.

Проза Наде Николић заузима већи део простора у овој књизи. Ту су приче „Варошица”, „Дошљаци”, „Миља”.

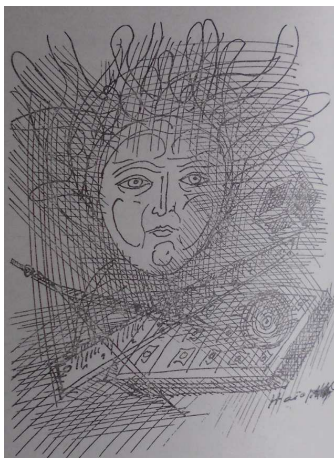
³⁸⁵ Велимир Ивановић, Не играј се ватре, Удружење писаца аматера, Београд 1983.

(...) У закључку о прози Наде Николић, која је заступљена у овој збирци, може се рећи: Приче Наде Николић су реалистички приказ људи и догађаја једног насеља који теже да се ишчупају из заосталости и немаштине и да крену новим и бољим путевима. То је уједно и смисао и порука њена.

НАДА НИКОЛИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

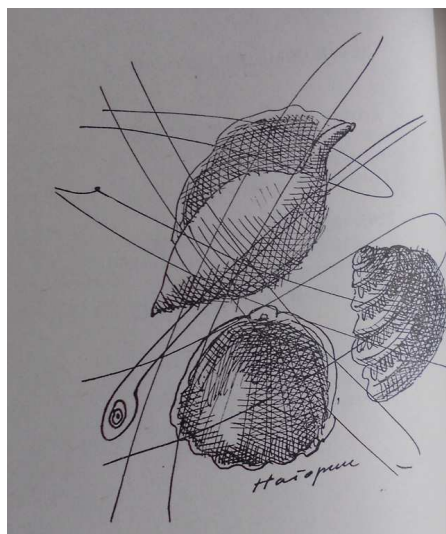
НЕ ВЕРУЈЕМ У ТВОЈУ ЉУБАВ

Не верујем у твоју љубав!
Носио си ме у висине.
Ја сам ти веровала,
Неверо моја.
Не верујем у твоју љубав!
У сећању ћу љубити уста твоја,
Још осећам мирис косе твоје.
Не верујем у твоју љубав,
Веровала сам ти кад си ме
Лажима водио
У раскошне љубавне снове
И љубила те без даха.
Не верујем у твоју љубав
Носио си ме у висине,
Ја самм ти веровала,
Неверо моја.

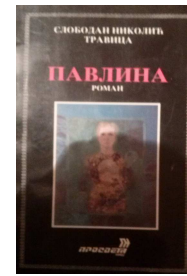
ЛЕПА ЖЕНО

Лепа жено, нисам година твојих.
Љубим те безнадежно.
Немам миран сан.
Пратим твој ход од јутра,
Лепа жено, твоје године немам,
Али имам снове, и заљубљен сам у тебе.
Лепа жено, нисам година твојих,
Слутим крај.
Моја жудња је последње што теби нудим.
Лепа жено, нисам година твојих.
Освету за твоју превару спремам.
И прсим жену година мојих.
Венчањем попићу твој горак мелем
Што ми нудиш.
Узалуд тражим да ме погледом љубиш.
Сутра од тебе одлазим далеко,
Остани и чувај снове своје.
У миру дочекај изазак Сунца,
Лепа жено, нисам година твојих.

СЛОБОДАН НИКОЛИЋ ТРАВИЦА

I
Слободан Николић Травица рођен је 1939. године у Печењевцу. Од 1964. године живи у Немачкој, у Минхену. Објавио је три књиге прозе: „Река мисли моје домовине”, „Завичај”, „Колевка”. Нишка „Просвета” му је објавила и два романа: „Павлина” и „Ђутљиве даљине”. Објавио је и књигу поезије „Пролећне кише”. Живи и ради у Минхену.³⁸⁶

II
ПУТЕВИ И СТАНПУТИЦЕ - У Давидовим мислима, представе досадашњих збивања, ковитлале су се, ишчезавале и нанова враћале још замршеније. У невеселом срцу мучило га је сијасет тешких питања. Мучила га је, пре свега, неизвесност. Све је празно: и у њему и око њега. Минули су дани када су се с весељем узбуркивала сва његова чула, а радост подизања душу до неба. Али, несмотрена младост заискала је више од онога што се поштено постиже и да се без двоумице постигне што пре. Поврх тога, однекуд, са странпутице умешао се тада и нечији глас. Дођимо до тога, или умримо!³⁸⁷

-О, судбино, шта ли ми још спремаш? – питао се, као да корача кроз бескрајну пустош.

Пошљункана стаза завршавала се под самим подножјем брега и ударала на пут, који је водио навише. Неко време ишао је нагоре не знајући шта ће рећи, да ли ће имати толико снаге, пре свега, оне бесочне дрскости, неоспорне особености свих фукара, вуцибатина и ветрогора, да погледа Бенедикту у очи. Обузимало га је немо чуђење као незаштићено дете, које плашљиво ступа у препуно школско двориште ђака, што је у извесном смислу био сам, али сада, ђак живота, а тај учитељ не познаје милосрђе, још мање препуштање и поправне испите.

Заморан, стао је и погледао одозго према далеком хоризонту, који је све обилније беласао. Убрзо је изронио пун месец, ноћни светлоноша. Како је, продуживши, у томе налазио радост, али на нову веру и ново уздање. За тили час нестала је та чаролија. Пред вратима зграде прошлости, обасјане месечином, учинило му се да стоји њен творац, гроф од Бабингена, у свој својој величини и јасноћи гласа упућеног њему: Ко на земљи не посеје макар зрнце добра, неће наћи ни пут у царству божијем!

³⁸⁶ Помак бр 34/36, Лесковац, децембар 2006, стр. 31.

³⁸⁷ Слободан Николић Травица, Одломак из романа „Путеви и странпутице”, Помак, бр. 34/36, Лесковац 2006, стр. 31. Овај роман ускоро треба да се појави на немачком језику. Иначе, одломак из романа Павлине објављен је у Помаку бр. 11-12, септембра 1999, стр. 34 – 35.

И приказ је ишчезао. Давид се пренуо и ступио на први степеник. Унутра је горело светло. Прозор, десно од улаза, полуотворен.

У том се чуло, њему познато Бенедиктово кашљуцање. Старац више није био при добром здрављу. И како је старац кашљуцао, тако се приближавао вратима. Давид је хитро скочио у страну, сакрио се иза угла и са два прста опипао је новчаник у малом џепу.

-Дошао сам да му је вратим, ја се сакрио! Господе, овај срам је тежи од планине!

Врата су се отворила. Старац се појавио и стао. На углу, уз сами зид растао је бршљан.

Давид га је између две гранчице гледао. Бенедикт је кашљуцао и прозборио:

-Да, истина је то. Док је човек млад и непромишљен, вероватно ће се и понашати тако. О, ти ветропирасти подухвати, што се будаласто називају великом надом за великим успехом.

Уместо да буде срећан у свом свету скромне стварности, занемарио је најнужније и преконоћ прокоцкао што је годинама пребирао. Ех, колико вреди створити објективни циљ и остати до краја истрајан!

Старчева појава је нестала, врата су се затворила.

Давиду је било јасно да се то односи на њега, да је Бенедикту била јасна и она дрско смишљена лаж када је позајмио двадесет марака. То га је почело тако жестоко мучити, да му се чинило да ће га тиштити и после смрти.

-Сада немам нигде приступа ни улаза. Боже, смилуј се, дај ми крила да полетим к теби!

Сишао је низ брдо салетан вихорима мисли. Све их је подносио, осим једне маленкости.

-Куда ћу ако је Ервин дошао са женом и децом још вечерас?

Да би побеглао од непријатних размишљања, ушао је у прву крчму, ћумез, свратиште за изгубљене и усамљене, за печалбаре-странце, за раскалашне, који се размећу не толико изразитом памећу, колико својим бескрупулозним вештинама брзог и лаког стицања новца.

Давид се сместио за дугачки шанк, где се увелико надметало кафанским мудростима, и поручио бокалче вина. Пијуцкајући, одмах је уочио да је сусед са његове леве стране присвојио себи улогу председавајућег. У један мах му се учинило да му је фаца некако позната. Али, откуда и откуда? Није хтео, није био ни расположен да о томе размишља.

Био је то човек тамних, зазорних очију, косе разбарушене, дебелих образа и усана које су ландарале кад би на нечије негирање завртео главом. На себи је имао зеленкасту кошуљу, жуту кравату и плаво одело с некаквом сумњивом значком на реверу.

Он се окренуо замишљеном Давиду, узео смешак, почасно наметљив став, као да је богзна каква моћна и важна личност, да се не плаши ни полиције, ни пореске управе.

ПРВОЉУБ ПЕЈАТОВИЋ

I

Првољуб Пејатовић (1932), песник, новинар Борбе и ТВ Београд. Са још тројицом песника присутан у збирци „Квартет“ (1954), објавио књигу путописних репортажа „Градови и љубави“. Заступљен у песничким зборницима: *Врата времена* Ивана В. Лалића (1958), *Немир од искона* – поетски рецитал (1968), *Људи Јура Каштелана* (1969), *Поезија бунта и отпора* Зорана Гавриловића (1976), *Како се рађала југословенска револуционарна поезија* Милорада Блечића (1979), *Црвена зора времена – југословенска револуционарна поезија 1919-1980*. Блаже Шћепановића (1980), *Књига другова – алманах најмлађих југословенских социјалних лиричара* Новака Симића и Јована Поповића (1980)... Приредио песнички зборник *Књига и револуција – зборник ангажоване поезије у Југославији (1919-1980)* (1981). Добитник бројних награда међу којима и највише награде за новинарско стваралаштво „Светозар Марковић“ (1973).

II

Прошло је већ 80 година од рођења *Првољуба Пејатовића* (1932), првог модерног лесковачког песника после Другог светског рата, а истекло је и седам година од његове смрти (2005), а од тог „одласка неизбежног“ као да камен падне у воду... како је певао овај песник у својој најбољој и највећој, четвороделној, песми „*Одавде до вечности*“.³⁸⁸

Али, каже нам он у истој песми и:

„Одлазиш,
а остала је реч
која се одронила од тебе
и одлепшала у овај карамрак.

.....

и можеш, бежећи од ње, да умреш
- она ће доћи да те покопа
да би се родила с тобом
- ова реч
име свих неизговорених речи.

³⁸⁸ Димитрије Тасић, Реч свих неизговорених речи Првољуба Пејатовића, *Наше стварање* 1-2/2003, стр. 180. *Напомена*: Прилог објављен у рубрици „Људи“ преносимо из незнатно скраћивање.

Ова Пејатовићева реч призива данас и моју – да подржим његову да се не изгуби у *карамраку*, да се види на светлу дана и данас, посебно на страницама *Нашег стварања* за које је било везано и песнково име, и то од првог броја (1953), у којем ће објавити три песме: *Задушнице*, *Јутро* и *Скица* да би се, међутим, већ идуће године (1954) у лесковачком листу *Наша реч* огласио као оштар критичар општег вредносног нивоа часописа, а посебно његове традиционалне поетске оријентације, што ће узбуркати ондашњу лесковачку књижевно-културну сцену, али накратко и не превише. Часопис ће преживети и истрајати – са прекидима, падовима и успонима – све до данас, и као такав један од ретких у Србији. А у њему ће се, за песникову живота, а и потом, објављивати и песме Првољуба Пејатовића.

Ову, као своју, данашњу *прозвану реч* о песнику исписујем-изговарам иако знам, од песника само добро знам, да колико год говорио нећу изговорити ону *праву*, ону жељену, тражену *реч* – *име свих неизговорених речи*. А једнако знам, од песника такође, да изговорена реч пре може чак и да више опустоши (*земља опустошена од речи...*) него да засади, више да следи, него да раскрили (*...ништа више/ сем овог бекрилног лета...*).

Опомињем се овог *знања*, јер добро памтим, за мене не баш угодну, једну стару песникову опомену – упућену ми уживо...

Прича је ова...

Године 1954. штампарско-издавачко предузеће „*Омладина*“ у Београду, у едицији *Алфа*, као своју *Свеску 1*, издало је књигу *Квартет*, књигу чеворице другова, младих песника – Бранка Јовановића, Томислава Мијовића, Првољуба Пејатовића и Божидара Тимотијевића. Пејовићеве песме у књизи објављене су под насловом *Тамо где нисмо били*.

Књига *Квартет* нашала се и у мојим рукама (сигурно никако другачије него као дар песника, јединог кога сам тада, као лесковачки гимназијалац, могао познавати из тог београдског студентског песничког *квартета* – Првољуба Пејатовића). Треба разумети усхићење младог лесковачког гимназијалца који у својим рукама држи књигу песника кога лично познаје, лесковачког студента у Београду, већ уредника елитног београдског књижевног листа *Млада култура!* И још је та књига била *врућа* у његовим рукама када се у лесковачкој *Нашој речи* појавио и његов текст о њој (његов први *књижевни приказ* уопште), под насловом *Песник оног што је лепо у нама* (1955).

Прва реченица тог *приказа* је гласила (приметићете: почиње са три тачкице... као наставак неког умишљеног *говора одувек*): „... А Првољуба сам већ добро знао. И тако, то је био сусрет давно над реком под звездама, најављени. Још онда када су његове прве песме далеко и тихо забрујале по омладинским и књижевним часписима. Па је после успон био брз...“

А завршио се, тај приказ, како је и почео, једнако усхићено: „Па ако је свака нова песма младог и талентованог лесковачког песника (сада већ више српског него лесковачког) будила у нама радост и нове немире, онда

је овај наш сусрет са његовом првом књигом песама... највећа радост коју нам је он могао да пружи.“

Двадесетак година касније (биле су то већ године седамдесете прошлог века), песник и његов приказивач из завичајне *Наше речи* срели су се на Телевизији Београд, које, телевизије, за оних њихових ђачких и раних студентских година, педесетих, није уопште ни било у ондашњој Југославији. Сада, старији за двадесетак година, они се срећу већ као ТВ-уредници: први као уредник и аутор телевизијских путописних емисија, а други као уредник емисије *ТВ лектура* и *Култура данас*.

Пејатовић је у међувремену био постао и чувено репорерско перо листа *Борба*, перо које се било посебно истакло извештајима из земљотресом уништеног Скопља. Био је објавио и књигу својих новинских путописних репортажа *Градови и љубави*. Али ни његов песнички дар, иако се Пејатовић више није јавно представљао као песник, није никада пресушио. Био ми је у неким ранијим сусретима говорио да припрема нову песничку књигу, чак ми је и њен наслов био открио – *Скадар на Бојани*. Али, ни као Скадар у народној песми, тако ни његова нова песничка књига није никада осванула. Његове песме су се, међутим, и даље појављивале у листовима и часописима, па је тако и у *Нашој речи*, уз мој приказ о књизи *Квартет*, била објављена једна нова Пејатовићева песма – *Црна птица*.

(...) Уместо у кафани лесковачког хотела „Београд“, у којој смо се некад сретали, сада смо се, у Београду, виђали у чувеном тв-бирцузу подно Ташмајдана... Једном сам му, са жељом да га подсетим на његову песничку биографију, донео сачувани исечак из *Наше речи*, свој приказ његове прве књиге *Квартет*. Али, уместо да га обрадујем, чему сам се потајно надао, ја сам на његовом лицу изазвао само благу горко-подсмешљиву гримасу... „Ех, памтим... Било ми је неугодно колико си ме хвалио... ово нисам смео никоме да покажем...“

Било је онда неугодно и мени... Али, прочитавши данас поново свој приказ, видео сам да је Пејатовић био веома обзиран према мени... Јер мана мог приказа није било само у томе што сам песника неумерено хвалио, већ што песника нисам био разумео....

Ондашњи усхићени песнички почетник-гимназијалац видео је у Пејатовићевим стиховима само *неухватљиву узвихорену радост, озвездане небо и реку, додуше и тугу младалачку и замишљено ромињања*... Видео је Пејатовића само као *песника оног што је лепо у нама*, како је гласио наслов приказа.

Али не и као песника раног трагичног доживљаја живота, мишљења и певања: не ране ратног детињства (*... очи/ што су се трпут суочиле са цевима*) и поратног (*...без цвећа и без хлеба... заборављено предграђе*); не егзистенцијалну зебњу у пролазности живота, у лавиринтима љубави, у сенци смрти; не песникову муку *с речима – неизрецивост*; трагање за *речи које је име свих неизговорених речи*.

Стихови родољубиве и социјалне осећајности увешће нашег песника у наведене већ југословенске зборнике...

Остали стихови су остали у *неизговореној речи*... о њима, па и у раној речи младог приказивача лесковачке Наше речи.

(...) Па ипак, једну од најлепших песама о сусрету у животу испевао је овај песник – песму „Ако не пада киша“:

*Рекли су: сутра у четири
ако не пада киша.*

*Мора да сам сву ноћ мислио на сунце
Буђење ми је затекло очи заустављене на њему.*

*Читавог дана сам знао
Да и она мисли на сунце.*

*У четири је падала киша
Ми смо киснули насмејани.*

Песма је била објављена у *Нашем стварању*, и постала догађај: пробудила радост у младим читаоцима који су је говорили наизуст, али и дигла једну ружну узбуну: песник је био јавно, али лажно, оптужен за плагијат! Оптужба је јавно и одбачена и песник је песму „Ако не пада киша“ објавио у књизи Квартет. Али једну реч коју није могао да објави ни у књизи, ни у потоњим песмама које је спремао за књигу Скадар на Бојани, као што ту реч никада није изговорио ни један други песник – била је – реч... *свих неизговорених речи*. Она се крила у *тишини од које прскају бубне опне*, под прозором драге изгубљене због *неизговорене речи*, у дрворедима под којима су *љубавници заборавили последњу реч*, у песми коју *нећемо чути*, у самом песнику да, као и *Љубав... /у мени трајеш/ вечно као ћутање*, у свему ономе о чему се, како каже Витгенштајн, ни не може говорити, па зато и треба ћутати...

Првољуб Пејатовић није изговорио ту *реч*, али је певао, јер песникова је судбина да пева, о њеној неизрецивости, па ипак, колико тајно толико и дубоко, и о њеној судбинској присутности – и у животу и у свакој правој песми. *Одроњена* од песника, али, ево, у његовом *Нашем стварању* поново *рођена* с песником, једнако поводом осамдесетогодишњице његовог рођења и семдогодишњице његове смрти.³⁸⁹

³⁸⁹ Димитрије Тасић, Реч свих неизговорених речи Првољуба Пејатовића, Наше стварање 1-2/2003, стр. 180-185.

НЕИЗБЕЖНО

А увек, у одређену ноћ, тај
човек је стајао испод јединог
осветљеног прозора у улици.

Неизбежно
када зријавци најаве свечаност жетве
непромењен и нем
под ову једнооку опомену.

Али,
трава је погажена.
Било је младо жито и били су пијани косачи.
И ако паднеш за откос,
и ако умреш за тренутак,
због својих очију
око исплачеш последњу кап опустошеног
бунара

опет ће остати очи
које си довео на овај тренутак кајања,
остаће очи
и ехо неизговорене речи.
Смех прозора потврђује неумесност твога
присуства.

Одлазиш без суза а неисплакан.
Из тебе израста јаук.
Остаје мост
разапет између очију и једног туђег прозора
и сенке,
надуване као утопљеници
које путују завесом.

ПОСЛЕ ТЕБЕ

Ако испари шума ти ћеш постати ваздух,
Корење ће отићи твојим кораком,
Преживеле рибе певаће ноћу о теби.
Нерођени ће плакати што те нису сазнали,
А ја ћу и после себе имати будне очи,
Јер неће бити никог да спусти сребрни
новчић на капке

ПРЕД РАСКРСНИЦОМ

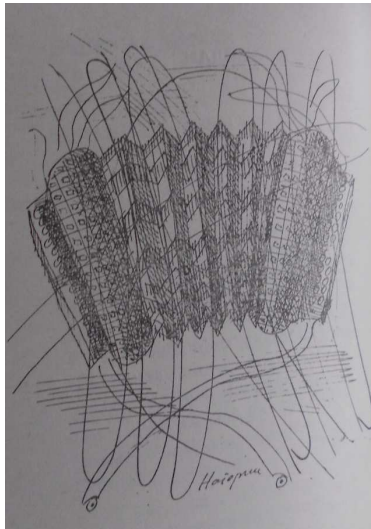
Ништа се није догодило,
Само је једна неумесна раскрсница
прекинула наш тихи двопев,

И сада,
пред раскрсницом, ћутимо,
а то је само зато
што треба нешто лепо да се каже.

А шта смо ми:
Један дан био је сувише дуг,
сувише сив,
сувише празан,
и ми смо били сами.
И шта смо друго могли
до да постанемо добри.

Казала си ми једну невеселу причу,
волели смо се читаву једну ноћ,
а ипак: ти си најлепше мрсила моју чураву
главу.

И сада ћутимо,
а то је само зато
што смо пред раскрсницом
и треба нешто лепо да се каже.

ПАСТОРАЛА

Да ли је ветар учинио нешто рђаво овој шуми
или се њему догодило нешто рђаво у њој
у овој шуми
над којом су се облаци растурали
пре него што би схватили шта су до тада значили

чији јабланови још нису научили
да међу собом говоре
у овој шуми
на чијим су рубовима
забрежуљене девојке бацале очи у небо
а очи им се враћале плаве
у шуми где су заноћиле расплетене бегунице

а у зору их стигла улица
и престао још само
последњи
скок
и бело.

БРАНКО ПЕРОШЕВИЋ

Бранко Перошевић био је новинар, писао је веома запажене песме и заступљен је у Песмопису Мирослава Миловановића.

БРАНКО ПЕРОШЕВИЋ: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЗАВИЧАЈ НА КАМЕНУ

Сва јутра поздрављају каменоломи завичај
у коме радосни пчелозој пре изласка сунца
отвара хладне пуполке ружа и пожели им:
Добро јутро, земљокраси.

Руже се стидљиво буде наге
зајапурене од јутарњег првозбора
уморне од ветрова
азурне од раздражења
заборављене од дневног лепопоја.

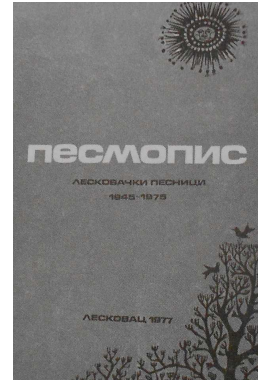
Мој одлазак сузотоци су пратили
зору сам пробудио да не проходају биљке
у грудима јој шапућем молитву
на обали усамљености.

Она је заборавила цветоберне кораке
и беловез осмеха свога
чекајући добро вече.

Тог јутра раног
она је сањива
погледом пратила далеке веслозамхе
очекујући мокрог, напетобедрог оца
помодрелог и зимоморног од смеха жилавих мишица

тог јутра раног
ветар је мирисао на риболов
на шкрипу весала на мокар камен.

Тог јутра раног
отац са торбицом о рамену хита
да стигне печалбаре.

РАЊЕНО ЈУТРО

1.

Две речи нежносити шаљем ти и два шапата
У оку своје заробило си све зраке сунца
Свануло си са туђом четом оштрих бајонета
И попило дванаест имена и толико презимена.
Људе су нишани гледали, а жене доносиле мртве,
Гробови су чули нарицања ишчупаног загрљаја.

2.

Неко се радовао тузи опустошених прса девојачких
Момци су били заточеници зарђалих брава.
Они се сутра неће спремати за далеке вашаре,
Умрло је весеље где чокот мирише.

3.

Не презири домове у којима се плаче сузама и срцем;
Како одолети сузама рањеног јутра,
Кад очи постају сломљене казальке ветрова
И коса почиње да седи од зимоморне истине.

4.

Говорим у име озбиљних сељака и својих вршњака,
Две речи нежности шаљем ти и два шапата,
Ослушни залутале ждралове у магли трепавица
Свуда је пустиња и ничег нигде нема
Под нечијим прозорима буде се птице неселице,
Ратују две војске.

5.

Да ли ћеплава ракета да прекрије сунце
и да ова истина постане далека избеглица?
Дванаест заклетви пробило је гране и лишће
толикокла у сну је порушено
да више никад не никне хлеб ове глади,
овог самовољаове дивљине ове земље жедн,
Старице попадали су храстовибаците црне мараме
учите свако дете да кује освете
без винасватови одводе само нероткиње.

6.

Да ли је ово глад сажвакана до горчила?
Да ли је то жеђ испијена од отрова!
Дивље јутро
или је то твоје име још неоззеленело
очиу које не може да се загледа
уста која никада не иговарају чедне законе.

7.
празник помиловања је прошао али све није умрло
сем расплетене сенке и твог погрбљеног лика
о јутро незадојено
твоје млеко је горко
горче од змијског ока.

НАЈЛЕПШЕ РЕЧИ ЗА СУТРА

Руке су ми уморне иако нису копале злато
Поново постајем твој гост на велику радост нашу
Видим све лепо у осмесима дрхтавих голубова.

Ове вечери изговарам најлепше речи за сутра
Заменио сам све жеље за наше весеље
Плашио се мириса грожђа и лисичаве воде
Да не постанем најлепша скитница овог света
Што до зоре грли туђе капије и мучи тротоаре
Тражећи оно чега нема кроз пуне булеваре.

Поделио сам себе на четири дела и прегрш пепела
Да се стране света не отимају за стопу земље
Да се југ крилом птице пресели на север
Да свуда буде топло као у загрљају колевке
Да ти са бескрајног пута донесем речи љубави
И да се закунем да сам био невин до вена
И онда када сам се губио у постељама туђих жена.

Остао сам им дужан и непознат за ситроту љубав
Одласком им нанео пустињски бол
Што га оставља путник без знања без питања
Без занимања
Путник који је потрошио сва имања
И себе поделио на четири дела
За љубав и тајне поноћних излета

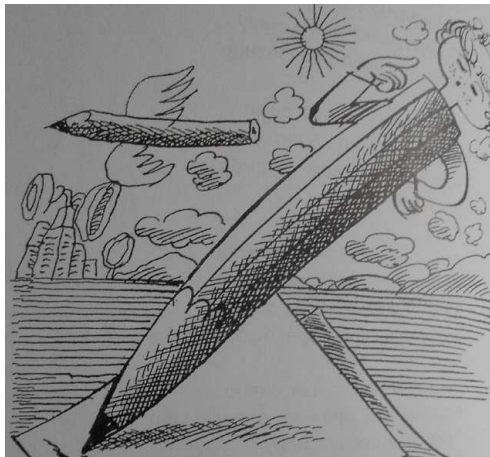
ЗИДИНЕ

Било које зиме зазидај ме у зидине
данас ме остави да видим још једно јутро
на ногама смрзнутим од срама
још једну ноћ да се застидим
пред живом сликом свога неба
и чаше своје пијане.

Зазидај овај лист луде јесени
покриј га загрљајем плаве девојке
са црним оком
пази руке ми не поломи
оне ће бити крила зидина
само две руке испружене
на чијим длановима цвркуће зрневље.

Умрећу једне вечери у години
али дланови ће олистати
од једне капи
или од једне сузе
свеједно.

Ако се идућег пролећа
следећег лета или нове јесени
распукну надојене зидине
од жила и сока
бедем ће да процвета
и да мирише на клијање.

ГРУЈА ПЕТКОВИЋ

I

Груја С. Петковић, рођен 1936. године у Лапотинцу, општина Бојник, од оца Светозара и мајке Стане, домаћице, рођене Момчиловић. Завршио је учитељску, педагошку школу и филолошки факултет и целог радног века био је просветни радник. Основну школу је започео у родном месту, а завршио у Лесковцу (1944-1952), Учитељску школу у Врању (1952-1957), Вишу педагошку школу у Нишу (ванредно, 1959-1964) и Филолошки факултет у Скопљу (ванредно, 1971-1974).

Радни век је започео као учитељ у селу Боринцу, општина Бојник (1957-1958), наставио у Бобишту (1959-1960) и Градашници (1960-1962), општина Лесковац. Као наставник српскохрватског језика радио је у Великом Трњану (1962-1966) и Школи за основно образовање одраслих у Лесковцу (1966-1977) и као професор српскохрватског језика и југословенске књижевности у Дому пионира (1978-1988) и ОШ „Васа Пелагић” – до пензионисања.

Уз васпитно-образовни рад, бавио се и књижевним радом. Пише песме и приче за децу и одрасле и објављује их у дечјим и књижевним листовима и часописима за одрасле.

Објавио је књиге: „Свети Сава – први српски учитељ”, 2000. године у Лесковцу и „Књигу о Вуку”, 2004. године, такође у Лесковцу.

Приче и песме за децу објављује у књижевним часопису за децу „Змај”, „Политици за децу”, „Дечјим новинама” и „Тик-таку” из Горњег Милановца, у „Просветном прегледу”, „Просветној речи”, „Гороцвету” из Јагодине, „Нашој речи” и „Лесковачком дневнику”.

Десет година уређивао дечји лист „Пионир”, новине свих школа лесковачког краја, који је у организацији „Политике” освајао и прве југословенске награде као најбољи дечји лист у земљи 1980. и 1985. године. Више од деценију уређивао лист Основне школе „Васа Пелагић” „Искрице”, који је запажен и високо вреднован. За овај рад добио је од „Политике” наградна путовања са децом по Европи и Југославији, а од СО Лесковац Октобарску награду за 1989. годину.

За рад на књижевном стваралаштву награђиван: трећа награде „Дечјих новина” из Горњег Милановца за причу „Зимски дан”, трећа награда „Просветног прегледа” из Београда за циклус песама „Крвави пир” 1983. године и на Седмим сусретима просветних радника књижевних

стваралаца за децу 2000. године у Дољевцу прва награда за причу „Баба-Икино двориште“

Наградна путовања у иностранство добио је у Школи за основно образовање одраслих - Вуковим путем (Мађарска, Чехословачка, Аустрија, 1972. године), у Дому пионира, као уредника општинског дејег листа „Пинир“ наградила га је „Политика“ 1989. и 1985. године седмодневним путовањем за освојено прво место у изузетан квалитет листа на конкурс „Политике“ - „Тражимо најбољи школски пионирски лист“.

Први штампани рад му је циклус песама (поема) „Крвави пир“ (Наше стварање 1983, бр. 3-4, стр 47-100).

Члан је Удружења писаца Лесковца.³⁹⁰

II

СВЕТИ САВА - Свети Сава – први српски учитељ је књига о животу и делу неуморног Растка Немањића – Светог Саве, првог српског учитеља и просветитеља, првог књижевника и архиепископа Српске православне цркве. Свети Сава, који је заорао најдубљу бразду у култури српског народа, имао је у Доситеју и Вуку, и другим нашим прегаоцима, своје настављаче.

Књига о Светом Сави, аутор се нада, користан је приручник за васпитаче и васпитанике, посебно данас када је веронаука прешла праг школе и ушла у наставни програм. Свети Сава као школска слава заузела је централно место. Стога припреме за Савиндан почињу са почетком школске године, а јануар је круна дотад постигнутог.³⁹¹

%

Поглавље „Школска позорница“ Петковићеве књиге подесно је за потребе културно-уметничке активности школе, као вида делатности проистекло из захтева наставних планова и програма. (...) Укратко, Свети Сава први српски учитељ Грује Петковића обухвата „наставно градиво“ за непосредни рад на часу матерњег језика. Саображена конгитивним способностима и емотивним потребама младих рецепијената, публикација као сасвим примерена лектира, развија осећање и смисао за лепо,

³⁹⁰ Податке о Г. Петковићу дао нам је сам аутор (приложио је бројне новинске прилоге); на позив аутора књиге „Лесковачки писци – трагови и трагања“ љубазно се одазвао. Истовремено је на коришћење понудио све бројеве Пионира, листа основних школа лесковачког краја, који је представљен у посебном делу ове студије. Петковић је десет година био уредник тог гласила.

³⁹¹ Груја Петковића: „Свети Сава, први српски учитељ“, Уместо предговора, Пес клуб, Лесковац, 2.000. године (уредник Славица Цекић, професор). Из те књиге преносимо песму „Оцу српске духовности“, коју је Груја Петковић објавио у „Политици за децу“, 27. јануара 1994. године: „Има те у Расу и на Атосу,/ у Милешеву и на Врачару,/ међу нама и звездама, православља наш чувару.// Има те у Пантелејмону,/ Ватопеду и Кареји,/ светогорском Хиландару,/ светосрпском господару.// Има те у освећеном храсту,/ у светој ватри кремена,/ на ралу и разбоју,/ темељниче српског спомена.// Има те на фрескама, у олтарима,/ у легендама светих вода,/ на иконама и крстовима, крштенице српског рода.// Србољубе небески,/ Оче отаца наших,/ градитељу српског крова,/ Светосавље живи даље.“

васпитава укус, оплемењује и хуманизује, изнад свега учи о Светом Сави, првом нашем просветитељу.

Христоматија о Светом Сави, али и дело Грује Петковића као писца да сагледа колосалну Савину личност и процени његово необухватно дело – дошла је у прави час.³⁹²

%

За рад на књижевном стваралаштву наградили су га Дечје новине из Горњег Милановца трећом наградом за причу Зимски дан''; добио је трећу награду Просветног прегледа из Београда за циклус песама Крвави пир, 1983. године, а на Седмим сусретима просветних радника – књижевних стваралаца за децу у Дољевцу освојио је прву награду за причу Баба Икино двориште.³⁹³

Ш

КЊИГА О ВУКУ - О великом Вуку Стефановићу Караџићу, језикословцу, реформатору, сакупљачу умотворина, историчару, написано је скоро све.³⁹⁴

Оставио је иза себе комплексно дело, било је сасвим извесно да ће се потомци позабавити њиме, тим пре што су Вукове заслуге по тој вертикали немерљиве за српско историјско и културно наслеђе. Но, и поред овакве констатације, Вук је још за живота имао своје опоненте. Нажалост, има их и данас. Но, сви који су се из овог или оног разлога дотакли Вуковог дела, с овим или оним мотивом, знали су да се сусрећу са гигантом и са једном комплексном материјом, чија обрада уместо појединца врло често подразумева тимове, институције. А ако Вуку као комплексној теми приђе један средњошколски професор, ту је и добар разлог да се погледа шта је урађено. Конкретно, овде је у питању „Књига о Вуку”, аутора Грује Петковића, професора књижевности.

Као велики Вуковац и поштовалац Вуковог лика и дела, професор Петковић се у књизи одредио према трима важним годишњицама: то су 140. годишњица смрти, 70. годишњица Вуковог сабора и 200. годишњица Првог српског устанка. Одмах пада у очи чињеница да је аутор уложио силан труд и велику дозу мере и укуса да у својој књизи презентује оно што је најбитније и најинтересантније из Вуковог живота. Подаци су то који не могу оставити никога равнодушним, тим пре што су врло селективно презентовани, са циљем да и подуче и да обуче, посебно средњошколску популацију, а у томе је можда и највећа вредност ове књиге.

³⁹² Др Т. Петровић, Свети Сава први српски учитељ, Прес клуб, Лесковац 2.000, стр. 7.

³⁹³ Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 90.

³⁹⁴ Станко Миљковић, Књига о великом Србину, приказ књиге Грује Петковића, Књига о Вуку, Удружење писаца Лесковац 2004, Наша реч 2004. године

Аутор је за ову књигу користио тридесетак библиографских јединица, селективно промишљених, па се усуђујемо да кажемо да Министарство културе уопште не би погрешило када би ову књигу уврстило макар у категорију допунског уџбеника, тим пре што је у прошлости написано много уџбеника који су због идеолошке обојености више него баласт за ученике. Овде се ради о мултидисциплинарном приступу једној комплексној теми и, уз велики ауторов труд, резултат није изостао.

Све што је између корица књиге аутора Грује Петковића искрено препоручује и као доброг језичког и просветног стручњака и као доброг znalца Вуковог културног наслеђа. Књигу препоручујемо и онима који о Вуку желе да знају а да се притом не оптерећују бројним студијама и анализама о српском великану.

%

...Аутор Вука Стефановића Караџића сагледава комплексно. Књига о Вуку нуди пунобојни портрет једне од најзнаменитијих личности наше новије историје. Имајући у виду читаоца школског узраста, коме је књига превасходно намењена, аутор је с правом највише пажње усмерио на Вуково завођење реда и јединства у језику свога народа.³⁹⁵

Са способношћу за трезвено и критичко посматрање, за систематизацију и творачке процесе у језику, Вук се, као даровити књижевно-језички стваралац, надовезује на своје претходнике и њихове замисли и, на њему својствен начин, претреса многа језичка питања, предлаже решења, поставља чврсте темеше. Он показује на делу оно чему су други тежили. Цео Вуков рад носи обележја велике реформе.

(...) Српски рјечник је најзначајнија књига српске науке XIX века. Тршићки самоук из неподесне старе српске ћирилице избацује непотребна слова која отежавају савлађивање писмености, а уводи нове знакове за палаталне сонанте љ, њ, африкате ћ, ђ, џ, у и у исто време јоту ј из латинског писма. Створивши онолико јединствених знакова колико у народном језику има гласова, тако да сваки глас означава по једно слово, он прекида са старом азбуком.

(...) Груја Петковић је представио Вука на завидно обухватнији начин. Не само као језичког реформатора, већ и као записивача, историчара и као савременика знаменитих људи. Одабрани текстови наших познатих аутора и песника, употпуњују слику о оцу „српског језика” и српском културном вожду. У читаочевим рукама је, засигурно, занимљива и корисна књига.

³⁹⁵ Из рецензије проф. др Тихомира Петровића, Књига о Вуку, Удружење писаца 2004.

ГРУЈА ПЕТКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ДРУГИ ДОМ МОГ ПРАДЕДЕ

Пре једног века
Прадед мој
На граничнику
Чемерног Чемерника
Остави стари дом
И своје претке
Да крстачама међе
Белег свој и земље своје,
Па пређе Поморавље
И дође у Подгору
Да сагради нови дом.

Крај Пусте реке
Диже кућу оцаклију
С веригама на огњишту
На дувару плетуше
Гостинске собе,
Са шестооким окнима
И крстоликим шипкама,
Постави кандило и икону
Светога Ђорђија,
Крсне славе лозе Петковића

Ту се крстио, богу молио,
Множио и трошио
До свог одласка
На пут без повратка.

И сад, под посрнулим сљеменом
Од вековног терета ћерамиде,
На напуклим дуварима
Висе слике људи

Којих више нема
И шкрипе зарђале браве
Кад их кључ пробуди.

КРИВА МЕЂА

Мом роду кривемеђу,
Мрве га до изгона.
Секу му старе лозе,
Бришу и пепела траг,
Све чине да нестану
Вечне светиње:
У царском граду
Богословија
Св. Арханђел Михаило
И Богородица Љевишка.
У Дечане и Пећи
Метох – њиве
Црн трн закоровио.
Злоруки на олтар кидишу,
Чупају крст Христов,
Жаре иконостасе.
Стари род жртвеник,
Нови оверени пленик.
Ко то чини и у име чега?
Ко давањем туђег узима за право?
Истина је тврђа од камена,
Чувар вере, битисања,
Православље од постојања
Кроз векове путује.

СЛАДАК ЖИВОТ

Путујући кроз свет нов
Ослушкујем зов:
Срце младо, срце лудо,
Куд те вуку смутни пути?
Преко мора, преко гора,
Са звездама у дубину
И још даље до бескраја
Док не нађем мирну луку.

Упознајући живот бео
Дотакао сам рајски део.
Преда мном је цветак ран
Мени драг сунчев дар
У бисерју извајан.
Распустио цветне вале,
Раскрилио крилне нити
Па истакао свитак златни.

На ћилиму цветак мио
Као булка бокорио,
Кад латице зарумене,
Нови живот се покрене:
Рађају се снови нови.

Бистри зденци набујајте,
Зелембиље обгрлите,
Крин до крина бокорите,
Белином све обујмите!

Преда мном је бреза красна
И јаблана надвисилам
Витким стасом задивила,
Доскочила до облака,
Мени видик засенила.

Брезо страсна, горостасна,
Уз углавље душе родне
Окрилати и узлети
До небеског плавог раја
И још даље до бескраја
Да тражимо мирну луку.

СТАРИ ДОМЕ

Северу си окренуо леђа,
Сваком госту прошлост приповедаш.
Још те краси дрвена ограда
Са три стуба и три бела свода.
Твоје лице сто печата носи,
Бело било сад већ затамнило,
Ћерамида потисла дуваре,
Стари доме, године говоре,
Темељи ти под теретом зборе,
Тужна кућо, увек забринута,
Тебе мучи злослутни крај пута.
Мили доме, наше изродиште,
Остани нам до век сабириште.
Твоја чељад сва у расејању
Жилишта су у твојем вековању.

ЗАМАНДАЉЕНА ВРАТА

Све што је било
У младости мило
Нестаје у мени
Већ после јесени.

Посетим родни дом:
Свуд около лом,
Кров се сав криви,
Зид све више сиви.

Двор пун корова,
Бунар без крова,
Пуст урушен дрема
Ни воде више нема.

Башта, благо мени,
Јела, бор зелени,
Сви остаци цвећа
Зову ме с пролећа.

И трава расте,
Враћају се ласте,
Орах се буди,
Али нема људи.

Где сте, драги моји,
Кошмар ме хвата.
Има ли игде који да отвори врата?!

ТРИ КРСНА ПРСТА

Свиће. Јутро је.
Село буди зов петлова
И звук црквеног звона.
Косовска сиротиња
Воловским ралом
Преврће земљу.
Срећан ти рад, ратаре!
Орање, сетва и жетва
Уз капи зноја
За сваку врећу
По стотину пута

По метохијским пољима
Стока свуд мирно пасе.

Срећан ти посао, чобанине!
Пуне ти стаје новог стада,
Мила фрула на уснама
И драга песма у грудима
За девојачка млада срца
Препуна љубави...

Вече пада.
Сунце залази за Проклетије.
Живот се сели у домове.
Умор успављује сељане.
Метохијско село спава,
Снева сунчане дане.

А данас гледам
Муте се даљине.
Над мојим родом
Расте насиље.
Некрсти нас прогоне
Са родног огњишта.
Отимају куће и земљу.
Светиње руше.
Крвари наш траг,
Нестају наша добра.
Страдамо на крсној слави
Због три крсна прста.

СЕОБЕ

Три века несита
Црне ветрине
Преко Проклетија
Олује Косовом.

Долином божура
Зло се настани,
Накод изроди
Двоглаве немани.

Свуда мук и мач,
Крв и лелек
И звони јек,
Изгон и бег;

Три вучја века
Не сахну река
И тугованка
За постојбином.

Косово стамени
С препуним путиром,
Хумкама вртним
Божуром застртим.

Веку мој, чувај
Топла огњишта
Земље Обилића
За век који долази.

ДВА МАЧА

Срела се два мача
Пред јамом плача
По трећем лелеку
У двадесетом веку.

Над њим Алах и Исус
Деле царство небеско,
На Балкану два мача
Царство земаљско.

Рву се крст и луна
Од Марице до Кордуна.
Укрстише два мача
По ко надјача.

На хлеб и со
Пресуше зло.
Сред Балкана
Нараста рана.

Кад зло нељудско
У људима превлада,
Човек највише
Од човека страда

ЈЕЛЕНА ПЕТКОВИЋ

I

Када сам била мала, онако, баш малецна, мислила сам да једино ја на овом свету умам да дишем. Да сам једноставно другачија од свих, посебна. Отишла бих у купатило, сећам се, веш-машина и ја бејасмо исте висине, стала бих поред ње као поред каквог доброг друга и почела бих да дишем: 1, 2, 3, 4, 5... и сваки пут до 30. Испунивши свој универзум посебношћу, вратила бих се међу „смртнике“ и прикривајући у себи задивљење собом, својом неспорном различитошћу, упуштала бих се у мање занимљиве токове живота. Чини ми се да сам веш-машну прерасла за две године када сам схватила да имам бронхитис. И да сам ја само једна обична, најобичнија Јелена Петковић, рођена у лето `89-те, у једном маленом селу Белановцу, поред маленог Лесковца, а не каква прицеца Јелина из Јелинграда. Без обзира на придеве и титуле које себи дајемо, сви смо једнаки пред огледалом неба. Није погрешно имати своја пространства и универзуме, али да би наш Универзум дисао, потребно је да ми дишемо једнако.³⁹⁶

II

ВРЕМЕ СИ ТИ – Када сам добио рукопис збирке поезије „*Време си ти*“, младе песникиње Јелене Петковић из Лесковца, и након неколико прочитаних песама, оте ми се уздах задовољства што ћу баш ја писати рецензију за ову књигу пуну љубави, романтичне душе и отвореног јужњачког срца песникиње... Што сам даље читао, нисам могао а да се не отмам утиску да је ова књига још један небрушени дијамант на уметничкој огрлици Књижевне омладине Србије.

Јелена Петковић је песникиња која једноставним, слободним стихом, без много експериментисања, у свакој речи, у сваком стиху, свакој песми оставља свој препознатљив печат љубави, чак и онда када о расстанку пише. Предаја за њу није предаја, већ нада која као да нам поручују: када нестане љубави, нестаће и света! Перо Јелене је лира која пева на експресиван, али симболичан начин, кроз метафизичко осећање унутрашњих жубора и дамара, често упућена попут љубавне посланице

³⁹⁶ Јелена Петковић, *Време си ти*, Књижевна омладина Србије, Београд 2014. *Напомена*: Ову су комплетни подаци из одељка Биографија Јелене Петковић.

имагинарном сабеседнику, саосећајнику и љубавнику, ткајући дубину и рафинираност људске душе, кроз метафизички доживљај сопственог бића. Љубав је чулна, страсна, жуборава, али и предео сна, спокој након заврелих страсти соларних божанстава.

(...) Када пева о љубави, она нема тајни које би сакрила од других. Да би љубав као исконско стање духа и тела приближила читаоцима, песникиња Јелена Петковић од те исте љубави тражи увек више, али и даје, па њене песме представљају подсећање и опомену свима онима који не држе до туђих осећања, али ни до властитих... То нам показује великим спектром љубавних осећања:

„Немој ме волети увек, то је превише и далеко...“

Док нам стиховима:

*„моја љубав вечно трага за твојим очима
није да се ја нисам довољно потрудила“*

дочарава сукоб жељеног и недокучивог, сањаног али недосањаног; драгог и непожељног, и заносног, што незадрживо одлази са надом да ће се вратити.

Стилски израз песничке збирке *„Време си ти“* одликује се краткоћом форми, језичком сажетошћу и згуснутошћу, експресивношћу и симболиком, при чему синтагма и реч постају стих ослобођен риме, а песма овенчана поентом као финалном формулом.

Мада нисам склон упоређивању са неупоредивим, ипак ме стил Јелениног пера помало подсећа на стил којим је писао легендарни Мика Антић; док тражи неистражено, док воли (не)вољено или никад прежаљено, када *„у боли нем врштити“*. Баш то доказују стихови и из њене песме *„Остала сам те нема“*:

*Остала сам те нема,
ућутао си на мојим уснама*

Или

*Обећала сам ти вечност,
ништа мање нећеш добити*

Песничка и креативне вредност ове збирке је велика. Зато сматрам да први корак Јелене Петковић у свет поезије завређује сву пажњу читалачке публике. Верујем да ће сваког читаоца ове прекрасне збирке песама *„Време си ти“*, преплавити осећање нежности, чежње и несебичне љубави... Неко је некад рекао: Кад рука почне да пише, срце не зна за страх...“ Срце наше песникиње не зна, то је сигурно! Поштовани љубитељи поезије, песничка врата Јелене Петковић су отворена. Одшкрините их и завирите. Угледаћете лепоту лирског надахнућа и исказа, поетску аутентичност, и фино лирско ткање.³⁹⁷

³⁹⁷ Јордан Алексић, резензија, *Време си ти*, Књижевна омладина Србије, Београд 2014, стр. 71-73. Напомена: Промоција збирке *„Време си ти“* одржана је у Лесковачком културном центру октобра 2014. године. Поред аутора, уредника и рецензента, о збирци је говорио Драган Радовић, познати лесковачки песник, уредник часописа *Наше стварања*.

ЈЕЛЕНА ПЕТКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВЕРУЈЕМ ТИ

Кад кажеш да си ти,
кад одлазиш,
кад се враћаш,
кад смешећи нестајеш понекад,
кад те нема
и кад те има свуд.
А има те свуд
иако те одавно нема,
и зато
само зато ти верујем.

НЕДОСТАЈЕШ

Откад угледам дан који је ноћ,
ноћ, која је живот,
живот, који је препун тебе,
а тебе нигде поред мене.
Откад умор затвори очи,
а то буде никад,
никад, јер се плашим
долазак твој да не пропустим.
Откад дошла је Јесен.
Једна од њих.

ПОКЛОН

Волим те ћутке;
без речи,
без додира.
Не гледам те и не мислим на тебе.
кажу, љубав није то.
Али не знају колико греше.
Ја те волим чекањем.

КАД

Кад тренуци постану вечност,
вечност постане живот,
живот постане умирање,
умирање постане нада,
да достићи ће своју бит.

Кад тренуци постану вечност,
гроб је удобнији од кревета.

Покој ми души.

ТАМО ГДЕ СЕ ТИ ЗАВРШАВАШ

Тамо где сети завршаваш,
почиње једно дрво;
огољено,
пусто,
до земље савијено,
истегнутих руку,
погнуте главе,
замрзлих суза,
замрзлог срца.

Тамо где се ти завршаваш,
буди љубазан,
пре него што то учиниш,
нађи ми једну секиру,

Наравно да се шалим.
ионако,
ти се никад не можеш завршити.

УТЕХА

Не тражи да говорим да те волим,
то ти не могу учинити.
Моје срце зидине су Партефона,
а кључ је у његовом џепу.
Ти си безличје.
Ти си сенка.
Ти будеш и пролазиш.
Зато ми не тражи да те волим,
Него иди.
Иди, утехо.

ЈАСМИНА ПЕТКОВИЋ

I

Јасмина Петковић је рођена у Лесковцу 1966. године. Завршила Филозофски факултет у Скопљу (Група педагогија). Од 1991. године новинар Радио Лесковца. У листовима и часописима у којима се оглашавала веома добрим прилозима, посебно за најмлађе. Објавила више прича у Јутарњем програму Радио Београд. Петковићева спада у ред најталентованијих писаца лесковачког краја.

ЈАСМИНА ПЕТКОВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПЕСНИКИЊА ЛИЈА

Једног хладног зимског дана
Одлучила кума лија
Књижевношћу да се бави.
А лежи јој и поезија!

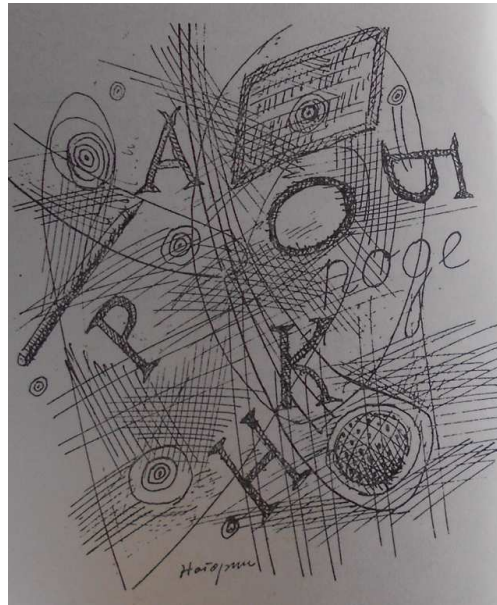
Размишљала дуго тако
Које су јој песме блиске.
О чему би то да пише
Услед хладне зимске стиске.

Стварала је онда дуго
Прва шумска поетеса,
Ал теме јој се врте
Око младог, сочног меса.

Шта да ради кад батাকে,
Крилца, шије, томе слично
Уметничка њена душа
Схвата врло поетично.

КРОКОДИЛСКЕ СУЗЕ

Плен грабим без по муке
Крволочан јесам, што би крио.
Ал кунем се, ни за ким до сада
Нисам ниједну сузу пролио.
Кад слажем жртву
На сунцу су лепо извалим и дремам.
И што би ме савест мучила
Када је и немам?
А што је то тако?
Ђаво би га знао.
Кад неко овакав апетит има
Што би због тога плакао.
Зато вам тврдим, децо
Часне ми душе крвожедне моје.
За крокодилске сузе само вас лажу!
Оне уопште не постоје!

ПЕРИЦА ПЕШИЋ

I

Перица Пешић је рођен 1950. године у Мирошевцу, Општина Лесковац. Средњу школу је завршио у Лесковцу. Дипломирао је на Технолошком факултету у Скопљу (Македонија), а магистрирао на Природно-математичком факултету у Нишу, студијска група за хемију. Живи и ради у Лесковцу. Бави се научно-истраживачким и књижевним радом. Члан је Српског хемијског друштва, Удружења писаца општине Лесковац и Књижевне заједнице. Од дванаесте године пише кратке књижевне форме, црта карикатуре и сакупља народне умотворине. Песме је објављивао у листовима Трибина младих, АИК, Наша реч, Борба и Помак, као и у часописима Освит и Наше стварање. Хаику песме су му се појављивале у листу Маслачак (Ниш) и Шкољка (Подгорица), а хумористичко-сатиричне прилоге објављивао у листовима АИК, Лесковачки дневник (новине Ђачке), Нашој речи, Помаку, Јесењину, Политици, Жежу, Нашем стварању и Остену (Скопље). Мр Перица Пешић је заступљен у књигама: Сатире IV (избор са конкурса), Библиотека Радоје Домановић, Велика Плана и ИШ Стручна књига, д.д. Београд 1997. године, Зборнику радова лесковачких писаца (Удружење писаца, 1998. године), „Ко је ко у нашем хумору, сатири и карикатури” (Ошишани јеж, Београд, 1998. године), Глубочици између обала 2003. (КК Глубочица, Лесковац). Заступљен је и у књизи „Синђелићеве чегарске ватре” (Глас корена, Ниш, 2002), „Извајаним мислима” (афоризми домаћих аутора – избор), Центар за културу и уметност, Алексинац, 2002. године), „Анђео име пламен” (Књижевна заједница Југославија, Београд, 2003), „Гарави сокак” (КК „Мирослав Мика Антић”, Инђија, 2003). Био-библиографски мр Перица Пешић представљен је у књизи „Лексикон писаца лесковачког краја” (КК „Глубочица”, Лесковац, 2003. године).³⁹⁸

У књизи „Афоризми”³⁹⁹ у одељку „О homo satirikusu” наводи још неколико занимљивих података о Пешићу. Као дипломирани инжењер заснива радни однос у прехрамбеној индустрији „Тома Костић” у Лесковцу 15. јануара 1976. године. Био је шеф производње и дао је велики допринос иновацији и рационализацији производње и супституцији скупих увозних сировина домаћим. Учествовао је на већем броју научних скупова у земљи и иностранству.

³⁹⁸ Подаци преузети из књиге П. Пешића Испод свода плава, песме за децу, Удружење писаца 2004.

³⁹⁹ П. Пешић, Афоризми, издање самог аутора, 2004. године.

II

ИСПОД СВОДА ПЛАВОГ - Стихове Перице Пешића карактеришу све одлике истинске поетске речи. Игра, хумор и машта су њихове битне одлике. То је примарно поезији традиционалног, змајевског стила и манира. Аутор комуницира с малим читаоцима као једнак с једнаким; дете је његов саиграч. Његово обраћање незрелом читаоцу не подразумева спуштање на разумну раван критике, већ уздизање на ниво детета. Извесно, по среди је творевина која пружа малом реципијенту задовољство и естетски ужитак; која задовољава читаочеве потребе за лепим али и васпитним, сазнајним и моралним.⁴⁰⁰

%

Пред нама је одштампана књига, 2004. године, са 79 песама подељених у седам циклуса. Наслови циклуса су и порука и повод да се прочитају песме: Истина, Балада о љубави, Време учења, Сlike дана, Љубав за све, Испод свода плавог (тек је на шестом месту) и Перица у коме је његов родослов.⁴⁰¹

Професор Перица је засадио љубав и окусио лирику као хлеб и со. Бар то танано лирско жумори непосредно и чезне за детињством. Свом својом интелектуалном снагом подигао је завесу испред душа својих миљеника и стиховао шта се у њима догађа.

(...) Перица као писац остварује своју песничку слободу у крилу дечјег живота. Али, живот деце није идеализован. Песник каже „Биће два пута дете – још као мало и кад остари” („Дете”).

Као образован писац пун је маште. Његово срце дише и казује своја осећања користећи и биографска присећања. Зато и песме имају фабулу. И баш та садржина је у споју неоромантизма и савременог реализма.

(...) Поетски изрази песника Перице су душевна расположења и она имају своју оригиналну потку. Мотивисана раван је субјективна. Литерарна тематика у коју се уноси епско расположење обележава се као извор из којег теку дубоке мисли. Та мисаона веза са прошлошћу и недосневаним сновима повећава погледе ка лепоти песме. Стихови су без одређене метрике. Језичко-стилски изрази су кратки и граматички исправни.

Литература овакве врсте увек ће живети у срцима и деце и одраслих. И име песника Перице Пешића трајаће у литератури.

⁴⁰⁰ Проф. др Тихомир Петровић, рецензија (одломак) објављен у књизи П. Пешића Испод свода плавог, Удружење писаца Лесковац 2004.

⁴⁰¹ Станко Ђорђевић, Испод свода плавог, песме за децу Перице Пешића, Удружење писаца 2004, Помак, бр. 27/28, децембар 2004, стр. 38.

ПЕРИЦА ПЕШИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

НЕМИР

Ходам плочником очајан, по киши.
Потпетница њена – узрок и нож таме,
бодеж у срце укроћеног бика гуши
сећање на њу, немире осаме.

У сванућа болна, о немири неми,
претварате жеље у бескрајна хтења,
прогоњено чуло ка понори стреми
и буди уходе закаснелих зрења.

И кад безглава страст замре без гласа,
кад жудња клоне од велике жеђи,
још лутам ко слепац, крикнувши без спаса,
над потпетницама све ређи и ређи.

О!

О, песмо,
Старино мог века,
Дођи као поток,
Набујала ко река.

О, жено,
Увиру мој,
Дођи као матица
И изнедри рој.

О, земљо,
Судбино света,
Животној си стрели
И лук и мета,

О, сунце,
Дарујеш топлоту и сјај,
Кад тебе не буде,
Биће свему крај.

САН НА ЈАВИ

Мука је све то рећи,
Наћи почтак прави,
И оај калем рећи
Што се једанпут јави.

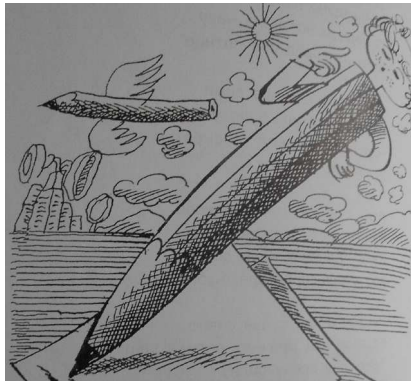
Име милно милени
Као пој птица у врту,
Као зрак сунца на пени,
Ко мирис ружа у ветру.

Лепота лица кад сија
Буди се среће клица,
И поврх свега избија
Душа – копрена лица.

Анђеоских очију зрак,
Ко жишке које дане,
Уз осмех – набој јакм
Пожуду на се маме.

Неум себично прима
Немушти говор тела
У ходу, док буја плима –
Једрина румено-бела.

Анђео! Сан на јави!
Хвала, Свети, што га има
Ал' дар такав – бисер плави –
Дај, подари још некима.

ДА СМО КАО ШТО НИСМО

Да смо се Богу молили,
У цркве ишли,
Вери служили,
Славу славили
МИ БИСМО СЕ БОЖИЛИ!

Да смо мобама живот олакшавали,
Путеве сложно деци крчили,
Једни другима леђа чували,
Својима тежили, братски се дружили...
МИ БИСМО СЕ СЛОЖИЛИ!

Да се нисмо у кући, на међи,
На послу, у суду... гложили,
Да нисмо у инат главама плаћали,
Да нисмо у мутном једни друге ловили...
МИ БИСМО СЕ МНОЖИЛИ!

Да нам нису децу отимали,
У наша гнезда своју заметали,
Да нас нису палили, делили, селили,
Черечили, вешали, клали...
БИЛИ БИСМО ЦЕЛИ!

Да смо се ортачили уместо качили,
Дасмо се множили уместо делили,
Да нисмо били оно што су хтели,
Да смо се дозивали уместо псовали, клели...
БИЛИ БИСМО ЦЕЛИ!

РУДАР

Пред смену угљенисано време стоји.
Док копачем бије камено небо, руда се у прашину топи,
Слика гладне деце заривена у стену и суза која се не боји
И око које туга опи.

По небреклом длану скачу бесни вранци,
На кратком путу у јаму широм отвара очи:
Да ли се то у јами горчина топи,
Или су то на живот окови и катанци?

ТОМИ

Томиславу Н. Цветковићу

Вазда плужио
Семенио
Очински јужно

Миље ширио
Веку ветру
Колајну везао

Многи алали
Бременили
Китњали славолуци

Рери китњаци
Многодишње
Бреме се свали

Ка немом јеку
Болни одјек
Струна у човеку

ДРАГАН РАДОВИЋ

I

Драган Радовић је рођен 1955. године у селу Добра Вода. Основну школу и гимназију завршио је у Лесковцу. Као ученик гимназије био је стални сарадник Дома пионира од његовог отварања 1973. године. Завршио је Филолошки факултет у Београду. Бави се поезијом, прозом, књижевном критиком и рецитовањем. Објављивао је радове по књижевним часописима и листовима. Највише радова било је на страницама Змаја, књижевног часописа за децу. Добио је неколико награда за књижевно стваралаштво. До сада је објавио збирку песама за децу „Добра Вода”, у којој Радовић пева о детињству. Има у рукопису неколико књига. Посебно му је драга необјављена књига песама за децу „Најсиромашнији краљ”.⁴⁰²

Године 2013. Радовић је објавио другу збирку „Купен петл“ писану на дијалекту родног краја.

Драган Радовић, професор књижевности (...) пише песме још из школских дана. Основна школа „Коста Стаменковић” издавала је средином шесдесетих година лист „Хисар” и он је ту објављивао. А када се његова патриотска песма о Кости Стаменковићу нашла на првој страни, био је пресећан.⁴⁰³

Потом, у Гимназији. Књижевност му је предавао Бора Здравковић. Од њега сам научио, каже Радовић, песничку школу живота. Већ у првом разреду, 1970. године, добио сам прву награду на школском конкурс у почео да сарађујем у часопису „Ми”, чији је први број штампан 1970. године, за Дан школе. Прве есеје и приказе објавио сам у том часопису, писао сам о свом другу, песнику Воји Истатковићу. Током студија објављивао је песме у Књижевној речи, Студенту, часопису Филолошког факултета Знак. По завршетку студија, Радовић долази у Лесковац, у Народну библиотеку са основним задатком да популарише књигу. Уз помоћ библиотекара организовао је стотинак књижевних сусрета годишње како у матичној библиотеци, тако и у истуреним одељењима и школама у најудаљенијим местима у општини. Прву (...) збирку песама, и то дечјих, Драган Радовић је објавио под називом „Добра вода” 1982. године у издању КК „Глубочица”. Свих протеклих година пише и објављује у Градини, Нашем стварању, неке су му песме преведене на италијански језик.

⁴⁰² Пионир, Наши суграђани ствараоци, октобар 1982, бр. 4 (21), стр. 10.

⁴⁰³ Верица Баторевић-Божовић, Живот пише приче, Лесковац, Удружење писаца, 2001, стр. 226.

II

ДОБРА ВОДА – У савременој поезији је тушта и тма стихова који се не могу најбоље разумети и протумачити, што је врло невесело за читаоце, песнике и поезију. Драган Радовић, аутор зборке песама „Добра воде“⁴⁰⁴ ни у ком случају не доводи читаоце у недоумицу. У његовој поезији нема места питању „шта је писац хтео...“

„Добра вода“ је књига намењена највише деци. То се у првом реду види из фабуле узете из дубине дечјег света и доживљаја, ненаметљиве и неусиљене поенте. На то упућује и лакоћа којом песник уме да приђе дечјем свету и извуче из њега грађу и обради је језиком дикцијом који најбоље одговарају малом читаоцу – и да се у свему томе одржи на висини уметничког и песничког говора. Стихови „Добре воде“ са много маште и емоције уносе животну радост и ведрину у душу детета–читаоца, а естетски доживљај који стварају по своме ефекту није тренутан ни ограничен догађај. Свака песма ове танушне књиге у читаоцу измамљује осећање ведрине и радости: лаким и лепршавим ритмом њени стихови изазивају осећање за леп израз и звук. Као права поезија проширују круг дечјих сазнања. При читању Радовићевих песама дете има непомућену илузију да се пред његовим очима одвија једно животно збивање у коме и само учествује. Песме „Добре воде“ имају личан, индивидуални нагласак и одговарају узврелој, жедној дечјој природи. Писана маштовито, са интуицијом и опсервацијом, и смислом за детаљ и нијансу, стихови Радовићеве збирке привлаче пажњу својом лепотом. Понеки од њих чине мала *ремек-дела савременог песништва*. Врло успела својом ритмичком организацијом „Добра вода“ у свему испуњава захтеве добре поезије за децу: поступност увођења у свет уметности, педагошко усмеравање дечје психе и, свакако, развијање осећања за лепим.

У Радовићевим песмама нема смелих склопова речи, смишљених артистичких састава, али у њима има музичког у ритму стиха и размештају речи; у његовим песмама нема лепореке интерпретације, продора у ирационално, али има поетске свежине; немају савремену, урбану тематику, али имају моћ да озаре душу читаоца; немају врхунски, опсењујући квалитет, али имају снагу да уједине осећања и мисли читаоца. Готово да је тако: и оно што имају и немају, допринело је да има своје читаоце. Песник стихова: „*Молим те снађи се некако/ и наћи ми негде једног малог брата./ ја бих теби пронашао лако/ да сам, тата, ја твој тата*“ обрадоваће читаоце свих узраста. Радовићева књига заслужује да стоји у истој полици са књигама познатих савремених песника.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Драган Радовић, „Добра вода“, Књижевни клуб Глубочица и Народна библиотека „Радоје Домановић“, Лесковац 1982.

⁴⁰⁵ Проф. др Тихомир Петровић, Књига завичајних писаца, приказ, „Огледи и критике из књижевности и језика“, Нова просвета Београд, 1994, стр. 134-135.

III

КУПЕН ПЕТЛ – Збирку песама Драгана Радовића „Купен петл“ (2013), писану у духу говора југа Србије, појавила се у издању Туристичке организације Лесковца и „Филекса“.⁴⁰⁶

У књизи, како стоји у наслову „Подаци од мене“, песник је записао: „Мајка ме родила на пунлетан дан у девети месец у годину иљаду деветстотина педесет и (Ахилову) пету (19. 9. 1955) у селу Доба Вода. Школувао сам се у Лесковац и Београд. Там сам завршио белосвецку књижевност на ФилОлошки факултет. Преминули рад стицао сам у културне установе по Лесковац: Боблијотеку десет године, Позориште још толко и у Културни центар еве више од десет године прођоше. Објавио сам једну малецку књигу за децу и приредио једну од Лесковац за големи. Уређувао сам лис за књижевност и уметност „Пом(п)ак“ и саг су ме турав на уређујем „Нашо стварање“.

У „Посвети“, Радовић у шаливом тону записује: „Не се препоручује на малолетни, малоумни и малодушни. (А кој нормалан ће чита овој?)“ Збирка песама Драгана Радовића има пет поглавља: Сиротињска патка, Тристаћ на клоцне, Мушице под реп, Чорба без ич и Угасла скара. Песничка збирка Драгана Радовића објављена је у 300 примерака, а илустрована је радовима преминулог Слободана Костића – Косте, познатог писца из Лесковца. Илустрације су, иначе, преузете из „Бациних новина“ захваљујући његовој деци.

IV

ДРАГАН ТАСИЋ О ЗБИРЦИ „КУПЕН ПЕТЛ“ - Драган Радовић, Лесковачки културни радник и песник, писац приказа и рецитатор, обрадовао нас је ове године новом збирком песама на дијалекту под насловом „Купен петл“. Радовић је један од оних писаца који сматра да је прави матерњи језик за људе Југа Србије њихов дијалекатски, јужњачки говор. Радовић воли, премда добро познаје књижевни језик и, штавише, зна да говори са правилним акцентом, без примеса неправилног локалног акцентовања, да се изражава на дијалекту и у стварном животу, нарочито када се шали и покушава ведрим тоном да освоји свога саговорника. Он

⁴⁰⁶ Промоција збирке песама Драгана Радовића „Купен петл“ одржана је у Културном Центру Лесковац поводом 1. априла – светског дана шале. Једна је од ретких на дијалекту, којим се чува мелодичност језика. „Књига садржи сву лепоту лесковачког дијалекта, а сво богатство показано је кроз анегдоте и сочне псовке нашег краја“, каже аутор Драган Радовић. То је једна од ретких књига написана на дијалекту, а познати лесковачки песник, књижевник и књижевни критичар, аутор дела написаних дијалектом, тежи да очува идентитет једне заједнице. Он је идејни творац Научног скупа Књижевност на дијалекту. Убеђена сам да ће поред роштиља и паприке, књига Купен петл постати нови бренд Лесковца и нашег дијалекта. Искрено се надам да ће и поезија постати наше обележје града“ - рекла је Цветана Радовановић, уредница у ЛКЦ. *Напомена:* О збирци песама „Купен петл“ писали су, између осталих, проф. др Тихомир Петровић, Драган Тасић и Данило Кошић.

тада опонаша необразованог али изворног Лесковчанина и сам је једном приликом изјавио да ће му се то осветити неки пут када буде потребно да се правилно изражава, тако да ће му се пред публиком омакнути дијалекатски крња и изобличена омашка. Но, то не значи да Радовић, премда дијалекатске омашке делују ружно у поређењу са чистим и правилним књижевним извором, мисли да је дијалект само ружна или комична појава. Када се у целини развије са својом иманентном логиком, када песник развије причу или лирско ткање, види се да дијалект има своју звучност и мелодичност и да може да пренесе све врсте књижевних порука, па и оне озбиљне. Комика којом одише певање Драгана Радовића на дијалекту, има дубуку хуману вредност и нуди нам, попут неке монодраме у стиху, главног лирског јунака који пркоси невољама и недаћама живота тако што признаје свкоме право да буде другачији и тера по своме, ма каква да су искушења пред њим, те на тај начин и сам постаје озарена појава неког ко таму живота, коју не жели да негира и заобиђе, преображава у илуминацију звонког и пуног римованог стиха оденутог у рухо слатког матерњег језика јужносрбијанске говорне области.⁴⁰⁷

Истина је да су људи са Југа Србије често муцави и крњи у погледу нагласка или падежа, али песници с Југа Србије, када пишу правилним језиком, доказују да је и код јужњака живо осећање за језик и језички слух, па тако остаје утисак да људи с Југа могу изврсно да говоре књижевним језиком да истовремено буду на трагу својих језичких корена. Радовић црпе из врела народа мудрости и наставља оно што је започео Раде Јовић својим „Ћоравим златом“, спевом у дијалекту испеваним слободним стихом, који има фрагменте обележене бројевима као да је састављен од неке врсте пословица нанизаних у целину. Но, те пословице су алогичне и намерно банално одсикавају оно здраво неповерење у велике мудрости какво одликује увек шеретски настројене Лесковчане. Радовић тако, у две песме износи аргументе за и против женидбе, као да два лирска јунака говоре у прилог и против исте ствари, или се његов пркосни и некада побеђени јунак шали са читаоцем нудећи му са подједнаким жаром у доказима, две опречне перспективе на једно исто питање. Радовићев лирски јунак се шали и са смрћу, као што чини и са толиким другим стварима у животу:

*„На бандеру теј се сенке сретну.
Туј кад умрем плакат ће ми метну.“*

Као у „Гарганту и Пантагруелу“ Франсоа Раблеа, где се раскалашни веселјаци хвале да су мокрећи изазвали прави потоп, Радовић пише песму у којој лирски јунак, пошто се олакшао, изазива велики талас на реци, који се разорно шири све до ушћа двеју Морава, код Сталаћа. Таква хипербола

⁴⁰⁷ Драган Тасић, приказ, Лирски јунак и пркос, Драган Радовић: „Купен петл“, Туристичка организација Лесковац, Филекс, Лесковац 2012), Помак бр. 61/64, јануар – децембар 20013, стр. 49.

говори о неразоривој утврди пркоса и доброг расположења, коју сваком својом речи и гестом подиже Радовићев лирски јунак. Пада нам на памет још један драгоцен лексовачки аутор, такође покојни Слободан Костић Коста, са својим изврсним кратким романом „Коста ђубре“ на дијалекту, налик на некакав пикарски роман о једном пробисвету, који је можда грешан, али није лицемеран и зао. И Радовићев лирски јунак презире лицемерје и цинизам које сусрећемо код оне врсте перфидних људи које друге оптерећују моралним захтевима, у које сами верују, и понашају се тако као да за њих морал не важи. Радовићев лирски јунак, ако није алтруиста који је способен да настрада ради туђег добра, ако неће и не сме да се жртвује у свом нескривеном и живијалном егоизму, бар неће никад ни напакостити и наудити другоме зато што је злбан и покварен. У песми „Дзивка“ лирски јунак се жали да му снага отиче кроз малену рупицу, „дзвирку“, да га неко посматра и надгледа, а он не зна ко је то, Али, он и томе може дадоскочи тако што ће „дзвирку“, рупицу кроз коју неко мотри на њега, залепити и затворити „с пљунку“ (пљувачком). Има ли истинитије ситуације него што је ова? Могима се чини да их неко стално посматра, смејући се њиховим узалудним напорима, да им снага отиче сваки дан помало, кроз некакву рупицу. Радовићев јунак ће поправити тај кобни удес тако што ће пљувачком зачепити гладни отвор кроз који нам живот исисава вољу и моралну чврстину. Наравно, ту је и једна аутентична лексовачка пословица, изрека: „Плашити мечку с речето“.

Када би се таква звер дала збунити шупљикавом кухињском алатком, у таквом говорном обрту заиста не би било здравог хумора који краси Лесковчане и њихова је главна врлина. За Радовићевог лирског јунака живот је борба непрестана. Ипак, док може да иде на гробље да покојницима запали свећу, овај лирски јунак са смерним поносом моћи ће да закључи како је жив: „Даклем, ја постојим“. И то је оно што је кључно. Лирски јунак није допустио да га савладају невоље, те иако је свестан тежине препрека које су пред њиме, верује у то да ће упркос свему наћи неки свој пут. Треба још похвалити звучност и звонкост стихова испеваних на дијалекту, јер, као што је речено, када се граматика лексовачког народног говора испоштује и развије у свој целовитости, постаје јасно да у томе нема ничег ружног ни накарадног и да зналац дијалекта може да ужива у пуноћи израза оствареног на такав начин. Ако невешти спој књижевног и дијалекатског, као и разне омашке изазване дијалекатским склоностима у говору, делују одбојно, развијени језички систем дијалекта у рукама зналца, који, попут Радовића, признаје да понекад не зна који је израз аутентично лексовачки, постаје извор префињеног уживања у једној особеној мелодији која краси матерњи говор јужњака.

УРЕДНИК И КРИТИЧАР- Драган Радовић је, нема никакве сумње, вишеструко талентован и образовани стваралац. Још у гимназијским данима исказао се и као песник и као књижевни критичар. Написао је занимљиву анализу песама свог школског друга Војислава Истатковића, који ће касније постати једно од најзначајније имена лесковачког песништва.⁴⁰⁸

Радовић је такође објавио више приказа дела лесковачких писаца. Издвајамо оцену о збирци песама Светолика Станковића „Последња лука” (Удружење писаца Лесковац 2003). Драган Радовић на почетку тог осврта пише: „Када би нам се дало да књигу песама Светолика Станковића „Последња лука” прочитамо онако како он сам чита (дакле, без професорске хладноће, без рутине и без обавеза), могли бисмо се понадати да смо они због којих постоји уметност писања.”⁴⁰⁹

Радовићево ангажовање у лесковачкој Народној библиотеци, директоровање у Народном позоришту, његово драмско стваралаштво (неке драме се изводе на српским сценама), такође завређује пажњу и детаљнију анализу.

%

Године 2006. Драган Радовић је уредник листа за књижевност, уметност и културу „Помак”, гласила Удружења писаца. Већ у првом броју, на првој страни, објавио у рубрици „Лични став” оцену *Николаја Тимченка* „Култура између појавности и суштине” и уз тај прилог даје занимљиво објашњење: „Текст Николаја Тимченка настао је пре десет година и, нажалост, није изгубио на актуелности. Као да се за протеклу деценију ништа није променило у лесковачкој јавности, ако промена није то да „Освит” и „Лесковчанин” више не излазе, а „Нашег стварање” није било, ево, годину дана. „Помаку” је припала част, да уместо уводника, објави прилог какав се само пожелети може.”⁴¹⁰

Ипак, ма колико вишеструко Радовић био талентован у бројним областима (одличан је, на пример, и рецитатор), чини ми се да је посебно вредно његово песништво за најмлађе и по томе је апсолутно на самом врху у Лесковцу.

⁴⁰⁸ Ми, часопис лесковачких гимназијалаца, нова серија, бр. 11, 1999. године, стр. 30-33. Део те анализе налази се у поглављу о Војиславу Истатковићу.

⁴⁰⁹ Помак, бр. 25/26, јануар-јун 2004, стр. 27.

⁴¹⁰ Помак, јануар-март 2006, стр. 2. *Напомена:* Радовић је уредник у ЛКЦ и уредник *Нашег стварања*.

ДРАГАН РАДОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПЕСМА КОЈА ЈЕ РАСЛА ЗАЈЕДНО СА ДОБРОМ ВОДОМ

Зелени се гроб старих вулкана
У кошуљи од столетних шума,
Тамо дошли људи са свих страна,
И побегли Турку од зулума

Планина је порасла од туге
Па долине сузом напојене,
Зажалила ливада попруге
Од откоса и од зеленила,

Скинула је пуловер од грана
И сад небу гола недра нуди;
Недра су јој кишама опрана,
По њима се населили људи.

Људи с небом тајну љубав воде
И само се вечном сунцу диве,
Благо њима! Деца из слободе
Три живота кроз њих један живе.

ТРИ ПАМЕТА

У Лесковац једна прича проста
Настанула кад је све пропало:
Срећан онај ком је малко доста,
Тешко на тог ком је много мало.

У речи старинске овој да се метне,
(Мудар да научи, а луд да се стиди):
Кој од лоше бега, срећу нека сретне.
Кој од арно бега, срећу да не види.

Најголему мудрос зборио је деда
Док кореше мога цандрљивог татка:
Главу неће дигне нити ће прогледа
Тај ког је правила сиротињска патка

УЧЕЊЕ

Учим дању, учим ноћу
Волим школу, знам шта хоћу.

Учим, учим, учим сам,
Све да могу, све да знам.

Књигу волим, књигу ценим,
Поносим се знањем њеним.

С књигом сванем, с књигом мркнем,
Над књигом ћу и да цркнем.

Наслов песме још да кажем
А наслов је: „Ја не лажем.”

МОЈА ДАЛЕКА

Твоју ћу косу нешишану
виткост недирану
љубав закључану
да мрсим
и увијам

Тебе ћу лепу насмејану
љупку уплакану
смеђу раздрагану
да љубим
да тешим
да смешим

Твоје ћу ноћи да даним
нашу ћу љубав да браним
тебе ћу лудо да волим.

РУЧНИ РАД

Леп сам и мудар, помало млад,
Са чудним цртама на лицу.
Деца ме правила за ручни рад
И за то добила јединицу
Алал им вера на носу;
Чврст је и крупан, ко мацола.
Баш су мајстори тако што су
Нос направили до пола.
Уши су ко две лопате исте
Или ашова стари пар.
Њима комшије авлије чисте
Или заврше сличну ствар.
Коса ми је ко свила мека,
Али кудрава ко бесан пас,
Помало личим и на човека,
Али зато имам диван глас.

СЕЋАЊЕ

Не сећам се сунца
а лето ми о омчи јесени виси
заједно с водом слапа не скачем
већ реком течем у хлад свирача

м у з и к о
моје руке певају њено тело

нека се врате
близанци дани
и зној нек се сети
како је падало ужегло воће

врати ме сено на покољ траве
зимус ћу је озеленити
да чувају моје усне

п л а к а њ е
њене косе играју нашу смрт

ПРЕ ПРВЕ ЉУБАВИ

У основној школи
Мислио сам да ме воли
Једна Љиљана.

Она ми је писала задатке,
И уздахе кратке
Причала ми о свом брату.
Прича како има дивног тату,
Како је њен деда у рату
Убио много Шваба.

Волео сам је
Све док јој нисам рекао да је волим.

Тада је она подигла прстиће
И рекла: „Учитељу, овај ми виче
Да ме воли.”

Више никад нисмо заједно сели,
Да се волимо више нисмо смели

ЧИТАЊЕ

Решио сам књиге да оставим,
Да баталим учење и школе.
Од читање вид ми олабави,
Од читано глава ме заболе.

Из књиге сам понешто дознао,
Нешто арно, више лоше беше.
Кад помислим шта сам прочитао,
Нерви ми се влакна накостреше,

Одбивам се од лоше навике,
Па се бакћем са дангубе друге.
Саг из књиге гледам само слике
И луфтирам мождане вијуге.

КРВАВО КОЛЕНО

Када би се свака песма у сузе ковала
зора сваку ноћ би оплакала
и не би стала
и не би пала
већ би плакала и певала
крваво колено

Када би ова песма гору надгорела
не би речима стихове говорила
и не би појила
и не би дојила
већ би расла
већ би класала
крваво колено

Када би ова песма пољем јездила
не би се у срцу гнездила
и не би миловала
и не би боловала
већ би стасала
већ би јачала
крваво колено

Кадби ова песма реком текла
не би се у души пекла
и не би горела
и не би жарила
већ би гасила
већ би гласила
Крваво колено

Ка би ова песма море била
не би се у модрини крила
и не би ћутала
и не би гутала
већ би сенила
већ би пенила
крваво колено

Кад би ова песма сумрак крила
не би за даном жалила
и не би црнила
и не би носила
већ би кумила и молила
крваво колено
да не прође

ХЛЕБ НАШ ГОРКИ

Сејали су
чемер и мед
да кукаља не би било
смејали су се
да би сетва дража била
грчили су се
и заспали

срцем семе љубављу нахрани
крв семе срећом напоји
и исклија

уместо топлине мајке
зима га снегом загреје
мраз га ватром милова
и презиме

сунце му срце отвори
жито зажеље љубав
и од кукоља је доби
да цвиле отац и мајка

сада и жетва стиже
жетвари пушком и болом
жању зелено жито

и уместо хлеба
жито бацише земљи
не да клија
већ вечно да труне

УСПАВАНКА

Исплачи се и закољи птицу
високу јој косу положи на гркљан
а перле дима нанижи на прошлост

одричем се твојих кртих усана

Похвали се паперјастом длану
да ме боле твоје светле поре
и да имам порцуланско месо

затим свуци кожу од папира

На мом оку сто водених речи
звездом хране два далека хлада
и шаљу ме да умрем у биљу

ти ме врати и умри у мени.

АКЦЕНТИ

Мени су ми речи теше,
Као и на нама свима,
Па док зборим правим грешке
По питању акцентима.

Ја разумем тог из Чачак,
Тај кад збори, он се пази,
Зна за кратак и дугачак,
Кој улази, кој силази.

С тог сам ствари раскрстио
И сг другу бригу водим.
Од јучер сам сретан био
Кад си успем реч да згодим.

*

Постао сам важан, паметан и крупан
Када сам увидео колико сам глупан.

*

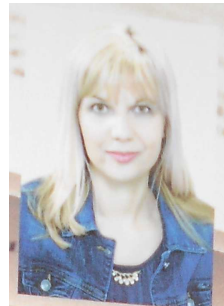
Живот чувам како старо злато,
Жувам живот, ал не варкам себе,
Оде живот, јебе ми се зато.
Иде живот, зато ми се јебе.

ДАНИЈЕЛА РАДОВАНОВИЋ

I

Данијела Радовановић (р. Станковић) рођена је 9. фебруара 1975. године у Лесковцу. Основну и средњу школу завршила је у родном граду, дипломирала је на Студијској групи за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу.

У досадашњој каријери обављала је послове наставника у основним и средњим стручним школама и гимназији. Постигла је запажене резултате у стручном и професионалном раду. Тренутно ради као професор Српског језика и књижевности у Економској школи „Ђука Динић“ у Лесковцу.⁴¹¹

II

КЊИЖЕВНИ РАД: „Испретурано време“, збирка песама, Удружење књижевника Србије, Књижевна заједница Поморавског округа Јагодина, „Биндер“, Београд 2014.

III

ИСПРЕТУРАНО ВРЕМЕ - Време вечно тече и никада се у свом току не прелива, оно је бездан и претеча свих ствари, сматрао је Орфеј, највећи песник Старог света, али и филозоф, мистагог, исцелитељ, песник и ненадмашни свирач, а музика је за човека управо временска уметност. Орфејеве идеје о времену присвојили су касније филозофи античког доба. Метафизички и филозофски проблем времена постоји, дакле, откад је и цивилизације, а древне књиге - староставне и цароставне и стари уметници нам говоре да су до сада на нашој планети биле четири цивилизације, а ова коју ми живимо је пета по редоследу. Земља је, веле, предвиђена за седам цивилизацијских циклуса.⁴¹²

И млада поетеса Данијела Радовановић већ у својој првој збирци није одолела овом вечитом изазову и упустила се у метафизички и песнички проблем времена, нудећи нам несебично на поклон своју, морам одмах да

⁴¹¹ Данијела Радовановић, Испретурано време, Удружење књижевника Србије, Београд, Књижевна заједница Поморавског округа, Јагодина, „Биндер“, Београд 2014. *Напомена:* Збирка има следећа поглавља: Велика обмана свемира; Дарови времена; Црвоточине времена; испретурано време. Укупно је објављено тридесетак песама.

⁴¹² Мирослав Димитријевић, рецензија, О времену за сва времена, Удружење књижевника Србије, Београд, Књижевна заједница Поморавског округа, Јагодина, „Биндер“, Београд 2014.

нагласим – изванредну књигу „Испретурено време“, свој субјективни осећај за пролазност, али и за такозвано космичко и објективно време, које истиче из њеног пера и мастионице – плаве песничке клепсидре, која је као и пешчани и дигитални сат само човеков напор и покушај овладавања временом, календаром и животом.

„Доиста је милина гледати људе/ док се утркују у лепим речима/ и сјајном и честитом понашању“ – каже Лао Це у 62. строфи „Књиге Тао“ (Оксфорд 1891). И аутор овог микро-есеја је заиста осетио радост ишчитавајући ову сјајну и јединствену песничку књигу у младој српској поезији, како се поетеса Данијела Радовановић просто утркује са својим блиставим мислима о времену, са језичком структуром и фактуром, тражећи најтананије и најфиније изразе у које претвара своје емоције, мисли, своју уметност.

*„Све има свој крај
Само неке ствари немају почетак
Одувек су биле ту“*

каже Данијела Радовановић у последњој песми ове књиге под насловом „Рађање бескраја“, а могу слободно рећи и у последњој песми „Песме“, јер цела њена збирка је, у ствари, само велика поема о времену, а ову њени стихови, кореспондирају и са стиховима великог Лао Цеа: „Почетак неба и земље назива се непостојање/ Постојање је мајка свих бића“ (Књига Тао, Оксфорд 1891).

Колико је поезија Данијеле Радовановић озбиљна у својим интенцијама и остварености и колико допире до најдубљих времена мудрости и „росног доба човечанства“ (Бела Хамваш) може се илустровати стиховима из „Багавад Гите“: „Нема небићу постања/ нема бићу пропадања.“ Данијела удубљена у проблем постања времена каже у својој песми „Зачеће бескраја: „Није га могла родити само једна мајка/ зато га својатају све.“ Одмах из „Багавад Гите“ као да стиже ехо: „Рођенима смрт следује/ умрлима да се роде/ неизбежно то је сваком.“ А из „Књиге краља Тота“ допире глас подршке: „Кроз многе сам векове живео/ гледајући око мене оне што пехар смрти испијају/ и опет у Светло живота се враћају (Прва плоча, 28 версет).

*„Покорио је земљу
Облаци су још увек терали по свом
Заштићени високим маглама.“*

јесу почетни стихови песме „Освит времена“ Данијеле Радовановић у којима се осећа атмосфера баш као у библијском Постању или Гenezису, а надам се да тај почетак знају сви иоле образовани људи, или, рецимо, као на почетку „Књиге о стварању света“: „Кад небо још неимаше име/ кад

Земља доле још неимаше име/ Исконски Абсу што их породи/ и Муму Тијамат, њихова свеопшта мајка/ Стану мешати воде.” (Прва плоча, Лондон 1902). Тијамат је Мајка Земља или Велика Мати, баш као што у својим стиховима и слуги Данијела Радовановић.

Могли бисмо овако врло дуго да компарирамо сличности и подударности, али и разлике у мишљењу аутентичне поетесе Радовановићке са стиховима из најмудријих књига човечанства, насталих у миленијумима пре нове ере, а које се, нажалост, тако ретко изучавају, чак и са сродним филолошким и филозофским студијама.

Поезија Данијеле Радовановић је контемплативна и медитативна, рекако бих – промишљена лирика која у себи сједињује цивилизацијско искуство са временом од постања до данас, преломљено кроз њену уметничку светлосну и светлзрачећу призму.

У том смислу, смем да тврдим да до сада нисам прочитао тематски целовитију и кохерентнију књигу, у њеној унутрашњој, једноставној, али чврстој архитектоници, посвећену само једној теми, где песникиња ниједног момента не губи дах, не пада у својој omnipotенцији – духовној, менталној и емоционалној, већ са сваком новом песмом – прозором или украсом на фасади, улепшава свој поетски омаж посвећен „Његовом величанству Времену“. Талентована, образована и елоквентна, млада поетеса Данијела Радовановић исписала је књигу громаду, фигуративно речено – поетски Тацмахал, са пуно љубави, дара и мудрости. Многи су њени стихови реченице – мисленице, а пуно песама заслужују да уђу у антологијске изборе. Ову књигу неће ни „зуб Времена“, о чему се, преваходно, и говори у њој. О времену за сва времена.

IV

БИЉАНА МИЧИЋ О ЗБИРЦИ „ИСПРЕТУРАНО ВРЕМЕ“

– Песничка збирка Данијеле Радовановић *Испретурано време* већ самим својим насловом сугерише поетско-мисаони захват у оно што је ван граница видљивог. Исписујући модеран песнички мит о постанку и трајању времена као необичног аутономног и аутохтоног бића, ауторка износи своје искуство у судару са временом које се раслојава у неколико семантичких равни: време као апстрактна метафизичка категорија, време као егзистенцијална категорија људског трајања, најзад, лично искуство у сусрету са током времена, обележено напором да се пронађе сопствено место у космосу.⁴¹³

⁴¹³ Мр Биљане Мичић, изагање на промоцији збирке у ЛКЦ 26. фебруара 2015. године. *Напомена:* Поред ауторке, о збирци су говорили Данило Коцић и Маре Каранфиловић, професорица књижевности, директорица Школе за текстил и дизајн у Лесковцу, а програм је водила уредница у ЛКЦ Слађана Младеновић.

Збирка показује висок степен унутрашњег сагласја. На свесно усаглашавање делова целине указује брижљив распоред песама по циклусима. Поетско варирање мита о прапочелу условило је компоновање циклуса у знаку митског броја седам, симбола стварања, вечног кружења, трајања, неуништивости. Циклуси „Велика обмана свемира“, „Дарови времена“ и „Испретурано време“ имају по седам песама. Једино ће циклус „Црвоточине времена“ имати, у складу са насловом, једну песму више, можда и зато што се у завршној песми овог циклуса зачиње бескрај. Повезаност између песама остварује се не само унутар једног циклуса већ на нивоу читаве збирке. Кореспонденција се остварује на тематском, семантичком и језичкостилском плану. Тако ће, на пример, песма „Женско време“ из првог циклуса дозивати песму „Мушко време“ из другог; песма „Неко ко је једном отишао“ наћи ће свој одјек у песми „Неко ко се једном вратио“, а „Зачеће бескраја“ из трећег циклуса продужиће се кроз песму „Рађање бескраја“ из последњег. Од почетка до краја кроз лирску нарацију и имагинацију може се пратити поменута тематско-мотивска усмереност збирке, од космогонијског мита о настанку времена до понирања у нутрину властитог бића, која сугестивно преноси јединствену песничку визију пролазности и трајања. Семантичка тежишта циклуса јесу стихови које ауторка бира за мото сваког од поглавља. Прочитани у низу, откривају донекле песничку асоцијативну логику:

*И роди се на истоку империја зачета у заблуди;
Спора са временом никада није ни било.
Људи су га измислили да би повремено могли да буду изнад њега;
Не одлазимо нити долазимо,
само лутамо несталним црвоточинама времена;
Онај који је живео вечно није био песник,
само је умео с временом.*

Тежиште ове збирке, основна слика, кристалizacionи центар из којег се гранају сва друга значења јесте време. Оно се испољава као биће зооморфне и антропоморфне природе – оно је и покисло, и бесано, пргавао, и лагано. Оно има зубе, несташно је, превртљиво, али и сурово и неумољиво. У његовом неумитном ходу огледа се терет нашег постојања: *Али глад не зна за милост/ неће поштедети никога/ појешће све/ и себе.*

Кругу песничких мотива збирке се у завршном циклусу придружује и тема уметничког стварања, а „Моја песма“ из тог, завршног циклуса, аутопоетички је текст који и демистификује и мистификује настанак песме. Испод овог, тематско-мотивског плана, налазе се слојеви осећајности и мисаоности којима се задире у област антропологије, естетике, социологије и психологије. Време је повод за лирске контемплације и за бројна осећања од којих се меланхолија намеће као доминантно. Од најстаријих, паганских времена до нашег доба, које је у

лирској визији ауторке конкретизовано представом урбане средине и елемената савременог свакодневља, човек је у узалудном, идеалистичком напору да савлада време и досегне бескрај. Наше трошно трајање обележено је дуалистичким сударом добра и зла, које је у корену самог постанка, на шта ће у песми „Зачеће бескраја“ ауторка алузијама упутити: *Зато није могуће решити/ велику загонетку/ који је од двојице створитеља/ одговоран за/ нови почетак/ Први се заклиње у десет заповести/ да иритантно чудовиште није плод/ његове уобразиље/ Други у све познате кругове од којих се/ леди крв/ да му такав поредак ствари/ дугорочно/ не иде у прилог.*

И управо се у овом сегменту отвара још један слој збирке *Испретурано време* – интертекстуалност. Реинтерпретација древних митова и њихова контекстуализација у савременом добу, богат сплет асоцијација и алузија – одражавају ерудицију ауторке, а најуспелије песме захтевају управо таквог читаоца. У равни форме, синтаксе, кондензованог лирског израза песнички субјект ове збирке дозива у свест глас песничког субјекта *Споредног неба* и *Непочин поља* Васка Попе. Згуснута метафорика доприноси сугестивности ових песама, а њихова уметничка снага и лепота произлазе пре свега из посебно обликованих песничких слика и вишезначних вербалних знакова који изазивају бројна питања: Какво је наше место у времену? Јесмо ли достојни времена и свог трајања у њему? Како га савладати? Колики је значај памћења и зашто је памћење често казна, а заборав благодат? Све песме испеване су у слободном стиху. Ритмомелодијски ток одређен је семантичким целинама и синтаксичком интонацијом. Ниједна песма нема устаљен метрички образац, али ће се у појединим песмама, на нивоу строфа јавити паралелизми, или доследно спроведена композиција на контрастном принципу, из чега произлази нарочит ритам, па се те песме истичу наглашенијом мелодичношћу у окружењу стихова у којима превагу над слојем звучања има слој значења. Таква је, на пример, песма „Све што нам време није рекло“. У језичком слоју истиче се и ауторкино поигравање са фразеологизмима и вербалним клишеима, који чине окосницу песме „Моје време“.

Сваки критички увид у књижевно дело треба да доведе до изрицања извесног суда о написаном. Анализа тематско-мотивског склопа збирке и уметничких поступака којима је уобличена унутрашња форма дела долазе након првог, доживљајног читања, које је, у мом случају, било јако интензивно. Ново, аналитичко читање, само је потврдило први утисак – реч је о аутентичној, брижљиво обликованој збирци песама које превазилазе своју самосталност и најкомплетнија значења остварују у контексту целине. Песме наводе да им се изнова враћамо и одгонетамо њихову симболику, проналазећи, увек, и делове себе у њима. Најзад, размишљајући и говорећи о доживљају света различитог од властитог, читалац и критичар рефлектује и своје властито искуство.

V

КОЦИЋ О ЗБИРЦИ „ИСПРЕТУРАНО ВРЕМЕ“

- Збирка песамама „Испретурано време“ професорице Данијеле Радовановић је право, могло би се рећи изузетно изненађење, јер се, чак и површним читањем непогрешиво може закључити да је реч о збирци у којој је песникиња певајући, да парафразирам, „ловила своју песничку сенку.“⁴¹⁴

Читајући песме ове збирке неодољиво се намеће мисленица о значају и значењу певања „под налетима источних ветрова који су претили издајом.“

%

У првом од четири песничке целине наденутој „Великом обманом свемира“ и мотоом: “И роди се на истоку империје зачета у заблуди“, професорица Данијела Радовановић, којој је „Испретурано време“ прва песничка књига, кроз песничке слике препуне метафора и философског промишљања о пролазности тренутка, успева да, стилем талентованог песника, одгонетне смисао освета времена, како јој се, на пример, зове прва песма из тога дела ове успешне песничке књиге.

Песникиња је – то је чак својеврсна загонетка – управо времену као појму који се може посматрати не само кроз песничку слику, него и као философска, социолошка, историјска, језичка или било каква друга одредница, дала, чини се, јасан одговор о „мирису страха“ који је ту, крај нас и у нама док неумитно тече време!

Талентована песникиња у својој песничкој радионици „не мари за ситнице“, али смисленицу живота и успешног рада „дарује трајању“.

Данијела Радовановић нам, на пример, у песми „Зуби времена“ поручује да управо те зуби времена „гризу помало/ од јутра до бескраја.“ Можда се то дешава највише, како би рекла у „Покислом времену“ „због речи које су богови некада волели да чују.“

Кроз целу збирку песникиња креће у „непроход“ кроз песнички терет који јој је њеним избором био наметнут. Она је, као и бројни безимени јунаци времена, „чувала своје право на тешке одлуке“ да би, као сваки упорни, мудри песник, „освајала вечност/ кап по кап.“

У збирци су у дослуху, у неминовном преплитању, али и сударању речи и време, како се и зове једна њена песма, која се завршава врло добро наденутим стиховима:

*„Сломиће их поретком
Неправедним као свет из кога долази“*

⁴¹⁴ Данило Коцић, излагање на промоцији збирке „Испретурано време“, 26. фебруара 2015. у Лесковачком културном центру.

Данијела Радовановић, чини се, доследна у дослуху са философијом временске ограничености људског трајања, у песму „Женско време“ упућује неку врсту добродошног савета:

*Мисли лажима
и воли истином*

Ти понајбољи стихови из иначе богате песничке ризнице као да одзвањају док ишчитавамо језгровиту, јасну, песнички врло лепо исказану поруку о „недосањаним сновима наде“.

За песникињу женско време поручује она:

*„Не застаје
Увек је за три копља испред
Мушког времена
Не подноси његову тромост“*

Над овим, али и другим стиховима из последње песме првога поглавља човеку остаје смисленица стихова својеврсне личне оданости:

*„Замшља
Само замшља
Вечност која не боли.“*

Друго поглавље названо „Дарови времена“ има занимљив мото: Спора са временом никада није било. Људи су га измислили да би повремено могли да буду изнад њега.“

Управо у песми „Дарови времена“ шаље јасну песничку поруку:

*„Умело је да нас јутром умije
хармонијом свемира
Нас немирне сневаче
Опијене
несталном ведрином
микрокосмичких варки“*

То је та уметничка, песничка слика света и нас у њему по којој се показује вештина песничког израза. Управо у тој песми читамо да „сећање није престајало да боли сваку кап/ свемира.“

Песникиња затим наставља у том истом, философском, а оригиналном стилу да пева у песми „Твоја вода“, јер је, попут воде, „поносна на своје трагове“, а у песми „Мушко време“, на самом почетку исписује своје можда понајбоље стихове:

*„За који трен млађе је од женског
ни за шта на свету то не би признало
Заветовало се на вечно ћутање
Углавном због сујете
И зато што за њега говоре његова дела
А не речи
Испразне речи.“*

За песникињу је време – већ смо то уочили - средиште њеног сневања, јер, како пева у песми „Све што нам време није рекло“:

*„Одувек знало је време за почетак и крај
Само није умело да их објасни“*

Песничка игра у збирци „Испретурано време“ професорице Данијеле Радовановић је истовремено игра нестајања и заборавља, игра тајни присних пријатеља и игра варки, сусретање са ситним лажима, јер како песникиња поручује:

*„Времену нису требале ситне лаже
Само ми нисмо хтели да покажемо све што
умемо“*

За песникињу је „убого време“, чини се, шифра за одговор на питање о нашем трајању и нашем нестајању. Прелепо, мудро, песнички савршено, Даније Радовановић исписује у песми „Бесано време“ „да време не може да спава чак и када је уморно од свега“, док, како она допевама „немирни свет безобзирно тера по своме“.

„Неко ко је једном отишао“, како пева Радовановићева у истоименој песми „Покрио је очи сновима које други нису могли/ да чују“.

По томе, између осталог, разликују се одлични од добрих, солидних песника „упркос свему и свима“.

Одлични од добрих песника разликују се и по томе, како пева Данијела Радовановић у „Пргавом времену“, што је знала не само да дослути него и да одгонетне шифру „жалосне тишине“, „свађе од које вришти небо“ и то баш када је „престала киша и заћутао свемир“, док је „замрла реч“, како допевава, на „мојим спорим уснама“.

%

„Црвоточине времена“, треће поглавље ове по много чему успеле песничке мудрованке, нуди нам такође мото који говори више од сваке критичке примисли:

*„Не одлазимо нити долазимо
само лупамо несталним црвоточинама
времена“*

Радовановићева као сасвим зрела песникиња снагом песниче метафоре започиње песму „Под исти облак“:

*„Неке тајне
које су вековима лутале небом
упловиле су данас
под исти облак“*

Тајна – то је смисленица одгонетке људског постојања, трајања и нестајања. У овој песми све је исказано снажном метафором која нас упућује на питалицу из саме песме да потражимо „под исти облак залутале сенке птица збуњене кашњењем пролећа“.

Јер, уочава песникиња, живот се може протумачити као својеврсно „додворавање смрти“, као „закаснели пољубац коме је страст управо скинула капу“, као „позни пољубац које је издало време много пре љубави.“

Песникиња своје „Испретурано време“ досликава лепо стилизованом песмом „Лагано време“, које „образриво пузи поред нас“, „покушава да нас освоји“, „док гледамо ситнице“.

Ова песма, као и низ других, да поново делимице цитирам талентовану песникињу, „доноси нам лаке ноте финих мелодија“ да би као права, већ увелико изграђена песникиња, завршила прелепим стиховима јасних порука:

*„Тек понекад
Сетимо се да је некад негде живело
Неко лагано време
Које нико није примећивао“*

Негде далеко, тамо где царује песнички ум, рођени таленат – јер песници се рађају, а не стварају (иако се о томе и може полемисати) – у песми „Поклоници будућности“, снагом одабраних речи које нуде слику за незаборав, Даније Радовановић ће мудро проговорити: „Поклоници будућности прескочили су данас“.

И додала је: „Ниједна дилема није могла да их врати у јуче“.

Ова заиста одлична песничка мудрованка даје одговор и на питање о значењу „његовог спокојног осмеха“, о смисленици „стаклених слутњи“, о значају људског трајања који је сличан, како би песникиња рекла „само трептају у пролазу“.

Можда је мудро приупитати се да ли имамо довољно времена (песма „У позајмљеном времену“):

*„За све позајмљене истине
И лажи
Из туђих живота
И туђих смрти“*

Да малчице позајмим слику и да се упитам да ли људски род (и свако појединачно) „живи у позајмљеном времену“ и „храни се илузијама од којих/ расту крила“.

Лепо, прелепо, довољно слаткоречиво, али песнички мудро, Данијела Радовановић наставља да пева (да парафразирам) како оштримо своје снове негде између земље и облака.

У можда онајбољој песми „Љубав и време“, која започиње вишеслојно могућим тумачењем стиха „Тога дана када си измишљао вечност“, песникиња завршава песму стихови за антологијски одабир:

*„Донеће твој поглед
Какав памтим
Да ме је некада срео*

*По њему послаћу ноћи
Исцеђене од снова
Да их одложиш на сигурно
Тамо где никад нећу тражити
И онај један дан када су љубав и време
Били једно“*

Данијела Радовановић нам одгонетна у песми „Неко ко се једном вратио“ можда заблуду, али и наду свих наших живота:

*„Онај који се вртио почео је да гаји крхку наду
да ће се његов једном подигнути глас
чути далеко
ношен крилима једне птице.
Једине која уме да слуша
некад давно рекли су му
Да нада последња умире“*
%

Последње, четврто поглавље, по коме је и збирка прозвана „Испретурано време“, читамо мото замишљени над собом и временом:

*„ Онај који је живео вечно није био песник
само је умео с временом “*

Прелистајмо наслове песама тога поглавља: „Јутра времена“, „Све што остављам у пролазу“, „Крхотине свемира“, „Заборав“, „Моја песма“, „Испретурано време“, „Моје време“ и „Рађање бескраја“.

Следимо сада траг песникиње, одабир њених слика, пратимо „дане у наговештају буђења“, „сенке неки туђих дана“ или магију почетка свих почетака.

У песми „Све што остављам у пролазу“ песникиња затвара очи из којих се још отима свет, а ту је и радост и туга и страх и стрепња. Све посебно, а опет све заједно, као целина, као порука живота! Свет је за песникињу, као тренутак најузбудивијег додира са истином, својеврсна жмурка игре вечности и детињства, али и неки туђи страх и неразвезани чвор изгубљеног пријатељства. Опет стихови за дуго, дуго промишљање и одабир међу цветовима препуне баште усред маја:

*„ Ћутим и кад неки други чују да говорим
Због страха
Мог и туђе
Оног коме ни време не може
Ништа “.*

Данијела Радовановић је заиста знала да на правом месту пронађе меке речи на својим заспалим рукама, јер – како лепо речено у песми „Заборав“:

*„ И неко далеко јутро воли речи којих
ја никако не могу да се сетим “*

Песникиња у „Мојој песми“ чека ту песму од туге и говора да јој врати гордост казивача велике поезије.

*„ Та моја песма
Она коју чекам
Зна како се ћути “*

У песми „Моје време“ дознасмо за „Крадљивицу божјих тајни“, јер ту је слика која говори више од речи, да би у песми „Рађање бескраја“ завршила свој песнички траг:

*„ Све има свој крај
Само неке ствари немају почетак
Одувек су биле ту “.*

За крај овог песничког трагања за умовањем Данијеле Радовановић
можда би требало прецизно погледати и саму песму „Испретурано време“
(по којој се и збирка зове).

Пажљиво пратимо слику:

*„Понављам у себи стих стих стих
све док не меморишем
ту реч која не значи ништа
А звучи
Понављаћу себи дан дан дан
док се не уверим у светлост својим очима
и будем сигурна
да је то то
Бар на кратко“*

Јер, како песникиња завршава ову изузетно успелу песму (што је и мото
овог поглавља):

*„Онај који је живео вечно
Није био песник
Само је умео с временом“.*

%

Иако сам се проучавајући књижевно стваралаштво Лесковца (али и
Србије) клонио прејаким оцена могао бих да се сложим са закључком
Мирослава Димитријевића: „Талентована, образована и елоквентна, млада
поетеса Данијела Радовановић исписала је књигу громаду, фигуративно
речено – поетски Таџмахал, са пуно љубави, дара и мудрости.

Многи су њени стихови реченице – мисленице, а пуно песама заслужују
да уђу у антологијске изборе.

Ову књигу неће ни „зуб Времена“, о чему се, превасходно, и говори у
њој. О Времену за сва времена.“

ДАНИЈЕЛА РАДОВАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ИСПРЕТУРАНО ВРЕМЕН

Рабљени стихови великих песника
И Велики стихови рабљених речи
унеће још мало конфузије
У моје јутро
које ме буди сновима
док недоследно сусрећем бодеж јаве
опрезно раздвајајући је од
снохватне ноћи

Понављаћу у себи стих стих стих
све док не меморишем
ту реч која не начи ништа
А звучи
Понављаћу себи дан дан дан
док се не уверим у светлост својим очима
и будем сигурна
да је то то
Бар на кратко

Нико још није преспавао дан
а да добро није знао шта чини
И нико није испретурао време
а да није зажалио
Због дана
И због времена
које се прекинуло
Успут
Онај који је живео вечно
Није био песник
Само је умео с временом

ВОДА И ВРЕМЕ

Теку заједно облицима
којима повремено дарују трајање
Не маре за ситнице
Простору обећавају благостање
Дужници вечности
Опијени сујетом
Споре се око неважних питања
постајања и нестајања
Позајмљују снагу једно другом
увек кад треба показати
негостољубивим домаћинима
Ко је у праву
Свеједно
Покориће се вазда суровој Истини
и поклониће јој се кад тад
Јер може бити само
Један

ПЕШЧАНИК

Никада
баш никада се није уморио
од седења
и чекања да прође
Време
Чува своје право на
тешке одлуке
Док
претећим гардом
осваја вечност
кап по кап

Капље сатима
које сабија у стакло
И нико
ама баш нико
не може да спречи
да одбројава кораке
живота
и смрти

ЗАЧЕЋЕ БЕСКРАЈА

Није га могла родити само једна мајка
зато га својатају сви
чије су плаценте млађе од два дана
Заклињу се у тајну рођења
Зато није могуће решити
Велику загонетку
Који је од двојице створитеља
одговоран за
Нови почетак
Први се заклиње у свих десет заповести
да иритантно чудовиште није плод
Његове уобразиље
Други у све познате кругове од којих се
Леди крв
Да му такав поредак створи
Дугорочно
Не иде у пшрилог
До краја
остаје питање
Чије је мало копице
И шта ће бити кад порасте

ТВОЈА ВОДА

Не дозволи води да те напусти
Она је ве што имаш
Добро упакована и везана у чвор
Никада неће исцурити из тебе
Ако будеш добро пазио
Никад нећеотићи од тебе
Вода не одлази тек тако
Она само капље и тече
Кроз облике које дарује
Теби
Поносна на своје трагове
Истим путем вратиће се
Све док јој не дашдобар разлог
Неће се спорити ни са чим
Ни са тобом
Остаће ти одана
Док је време не промени
У нешто чвршће и теже

РАЂАЊЕ БЕСКРАЈА

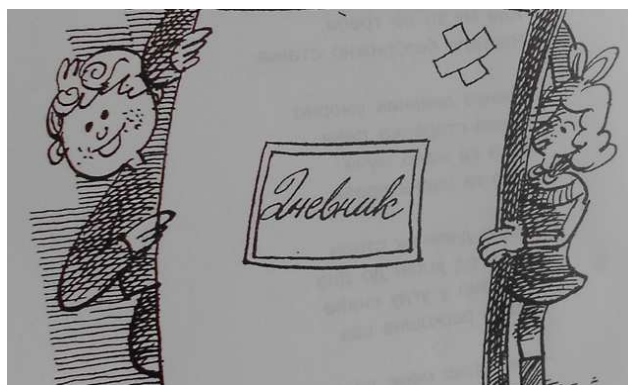
Бескрвно
отира постељицу са себе
Не препознаје тајну рођења
Још само овај пут чека
следећи круг

Нејако и само
Напуштено од светлости звезданих трагова
Чека спремно

Не памти тај сан
У коме је већ једном
спустила завесу

Хола бојажљиво
Његова мала стопала
Гањају кораци таме
Чека да застану
Обесхрабрани неизбежношћу старог спора
У Новом поретку

Не зна за реч Између и
Не треба му одговор на питање
Шта је старије
Лаж којој верује
Постаће истина које се боји
Све има свој крај
Само неке ствари немају почетак
Одвек су биле ту

ДРАГОМИР С. РАДОВАНОВИЋ

I

Драгомир С. Радовановић рођен је 7. априла 1948. године у Кацабаћу, општина Бојник, од оца Станоја и мајке Јованке. Основну школу завршио је у Кацабаћу и Косанчићу, а средњу у Лесковцу и ФОН у Београду. Магистрирао је на Економском факултету у Нишу, а докторирао на Економском факултету у Скопљу. Радио је у привреди 20 година, и то у комбинату „Тетекс“ у Тетову, „Вучјанки“ у Вучју и „Србијанки“ у Лесковцу. Затим је радио у просвети и то на Вишој економској школи у Лесковцу, Економском факултета Универзитета у Приштини, па опет на Вишој економској школи у Лесковцу. Сада је у Високој пословној школи струковних студија. Био је ванредни професор на Универзитету БК и Економском факултету Универзитета у Приштини.

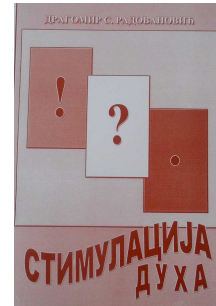
Активно је почео да се бави књижевним радом од 1987. године. Члан је Удружења књижевника Србије, а успешно се бави и сликарством. До сада је објавио велики број књига, из струке више од двадесет, 38 збирки афоризама, две драме, шест збирки прича, три романа и две збирке песама. Од сакупљених радова објавио је 26 збирки вицева и шала, четири са обичајима народа у јужној Србији, књигу са дечјим играма и две књиге из едиције занимљивости. Био је оснивач и одговорни уредник „Лесковачке мућкалице“, српског часописа за хумор и сатиру. Сврстан је у књигу „Ко је ко у хумору и сатири Југославије“, Лексикону писаца просветних радника СРЈ и Републике Српске, публикацији „Знаменити Пусторечани“, као и у неколико антологија афористичара Југославије. За свој рад добио је многа признања: Орден рада са златним венцем, Октобарске награда за рад у привреди, Првомајска награда Привредне коморе Србије, награде КПЗ Лесковца, награде „Велемајстор сатире“ за трајан допринос српској сатиричној књижевности, коју додељује Српска духовна академија из Параћина, као и награде „Раваничанин“ – за трајни допринос српској књижевности, духовности, култури и националној баштини – награде за животно дело Српске духовне академије из Параћина и „Велике повеље“ Књижевне заједнице Удружења књижевника Србије у Јагодини, за трајни допринос српској књижевности. Добитник је и награде „Благодарје“ Удружења књижевника Србије из Београда за целокупно књижевно дело. Драгомир С. Радовановић је академик Српске духовне академије. Живи и ради у Лесковцу.⁴¹⁵

⁴¹⁵ Драгомир С. Радовановић, „Мреже паукова“, Књижевна заједница Удружења књижевника Србије за Поморавски округ . Јагодина, Београд 2016. године.

II

БЕЛЕТРИСТИКА Д. РАДОВАНОВИЋА – Проф.

др Радовановић је објавио 94 књижевна рада: Стално су будни, зар нису чудни, (1987), Успешни промачаји (1989), Од рођења до смрти само нас живот дели (1992), Животне дефиниције из недефинисанг живота (1992), Хоћу да нешто нећу (1992), Рат и хир (1992), Отворена у затвореном (1992), Стање је црно па гелдам бело (1993), Успутна размишљања (1995), Ујед кобре (1996), Дум-дум реци, књига прва (1996), Дум-дум реци, књига друга (1996), Дум-дум реци, књига трећа ((1996), Дум-дум реци, књига четврта ((1996), Отворена у затвореном, друго, допуњено издање (1995), Празне главе избијају на површину (1996), Руба је пеликану делкатес (1997), Све постаје горе кад је горе горе (1997), Туђе нећемо, своје немамо (1997), Беле вране (1997), Почетак и крај се памте по оном између (1997), Гледала је унапред, а снажло је отпозади (1997), Они су сити а ми нисмо на броју (1997), И црвена ружа има своје трње (1997), Овоме се и атеисти крсте (1997), Марке су пуни марака (1997), Рејтинг подижу спуштајући нам га (1997), Она између мене и свега (коауторство са Б. Здравковићем) (1996), Жена у мислима мојим (2005), Свемир у капи воде (1997), Играле се делије са остатком Србије (1997), Ко не уме да пронађе излаз треба му показати врата (2006), Вуне је све мање, а дрндања више (2006), Док ми стварамо историју, други нам мењају географију (2006), Досад смо подржавали ми вас горе, подржите мало ви нас доле (2008), Још читам идиота (2002), најбољи коњи скупштине су на улазу (2011), Асоцијације на разне варијације (2011), Њима све, нама ништа, и ником ништа (2011), Кривосеча, драма (1995), Бугарче, драма (1995), На оштрици ножа, приче (2002), Одговори живота, приче (2004), Жена у мислима мојим (2005), (С)војна тајна (2006), Приче из таксија (2008), Стимулација духа (2008), Индекс црвен од стида (2011), А књига празна (2011), Приче свакојаке (2011), Богу божије – мисли о религији (1998), Деда Тошино пиле, роман (2002), Како одживети живот (2001), То је то, а можда и није (2011), Моје време (2012), Са дна живота, песме (1997), Дилеме (2010), Шале из наше мале (1993), Шале из наше мале (1994), Шале из наше мале – 1111 вицева из лесковачког краја (1995), Шале из наше мале – 1111 нових вицева из лесковачког краја (1995), Шале из наше мале - 2222 вице из лесковачког краја (1998), Шале из наше мале – 3333 из лесковачког краја, Шале из женске мале (2008), Шале из дечје мале (2008), Шале из полицијске мале (2008), Шале из конобарске мале (2008), Шлае из ловачко-риболовачке мале (2008), Шале из политичке мале (2008), Шале из судијско-затвореничке мале (2008), шале из мушке мале (2008), Шале из богаташке мале (2008), Шале из лудачке мале (2008), Шале из докторске мале (2008),

Шале из спортске мале (2008), Шале из тштине мале (2008), Шале из циганске мале (2008), Шале из поповске мале (2008), Шале из сељачке мале (2008), Шале из бабине и дедине мале (2008), Шале из мајкине и ћеркине мале (2008), Остале шале из наше мале 82008), 333 зашто – 333 зато (1990), 555 зашто – 555 зато (2002), 1000 зашто - 1000 зато (2008), Цилит, дечје игре (2010), Да ли знате, занимљивости (2006), Океан у капљици воде (2012), Васељена у атому (2012), Лесковачка високошолска фарма (2012), Обредне песме у пусторечком селу Кацабаћ (2012), Дијазози једног проевропског српског вола (2012).⁴¹⁶

III

ХУМОР ДРАГОМИРА С. РАДОВАНОВИЋА - У једној од књига, „Шале из наше мале”, записао је занимљиве догдоштине Лесковчана, њихових пријатеља и гостију.

%

Чита муж новине, док жена нешто ради у кухињи. Наишавши на један чланак, он је позва и рече:

-Замисли, драга. У новинама пише да у Африци може да се купи жена за две козе!

Жена остави посао у кухињи, па ће запањено:

-Па то је страшно!

А муж ће смирено:

-Ја се не бих сложио с тобом. Зар добра жена не вреди колико две козе!

%

Опет о Лесковчанкама:

Питају Лесковчанку, које су три најлепше ствари на свету:

-Једно пиће пре, и једна цигара после!

%

Жена до касно у ноћ очекује мужа који се запио негде у кафани. У касне сате, муж долази, а она ће:

-Ајде, бре, куда си до сг! Чим залаје куче, ја мислим ти си!

%

Доктор Драгомир Радовановић, који је и сам универзитетски професор, прибележио је много занимљивих згода из студетског живота, посебно у време полагања испита.

Намерачио се професор на једног студента, и стално га обара. Сада на испиту студент све зна, а професор поново намерава да га обори:

-Колико сијалица има у овој сали!

Студент брзо изборори и рече:

-Десет!

-Е, није тачно - рече професор - него десет! Ево још једне! - и извади сијалицу из цепа, и обори студента.

⁴¹⁶ Драгомир С. Радовановић, Човек велике имагинације, ЛКЦ 2011. стр. 145-147.

Следећи пут иста прича. Опет студент све зна. Опет исто питање:

-Колико има сијалица у сали!

Студент ће ко из топа:

-Десет!

-Није десет, него девет! Данас нисам понео сијалицу! - рече професор.

-Е десет! - рече студент и извади сијалицу из џепа.

%

Једна занимљива љубавна прича.

Разговара новопечени брачни пар. Млада пита:

-Драги, шта је за тебе љубав!

-То је оно што ујутру осећам према спавању, пре подне према себи, по подне према храни, увече према пићу, а ноћу према теби. Шта мислиш, јесам ли ово добро рекао! - упита он.

А она ће:

-А ја мислим да је љубав борба за парче меса!

И друга занимљива лесковачка љубавна прича коју је прибележио др Радовановић:

Дође пријатељ пријатељу у кућу. Њега нема. Заприча се он са женом, па пошто га је био глас да је швалер, пријатељева жена га упита:

-Је ли, а како ти знаш која жена хоће!

-Па, помиришем је, и на основу тога закључим.

-Па, хајде, помириши мене, па ми кажи да ли ми се хоће!

Онај је помириса и рече:

-Теби се неће!

А жена ће:

-Ти или лажеш или имаш кијавицу!⁴¹⁷

⁴¹⁷ Д. Коцић, Педесета књига Драгомира С Радовановића (поводом појаве дела Шале из наше мале, 2222 вица из лесковачког краја, Наша реч 1999. године); Видети Лесковачки дневник, бр. 4, септембар 1999. *Напомена:* Када се појавила 50. књига проф. Радовановића, Политика је објавила мој прилог „Писац са лесковачке калдрме“ (Политика, 26. април 2000). Објављивање тог прилога има занимљиву предисторију, која је права анegdота.

-Да ли сте ви, колега Данило! – заповеднички говори уредник.

-Да – одговорам – чекујући неугодни наставак разговора.

-Какве глупости пишете, Данило! – настави уредник.

Заћутах, немам речи да одговорим, неучитовост ме зароби тишином.

-Зар је могуће – тако стоји у Вашем иначе добро написаном чланку – да је професор Радовановић објавио педесету књига! Мора да је нека грешка!

-Не, није грешка. Све је тачно! – победнички одговорам.

-Ако је тако, тај професор није нормалан! – рече уредник.

-Па и није – одговорих победнички – Какав је ускоро ће објавити и стоту књигу.

-Идем онда у Шуматовац да попијем хладно пиво и да испричам колегама каквих све људи има.

IV

ЧОВЕК ВЕЛИКЕ ИМАГИНАЦИЈЕ – Сусрет са Драгомиром Радовановићем одише необичним флуидом који вас необјашњивом мистиком зачара после прве реченице коју он изговори. У првом тренутку делује збуњујуће, а онда убрзо закључујете да вас је неодрљивим, специфичним осмехом и бистрином ума освојио и упутио на стазу обостраног пријатељства, што је више од дружења. То је човек интересантне спољашњости и ретко карактеристичног духа. Средњег раста, неупадљив, ноншалантан, веран традицији текстилног посленика у одевању, са израженим фацијалним карактеристикама, уз обавезну кожну торбу која употпуњује озбиљност интелектуалне персоне, беле путе и са необавезном, не тако бујном фризуром, он одише неком мистичном харизмом коју ни себи, ни другим не може да објасни.

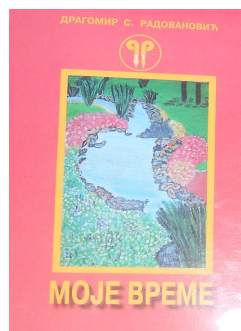
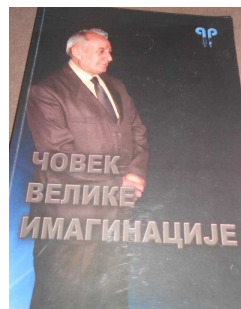
(...) Када је, као један од најпознатијих савремених афористичара, отворио двери књижевног узлета, проширио је своја трагања и кроз песме и романе и први пут нам је подарио роман са три краја, по избору читалаца.

(...) Драгомир Радовановић, попут познатих српских књижевника, боем је лесковачког кафанског живота. Тек у том амбијенту потврђује се прва вредност личности. Јер, ту се дише пуним плућима, добија инспирација за стваралаштво, упознају скривене карактеристике људи, пише на кафанским салветама, воде се необавезне расправе и псује. Ту се доживи пијанство као вентил напаћене душе, ту се склапају нова пријатељства и губе границе положаја на друштвеној лествици. Ту је Радовановић непревазиђен. Остао је велики и увек пожељан у друштву.⁴¹⁸

%

Писати или говорити о проф. др Радовановићу после објављене књиге „Човек велике имагинације“ (Лесковачки културни центар, 2011, приређивач проф др Живан Стојковић, уредник Слађана Младеновић) зауман је посао. Све или готово све је казано и сада би било тешко додати нешто сасвим ново, оригинално, али вреди покушати.

Оно што се лако уочава, као на брисаном простору, то је обимност дела проф. Радовановића. Делује готово нестварно да неко у „затуреној паланци“, далеко од главних токова књижевног, па и научног стваралаштва има толико енергије, али и талената да напише и објави тако велики број књига потпуно различитих порука.

⁴¹⁸ Проф. др Живан Стојковић, Предговор, Човек велике имагинације, Лесковачки културни центар 2011, стр. 7-9.

Ствар постаје још интересантнија ако се зна да је проф. Радовановић почео релативно касно да објављује своја дела. Прва књига „*Стално су будни – зар нису чудни*“ појавила се 1987. године, у 39. години живота! Та књига афоризама, нема никакве сумње, обележиће његово даље усмерење, јер ће му – уз научни рад – писање афоризама бити део свакодневне збиље.

(...) Николај Тимченко, засигурно најпознатији лесковачки књижевни критичар, филозоф, новинар и лектор, који је готово цели радни век провео у Нашој речи, записао је далеке 1990. године: „Књига која је сада пред читаоцима је трећа књига афоризама и анегдота овог већ запаженог и, слободно се може рећи, афирмисаног писца. Он је 1987. године објавио своју прву збирку афоризама под насловом „*Стално су будни, зар нису чудни*“, а две године касније, 1989. и другу књигу, под насловом „*Успешни промашаји*“. Обе ове књиге нису прошле незапажено. О њима су писали књижевници Томислав Н. Цветковић и Радивоје Бојичић, а критика им је посветила дужну пажњу и високо их оценила (уп. Велимир Хубач, „Не само афоризми“, *Наша реч*, бр. 42, 27. октобар 1989).

О афоризмима проф. др Радовановића, чини се да је најбољу оцену изрекао пре готово две деценије проф. др Тихомир Петровић.

„Радовановићева поетика темељи се на рефлексiji, игри и хумору, на луцидности сразмерно високог дoмета; изненађењу, илузији и хумору хеленистичке провинцијенције. Мисао, игра и хумор чине конструктивне елементе његовог израза“.

Та оцена проф. Петровића могла би се без икакве ограде да изрекне и о најновијој књизи афоризама проф. Радовановића „*Васељена у атому*“ (Лесковачки културни центар, 2012). Ту заиста не бих ништа посебице додао, уз оцену, која је увек присутна када је афоризам предмет интересовања, да аутори никада, ма колико били добри, не досегну у сваком афоризму „смисленицу свога рада“, што би другим речима значило да има оних који су ту да једноставно попуне простор!

Избор, избор, и само избор, то је каткад мањкавост најновије књиге великог афористичара проф. Радовановића. Али, сви који пишу знају да је то велика бољка од које се побољева и долазе несни, јер се лако не може да прекорачи та умишњена границе између личне оцене свога дела и стварних вредности наших намера. Зато је прелазак на другу обалу реке, где нас чека оцена нашега дела, често тугаљив, тежак и каткад и незахвалан пут!

Тачне, промишљене, каткад духовитне оцене о Радовановићевом раду, понајвише о његовим афоризмима изрекла је и проф. др Јаворка Маринковић (Учитељски факултет Врање): „До сада је објавио 38 збирки афоризама... сврстан у неколико антологија и лексикона... Радовановић је савремени, аутентичан и својеврсни стваралац у области литературе на изразито дијалекатском подручју јужне Србије“.

Цитирајући оцену Јохана Фридриха Шилера („Човек слика себе својим делима“), проф. др Живан Стојковић луцидно примећује у Предговору књиге „Човек велике имагинације“: „Сваки његов (Радовановићев) афоризам је више од опомињујуће поруке, свака мисао је као убојита стрела која, међутим, има један циљ, да мења стварност.“

%

Када се (не)добронамерни критичар стваралаштва и живота проф. др Драгомира С. Радовановића макар и површно сусретне са овим „уметником речи“, не може а да се не упита како је све то могло да стане у један животни ход. Делимице шифру открива сам проф. Радовановић (рано устајање), али прави одговор је свакако негде другде. Није то ни само његов раскошни таленат да, како уочава проф. др Влада Вељковић (бивши декан Технолошког факултета у Лесковцу) „увек спреман да направи шалу на свој и туђ рачун, а без љутње када у шали других „страда“ он.“

За проф. др Борка Крстића (бивши декан Економског факултета у Нишу), „Драган Радовановић, професор и привредник, књижевник, сликар и бојем плете своју „мрежу“. Драган Радовановић је „постао Институција Лесковца и југа Србије“. Радовановићев научни и књижевни рад приказан је у књигама „Ко је ко у хумору и сатири Југославије“, „Лексикону писаца просветних радника Југославије и Републике Српске и књизи „Знаменити Пусторечани“. Добитник је многобројних признања од којих издвајамо Орден рада са златним венцем. Живи у Лесковцу.

%

Писао је и објављивао др Радовановић и песме (што је мање познато). Поменимо збирку „Са дна живота“, а заједно са професором Бором Здравковићем, лиричарем са Дучићеве стазе („Ако је Његош наша епска, онда је Дучић наша лирска парадигма“ – каже Рајко Перов Ного) објавио је књигу песама и афоризама „Она између мене и света“, која, нажалост, није ни приближно имала такав одјек као Здравковићева прва збирка песама „Тренуци лирике“.

(...) Списатељство др Радовановића – обимно и разноврсно – тражи осмишљеније проучавање стручњака различитог усмерења – од економиста, драматурга, до историчара књижевности. Неке књиге овог аутора, попут „Операције планирања“, „Анализа пословања предузећа“, „Основи трговинског менаџмента“, „Развој економских мисли“, или „Предузетништво“ I, и „Предузетништво II“ – да набројимо само можда понајбоља дела – по оценама економских експерата – велики су допринос овој науци и постају део незаобилазне литературе сваког студента економије.

(...) Вредност стваралаштва др Радовановића није толико у обимности (иако ни то не треба никада губити из вида) колико у разноврсности, а од овог неуморног списатеља, између осталог, и „смешне стране нашег

лика” – ускоро се може очекивати да се представи новим стваралачким дometима, што многи његови пријатељи са нестрпљењем очекују.⁴¹⁹

%

Професор Радовановић је знао на занимљив, њему својствен начин, са пријатељима да обележаве и годишњице својих успеха.⁴²⁰

%

О раду проф. Радовановића објављено је много текстова у најугледнијим новинама и часописима. У вељтону „Хумор лесковачког краја“, који је Политика објавила маја 1997. године, доста простора посвећено је управо проф. Радовановићу. Професор Радовановић је једном приликом, како је прибележио екномиста Чедомир Митић (Човек велике имагинације, стр. 85) рекао да је његов највећи успех што је још жив, што су му деца јако доба... што је у браку са женом пуне 42 године... и да по броју објављених књига и слика сада има – 115 година живота! И за сам крај, једна порука професора Драган Радовановића, коју је прибележио Чедомир Митић: „Ако ме неко пређе једном, он је будала, а ако ме пређе и други пут, онда сам ја будала.“

%

Књижевним радом почео је да се бави пишући афоризме. Прва књига његових афоризама изашла је из штампе 1987. године. Вредност Радовановићевог писања је у одважности да се без женирања проговори о жени и (њеној) љубави, на један духовит и естравагантан начин. Неоптерећен књижевном теоријом или естетиком (он је пример тезе да, којекуд завидне домете у одређеној дисциплини постижу људи који нису везани за конкретну струку, већ јој прилазе из пасиониране љубави, из забаве или доколице). Радивановић је подарио читалаштву занимљиву лектуру. Доктор по звању, стваралац инвенције маште, можемо речи, књижевник (предрадник, Радовановић Књигом о љубави броди у свет писане речи као у реку).⁴²¹

⁴¹⁹ Др Радовановић је представљен и у посебном одељку „Хумор лесковачког краја”. У Политици, у петнестак наставака, објављен је фељтом под истоветном назнаком. Из књиге „Још читам идите”, ево неколико афоризама: Идемо у смрт за бољи живот! Кад атеисти траже бога, нађу ђавола! Таман смо остали боси, а трње прекри снег! Врло су карактерни типови. Немају карактера! Ако немате шта рећи, имајте бар памети да ћутите! Што смо ближи рају, то смо ближи крају! Сви смо паметни, а мишљење јавности сматрамо мишљењем будале! За кога је све добро, не зна за добро! Не тражите памет у лудој глави! Лако је волети више, а тешко – само једну жену! Да би престало убијање, неке би требало убити! Има неограничених могућности да се ограничи моћ ограничених! Паметан искористи и непријатеља, а будала ни пријатеља! Кад би батине доносиле памет, магарци би били најпаметнији! У једној ствари смо истомишљеници. Али нико не сме то да каже! Сваком магарцу је сан да постане коњ!

⁴²⁰ Крајем марта 2007. године, др Драгомир Радовановић је обележио две деценије књижевног рада. Уручена му је чланска карта Удружења књижевника Србије. Извештавајући са тог скупа, С. Миљковић пише у Нашој речи (30. март 2007, стр. 10) да је Радовановић „као доктор економских наука написао 12 стручних књига и још 46 из области књижевности.” О др Радовановићу посебно је говорио Саша Хаџи Танчић, који је подсетио да је Радовановићево стваралаштво врло разуђено, да је познат као сакупљач и издавач великих збирки вицева, значајан афористичар, писац драма, збирки прича, аутор неколико романа и песничких збирки. Иако се ради о огромном квантитету, није занемарен ни квалитет – истакао је Хаџи Танчић.

⁴²¹ Проф. др Тихомир Петровић, Књижевни рад Д. Радовановиће, Човек велике имагинације, стр. 63.

%

У причама, цртицама, драмским текстовима отворено и широко говори о истинитим догађајима на начин потпуно нов и због тога заслужује пуну пажњу. Једним својим литерарним радом читаоцу нуди два-три решења на крају приче. Оригинално и читљиво. То је човек са хиљаду решења за сваки проблем. Међутим, много пута усамљен, несхваћен. Иде испред времена. Човек ренесансе. Зато је др Драган Радовановић и велики оптимиста. Долази, каже, његово време. Будимо стрпљиви, сачекајмо тај дан.⁴²²

%

Рођењем и животом навикао је од малих ногу на мукотрпни рад и борбу за опстанак. У сплету животне борбе, наде муке и патње, наде, муке и патње – он је победник. Живот га није уљуљкивао, ни миловао, али и носи неки усуд, као племенит човек, добричина и хуман, спреман да помогне. За пријатеље увек има времена за чашицу разговора, зрачи добротом и вером у људе. Драгомир Радовановић је човек изузетне мудрости и емотивности, разборитости и образовања. И зато није чудо што је један од најугледнијих људи Пусте Реке и Лесковца.⁴²³

%

Префињен смисао да речима да нова значења у контексту посебан је дар аутора. Оно што је најкарактеристичније за ове афоризме јесте њихова прејака сажетост која иде до перфекције. Језгровитост је основна особина афоризма, а постићи њу хиљаду пута у једној књизи заиста је уметнички артизам. У томе се и највише види ауторово сазревање у веома плодној продукцији.⁴²⁴

Радовановић је био оснивач и одговорни уредник Лесковачке мућкалице, српског часописа за хумор и сатиру.

(...) Његови афоризми, анегдоте, вицеви и друго углавном сликају тренутак у коме су створени и на један посебан начин говоре о приликама и животу људи у тешким условима.

(...) И најзад, ми бисмо се сложили са једним делом изреченим у Белешци о актеру у књизи Легенда у анегдотама, коју је приредио за штампу проф. др Живан Стојковић, а она гласи: „Обдарен невиђеном енергијом, бави се научним радом, пише афоризме, сакупља умотворине,

⁴²² Ненад Кражић, исто, стр. 69

⁴²³ Добросав Туровић, исто, стр. 76. *Напомена:* Имао сам час и задовољство што преко четири деценије другујем са Драгомиром Радовановићем. Наша дружења су најчешће у лесковачким механамама „Сајам“, „Бела лаја“, „Колиба“ и другим познаим угоститељским објектима. Драгомир је поред партизанских певао и четничке песме, што је у оно време било кажњиво. Зато су се у Државној безбедности о њему распитивали. Једном приликом, у „Сајам“ уђе један инспектор Државне безбедности, а Драгомир запева „Иде Тито преко Романије“, па скрену на песму „Спрем те се, спремте, четници“. Инспектор није Драгана познавао, позва ме у страну да ме нешто пита: „Туровићу, ко је овај што уједно пева и о Титу и Дражи?“ Ја му одговорих: „Друже инспекторе, Драган се овако шали, он је из партизанске Пусте Реке.“ Инспектор се насмеја и напусти кафану, а ми продужисмо да се дружимо.

⁴²⁴ Борислав Здравковић, исто, стр. 81.

дарује романе и збирке песама, слика и, наравно, постаје запашени књижевник. Без њега, култура Лесковца била би знатно осиромашена.⁴²⁵

Ако ћемо 1971. памтити, а памтићемо је, по књизи *ЛССС...* (карикатуре без речи) Миодрага Стојановића, Лесковчанина, а карикатуристе светског гласа, ако ћемо 1981. памтити, а памтићемо је, по првој (и јединој у Лесковцу) изложби карикатура Миодрага Стојановића (негдашњег) и Миодрага Величковића (садашњег) новинара Наше речи у оквиру незаборавне (и никад више обновљене) манифестације Конфинови дани хумора, онда 1987. уписујемо у календар духовних догодовштина (пониклих и прониклих) у Лесковцу по првој објављеној књизи афоризама (уопште) Драгомира Радовановића.⁴²⁶

V

ТУЛЧА И БУЛЧА – Књига „Тулча и Булча“ има само педесет и девет страница, седамнаест поглавља, односно седамнаест делова, подналова или седамнаест врло значајних друштвено-економских државних и међународних актуелних тема. Свака за себе од ових тема представља бисер, есенцију, срж за разумевање не само волова Тулче и Булче, него и нас људи, под условима да нисмо Тулче и Булче.⁴²⁷

(...) Главне личности у овој књизи су два вола:

Тулча и Булча и, нормално, аутор, али не као личност, него само као наратор... Сам аутор каже, а вама саветујем да му верујете, да је на идеју да напише ово дело дошао читајући књигу „Размишљање једног обичног српског вола“ од Радоја Домановића. Аутор даље портретише две личности овог дела, Тулчу и Булчу, који су, како он каже, два бикчића браон боје, од оца сименталца, увезеног у Србију, и мајке, наше обичне српске краве. Ја бих лично волео да је аутор направио другачију комбинацију: да је отац наш, обичан српски во, а мајка сименталка, увезена из Европе „чија мајка црну вуну преде“.

(...) У портретисању главних личности, мислим да аутор није био конзистентан, доследан, тако да ни литерарни ликови, Тулча и Булча, нису адекватно приказани. Њихове ликове аутор даје тако, како каже: „Тулча је био дебљи и лепши и није много размишљао, али Булча запажа ствари, размишља, иако за то није био задужен и често пута своја размишљања преносио Тулчи. По аутору, Тулча је више личио на наше српске, а Булча на проевропске волове. Заитригиран оваквим приказом ликова Тулче и Булче, консултовао сам речник српскохрватскога књижевног језика из

⁴²⁵ Хранислав Ракић, исто, стр.83-85.

⁴²⁶ Томислав Н. Цветковић, исто, стр. 79.

⁴²⁷ Мирослав Здравковић, уводна реч, промоција књиге проф. др Драгомира Радовановића „Тулча и Булча“, 13. мај 2013. године.

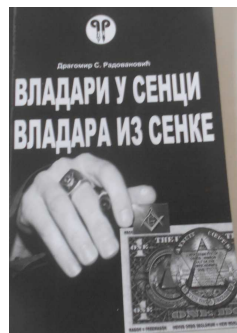
1960. године. У том речнику постоји реч „булка“ (цвет у пшеници) и „булче“ (деминутив од булке). Из тога се јасно може извести закључак да је во Булча добио име по томе што је на челу имао белу боју длаке у виду цвета булке, што се из слике волова на насловној страници књиге, односно на корицама јасно види. Дакле, Булча добија име по урођеним, спољашним особинама. Зато и мислим да је Булча требало да буде више наш, више српски во. Шта је онда са именом Тулча! У поменутом речнику нема тог термина. Користећи знање из историје језика, дошао сам до закључка да је реч Тулча настала од глагола „тулити“. У речнику нема ни тог глагола, јер то није књижевни израз, већ провинцијализам, као карактеристичан за наше језичко подручје. Пошто није у питању књижевни израз, не постоји ни званично, мериторно тумачење тог израза „тулча“. Они који мање познају природу језика под изразом „тулча“ најчешће подразумевају човека будалу, глупака, неспретњаковића, шепртљу. Ја не мислим тако. Тулча је, у ствари, човек кога животна искуство, животне ситуације науче да се лако, некад и бескрупулозно прилагођава новонасталим ситуацијама и да се прави невешт, луд, да купус гледа, а месо вади и једе. Кад све то ради из егоистичких интереса, користољубља, властољубља и ниских страсти, онда је он потпуно негативна личност. Тулче су они, како и аутор ове књиге каже, који су демократију у Србији увели директно са улице, а ја бих додао и уснут, признавали „Милосрдног анђела“ да нас бомбардује, а они палили парламентарна здања – куће, симболе институционалне, народне демократије. Зато је за мене, по свим ових дефинисаним особинама, Тулча проевропски, несрпски лик.

(...) Остало је да се каже да када је у питању литерарно стваралаштво, где се говори о животињама и где се животињама приписују особине људи, онда се таква врста литерарног стваралаштва најчешће сврстава у басне. Међутим, у нашој белетристици има доста примера да се управо најоштрија критика друштвених појава носилаца власти и негативних кретања у држави истиче у сатирама какав случај су дела Радоја Домановића „Размишљање једног обичног српског вола“ и Петра Кочића и његов „Јазавац пред судом“ и ево код Драгомира Радовановића у делу „Тулча и Булча“. Далеко сам од тога да мислим да је дело „Тулча и Булча“ сатира истог ранга, нивоа или квалитета као што су поменуте сатире Радоја Домановића и Петра Кочића, али се усуђујем да кажем да по смелости и храбрости аутора „Тулче и Булче“, по отвореној, оштрој, бескомпромисној мисији и снажној критици актуелних негативних појава и њихових носилаца у нашој држави Србији и по имену, презимену и функцији, ово дело надмашује обе поменуте сатире.

(...) Основна поруке ове књиге је да Тулча и Булча знају шта не знају, а људи не знају шта знају! То је, у ствари, оно што је велики песник Његош истицао: „Народ чини оно што зна, али не зна што чини.“

VI

ВЛАДАРИ У СЕНЦИ, ВЛАДАРИ ИЗ СЕНКЕ – Књига „Владари у сенци, владари из сенке“ по својој тематици и садржини, представља изузетно актуелно дело у области стваралаштва и даје значајан допринос покушају да се одговори на бројне изазове актуелног политичког тренутка у свету.⁴²⁸

(...) Аутор посебно наглашава да данас живимо у време у којем се не поштује и не примењују економске законитости и да светом управљају банкарски магнати, мултинационалне компаније, берзе и њихове агенције, а не националне владе.

Ове наднационалне институције изазивају финансијске, економске, социјалне и политичке кризе у земљама чији им се режими не свиђају и под видом заштите људских права и развијања демократије доводе на власт оне кадрове који ће радити по њиховом диктату.

Аутор заслужује све похвале што се јасно одређује према свим кретањима сматрајући их за највеће зло и отворено тражи супродстављање том злу поруком „не одупрети се злу, још веће је зло.“ После ове кратке, али врло садржајне уводне речи, аутор даљу садржину ове књиге даје у виду пет животних прича и дешавања у САД.

(...) Оно што је посебно интересантно за нас је дугачак списак личности на одговорним дужностима у државама и међународним организацијама које су учествовале у разбијању Југославије. У делу књиге под насловом „Циљеви тајних друштава“, аутор истиче да је историја човечанства углавном заснована на бројним покушајима насилног успостављања глобалне доминације почев од периода Александра Македонског, Наполеона и Хитлера, до данашњих дана.

(...) На крају књиге, аутор пише о потреби утврђивања националне стратегије за борбу против светског поретка.

%

Професор др Драгомир Радовановић и Саша Хаџи Танчић покренули су средином 2002. године часопис „Лесковачка мућкалица“, „српски лист за духовитост и сатиру“. Иако је уредништво најавило да ће се годишње појављивати четири објављено је само неколико бројева. У првом броју „Лесковачке мућкалице“ (јун 2002. године), даје се објашњење назива часописа. У „Лесковачкој мућкалици“ (број 2, септембар 2002), Саша Хаџи Танчић на духовит начин представио је и самог уредника Драгомира С. Радовановића.

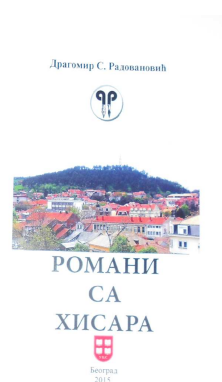
⁴²⁸ Мирослав Здравковић, уводно излагање, промоција књиге проф. др Драгомира Радовановића Владари у сенци, владари из сенке, 5. октобар 2012. године.

VII

ХИСАР КАО ИНСПИРАЦИЈА – Драгомир С. Радовановић објавио је 2015. године неколико дела у чијем је средишту – Хисар. Ево њиховим називима: „Драме са Хисара“, „Песме са Хисара“, „Афоризми са Хисара“, књига прва и књига друга, „Приче са Хисара“, „Сатиричне приче са Хисара“ и „Романи са Хисара“.

Овога пута Радовановић је, на пример, у „Романи под Хисара“ објавио на једном месту сва три раније већ штампана романа: „Деда Тошино пиле“, „Како (од)живети живот, „Моје време“.

У рецензији дела „Романи са Хисара“ под називом „Драгомир С Радовановић – великан наше књижевности“ Мирослав Димитријевић истиче да „после ишчитавања, односно увида у целокупно књижевно стваралаштво Драгомира С Радовановића можемо рећи да овај лесковачки писац припада самом врху српске књижевне пирамиде.⁴²⁹ а

VII

ПРИЧЕ СА ХИСАРА - Збирку која је пред нама чине 42 кратке приче, повезане општом насловном синтагмом – *Приче са Хисара*. Изузев ове просторне одреднице, у причама није одређен хронотоп, ни место, ни време дешавања. Ипак, наслућујемо неколико временских равни. Овим причама успоставља се вертикална оса времена која повезује давно прошла времена са савременим светом и животом. Тематски, ови прозни записи распоређени су у три циклуса. Прва два имају семантичке наслове који наговештавају идејну окосницу – *Одговори живота* и *Индекс црвен од стида*. Последњи циклус носи назив који сугерише намеру да се окупе различите цртице из живота – *Приче свакојак*. Све приче из збирке постижу сагласност у домену поруке, истичући општу моралну хипокризију и позивајући на повратак основним моралним начелима, алтруизму, пожртвовању и саосећању, захваљујући којима је човечанство и опстало.⁴³⁰ а

⁴²⁹ Мирослав Димитријевић, „Драгомир С. Радовановић – великан наше књижевности“, рецензија, „Романи са Хисара“, Књижевна заједница Удружења књижевника Србије, Поморавски округ, Јагодина – Београд 2015. стр. 234.

⁴³⁰ Излагање мр Биљане Мичић на промоцији књиге проф. др Драгомира Радовановића *Приче са Хисара* у издању КК Глубочица, Лесковац 2014.

Приче из првог циклуса израстају из наталоженог искуства наше народне предаје. Оне одражавају морални кодекс заједнице, народна веровања, обичајне норме и табуе. Ове су приче израз колективне свести да се основе традиционално-моралног кодекса морају поштовати. Људске особине препознају се у ситуацијама које намећу искушење. Представљене ситуације нису свакодневне, оне су судбинске. Приче груписане око централне теме првог циклуса (зло у свету и зло у човеку) имају дводелну композицију: представљен је најпре грех, а потом казна. Традиционално-моралне норме не познају праштање за прекршиоца правде или забране. У неким причама се разрађује веровање у табуе, што је део колективне свести нашег народа. Забране се морају поштовати. Као део традиционалне културе јавиће се и клетва – посредно или непосредно изречена, која потврђује народно веровање у магијску моћ речи. Ове слике и представе упућују на књижевност насталу у народу, а насловом збирке успоставиће се веза између прича првог циклуса и наше завичајне збирке народног стваралаштва коју нам је прота Драгутин Ђорђевић оставио. Супротстављањем богатства и сиромаштва у спрези са моралом и неморалом, кршење забрана, непоштовање светиња, огрешење о племенитост и чистоту одражавају нашу патријархалну културу, а став заједнице потенциран је безличним глаголским формама – *прича се, говори се* и сл. Тај морал традиционалне културе и традиционалних веровања препознајемо у наслову чувене народне баладе: *Бог ником дужан не остаје*. Десиће се у овим причама и сусрет са оностраним, више у домену народне фантастике, мање као психолошка пројекција због гриже савести услед начињеног греха. Заумно је ту да грешника казни, а заједницу опомене. Део ових прича има тематику из рата. Не знамо о ком се рату конкретно говори, али на основу лексике можемо претпоставити да су то ратови који нам временски нису далеко. Убиства, отимања, разарања и уништавања указују (уз експликацију уводне максиме из прича *Телевизор* и *Гелер – Ко се лати мача, од мача ће страдати*, и *Што је отето, то је проклето*) и на дехуманизацију човека и деструкцију свих људских вредности у рату.

Други циклус укључује социјалне мотиве и временски нам је близак, препознатљив. Ове приче доводе у питање интелектуално поштење, професионалну етику, представљајући, крајње веристички, инцидентне ситуације из високог, академског света. Истина о свету никада није само једна, али овде су укрштене две перспективе – оних који узимају, али и оних који дају. У овим причама правда није увек задовољена.

(...) Приче из трећег круга су разнолике. Неке садржински кореспондирају са претходним причама, у неким, међутим, изостаје казна за почињене грехове, за разлику од оних из првог циклуса, где казна доследно стигне грешника. Неке од њих (о брачној превари, о судбини и грешкама младости) настају из проширене анегдоте. Из иницијалног мотива развија се кратак сиже са обртом и поентом на крају. Односи у

породици, брачно неверство, похлепа, сиромаштво, несрећа, правда (људска и она судска) смењују се у последњем кругу прича попут исечака из наших живота. Неке слике из живота својом суровошћу делују готово надреално и сугеришу не само слику света, у којем зло одвајкада обитава у разним појавним формама, већ и трагичну слику друштва које не мари за егзистенцију обичног, малог човека. Мрачна визија друштвене стварности биће и домановићевски заоденута у форму сна у причи иронијски названој *Срећа*, а сам сан сажета је, упечатљива слика наше Страдије. И алегоријска, шаливо-иронијска слика о разговору Булче и Тулче успоставља везу са чувеним *Размишљањем једног обичног српског вола*. Збирку одликује традиционална форма приповедања. Мотивација је доследно спроведена. Нема задирања у психолошку димензију личности – ликови су супротстављени по доминантној црти карактера. У свакој од прича представљен је по један догађај и приче су упечатљиве управо по специфичној радњи. Нема развијених описа и рефлексија, али се често јави сажет коментар на крају. Успоставиће се и дијалог са читаоцем, чиме се ствара илузија усменог приповедања. У *Причама са Хисара* нема новина у формалном, жанровском и мотивском смислу, већ у смислу јединствених, јасно, транспарентно исказаних порука – својеврсних савета за живот – и позива на повратак ризници искуства наших старих, коју смо давно почели да напуштамо, несвесни да напуштајући њу, напуштамо сами себе.

VIII

МРЕЖЕ ПАУКОВА – „*Лове, а уловљени*“ (стих М. Настасијевића) на најлапидарнији начин изражава суштину романа „Мреже паукова“ аутора Драгомира С. Радовановића, једног од највреднијих и најистакнутијих српских књижевника данашњице, који у свом најновијем делу на сликовит и пластичан начин приказује истинито стање на једној вишој научној установи, у којој је руководство или „*мозак школе*“, са својим „*сателитима*“, плете мреже сплеткарења, појединачке и заједничке, за невине жртве из професорског и студентског сталежа. Ови „*људи-пауци*“ као у научно-фантастичним хорор филмовима, исисавају новац и корист из жртава, али истовремено убијају и њену жељу и вољу да им се супротстави, уништавају најважнији осећај за опстанак човека – људску храброст. Изигравајући све просветне законе и школске прописе, ти руководећи „*људи-пауци*“, ловећи друге, не схватају да су истовремено и сами себе већ давно уловили, постали само своје жртве. Само је питање времена и

политичке воље када ће и они бити стављени под лупу правде и правосуђа.⁴³¹

Драгомир С. Радовановић, частан и храбар интелектуалац, врстан писац и доктор наука, написао је веома озбиљан роман о ужасном стању у српској просвети и школском систему, у којем се за новац може купити свако академско звање – али не и знање. Систему коме свака диплома има своју (у)цену, али не и стварну вредност, која подразумева стечено и научно знање током школовања. Нажалост, данас овако купљене дипломе имају своју „примену“ у друштву и доносе корист сваком имаоцу.

Познати књижевник из најужег круга српске књижевне пирамиде Драгомир С. Радовановић, истовремено и врло угледан професор, а преко свог „*alter ega*“ Драгорода, јединог позитивног лика у поменутом роману, не пристаје да буде жртва „(не)људи наукова“, иначе, завидљивих, сујетних, љубоморних професора, сумњивог знања и интелектуалне ширине, и зато Драгорад, алијас професор Радовановић, постаје главна мета њихове зловоље и пакости.

Мало је оваквих писаца у савременој српској књижевности који мајсторском књижевном и психолошком вивисекцијом разоткривају унутрашње стање духа и међуљудских односа такозване универзалне етике, као што је Драгомир С. Радовановић, познати писац, сликар и интелектуалац, који сведочи болну истину из личног искуства.

Задивљује интелектуална и људска храброст књижевника и професора Драгомира С. Радовановића, илити Драгорода у роману „Мреже паукова“, који успева да се супротстави – сам против свих – и у тој неравноправној борби Давија и Голијата за право и законитост успева да годинама одолева руководству школе, односно „људима науковима“ и њиховим замкама, а притом на сваком кораку ометан, спутан, мобингован, малтретиран, терорисан на свакојаче начине од стране управе те више академске установе.

Зато је роман „Мреже паукова“ јединствено књижевно сведочанство о данашњем срозавању, боље рећи уништавању просвете и науке у Србији и постаће парадигма интелектуалне и књижевне храбрости, јер др Радовановић зна да су интелектуалци пре свих дужни да говоре истину свом народу, ма каква она била и ма колико се не допадала носиоцима власти на свим нивоима, јер то је истовремено и посебан задатак књижевника и уметника, као најпробуђенијег дела нације и културе.

Роман „Мреже паукова“ Драгомира С. Радовановића има мало другачији стваралачки поступак у односу на његове претходне романе. Овога пута фабула се остварује преко портретисања главног носиоца радње, па се по њима зову и поглавља романа: Жилијен, Ивичњак, Мирјам, Драгорад, али

⁴³¹ Мирослав Димитријевић, Роман о „људима-пауцима“, рецензија, Драгомир Радовановић „Мреже паукова“, Књижевна заједница Удружења књижевника Србије за Поморавски округ –Јагодина – Београд 2016, стр. 62 – 65. Напомена: Пренсимо комплетну рецензију овога романа који има 66 страна

и понајважнијим догађајима: Писмо, Тужба, Пауци, Напад, Одузимање часова...

Врстан књижевник, али одличан сликар реалиста и симболиста, аутор Драгомир С. Радовановић врло вешто портретише главне „јунaкe“ свога романа и то кроз њихове поступке и (не)чињење и тако их препушта да сами себе компромитују, стално доказујући своју наопаку ћуд, похлепност, неморалност... Незаконитим, често и криминалним радњама и нехуманим поступцима и потезима управо они постају и остају највећи кривци за катастрофално стање на тој вишој научно-образовној установи, али су они истовремено и део целокупног оболелог, канцерогеног ткива српске просвете и науке, која разара и угрожава интелектуалну будућност ове земље и народа, а предводи је „професорска елита“, која је трговином дипломама и другим изнудама довела просвету и образовни систем у Србији до бесмисла.

Роман „Мреже паукова“ нема класичан заплет, већ читав низ заплета сваке личности коју Радовановић описује као једног од носиоца радње романа, тако да овим поступком Радовановић дочарава двоструки „ефекат наукове мреже“: први – у мрежу се заплићу постављачи мреже и њихове жртве и други ефекат – где се и сам читалац радознало „заплиће“ из поглавља у поглавље, упадајући у приповедачеву мрежу, иначе врло лепог, јасног и занимљивог причања. На овај начин читалац још боље разуме муке Драгорода, алијас Драгомира Радовановића, над којим управо школа спроводи својеврсну тортуру и малтретирање.

Драгомир Радовановић је мајстор дијалога. То је доказао у свом целокупном књижевном опусу, али пре свега у драмама, причама и романима. Ту му заиста нема премца. И у овом роману Радовановић показује свој свеукупни раскошни књижевни таленат, где су дијалози примерени интелектуалној елити, како и доликује професору универзитета.

Народна изрека вели: „Да није ветра, пауци би небо премрежили“. Нажалост, код нас је обрнут случај. Дувају разни природни и политички ветрови, смењују се „руже ветрова“, а са њима и „политичке цвећке“, али су „људи наукови“, ипак, својим мрежама већ одавно премрежили Србију, уплели је, заплели је, поробили... Чини се као да јој нема спаса, јер нема храбрих и одважних, нема законске оштрице која ће да санкционише мито и корупцију, криминал и незаконитост, нема младих људи и интелектуалаца који ће да донесу истинске промене, зато што су отишли из Србије, побегли од „људи наукова“. И као што рече афористичар „Србија се коначно дозвала памети: памет је одлазак у Европу, Америку, Енглеску...“ Нажалост, стање је алармантно, црнохуморно и да није жалосно, било би смешно о томе и говорити. Последњи је час да се нешто делотворно предузме. То би била, у коначној исходичној тачки највиша порука романа „Мреже паукова“ Драгомира С. Радовановића, који је први у текућој српској књижевности отворио заиста озбиљан проблем стања

науке и просвете. Проблем који се „гура под тепих“ или се само „шминка“ у зависности од дневно-политичких предизборних потреба и обећања.

Међутим, људи паукови „мреже не растурају, оне су ту, исплетене и чекају нове жртве. Докле?“ – пита се аутор Драгомир С. Радовановић у епилогу свог романа.

И народ се пита.

ДРАГОМИР С. РАДОВАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СЕТА

Кратко потраја моја бајна срећа
од силног пламена догоре ко свећа,
а могла је, сигуран сам, бити још и већа
онаква какве се човек целог века сећа.

Јавља се сада тежак осећај боли,
јер човек губи оно што воли,
распршта се љубав као грумен соли,
јер од сутра она другог ће да воли.

Да ли је баш све овако морало бити?
Да ли је требало нешто од мене крити?
Зар морам због утехе рујно вино пити,
Јер међусобне љубави још нисмо сити.

Такав је живот, непрестана борба
глава на рамену а уз њу торба
некоме је сметала наша не борба
па нам је, ето, запржена чорба.

Нек се у мом болу слади, нек се сити,
преболети је нећу, то нећу ни крити
ја ћу живети ал то ја нећу бити,
и када будем са другом на њу ћу мислити.

ЗЕМЉА

Некада се је земља добијала ратом
или наслеђивањем од предака
или куповином од власника
или поклоном од дародавца
али само данас и само код нас
и куповином владара.

УЛОГА

Свако од нас има
Своју улогу
На позорници живота.

Како да будем успешан
Када не знам
Када се улога завршава?

КОСОВСКА ИСТИНА

Ти тврдиш да није истина
оно што ја знам
и ако, ти знаш
да то истина јесте

Можда ћеш својим тврдњама
убедити неке да ти верују
иако и ја и ти знамо
да их ти обмањујеш.

Ако и успеш у томе
и ти и ја знамо
да Бог је изнад нас
и да ће на крају бити по његовом.

И ти и ја знамо да ће они
које си ти слагао
испаштати грехе кад сазнају
оно што, и ја, и ти знамо.

Тада ће напустити оно
у шта их ти убуђујеш
и добровољно ће се вратити истини
коју и ја и ти знамо.
Зато, ако им то не желиш
реци им истину
говори им оно
што и ја и ти знамо
јер, свима ће бити боље
кад и они (са) знају
оно што ја и ти
одавно знамо.

ЧУДО

Да којим чудом могу да учиним неко чудо
чудом би сте се чудили, шта је у томе чудно.

Не бих дирао народе који су нас бомбардовали
јер ма колико је чудно, они то нису ни знали
не бих ништа лоше учинио тим чудацама
који су то чудо учинили и којима су се сви чудили.

Поставио бих их на неки трг где народ пролази
да се чудом чуди кад угледа те чудне чудаке
чудо од нељуди, чудо од аморалности
чудо од беде, чудо од страха, чудо од људских ништавила.

Ставио бих испред њих нешто попут видео бима
и стално им пуштао снимке онога што су урадили.

Нека се чуде своје чуду
нека се народ чуди чудацама
нека се народ чуди што је дозволио тим чудацама
да се чудећи чуде своје чуду.

Чудно или не – ја верујем у чуда
Чудно или не – чуда ће се тек дешавати.

(НЕ)СРЕЋА

Устаде месар, нахрани децу
И срећан оде на рад.
Отвори кључем месару своју
А унутра неописив склад.

Месара беше пуна к'о око
А све то пара вреди,
Рачуна који ће промет бити
И кога ће како да среди.

Заврши дан, промет к'о никад,
Фиока пуна пара,
Изброји их брзо, стави у ташну,
Ваљда ће бити задовољна стара.

Таман он пође, наиђе жена
Избледела, тужна и јеца:
„Дајте ми меса, сто грама само
Код куће ме чакају гладна деца.”

Погледа је месар дебео к'о вепар,
(па жена је ова лепа,
имам среће овога дана)
И реши жену да шчепа.

Уведе је у магацин, ту поред радње
И обави наум свој,
Даде јој тражених сто грама мяса
И маљавом руком обриса зној.

Закључа врата и пође кући.
„Зар нисам срећан човек ја?
Ташна ми данас пуна пара
А паде и она лепотица.”

Пред њим иде женица скрхана болом
Једва пушта корак свој,
Гледа у асфалт, не диже главу.
„Такав је, ето, живот мој.”

Изгубих, ево, поштовање,
Ал' деца ће ми бити сита,
Она мора ово да преживе,
А како, нико то не пита.

Месар жени предаје паре,
И седе за столац пун,
Тамани јело, уз грохот се смеје
Јер му је живот пун, и препун.

Женица скува чорбицу неку,
Сузе јој лице квасе,
Деца весело скачу око шпорета
И што мама плаче, питају се.

Не знају деца да живот је борба,
Другачији би био њихов пут
Да им отац не паде у борби
А месар одложи вежбу по ко зна који пут.

ЉУБАВ МОЈА

Лепота је – чути твој глас
Задовољство је – гледати твој стас
Срећа је – осетити додир твој
Милина је – нежан пољубац твој
Блаженство је – несебична љубав твоја
Зато љубав моја си ти – само ти

РОДИТЕЉИ

Школе сам учио многе,
стицао многа знања,
а тога не би било
без родитељског васпитања.

Отац ме је научио
како се све постиже радом
да је поштење најпрече
и да нема другарства крадом.

Мајка ме је научила
како се кућа кући
како се штедњом тече
и све паметне ствари које народ рече.

НЕМАМ РЕЧИ

Мало је рећи волим те,
мало је рећи желим те,
зато ништа не треба рећи
но с тобом лећи,
а тело ће ти само рећи све
и колико те волим
и да не могу без тебе.

УЗДАХ

Мислио самм одахнућу,
кад је једном имам.

Нисам знао да ћу
још више уздисати
што је више немам.

НИКАДА

Ја можда јесам твој исток,
сигурно, твој сан и твој дан,
такође за твој одбегли камечић
топао длан.

Ја можда јесам твој творац
сигурно твој саветник и ослонац,
такође твој друг на друму,
али никад рушилац.

ДЕЈАН РИСТИЋ

I

Дејан Д. Ристић, рођен 4. јула 1978. године у Лесковцу. Дипломирао је на Машинском факултету у Нишу. Поезију пише још из студентских дана, а ово је његова прва збирка. Живи у Великом Војловцу (општина Лебане). Ради као професор у школи.

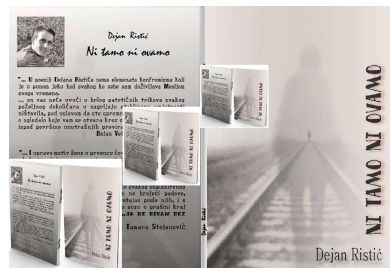

На песничкој манифестацији “У срцу Југа” у Лесковцу 2014. године, освојио је трећу награду. Награду „Најбоља лира” на песничким сусретима у Алексинцу 2015. год., за песму „Лагали су те, мајко.” Награду публике на песничким сусретима у Нишу 2014. године, за песму „На месту на којем сам рођен”. Освајао је посебних признања на разним књижевним конкурсима. Песме су му објављиване у зборницима: - Зборник поезије и прозе „Желим да ти кажем”, СВЕН, Ниш, 2015. године - Зборник одабраних радова, књижевног конкурса на тему „Мајка”, Друштво српско – руског пријатељства „Православље“, Крушевац и Књижевни клуб „Богољуб“, при Црквеној општини Јасика, 2015. године. Часопис за поезију, удружења песника Србије „Поезија СРБ”, Крушевац, 2015. године - Зборник прозе „Причај ми родни крају”, СВЕН, Ниш, 2015. године - Електронски часопис за поезију „Суштина поетике.” Заступљен је у збирци Данила Коцића „Лесковачки песници - трагови и трагања (1944–2014)”, Лесковац, 2015. године.

Године 2015. у издању нишке Издавачке куће „Свен“ Ристић је објавио лтерарни првенац, збирку „Ни тамо ни овамо“.

II

НИ ТАМО НИ ОВАМО – Одзвања у достојанственом крику човека геометријске линије, ругајући се незлонамерно, већ чини се као какав римски диктатор, питајући се: Ко сам ја овде?!? Предочавајући процес мењања сопственог идентитета, језички сконцентрисан, читалац би могао стећи утисак радикалног Ја у култури поимања бића у свету „сијасет модерних и кратких речи”, мултиперспективних странпутица, са којима ће се Дејан Ристић, умивен прашином већ толико пута пређених истих путева, ухватити у коштац бранећи постојање у сопственом рукопису, улажући додатни напор, не би

ли нашао своје Јеванђеље. Отуд у поезији, наизглед у трагању за непознатим, Дејан Ристић свесно, често наменски ће рећи да зна за чим трага, парафразирајући постојање његове друге половине. Жене. „Тако глувој и смешно поносној, тако жедној ничега”, „песма у тишини, ОНА што ножем чежњу комада”, та иста ЖЕНА само је потреба трагача скривене еротике и страсти за портретом оне једине, исконски чисте („У косу којом шибаш ветар, удени багремов цвет и склизни низ улицу победника”). И управо мотив жене у првенцу човека који професионално влада терминима „с оне стране тачности” („координатни систем времена, пиксел, бинарни производ, ресетовање...”), јесте тајни код који ће бити златна нит у изатканом ћилиму песниковог хоризонта. А његови хоризонти досежу и оно што нам је рођењем дато, допиру до оног обриса детињства („Ја још увек корачам по твојој јесењој раскаљаности”), („за ново сутра, са згаришта од јуче”), враћајући се ЗАВИЧАЈУ с вечитим питањем: „ ДА ЛИ ЈЕ ТВОЈЕ СИВИЛО ВРЕДНИЈЕ ОД ДРУГИХ?” Болеће га завичај, ал певаће о њему! Прогласиће га у песми чији назив носи овај првенац (НИ ТАМО НИ ОВАМО) најгорим местом за живот, проклеће га, ал напуниће кофере успоменама). Јер, успомене су човеку неминовне, оне ће проговорити о НЕСУЂЕНОЈ ДАТОСТИ, ОСПОРЕНОЈ ТИШИНИ, ДОДИРУ ЗА ГУБИЛИШТЕ, али и о ВЕРИ У СВАКО НОВО ПРОЛЕЋЕ, иако зна да је „Пролеће ионако само због пролећа. "А колико ли је само пролећа потребно да човек у човеку процвета? Кадрирањем стварности одгонетаће сваког уплахиреног трена свога бића, дефинисаће себе не бројећи падове, већ анализирајући начине како је устајао после њих, и с осмехом на лицу, искапивши последњу сузу у прашини крај пута, ни тамо, ни овамо, рећи ће: „ЈА НЕ БИВАМ БЕЗ ХИЉАДУ ЈА. "И тако... „корак по корак у непознато и забрањено” магијом осећаја кротиће своје одлуке, али не и ону најпотребнију, одлуку да настави трагање за смислом без бесмисла, бесмисла за смислом, креативним нередом, понекад хаосом, бојећи речи одслушаним јецајима, премеравајући значај опомињућег звона универзума („У ноћи космос трепери.") У томе и јесте лепота безграничног! Поентираће Дејан Ристић, аутор збирке НИ ТАМО НИ ОВАМО, остављајући центлменски читаоцима могућност стварања сопственог поимања лепе писане речи, певушећи у властитом котлу „Be your self no matter what they say!”⁴³²

⁴³² *Напомена:* О поезији Дејана Ристића „Чудесна је симбиоза минулог и будућег.”- рецензија Тамаре Стојановић, професорице. *Напомена:* Збирка представљена децембра 2015. године. У књижари Стошић 24. децембра представљена је збирка „Ни тамо ни овамо“ аутора Дејана Ристића, члана групе Поезија016. О књизи, у издању Издавачке куће „Свен“ из Ниша, говорила је Тамара Стојановић, професорица књижевности. Ово је збирка савремене социјалне и љубавне поезије.

ДЕЈАН РИСТИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЛАГАЛИ СУ ТЕ, МАЈКО

Даривали су те гори планинској,
пријатељ зверима да будеш.
Пустој тмини да царујеш.
Да ти се дан у бездан рађа
а ноћ, у нитима на разбоју, свије.
Лепоту си под мараму сакривала.
Зору са класјем дочекивала.
Подне, са рукама које моле.
Лагали су те мајко
А ја,
сад лажем тебе.

Из старог обора још врискове чујем,
од самоће при рађању детета.
На том месту нико не залази,
трава је прекрила темеље и прагове.
Сва нечиста крв закопана.
Лагали су те мајко
А ја,
сад лажем тебе.

И не прође много,
ти пожелe нову радост.
Утробу ти искасапише.
Кости развалише.
Лепоту скрнавише.
Лагали су те мајко
А ја,
сад лажем тебе.

Ова слова нису лепа,
али ти их не разазнајеш.
Даривала си ме оловком
а себе мотиком,
па сад цртамо бразде,
ја своје а ти твоје.
Ове боје нису шарене.
Ово сунце не сија
истим сјајем за све.
Нити месечина брани
путеве лоповске
ни блуду да блудничи.
Лагали су те мајко

А ја,
сад лажем тебе.
Да ништа не боли
у долини надања
и да реке нису затроване
змијским отровима.
Да не стрепим
док приводиш сопствени крај
и затвараш круг.
Лагали су те
А ја,
сад лажем тебе.

ПИСМО

И овамо,
студен,
по кад-кад зашкрипи.
Воде набујале,
не знају
којим током да иду.
Прете да се разлију.

Један цвет,
повинуте главе,
већ пркоси снегу.

И овамо,
месец дели ноћ,
на моју
и твоју половину.
И овамо су страсти
неспокојне.

ТАЧКА

Оковала ноћ
па тиња.
Мисли распукле
па се у тачку
сливају.
Координата
позната.
Чудесна је симбиоза
минулог и будућег.

ТРАГАЊЕ

По згаришту трагања,
прекопавам,
не бих ли жар пронашао.
Можда тиња
ил већ мре,
негде,
у неком кутку пепела.

Ветрови студени,
гареж,
по лицу растрвише.
Боје црне
Боје сиве.

Зашто не видим плаво?
Зашто не видим бело?

Јесу ли зенице истрошене
ил је то само суза
помешана у прашини?

По земљи рађања,
прекопавам.
Можда клија
ил већ мре,
зрно набујало
ил жеља пуста.

Зашто не видим зелено?

Јесу ли стопала трошна
ил је то студен
задојила
и ово пролеће?

РУЖА ЗА ЊУ

Ликујеш,
јер си најлепши цвет
у мојој башти.
Подигнуте главе гледаш
плаветнило неба.
Себе трном штитиш,
а ја те убрата морам.

Не тугуј цвете мој.
У капи росе,

што те с јутром буди,
нежност њену сам угледао.
Не вени,
њој те односим,
љубав да јој кажем.

Трансцендентално је
свако поимање тебе.
Свака спознаја
унапред проживљена.
Бојим се
да нећу оживети,
предметност додира!
Све си ирационално.
И све си моје априори.
У простору зидова
и мојих окова.

КАЖИ НЕБО

Кажу небо
где је радост?
Дал' у пеленама остаде,
па је муње твоје уплашише?
Дал' је сакралним
ил демонским скрнависмо,
па је из гроба вадимо ?

Кажу небо,
што нож поста оштар и жедан?
За кога,
за парче земље
што од тебе добисмо?

Реци,
да Каин и Авељ не бејаху браћа?
Да враг није пијан од крви
и да чедност није отишла
заједно са војничким чизмама.

... Не живим ја,
већ Ти у мени!

Кажу,
све што иштеш.
Само не реци,
да смо изгубљени.

САМНИК СИЛОМИЋ (РАТОМИР КОСТИЋ)

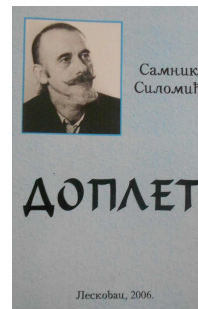
И
Ратомир Костић је рођен 6. маја 1941. године у Навалину. Дипломирао је економију на Универзитету у Нишу. Прве песничке радова објавио је у часопису „Глас пинира”, у недељнику „Наша реч” и другим листовима. Живи и ствара Лесковцу.⁴³³

У разним књигама и званичним документима уписано је моје име *Ратомир*, презиме *Костић*, име оца Ђорђа. Датум рођења по новом календару 06. 05. 1941. а по старом 23. 04. 1941. године.

Име Ратомир дао ми је кум, а по почетном мом децјем памћењу звали су ме Рацко. Рано сам приметио да, не само у нашем крају, има много уобијених промена имена исте особе. Уз то је било и похвалних и увредних...Рано сам од мајке чуо да поп, када је јављено цркви моје рођење ради припреме обичајног православног крштења, поменуо име Сава, а онда рекао да се званично уписује име које даје кум...

(...) Касније сам сазнао да је шестога маја по старом календару пренос моштију Светог Саве...

(...) Учио сам да пишем слова и бројеве и пре поласка у основну школу, а гледао сам како старији пишу и читају брже и више, са међусобним запиткивањем ко уме пре и боље... Када сам пошао у школу често су неки говорили да се много више ради и научи у животу него у школи. Приметио сам да они који помажу учење деци знају много више него што било ко сам може да сазна... (...) Пошто су ме до четвртог разреда у селу називали најбољим ђаком, питао сам се како ли ће бити у граду где има много бољих ђака него у селу... шта ли ко о коме или о чему треба да зна? Почео сам да пишем песмице за штампање у „Гласу пионира” и припремао се до пораста за „Глас омладине”.... (...) Потом сам одлучио да занемарим приступ литератури, а више пажње усмерим оспособљавању за рад међу економистима... (...) За излазак из свега и свачега опет сам повремено писао песмице које нисам објављивао него бацао зато што неки радови нису личили на стихове. Одлучио сам да пробам плет сонетних венаца... тумачим значење речи ДАТУМ по слоговима и словима: да тум; дат ум; да т у м; д а ту м; д а т у м; му тад; мут ад... (...)... радни бројеви слова у азбуци: Датум 51222415 ... 15242215; Дан над ...5116 1615; Да не ... е дан ... 51167 ... 71615.

⁴³³ Самник Силомић (Ратомир Костић), Плет, песме, Филекс, Лесковац 2004.

П Самник Силомић је објавио две збирке песама: „Плет” (Филекс, Лесковац 2004) и „Доплет” (ауторско издање, Лесковац 2006). У песми „Акростих“ пева.

САМНИК СЕЛИМОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

АКРОСТИХ

Ја један нови хоћу да градим дом
Ех кад бих могао са прњем из душе
Ломом камена од јада што гуше
И ти када би се придружила том

Цвилим да чујеш и родиш то што је
Изданак неки од маште ми јачи
Живот тад нови да се раскорачи
Изнад видика пролазности моје

Вихор из душе да оде у гриве
Кад коњи језде преко родне њиве
Оруђи бразде за расаде веће

Вино би лоза наточила сама
И реч здравице да крене жилама
Ћирлијање би будило пролеће

РЕЦЕНЗИЈА

За прву збирку животних бдења
Први читалац рецензије стави
Лутање мисли да не заустави
Насловом „Покушај лепшег рађања”

Како је које делове читао
Кад напомиње предговор Флечера
А тајна или кнежева вечера
Одводе где сам мисли уплитао

Поменуо сам у прози есеј
Истину сито може ли да сеје
Ако решета прошустају лажи

И онда гледам кретање бројева
По угловима из разних слојева
Право решење да било ко тражи

ГОРИЦА СТАНКОВИЋ

I

Горица Станковић рођена је у Лесковцу. Пише љубавну и родољубиву поезију. Своју прву збирку песама под називом „Сама“ објавила 2013, а друга њена збирка „Месечева тајна“ објављена је 2014. године. Објављивала песме по зборницима – „Арте стих 2013“, „Чегарске ватре“, „Стиховање“, „Мирис брда на шљиве зреле“, „Снага ријечи“, „Прљача“ и другим. На песничком маратону у Алексинцу освојила друго место песмом „Испред манастира“.

II

САМА – Из женског угла, сензибилном душом, Горица Станковић обликује папир, оставља траг искреног пера. Она је запитана пред универзалним, савременим питањима.⁴³⁴

Трагање је њено опредељење, свесна је да се смисао можда крије у самом трагању. На путу вечитог преиспитивања воде је љубав, вера и нада, те и у најтежим тренуцима окренута је овим вредностима. Мотивска структура њених песама је разнолика и богата. Обојена је личним виђењем и топлином, искреношћу, љубављу... Љубав је основни мотив њене поезије. Љубав, како искрена исповест, као покретачка снага и инспирација. У песмама доминира и мотив природе. Ова два мотива се преплићу и нераскидиво обитавају у њеном стваралаштву. Своје емоције, мисли, расположења и доживљаје Горица уоквирава дескрипцијом. Осећања Горице су искрена, чедна, чиста и велика – као изворска вода, беле пахуље, звезде, сунце и небо. Такав је и њен поглед на живот. Сунце својом светлошћу обасјава и открива њену љубав, радост и срећу. Контрастно овом мотиву постављен је мотив месеца. Месец разбуктава слутњу, тугу, чежњу, страсти и немире – буди ноћне дамаре. И када тугује, она губи наду, не предаје се ни пред сазнањем о пролазности, јер је њена душа увек млада, нерочито када стари. Пркосне песме дају јој снагу да узлети, да досегне плаветнило висина, да мрак отера светлошћу и дугиним бојама снова.

⁴³⁴ Маре Каранфиловић, Јесен у нама обојена – прозор и уточиште, рецензија, Горица Станковић, Сама, Филекс Лесковац 2012, стр. 78-79.

III

МЕСЕЧЕВА ТАЈНА – Ова књига, особена по много чему – како примећује рецензент Љубиша Динчић, намеће оригиналност у исказивању страсти од које се не умире лако у песничкој покорности, али, као у јуначком епу, неко по правилу увек мора да победи, тако и у сукобу потреба и стварности губи онај ко не признаје кривицу. Тако је по правди, а и и традицији, која се дубоко темељи у поезији Горице Станковић. Она каже: Тишина почне да пише, испод месечеве мене, кад песма замирише.“ За лепоту и трајање утиска сасвим довољно. Овде, међу корицама нове књиге, почива скривена месечева тајна у сталном страху да речи не сагоре у самоћи песничке невоље или разбукти ћутањем, које нико не разуме у огњу пакла, који стално додирује. Верује – и у рају може да досади лепота. Дисање је оправдано само уз помоћ стихова, али струне на удару страсти опомињу устајалу арију од које се не може побећи. Она, као бреза жедна пролећа, снове оставља подивљалом ветру да љубав животом замирише. Поезија је њен избор, вода и хлеб: „Кад ноћ зацвили останем без даха, кроз камене вене крв потече.“ Бежећи од отворених погледа и кад пољупце замене отровне стреле, она почне да дише својим сонетима као задрхтала јесен. Она тугује стиховима до савршенства. Љубав пије и наздравља самоћи чекајући последњи воз за бекство, препуна лепоте као трешња у мају. „Без крила сам, али хоћу да летим, ја умет да певам из дубине мрака, не знају они да стиховима видим ране зато што живот по правилу наплаћује туђе грехе.“ Затим додаје: „Ипак, кад ти осмех на лицу задрема, онда срце почне да пише животне баладе, јер папир је место не коме почиње игра.“. Као невеста од папира, ћутање у пркосу носи, крије све оно што у њој гине и зато сама себи пада у скуте, где покушава да ћути, али новом песмом. Она зна да воли и када спава, сновима се покрива где су заспале изгореле жеље, у хладовини звезде намигуше. И опет воли да слуша стих сањив, у страху да је не изда реч, која јој недостаје: „Ноћи уморне од туге у леденој гори. Ко воли опрости, а ко не – изгори.“ Осмехом би угазила звезду, у мирису немира тражи своја свитања: „Кад ти осмех на лицу задрема – срце пише животне баладе.“ Стихови очарани бојама, певани искреним тоновима, дар су поноса у вртлогу сурове истине, која се може одбранити само снагом оних који не одустају од живота. (...) Ова млада поетеса отрива раскошни таленат и не прећуткује га. Другом збирком песама, читљиво и без погрешке, вођена судбином, раскошне стихове плете танано приморавајући читаоца да не одустане до краја заподенуте приче.⁴³⁵

⁴³⁵ Збирка „Месечева тајна“ промовисана је у ЛКЦ 4. септембра 2014. године и о њој је говорио рецензент Љубиша Динчић, новинар и писац.

ГОРИЦА СТАНКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

САМА

Сањала сам ноћас сан:
Гледам у море, испред мене лађа.
Био је прелеп дан,
А ја пар година млађа.

Гледала сам у даљину,
Чекала неког, али не знам кога.
Осетила сам пешчану врелину
И била срећна, срећна до Бога.

У даљини сам видела човека
Како трчи ка месту где сам.
Ту се створила и нека река...
Да ли сам га чекала? Можда јесам...

Загледала сам се у његове боре
И видела нешто тужно у њему.
Испред нас је било мирно море...
Нисам се снашла у свему.

За руку ме човек ухвати чврсто.
Пожелела сам да ме вечно држи.
Одједном је све постало пусто,
Сунце је почело душу да пржи.

Где је тај човек? Зашто га нема?
На пустој плажи остадох сама...
Одједном пљусак, одједном тама,
А ја се пробудим, опет сам сама.

ЦРНЕ ВРАНЕ

Летеле су црне вране
и гледале са висине
оноћиле беле дане
криле Сунце када сине.

Грмело је муња севну
капље туга место кише
дедовину нашу древну
црне вране уништише.

Гакале су на облаку
и топиле ледне горе

сапитале у кораку
господари нове зоре.

Плаче небо лелек вије
завијени сви у тугу
Косово нам битку бије
под облаке тражи дугу.

Молила се Грачаница
молитву су чули Свечи
да нестане црна птица
умире се наши преци.

Да л' без снова сада спава
зуб времена да л' га мучи
Шар планина подрхтава
док Бистрица сетно хучи.

ИЗНАД БЕЛОГ ПАПИРА

У ватромету погледа
магла од обећања
у твоме оку се огледа
смисао мог битисања.

Зоре ме не умивају
промашене пољупце носим
хладне ноћи покривају
за трун љубави просим.

Осећам мирис немира
реци откидам јаче
изнад белог папира
око ми сетно плаце.

ГРОБНА ТИШИНА

Сама...
Као да ми смрт долази у госте.
Следим се, па се растапам.

Немир и туга живе са мном.

Нема питања, ни одговора.
Дан без светлости,
Ноћ без звезда,
Гробна тишина, обојена болом.

ПЕСМЕ

Пишем песме у свитању зоре.
Песме о сновима што их стварност скрива.
Тада очи почињу да горе,
Ал чим сањам, значи да сам жива.

Па размишљам како да се прострем,
Да л у тугу што призива дугу,
Ил у птицу што лети ка југу?

На обадве стране да поетим,
Док сам жива, ја ћу да вам пишем,
А, писаћу само да се сетим,
Све док трајем, уздишем и дишем.

ЖЕДНО СРЦЕ

Довољан је био поглед твога ока
Да оживим срце које мртво беше,
Да наслутим жеђ свог крвотока,
Да пробудим очи које не видеше.

На лицу сам твоје ја точила радост
И дала ти све што имала сам вредно.
Поклоних ти снове, поклоних младост,
А морам ти речи: „Срце оста жедно!“

СИРОМАШНИ ПЕСНИК

То је тај сиромашни песник
из кога плаче ветар над промашеним животом.
Огрнут огртачима дана и ноћи са чежњом
великом ко цветна ливада.
У уздаху тражи слободу.
А слобода је сунце лаки облак и он.
Некад се напије од среће
уплашен да не изгуби разум.
Некад кад месечина крвари
и отрована срца лају на њега
као пси
успављује своје песме
тужним аријама
да остави траг.
Просипа мисли да не полуди.
У његовом животу мало је пустиловних ноћи
а пуно даљина.
Листови календара се цепају
а у његовој свесци

остаје мртав лирски сан.
Понекад из њега запева ветар.
У очима му читаш душу.
Срећан је када га дочека
јутро пуно цвркута птица
и кад га поздрави осмех умиљат и мио.
Чува свој задњи сан а срце пружа на мекан длан.

ОЛОВНА ТИШИНА

Раширило пролеће руке
и чека загрљај
а ја ко уплашено дете
из чијих очију капљу снови
замотана у бели папир
окићена пером
спотичем се
на лествици ума
отрована писањем стиха.
Овај свет ме не разуме...
Стојим на станици
чекам воз да побегнем
поред погрешних шина
само тражим да причам
уби ме оловна тишина.

КАКО НАСТАЈЕ ПЕСМА

Затрепере
танане жице.
Рука плеше
на чаши тишине.
У уздаху застанеш
зажмуриш...
Облије те топлина
утроба се отвори
и настане песма
лелујава
као пламен
из срца.

КРИЛА

Помешале се
вертикале и хоризонтале.
Месец се разлио
преко звезда
а ја сањар
у времену мрачном

разбијам тамнице.
Разговарам са онима
који ми гасе дан.
Ноћ без наде расте
а мени зенице жедне
срце претворише у срну.
Молим небеса
да ми врате
исчупана крила.

НЕВИД

Просуту доброту
коју служе руке
пролећа
нисте видели.
Речи које
милују и љубе
нисте чули.
Са невидом
и неслухом у себи
поцепасте емоције.
Све сте ми узели
али душу не можете
за такве је недодирљива.

НЕЖНЕ РИМЕ

Огрћем бели огртач зоре
паучина сунца ме диже
а руке наде ко да се моле
да оно даље постане ближе.

Снено лице пролеће умива
претвара у цвет што мирише
доброта нечија покрива
земља под ногама ко да дише.

Уздишем ћутим пева ми око
најлепше мисли тишину прате
ка небу кренем летим високо
смирим се негде у касне сате.

А, када заспем постеља бела
загрли сваки део мог тела
и тихо шапће уз нежне риме
"у његовом срцу је твоје име".

РЕЧИ

У стиснутим зубима
држим речи
и заклињем их да ћуте.
Ал проговорише на папиру.
Између певања и причања
надала сам се да праве вредности
увек нађу пут до успеха.
У ходу погрешних корака
треском затворена
врата наде
створише празнину у срцу.
Све може
и ништа не може.
Залутах у сопствено лице,
надлећем закључана слова.
Све је лаж
само песма
мора бити истина.

ДИВЉИ ЦВЕТ

Некад сам
Сломљеног срца
У песме слагала
Дане распукле од бола
У риме паковала тугу
А сада снагом љубави
мењам све
Пишем....
Палим угашену звезду
У којој лик његов спава
И да се претвори у камен
Изникнућу
Као дивљи цвет
Испод њега
Греје нас сунце
А изнад нас
Лете веселе птице

ПРЕДРАГ СТАНКОВИЋ

I

Предраг Станковић је рођен 1963. године у Лесковцу. Дипломирао је на Групи за романистику Филолошког факултета у Београду. Професор је латинског и француског језика у Лесковачкој гимназији.

Писао је за „Нашу реч“, пише за „Think Tank“. Станковић живи као и сав остали свет, али верује да је тај живот вредан приповедања.⁴³⁶

II

ИГРА С КРТИЦАМА - Својом првом збирком прича „Игра с кртицама“ Предраг Станковић улази на велика врата у свет литературе под условом, наравно, да лепа књижевност – та чудна и чудесно отровна биљка – преживи још неки дилетански стампедо, који увек треба очекивати од једнофазних пабирчара велеумних мисли и разнородних „књижевника са трафике и контејнера“.⁴³⁷

(...) Али, где се тачно налазе та фамозна врата кроз која се из проклетства анонимности и срца блажене приватности излази на ветрометину критике? У перу аутора? Тешко: јер, ако је истина да бисмо се, у случају да нам неко закотрља главе низбрдо, сви залетели управо и само за својом главуцом, тада је тачно и да би сви писци сва своја дела прогласили обавезном лектиром – од забавиште до пензије. Можда између корица књига? Лепо, али немогуће: свет је већ видео толику гомилу брошираних и тврдоповезних ступидарија да му свако појављивање „новог и генијалног аутора“ личи на још једну превару. Дакле? Само и једино у очима *Његовог величарства читаоца*: спремног, стрпљивог и упорног да „пропусти“ туђе уметничко дело кроз сопствене етичке и естетске филтере. Управо то је оно што Предраг Станковић очекује од свих који своје драгоцене време поклоне његовом књижевном чеду: тренуци самоће и потпуног мира, вечити дуел са својим другим ја на „непознатом терену“ нових прича touche који ће одјеживнути оног тренутка када се склопе корице прочитане књиге. А ко преживи, тај нека и даље прича и чита лепе приче!⁴³⁸

⁴³⁶ Предраг Станковић (подаци из биографије), Игра с кртицама (збирка прича), Фестивал књижевности „Think Tank Town“, Лесковац 2010. Књига Игра с кртицама, октобар 2010, коло I, књига II.

⁴³⁷ Саша Стојановић, рецензија, Предраг Станковић, Игра с кртицама, Фестивал књижевности „Think Tank Town“, Лесковац 2010. године.

⁴³⁸ Саша Стојановић, рецензија, Игра с кртицама, Лесковац 2010.

III

ВИДОВИ ФРАНЦУСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ Д. ЈАЊИЋА

- Вечерашњи повод двојак о је срећна околност: Тимченко никада није имао пажњу шире заједнице; заузврат, имао је пажњу уже заједнице, тј. службе и њених прилепака, а од нас смо га отпустили олако и неприметно, не искористивши прилику да му одамо признање, да научимо више и боље. Бавио се античком мишљу, руском и наравно француском књижевношћу. Овом потоњом озбиљно су се бавили ретки, а данас скоро да их и нема, тако да је ова студија Душана Јањића овдашњег - редак, zgodан, значајан и потпуно отворен наставак сопственог и туђег трагања и указивања на могуће читалачке стазе.⁴³⁹

У свом поговору Душан Стошић написа прецизно и сажето све што се о овој књизи морало рећи. Рече још и да међу поменутих писцима нема чврсте узајамне везе, осим оне стилске и аналитичке које Јањић критички ствара. А затим се благо исправља, налазећи ипак ту везу у трагичном, можда у оном расколу - каткад луцидном, каткад не – између стварног и могућег, између жеља и стрепњи.

(...) Сам аутор о књизи каже следеће: *Књига „Видови француске књижевности“ представља, у извесном погледу, друго издање књиге „Књижевни поводи“, са поднасловом „Огледи и записи о француским писцима“, која је објављена 2002. године – издање је знатно проширено, а ту је и текст о Николају Тимченку, о његовим „Француским белешкама“ и његовом читању француске књижевности уопште. Јањић баца другачије светло и на већ постојећа тумачења писаца за које смо мислили да о њима нешто знамо; има, дакле, тумачења и тумачења тумачења, као и неизоставних Јањићевих опсервација француско-српских књижевних веза, рефлексија. То је српски поглед на Французе кроз епохе и на то како каткад осврт само једног ауторитета може изменити квантитет и квалитет рецепције; у питању је сугерисање читања Игоа, рецимо.*

(...) Јањић је дискретан, не потезе тешке алатке. Ступа опрезно и простира духове различитих епоха, а опет тако сличних јер им је човек заједнички чинилац. Не знам, можда да је било више репрезентативних примера и цитата. Да је било више речи о стилу.

⁴³⁹ Предраг Станковић, Видови непресушног, уводна реч на промоцији књиге проф. др Душана Јањића „Видови француске књижевности“, Задужбина „Николај Тимченко“, Лесковац 2013. године у ЛКЦ на Данима „Николаја Тимченка“ 13. децембра 2013. године.

IV

THINK TANK - Некада давно, још 2005, извесни Саша Стојановић Чарли овдашњи, а уз финансијску и логистичку подршку неких позитивних и препознавању добрих идеја склоних људи (рецимо, Милана Тодоровића, једног од директора Актависа), Фонда за развој општине Лесковац, а касније и Службеног гласника, покренуо је часопис за Балкан – *Think tank*. За Балкан, јер није поента била тек у аутистичном ришкању по сопственој чаури, има вазда разних чаура, треба их поредити...

Стојановић је, као уредник, у идеју промишљања културних феномена и њених протагониста упрегао и сопствено предузеће и око часописа успео да окупи људе добре воље кадре да без шлихтања трендовима, култур-трегерима и опсенарима, понуде што објективнији и с убедљивих позиција другачији, разноврснији и провокативнији поглед на културу, њене квалитете и изворе – све то у време одумирања штампане речи и квалитетне периодике уопште. Један од резултата је била и могућност истовременог читања опречних ставова потеклих из пера са специфичном тежином.

Укратко, сваки од тридесетак бројева обрушавао се на одређену тему, на неки глобални или регионални, прошли или актуелни феномен: преслишавала се национална, балканска и ина књижевност, као и књижевни сајмови и фестивали; књижевне награде; филм и филмски фестивали у региону; треш и кемп, еротика & порнографија & политика, '68, (ауто)цензура, Монти Пајтон, Алан Форд. У *Think tanku* било је места и за приче писаца из региона, за бројне интервјуе и текстове Апдајка, Харолда Пинтера, Буковског, Хабермаса, Чарлса Алверсона, Филипа Кора, Бранка Шмита, Данијел Кон-Бендита... За *Think tank* су писали Игор Мандић, Милан Влајчић, Тирнанић, Панчић, Зеленовић, Зоран Пешић Сигма, Дарио Гргић, Владимир Копицл, Миша Васић, Ото Олтвањи, Мухарем Баздуљ, Миљенко Јерговић, Бранислав Милтојевић, Предраг Ж. Вајагић, Горан Карановић, Владимир Арсенијевић, Срђан Тешин, Андреј Николаидис, Миљурко Вукадиновић, Мирко Демић, Нермин Сарајлић, Димитрије Војнов и многи други – списак је и овако предугачак, али је ту да илуструје опсег ангажованости и тема. Последњу реч у часопису углавном је потписивао Љуба Живков; нажалост, неки лесковачки новинари су га јесенас прекрстили у Живковића!

Специфичну категорију аутора чине Дејани, углавном Нишлије (!?): Стојиљковић, Дабић, Огњановић, Костић итд. специјализовани пре свега за филм и стрип. Часопис се често бавио стрип мајсторима, новим трендовима и промоцијом појединачних достигнућа, актуелним стањем стрипа на простору бивше Југе и региона. Тај је део, наравно, уређивао

Марко Стојановић. Често би читав број био посвећен некој стрип теми; у супротном, било је текстова везаних за стрип, стрип табли или барем карикатура и цртежа Миодрага Величковића и Јурице Дикића, а Величковићу је, постхумно, био посвећен читав број. У том сегменту, отиске пера су оставили Павле Зелић, Милош Холцлајтнер, Дејан Петровић, Златибор Станковић и други, док смо кроз интервјуе и стрипове боље упознавали старе и нове светске мајсторе, али и Срђана Николића Пеку, Укропину, Тончија Зоњића, Филипа Андроника, Небојшу Пејића, Игора Јовчевског, Тихомира Челановића, Томажа Лаврича, Милорада Вицановића, Изтока Ситара, Јурицу Дикића, Мијата Мијатовића, Дејана Ненадова...

Говоримо у прошлом времену из простог разлога што нови број, на који чекамо од 2009, никако да се пробије кроз последице глобалних, али и локалних трендова. Ови потоњи нису успели да препознају оно што други јесу: *Think tank* је искористио прилику директне промоције и у Босни и Херцеговини, Републици Српској и Хрватској; осим тога, организатори првог Конгреса писаца и књижевних преводилаца - WALTIC 2008 - одржаног у Стокхолму, одлучили су да управо *Think tank*, као репрезентативан књижевни часопис са простора ex-уи, буде промовисан на оваквој манифестацији.

Конгресу су, поред Стојановића, присуствовали Јурица Дикић и сарадници *Think tanka* Жељко Баришић из Сплита, те Горан Карановић из Мостара.

Елем, да не испадне да је ова прича без дигресије: лесковачке... пардон... лексичке педантности ради, да се вратимо на оно од чега је све кренуло, на тинк танкове (или тенкове, али то је већ питање за Ивана Клајна и њему сличне): часопису блиско значење поменутог израза је наводно настало у Америци неколико година након Другог светског рата, мада је оно што је тада и данас означавало постојало још у 19. веку. „*Think tank*“ је током рата у америчком сленгу био назив за главу, лобању, али и за све оне просторе у које су затварали ратне стратегије и научнике да отуд не изађу док не смисле неко решење, по могућству паметно („паметно“ са становишта господара рата). Нешто као труст мозгова... Данас тинк танкови представљају тела, зависна и независна од државе и разних институција, а баве се истраживањем начина на који функционишу органи, саветују државне ресоре и утичу на њихову политику, али и на политику и јавно мњење других, још „*нецивилизованих*“ држава.

Од Лесковчана, за часопис су поред Саше Стојановића писали или на други начин учествовали у његовом „*раду*“ и Марко Стојановић, Предраг Станковић, Данијела Влаховић, Александра Димитријевић, Јелена Павловић, Миодраг Богдановић, Миодраг Стојковић, Драган Дашић, Драган Радовић, Јурица Дикић (дизајн) и Саша Николић (фотографија).⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ *Напомена:* Овај прилог написао је професор Предраг Станковић јануара 2014. године.

ДРАГОЉУБ СТАНКОВИЋ ЧИВИ

I

Драгољуб Станковић Чиви рођен је у Лесковцу 1946. године Студије сликарства завршио је у Београду 1975. године. Један од најбољих лесковачких сликара.

Цео радни век провео као профсор у лесковачким школама.

Освајао је бројне награде за сликарство, а повремено се бави писањем песама.

II

ДРАГОЉУБ СТАНКОВИЋ ЧИВИ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЧЕТКИЦЕ

Четкице просте
Четкице лепе
Четкице скупе
Четкице од вештачког влакна
Четкице од телећег ува
Четкице истрошене
Четкице нове
Четкице као депонија смећа
Четкице као реликвија
На посхумној изложби
Четкице као рибе у води
Четкице, четкице...

ЕХО

Шетајући дуго, дуго
Чух лавез паса
Стар хиљаду година
И спознах
Да никад нећу бити
Потпуно усамљен.

ТЕК ШТО ОДГЛЕДАХ

Како да пређемо
реку
-преко сенке моста.

Усахли бор,
лепе ли мердевине
за дивљег голуба.

Џукац растера
облаке
и утоли жеђ.

Кроз густу вечерњу маглу
топи се
месец и снег.

У напуштеној кући
самозвани станар
дивља ружица.

Лгани ветрић
пресуди листу
јесен у чаши.

У напуштеном бунару
усахло је
летње небо.

Испод моста
мресте се
сребрни таласи.

Грми,
на подлактици
кап кише.

Утихнуло лишће
расцветале тополе
зрикавци се гласнуше.

Тек што одгледах
птице у лету
облаци ишчезоше.

Суво купање
врапца у прашини
надлеће лептир.

ЖИВОЈИН СТАНКОВИЋ

И Живојин Станковић је рођен 8. септембра 1935. године у Д. Лакошници. Збирке песама: Бурне страсти, Небеске силе. Члан КК „Глубочица” Основну школу је завршио у родном селу, малу матуру у Печењевцу, средњу школу у Бору, Вишу машинску школу у Нишу. По занимању је инжењер заштите на раду.

ЖИВОЈИН СТАНКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СА КЛАДЕНЦА БИСТРЕ ВОДЕ

Са кладенца бистра вода тече,
Мој драгане, доћи ми довече,
На кладенцу воде да захватиш
И мене до кућу отпратиш.

Да ми леју и тестије носиш
Да мене вечерас просиш,
На кладенцу воде да захватиш
И мене до куће да отпратиш.

Са кладенца воде да пијемо
И да вреле усне упијемо,
На кладенцу воду да захватиш
И мене до куће да отпратиш.

ДЕВОЈЧИЦА МАЛА

Девојчица мала у колу играла.
Ситно све играла, драгог гледала.
Играла је мила и љубав снила,
Како коло води поред свога драгана.
Сан је био добар, драги се вратио,
Своју милу драгу сада је пољубио.
Са љубављу срећном
У животу вечном.

СЈАЈИ ЗВЕЗДА

Сјаји звезда, сјаји свака,
тамним сјајем – томахапка.
Свака звезда срећу носи,
томахапка смрт доноси.

Смрт доноси свима нама,
све брише, срце слама.
Не бацајте томахапке
на наш народ и на ђаке!

Томахапке, звезде тамне,
свима нама бол задале.
Носе тугу за човека,
уништење целог света.

СТАРИЈИ БРАТ

Старији брат ме у Мораву бацио.
Да би од оца имање наследио,
хтео је да ме удави
и да ми свећу пали.

Тешки су тада тренуци били,
добри ми људи живот спасили.
Ипак, хвала Богу и њима,
што сам данас међу живима.

Са свима сам добар био,
и пензију радом остварио.
Имање и породицу стекао,
И никоме нисам лошу реч рекао.

ЈУГОСЛАВ СТАНКОВИЋ

І
Југослав Станковић, академски сликар из Лесковца. Добитник бројних награда за сликарство. Бави се педагошким радом. Објављује песме у листовима и часописима.

ЈУГОСЛАВ СТАНКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

О ЊОЈ

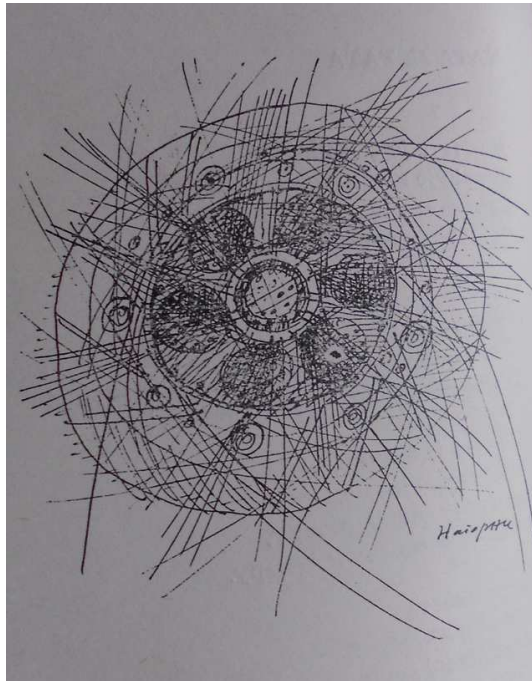
Она пребуре по ономе
што би могло бити.
Оставља ме да би се снашла.
Чини све да би избегла себе.

Она би морала да бежи
од своје лепоте.

БАЈАЛИЦА ЗАЉУБЉЕНОГ

Хајдемо у ноћ
опрашену милионима звезда
праћени хладним ветром
заборављени од људи.
Застанемо
пред немом лепотом месеца
и љубимо се дуго пуни чежње.
И нека долазећи дани
не угасе пламени жар у нама.
Нека нас се сунце не засити,
а плодови земље буду богати и здрави,
Нека наша деца јуре за ветром
поносна и дивља.

РАДМИЛА СТАНКОВИЋ

I

Радмила Станковић је рођена 1952. године у Лапову. Песникиња и учитељица. Члан је КК Глубочица. Објављује песме у часописима; присутна у збирци Глубочица између обала. Живи у Лесковцу

РАДМИЛА СТАНКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ВЕЛИКО ЈЕ...

Велико је оно дело
које човек створи сам.
Велико је и то дело
кад ја руку теби дам.

Велико је оно дело
кад ти желим миран сан
када хоћу да си срећан
и да никад ниси сам.

Велики су они људи
за мир светски који раде
који својом умном главом
сваком бољи живот граде.

Велики ће људи бити
у времена која следе.
Дела правих великана
вечно трају и не бледе.

ЗЕМЉО МОЈА

Земљо моја драга,
Ти једина моја.
За мене су лепа
Сва та брда твоја.

Моје срце плене
Реке и равнице
И сва твоја поља
Препуна пшенице.

Реке, које теку
Са нашега југа,
Чине да Морава буде
Широка и дуга.

На северу тебе краси
Равница Војводине.
Кад жито таласа,
Сунце јаче сине.

На истоку и западу
Доста је планина.
Многе реке Сави воде
И пребрза Дрина.

У средини Шумадија
Као права дама,
Окружена лепотама,
Никад није сама.

Градови и села
Посебно те красе.
Да си лепа, земљо моја,
На далеко зна се.

Земљо моја драга,
У срцу те носим.
Србија је твоје име,
Њиме се поносим.

САША СТАНКОВИЋ

I
Саша З. Станковић рођен је 4. августа 1980. године у Лесковцу. Основну школу и гимназију завршио у Власотинцу. Дипломирао је на Филозофском факултету у Нишу на Студијској групи књижевност и српски језик са темом *Владар и владање - идеолошко читање Гетеовог „Фауста“*.

Почетничке стихове пише у другом разреду основне школе када је и штампао прву песму у сарајевској *Веселој свесци*, а прву књижевну награду добио је у седмом разреду за кратку причу на тему заштите животне средине. Као гимназијалац наставља да објављује поезију у информативном листу *Власина*, а у истом ће гласилу током студија књижевности објавити семинарске радове *Новокомоноване народне песме – узроци експанзије турбо фолка* и *Стеван Сремац и Власотинчани*. Као студент чита сопствену поезију на књижевним вечерима у Нишу.

Године 2007. штампа песме у колективној збирци *Кућа од расцветалих жеља, Фондација даровирих Христифор Црниловић – Власотинце*. Прву самосталну књигу прозе *Двадесет жуљева* објавила је *Књижевна омладина Србије* у едицији „Пегаз“ (2010).

Рукопис исте књиге прошао је на неколико конкурса за прво дело аутора млађих од 30 година. Између осталих жири крагујевачке едиције *Првенац* уврстио га је међу 13 аутора (од 65 пристиглих рукописа са простора бивше Југославије) којима нажалост не могу објвити књигу због недостатка финансијских средстава, иако својим квалитетом то заслужују.

Збирка кратких прича *Двадесет жуљева* пресудна је у досадшњем раду Саше Станковића, јер након ње учествује на Београдском сајму књига, гостује у градовима по Србији и даје изјаве за електронске медије (ТВ РТС1, ТВ Лесковац...). О књизи су између осталих говорили или писали критичар др Ђорђе Јанић, сценариста Синиша Павић, књижевник Саша Хаџи Танчић, књижевник и новинар Данило Коџић.

Касније бива заступљен у антологијама *Најкраће приче 2010* (Алма, 2010, Београд) и *Цео живот у мање од 900 знакова* (Алма, 2011, Београд). Године 2011. ушао је у антологију *ПЕГАЗ - печат времена* заједно са писцима као што су Светислав Басара и Исидира Бјелица, чиме је остао једини писац са Јабланичког округа који је ушао у збирку којом се обелажава 40 година *Књижевне омладине Србије*.

На подстицај књижевника Саше Хаџи Танчића публикује књижевне студије у лесковачком часопису *Успења: Владар и владање - идеолошко*

читање Гетеовог „Фауста“, (Успења бр. 6) и *Сто година од смрти Радоја Домановића* (Успења бр.7)

Прве књижевне критике Станковића прате збирке прича Саше Хаџи Танчића: *Приче из безвремене шуме симбола* (Кораџи, свеска 11-12, 2009), *Духовно прожимање времена* (Кораџи, свеска 1-2, 2011) *Под бескрајном сенком вечитога круга* (Књижевни лист, 2011) и *Приповедање супротно од казаљке на сату* (Београдски књижевни лист, 2012).

Пошто га поред књижевности занима језик и историја јужне Србије у *Власотиначком зборнику 3. и 4.* обајавио је следеће студије: *Предрасуде о српским говорима Јужне Србије, Илија Стреља Петровић у народној и ауторској књижевности* и *Влада Илић – Власотинчанин на челу Београда*. У часопису *Наше Власотинце* публикује радове о Дари Секулић, Живојину Мишићу и прву приповетку о животу лесковачког и београдског индустријалца Владе Илића – *Сан најбогатијег Србина*.

Паралелно са почетком педагошког рада у школама Јабланичког округа објављује у *Просветном прегледу* наставне јединице из методике српског језика и књижевности: *Гласовна промена прелаз Л у О* (2005) и *Супротне реченице – Село гори, а баба се чешиља* (2012). Као професор књижевности прати књижевни таленат код ученика са којима ради у Гимназији „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу и ОШ „Бора Станковић“ у Губеревцу. Редовно објављује чланке у електронским и штаманим медијима о активностима у обе школе у којима је запослен. Уредник је песничке збирке *Свитање* ученице Власотиначке гимназије Милице Митић. Један је од сарадника гимназијског листа *Чигра*. У духу новог доба Саша Станковић све више сарађује са интернет сајтовима *Нова алтера* (књижевник Иван Ивановић), *Књижевна омладине Србије*, *Медија центар Лесковац*, сајт ОШ „Бора Станковић“ у Губеревцу, *Википедија*...⁴⁴¹

II

ДВАДЕСЕТ ЖУЉЕВА - Двадесет прича, или Двадесет жуљева у Станковићевој збирци, аутор је сместио у пет целина, које, свака понаособ, представљају целину за себе, али су повезане и хронолошки и узрочно-последично, као да повлаче за собом домино ефекат. Свих двадесет прича заправо осликавају *Плодове слободе* о којима аутор пише у првој целини своје збирке. У самом наслову ове целине уочава се болна иронија аутора, који се родио у време рађања те „слободе“. Аутор трага за одговором на питање: „Чега смо се ослободили? Велике државе, великог државника, великих ратова. Ослободили смо се, наизглед свега, али се и даље нејасно

⁴⁴¹ У часопису *Историја* објављено је истраживање „Власотинце три пута спаљивано у XIX веку“ Саше З. Станковића, писца и професора књижевности у Гимназији „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу.

чврсто држимо за све то. Чувамо успомене. Наши родитељи, чувају успомене на путовања у Трст, за понеку крпицу, летовања на хрватско приморје и безбројне кредите, и говоре да је све некада било боље. Ми ваљда у то верујемо, јер нам је тешко замислити да је могло бити горе. Чини ми се, међутим, да нас ове приче опомињу да размислимо да ли вреди сачувати такве успомене или су вредне успомене само мале девојчице која бежи из страха да ће остати без ствари које је вежу за оца, који се борио за те плодове слободе.

Наслов друге групе прича *Грех је бити млад* крије у себи сарказам тридесетогодишњака, који је суочен са бројним проблемима друштва у транзицији, како еуфемистички зовемо земљу у којој живимо. Ове приче се директно настављају на прву групу прича, као директна последица историјских трвења које описује. У причи *Њен дан*, Станковић са дозом ироније и рекло би се благе осуде, приказује девојку, која је до дипломе лекара дошла уз помоћ новца свог оца коме је важнији привидни углед који има у граду, неголи значај Хипократове заклетве. У причи су транспарентни сви могући путеви до факултетске дипломе и сви страхови оних који су до тих диплома, како каже „докторка Жака“ у причи дошли "без веза и везица". У кафкијанској *Мушци* аутор симболично имплицира да можда сви летимо као муве без главе. У реченици: „Зар да ти причају о памети, они који се облаче на кинеском ђубришту?“, види се суноврат свих система вредности којима су последње пионире СФРЈ учили родитељи. *Даворика* је прича која опомиње, али и показује сву површност нашег друштва у *Апелу часних грађана* - ваљда су то исти они из Домановићевог *Мртвог мора*. У причама о греху једне младости чини се, највише је присутна ангажованост аутора. Док читате писмо друга другу у причи *Ђорвава посла*, осећате да су те речи просто куљале из аутора, да су као терет биле у њему, и да је то писмо заправо његово, али не тамо неком имагинарном пријатељу, него свима нама, деци осамдесетих.

Транзиције има свуда, па онда је ваљда има природно и у љубави. У овим причама, љубав је сасвим у другом светлу, ваљда у складу са свим оним инстант стварима које нас окружују. Тако је и љубав инстант, ствар интереса, ниских страсти и престижа. Је ли и љубав сада посматрамо кроз црну рупу која нас окружује, па нам се свуда негде жури. Запитала сам се читајући ове редове, да ли је заиста тако или смо само пуни предрасуда приписали љубави, неко ново, мање лепо лице? У овим причама, учинило ми се да аутор покушава да оповргне тврдњу девојке, да је књижевност уметност лажи, и да заправо сви јунаци из овог круга прича лажу себе, борећи се да прикрију да у љубави не би смело да буде транзиције.

У наслову *Тешка демократија* назире се излизаност те грчке речи, која нам је окупирала живот и само као кроз маглу сећамо се које је, заправо, изворно значење те речи. У овим причама Станковић показује да су плодови наше слободе заправо то да можемо да бирамо да сви буду наши, по потреби, јер то је демократија; да средовечни човек има право да сања

жену млађу петнаест година и плату коју не може да изброји, јер је и то демократија; да не бирамо средства како бисмо дошли до циља јер то нам доноси демократија, за неког природна, а за мајку са четворо деце можда тешка као што је тешка кост у грлу.

У завршном кругу прича *Држава без народа*, чини ми се аутор гласније него у другим причама исказује свој револт и као да каменчићи у ципелама више жуљају, јер снажно опомињу. Све се заправо врти у круг. Ако смо трагали за слободом из првог круга прича, у завршном кругу Станковић показује да губимо себе и поентира оним што нас и највише жуља, губимо оно што су стекли наши преци, јер смо као мушице из једне од прича, губимо везу са коренима јер верујемо да је негде тамо боље, али у једној сетној причи, *Мајка*, читалац може да уочи дозу оптимизма младог доктора, који није изгубио свест о вредности породице, јер је то заправо оно што га подстиче и онда када је само црна рупа из једне од прича пред њим.⁴⁴²

Инспиративна окосница младог писца Саше Станковића темељи се на специфичном односу према поднебљу Јужне Србије и завичајном Власотинцу. Два приповедна тежишта, али и два значења те врсте: једна, несумњиво језичка, а друга из домена личних, породичних и друштвених равни. Двадесет кратких проза, разврстаних у пет насловљених циклуса, изражајних су исходишта у границама непосредно стварног. Плене пуноћом непревредних утисака, маловарошке атмосфере, нијансираних мотивских пулсирања, док се у њиховом краткоречју зачињу и застају дијалогски и емотивни литерарни набоји – записао је познати писац Саша Хаџи Танчић.

Светом завичајног пејзажа ликови су сасвим прожети. Побуна и немирење их одликује, изразит гнев и критички набој, но и завет да се живи отвореног срца и памети, широм отворених очију. Зато прозе Саше Станковића у рукопису пред нама брзо и сликовито апсорбују утиске, испитују их; назначује се само ``гола слика`` и понешто из склопа опште спознаје света, да би текст добио на изражајној особености.

Сусрећемо се и са колекцијом проза посредне друштвене и политичке реалности, фокусираних бритко и сатирично. Жанру сатиричне приче Станковић је на путу да удахне нов и свеж замах. Уме да разоткрива и „фиксира“ друштвене проблеме са становишта судбине људи, посебно младих.

Судећи према рукопису пред нама, млади аутор повремено допушта да га понесе текст, почне и заврши на непосредном импулсу споља, понет магичном моћи саме приче да све „унесе у себе“. Станковићев текст тек треба да се успостави по сложеним принципима реда и условности уметничког приповедања. Срећом, наш аутор поседује одлике правог

⁴⁴² Ивана Цекић, *Жуљеви деце осамдесетих*, Двадесет жуљева, Књижевна омладина Србије, Београд, 2010. стр.72. *Напомена*: Ивана Цекић је професор књижевности на постдипломским студијама на на Филозофском факултету у Нишу.

приповедача у настајању. Тим пре што рукопис *Двадесет жуљева* привлачи разновсношћу и отвореношћу израза. Обележавајући хоризонт својих тражења, разобручио је опсег приповедних могућности.

Аутор је, компонујући прозни првенац, имао разлога да га назове „повешћу у настајању о нестајању“ и да препусти читаоцу и критичару даља типолшко разјашњавање. Не бисмо се стога усудили да тврдимо да су сви текстови у овом рукопису приче, па ни повести, мада постоје одређени разлози због којих су обухваћени књигом. Укратко пред нама је рукопис широких стваралачких регистара, хоризонталан пресек ауторових претензија (језички колажи, сублимне језичке минијатуре, прозне слике, записи). Приповедне линије најчешће су скициране, неразвијене до краја, јер на полазшту застаје њихова условна целовитост.

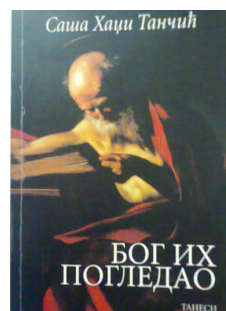
Саша Станковић израста, међутим, у песника Власотинца, једног света који се мења, настаје и нестаје као његове кратке прозе у рукопису *Двадесет жуљева*; веран средини и поднебљу постицајним трагањем за откривањем универзалне истине о човеку и његовом трајању. У том смислу Власотинце из рукописа *Двадесет жуљева*, који препоручујемо за објављивање, још један је књижевни топос у литерарном поднебљу на мапи савремене српске прозе.

Ш

БОГ ИХ ПОГЛЕДАО САШЕ ХАЦИ ТАНЧИЋА - Јер кад једном будем Горе, мислим, моје дело подсећаће на то у каквим сам се духовним сферама већ налазио. (*Саша Хаџи Танчић, Слово на додели „Велкове голубице“, 6. децембар 2013.*)

(...) Последњих месеци живота Хаџи Танчић је исписивао књигу о старом Лесковцу и с правом су се његови пријатељи питали да ли је стигао да оствари замисао. Божијим промислом средином лета збирка приповедака "Бог их погледао" угледала је светлост дана.

Радња збирке је локализована у Лесковац са ближом околином: Вучје, Накривањ и слично. Време није у свим причама јасно одређено, али углавном је то прва половина 20. века. На овај начин Хаџи Танчић се враћа родном граду, којем је био веран колико и Нишу. Као што је Бора Станковић песник старог Врања, а Стеван Сремац старог Ниша, тако је Саша Хаџи Танчић песник старог Лесковца. У једној својој збирци и истоименој причи он је шеретски рекао да је Кафкин син, а сада би се могло рећи да је Станковићев син. Оба писца користе дијалекат као средство карактеризације ликова. Такође, обојица пишу поетску прозу у којој се одступа од стандардне синтаксе како би се постигла лиричност реченице. Портрети људи са маргине у "Божијим људима" имају своје "сроднике" у неким ликовима збирке "Бог их погледао". Поједини Хаџи

Танчићеви ликови су бољаци, помало подсећају на јуродиве ("луди Христа ради"), као Иња и Станче, али и они што то нису од Бога су обележени. Даница Минић се убила због кривих ногу, Алекса калемар је посматрао жене као воћке, Танасију жена одлаже смрт, Полина се удала за брата... Иза сваког портрета стоји чаршијска прича. Постоји друга група ликова које писац слика са дубоком емпатијом, као што је нана Добра која је толико усамљена да су јој мишићи пријатељи, као и болесна Смиљана што сакупља лутке кад јој Бог не даде децу. Сва та атмосфера гробља и људи без потомства подсећа помало на "Кронику паланачког гробља" Исидоре Секулића, а нарочито на "Госпа Нолу". Посебну групу чине ликови мајки које су забринуте или разочаране у децу ("Громада момак", "Није човек", "Даће Бог...") Својом лепотом издваја се потресна исповест усамљене старице у причи "Пријава" којој је умро син, а полиција је не штити од лопова. Њене речи могле би бити мото читаве књиге: *"Кад се судбина једном заплете, тешко је одмрсити"*. У причи "На бунару" бунарска вода је симбол минулог времена, а свака препуна кофа је по једно тешко сећање старице. Српска књижевност иначе има доста упечатљивих женских ликова, а Хаџи Танчић овим причама доприноси да галерија буде богатија.

Бог и смрт преплићу се и прожимају кроз целокупно Хаџи Танчићево стваралаштво, нпр. збирке "Звездама повезани" или "Лепи гробови", али ни у једној ранијој књизи та веза није толико јака као у "Бог их погледао". Скоро да не постоји прича у којој се не помиње реч Бог, а ликови, ако већ нису умрли, онда мисле о смрти. Писац негује својеврсну теодицеју јер овде нема ни говора о побуни против Господа, напротив, неки ликови се мире са свим што их је снашло речима: *"Бог дао, Бог узима..."*

Кратке прозе или боље речано лирске минијатуре су оно по чему је Саша Хаџи Танчић познат, а оне нису изостале ни у овој књизи. У оним најбољим има поетизације смрти и смелих покушаја да се о морбидним темама говори на лирски начин, нпр. болесни син греје мајчин гроб како би јој вратио топлину коју је добио од ње у детињству ("Толина"). "Насрт" је најкраћа и препуна симболике: *"С постеље од смећа, на крају друма, пред зору, осе насрнуле. Најездиле. С просјака однесе их ветар"*. Кратке приче "Лежао ту" и "Писање по даху" достојне су сваке антологије.

(...) Саша Хаџи Танчић се од нас физички удаљио, али збирком приповедака "Бог их погледао" никад није био ближи поднебљу и људима од којих је потекао. Одужио је свој дуг према завичају, а уједно задужио српску књижевност.⁴⁴³

⁴⁴³ Приказ књиге „Бог их погледао“ Саше Хаџи Танчића. Београд, Лесковац - У новом броју „Српског књижевног листа“ објављен је приказ постхумне збирке прича „Бог их погледао“ Саше Хаџи Танчића у издању београдске Издавачке куће „Танеси“.

IV

ВЛАСОТИНЦЕ И „ЛЕСКОВАЧКИ ГЛАСНИК“ -
Недељник *Лесковачки гласник* (1921-1941)
најзначајнији је медиј у међуратном периоду за подручје
Лесковца и његове најшире околине. У ситуацији када је
више од половине становништва неписмено, тираж овог
гласила је достигао и до 2.000 примерака, што довољно
говори о његовом утицају.⁴⁴⁴

Основан је као маркетиншка подршка лесковачкој
индустрији, па су га зато финансирали индустријалци,
браћа Илић, потомци чувеног власотиначког богаташа
Косте Илића Мумције. Званични власник био је Тихомир Илић, Костин
унук од сина Михајла. Две године након оснивања Илићи препуштају овај
недељник Лесковачкој трговачкој омладини, а готово све време уредник је
угледни културни делатник Сретен Динић.

Ишло је око 1.000 бројева *Лесковачког гласника* и скоро у сваком
броју објављена је барем по једна вест о Власотиначком срезу, који је
обухватао подручје данашњег Власотинца, Грделице и Црне Траве.
Анализом тих чланака видимо са каквим проблемима се суочавало
становништво, односно какве су биле културне, друштвене, економске,
образовне, спортске и друге околности у срезу. Ми за ову прилику бирамо
садржаје који би могли бити занимљиви данашњем читаоцу, са посебним
освртлом на комшијске трзавице између економски надмоћног Лесковца и
традиционалног Власотинца са славном ратничком прошлошћу.

Прилично објективну слику Власотинца до средине 20. година прошлог
века дала су два новинара *Лесковачког гласника*. Аутор првог текста је
уредник *Сретен Динић*, који је једно време био задужен и за школство у
Власотинцу. Он је рођен у Великом Шиљеговцу код Крушевца, а својим
радом много је помогао лесковачки крај као народни учитељ, новинар и
књижевник. Други чланак написао је *Богољуб Горуновић*, у то време
професор историје у Лесковцу, иначе рођени Власотинчанин. Оба аутора
написала су доста афирмативних текстова о Власотинцу, додуше касније
када је било више разлога за похвале. У сваком случају у добронамерност
и обавештеност ових новинара немамо разлога да сумњамо.

Варошица Власотинце чувена је по својој прошлости због величине
духа њених предака. Њихови устанци противу Турака кроз цео XIX век
остаће као једна сјајна епизода у листовима њихове историје. И данас се
спомињу стари људи: „*Ја знам кад је горело Власотинце*“. Ти исти
Власотинчани који су умели да дижу устанке и да умиру на вешалима

⁴⁴⁴ Уочи Нове 2014. године појавио се трећи број часописа "Наше Власотинце" (издање Народне библиотеке „Десанка Максимовић“) у којем је објављена студија Власотинце као предграђе Лесковца писца Саше З. Станковића. Овај занимљив текст анализира односе два суседна места на основу чланака Лесковачког гласника (1921-1941).

турским, нису били глуви ни према култури. Они су подигли још онда цркву лепшу од лесковачке, а тако исто и школу. Данашњи Власотинчани који располажу много већим материјалним средствима, који уживају потпуну слободу, тој започетој култури за 40 година нису од ослобођења додали још ни једну циглу, ни једну ћерамиду, ни једну зграду. За опште културне циљеве, нису приновили, већ се још моле Богу у старој цркви, деца уче у старој згради, и суд суди у оној истој згради у којој је била турска стражара. Али зато су подигли све оно друго што доноси личну ренту.⁴⁴⁵

Власотинце има формирану своју колективну душу - она је јака као живи организам и пре је утицала у позитивном смислу, када се је требало борити с Турцима, сада, нажалост, у негативном када се треба борити с незнањем. Многи Власотинчани попримали су елементе новог живота, али су они, ипак, били немоћни да их одрже кад год су долазили у додир с том заједничком душом. Она је одмах изглачавала све неједнакости и увлачила све новине у своју утробу не да их тамо преради, већ да их сасвим угуши. Та заједничка душа има у себи пуно старога, патријархалнога, тако да сада, када је човечанство тако одмакло, она изгледа конзервативна и старинска. Само, што је утешно, наш конзерватизам не носи у себи клицу дегенерисања, већ обележје заосталости у културном погледу. Економске прилике, кретане у истој атмосфери, рад истог посла, привезаност за земљу од које се очекује сав приход - све је то утицало да моћ целине буде јака и не да да се врши јака промена на власотиначком организму. И све дотле докле год се не изврше промене основних економских фактора, који условљавају другачији развитак, не може се говорити ни о каквом напретку.⁴⁴⁶

На основу ових чланака изгледа да почетком XX века разлика између Власотинца и Лесковца није никад била већа у новијој историји. Поред економске снаге Лесковца, који је био један од највећих индустријских центара у новоствореној држави, пада у очи нарочито културни јаз између два суседна места. Од ослобођења од Турака у вароши није изграђен ниједан велики објекат од општег културног или образовног значаја. Стање ће почети да се мења на боље крајем 20. година, а резултати тих промена биће посебно упадљиви током наредне деценије. Ако се мора одредити пресудна година у којој је Власотинце одлучно кренуло напред, онда је то 1929. година, када је завршен Народни дом, формирана Државна грађанска школа, основан одбор за подизање спомен-чесме борцима за слободу и уступљено је земљиште за изградњу Задружног дома винарско-виноградарске задруге, а 18. септембар 1932. године био је дан када су се десила у Власотинцу чак три значајна догађаја: освећење

⁴⁴⁵ Сретен Динић, Тифтинизам и култура (одломак), Лесковачки гласник бр. 45, Лесковац 1923.

⁴⁴⁶ Богољуб Горуновић, Власотинце у перспективи економских читалаца, Лесковачки гласник, бр. 51, 1926.

споменика палим ратницима (1809-1918), освећење соколске заставе и подрума виноградарске задруге.

То је био једно од најмасовнијих окупљања грађана Власотинца. Дошло је много људи са свих страна, а међу њима епископ нишки Доситеј и супруга Владе Илића, која је била дародавац соколске заставе. Учествовала су на манифестацији бројна власотиначка, лесковачка и нишка друштва: певачка друштва *Његош*, *Братство* и *Бранко*, соколски музичари из Лесковца, нишки војни музичари... Тако су се у вароши постепено побољшавали услови за живот и новинар *Гласника* каже да „ко није био у Власотинцу за једну деценију па дошао сад, он је могао само да се изненади“. Подрум виноградарске задруге подстакао је производњу вина, па је и матријална ситуација била боља. Крајем 30. година коначно је успео да заживи и лист *Власина*. И резултати СК *Власине* у другој половини деценије били су најбољи у дотадашњој историји клуба. Из тог перида имамо рекламу за летњу башту „Ваздушна бања“ где су уз јело и пиће могао слушати цез оркестар *Мароко*.⁴⁴⁷

На територији среза економски напредак осећао се и у Грделици, чија је текстилна фабрика успешно радила, а њен власник Јован Л. Јовановић је поклонио вароши своју заджбину Цркву Светог Јована на Ивандан 1937. Наравно, било је још доста нерешених животних проблема, поготову у планинском делу среза, на пример до Црне Траве се и даље стизало планинским стазама. Тада се покреће јавна расправа о изградњи пруге Пирот – Власотинце – Лесковац – Лебане – Туларе – Приштина. Током 1925. и 1926. *Лесковачки гласник* пише о потреби и економској исплативости пруге. У расправу су укључени бројни интелектуалци, али као што се зна то је само још једна утопија тог времена.⁴⁴⁸

Српске поделе имају митске размере и одавно су ушле у колективну свест. Довољно је да једна група Срба стане са једне стране реке, а друга са друге стране и ето поделе на ове и оне. Тако је Јужна Морава као природна граница између Власотинца и Лесковца, постала „узрок“ још једне српске поделе – „до Мораву и преко Мораву“.⁴⁴⁹

(...) Комшијски односи Власотинчана и Лесковчана преносили су се и на друге средине, рецимо на Београд. Пошто је број становника престонице у међуратном периоду утростручен, велики број досељеника формирао је разна завичајна удружења у Београду. Тако су Власотинчани имали своје удружење већ 1928. године, а Лесковчани 1933. Узрок томе је чињеница да је планински део Власотинчког среза због тешког живота почето са исељавањем одмах по ослобођењу од Турака. Још почетком XX века Црнотравци су били предузимачи у Београду, где су неки живели са породицама, на пример браћа Милентије и Миодраг Поповић, који су после Другог светског рата постали београдска елита. Такође, Влада Илић

⁴⁴⁷ Лесковачки гласник бр. 36, 1936.

⁴⁴⁸ Лесковачки гласник, бр. 39, 1932.

⁴⁴⁹ Лесковачки гласник, бр. 9, 1936.

један од најбогатијих Срба, најмлађи син Косте Мумџије, водио је две текстилне фабрике у Београду, а доста радника довео је из родног Власотинца. Све је то утицало да Власотинчани међу првима имају своје завичајно удружење. У новогодишњем броју *Лесковачког гласника* за 1933. објављен је чланак „*Лесковчани у Београду*“, у којем неименовани новинар критикује своје земљаке због неорганизованости: „И Власотинчани се боље пласирали од Лесковчана. Њихов један човек бар је успео да буде председник општине у Београду.“ Мисли се на Милана Нешића који је од 1930. до 1932. био први човек престонице, а већ 1935. то је успео и Влада Илић. Крајем исте године Лесковчани у Београду су прослављали своју славу, али Власотинчани их нису посетили. Новинар *Гласника* примећује тај детаљ са славља, чак иде корак даље и предлаже да Власотинчани приђу Лесковчанима, како би заједничко завичајно удружење било јаче.⁴⁵⁰

Једна лесковачака афера из 1933. године доспела је чак до страница београдске *Политике*, а у њеној позадини опет се види проблем већ помињаних предрасуда. Дошло је до сукоба између председника Општине Лесковац, Михајла Буринчића и електромашинског инжењера Владе Поповића. Наиме, председник Буринчић са још 4 одборника (један од њих је инжењер Поповић) био је члан Електричног одбора, општинског органа задуженог за решавање проблема снабдевања Лесковца електричном енергијом. Са данашње временске дистанце, нас не занима суштина њиховог сукоба, већ медијски одјек те афере и каквим су се средствима служиле завађене стране. Пошто се сукоб преселио из Општине у чаршију, група око Поповића је организовала митинг против председника Буринчића на којем се окупило око 2.000 људи од 18.000 житеља Лесковца. О протесту је изашао чланак у *Политици* 17.9.1933. што је овај сукоб пренело са локалног на државни ниво тако да се у спор укључио начелник Вардарске бановине, којој је тада припадао и Лесковац. Председник Буринчић је покушао да се освети за овакво стање инжењеру Поповићу тако што је излепио плакате по Лесковцу против Поповића и то баш на дан доласка начелника бановине. Као одговор на плакат изашао је у *Лесковачком гласнику* чланак под називом „Бесан пас“.⁴⁵¹

(...) Из данашње перспективе можемо рећи да је *Лесковачки гласник* уз *Власину* најбољи сведок догађаја између два светска рата за Власотинце са околином. Они се чак лепо допуњују. С једне стране, у *Власини* је варош главна тема, али је лист излазио само неколико година, а, с друге стране, *Гласнику* је Власотинце једна од тема, али непрекидно, готово читав међуратни период. Генерално гледано новинари *Гласника* су посматрали Власотинце, како и сами кажу, као предграђе Лесковаца. То је двоструки однос центра према периферији.

⁴⁵⁰ Лесковачки гласник бр. 52, 1933.

⁴⁵¹ Лесковачки гласник бр. 41, 1933.

СВЕТОЛИК СТАНКОВИЋ

И Светолик Станковић је рођен 5. јануара 1945. године у Бабичком, од оца Илије и мајке Љубице. Живи у складу са својом поезијом и нескладу са временом у којем се по злу случајно нашао. Све остале податке о себи сматра безначајним.⁴⁵²

%

Свет сам, не својом вољом, угледао једног мразовитог јануарског дана 1945. године уз асистенцију баба Милике, на рогожи, у соби коју су звали „голема соба” и служила је, углавном, за дочек гостију. Мајка Љубица још није била навршила двадесет година.⁴⁵³

КЊИЖЕВНИ РАД: *Последња лука* (Удружење писаца општине Лесковац 2003); *Залудна молитва* (АМА, Лесковац 2007); *Гласови и сенке из „Добре главе“* (Удружење писаца Лесковца, Медија центар Лесковац 2013).

II **ПОЕЗИЈА СВЕТОЛИКА СТАНКОВИЋА** - На почетку свих Светоликових – светлозарних стаза стоји духовно исходиште вишеградско-бабичке стазе, како је он често именује. Први пут је њоме проходао када му је дошла до руку отворена Књига. То је било у подножју Бабичке Горе.⁴⁵⁴

(...) Певање је за Станковића колико узлет стваралачког духа толико и самосвојно жртвовање емоција из љубави према духу и потским визијама и представама.

(...) Његов јасан песнички говор – у време кад се тражи да литература саопштава неизрециво и мисли немисливо – није само сабирно место свих

⁴⁵² Светолик Станковић, *Последња лука*, песме, Удружење писаца општине Лесковац 2003.

⁴⁵³ Светолик Станковић, *Лексикон писаца лесковачког краја*, стр. 100.

⁴⁵⁴ Никола Цветковић, *О поезији Светолика Станковића*, рецензија, *Последња лука*, Удружење писаца општине Лесковац, Лесковац 2003, стр. 79. *Напомена:* У предговору збирке *Последња лука* проф. др Никола Цветковић, позивајући се на писање Љубише Динчића (Наша реч, 29. децембар 2000. године) за Станковића пише: „Песник Светолик Станковић – Фауст са Бабичке горе... у стању је да на вазда отвореном Универзитету народне душе свима, па и највиђенијим интелектуалцима одржи „слово”, говорећи често саме есенцијалне истине, можда попут оног митског Фауста из Хајделберга. За овог модерног Фауста нашег доба, блиском филозофији праксе, филозофија није само љубав према мудрости, нити пак само интелектуално стварање које се критички противставља општем научном мишљењу на путу до „здрог разума” и вишег погледа на свет, већ су филозофија и поетика стваралаштва, управо оно што се истински догађа када пракса живљења, осмишљена узноситом визијом постане с а м о с в е с н а.”

знања, већ и лирски оплемењен рацио који тежи узвишеној чистоти изражавања.

(...) Песник Станковић је пре и више од других схватио да се узносити лирски тренуци не нуде тако често и као на длану, већ су редак Гост, који се ненадано јавља, а понекад се и притајено увлачи у биће, или чудовишно проваљује из преобиља живота и густе магме свакодневице. Тај лиризам је са његове вишеградско – бабичке стазе. А кад се у њему огласе под снажним налетима интимистичким буровитости стихије живота или друштвених збивања, они управо од свега тога попримају пуну примамљивост, када се превиђају мањкавости а запажају само заносне врлине.

Наш песник у појединим моментима настоји да деконструише и раščисти своју лирску субјективност на разне нивое, степене и вештине и опредељује се за креативне пројекције на унутрашњој сцени, заједно са озраченима из бића, са примордијалним моћима онога који гледа из нутрине и онтолошке суштине света.

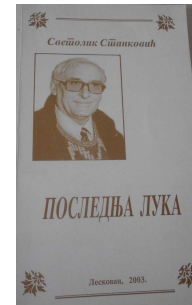
У свакидашњем језику песника Светолика Станковића, у његовој проживљеној поетској разговорности, понекад намерној неуглађености па и неотесаности и том чисто неформалном, али изворном и самосвојном начину изражавања мисли – скоро све упућује на пуноћу животности забележеног тренутка. Али и на чистоту стања поетског духа који се разазнаје у свакидашњим, обичним, малим стварима. Наш песник том колоквијалношћу не жели само да комуницира, општи или изражава своје виђење света, већ да на свој начин истакне па и пренагласи лирско суштаство што се налази управо иза тог обичног, разговорног језика и неформалног стилског израза. А то је она мало притајена поезија живота што се налази с ону страну само наизглед обичног, понекад тривијалног. То Светолик Станковић, песник животом и делом, који се чува крупних, великих речи – указује на свеживотност, садржину у малим скоро узгредним неприметним појединостима на улици, у кафани, на пољу, у друштву...

Он је песник наизглед обичног и свакодневног, а унутар тога животно, људски, друштвено, па и историјски узвишеног, на нов начин који креативно деструира или тачније – деконструише оно традиционално, свикло и скорело.

У основи Станковићеве филозофије, па делимично и поетике присутан је еклектицизам који спретно комбинује понајбоље елементе разноликих схватања и концепција. Он, да се послужимо једном метафором, попут пчеле, ношен изворним надахнућем, инстинктивно бира из различитих филозофских погледа и система оно што сматра да је највише прирођено његовом поетски осмишљеном погледу на свет. У тој избирљивости нема оне неопходне дозе систематичности, али се у разним комбинацијама и поетским прожимањима, разазнаје посебна врста креативне оригиналности изванредног читача (close reading).

III

ПОСЛЕДЊА ЛУКА - Светолик Станковић по струковном и професионалном опредељењу припада техничкој интелигенцији (дипломирани инжењер електротехнике), међутим по личном и менталном склопу он је сав у габаритима оне врсте духовности која, очигледно је, припада византијском типу, не толико по сопственој поезији, колико по начину живота и начину размишљања. Тако је, бар за оне, који га лично познају.⁴⁵⁵

*Мој брод хаварисан лежи
негде у последњој луци
на крају света.
Ја – његов капетан стојим на обали
без речи
без циља
без воље да поново кренем.*

Рођен је и одрастао на обронцима Бабичке горе, у столетним шумамама српског предања, од малена могао је да види мало даље но други. Најпре, читаво Моравско поље, потом све даље, до Солуна, ирских гора, до норвешких фјордова. Било је то време у коме се формирао узнемирени интелектуалац, на размеђи једног бурног времена, које нас је одређивало својим стихијским силама у једном мрачном добу. У добу у коме се је српска колевка љуљала и празнила, прадедовска огњишта гасила. Било је то једно планирано и континуирано урушавање свих српских земаља, по свим вертикалама и хоризонталама.

У једном таквом смутном и слуђеном времену, није ни чудо, што сви тражимо неко своје прибежиште, неку своју Последњу луку, а Станковић је себе пронашао у поезији, којој се враћао, у лепоти живота, и у животној муци. Њоме се бранио и одбранио, себе и своје детињство, као почетно извориште и као слику која се не да избрисати. Отуд се и може рећи да је Светолик Станковић у својој поезији помало носталгичар, али и позитивиста који брине за судбину људи и све чини за одбрану детињства и корена. Као сведочанство овој, можда смелој тврдњи, могла би да послужи и Станковићева песма Кућа на продају, која има немерљу песничку вредност и заслужује да се научи напамет.

Станковићева поезија није песничка грађевина у којој су све цигле добро наслагане зато што се ради о песмама које су настајале разним поводима, али је то у сваком случају песничка грађевина са много духовних рупа и келија, у којима по потреби, можемо наћи и сместити, себе и сличне. Станковићев песнички глас је тематски разуђен али повезан песниковим

⁴⁵⁵ Станко Миљковић, Мека душа Светолика Станковића, рецензија, Последња лука, Удружење писаца, Лесковац 2003, стр. 83. *Напомена:* Написано у Војловцу, 10. јула 2002.

напором да се чуди над лепотом живота, увек спреман да осуди све који нарушавају његову хармонију. Зато у његовој поезији има пуно аутобиографских и искуствених момената. Својим песмама из збирке Последња лука, Светолик Станковић се годинама бранио од стравичне слике епохе и света и то завичајем, успоменама, детињством, љубављу, и на крају неугашеном вером да смо бољи него што одиста јесмо. У томе је можда и највећа вредност ове песничке збирке.

Иначе, Светолик Станковић не пева ни по једној песничкој шеми, већ по вокацији срца, осећања и виђења живота. Стихови су му често недотерани, неспретно казани, понекад изречени онако како људи говоре, али су прожети горчином несанице и горког месеца. Стихови су слободни али су налик на маглу која избија из вулкана гробова прошлости. Уосталом, то је задатак поезије да нас у немогућности потпуног спасења бар мало продужи.

%
*Нека су проклети тренуци
Кад подједнако бежим
Од огледала
И своје сенке.*

%
*У очима ми озелени пролеће
у коси ми запролећи зима
у души се сјесенила јесен
пролазност, пролазности, ко те измисли.*

%
*У сутону,
Мирисом липа,
Сликама
Нека далека лета.*

Светолик Станковић је својом поезијом, бранећи себе, одбранио и нас, а то итекако препоручује. Дубоко верујем да је то песнички потенцијал, који ће нас у будуће још изненађивати.

Када би нам се дало да књигу песама Светолика Станковића „Последња лука” прочитамо онако како он сам чита (дакле, без професорске хладноће, без рутине и без обавеза), могли бисмо се понадати да смо они због којих настају књиге и због којих постоји уметност писања. Светолик Станковић припада оном кругу ретких и одабраних (што су сами себе изабрали), који књижевност воле, којима се књижевна дела допадају у оном кантовском значењу незаинтересованог допадања. Клонећи се обазриво опасне књижевне матрице, Светолик пажљиво обделава приобаље богато се користећи наносима и напловима поезије и прозе,

наливајући сушту свакидашњицу, правећи газове за своје воденице и ваљавице зарад ситније мељаве и финијег ткива.⁴⁵⁶

Нанела, богами, књижевност Светолику завидно благо, па се у његовој лектури с једнаким поносом шире словенска душа Толстоја, Пастернака, Менделштајна, романска љубав Лорке и Превера, германска мудрост Гетеа, Рилкеа, Мана, мистика Борхеса, лепота Андрића, Тосића, Исидоре, Црњанског. Том искушењу није могао да одоли Светолик – хтео је да да свој допринос, да се књигом „Последња лука” скромно парафне на дебеле маргине класика и тако остави траг.

„Последња лука” је људска, искрена и поштена стихована преписка са самим собом, али и са искуством – и књижевним и животним (а временом се нагомилало поприлично тога). Књига је необични аутопортрет - песма о поштењу, сети, романтично - меланхоличној немоћи практичара који би да мења свет празним рукама. Капетан (песник) на зарђалом броду (животу) у последњој луци, са прамца, гледа у време које одлази у непознато, али, чини се, као да из непознатог и долази. Иако насукан, зарђали брод песника баца у вртлог, насред матице. А песник би да умерено и отмено, хладно и одмерено, часно и савесно измири рачуне са остацима минулог. Песник стиховима евоцира љубави старе, намирује обавезе према деци, супрузи и пријатељима, враћа неодужив, пажњом стечен дуг према родитељима. Оно мало мотива што је песнику претекло стало је у некакав, ваљда нормалан „друштвени ангажман”, па је у књизи пар песама и таквог карактера.

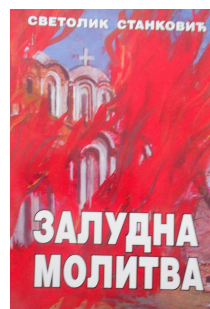
А онда широко поље уметности. Чини се да је у песмама више имена уметника, од Сметане, Надежде Петровић, Исидоре Секулић... до Комненића, него што их има у каквом бољем уџбенику или што их у својој савести чувају интелектуалци. То само говори о завидном читалачком искуству овог песника. Богато мотивима, певање које декларативно позива на велике узоре, остало нам је дужно лепоте израза, оног мајсторски извајаног верса, оне мелодије и ритмом опточене риме. Једноставно, Светолик је водио рачуна о ономе што ће рећи. А то, како је речено, остало је запостављено. Тај део своје поезије Светолик је оставио онима који не знају другачије него да професорски хладно, срачунато и обавезујуће загорчавају ужитак и себи и песнику.

Упркос свему, Светолик Станковић је један од ретких због којих књижевност треба да постоји.

⁴⁵⁶ Драган Радовић, Капетан насуканог брода (Светолик Станковић, Последња лука, Удружење писаца Лесковац 2003), Помак, бр. 25/26, јануар – јун 2004, стр. 27.

IV

ЗАЛУДНА МОЛИТВА – Претходна збирка песама Светолика Станковића „*Последња лука*“ у којој су сакупљени стихови што су настајали у разним етапама стваралачког раста и узраста, тражења и усавршавања поетског израза – припремили су ову најновију књигу у многим видовима лирске кристализације. Креативни и пустоловни дух Поезије јесте својеврсна „*авантура метаморфозе*“, како би рекао Драган Јовановић Данилов.⁴⁵⁷

(...) Као *песник-велечитач*, и поред угледања на оно што је најугледније, ипак остаје узор самом себи. Стварајући сопствени живот, у настојању да овлада стихијом и тајновитом „игром“ сваковрсних догађаја, он опева мелодраматизовано сопство.⁴⁵⁸

(...) Песник Светолик Станковић један је од ретких тоталних *Читалаца* и интелектуалаца који је већ одавно себе нашао међу *Књигама*; у најновијој збирци кристализује, сажима и преиспитује оно што је целовито, фрагментарно, половично, живело последњих неколико година. Али овога пута у контексту визије једне зреле *Литературе* кој је болело и патило време драматичних збивања у Србији, над којом поетски ламентира. То је *бабибичкогорски*, не стражиловски ламент и *шумовити храстробруј*, час расгоробађених речи и стихова, а час опет нежуљиви жамор и шапат разлисталих поетских слика, које се оваплоћују и у домену визуелне уметности. То је загрцнута музика смисла садашњице, застале у гротлу времена и посуновраћеног бивствовања, повезана са питањем моћи, вредности и људским интересом. То је *глагољиви шум бистрогорја* који би да без отпора и надметања заведе и обезнани милосни и немилосни анђео небеских и овоземаљских сфера.

(...) Ово је зрело и хранљиво промишљање света из свога сопства у свету – бесвету, у самопревазилажењу од знања које би да се обзнани у разумевању и осећању. И корак напред, два корака назад у обзнањењу будућности: од свосећања ка разумевању и прошлом „*добу разума*“, на самосазнање. Зрелост се овде оглашава из речите дубине, смисла што зрачи из Станковићевих стихова. Зрелост је друго име за поетику самоосвешћености, за спој и прожимање животног делања и мишљења које се лирски објављује у његовој поезији. А у њој се, са драмским доживљајем наше епохе све усложњава изнутра, богати и осмишљава. То је умна страственост и одважна интелектуалност која тражи одговоре на

⁴⁵⁷ Зоран Ћалић, Свет свиле и меда (Разговор са Драганом Јовановићем Даниловим), Летопис Матице Српске, јануар 1995, књ. 455, св. 1, стр. 198.

⁴⁵⁸ Проф. др Никола Цветковић, Поговор, Светолик Станковић, Залудна молитва, АМА, Лесковац 2007, стр. 104.

отворена питања нашег времена и њима саображава књижевно-поетски језик глагољиве, чешће наративне барокности.

(...) После прве песничке збирке „*Последња лука*“, ево пред нама је и друга књига поезије Светолика Станковића „*Залудна молитва*“. Већ својом првом књигом аутор, који у лесковчаком културном миљеу важи за врсног znalца књижевности, мада професионално припада техничкој струци, скренуо је пажњу на себе, утолико пре што се збирка појавила у песниковим позним годинама. Тематски посматрано његова прва збирка је доста разуђена па не оставља утисак песнички заокружене целине, али зато оставља утисак *душевности и духовности*. У њој махом преовлађују љубавне и патриотске песме, па је било лако претпоставити у ком правцу ће се кретати будуће певање Светолика Станковића. Погодили смо! „Залудна молитва“ је песнички и мотивски сасвим заокружена, набијена врелим емоцијама, лако схватљива... Ова песничка збирка, усуђујемо се рећи, на неки начин је *песникова духовна и душевна биографија*. Као што јесен долази кроз кукурузна поља, како сам песник каже у једној песми, тако се је једнога дана, из *света бабичке студене тишине* у свет отисну наш песник, увек у одласку или повратку пролазећи кроз та иста кукурузна поља. Отишао је да би се увек враћао, јер кретање је живот, као што је живот мирисна травка на Бабичкој гори, као што је живот пун чокот грожђа. Пошао је са празном торбом, али пуних џепова детињства и успомена. Размажена и недобудна градска дечурлија пуна неке атавистичке мржње према сељацима, ношена обешћу примитивних и злурадих, збуњено и уплашено сељаче, Светолика, прекрстише именом *Гуте*. И од тада остао је Гуте, заправо Светолик Станковић Гуте.

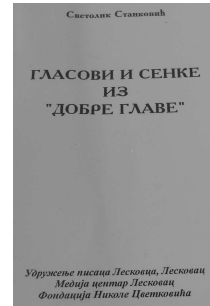
И тако се је Гуте ономад вратио из Бабичког и донео пуну торбу стихова, у сваком случају тематски осмишљене поезије. (...) Све песме Светолика Станковића су пуне *експлозивног набоја и лирског и драмског*. При пуном сазнању да је песникова отаџбина разапета између политичких интереса светских сила и моћника, он је пун брига над човеком и отаџбином притом апострофирајући ничим заслужену неправду.

(...) Оптерећен истим страховима као велики песници које *уби прејака реч*, он се у својим песмама управо у бираним тренуцима обраћа баш овим песницима, не тражећи подршку, већ само апострофирајући исту прапатњу. Ако се узме да су међу песницима највећи страдалници не може се заобићи утисак да је реч и даље најјаче оружје обесправљених и угњетених. Верујући у моћ речи, Светолик Станковић бира оне најјаче и кад грми над судбином отаџвине, над неком својом емоцијом или људским тескобама. Његова реч је одмерена, у тишини одабрана, лековита, помало пророчанска. И нуди наду.

Иначе, Станковићева збирка „*Залудна молитва*“ је зрела песничка књига, бар за три копла боља од прве што говори да је песник напредовао и своје слутње и страхове с правом мером артикулисао.⁴⁵⁹

⁴⁵⁹ Станко Миљковић, Јесен долази кроз кукурузна поља, разговор, Залудна молитва, стр. 107-108.

РОМАН ГЛАСОВИ И СЕНКЕ ИЗ „ДОБРЕ ГЛАВЕ“ - Када мисли лете у оне године у којима смо живели, описиване успомене и сећања, *на нежне године младости*, прикривено исказују *страст за будућношћу* (Валери) и притајену потребу да се и по други пут проживе неки важнији садржаји *из времена наде и оптимизма*. Управо то, недвосмислено показује проза *Гласови и сенке из „Добре главе“*, песника Светолика Станковића.⁴⁶⁰

Станковићева проза се налази на релацији између регионализма, дијалекатског и локалног, па донекле и модерног израза (форма, фрагментарност, цитатност, документарност и др.). Аутор живи и надахнуто песнички ствара у унутрашњости, чије духовне омеђености стваралачки прераста и вишесмерно надраста, својим песничким, приповедачким, есејистичким, публицистичким и афористичким делом, посведочавајући прави и пуни смисао деметрополизације културно-уметничког рада.

У новије време се догађа, да све чешће, из мање познатих подручја наше земље, поготову Јужне и Старе Србије узрастају креативне личности, што изражавају одређену регионалност, коју успешно и плодотворно афирмишу и прозно-поетски артикулишу локални амбијент, прилике и околности, као и психо-менталну структуру завичајних простора.

(...) Светолик, као и већина писаца *стварносне прозе*, усредсређен је на описивање конкретне животворне стварности, са друштвено-историјским знацима и географским одређењем. (од Вијене до Константинопоља, између Ниша и Лесковца). Доминантна је регионална мотивско-тематска преокупација, локална боја и атмосфера, продуховљено, понекад натуралистичко и помало бизарно анегдотско.

То је углавном свет социјалне периферије, клонулих и посусталих људи, у нечему блиских подземљу и приземности, ругоби и лепотности, ниском и воздигнутом. Аутор ове прозе прегнтно слика сирову и опору стварност, људе посуновраћених судбина, мало заковрнуте, али на свој начин, у недоследности доследне и у аморалности моралне. Ту разуђену слику доста спретно мала и дочарава, сочним језиком, повремено дијалекатским говором, којим настоји да индивидуализује ликове, али не увек довољно истрајно, прецизно и доследно. Његови јунаци, што су скоро додирнули дно живота, говоре сликовито, упечатљиво, са доста подтекстне симболике, којој писац, ипак, не посвећује већу пажњу у разради и фолклорном инкрустирању.

⁴⁶⁰ Проф. др Никола Цветковић: Између завичајно-регионалног и стварносно реалистичног у приповедању, критика, Светолик Станковић: *Гласови и сенке из „Добре главе“*, Удружење писаца Лесковца, Медиа центар Лесковац, 2013.

Кафана је једна од најважнијих српских институција (Брана Црнчевић). Из кафане-бирцуза “Добра глава” догласавају се сваковрсне појединости, преплићу животне згоде и незгоде; пролазе *сенке* привида сећања, и присећања, али истовремено се осликава и општија друштвена клима и атмосфера.

Ово је слојевито, полиморфно дело које се жанровски може ситуирати у исповедну и поетску прозу, хронику, кратке форме и анегдотско приповедање, што све указује на жанровску хибридноћ, са елементима медитативности, етичких и социо-политичких, критичких експликација, уз доста лирског, али и дескриптивно-приповедног. У појединим деловима присутно је осећање за народни језик, фолклорно, као и за архаичне језичке идиоме и лексеме. Кроз приповедање просијава понешто афористичко, понегде есејистичко, лирски распевано; а има и елемената иронијско-пародијске природе. Ово је својеврсна поетизована хроника једног моравског села, којих је подоста расуто поред Мораве, са распредањем индивидуалних судбина и повести, са мањком психо секвенци, коју надокнађују контемплативни детаљи.

У Станковићевом лирском приповедању садржано је нешто од изворне, елементарне снаге, која плени читаоце, заједно са присним везаностима за родно тло и људе поред Јужне Мораве, на простору од Грделице до Дољевца, о којима је релативно мало писано. Он те људе настоји да представи у правом светлу, прикладним бојама, са добрим и лошим особинама, у распону између помало идиличног, али и драматски трагичног, у зависности од социо-политичког момента, њихове природе и карактера, моралних дилема и недоумица. То су најчешће обични, мали људи, из опоре и сурове свакодневице живљења. Њих муче сваковрсне ситне и крупне невоље; имају преданост и топлину да помогну више другима но себи; склони су безазленим шалама и пошалицама, понекад са оштром жаоком и горко-ироничном инвективом.

У складу са својом поетиком, која је блиска концепцијама реалистичке и стварносне прозе, Станковић се посвећује уже локалном и регионалном, у лирски приповедном дочаравању атмосфере збивања, захватајући, у интроспекцији, општије теме, али подаље од крупних светско-историјских преламања. Дубље атавистички везан за завичајне просторе, облике и видове живљења, клонећи се помодарства и наметљивог естетизма, он пише о интензивно проживљеном времену младости, када смо се бакама обраћали са *љубим руке*, при сусрету или растанку, а оне нас испраћале у свет, са тугом у срцима и скривеним сузама – пише Светолик на једном месту и додаје: „Тек када бисмо добрано далеко одмакли од њих, отварао путне торбе, налазили бисмо јабуку, крушку или дуњу, које су нам стављале између свеже опраних кошуља, убруса и марамица. Замирисало би детињство, замирисала би рана сећања до бола, мајчин или бакин и сестрин лик, на тренутак, би нам измамили сузу у крајичку ока, коју смо

крили, палећи цигарету и прелиставајући већ бајате новине купљене на железничкој станици.⁴⁶¹

Као и код неких наших знаменитијих писаца, тако и код Светолика Станковића, динамично проживљено детињство и младост, снажни утисци и богата сећања, имају посебно важну улогу у списатељском раду, нарочито у зрелијим и познијим годинама. Брестовац и оближња места која приказује, или помиње у својој прози, тек делимично сличе и изгледају онако као у доба његове младости, па је ово и својеврсна књижевна хроника о том времену и појединцима што могу да га оличавају.

Литерарно-документаристичко о том свету у делу *Гласови и сенке*, посредовано је Станковићевим продубљеним личним доживљајем. Животне прилике и неприлике, ликови (Бранко Моша и Љуба Мртвак) и догађања, сагледани су овде из једне особеније мемоарске визуре, у којој се сустичу разнолике судбине јунака. На кафанска збитија из *Добре главе* надовезале су се његове богате и разуђене младалачке успомене, оно што је сам видео и проживео, па тако обликују основно поетско језгро приповедања. А наративи су прилично спретно компоновани у осмишљену целину, по уобичајеним начелима организовања фрагментарних делова, што је био деликатан и успешно савладан посао. Фрагментарност је иначе једна од битних поетичких основа ове питке и читљиве прозе.

Вредно је помена, да је изразити песник Светолик Станковић, једна од ређих појава међу писцима Југа Србије, који, на себи својствен начин, зналачки и сугестивно, обрађује сеоски и провинцијални живот. Поред креативних упоришта нађених у богатој традиционално реалистичкој баштини, овај танани лиричар доста ваљано користи искуства и сазнања из модернизма и стварносне прозе, са мало одважности за истраживачко, новаторско и експериментално, које би, помоћу неуобичајене примене познатих видова нарације, усавршили и проширили представљање и уобличење стварности (унутрашњи дијалог, монолози, токови свести и сл.).

Из његовог приповедања, посебно онда када превазилази хроничарско-репортерско казивање, зрачи завидан ниво књижевне културе, начитаности па и упућености у неке од занатских тајни списатељског посла, препознатих углавном здравим стваралачким инстинктом и урођеном даровитошћу. На моменте, запажају се делимичне стилско-језичке недотераности, скроман вокабулар, недовољна избирљивост детаља у обликовању атмосфере и карактеризацији ликова, као и неке лекторске и коректорске мањкавости. Сви ти и други ситнији пропусти, којима у будуће треба обратити већу пажњу, незнатно умањују праву вредност овог књижевног подухвата насталог у поодмаклим годинама,

⁴⁶¹ Мемоарски запис Светолика Станковића.

када није ни лако ни једноставно успешно, романескно, положити *велику матуру литературе* (Душан Матић).

Поред тога што књига *Гласови и сенке из „Добре главе“* скоро целим бићем припада завичајно-регионалној литератури, она ипак знатно превазилази уске локалне, јужно србијанске оквире, и најбољим приповедним деловима, укључује се у савремене токове, не само домаће, већ и шире јужнословенске књижевности. Она у неколико попуњава постојећу празнину и мањак приповедачких остварења о сеоским и маловарошким срединама поред Јужне Мораве, о којима је иначе недовољно писано поготову, на овакав поетски и продуховљен начин.

VI

Одавно је Светолик Станковић песмама, причама и особеним начином приповедања придобио наклоност читалаца којима је стало до праве уметности. Нова књига под крајње занимљивим насловом *Гласови и сенке из „Добре главе“* образац је праве школске лектире; писана стилем који је „више од стила средњег реда“, манирима приповедача који је знао не само да одслушне, него и да разуме живот и људе око себе и зато ће сигурно одзвонити као право литерарно освежење на иначе поприлично (не)јасном књижевном простору Лесковца и југа Србије.⁴⁶²

Књигу, како каже Станковић, „дугује нежним годинама своје младости и времену наде и оптимизма.“ Он, аутор ове поетске прозе, појашњава да је „дугује и људима, часним, племенитим, стаменим попут моравске земље, којом достојанствено иђаху.“ Ово је књига - дневник, исписница једног давно прохујалог времена, мисленица о нама у нама, о људима око нас; о времену без времена и данима туге када се тражи лек за бољку од које сви побољевају – пролазности времена и живота! Станковић највећи део ове нежне исповедне прозе посвећује времену када је проживео свој прави живот, јер све што је касније дошло - само су дани у низу који су ту да се поброје до одласка у заборав! Аутор поетске књиге *Гласови и сенке из Добре главе* припада оној групи стваралаца који знају да испредају причу и да пренесу тоном пуним драматике преломни тренутак људског трајања. Станковић – описујући тај далеки зов младалачких дана – примећује да „старост није ништа друго до ли прелиставање прошлости и чепркање по давним данима пропалим у бездно времена.“ Овај аутобиографски роман Светолика Станковића сетна је прича о Брестовцу и његовим људима и нека врста „људске упитаности“ пред магијом која се зове „Добра глава“ у којој се наслушао бројних поучних прича и говора људи који су знали да у том далеком времену осете вредности живота и упуте праве савете оним који су желели да их слушају.

У животопису младалачких дана, који се памте „као смисленица трајања“, на отвореном простору, Станковић је снажно обојио читав свет, који је нестао када су се изгубиле те „нежне године његове младости“.

⁴⁶² Данило Коцић, *Гласови и сенке из Добре главе*, комплетна рецензија, Лесковац 2014.

Гласови и сенке – права метафора Станковићеве „драме у драми“ - најбоље је одредница да се разуме дух његових прича, које се нижу у роману као „боја развигора“, али и „боја туге“. Овде, у драмски осенченом људском животу, испричане су судбине над којим се требе замислити и истовремено зажалити што се данас, у времену без времена, ретко могу срести такви људи! За многе људе, које снагом своје литерарне умешности одсликава Светолик Станковић, извориште мудрости била је кафана „Добра глава“ из које су потекле најбоље приче овог по много чему занимљивог романа чија је највећа вредност – уз питањак, не превише претенциозни стил – истинитост догађања и слика људи који су стварно постојали!

Роман, дакле, није „вештачка прича“ исказана „лако скројеним језиком литерараца“, него стварна слика која нагони на промишљање о српском усуду у временима туге и заборављања, али и добу које мора да се памти, јер ће одсејај тога времена бити даровница за године које ће пристизати! У средишту романа, поред те неизбежне сенке туге, налазе се прелепи описи младалачких лудовања и жена које су својом појавом пореметиле устаљену слику затурене провинцијске средине. Та тема – младалачка лудовања због устрепање жеље пред нежном женском појавом, свакако, није новост у нашој литератури, али је Станковић знао да тој „непоновљивој слици живота“ придода ону боју свога рукописа која нагони читаоце да се и сами осећају да су део те непрегледне галерије нежних људских гласова у којима младалачка појуда тражи да оствари свој сан – напречац, без условљавања! Роман има најмање неколико токова узбудљивих радњи, али свима је заједничка порука: не посустати пред изазовима живота и показати да се у снази људских покрета и речи налази излаз из безизлазне ситуације, којом су, на пример, биле обојене приче о ратним страхотама, дугим зимским ноћима, глади, али и људској потреби да се преживи то време сурових дешавања.

Станковић је својим јунацима, истинитим личностима, прилазио младалачки одмерено, али и самоуверено. Имао је особину, која је реткост, нарочито за кафанским столом, да пажљиво слуша саговорника, да памти његова казивања и да у детаљима проналази извориште своје литерарне снаге. То међу писцима ретко коме полази за руком, јер желе – учи нас историја књижевности – да намах буду и учесници и сведоци; да одређују токове свога, али и туђег литерарног трајања и тада њихове приче прелазе границу – добрих мера! Покаткад је аутор овог заиста доброг романа знао у својој скромности и да претера, да се не осећа учесником догађаја које описује, јер је за себе говорио да је – безначајни записивач ових редова! Наравно, то није ни тада, иако намерно писац прилази опису као учесник и сведок, а други пут као посматрач, био „безначајни записивач“, јер је слика описа људске драме коју је пратио у животима својих саговорника најбоље показала да је он, Станковић, истовремено био неко ко је видео, каткад учествовао у дешавањима, али и

неко које све те догађаје знао да попамти и да им да боју књижевности „вишега реда.“ Неки делови овог романа прави су литератни бисери, јер су препуни одличних метафора и снажних слика људске постојаности. Те романескне слике показују да је аутор не само на прави начин био „сведок - уметник“, него и познавалац савремених токова литературе!

Укратко – без навођења имена мудрих, обичних људи, али и врхунских лекара, интелектуалаца и професора – могли би да оценимо да је Станковић, који је одавно стекао углед одличног песника, овога пута показао како се то песничко умеће лепо, на прави начин, прелама у прозном делу, у роман који ће се сигурно радо читати, а поједини делови, због начина писања и уверљивости догађаја, памтити и препричавати. То је, дабоме, довољно да се Станковићовом роману метафоричког наслова *Гласови и сенке из „Добре главе“* дају обележја модерне српске прозе.

VII

Велика је радост кад, поета по вокацији, изнедри на светлост дана рукопис романа, скројеног по рецепту и угледу надахнутих и стасалих писаца, који се, нажалост, све ређе појављују на овом јужњачком књижевном простору. С тога, ово дело по својој оригиналности, композицији, као и порукама које прослеђује, с пуним правом треба да заузме угледно место у литератури модерне српске прозе.⁴⁶³

Станковић овим романом доказује високе списатељске домете, својствене оним ствараоцима који располажу богатим знањем и животним искуством. Приповедач убедљивог и особеног стила, прецизног и документованог израза, богатом поетиком открива раскошан таленат оригиналним поимањем једног времена о коме се до сада недовољно сведочило и приповедало. То је период прегорелог страха, слободе сећања, у коме нам открива познанство са мудрим људима, искушеницима слободе, „професорима на катедри животног универзитета“, које је као млад неискусник помно прислушкивао међ мученицима и моравским мудрацима у једној сеоској биртији. Миље његових ликова, као да смо добро познавали у окружењу, али недовољно блиско, као аутор, који нам зналачки претреса и и дочарава њихова житија. Вешто и без сувишних фраза открива њихова лица, поступке и чињења, уводи у несвакидашњу причу, маштовиту и оригиналну, кројену по мери животне судбине.

Кафана „Добра глава“, средишно је сценско место догађања у роману. То је искрено локално мудрилиште, где писац активно учествује у причи, пратећи наставу о животу. Ту се свладавају искушења и предрасуде, слажу животне приче као празне чаше и где младост преко ноћи престаје да лебди, где настају лудорије с поводом. Исповедаоница, галерија драмских

⁴⁶³ Љубиша Динчић, *Гласови и сенке из Добре главе*, комплетна рецензија

пустолова, као позоришна сцена, стециште одабраних и необичних ликова, које аутор романа бриљантно одсликава делећи им улоге по законима моравских праведника, знатижељника и одважних приватних филозофа. Догађа се у једном времену, скоро заборављеном, које за сведочење свакако није изгубљено, а за песнике и писце кафана је одувек била и остала право место за животопис туђих судбина.

Непогрешиво прецизно, често духовито са стилем зналачког приповедача, Станковић расплиће догађаје „мученика са брестовачких њива“ чије богатство ума превазилази класичан приказ живота на овом поднебљу. Мало је нових приповедача код нас којима успева да насликају особену надареност људи овог поднебља, а који су као инспирација, на сву срећу, оставили дубоки траг у животу самог аутора и окупирали његову изражајну креативност. То време, које нам писац романа доводи у садашњост, заједно са ликовима, који су га измамили да положи испит зрелости јесте коштана срж, која се прожима током ове занимљиве романесне приче. То нису биле године на стрмини, већ неизбрисива суштина једног времена за полагање животне матуре. Ту срећну околност, богатство духа, врцавост сабеседника, догађаје и карактере, Станковић нам убедљиво приказује и даровито преноси приређујући нам мелодично задовољство кроз неколико прича. Истините ликове и догађаје, слика пером, од идиличних до ратно сурових, боји сведоке једног времена који не признају људски пораз. Због тога се доводи у питање његово скромно признање „безначајног записивача“, већ напротив! Роман је листање његовог богатог животног садржаја, човека који кипти од литературе. Тако се у збиљу овоземаљске кафанске исповедаонице и судбоносне реторике умешају славни филозофи, писци, научници. У тај такав провизоријум таштине знају да уђу Сенека, Сартр, Данило Киш, Малро и друга елита најпознатијих умова. Он није само сведок него и учесник времена које нам дарује за упознавање, не кријући у машти властито младалачко бекријање, људске дилеме и стваралачке склоности. Мисаоно и поетски ГЛАСОВИ И СЕНКЕ натпричавају се међусобно као наставно градиво, као наук за пут безгрешних, уколико се животно првило добро запамти. Вешто преносећи расплет са сцене у “Доброј глави” читалац доживљава ово поднебље као елегијско задиркивање слободе живљења у загушљивој свакодневици, која је увек ту негде, али се стално истерује као прашина на промаји. Аутор примећује сваки животни ожиљак тог доба кад су се распознавале људске врлине, а „критиковале“ мане као друштвено неодговорне појаве. Станковић се не устеже бојажљиво од суштине већ погађа стварност циљано и доказује истинитост приповедања, као део најбитније аутобиографије самог аутора романа. У зрелој драматургији, нагони да у подели улога и сами учествујемо и проналазимо властите глумачке реплике, а личне драме саговорника као да су делови наших живота.

СВЕТОЛИК СТАНКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЗАЛУДНА МОЛИТВА

Празна и хладна црква
Буновна глава пуна леда
Са крвавим уснама
Немоћним да се покрену
Далеке планине запаљене сунцем
Град налегао по равници
Ко бесни мужјак на женку
Прекорни погледи светаца
Са хладних зидова
Сам и слаб к'о пијани Тин
Не могу да крикнем
„Свакидашњу јадиковку“
Издајека, босоног дечак
На пустомпрашњавом путу
Старац,
Са „горким талогом искуства“
И неповратним гађењем
На свет око себе

ПОСЛЕДЊА ЛУКА

Мој брод хаварисан лежи
негде у последњој луци
на крају света.
Ја – његов капетан стојим на обали
без речи
без циља
без воље да поново кренем.

%

(мојој Стојанки)

За све снегове што се отопише
за сва пролећа што цветаше.
За све пијане дане што минуше
за сва сунчана лета
што у песму зрикаваца утонуше
хвала ти, безмерно хвала.
За све непроспаване ноћи.
За све мучнине и сумње.
за све неспоразуме и мирења тиха.
Хвала ти, безмерно хвала.

22. IV 1985.

%

Нека су проклети тренуци
Кад подједнако бежим
Од огледала
И своје сенке.

%
У очима ми озелени пролеће
у коси ми запролећи зима
у души се сјесенила јесен
пролазност, пролазности, ко те измисли.

%
У сутону,
Мирисом липа,
Сликама
Нека далека лета

НАСТАЈАЊЕ ПЕСМЕ

Дуги редови јабланова
Јесен и блато, блато
Колоне, далеке и дуге
Покидане крпе магле
На јесењем сунцу, плачу
Полудела игра билијара
У кафани погашених лампи
Колоне, колоне невиних грешника
Мокре набубреле шуме
Натопљене кишом и тугом
Воденице певају незрелом мливу
Осмехнутим лицима бојовника
Поткамиен кришом љуби
Стидљиво вечерње сунце
У рову, Црњански пева "Серенату"

НОЋ ПУНА НЕСАНИЦЕ

Кад срећа задеси човека
И његов пас то осети
Не постављајте питања
Да вас не би лагали.

„Бог је утеха!“
Само за слабе и плашљиве.

На портрету из младости
Загледан у даљину
Загонетно се смешка.
На другом, из зрелих година,

Виде се сузе.

На последњем,
Велика туга старости.
Промене на људском лицу,
Нису то само метармофозе,
То су сигурни знаци нестајања.

Променити идентитет
Вратити се у прошлост
Разговарати дуго, са собом,
Са књигама,
Јединим пријатељима у самоћи.

Од живота не тражити ништа,
Сем да се живи.
Да ли је живот прича
Коју бунца неки идиот,
Или се то Шекспир само шали?

Из театра у којем је новац Сунце,
А трговина религија
Види само један пут.
Знамо ли куда се свршава?

САМОТНО ВЕЧЕ

*Мајци Љубици
Ниоби нских дана*

Као старилопов прикрада се вече
И празну собу испуни мрак
Споро и тихо време тече
Месец кроз прозор прокрада зрак
Крај црног шпорета, склупчана седи
Не пали светло, рано је још
И на томе би да уштеди
Неку црквицу, неки грош
Стара и сама, живи од успомена
Сахранила ћерку, потом сина
Срце је њено само хладна стена
Све што имаде, прекри тишина
Пролазе дани, године иду
Одавно је престала да их броји
Фотографије немо ћуте на зиду
Туга стеже срце, не мари, смрти се не боји
Тихо је дозива и Свевишњегмоли
Да је одведе тамо, где нема ни туге ни боли
Ех, судбино крута, ех животе врли
Само да што пре, децу своју, мајка загрли.

МУЧЕНИЦА БЕЗ ОРЕОЛА

(сенима оца и мајке)

Сува испуцала земља
Притиснута јулском жегом
Увели струкови кукуруза
Закржљали и већ клонули

Повијена леђа утонула у зној
Тупи, једнолики одједи мотика
Залудан, отужно залудан посао
Знају то одавно, али не одустају

Сизиф је радио смисленији и
Сигурнији посао од њих

Од јутра до мрака без предах
Под сјајем месеца и звезда
Васцелог живота отимају од земље
Не отевши ништа, недајници

Сломљени одлазе у њена недра
Последњи пораз пред усудом
Без прилике да покушају поново
Земља, вечити победник

Над свим што корача и дише на њој
Увек изнова тражећи крв, сузе и зној

МОЈ ПАРНАС

Кад ме сколе чемер, јад и мука
Утеши ме моја дивна Каланчука
Одох давно на некакве науке
Носећи у срцу слику Каланчуке

Давни дани дечјег смеха, буке
На пропланцима драге Каланчуке
Како да вас заборавим слатке муке
О њој маштах на ћувику Каланчуке

Камионом, што се путем трузка
У град оде наша другарица Луцка
Остадосмо сами, сиротиња пука
Да тугујемо, ја и моја Каланчука

Лутам градом док ме гуше смог и бука
А у срцу нада, ту је моја Каланчука
Кад рачуне своје све отплатим

Каланчуки својој хођу да се вратим

На ћувику оном, као мали знамен
Нека стоји само један прости камен
Заувек ће престати сваки јад и мука
У вечности загрљени, ја и Каланчука.

СЛИКА БЕЗ РАМА

До страха набујали драч и коприва.

Разваљене ограде, порушени зидови
К'о давно пали ратници на бојном пољу.

Урушени кровови гутају небо
Са огњишта давно разнесен пепео.

До страха набујали драч и коприва.

Замукли гласови

Смех се одселио далеко
У стрехе се уселиле кукувије.

Са поља побегла песма

Замукли гласови

Не клићу млади кукурузи
На вечерњем поветарцу.

Не плеше злаћано класје пшенице
У загрљају топлих ветрова.

Ликују бурјан и дивља купина
Мученичка старост дотрајава
Погнута до земље.

Не клићу млади кукурузи

Отврднула душа би да крикне
Али ни за то нема снаге.

Док ноћ пада, путем се вуку
Немоћне сенке дугачке као туга.

Отврднула душа би да крикне.

СВЕЈА САМ РАЧУНИ

(у мен' се ништа више не буну)

Кад би ви испричаја све што ми је мој гуљави живот приредија
Верујем, од тој би се нормалан човек унередија
Идо у некаке школе, багим да будем по паметан
Ал' оћеш, за живот испадо много сметен

Онија муфљузи, што не знају да убодев вола у дупе
Возив бесна кола, напрајише кућерине големе и скупе
Купатила сас талијанске плочке и каде ђакузи
Да има куде кућевни пријатељ жену да гим гузи

Кад се само сетим, каква све ала и кила
На мене неје патку острила
Како су се само курчили, које све несу ломотили
Мислили да су много паметни, а тупи к'о пајсер су били

Од морал и поштење стално га неки од њи дрви
А за пљачку и лоповлук, увек су били први
Ја бленем у мој живот к'о вол у шарена врата
Не разбирам ништа, мој памет ништа не с'вата

Читам неке књиге и писујем песме, да те мука уфати
Што ми неје жив татко, да ме ко мазгу измлати
А, убаво ми викаше, мани се од књиге, од њи боли глава
Но, ја га не послуша', испадо дилеја права

И такој, сас мој живот никако да се сретнем
Све док се у прашину, ил' у траву не праметнем
А онда, ће буде како ће буде, зна се
Ће дође дрчна овца и траву ће да попасе

ЗБОГ МОЈЕ ГЛАВЕ ЛУДЕ

За све промашаје у животу оптуживах друге људе
Да оптужим себе, никада не имадох храбрости
А запрао, све је то због моје главе луде
Несташних грехова из давних дана ране младости

Док се као цветна ливада простире пред тобом живот цео
Сањаш луде, немогуће снове, да свет бациш под ноге
Не схваташ, велике копрене лажи, то је вео
Што намерно скриватешке, сурове замке многе

Посегнеш за чашом, умишљајући да си Бодлер ил' Јесењин
Ноћобдија што саставља бурне вечери и мамурне зоре
Буновне главе, тешких мисли, згрожен животом бесмисленим
Патиш и бунцаш, како те све бриге овога света море

Дотле, спокојно и мирно, Земља око Сунца кружи
Слажу се једна за другом године, невоље и згоде
Дође и старост, тај се незвани гост дрско придружи
Стигну рачуни давни и однесу све са собом,
К'о дивље пролећне воде

У цвету
И мирису
Руже
Кондензовано
Сећање.
Крупне
Сребрне
Капи
Мајске
Кише
Спирају
Полен
Са душе

ДЕДА КЕКИНА КАЖА

Слушај дете што ће деда Кека да ти каже
Од онеј истине што одвајкада важе
Не мож' да будеш голем ако ти је душа малечка
К'о што не мож' да будеш малечак ако имаш душу голему

Затој, труди се да имаш душу што по голему
Јел' човек сас голему душу, нема цену
Не викај да си патријота и да отаџбину волиш
К'д сас татка толке године не збориш

Идеш у цркву, пред икону Богородице се молиш
Нек' си ми жив и здрав, такој треба, ал' и мајку да си волиш
Јел' куј мајку не воли, веруј, такој ми тебе
Тај не може да воли ни самога себе

Кад помислиш да нема излаз, да су свака врата затворена
Сети се, увек постојив бар једна, која су малко отворена
Затој крени по онај пут што те на њи' управља вид
Немој никако да идеш сас главу кроз зид

Води добро ред што ти каже деда Кека
Глава је увек, од сваки зид, по мека
Не бој се на никога, не савивај никад грбину
Иди цврсто и усправно, ал' не изазивај судбину

Па кад један дан под живот подвучеш црту што боли

К'о што сам гу ја подвукаја, и ударија тачку
Те с'ватиш унуче да живот никога не воли
И да му на крај' изнад главу окачи крст, последњу значку

ОДА СУНЦУ

Сунце,
зденцу мојих сећања.

Сунце,
прамајко црвених булки,
усред зрелог жита.

Сунце,
туго дугачких сенки,
у давно напуштеној соби.

Сунце,
нежно име минулих дана.

Сунце,
надо будућих дана.

Сунце,
упрегни небеске кочије,
још једном проспи дарове,
од истока до запада,
док је мене који ти се диви.

НЕСТАЈЕ НЕБО

Са дивним белим облацима
Нестају бистри потоци
Сабисерном водом
Иза девет камена

Нестају тихи
Нежни
Нежни пропланци
Са мирисом
Мајчине душице

Нестају добри старци
Самудрим причама
Нестаје вечерња песма
Веселих, румених девојака
У загрљају првих звезда
Нестаје...
Нестајем.

ЗОРАН СТОЈАНОВИЋ

I

Зоран Стојановић рођен је 1955. године у Прилепцу код Власотинца, од оца Јована и мајке Смиље. Основну школу завршио је у Прилепцу и Губеревцу, гимназију у Власотинцу, а економски факултет у Нишу. Поезијом и прозом се почео бавити као ученик гимназије, касније и као студент. Песме и приче је објављивао у домаћим листовима и часописима. Члан је Удружења писаца општине Лесковац. Живи и ради у Лесковцу.⁴⁶⁴

%

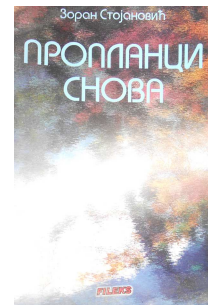
Од 1982. до 1986. године радио је у ТИ „Зеле Вељковић“ у Лесковцу – од аналитичара производње и расподеле до финансијског руководиоца, а од 1986. до 2006. године радио је у Скупштини општине Лесковац, од шефа одсека до начелника за финансије. Од 2006. године ради у ЈКП „Водовод“ – Лесковац као генерални директор.⁴⁶⁵

%

КЊИЖЕВНИ РАД: *Проплаци снова* (Филекс, Лесковац 2006), *Светлост тишине* (Филекс, Лесковац 2008), збира прича *Бреза* (Филекс, Лесковац 2011); романи *Мрежа* (Филекс, Лесковац 2012) и *Живот једне учитељице* (Филекс, Лесковац 2013).

II

ПРОПЛАЦИ СНОВА - Поезија Зорана Стојановића, представљена у збирци песама „Проплаци снова“ је топло изненађење у љубавно-рефлексивној лирици. Збирка песама исказује унутрашња песничка осећања као љубавна сусретања и чежњу раскошних снова.⁴⁶⁶

(...) Књига стихова Зорана Стојановића „Проплаци снова“ зрачи светлошћу, здравим, позитивним односом према свету и животу, виталистичка је као емоционална и језичко-ритмичка енергија и имаће своје место у завичајном песничтву као значајно обогаћивање песничког говора.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Зоран Стојановић, *Живот једне учитељице*, Белешка о писцу, Филекс, Лесковац 2013.

⁴⁶⁵ Зоран Стојановић, *Мрежа*, Белешка о писцу, Филекс, Лесковац 2012, стр. 161.

⁴⁶⁶ Јосиф Стефановић, књижевник, Михајло Дојчиновић, књижевник, *Проплаци снова*, извод из рецензије, Филекс – Лесковац 2006, стр. 7.

⁴⁶⁷ Мр Лука Крстић, *Проплаци снова*, Филекс, Лесковац 2006.

III

БРЕЗА – Зоран Стојановић се у књижевности јавио стиховима и читаоце пријатно изненадио својим особеним песничким гласом.⁴⁶⁸

Прву збирку песама објавио је 2006. године под насловом „Пропланци снова“, а неколико година касније штампа и другу књигу поезије „Светлост тишине“ (2008).

Ове, 2011. године, пред нама је рукопис збирке прича, што показује да се Зоран Стојановић жели да огледа и у приповедној, прозној форми.

Збирка садржи десет прича неједнаке дужине са мотивском структуром која у свакој причи има посебно време и посебан животни простор. Приче се овако ређају: Тајни ковчежић, Бреза, Пас јазавичар, Игра катанка, Граничар, Учитељица Ана, Сликарикона, Ловочувар, Пећина лудог Милојка и последња прича – Виолина Страдиваријус.

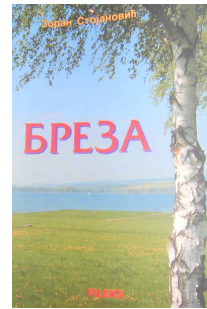
Сваку причу у овој збирци, њено језгро, чине, у ствари, дијалози. Свакодневни разговори и мисли обичних људи дочарани прецизношћу и аутентичношћу јединственог исказа и тек са задршком отирава се заправо тема ових прича, тескобе и отуђености, изгубљеност и тражења, сам живот који је највештији креатор људских драма.

Зоран Стојановић гради приче са малим и великим људима свакодневице из перспективе одрастања једног детета које у свакој причи има друго име, други животни простор, другу породицу и судбину.

На деликатан начин у овој прози се откривају и интима људских живота, додирују се и значајне животне теме и то без патетике.

Можда најбоља прича из ове збирке је Бреза, где је Зоран Стојановић показао свој стваралачки дар и себе представио као даровитог приповедача.

Зато сматрам да ће књига „Бреза“ Зорана Стојановића имати своје читаоце, да ће бити значајан допринос у обогаћивању књижевног стваралаштва на југу Србије и имати запажено место међу приповедачима Лесковца и шире.

⁴⁶⁸ Мр Лука Крстић, рецензија (преносимо је у целини), Зоран Стојановић, „Бреза“, Филекс, Лесковац 2011.

IV

МРЕЖА – Џозеф Конрад је рекао да је свака књига пола ауторска а пола читатељева. Писац напише оно што напише, а читатељ упија то дело са својом комплетном личношћу, искуством, осећањима, тренутним расположењем... Заправо, књижевно дело се коначно завршава, заокружује у свом читаоцу. Колико читалаца, толико верзија једног истог уметничког текста.⁴⁶⁹

Ако горе наведено становише може да се прихвати сигурно је да ће такав доживљај књижевног дела бити управо сусрет са новом прозом Зорана Стојановића, односно, читаоца са његовим романом (у рукопису) Мрежа.

То је у неку руку и неминовно, јер је Зоран Стојановић у свом књижевном тексту описао блиску прошлост Србије, описао прилике у последњој деценији 20. века које су снашле његов народ, и народе на југословенском простору. Баш зато што су те године страдања српског народа, године санкција, блокаде, разбијања Југославије, грађанских ратова, борбе да се очува Косово, НАТО бомбардовања Србије, медијске сатанизације српског народа, још увек у живом сећању савременика, то ће ова проза бити доживљавана у складу и у зависности од животног искуства сваког појединог читаоца, па и од друштвеног, историјског, политичког и културног опредељења сваког појединца.

Зато је, сигурно, и речено да не треба читати ништа што није старо педесет година. С друге стране, може ли се сагледати истина ако нема временске дистанце, отклона од хаотичне ратне, друштвене стварности?

Роман Зорана Стојановића Мрежа одсликава године деведесете када се припремао рат на југословенским просторима, када се све чинило да се заједница братских народа распадне. Даје нам околности почетка новог братоубилачког, грађанског рата, животног простор у коме људи мењају адресе, држављанство, професију, место боравка и последице на њихов живот и живот њихових породица.

Јунаци ове прозе имају ретке тренутке и врло крхте шансе да буду срећни. Неки су при том оптерећени вишком нације и мањком идентитета. Путање живота су најчешће одласци и доласци и значе могућност и немогућност опстанка. У мрежи агентура са свих страна света које се као пауци, увукле у све пукотине усамљене Србије, рат се намеће као нужност, а човек, усамљен и уплашен, у нејасном вртлогу, почиње да сумња у домете цивилизације, или почиње да се плаши евентуалне сопствене неподобности.

⁴⁶⁹ Мр Лука Крстић, комплетна рецензија, Савремена ангажована проза, Зоран Стојановић, Мрежа, Филекс, Лесковац 2012, стр. 157- 160.

Проза Зорана Стојановића је директна, јасно одржава оно о чему пише, не бежи од стварности. Он пише о стварном животу, о људима који немају куд, о комадању његове земље од оних чије су руке прљаве. У свему томе даје и тренутке кад се људски реагује на нељудске околности.

Сва дешавања су увек везана за стварне, постојеће локације. Свестан чињенице да тематика коју уобличава има друштвени, историјски и политички карактер, Зоран Стојановић покушава и, у доброј мери, успева да реалним чињеницама придода и оно што је уметничко, лепо, па се тако остварује снажнији и упечатљивији утисак.

Може се рећи да роман „Мрежа“ Зорана Стојановића, на овај или онај начин, увек је слика стања у Србији и на ширем југословенском простору у последњој деценији 20. века, у настојањима запада да се Србија баци на колена како би јој се судило и одузело Косово.

Писац користи документа, сазнања која показују грчевиту борбу српског народа да одоли завери и нападима и сав цинизам и бездушност западне цивилизације у мрцварењу једне мале европске земље. Све је прожето личним, субјективним ставом аутора који је свему унео и лично промишљање о ономе што се у друштву дешава.

Јесте да ће ова књига бити слика друштва и времена с краја 20. века, као и прилика у Београду уочи и за време бомбардовања 99-те, и мора се, при том рећи да је аутор себи одредио превелики задатак па је у том смислу изостало дубинско, дубље уочавање узрока и последица трагичних дешавања, као и дубље и целовитије анализе профилисање ликова.

У средишту приче је судбина једне београдске породице; животни путеви њених чланова у вртлогу неочекиваних дешавања. Отац Живојин, пуковник у пензији, одан је својој земљи и разочаран понашањем западних сила. Подозрив и обазрив, он у младићу, странцу, у кога је заљубљена његова ћерка, види агента неке стране обавештајне службе. Наравно, сукоб са ћерком је неминован. Мајка Марија је брижна и уплашена. Њихова кћи Розика заволела је тајновитог, необичног странца, што јако брине и оца и мајку. То је Карсон, наводно агент, а у ствари новинар који је заволео Србију. Отац Живојин сматра да му је дужност да полицији пријави Карсона, као страног шпијуна и то је разлог за разлаз са ћерком Розиком.

Розика је увек присутна, она је у средишту приче. То је млада девојка која у раним годинама доживљава трагичне тренутке, у кратком времену низ разочарења. Њен брат Милијан је рањен у грађанском сукобу и када се буде опоравио, утопиће се у Дунаву. Други брат, Бојан, на вратима рата, тек стасао, бива рањен на Косову. Љубав између ње и новинара, Американца Карсона, је паралелни нит осталим збивањима, у средишту је приче. Розика, љута на оца, који не прихвата ту везу, симулира сопствено утапање у Дунаву, а појављује се код тетке у Америци, док је њени у Београду оплакују и чак подижу споменик.

Очито је да Зоран Стојановић своју прозу увек зачинио љубавним дешавањима али, при том, то увек чини у романтичарском и авантуристичком маниру. И на крају се испостави да Карсон није ни Швеђанин, ни Немац, нити агент стране службе, већ амерички новинар који воли Србе, воли Розику, и који жели да са Розиком живи у Србији.

Све се дешава у атмосфери смрти и страха. Трагичан је тренутак сахране Божиног сина. Капетан Божа, ратни друг пуковника Живојина, изгубио је сина на Косову. На Косову се убијају војници и полицајци, као и сељаци у предвечерје рата 99. године Живојин и Божа су увек спремни да бране Косово и Метохију од терориста и огорчени су лажима у светским медијима о злочинцима и жртвама.

У мрежи је био српски народ. У мрежи завера, интрига, обмана, у мрежи страних обавештајних служби и био је сатанизован. Тако, бомбардовање Србије било је до краја припремљено, изведено, и пред светском јавношћу било оправдано. Силе запада су тако омогућиле отимање Косова од Србије.

Зоран Стојановић у својој причи јасно показује свој идеолошки став. Он се директно обраћа читаоцу, а притом не крије свој политички став. Наравно да је то морало да се одрази на уметнички квалитет, јер су нека казивања, слике, дијалози, дати превише огољено, предвидљиво. Непоетични садржај, експлицитно казивање, стварна имена, појединци и институције условљавају низ још увек актуелних историјских прича, аутентичних локова и догађаја.

Свестан тога, аутор намерно руши границе између документарне грађе и фикције, посебно када у причу укључује породичне и љубавне садржаје. Мора се рећи да у слици описаног времена поприлично се остало на површини, нема самопреиспитивања јунака времена и збивања што би овој прози дало печат модерне политичности.

Сам текст је уметнички и садржајно промишљено конципиран, провокативно и храбро. Жанровски, ова проза, овај роман-прича, роман фелтон је у ствари фактографија испреплетана мотивима политике, рата и љубави.

У елементе фикције и романтике спада и неколико љубавних прича које се изненадно, чудесно јављају у вихору грађанских ратова и косовске драме.

Мрежа Зорана Стојановића открива нам делић стварности који може помоћи да другачије сагледамо историју и да схватимо да тешки тренуци у човека могу да пробуде и ону бољу страну у њему.

V
ЖИВОТ ЈЕДНЕ УЧИТЕЉИЦЕ – Свака ствар је речита и представљива у естетизованом виду; нема иверја животне грађе. Живот једне паланачке учитељице и људи једног поднебља и времена, кажимо без устезања, власитиначког краја између два рата, могли су да буду читаоцима занимљива тема. Посве учитељица Мара покретачка је снага изградње и обликовања сажетог склопа Стојановићеве романесне прозе, готово средишњи и обликујући структурни елемент.⁴⁷⁰

Неодољиво се намеће мисао да су стварни догађаји и животне датости залеђене ауторове истине. Не може се, наиме, рећи да је Стојановићево дело независно од верификоване истине и емипиријског света. Посреди је једна померена и преображена реалност, свет приказан у размерама вероватног и могућег, у статусу „као да“, али без превише маште или песничких реквизита. Аутору као да је туђе дрско претварање животних реалитета у уобразиљске слике, слике које су биле нешто „више“ од стварности. И на овај скромни начин, потврђује се изгледно сазнање да су уметничке творевине све више прожете рефлексijом, а све мање су извор маште и фантазије. Стварност је светлосна жижа која зрачи, со и хлеб књижевног поступка аутора романескне прозе о учитељици Мари. Стојановићевом књижевном остварењу иманентни су испреплетаност мотива и догађаја, укрштене људске судбине, сучељавање, главни и споредни јунаци. У првом реду, хронологија и сукцесивно низање мотива руководећи је проседе. Писац говори разумљиво, незаmrшено и општеприхватљивим изразом. Реченица је једноставна, јасна и директна, у форми дијалога, без смелих узлета асоцијација или пенушавих реторичких склопова. Без разлике, увек кратка. Несвојствене су му конструкције са сложенијим мислима и већим бројем појмова. Казано је јасно и разговетно – али књижевност је и симболичка активност која ствари износи на светлост дана мутно и нејасно. Нечитљивост и нејасност се не могу посматрати као негативни квалитет или неуспех у постизању савршене јасноће. (...) Уметност је у својој суштини новост. Тако посматрано, у смислу у којем књижевна дела јесу књижевна дела, свако језичко остварење, па према томе и Живот једне учитељице, ново је и индивидуално. Треба ли подсетити: појам оригиналног се у својој појавној самоприсутности огледа у томе да се већ позната ствар види под другим углом, прегрупише, изрази на свој и изграђен начин. Шта је лепо у ужем смислу рећи да ли оно што се уопште допада, што има вредност у допадању. У том смислу, несумљиве су вредности Стојановићевог књижевног дела. Реч је о књизи вредној читалачког труда и занимања.

⁴⁷⁰ Проф. др Тихомир Петровић, из рецензије, Живот једне учитељице, Филекс, Лесковац 2013.

БОРАН СТОЈАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НЕ ИСКРАДАЈ СЕ

Не искрадај се лепотице мала
Са сунцем јутра
Из сјајева скривених погледа
Из мог летећег доласка

Не искрадај се лепотице мала
Јер не знаш да те одају нагли кораци
У задрхталој самоћи небеских раскршћа

Не искрадај се лепотице мала
Знам да у теби пламте чудесне ватре
Љубави и невере

ТИ И ЈА

Ти и ја
На каменом врху планине
Само крај усамљеног звоника

Звук на њему
Давно је нестао у тишини
С њим и низине промениле оклоп неба

Ти и ја
Зачуђени стојимо
На каменом вису недохвата
С мислима да нас ветрови не поломе
И имена нам постану заборав

САН

Још увек са цветом у руци
застајеш на сунчаној стази,
да те погледом истопим
и савијем у небеску светлост.
Свет да нам не однесе
тек зачете снове чешње.

ВРАТИ СЕ...

Врати се, вољена моја,
дођи развигором
са усијаним облаком неба.

Моје жеље испијају
топле страсти сунца.

Чекам те кораком звезда
с усијаним зорама чежње
претоплу,
у тишинама свих тишина.

ОДБЕГЛА ЉУБАВ

Знам да си типло сунце
које прође.
нежно ме помилује
и нестане.

Увек си била горска вила
које сам у сне снио,
и сновима дотицао.

Садаме раздире самоћа...
Ипак, некад је све лепо било.
Сада смо две удаљене мисли
и шапат одбегле љубави

ТУГА

Моје су птице рањене
Као пали анжели с неба
Усамљен склапам руке
Нудим што немам
И моја је глад бескрајна
К'о песнику.

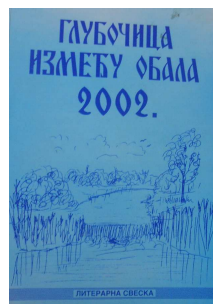
ЗА ВЕЧНОСТ

Теби, лепото моја,
Без иједне преке речи
Дарујем прегрш снова

Ноћас нек' зацвиле струне лепоте,
За вечност неба
И вечност нашу.

ДОБРИЦА СТЕВАНОВИЋ

I
Добрица Стевановић, песникиња из Лесковца, објављивала у бројним листовима и часописима. Стевановићева је посебно била присутна у литерарној свесци „Глубочица“.

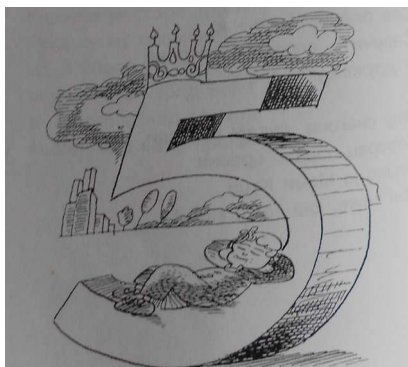
ДОБРИЦА СТЕВАНОВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

ОСТАНИ

Над тихом реком
Таласа прах снова
Жар немирног месеца
У раскршћу рањених птица

Горска вила
Не одлази низ ветрове бола
Задржи јутро у процвали дан
Лицем туге немој
Пустињи ока

Остани као заклетва неба
На звезданој постељи
Са сребрном мрежом мисли
Ходу времена у
Рабукталој шуми

ЗАЉУБЉЕНЕ БОГИЊЕ

На ужареној планети
Заробљена лета
Сидре дубине вода

Бичевима муња
Клешу осмехе сунца
И у непознате светове
Усликавају сасвежђе снова

Над усамљеним светионицима
Заљубљени погледи богиња
Бисерно небо претварају у миришљаве смоле.

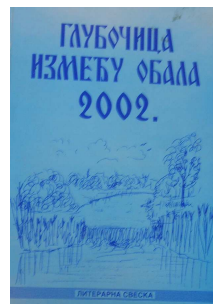

МАРИНА Т. СТЕВАНОВИЋ

I

Марина Т. Стевановић је рођена 19. августа 1968. године у Лесковцу. Завршила је Филозофски факултет у Сарајеву. Члан КК „Глубочица.“.

Издала је две збирке лирских песама: *Отац и мајка или о срећи и Мало јагње бело*. Објављивала у заједничким збиркама, листовима и часописима. Живи у Лесковцу.

II

КРИТИЧАРИ О ЊЕНОМ РАДУ - „Две збирке песама (27 и 26 песама), чак и са школским темама: Мајка, Мајка и отац, Љубав, Писмо, Говор, Песма, Тајна, Чекање, Познанство, Ева, Храброст и сличне, са извориштима немирне младости обележавају простор и време са свим субјективним целинама. Исти анђеолубави, мрежу поетских осећања, везују за искушења и разне догађаје без еротских црта.

Поетеса се инспирише говором кад време стоји. Чак и у сусрету са драгим и недрагим особама не открива своју идентификацију нити дозвољава да је осећања, тренутна осећања, понесу.

Поштовање самој себи дугује. Њен дух је трагички и одише унутрашњим монолозима. Тако је на један оригиналан начин оживела себе и своју женственост. Поетски гласови нису загонетни. Зато и љубавне, и рефлексивне, и родољубиве песме имају реално исходиште. У свакој њеној песми нешто значајно и једноставно мора да се догоди.

Ако живот поставља замке, она хоће да буде поетеса – жена као и све поетесе – жене. Поетско жариште је лепотом проживљено иако има и недоречених визија. (*Станко Ђорђевић*, из рецензије, *Лексикон писаца лесковачког краја*, Лесковац 2003).

МАРИНА СТЕВАНОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПЕСНИК

Прелазим преко препрека
И одвајам оне што су се
Сами родили и проходили.

У краљевству свом расли
И дахом пркосили, до неба.

Правило је да знам – име рода мог.
А, ти не ругај се руци и науци

Разуми светлост као будност.
Нова слова – истину већу од твојих тигрова.

У мачки живи слика, моја поетика.
Настављам да трагам за себе и своје –
Одбрана света и стварање цело.

Пристигла с пута да све своје знање
Преобратим у једну непорочну књигу.

Кад – кад је земља сурова,
Корава, тврда у рукама,
Видовита на дан Бога, прогледала

На Видовдан и себе уздигла до раста.
Од честига те отимам на језику љубави
Оца мог.

Нећу да опростим само оном што ме је
У правди знао да пореди. Боже,
Само се у име љубави може све

Да осети, каже,
Песник је онај што зна све

ИВАНКА СТОЈАНОВИЋ

I

Иванка Стојановић рођена је у Лесковцу 1959. године. У родном крају је завршила гимназију, а дипломирала на Филозофском факултету у Новом Саду, одсек за српски језик и југословенску књижевност. Ради као новинар Радио Лесковца. Прва објављена песма у листу „Наша реч” 1973. године. Своје песме говорила је на разним медијима, учествовала на разним књижевним конкурсима. Књига „Док ти живиш” је њена прва самостална збирка песама.⁴⁷¹

Пажњу јавности привукле су нека друга остварења Иванке Стојановић, посебно роман „Грдна сам ти и нико”.⁴⁷²

II

ГРДНА САМ ТИ И НИКО - „Грдна сам ти и нико – лирски запис или елегија, свему неоствареном. Неће се читати док удариш дланом о длан, нити у једном даху. На тренутке ће се причинити да прети да сву вашу вољу самеле и претвори у нови подухват, назван искушење. Је ли дилема решена? Да ли је писац био у већем искушењу од читаоца, да ово и овако изнедри, на видело дана. Чистих хтења, да расветли наухватљиво, каткад свевидно у вековној тами самоће; ко јасика пред ветром олујним, болно треперећи – да закрили недосежно. На стотине непослатих писама „невидљивом сапутнику својих најчеднијих девојачких снова” – у ковчежићу мистериозни споменар, ко мали споменик свим неодболованим одисејама, што би да успркосе забраву. Бар један нежан листић истргните и сакријте дубоко у недра, ко зна хоћете ли већ сутра, или истог часа, похитати да надушак дошапнете тек одгонетнуту тајну, која ни у себи, до овог трена, спознали нисте. Или можда сто пута јесте, не мирећи се са „досуђеним бдењем”. У прилици сте, да ипак нешто учините, што ће помак бити катарзи названој „забрањено воће”, када се у вашу спознају усели сазнање да бити „неко сасвим трећи” и није тако поражавајућа ствар – на крај памети да се искупљење каткад чак и фатално плаћа, данком који се зове живот, или још горе, живот у тами. Но, ако се и поред прозора запутите омамљени у тај лавиринт сновиђења, најсрданије вам желим срећан пут. Бићу вам друг на слепом друму и тешити вас кад је тешко. У име свих нас који смо у том грчу и дан-данас, но ипак се због

⁴⁷¹ Иванка Стојановић, Док ти спаваш, Народна библиотека Ресавска школа, Београд 1996.

⁴⁷² Иванка Стојановић, Грдна сам ти и нико, Стручна књига, Београд 1998. Уз сам роман, уз назнаку Аутор, Иванка Стојановић записује поруку коју преносимо као уводник.

свега и поред играрија судбине, нисмо покајали. Имало се рашта и тувовати, са плаветним у оку. Крадом удахните дах и зароните дубоко у наш заједнички ризик, неизвесност љубави...

„А зар сам свој замислиени живот икада отпочела да живим? – пита се аутор ове књиге уместо сваког од нас.⁴⁷³

Изгледа тако танана и крхка љубав која траје кривудајући попут реке кроз брда и долине живота, а ипак је тако неуништива и вечна, казује ова повест, неухватљиве форме, као што је и само осећање која је тема неухватљиво.

(...) У овој прози све се њише између крајности, лута између туге и радости, од проклетства до посвећења, све нестаје и настаје потакнуто и покренуто љубављу. Тек што се учини да ће прича бити угушена очајањем или тугом запретена, враћа се озарена у бојама најдубљег заноса, да би се час касније смирила у једноставим речима признања да је немогуће живети без снова – тј. без љубави.

Прво лице у коме је написана књига доприноси уверљивости и прихвата се као исповест, но опречни тонови остављају тек довољну недоумицу, је ли се то ради о једној опсесивној љубави или је сублимат многих различитих припадања многих различитих индивидуа.

(...) Била је љубав, кажу ови радови, који се не читају лако, него траже да се по њима разгрђу значења и поруке, биће љубав заувек у много облика и много значења – јер када је права, она постаје и опсесија, и радост лепоте и безвремена је: туга која радује и радост што сузе изазива. И писац је не објашњава, не труди да рашчлањује, него је показује причајући као да је пре свега, себи признаје, па тек онда због обраћања, другима.

III

ДОК ТИ ЖИВИШ - Нема у овој збирци ни сладуњавости, ни баналности, све више је мисаоности. Символика је то жене која воли, многих љубави – вековна судбина жена се прелама у овим искреним стиховима. Добра је ово, искрена књига, надахнута књига о љубави.

Неће се допасти онима који су занети само формом, само иновацијама. А књига је итекако нова и савремена, необична по искрености, носећи вечиту тему људских осећања и љубави. Нису то само „нека женска осећања”, жена кад воли, воли и оне који су део живота вољеног, чак и ако је она изопштена из тог живота.

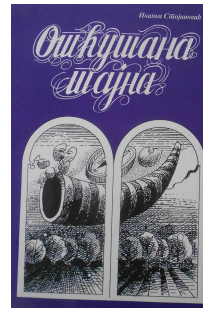
Ово су стихови душе и срца, чулни али и дубоке нежности осећања. Читаће је жене и мушки род који ће боље разумети комплетну личност жене. Ово је ретка књига, отворена, страсна, чиста и поштена. Желим јој срећан пут међу људе, пријатеље.⁴⁷⁴

⁴⁷³ Светлана Пешић, Извод из рецензије. Грдна сам ти и нико, Стручна књига, Београд 1998. године.

⁴⁷⁴ Мира Алечковић, комплан извод из рецензије (нема наслова), Док ти живиш, Београд 1996. Напомена: Избор песама И. Стојановић у посебном делу књиге.

III

ОТЋУТАНА ТАЈНА – Иванка Стојановић је песник култа љубави, заноса, страсти и потпуности предавања. Она је похотно тражи и разазнаје свуда и у свему. У лирској преданости и интимистичким магновањима љубавни узлети су неки лук што спаја неспојиво, а блажени осмејци мелемност заболојеној души. Љубавни снови песникиње су паперјасто лебдење између жудњи и михализма, између опоре стварности и имагинарних саморашчињавања, између притајених жеља – нада и неостварености која боли.⁴⁷⁵

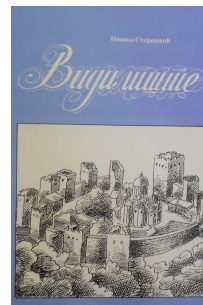
У силовитој, скоро безмерној љубавној обузетости нашој поетеси се отварају нови духовно-сазнајни видици и чаровито раскрыјене а неухватљиве перспективе. Чини се да само онај ко истински воли може да осети сву силину ове љубави која може да буде и изазовна и у креативном смислу делотворна. У самоидентификацији са вољеним петеса тражи неко своје лирско исходиште. У том стању тоталне преданости Еросу, љубав као да постаје нешто надстварно, трансцедентално и несазнатљиво, иако је оваплоћено у свеживотном. Иванка Стојановић целим својим бићем и скоро сваким стихом, па и оним недореченим тежи апсолуту љубави ослобођене од свих услова и ограничења. У том силном заносу љубави заборавља васцели свет што остаје изван страсничког обухвата и загрљаја, па чак и неке унутрашње разлоге вољења. За Иванку Стојановић је љубав бајословно чудо у смислу онога што се не може лако и једноставно објаснити, како због васколике сложености и деликатности, тако и због немоћи духа, ума и чулности да је у свему разазна и протумачи.⁴⁷⁶

IV

ВИДИЛИШТЕ – Иванка Стојановић је за кратко време начинила прави песнички подвиг: уобличила је лирски триптих о љубави („Док ти живиш“, 1996, „Отђутана тајна“, 1997 и „Видилиште“ 1997).⁴⁷⁷

У њеним стиховима прелама се вековна судбина жене која воли, записала је Мира Алечковић поздрављајући њене прве песничке кораке. И друга књига песама „Отђутана тајна“ показује да је она песник култа љубави, заноса, страсти и потпуности предавања.

Иванка Стојановић и у трећој књизи открива

⁴⁷⁵ Проф. др Никола Цветковић, рецензија, Иванка Стојановић „Отђутана тајна“, Народна библиотека Ресавска школа – Деспотовац 1997.

⁴⁷⁶ Проф. др Никола Цветковић, рецензија, „Отђутана тајна“, Народна библиотека Ресавска школа – Деспотовац 1997.

⁴⁷⁷ Драгојла Цветковић, рецензија, И. Стојановић „Видилиште“, Ресавска школа – Деспотовац 1997.

тајанство и недокучивост љубави, која је вечна и бескрајна, вазда полетна и младалачка. Љубав није за њу егоизам срца, како најчешће бива, већ усхићена преданост душе и бића. То је узносита жиотна страст у којој је негдања прошлост у свему лирски оваплоћена садашњост која се продужава у вечност. Љубав јој је, као и поезија, најдубља вера у опстојаност људског, а у узмаху надахнућа божанског. Она је радост срца, али и голгота тела која јој доноси животно спасење. Песникиња по себи и по љубави препознаје људе које нежно, чежњиво и постојано воли. То је она права, *толтојевска* љубав према свима и за све на овом свету. Она је небеско обасјање и земаљско астрлно узношење у знаку свеживотности. За Иванку Стојановић љубав је извориште моћи, а тајна моћи је у јединству истине, верности и слободе. „Химном љубави“ она је отворила просторе чедне преданости поетског надахнућа и смерног говора. Тихо, ненаметљиво поручује младенцима: „Брижљиво трошите залихе чежњивих речи – нежно чувајте заједничке светиње“, искрено стихом обликујући склад непрекидног предавања љубави.⁴⁷⁸

VI
ОПРОСТОМ БЛАГОСЛОВИ – Песме Иванке Стојановић – Станиславске су казивања о томе зашто се и како се може и уме волети и у томе истрајавати. Из вишегласја срца и разума разазнаје се сазрела и искрена страст и љубав до посрећености и оданости кроз песме које су као једна гласом оног који тражи и трага, чак захтева, који се нада и моли, све памти, запамћено призива, са њим живи и од њега упорно бежи, који опрашта и опрост моли.⁴⁷⁹

Испричана је властита и искрена прича о потреби да се воли и буде вољен. То је прича оног ко уме да прича, намерно заоднута у по мало и по некад архаични језик и стил, хришћанско милосрдним, чак побожни тон којим песник покушава да прикрије и прибере своју снагу, набујалу и једру емоционалност, не зато што се боји да се она не проспе, изгуби или ишчили, већ зато што му се чини да су то најбољи сведоци постојаности дубоке и трајне искрености и љубави коју обелодањује. Али, те песме су и двоструки сведок. Оне истовремено казују о песниковом (само)израстању и самодосезању. Импресивно је и сасвим очигледно како се он без страха и застанка, са сумњом, али без надобе и самообмане, са решеношћу да у свом науму истраје, пробија кроз тамне вилајете своје унутрашњости и субјективности, да пронађе себе, из себе изађе и сам себе као песника роди.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ Драгојла Цветковић, извод из рецензије, „Видилиште“, Ресавска школа – Деспотовац 1997.

⁴⁷⁹ Проф. др Миомир Деспотовић, извод из рецензије, Иванка Стојановић – Станиславска „Опростом благослови“, Свентовид, Београд 2002.

⁴⁸⁰ М. Деспотовић, рецензија, „Опростом благослови“, Свентовид, Београд 2002.

ИВАНКА СТОЈАНОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПОСЛЕДЊА ИСКРА

Чемерно тугује
Песма опроштаја
Ћуте тишине
Муку невенчану
Црни олтари
Црвене руже плету
У венце
ТУЖБЕНЕ
Величанствено јењава
Грозница љубавна
Буде се наша нерођена деца
Ваља се камење
Низ корито Лима
Сибирске су хладноће
Опори укус
Слободе
Вришти у бегу
Нови ће плач
Сузе слеђене
Проследити вечност
Заборав ћути лудило
САГРЕШЕЊА

ПОТРАГА

Куда те
БОЖАНСКЕ
Стазе
Воде?

Да
Људи те
НЕ ЗАБОРАВЕ!

ТРЕПЕРЕ НОЋИ

Застани!
Ослушни звуке!
Тмасте су ноћи.
То се свирале
Наших зова
Дозивају
ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВЕ...

ОПРОСТОМ БЛАГОСЛОВИ

Благослов од тебе иштемо
Моја сен и ја...

Преклињу даљине да им се занавек вратиш.
Зачамисмо.
Заледиле врелине.
Без даха оста
Птица у крошњи липе.

Авлију нам звездогласну благослови
И вавек бремене јаде
Умилостиви
Да дужна не останем исповест коју.

Ма и грешна навек била,
Поражених струна већ тананих
Благослов иштем
За чељад моју што из својом никад
Не назва.

Уздарје благогласју твоме!
Већ тихнем...
Опростом благослови!

У ДОСЛУХУ

Нисам
У дослуху
Сатвојим
МИРОМ.

Жамори
Плам
БЕСКРАЈА.

ТИХОВАЊЕ

Ето ме разнежи сета –
Потом ме разгони бол!
Сатера ме у скуте
Страдалничке
Па тихујем дуго
Овоземаљско не дотичући...
Уз тебе да се свијем
Да се додворим
У месечевој постељи...

Ништа ми не можеш
И тамо ћеш у себе закопчан
Од мене бежати...
Спремна да узвратим
Изгнанством чула
То дете –
Жена.
Немир ти узвија!
Читаве године збраја
Недоумица
Сведоке нема
Ни узмишљања.
Дуга коса.
Миловања иште.
Не видех тако саму
Светлост у одлажењу...

ОТЋУТАНА ТАЈНА

Светла
Пресветла
Васељенска моћи!
Ти
Свевидеће божанство
Што грејеш
И ЊЕГА.
Дал' твоја
Непокорена ватра
И његове немире
РАЗЈЕДА?
Дал твоји животворни
Зраци
И његове сузе
Каткад спеку
Твоја светила
Кад крајем
Његовим лутањем
Дал' му лице
Покаткад озаре,
Камени поглед
Огреју
Зрацима
МОЋНИМ!

ДОК ТИ ЖИВИШ

Није нам се дало
Да се пред олтаром
Закунемо смерно
Да ћемо до судњег часа
Бити верни љубави у нама.
Није нам се, није нам се дало,
Да се искрадемо
Макар било мало
Времена за нас.
Све нам није било
Како нам се снило
Ал' се ипак збило
Ко вртлог у нама.
Није нам се дало
Да једно другом дамо
Све светло у нама.
Било како било
То чудно лудило
Још траје у нама.
Жална целог века
Ти тужан довека,
Са сетом старимо.
Није нам се дало.
Није нам се дало
Да несврт у нама премостимо другом
Није нам се дало...

ЉУБА СТОЈАНОВИЋ

I

Љуба Стојановић (Живкову, Лесковац, 1919), правник, радио је у СО|Лесковац. Као припадник НОП-а ухапшен је почетком 1944. године и до краја рата преживео је ужасну тортуру фашистичких затвора и логора у Аустрији, а после ослобођења активно се укључује у друштвено-политички рад. Повремено се бавио новинарством. Стојановић је објавио неколико запажених дела. Романи: *Од пакла до сунца*, *Глас из земље* и *Седми четвртак*, као и више прича, записа и цртица. За своје дугогодишње књижевно стваралаштво добио је Октобарску награду Лесковца, Повељу са златном значком КПЗ. Био је потпредседник Заједнице књижевних клубова Србије. Његов рад није довољно истражен и стручно валоризован.⁴⁸¹

Први књижевни рад, козерију, објавио је 1954. у листу *Наша реч*, а у разним листовима и часописима објављивао је приче, записе, цртице и друге радове. Бавио се и публицистиком. Активан је члан и дугогодишњи председник Књижевног клуба „Глубочица“ у Лесковцу.⁴⁸²

II

РОМАНИ ЉУБЕ СТОЈАНОВИЋА – Станко Ђорђевић дао је критичку оцену сва три романа Љубе Стојановића у књизи *„Књижевне критике и студије“*.⁴⁸³

„*Од пакла до сунца*“ – Дело је стварано у знаку креације једне личности. То је, наравно, Мића, младић нашег поднебља, човек из народа. (...) Фабрула се не удаљава од главне личности, тече строго праволинијски.⁴⁸⁴

„*Глас из земље*“ – У центру радње је само једна личност. Та наклоност према Слободану – Слоби чак и није скривана. То је дечак из најсиромашније куће. (...) Јунаци овог дела носе на леђима једно тешко бреме личног живота. Њихова идеолошка оријентација је идеална и то их храни, одржава и доводи до победе.⁴⁸⁵

„*Седми четвртак*“ – Право епско дело написано је у првом лицу. Почиње кошмарном рефлексijом из које ће се испрести цела, веома оригинална фабула. Милан Јовановић, директор фабрике хартије „Ослобођење“, присећа се своје жене Јагоде, таста Софронија Лазића, бившег фабриканта, суђења и дана проведених у затвору. Рељефна слика

⁴⁸¹ Пионир, бр 3(12), 1980, стр. 10.

⁴⁸² Станко Ђорђевић, *Књижевне критике и студије*, Литера, Ниш 1979, стр. 57.

⁴⁸³ Станко Ђорђевић, *Књижевне критике и студије*, Литера, Ниш 1979. године.

⁴⁸⁴ Станко Ђорђевић, *Књижевне критике и студије*, Литера, Ниш 1979, стр. 48-49.

⁴⁸⁵ Станко Ђорђевић, *Књижевне критике и студије*, Литера, Ниш 1979, стр. 50-53.

процеса доживљена је реално, целовито, у коју је уткао и знање уже специјалности из ранвих наука и уметничко виђење кроз психологију главних јунака.⁴⁸⁶

„*Од пакла до сунца*“ (Лесковац, 1970) је роман првенац Љубе Стојановића. О том делу Мирослав Миловановић, између осталог, пише: „Ово је првенац Љубе Стојановића... Ова солидно опремљена књига је роман – хроника који не претендује неки виши литерарни домет, али је сигурно да представља успешан старт, почетак без промашаја... Вредност ове књиге је у њеној васпитној поруци, у родољубиво интонираном садржају о коме овако закључује њен рецензент Малиша Вучићевић, књижевник: „Борба је свето право свих покорених, свих изабљиваних; право које се не моли од целата, већ отима од силних и осиионих.” Поред напред наведеног, приказивач је истакао да је Стојановић овим делом „у многим детаљима пројектовао аутобиографске моменте своје младости, и времена, литературе и историје, да би све то целински представило судбину младости која је прошла пут од пакла (мучење и тамновање) до сунца (слободе и победе)”. Он је такође поменуо неусклађене изражајне могућности овог писца почетника, као и то да је судбину интернираних скојеваца „пратио у црној-белој техници сликања њихових моралних и људских ликова”.⁴⁸⁷

„*Глас из земље*“ (Београд, 1972), други је роман Љубе Стојановића. Професор Тоде Чолак пише: „У најбољем смислу речи, „*Глас из земље*”, други роман Љубе Стојановића - први је од „*Пакла до сунца*” (1970) – изразито је реалистичког карактера и по свему – и по стилу и факури својој – наслања се на српску реалистичку прозу с почетка овог века, која се нагло, негде између два светска рата, посве изгубила. Писан доста свеже и ненаметљиво, с тежњом да буде што упечатљивији, овај роман на својим страницама исповеда послератне сукобе на србијанском селу и говори у жртвама тих сукоба у време нормализације живота”.⁴⁸⁸

О роману Љубе Стојановића. В. Хубач, поред осталог, запис је: „Тежња да се створи атмосфера оних тешких поратних дана, да се исказе њихова драматичност, завршава се на тешким речима, које опет изречене, како су изречене, асоцирају на паролу. Једноставност романа је у фактури његовој, у праволинијском кретању личности и догађаја. Међутим, у његовим јунацима, како су описани, црно или бело обојени, у њиховом речнику, осећа се књишка једноставност. Људи говоре као да су стално на конференцијама: речи су велике, крупне али – слабе. Јер не делују животно. И каже једна личност: „Као да си силина из стене.”⁴⁸⁹

⁴⁸⁶ Станко Ђорђевић, Књижевне критике и студије, Литера, Ниш 1979, стр. 54-57.

⁴⁸⁷ Д. Трајковић, Преглед..., стр. 117.

⁴⁸⁸ У оцене Т. Чолака, који је био професор аутору ове студије (Д. Кошићу), не треба сумњати, јер је сваки рад, сваки приказ дела, радио са великом дозом мирноће и необичном педантношћу.

⁴⁸⁹ Наше стварање, мај-август, 1972.

САША СТОЈАНОВИЋ

I
Саша Стојановић, доктор ветерине, један је од најугледнијих лесковачких и српских писаца с краја XX и прве деценије XXI века, рођен је 14. марта, шездесет и пете... Намерно... У Приштини, случајно... Потомак Стојана Младеновића, највећег лесковачког земљопоседника и изданак породице Бунић... Јована, првог лесковачког кмета, после одласка Турака и Симе, првог управника и оснивача Нишког позоришта... Такође, потомак генерала Ђуре Хорватовића, оног истог који је донео поентере на двор Обреновића, и праунук новосадског трговца Александра Хорватовића... Отуда, ваљда, поверење у псе и сумња у људе... Са мајчине стране, поносан на Тановиће и Хидовиће...

Завршио је Факултет ветеринарске медицине, више него случајно... Радио је као физикалац, бармен, конобар, брисао шофершајбне на пумпама, свирао на улицама Герингена, Улма и Штутгарта, и по ресторанима на Халкидикију, продавао луткице у Кнез Михајловој, шверцовао упаљаче из Аустрије и крпице из Грчке, цигаре са Кубе и маслац и кавијар из Русије... Русима плаћао у старим, безвредним петохиладаркама које су, они, уместо рубаља, уваљивали пијаним Финцима у Лењинграду... Био ветеринарски инспектор на клиници, дао отказ после два месеца, затим ветеринар за мале животиње, уживао у свом послу, једини пут, власник апотека и веледрогерије, оснивач „Scene exclusive” у Народном позоришту у Лесковцу, један од аутора Стратегије развоја јужне Србије у оквиру пројекта UNDP-а. Тренутно производи најбоље кондоме на свету... Sky classic”... Путовао по Европи, Русији, Америци... Приморавао педесет грчких острва да га трпе неко време... на кратко, срећом по острва... Био је у затвору... Ни крив, ни дужан, али не и невин... Рат „провео” у 175. пешадијској бригади, на Косову... За време „кампање” добио дете... Војевање завршио недељу дана пре објаве краја, на ВМА, са дијагнозом Пострауматски Стресни Поремећај... Написао књигу „Крвоследници – приручник за државне рекеташе”... Пошто му то није било довољно да се опамети, написао још један роман, „Manchester Sity Blues”. Истрага је у току... Живи у Лесковцу.⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ Подаци преузети из романа Manchester Sity Blues, Белешка о писцу, Филип Вишњић, Београд 2006, стр. 219 -221. У рубрици Подаци о писцу даље стоји: Романи Крвоследници (ИП Филип Вишњић, Београд 2003; Крвоследници (ИП Филип Вишњић, друго издање, 2006; Manchester Sity Blues (ИП Филип Вишњић, Београд 2006).

II

КЊИЖЕВНО СТВАРАЛАШТВО – Стојановић је аутор романа *Крвоследници* (2003), *Manchester Siti Blues* (2006), *Var* („Филип Вишњић, Београд 2008. и „Албатрос плус“, Београд 2009, „Жалихица“, Сарајево 2012). Роман *Var* је 2011. преведен на чешки језик („Dauphin“ – Праг), 2013. године завршен је превод и на пољски (AdPublic – Вршава); у току је превод на енглески, италијански и шпански језик.

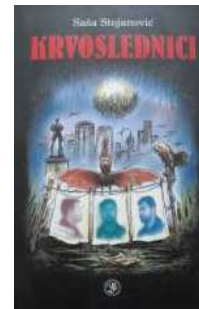
Објавио је књигу приповедака „Тачке теорије“ („Албатрос плус“, 2011), као и збирку кolumни „Свежњеви и сужњеви“ објављених у листу „Данас“ (Фестивал књижевности „Think Tank Town“, Лесковац и Службени главник, Београд 2012). Више пута је награђиван на конкурсима за кратку причу („Милутин Ускоковић“, „Улазница“, „Књижевна реч“, „Награда НБ Бор“, „Лазар Лазаревић“ итд). Уредник је часописа „Think Tank“ и директор фестивала књижевности Think Tank Town. Члан је чешког ПЕН клуба.⁴⁹¹

Саша Стојановић 2013. године објавио је роман „Последњи дан бога Сатурна“ (Албатрос плус Београд).

III

КРВОСЛЕДНИЦИ - Роман Саше Стојановића „Крвоследници“ (издавач Филип Вишњић, Београд 2003) цео један град, град Лесковац, подвргава књижевном преображају у мочвару настањену животињама насталим у слободном укрштању. Птице и пси, слепи мишеви и водоземци, почели су да се паре и дају резултате једне брзе и нагле, а немогуће еволуције. У духу књижевне традиције која описује преображаје живот света од Овидија и његових „Метаморфоза“ до Кафке и повести о деградирању човека силаском у свет животињских форми, фантастичарски поступак наведених аутора, па и Саше Стојановића, указује на филозофску апорију да ли је човек само животиња или нешто више од тога.⁴⁹²

Саша Стојановић пружа читаоцу огромну сатиричну фреску, уверен да су животиње, које су некад биле људи, најпогодније да изразе морално опадање пищевог града у протеклим годинама. Да ли се може рећи да је овај роман политички? Џонатан Свифт, у свом генијалном делу „Гуливерова путовања“ истражује да ли политика уопште има смисла. У земљи патуљастих Лилипутанаца, две главне партије темеље свој

⁴⁹¹ Саша Стојановић, *Последњи дан бога Сатурна*, Албатрос плус, Београд 2013.

⁴⁹² Драган Тасић, *Крвоследници* Саше Стојановића, приказ, Књижевни акценти, Удружење писаца Лесковац, 2004, стр. 103-107.

политички спор на питању да ли је јаје боље разбијати са шиљасте или заобљене стране. Нико осим самих политичара не види у чему је проблем и зашто се води политичка борба. Свифт својим делом, јединственим у светској књижевности, заокружује сатиру визијом политике као потпуно бесмислене људске активности. Иследник, који испитује главног јунака и наратора, Чарлија, сматра у духу познатог зазирања од политике да само докони људи, који не воде рачуна о нужним условима егзистенције поистовећеним са материјалним богатством, губе време на кажњиву политичку делатност. Политика није право на своје мишљење и одлучивање преко изборних представника, него луксузна навика буржуја, који не знају да беже од свега што представља исповедање уверења и што превазилази старање о непосредној, уско личној користи. У једном кафићу сувласник апотекарске фирме, изјављује да је вођа у којем препознајемо Слободана Милошевића велико зло за Србију. То је још више отежало положај окривљеног због непрописног пословања и остварене незаконите добити. Корумпирани режим препознаје „своје” и „туђе” људе. Огромна новчана средства нестају и иду у цепове појединаца, а финасијска полиција налази жртвеног јарца међу онима који се сналазе размишљајући пословно и у складу са законима приватне својине.

Саша Стојановић је уверења да је његова аутобиографска пројекција, Чарли, крив што стечена добра има у своме власништву и није укључен у мрежу привредног криминала. Друштвену својину пљачкају привредни функционери не усуђујући се да се само декларишу као власници. Ту друштвену својину, у њиховим очима, ничију, требало би да препусте онима који ће се о њој старати без крађа. Чарли је иследнику, зачуђеном његовим политичким настојањем, одговорио да, премда је политика тешка, замршена и не обећава лак пут до далеких замишљених циљева, ипак нагони људе да се баве њоме, у нади да ће нешто постићи. Упркос мрачним тоновима у Стојановићевој књизи, оваплоћеним преображајем људи у животиње, он верује у циљеве и смисао политике, за разлику од Свифта, који је доказивао њен очигледни бесмисао. Другачије речено, Стојановић је написао један ангажовани роман, роман с тезом.

Сељак је поштен човек, који се бави обрађивањем земљишта. Стојановић зато не жели да вређа сељака. Али „сељачине”, сви они који су помешали рад и преваре, приватну својину и безочно отимање туђег или ничијег, у шта спада позната „друштвена својина”, заслужују сваку осуду. Житељи града, како они који су у њему од давнина, тако и они које у град доводи урбанизација и сеоба становништва из села у град, треба да знају шта је дозвољено а шта није. Вођен сатиричном романеском маштом, аутор износи читаоцу повест финасијског полицајца који је то постао зато што има заслуге да уопште не разликује шта је криво а шта право. Они који чине преступе и богате се на њима, људи система које и систем сматра за „своје”, пошто прођу кроз затвор због махинација, регрутују се у финасијске полицајце, чији је задатак да даље шире

политичку и моралну конфузију, праштајући онима који су непоштени, кажњавајући оне који не одустају од правичности. Гротескно ауторово виђење пред читаоце изводи шефа финасијске полиције који је своје знање и занат испекао на затворском курсу за будуће прогонитеље здравих економских схватања, заснованих на правом демократском поретку као институционалном оквиру у коме се може развијати исплатива и за све корисне приватна иницијатива.

(...) Романопишчева машта се такмичи са изобличеном стварношћу у којој невини постају кривци и смешта прогонитеље међу злочинце које су злочинци на слободи ставили у затворе, по начелу да кога ухвате, испашта, а други, вештији, за злодела још добија почести. „Крвоследници”, протекли из кругова у којима не знају за добро и зло, већ само за корист, не могу да схвате да је њихов притвореник заиста различит, и мисле да он, са својим скрупулама и моралом, глуми да му је стало до правде. Покушавајући да га преобрате и себи сличног, а Чарли, који је такође доспео у затвор попут шефа финасијске полиције из романа, не успева да заврши „затворски универзитет” и изађе на слободу као послушан точких у механизму система. Затворско школовање и универзитети на робији Максима Горког и других комуниста, до последњег детаља верно пренесени у пародију и сатиру, омогућују аутору да закључи да је место универзитета тамо где они обично и јесу, а неповерење полиције према школованом затворенику говори о примитивизму који школу сматра наметом на памет. У правој школи се може научити само да се изиграва исправан човек доследних уверења. Као у Андрићевој „Проклетој авлији”, тамничари сматрају да нико није невин и да нико нема чисте побуде. Чистунство изазива гнев оних који траже од набеђеног кривца да призна како је исто што и остали „поданици”, јер, сматрају они, све да кривице нема, могло је да је буде. Ко је толико поштен да сме тврдити како се никад не би огрешио о закон?

У затвору се Чарли сусреће са правим преступницима. Они брзо уочавају да нешто са новим затвореником није у реду. Или је у питању намештаљка или је нови затвореник сувише наиван. Данило Киш у „Гробници за Бориса Давидовича”, говори да су „социјално блиски”, прави криминалци, били мање мучени од политичких криваца у совјетској Русији. Они који су начинили праве преступе и злочине, прихватљивији су тамничарима, јер ништа не покушавају да докажу. Политички кривци се непрестано буне и имају представу да су незаслужено кажњени тако да не прихватају услове заточења. Њихова моралистичка ишчекивања да невини буду спасени, нема темеља у стварности, јер је човек заувек жигосан чим је једном доспео у затвор.

(...) Затвореници, прави криминалци, својим непогрешивим интуицијама, увиђају да је Чарли другачији и на племенит начин стављају му до знања да се чува замки живота у затвору, па и од њих самих, што му уз жељу да схвати где се нашао, саопштавају са неком врстом зачуђујућег,

а ипак постојећег, поштења преступника. У том светлу, затвореници делују као људи са више разумевања за патњу окривљеног на основу прикривеног суда да се није уклопио у свакодневицу обмана и крађа, него тамничари, које ненавикнута појава власника фирме раздражује неглумљеном људском исправношћу.

(...) Чарлију постаје јасно да осим остарелих злочинаца који се баве недозвољеним занатима, има и оних које је друштво дословно гурнуло међу преступнике. На Медин захтев, младић из исте ћелије прича потресну причу о нужности кога човека, премда је могао да остане поштен, да није дошао до слепог пута у животу, потискује с оне стране закон. Поменути младић је успешно завршио прву годину студија али се његов отац тешко повређује у несрећи на послу, тако да родитељи више не могу да издржавају студента. Он је приморан да се бави свакаким пословима. Труд се не исплати. Околности гутају све што се заштеди и окрутна збиља се подсмехнула напору да се поштено заради за живот. Један случајни пролазник показује несуђеном студенту лагодну страну преступничког живота који заводи младића да се ода злочину. Чарли, иако у дну душе упорно верује да има разлике између невиних и правих грешника, кроз причу друга из ћелије, долази до сазнања да је граница између поштењеног живота и преступа понекад крхка и осетљива.

(...) Онај ко тражи истину, неће до ње лако доћи. Прилог трагању за истином, која, како писац истиче, увек измиче, представља роман Саше Стојановића „Крвоследници”, са својим ретким и јединственим, сатиричним погледом на ствари.

(...) Лесковац је град у коме је, нажалост, остало мало тога магичног (ако не рачунамо роштиљ), и тешко да се на његовим нејаким плећима може одржати било каква конструкција неког новог имагинарног „Нишвила”... Након дугогодишње владавине злосрећних мутаната, полуљуди, полугмизаваца, грешних сподоба створених дугогодишњим деловањем идеолошке радијације, од Лесковца је остала само блурована сенка у којој Саша Стојановић, писац ретке ерудиције и духовитости, диже наказни „споменик” људима који су тај исти град уништили. Тај „споменик” је роман „Крвоследници”. Кроз причу, у већим деловима аутобиографску и самим тим итекако истиниту, писац ставља на увид историју пропадања једне старе србијанске вароши и рађање МОЧВАРЕ, новог екосистема где опстају само они који реч „морал” доживљавају као мисаону именицу.

Радња романа „Крвоследници” је једноставна, толико да је може разумети и финасијски инспектор. У време најгорег сатирање државе и народа од стране бескрупулозних Очева нације и њиховог идеолошког накота. Чарли бива ухапшен под лажном оптужбом за злоупотребу

службеног положаја. Прави разлог лежи у чињеници да локалним пашама и њиховим бескичмењачким помоћницима није хтео да плати рекет.⁴⁹³

%

То је било сурово време од 1994. године, када се рекетирало у очувању голе власти – све до 2000. године када је тај режим отишао са власти. И данас још те појаве, нажалост, има и овај роман му дође и као приручник за рекеташе са практикумом. Радња у роману се догађа у Лесковцу у годинама 1994. и 1999. када је Стојановић био и сам жртва тог самовладања. Сви ми на југу Србије смо преживели тај терор, али су, нажалост, остали ожилци и ране које се тешко лече.⁴⁹⁴

„Крвоследници” је роман који има више наративних токова, испреплетаних међусобно, базиран, нажалост, на истинитим догађајима, при чему је свака сличност са постојећим личностима више него намерна и више него случајна. Основу чини дијалогска прича у затвору, суђење, љубави, слободи и смрти, исприповедана речником који се граничи са скаредним и без длаке на језику, доказујући, још једном, да само сужњи знају да певају о слободи и да само смрт достојно велича појам живота. Хапшење, притварање, осам година суђења, скоро триста дана контроле, прегледа, саслушања, вештачења и шест хиљада страница разних докумената дају овој основи болан документаристички привид.

Другу димензију романа чини хроника о мочвари, повест испричана кроз ликове – начелника округа и шефа тајне полиције – који мењају свој облик кроз међусобно полно општење, при чему политика доказује да је најстарији занат на свету, а тајна служба не сакрива задовољство старе муштерије. Хроника коју они пишу, називајући себе научницима, јесте историја једне срамоте, болесна и ишчашена дисертација о пропадању једног града који, нажалост, може бити било који град у овој држави.

Трећи ток јесте немушта прича исприповедана кроз истините и лажне документе, при чему је, понекад, тешко направити разлику.

(...) Кроз фрагментарну форму, изречена је прича у једном даху, при чему мозаичка структура не нарушава жесток темпо приповедања. С друге стране, убеђен сам да само овакав, непрочишћен стил, може да опише квантум апсурда, јачину парадокса и дубину непрегледне мочваре у којој живимо.⁴⁹⁵

Аутор преко спретно одабраних „докумената”, „писама” и „потврда”, дакле различитих доказа примитивизма и бруталности „чувара реда и режима”, те службе, тих на први поглед невидљивих али свемоћних чинилаца једног система усмереног против једног човека и његових виталних интереса, самим тим и против града и средине у којој се догодио „случај” о коме, као фабуларној основи романа, аутор пише. Ти фактори

⁴⁹³ Дејан Стојиљковић, Чарли против Мочваре, Крвоследници Саше Стојановића, приказ, Think Tank, 1. новембар 2006.

⁴⁹⁴ Саша Стојановић, Крвоследници, Serbiancafe

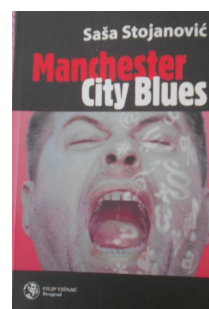
⁴⁹⁵ Део излагања аутора Саше Стојановића на промоцији романа Крвоследници, Лесковац, 17. децембар 2003. године.

довели су до претварања града у мочвару, живо блато, у које пропадају људи без наде да ће се излечити. Мочвара је успела метафора у којој се сажима идеја овог дела.⁴⁹⁶

(...) Брутално гоњен, наратор употребљава жесток језик, намерно непрочишћен стил, понекад чак претеријући у употреби скаредних речи, али та претеривања показују колико је оно људско у аутору повређено и упозоравају читаоца на силину изазова, психолошког и социјалног, који је покренуо писца да се на овакав начин обрачуна са једном суморном стварношћу. На крају, као закључак, могао бих да поновим речи аутора да је ово прича о „Земљи Чуда“ која је била држава и о Граду који је постао мочвара, са поданицима који су трпели али и допринели да им Град постане оно што сада јесте.

IV

MANCHESTER CUTY BLUES - Узорни припадник тајне полиције *Еустахије Друкић* добија нимало пријатан задатак: праћење и извештавање о кретању жртве, заведене у „протокол људских душа“ код Шкворецког као „*Чарли*“. У књижевном интеррегнуму између правог Manchester Sity и српског Манчестера, главни јунак је, наредбом виших истанци, приморан да преплиће путописе о Крфу, Скијатосу, Косу и Санторијану, са причама и есејима о Сократу, Прокопију, Марину Држићу и Пушкину. принуђен да одслуша комплетан опус Кума манчестерског блуза, *Џона Мејола*, тајни агент примећује чудне промене у себи, штетне за успешну каријеру у Служби. Гогољевски ненаметљив, опуштен као Каруаков „На путу“ и шармантно дрзак као Љосин „Панталеон и посетитељке“, роман „*Manchester Suty Blues*“ испреда антифаустовску причу о продаји „часне удбашке душе“ и о трансформацији хиљаде сарадника Службе у литеропатске пацијенте. Крешендо, у виду пародије на Марловог „Фауста“, отклања све сумње у постојање и битисање оваквих нуспродуката свих тоталитарних режима. У својим покушајима да сачини извештај, у складу са захтевима Службе, гонитељ је принуђен да упозна богату историју најлепших грчких острва. Али, у трагању за подацима који би могли да поткрепе сумњу у жртве, гонич ће морати да се запита и о постојању Сократа, веродостојности Прокопијеве „Тајне историје“, разлозима због којих је Марин Држић покушао државни удар у Дубровнику и о околностима Пушкинове смрти. При чему је, у сваком од ових случајева, најмањи заједнички именитељ управо неограничен терор државне силе над слободним појединцем.

⁴⁹⁶ Николај Тимченко, рецензија (на корицама романа) *Крвоследници*, Филип Вишњић, Београд 2003.

(...) Жестоко, интелигентно, безобразно... „Manchester City Blues” је роман који можете или волети или мрзети, али сигурно нећете остати равнодушни.⁴⁹⁷

Стојановић је, нема никакве сумње, успео да се наметне читалаштву и изван „завичајног круга“ и његово стваралаштво је препознатљиво широм Србије, а представљено је и у иностранству и зато важе за једног од најмодернијих српских писаца.⁴⁹⁸

V

ВАР - Саше Стојановића, запаженог писца од пре неколико година, по драмском склопу је ратни ораторијум исказан у тридесетак исповести несрећних јунака који су се присилно затекли у Милошевићевом походу на Косово, и оданде се вратили са крвавим ранама и тешко залеченим траумама.⁴⁹⁹

Роман „ВАР“ се отвара Матејевим монологом који пали иницијалну мотивацијску капислу, одврће осигурач оне прве касетне мине, помера ороз који испаљује први метак... Роман стилске виртуозности и духовитости!⁵⁰⁰

Бруталним, али функционалним и инвентивним језиком, намерно сведеним готово на најнижи значењски регистар који је вербални аналогон догађаја, приповедач читаоца доводи до дилеме која постоји откако људи бележе ратове – избора између епске/медијске слике рата сасвим супротних сведочанстава учесника.⁵⁰¹

Саша Стојановић је један од најинтересантнијих и најинтригантнијих писаца из суседне Србије.⁵⁰²

„ВАР“ је истинско ремек-дело, а Саша Стојановић је ударник нове гарде српских писаца!⁵⁰³

⁴⁹⁷ „Manchester City Blues”, прилог на корицама романа (у роману није назначен рецензент), „Филип Вишњић”, посебна издања, Београд 2006. *Напомена:* На промоцији у Лесковцу, 21. фебруара 2007. године, о роману су говорили Душан Стошић, Дејан Стојиљковић, Зоран Пешић Сигма и Зоран Ћирић.

⁴⁹⁸ Шта се, на крају, може рећи о роману Саше Стојановића „Manchester City Blues”. Неколико су примисли присутне и најпре једно питање: Да ли је ово, уопште, роман? Ако јесте, он је заиста толико посмодернистички да захтева пажљиве, добро образоване читаоце. Зоран Ћирић, добитник НИН-ове награде, на промоцији у Лесковцу, фебруара 2007. године, био је више него отворен: „На ТВ сам хвалио Сашу и сада није ред да га критикујем. Да ли то значи да се ово дело није допалу Ћирићу? Једно је сасвим извесно: роман мора да се чита!!! Укратко, аутору ове студије, роман се допао, јер је по много чему необичан и привлачан можда онајпре због опорог хумора, језика и гротескне имажинације. Ето, то је то, довољна препорука за читање! Све остало је – историја!

⁴⁹⁹ Милан Влајчић, познати новинар и књижевни критичар, НИН, Београд

⁵⁰⁰ Владимир Арсенијевић, познати писац, Данас, Београд

⁵⁰¹ Младен Весковић, Блиц, Београд

⁵⁰² Зоран Рошко, Зарез, Загреб.

⁵⁰³ Горан Карановић, Књижевност. орг. Мостар

VI

ПОСЛЕДЊИ ДАН БОГА САТУРНА - За разлику од претходних књига у којима је бележио углавном сопствена искуства - Крвоследници, *Manchester Siti Blues*, Вар, Саша Стојановић у новом роману „*Последњи дан бога Сатурна*“ напустио је свој наративни проседе. Роман је написан у само једној реченици и има скоро хиљаду фуснота. На овај начин остављена је могућност читања само основног текста, саме фусноте чине посебну приповедачку позицију, а читалац може и да укршта ове две наративне нити. Уз елементе романа-опсаде, тока свести и пикареског романа, пред нама је књига која говори о последњем дану "диктатора", менталног болесника који окупира лудницу и диже револуцију по угледу на Француску. Проблем је што и ослободиоци нису ништа нормалнији. Роман тражи образованог, посвећеног и стрпљивог читаоца.⁵⁰⁴

Ову књигу могу узети или оставити кад год зажелим. Кад сам празан или пун. Један лист могу појести за минут или га њушкати пола сата. Могу је насумично отворити, ослобођен круте читалачке дужности, и узети колико ми треба. Свевремени Сатурн, генијални и глупи гад, силази на дно мог бића и ја више не знам колико је људи на том дну ни шта су они заправо, одевени у исконско и будуће, у смежурани уд немоћи и блистави врх поимања и визије, у несхватљиви вртлог стваралачког и уништавајућег.⁵⁰⁵

Да логорејично булажњење главног лика, који се појављује пред нама у улози једног од вођа крвавог Термидора (у ком врхуни Француска буржоаска револуција започета 1789. године), изговорено и исписано практично у једном даху, може бити компоновано као роман састављен од једне једине реченице (са близу хиљаду фуснота које су, као крхотине некад цјеловите и јединствене планете Свезнања, дозване силом теже креативног ума – да фигурирају у тексту као неизбјежни противпол апсолутној неукротивости и непредвидљивости приповједно-исповиједног тока /не/свијести јединог јунака и да буду, дакле, у функцији бек-вокала или бекграунда, који, из позадине дискурзивно-рационалног филозофског, историографског, научног, есејистичког или књижевноумјетничког виђења и тумачења историје, на осебујан начин прате и подупиру *непрестанонасамојгранициексплозије* енергетски набој и фреквентни спектар тог незауостављивог солилоквија)... те да тај и такав роман, дубоко укопан у црницу-земљу апсурда, може бити млад и лијеп као пјесма склопљена од тек створених, још неупотребљаваних ријечи и да може у нарастајућој динамици своје властитости доћи до оног нивоа на ком га

⁵⁰⁴ *Напомена:* Оцена уредника Јагоша Ђуретића

⁵⁰⁵ Предраг Станковић, рецензија, *Последњи дан бога Сатурна*, Албатрос плус, београд 2013. године.

осјећамо и реципирамо као Саму Свеприсутност Творачког Даха у кључној тачки енергетског пражњења кад се у космосу-језику рађа једна звијезда – све то нисмо знали нити смо могли знати, док се Саша Стојановић није одважио страћити четири године свог живота да би нам показао како је и колико је свака сличност између луднице и историје... не случајна (никако!), већ, напротив, кључајна...!⁵⁰⁶

У најновијем, 57-58. броју Босанске виле, листа за књижевност, културу и друштвена питања, објављен је одломак из романа лесковачког књижевника Саше Стојановића „Последњи дан Бога Сатурна“. У најави редакције се каже да се тај одломак објављује као ексклузивитети овог броја. “Босанска вила” обилежава две значајне годишњице – 120 година од рођења великог књижевника Милоша Црњанског и 20. годишњицу од смрти највеће поетесе Балкана Десанке Максимовић. Кроз већ сталне и новоотворене рубрике – поезија, проза, есеји, студије, портрети уметника и преводи, прве странице овог часописа Српског просвјетно-културног друштва “Просвјета” посвећене су поетском стваралаштву Мирјане Стефановић, добитнице награде “Босански стећак” 2013.

Између рата и јамске белине језик ове прозе је укљештен али се томе отима. Зашто? Па то је најпсовачкији говор који наша мирна, благоуштројена књижевност готово не памти...⁵⁰⁷

Ауторово лично учешће у рату је важан предуслов веродостојности приче, јер упркос постмодерном поимању књижевности као необавезног конструкта имагинације, постоје теме попут рата, чија обрада без реалног, доживљеног искуства не може имати жељени аутентичитет. У убрзаном темпу приповедања се смењују исповести шахисте, проститутке, месара, мајора, психијатра, наркомана, љубавнице, наставника филозофије, окорелог криминалца, заповедника резервиста-бравара, адвоката, возача, супруге и др. Писац ове исповести/поглавља романа приређује и даје им наслове, неретко према канонским делима западне књижевности.⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ Жељко Граховац, рецензија, Последњи дан бога Сатурна, Албатрос плус, Београд 2013. године

⁵⁰⁷ Миљурко Вукадиновић, Књижевне новине, Београд

⁵⁰⁸ Јан Долежарл, Право, Праг. *Напомена*: У најновијем, 57-58. броју (за 2013) Босанске виле, листа за књижевност, културу и друштвена питања, објављен је одломак из романа лесковачког књижевника Саше Стојановића „Последњи дан Бога Сатурна“. У најави редакције се каже да се тај одломак објављује као ексклузивитети овог броја. “Босанска вила” обилежава две значајне годишњице – 120 година од рођења великог књижевника Милоша Црњанског и 20. годишњицу од смрти највеће поетесе Балкана Десанке Максимовић. Кроз већ сталне и новоотворене рубрике – поезија, проза, есеји, студије, портрети уметника и преводи, прве странице овог часописа Српског просвјетно-културног друштва “Просвјета” посвећене су поетском стваралаштву Мирјане Стефановић, добитнице награде “Босански стећак” 2013.

МИЛАН СТОЈАНОВИЋ – МИЛАНЧА

I
Милан Стојановић је радио у КПЗ Лесковца.
Повремено писао песме; присутан у
заједничкој збирци Глубочица између обала '86.

МИЛАН СТОЈАНОВИЋ: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

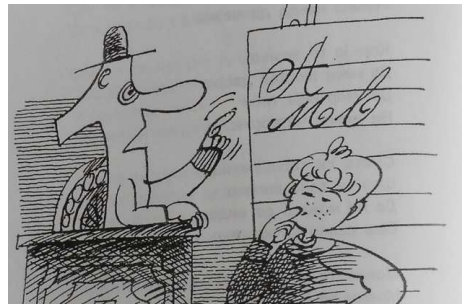
ЈА САМ ВИТЕЗ ПОМОРАВЉА

Ја сам витез житних равница
Рука пшенице што пева из амбара
Камен белутак из немирног кладенца
Низа сам дуката од чобанских песама.

Ја сам чинија пуна јагода
Црвених булки, медених усана
Што пију млеко са рујних образа
И крадом се љубе покрај плотова.

Ја сам витез Поморавља
Тако ми мотике и шарених крава
Са штитом од врбовог корења
Са мачем од травки и зовиних свирала.

Кунем се обалама, сунчевим заласцима
Срце ми пева у твојим недрина
Љубав се јати у твојим бедрина
Ој Мораво водоплавна.

КОЛЕВЦИ ДАНА

Најлепшој земљи
Са челом од ораница
Дарујем круну од песама:
ноћ у цвету исклесана
и крви ружу смо исковали
и срд од железа
Ћилим смо од мишица изаткали
Најлепшој земљи
са челом јутарње росе
На длановима сунца
Човек и мотика
Носе круну од песама

ВЕСНА С. СТОЈКОВИЋ

I

Весна С. Стојковић – Тара рођена је 9. априла 1961. године у Колашину. Преводилац је француског језика, сликар и иконописац. До сада је имала десет самосталних изложби и то у Подгорици, Новом Београду, Београду, Риму и Лесковцу.

Књижевни рад: „Очи анђела”, збирка духовне поезије. Члан је КК Глубочица.

II

ОЧИ АНЂЕЛА – Сликарица и поетеса Весна у збирци лирских песама (27 песама), својим неоромантичарским записима, бојама и лирским изразима, динамичном мирноћом, додирује контрасти субјективног света и очи свог анђела. Поетеса – сликар мелодично и духовно кореспондира са гледаоцем и читаоцем. „Очи анђела свуда ме прате“... „И све свети су ту, око мене“. (...) Свој језик је уступила поетици и бојама. Разгранате мисли доводе језичке синтагме до искушења.⁵⁰⁹

ВЕСНА СТОЈКОВИЋ – ТАРА: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЗАВИЧАЈ

Мами ме она колиба планинска.
Мами ме дивља трешња самоникла.
Росна трава и птица пој.

Нигде небо није тако плаво
Нигде шуме нису тако црне.
Нигде реке тако дивљачки не хуче.

Нигде птице тужније не певају,
Него у мом крају.
Нигде громови тако жестоко на ударају.
Планине се проламају, тешке кише падају.

Мами ме напуштена колиба
Тамо далеко,
У мом завичају.

⁵⁰⁹ Станко Ђорђевић: Очи анђела, извод из рецензије

БРАТИМЉЕЊЕ

Хајде
Да се измиримо
Да оно
Чиме су нас отровали
Некако излечимо

Хајде да заборавимо,
Да се братски
Пољубимо
Да се поново братимимо

Хајде да вратимо
Сат
Да једни другима
У име Бога опростимо

Хајде.

ЖЕНА

Усред тихог побожног мира,
окожуена светињама из прошлих времена,
уз светлостсвеће и мирис тамјана,
иконе слика једна жена.

Господе, спаси људе Твоје!
Чује се тиха молитва њена,
Из нежне руке, као чаролијом,
оживи икона из проплих времена.

Трепери кандило, а душа јој поје.
Док боје слаже једнако молећи:
„Господе, спаси људе твоје“,
целива икону испред ње клечећи.

ЈОСИФ СТЕФАНОВИЋ

I

Јосиф Стефановић рођен је 1931. у селу Добра Вода, у Пустој Реци. Живи у Лесковцу. Књижевним радом почео је да се бави као средњошколац. Песме и приче објављивао је у многим листовима и часописима. Извесно време радио је као новианр у листу „Наша реч“ у Лесковцу и био један од уредника листа „Омладински глас“. Иницијатор је формирања Књижевног клуба „Светислав Вуловић“, а био је и његов вишегодишњи председник. При клубу покренуо је часопис за књижевност, културу и уметност „Сусрети“ и био један од првих уредника. До сада је објавио књиге: „Моји зелени токови“, песме, Лесковац (1971), „Партизанске приче“, Лесковац (1971), „Горка земља“, роман, Просвета, Ниша (1975). На књижевно-публицистичком конкурс у „Драгојло Дудић“ СУБНОР-а Србије, 1976. године похваљена му је збирка песама „Строј револуције“ (наредне године и објављена) као вредан допринос вредновању слободарских траија НОР-а и револуције народа и народности СР Србије. Године 1988. у издању Нове Просвете – Београд, објављен му је роман „Црвени батаљон“, а 1991. године КК „Глубочица“ објавио је збирку песама „Усијани простори“. Заједно са другим ауторима објавио је осам збирки песама и три књиге из историографије. Одликован је Орденом заслуга за народ са сребрном звездом и Медаљом за храбост. Добитник је Октобарске награде града Лесковца за књижевно стваралаштво. У припреми за штампу има два романа са ратном тематиком, 16 збирки песама и мемоаре.⁵¹⁰

Члан је Удружења књижевника Србије и Удружења писаца општине Лесковац. Међу његовим делима су: Жртве фашизма – спомен књига, Лесковац, 1969, Моји зелени токови, песме, Лесковац, 1971, Партизанске приче, проза, Лесковац, 1971, Горка земља, роман, 1975, Просвета Ниш, У строју револуције, Лесковац, 1977, Црвени батаљон, роман, Нова Просвета, Београд, 1988, Усијани простори, песме, Лесковац, 1991, Истргнути цветови, Лесковац, 1994, Капија сунца, песме, Лесковац, 1997 и монографија Књижевни клуб „Светислав Вуловић 1912-1973“, Лесковац, 1997. Присутан је у чувеној збирци четворице песника Препознавања, Лесковац, 1962, а објављене су му песме у Песмопису.

⁵¹⁰ Јосиф Стефановић, „Истргнути цветови“, збирка песама, Белешка о писцу, КК Глубочица, Лесковац 1994, стр.75-76.

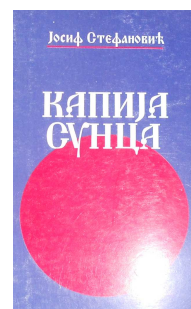
II

ИСТРГНУТИ ЦВЕТОВИ – Све су песме инспирисане тргичним догађајима на просторима бивше Југославије. Већ се из наслова види стравично време које смо доживели: *Језа траве*, *Безимене гробнице*, *Аветињске маглине*, *Певачи смрти* и друге. За песника је бивша Југославија родна грудa, али су је притиснуле црне магле и она „крвари у тами“. Песник слика ратна разарања и страдања људи. Убијају се једнокрвна и једнојезична браћа и пустоши се шире. Јосиф Стефановић већ деценијама објављује прозу и песме у листовима и часописима и издао је више посебних књига. Стиче се утисак да је ове песме писао дуго и пажљиво. Стих је разноврстан и истанчан. Јавља се читав низ нових метафора које згуснуто сликају ужасну стварност. Ово ће бити једна од ретких збирки која у целисти опева савремене догађаје и крваву ратну збиљу. Сматрамо да су овакве књиге данас актуелне. С друге стране збирка Јосифа Стефановића је његово, можда, најбоље књижевно остварење.⁵¹¹

III

КАПИЈА СУНЦА – Јосиф Стефановић дуже од три деценије потврђује своје активно присуство у књижевном животу југа Србије. Његову поетску стазу нешто јасније пратимо од 1971. године када је објавио збирку песама „*Моји зелени токови*“ па до ове, 1997. године, када је светлост дана угледала његова збирка песама „*Капија сунца*“.⁵¹²

У последњој збирци, условно речено последњој, песник се враћа мајци природи и у њој тражи разрешење животних тајни, радости и открића којима су стране влеике позе, сувишне речи и лажни патос. Хармонично се поклапају песников сензибилитет и његов интимни свет с дешавањима у природи, са свим њеним шумовима, бојама, покретима и многим другим нијансама. И у овом зборнику срећемо лирске варијације покренуте својеврсним активним односом песника према природи. Песник је окренут рустикалном амбијенту, њега привлачи разноликост пејзажа, преплитања сенки и светлости, треперење усамљених бреза на равном длану ледине. Дионизијски распевана, пуна емоционалних набоја, с младалачком циркулацијом, ова поезија слави живот. Она позива на повратак изворном, иконском, чистом свету и потврђује да је човек део природе без обзира

⁵¹¹ Проф. др Момчило Златановић, проф. др Тихомир Петровић, рецензија, Јосиф Стефановић, „Истргнути цветови“, КК Глубочица – Лесковац, 1994. године

⁵¹² Др Славољуб Обрадовић, „Траг у времену“, критички осврт – избор и предговор,, „Зборник радова лесковачких писаца“, Удружење писаца општине Лесковац, 1998, стр. 12.

што на њу често не мисли. Манифестације природе песник доживљава као најпунији израз живота. Он, песник, захваљујући природи лакше препознаје себе и у себи све своје људско, он наслућује прајезик светлости и изгрева на многим хоризонтима између сна и јаве. Наглашена експресивност његовог поетског језика лишена је неприродне драматичности. Све је у овој поезији израз неутољиве жеђи за животом. Стефановић својим песмама потврђује да је поезија језик младости, али и то да је „она исто тако младост језика, а то значи пролећни струј речи у крвној циркулацији песме“. Док читамо његове стихове, пред нашим очима се претплиће сијасет поетских слика, жива непосредност доживљаја, мноштво боја и изузетни momenti луцидности и просветљења песниковог духа. Јосиф Стефановић је аутентични песник. Он је следбеник оног правца у српској поезији која иде од Црњанског, па преко Стевана Раичковића и многих других песника који нагињу тзв. стражиловској поезији, оној разбарушеној, баршунастој и наглашено мелодичној.

IV

ИЗОКРЕНУТИ СВЕТОВИ - Јосиф Стефановић, историограф, културни радник и писац, већ годинама исписује песме које, ако ништа друго, изазивају радозналост својом загонетношћу. Није овде место да процењујемо све што је Јосиф написао и како је поделио своју личност кроз алтернативе које су се нудиле његовој потреби да буде дете времена, али и неко ко покушава да надмудри време трајношћу онога што ће урадити. Јосиф Стефановић је учествовао у народноослободилачкој борби. Пошто је срећно изнео живу главу из ратног ужаса, његова трајна опсесија постале су првалије, брда и долине, елементарна сила природе коју су осетили и партизани, са којима се борио, и друге војске које су биле принуђене да се по времену и невремену боре једна против друге под раширеним небеским просторима, који више није представљао романтично плаветнило људима који су проводили дане и месеце ван људских насеља, почели да слуте колико је овај свет неочекиван, равнодушан према човеку. Јосиф је своју најновију збирку насловио ипак „*Изокренути светови*“, што значи да на један старински начин верује да је присна топлина огњишта, људски разговор и разумевање она права тачка гледишта којој се тежи и до које ваља доћи, да је прави свет, човеков свет.⁵¹³

Јосиф Стефановић се, у оквиру општег друштвеног оријентисања ка модернизму уместо ка догми социјалистичког реализма, током касних педесетих и шездесетих придружио онима који су желели да се користе стваралачким слободама у стварности ондашње социјалистичке Југославије, која је, уз сва ограничења, била ипак нешто лабилнија него

⁵¹³ Д. Тасић, Песме о крају света, Помак, 29/30, јануар-јун 2005, стр.27.

земље такозваног реалног социјализма. Јосиф Стефановић је знао шта догматичари замерају модерној уметности: таква уметност не приказује нашу стварност, то није онај живот који се обично живи, то је лаж, а не истина. Догматичарима би се могло одговорити да нико није знао шта је то коначно права стварност, па према томе може бити стварно све оно што се, уз напор мисли и машта која сама собом представља некакву другу збиљу, у зависности од гледања на ствар, узима као стварно.

Јосиф Стефановић мисли да је људска стварност она права стварност, како би се казало, старинска, али не и догматична: јер заиста има и „изокренутих светова”, наговештаја да све стреми ка пропасти. Задивљује елоквенција и грандилоквијација у којој се наслућује рат, некакав неодређени оружани сукоб међу људима, природа која шуми и јечи под ударима ветра, планине које се заривају у небо. Укратко, као да видимо приказ светске катаклизме коју описује посматрач склоњен у неки безбедни кутак, ван овог света, или неко ко живи у неком бољем времену, а сећа се погибије и пропасти или слугу ужасна будућа збивања. У том споју разумски, простосрдачно схваћеног модернитета као сликања „изокренутих светова” и песник Јосиф Стефановић се препушта дескрипцији усковитланих сила, предочених у духу, али и као стварна могућност за човека који, и не знајући, живи на ивици провалије која се, сазнаје читалац, сваки час може отворити под ногама и обистинити.

(...) Читалац који се одлучи да зарони у хаос „изокренутих светова” Јосифа Стефановића можда ће моћи да закључи да су ти светови заправо овај наш, једини свет, који је једном настао и једном ће нестати.

V

ГОРКА ЗЕМЉА - Јосиф Стефановић, лесковачки писац иза кога су већ збирка песама „Моји зелени токови” и збирка „Партизанске приче”, појављује се пред читалачком публиком и својим првим романом „Горка земља”, који му је ових дана (приказ је из 1975) у едицији Савремена југословенска проза, издала нишка Просвета.⁵¹⁴

Јосиф Стефановић остао је у свом првом роману веран својој досадашњој преокупацији: времену ратном и људима у њему, трагајући за људским судбинама и њиховом разрешавању у ратном вихору. Основна одлика романа у првом реду је тежња аутора да му ликови не буду црно-бели: његови и најхрабрији борци су људи од крви и меса са свим својим наравима – вером у оно што чине, спреман и на највеће жртве за остварење заједничког идеала.

(...) Реченица му је ефектна, стилски, највећим делом чиста, сажета, језгровита, дијалог кад устреба, то је на првом месту и са правом мером. А ликове даје кроз догађаје, кроз акције, мање кроз описе. Зато су нам ликови и борци не само јаснији, они су ближи, разумљивији и – животнији.

⁵¹⁴ В. Хубач, Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 107.

ЈОСИФ СТЕФАНОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НАША ТРАЈАЊА

Усне нам теку заветом тишине
У потајну неку везу
У године што нам ужижу лета
И од времена откидају
Бол и несанице

Од јеке свемира
Треште ноћи над нама
И нестварне сени

Тако узлазимо и силазимо
Лествицама према сунцу
Усхићени од нежне ватре неба

Наша трајања
Заувек
Зазидавамо у свеће звезда

НА ДНУ ЛЕТА

Девичанство
Уснуле лепоте
Поведи ме преко пропланка
Кроз шум ноћи
Тихо
Најтише
На договор са златним зорама
Да се претворимо у стисак руку
И додир чела
Поведи ме
На дно лета до сјаја што избија из твојих бокова

НА МЕЋИ

Гром пукао над планином
Родио се дечак
Под сунцем израстао у јунака
И стао на међу отаџбине

ОДЛАЗИШ

Одлазиш
Нечујним кораком
До задевојченог неба
Невидљивом стазом
До сопственог родослова звезда

Испод тебе праште маглене даљине
Нестају мирисне латице
И луда сећања на прошлост

Без погледа и поздрава
Одлазиш
У неке своје нове светове
Нема за бол
И љуте ране у мом срцу

НЕ МОГУ ДА СЕ БРАНИМ

Чезну вијугави путеви до села
па се распињем беспућима
Змија ме нека чудна опасала
и главну на срце ставила
Зато не могу да се братимим
сђаволом у равници
У мени је довољно отрова
за све душмане у њој

ТО СВИТАЊЕ СМО ТИ И ЈА

То свитање личи на уснуло село
поздрав дому и завичају
То свитање личи на тебе
на начу недоречену реч
То свитање смо ти и ја
у бескрајном ишчекивању
и бдењу над колевком Отаџбине
То свитање смо ти и ја
руковани између сунца и нишана

ЗЕМЉО ОТХРАНИ МЕ ЈОШ ЈЕДНОМ

Земљо отхрани ме још једном
до коња и сабље
отхрани ме девојкама до руке и ђердана
да ме проклетства не прате друмовима
Хоћу да још једном отпочнем све изнова.

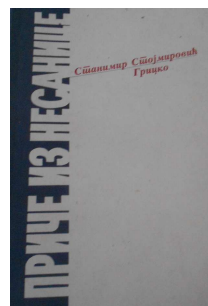
СТАНИМИР СТОЈМИРОВИЋ ГРИЦКО

I
Станимир Стојмировић Грицко је рођен 1938. године у сиромашној печалбарској породици, у махали *Ђуркинци села Брод*, општина Црна Трава. Основну школу и гимназију завршио је у Лесковцу, а права студирао у Београду.⁵¹⁵

Књижевним радом бавио се од 1955. године. Прозне радове је објављивао у многим листовима и часописима. Заступљен је у заједничкој збирци *„Добродошлица за птице“*. Објавио је две збирке кратких прича: *Другарско вече мртвих* и *„Приче из несанице“*. Роман *„Водени бик на Чемернику“* објављен је у наставцима у лесковачком недељнику *„Наша реч“*, непосредно пре смрти. Аутор је и збирке песама *„Порекло висине“*, као и књиге афоризама *„Неоматерисане мисли“*. Живео је и радио у Лесковцу. Подмукла и неизлечива болест га је истргла из живота у време када је, како је сам говорио, *„жесток писао“*. После смрти (20. новембра 1996. године), у *„Нашој речи“* (22. новембра 1996. године), између осталог је записано: *„Станимир Стојмировић Грицко остаће упамћен као суптилни хроничар времена у коме је живео, мајстор литерарних висина, попут његових мајстора, градитеља димњака, виспрени и иронични књижевни стваралац јаке књижевне експресије.“*

II
ПРИЧЕ ИЗ НЕСАНИЦЕ – Прозни писци знају да је новинску кратку причу на три и по шлајфне готово најтеже написати. Зато смо сви ми, најчешће, пишући приче за новине, у ствари, писали романи, приче су биле одломци још ненаписаних романа. Ретко се нађу специјалисти за кратку причу, писци који су кадри да приче дају почетак и крај. Са задовољством констатујем да је мени досад као писац углавном непознат, Станимир Стојмировић Грицко из Лесковца, један од таквих специјалиста.⁵¹⁶

Писац нас не оставља на цедилу, на пустињском тлу. За немире, узнемирења, прохтеве, даје реална решења. Свака прича има свој завршетак. Ако желимо поуку, можемо је прихватити, ако, пак, не

⁵¹⁵ Пренето из Лексикона писца лесковачког краја, стр. 191.

⁵¹⁶ Иван Ивановић, књижевник из Београда, рецензија, *„Приче из несанице“*, КК Глубочица, Лесковац 1996, стр. 125.

желимо, не треба ни да размишљамо о њој. То је, како бих рекао, човекова прича коју је испричао ЧОВЕК ПИСАЦ. И зато је ту и крај једног узбуђења. Бити човек и остати ЧОВЕК можда је општа порука писца. Он је, у ствари, такав и у приватном животу.⁵¹⁷

У песми „Портрет повратника, Станимир Стојмировић Грицко исказује и своје истинско прсничко умеће: *Све зависи за коју је прилику портрет: /Ако је за причест,/Истину,/Или аманет,/Портрет Србина не може: /Без буне,/Здравице/И пута./А никако:Без правде,/Бразде/И тврдог женског бута*

Наравно, не треба сметнути с ума његов несумљиви песнички дар исказан у снажној родољубивој песми „Повратак у Србију“:

Сигурно се враћам у Србију

У своје срце.

Док ми син гугутан стане на ноге

Узећу наук Његоша и Вука

И инат Милоша

Да ми огњиште има смисла.

Сигурно се враћам у Србију

У своју Душу

Међаш камен рушим, да дедовини буде потаман

За пост и крст.

Уљезима за опрост и хајдучију остављам

Скуте и совре свемоћног Крчмара.

Сигурно се враћам у Србију

Друге немам и нећу.

Запеваћу рујном зором да чује сва Ситница и Лаб

Од извора до ушћа сетве.

Упрегнућу волове топлином дојки моје Косовке

И посадићу праведни хлеб.

Требало је да се одавно одазовем памети

Да је Србину најлепше у поноћ

Док му памћење стражари

А заклетва молитва док се мати рађа.

Стојмировић је добитник више награда на конкурсима као што су: Југословенски конкурс „Вукови ластари” 1983. године, а освојио је и више награда на конкурсима лесковачке „Наше речи” за кратку причу.

⁵¹⁷ Станко Ђорђевић, рецензија, Приче из несанице, Лесковац 1996, стр. 125. *Напомена*: 1996. Године, у првом броју листа Помак“, објављена је је Грицкова прича „С обе стране пута беле бреге, а поноћ празна“.

III

ДРУГАРСКО ВЕЧЕ МРТВИХ – Једанаест кратких прича познатог Лесковачког лиричара прихваћене су као песме у прози или својеврстан вид прозе с јасним циљем да је протумачи само образовани читалац.⁵¹⁸

Писац тражи свој *ego* (у агонији смрти Николе Орлића), у реалним сусретима са стварношћу (чика Јордан), као и у оним тренуцима живота када се искрено износи најскривенији, најтананији и најискренији део прошлости. Из тог разлога Стојмировић веома пажљиво прати: оно што није људско, што не сме да се заборави, оно што је порок и што руши углед друштва. Желећи да то до краја каже фабулу је подредио лирици, а у смеши лирског и епског настоји да само фројдистички посматра, открива и разјашњава психу свога јунака. Такве су приче: *Другарско вече мртвих*, *Златна рибица*, *Дупло голо*, *У реду за живот*.

Његов сталан метод дијалога са монологом углавном су веома срећно решење да психолошки објасни мотив свог јунака, да процени филозофију једног живота и да тај кратак мелодраматичан проток заврши блиставом лирском грађом речи. Он нема звуковну бесмисленост речи. Напротив, тражи веома сложене афоризме које уклапа у растргану психу свога јунака и тиме потврђује оно што може да се постигне без фабуле што је уобичајно у свим другим приликама.

За поједине његове приче (*Мирвет*, *Поклон*, *Последња крађа*) треба пронаћи смисао садржине. Његово харање људском психом, као и код Фројда, јесте лутање *ега*, бежање и враћање, сећање и умирање, сневање и гледање, те се прави закључци могу наћи само у оним деловима који су сажети у филозофске мисли, у лирски пејзаж, у оригиналну реченицу из које зрачи песников поента.

Та изразита духовитост за психолошку садржину наводи да закључимо да имамо посла са једним зрелим и веома образованим писцем који своје виђење репрезентује заиста на свој ствојствен, оригиналан начин.

%

„Кроз мали прозор мало живота улази у самотну собу. Ноћ дуга и бела. Целом њеном дужином звече празне мисли и меци“.

(Другарско вече мртвих)

„Ко да сам ти ухо ставио на разум“.

(Дупло голо)

„Знам, оптимизам смрти је у рађању“.

(Мајмуни на журу)

⁵¹⁸ Станко Ђорђевић, приказ Другарско вече мртвих, Раднички универзитет Лесковац, 1970. године, Књижевне критике и студије, Литера Ниш 1979, стр. 119-120.

„Ако јуришаш, поштење испред пушке избаци“
(*Априлске врбе*)

„Молио је слику да му позајми сузе“.
(*Приче из јеврејске улице*)

„Ти хоћеш лажно да умреш у стиску“
(*Мирвет*)

Лиричар нам се одужио и веома лепим описима, који су кратки, али уткани на права места. Они носе у себи и друге елементе, као, на пример, онај којим и почиње прича „Другарско вече мртвих“.⁵¹⁹

%

О књизи прича „Другарско вече мртвих“ осврт је дао и Драгољуб Трајковић (Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Лесковац 1973).

О овим причама које су нам делом познате из колективне збирке „Добродошлица за птице“, Велимир Хубач у Нашој речи (26. децембар 1970), поред осталог пише: „Један млади песник огледа се и у прози, осећајући ипак, и у овом покушпају, да се изрази кроз кратке приче, веран поезији... И управо у његовим причама лирски пејсажи су оно највредније. Чим пређе на терен прозног казивања о људима и догађајима, покушавајући да мроз чисто прозни израз искаже све што жели, долази у раскорак са самим собом, својом идејом која се назире у првим редовима. И тако нас држи у напетости: смењују се делови кратких прича избрушени, рекло би се, сигурном руком мајстора, да нас на следећем кораку, у истој причи, у другом облику, разара невештином, боље рећи неискуством“.

Приказивач, даље, истиче како Грицко „понекад посегне за бизарном темом, добро почне, па као да му понестане даха да до краја оствари ту своју намеру, да је одене у рухо кратке приче (*Мирвет, Прича из Јеврејске улице*) и указује на оно „што писац треба да теше“, а то је дијалог. „Станимир Стојмировић поседује све предиспозиције, таленат, први кораци показују изразиту даровитост, тако да се може с пуном вером очекивати од њега даље неговање кратке приче. Наравно, ако отклони недостатке, у првом реду да му дијалог буде животнији (сви људи не говоре исто и када о истим стварима причају), и када и његово животно искуство буде било катализатор сазревања“.⁵²⁰

⁵¹⁹ Станко Ђорђевић, приказ Другарско вече мртвих, Књижевне критике и студије, Литера Ниш 1979, стр. 119 – 120.

⁵²⁰ Драгољуб Трајковић, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Наше стварање, Лесковац 1973, стр. 119.

СТАНИМИР СТОЈМИРОВИЋ ГРИЦКО – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

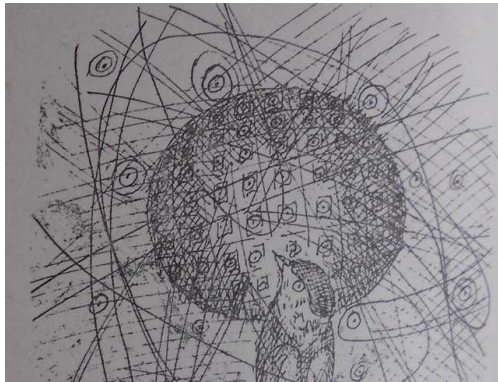
ПОВРАТАК У СРБИЈУ

Сигурно се враћам у Србију
У своје срце.
Док ми син гугутан стане на ноге
Узећу наук Његоша и Вука
И инат Милоша
Да ми огњиште има смисла.

Сигурно се враћам у Србију
У своју Душу
Међаш камен рушим, да дедовини буде потаман
За пост и крст.
Улезима за опрост и хајдучију остављам
Скуте и совре свемоћног Крчмара.

Сигурно се враћам у Србију
Друге немам и нећу.
Запеваћу рујном зором да чује сва Ситница и Лаб
Од извора до ушћа сетве.
Упрегнућу волове топлином дојки моје Косовке
И посадићу праведни хлеб.

Требало је да се одавно одазовем памети
Да је Србину најлепше у поноћ
Док му памћење стражари
А заклетва молитва док се мати рађа.

ПЕСНИКОВА ПЕСМА

По ћошковима сале шепурио се виц о мени,
погрдно су ме називали поетом у чијим песмама
не теку ни жене ни вино,
А ја сам био горд на себе јер сам у стих ставио
Вучка зидара
Који је на кредит купио за ћерку пијанино

ПОРТРЕТ ПОВРАТНИКА

Све зависи за коју је прилику портрет:
Ако је за причест,
Истину,
Или аманет,
Портрет Србина не може:
Без буне,
Здравице
И пута.
А никако:
Без правде,
Бразде
И тврдог женског бута.

ЗОРИЦА ТАСИЋ

I
Зорица Тасић, чланица је Књижевног клуба „Глубочица“ у Лесковцу. Добијала је многе награде и захвалнице. Поезију је почела да пише још у основној школи. Објављује радове по разним часописима и припрема материјал за своју прву збирку песама. Бави се радом на рачунару кроз професионалне програме, рекламним маркетингом и пише поезију у којој се изражава формом која обједињује више стилова, што управо чини њене песме препознатљивим

II ЗОРИЦА ТАСИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

ТУГА

На месечевој нити,
звезда засузи.
У ноћ хладну,
замрзла се туга,
време мирује.

Угризла тама,
попила зеницу,
слепоћа збуњује,
пустош расипа,
у сноп везује.

Изникосе пера црна,
души запрљаној
и крике стеже.
Кандило опепели,
тамјан ожеже.

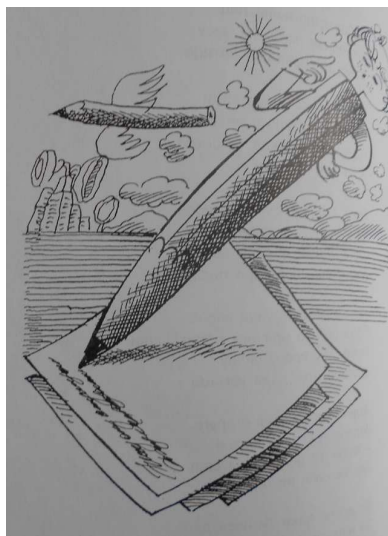
Одбегла туга,
дубине раздире,
без страха урања.
Души замрзлој,
примакла се није,
у вечност оде...

ЛАЖ

Ледена реч,
печат на срцу,
игла провучена.
Крвари свако слово,
вришти!
Лаж ме реже,
мучки изречена.

„Не брани ми реч,
па нек усна пукне,
пусти ме да кажем!”
Туђи језик
истину не кује.
А Ја,
не волим да лажем.

Јецало би слово,
кад би могло
да се чује.
Лаж је,
подмукла и слепа,
а слова,
само мисли глуве.

БРАТИСЛАВ ТОДОРОВИЋ

I

Братислав Тодоровић рођен је 1972. године у Лесковцу. Објавио је збирке поезије *Расходија младости*, (1995) и *Карта живота*, (2006), збирку приповедака *Сан бесане ноћи*, (1999/2007), збирку прича *Убиство смисла* (2004) и романе *У сенци времена* (2002) и *Љубав у Лисабону* (2012). Објављивао је у часописима: Наше стварање, Успења, Помак, зборницима: Глубочица између обала, Сазвежђа, Јутро над Озреном, новинама: Тачка и Наша реч. Заступљен у Лексикону писаца лесковачког краја. Члан је Удружења писаца Лесковца. Данас живи и ствара у Земуну.⁵²¹

II

РОМАН ЉУБАВ У ЛИСАБОНУ - Романескне прича о три љубави. Прво о љубави према Лисабону и фодо певачици Марион. Са њом главни јунак Симан доживљава авантуру. Њена смрт од неизлечиве болести води суштинском обрту у његовом животу.

Друга љубав се испољава као узајамна приврженост Симана и његовог пса љубимца, епањел бретона, Ротмана.

Трећа обједињује претходне две. Тиче се често нимало једноставних односа унутар младе Симанове породице. Њој припадају и његов пријатељ, професор Глигорије и Марионина ћерка Клара.

Све три приче, уз још неколико уметнутих фрагментарних и метатекстуалних приповедних целина, чине занимљиву сагу о стварности света савременог човека, од балаканских до западноевропских простора.⁵²²

⁵²¹ Братислав Тодоровић, *Љубав у Лисабону*, Мали Немо, Панчево 2012. *Напомена*: У Лексикону писаца лесковачког краја (стр. 120) пише: Братислав Тодоровић је рођен 14. новембра 1972. године у Лесковцу. Члан је Књижевног клуба „Глубочица” од 1995. године. Објавио је збирку песама „*Расходија младости*” (1995), „*Сан бесаних ноћи*” (збирка приповедака, 1999) и „*Убиство смисла*” (збирка приповедака, 2004) и роман „*У сенци времена*” (2002). Радове објављује у часопису Наше стварање и зборнику Глубочица између обала и Сазвежђа. Заступљен је у Лексикону писаца лесковачког краја. Од 2000. године секретар Књижевног клуба, што је и у новом мандату од 2004. год. Добитник је признања за активно учешће у раду КК Глубочица. Живи и ствара у Лесковцу

⁵²² Братислав Тодоровић, *Љубав у Лисабону*, Мали Немо, Панчево 2012. *Напомена*: уредник издања Милан Орлић.

III

МИЛАН ОРЛИЋ О РОМАНУ „ЉУБАВ У ЛИСАБОНУ“ -
Импликације су јасне. Свако ко прочита биографију видеће да је реч о аутору, који се више пута у више својих књига окушао у различитим жандровима, у поезији, и разним врстама у жандровском смислу, смислу обима, кратке прозе и обимније прозе, романа. Ово је други роман, који је по мом мишљењу до сада независно од било ког жанра најзрелија књига, а друго, други је роман и зрелији је од предходног. То је текст, роман, који на најрепрезентативнији начин у досадашњој каријери представља нашег аутора.⁵²³

Ако се погледа кроз историју књижевности, избор разних одредница, које би могле кратко, јасно, сажето, информативно да одреде ову врсту прозе, могли би да кажемо да је ово једна врста постреалистичке прозе, како се некад звао критички реализам. У теорији књижевности за то постоје разна одређења, некад смо имали политички идеолошке конотација у већој или мањој мери. Такав је случај са једном сродном одредницом ангажованом књижевношћу, што у овом случају није реч. Овде није реч ни о једној програмско и идеолошки формираној критици друштва, него би пре могли да кажемо да је ово врста литературе по кључу критичког реализма, а ја бих употребио један једноставан термин постреализам. Развија однос према стварности врло сличан оном који је некада постојао у српској књижевности, па и у југословенској после I светског рата, а Црњански је можда најпознатији и уметнички најважнији, не само у српским, већ и у бившим југословенским, европским, па и светским оквирима. Пример Црњанског, јер је та литература Милоша Црњанског и великог броја експресиониста, и не само њих, већ свих оних који су се окупљали око идеје експресионизма.

Али оно што је занимљиво, ви имате један тако-рећи анархистички пут, а о томе је писано у два зборника о Милошу Црњанском, један 1972. а други 1996. године, где су рецимо, ти аспекти његове књижевности анализирани и та врста разочарења у друштвену стварност, постоји и у овој књизи. Књижевне технике протеста, поступци, идеје, контекст, литерарни и нелитерарни, наравно је јачи и другачији у то време, али постоји та неспорана заједничка карактеристика која повезује тај критички реализам и ондашњи експресионизам, а ја сам узео Црњанског као референта, где се једна врста ироничног, циничног, али не циничног са некаквим ван књижевним мотивацијама, него је то као израз једне врсте резигнације у односу на једну ишчашену, ненормалну, патолошку друштвену стварност. Полазећи од једне такве, у другом историјском контексту, ишчашене и патолошке реалности, писац покушава да се врати некаквим универзалним идеалима који су изражени и који су постојали у

⁵²³ Милан Орлић, излагање на промоцији романа „Љубав у Лисабону“, кућа Ђуре Јакшића, Београд, 11. октобра 2013.

људској цивилизацији далеко пре хришћанства. На пример, у античкој цивилизацији и култури су постојале одреднице као љубав, истина, смисао и можемо рећи да су то вредносни оквири овог текста, приче о Лисабону, која итекако уважава и консултује историју књижевности, како светску тако и српску, јер постоји јако велики број аутора у српској и светској књижевности у којима је у наслову тематско - мотивски, а и суштински идејно, као прича, као наративна окосница, појам љубави. Рецимо „Љубав у Тоскани“ Милоша Црњанског. Следећи тај пут, идући тим трагом, ова књига у контексту једног историјског односа према стварности, у оба значења тог термина, развија стојички однос према стварности, која је благоречено накарадна.

Развијајући једну аутофикцију у којој главни јунак тематизује своју биографију, псеудо-биографију, јер овде није реч ниокаквом идеалистичком приказивању стварности, већ тематизује тако што се он, главни јунак, наратор, наративни глас, у импликацијама, наговештајима, неким траговима, појављује као аутор. Овде је реч о псеудоаутору, није дословно реч о аутору овог романа, него о његовим конструкцијама, наративног субјекта. Реч је о једном псеудобиографском излагању, једне животне приче, која се једним делом развија у нашој земљи, са свим карактеристикама живота у препознатљивој друштвеној стварности, а други део се развија у Лисабону и представља, заправо једну врсту кулминационе тачке, расплета оног што је започето у Лисабону, а као животна прича у нашој земљи, при чему је реч о лутањима и трагањима главног јунака. Он има свој алтерего, своје друго ја, у лику старијег професора књижевности, пензионисаног, који живи једним испосничким животом, у некој врсти добровољног изгнанства. Он има једну отвореност духа, душе, социјално и друштвену отвореност, који своја животна искуства и подршку, преноси на главног јунака Симана у књигу. Као нека врста помоћног другог лика, другог ја, је однос аутора према псу, који је заправо замишљен као једна врста аналогног дијалога, разговора са самим собом, јер пас не може да разговара и говорећи са псом, аутор говори са самим собом. Та позиција је слика оне друге слике у којој тај стари професор има једну врсту менторске улоге у сваком погледу, од личне, приватне, интимне, до професионалне и појављује се као добри дух. Као неко ко даје у почетку невидљиву подршку, толико невидљиву да се она и не помиње у разговорима професора и главног јунака, али она у једном тренутку, по природи ствари, по логици нарације се развија и доживљава један добар расплет по главног јунака.

Ја бих да сада издвојим једне реченице, која изгледају као аркадијске наивности, и просто срдачности у најбољем смислу речи. Радим ову аналогију која нужно такозвана методолошка аналогија са оним светом из којег израста уметност, односно уметнички језик у свет Милоша Црњанског, то је једна врста, као што сви знамо код Црњанског, постоји једна врста лирског анти јунака, који са једном врстом метафизичке

резигнираности говори о свему. Ова архадијска наивност, једна отвореност у комуникацији, једна наивност, систем вредности који из тога произилази и на који се ти искази заснивају, заправо не подразумевају никаквог великог и значајног јунака, нити подразумевају никаквог епског јунака. Лиризам овог јунака је истовремено и врста анти јунак, иако има пуно посртања у књизи самог јунака, у његовим односима с другим људима, сцена које су итекако по самој својој структури такве да имплицирају неку врсту хода кроз пакао. Али, то није ауторов избор. Трагајући за самим собом онако како се тај модел користи, нпр. у тзв. роману одрастања., а опет без икаквих идеолошких и теоријских предрасуда, једноставношћу нарације у овој књизи развија се та животна прича, у којој се у одређеном тренутку откривају те енергије, тај добри дух који професор, лични и пословни ментор главног јунака усмерава ка његовом животу и раду па и започетој каријери писца у иностранству. То је једна врста радикалног обрта у књизи у којој се појављује један нови слој, као један метатеоријски слој, један слој у којем само писање, писање као чин писања и писање као резултат, дакле уметничко дело, постају оно што је предмет пищевог интересовања. То је један помало иновативан слој у односу на предходне књиге које је аутор до сада радио, писао, објавио, један освежен, један нови садржај, један покушај да се унесе теоријско рамишљање о самој литератури, на један врло једноставан начин, који се неће бавити теоријским појмовима као теоријским појмовима, него ће покушати да говори о писању, судбини писања, судбином писца, каже нешто о универзалним вредностима које су пре свега код аутора библиске, али као што сам ја рекао раније у предходном делу излагања, то су оне универзалне вредности које, ја сам случајно или намерно одабрао стоицизам, истину лепоте и смисао карактеристичну за целокупну античку цивилизацију. Ако се вратимо пар векова уназад, видећемо да и у другим цивилизацијама тај исти идеал постоји.

Што се тиче саме нарације на одређеним местима, да будемо преведни према тексту, према аутору, и да кажемо духовити, на одређеним местима су постојали шавови који си се назирани, у некаквом приређивању, и објављивању књиге. Аутор је мењао и дорађивао ту врсту слабијих места и мислим да је то успео да управо транспонује у овом делу романа у којем говори да превазиђе, да те недостатке једноставно речено отклони. Управо у овом делу романа који се бави судбином писца као писца, судбином књиге, и конкретном судбином ове књиге у иностранству. Наводећи причу о томе каква је рецепција српске књижевности у иностранству, не улазећи у чињеницу да та рецепција која је више него симболична и не улазећи у чињеницу да симболичност те ситуације не значи нужно и некакве слабе уметничке домете у српској књижевности. Чак и ова садржинска тачка у роману, чак и овај део у роману, подразумева и једну врсту аркадијске наивности, дакле подразумева једну врсту безинтересног света ван ове земље, који је заинтересован, за те исте

вредности које овај роман нуди. Увек се сећамо неких других времена, када је свет књижевности код нас био другачији и тада су писци често потезали за доста комфорном институцијом а то је студијски боравак, па су одлазили нпр. у бање, летовалишта или градове где није важан само топоним, него то искуство та привилегија да се у сврху истраживања која су везана за припрему романа или нпр. писање романа. Онај ко је прочитао овај роман, биће му јасно да је спроведено једно озбиљно истраживање о Лисабону, на доста темељан начин, тако да се једно потпуно приватно питање да ли је аутор заиста био у Лисабону или није овде оставља по страни. Али ви по томе видите да ли неки аутор влада текстом или не влада и ако влада колико је вешт у владању тим текстом. Уколико претпоставимо ситуацију да је аутор, који год то био, говоримо о Братиславу Тодоровићу, детаљно истраживао онда је та нарација, тај роман на добром путу. То можемо рећи за ову књигу, нарочито за овај роман, што је исто тако добро и занимљиво као информација за неке будуће књиге, будуће читаоце. Да аутор има ту једну врсту наративне прогресије, једног наративног сталног напредовања, тако како се примиче пред крај књиге, како се расплет назире, аутор самоуверено и самосвесно демонстрира ту своју вештину. То је исто тако једна карактеристика ове књиге и то је један знак његове еволуција као писца у односу на претходне књиге и то сасвим добар знак. Оно што бих још желео да нагласим је та једна друштвена стварност, критички анализирана уметничким средствима у овом роману. Ја бих подсетио да постоји јако велики број књига, нпр. од почетка распада бивше Југославије, или да кажемо да од тог тренутка, тог периода почиње један период у коме се на другачији начин, него у комунизму, преиспитује и критички односи према стварности. Постоји велики број књига и ове углавном подпадају под ону категорију естетике, која се у историји књижевности назива негативном естетиком. А по самом наслову Љубав у Лисабону, књига иде у сасвим другом, другачијем, да не кажем, супротном правцу. За мене је то већ занимљиво, већ тематски, садржински, за неког историчара књижевности таква врста приступа била је занимљива и корисна и треба је имати у виду када се анализира ова књига. Оно што можемо још рећи о овој књизи тиче се једне, у основи, дубоке потребе, архаичне потребе човека, дакле у овом случају писца, Братислава, да причу исприча независно од тога који је њен текстуални и котекстуални циљ. И то је добро. Зашто је то добро? Зато што у свету у којем посткњижевност, постисторију, у којима је Бог усмрћен, људи одумрли, књижевност маргинализована. Та архаична вера у причање, у приповедање је нешто што је само по себи вредност, а то је у овом случају аутор. Да реализује кроз једну академску фразу, роменесно ткиво, онда је то исто тако, једна врло добра карактеристика не само за књигу, него и за литерарни контекст, литерарни свет, за литерарни тренутак, којем ова књига припада.

IV

ДУШАН БАЈАТОВИЋ О РОМАНУ „ЉУБАВ У ЛИСАБОНУ“ - Аутор је потврдио тезу главног јунака Симана, који каже да дело једног човека ма какво оно било осликава његову личност и открива његов карактер. Роман је открио један део Батине личности и свакако део Батиног карактера. Сам роман на један специфичан начин обрађује тему љубави. Мада је суштинско питање и да ли је у роману љубав тема или је љубав само један од мотива, централни мотив у приповедању. Зато је љубав овде једна врста извора, уточиште за јунака који покушава да из једног суманутог времена, времена свеопштег суноврата вредности, како моралних тако и других, друштвених, естетских критеријума, пронађе себе и да наравно у том покушају проналажења себе пронађе сопствени мир. Тако да су све то негде мотиви и теме, али љубав би била централни мотив који организује све остале мотиве и даје једну целокупну слику и открива настојање јунака да је важан пут мира односно да је важан пут љубави. Имамо заправо један, на прву лопту, љубавни роман, да се колоквијално изразим. Сам наслов може да нас наводи да је реч о љубавном роману са наговештајем једног авантуристичког романа, мада можемо заправо да кажемо да је, између осталог, ово љубавни роман. Братислав Тодоровић кроз своје јунаке, кроз своје ликове покушава да да један пресек, као кроз ментално ткиво једног народа у једном одређеном времену у једном одређеном друштву. Оно што Братислав даје то је слика једног времена, тачно, конкретно, тачније прецизираног и времена и простора. То су сумануте ове наше године као и одређено место. Јасно је да је земља подељена на неки југ и неки север, да тамо постоји један град који обећава, град коме сви тежимо, неке обећане земље, али заправо схватамо да и од тог града и тог обећања остају само обећања, а да опет писац, пошто је реч о писцу и у роману, да би нашао своје спокојство, свој мир, мора да изађе из тог града и мора да се врати на неки почетак.⁵²⁴

Љубав у Лисабону је својеврсни роман преиспитивања, идентитета, социјалног положаја, друштвене улоге, управо оно што даје тежину, неку озбиљност, једну просту димензију самом роману. Од старта, константно се поставља питање, које заправо писац поставља, питање религије, питање Бога, питање човековог постојања и смисла његовог битисања. Символично роман почиње на Велики петак и самим тим је Братислав свој роман уврстио у ред оних васкршњих, ускршњих романа, где сви ми као читалачка публика заправо очекујемо неко васкрснуће, очекујемо неку врсту препорода. Јунак је убеђен да је препород у некој спољашњој акцији, у спољашњем свету и покушавао је заправо да побегне кроз ту акцију. Схватио је заправо да препород није ван, није у граду, не лежи у том неком обећаном граду, у неким другим људима, него је реч о

⁵²⁴ Професор Душан Бајатовић, говор на промоцији романа Љубав у Лисабону“ Братислава Тодоровића, народна библиотека Радоје Домановић, Лесковац, 30. октобра 2013. године

препороду, васкрснућу унутар јунака. Тако ми имамо, све време, једног јунака контемплације који кроз спољашњу акцију управо покушава да промени себе и схвата да је неопходна унутрашња акција на унутрашњем плану до победе, револуције, промене, цитирам: „ја сам тај који жели да промени посрнуће људских вредности и морала“. Нажалост, после првог поглавља схватамо да се посрнуће не мења код других нити морал, нити вредности, него да те промене морају да крену од њега, да заправо он сам мора да се промени, да су то битке које морамо да бијемо унутар себе без претензије и жеље да променимо друге људе да свеопште друштвено расуло ни на који начин није оправдање за сопствено посрнуће, за сопствени пад, за сопствене неуспехе и да не треба да то служи као изговор. Ако су сви такви и ако је све тако, могу и ја такав да будем. Оно што сви можемо је да те мале револуције, мале победе, добијемо али без покушаја да мењамо друштво. А с друге стране та потреба да мењамо друге је и заправо страх да се суочимо са самим собом, да погледамо и видимо шта смо и ко смо.

У почетку он је у потрази за самим собом, односно, то је почетак тог његовог васкрнућа и није случајно да се он повлачи као и велики број мудрих људи, покушава да се изолује из једног друштвеног хаоса, друштвене колотечине на неку планину, односно, на неко мирније место. Тачније пут искупљења од безчашћа, очишћења, просто имамо једно симболично очишћење и прочишћење самог јунака. А где ће то да се деси? Наравно то мора да се деси ван оног места контаминације, односно, места на ком је јунак запрљан, где је обешчашћен, где је обешчашћен његов живот, смисао, постојање. Значи, негде даље у неком другом простору, у простору који још увек није контаминиран свом том животном колотечином, а други степен је заправо искупљење односно, да пронађемо себе кроз уметничко дело, кроз књигу. Ми заправо, до краја пратимо тај пут уметника који покушава да дође до себе, односно, да деконтаминира себе како би објаснио смисао сопственог постојања. И заиста је тешко да данас у једном времену разводњене религиозности, малтене порока, потпуно једног неукуса проблематизовати питање Бога, питање смисла, питање религије итд. Идемо у једну крајност која је на граници са религијом, која је заправо нека врста сујеверја, једна врста разводњене религиозности или идемо у ону другу крајност која се зове фанатизам, искључивост у сваком погледу. И онда је баш добро што о свим тим стварима, о животним питањима, о вери, о Богу, о животу, о смислу, о љубави, писац сам, тј. главни јунак Симан, покушава да разговара са професором књижевности, са човеком коме нису страна ни питања уметности, ни питања религије, ни питања Бога и који на један другачији начин приступа тим питањима. Тако да роман неодољиво подсећа на ону врсту традиционалних романа, образовних романа, где имамо једног јунака који треба да доживи неки препород, који има својеврсног ментора, неку врсту заштитника, нека врста, да кажемо,

водича кроз живот. Али водича који је прошао кроз разноврсна искушења и коме живот није непознат као и сва она искушења која очекују једног младог човека. И он подсећа да је задатак човека заправо, да оснује породицу, да засади дрво и да напише књигу. Од свега тога професор, заправо суштински, осим тога што је засадио дрво, није успео да заснује породицу, имао је успешну каријеру али кроз то животно искуство он је увидео где је заправо погрешно. И покушава да младом човеку, младом писцу које је изгубљен у времену и простору на један специфичан начин покаже прави пут. Без тенденције да то буде једини исправни пут, без жеље да се наметне, већ заправо, постоји она слобода да увек можеш да изабереш али да мораш да сносиш последице сопственог избора. Да иза избора, уколико се понуде два, три, десет пута, стоји нека одговорност, да слобода не подразумева неодговорност, да слобода не подразумева бахатост и иживљавање над животом и да слобода подразумева једну врсту одговорности за избор. Јер одговорност произилази из сопственог избора, јер не можеш да се понашаш онако како хоћеш, а имаш заправо нека друга очекивања. Мораш имати јасан циљ и да том циљу заправо тежиш и да увек постоје они људи на које ћеш моћи да се ослониш. Што је најбитније, у читавој причи, током тог пута, током животног пута, образовног пута, мене је неодољиво подсетило све ово на Чаробни брег Томаса Мана, на оног јунака који се удаљава, одлази из света који је потпуно хаотичан свет, одлази у свет планине, одлази на тај чаробни брег, где заправо доживљава неку врсту преображаја, која му омогућава да се поврати. С тим што овде имамо захваљујући педагозима, односно, људима широког искуства, и различитих друштвених оријентација, тежњи, усмерења итд. већи избор могућности. Тако да је та традиција, што је овде заправо нагласак на тај пут, ако на том путу спознања живота, прочишћења, не нађе човек највећи ослонац у себи, онда заправо пута и нема. Јер не можемо увек да имамо неког ментора, постоје тренуци када морамо да преузмемо одговорност, да станемо иза своје одлуке. Тада ништа не значе ни хиљаду саветодаваца, ни хиљаду ментора, јер и да би дошли до тога, човек мора да нађе себе, да нађе сопствени мир и сопствено уточиште, где год то било, у овом случају је за самог писца то породица, књига, уметност. Врло битно сетити се, на пример да Фауст не жели да умре, и никад не каже „стани часу“, као и овај уметник не каже стани, сад сам завршио, све до тренутка где заправо мир проналази, када успева да учини нешто добро за неког другог, односно, да је лепота у самом давању, у емпатији, у способности да саосећамо са другим људима, да можемо да дамо нешто, али не можемо да се саосећамо да дамо уколико немамо тај мир, уколико немамо ту неку сигурност у себе.

Братислав је успео да сублимира у овом роману, то што очекујемо од самог живота. То је негде и наш живот, односно идентитет. Стално се прича о трагању за идентитетом и ми трагамо и покушавамо да нађемо и кад то није део нашег идентитета и стално смо у том неком затвореном

кругу, у ствари, тражења сопственог идентитета. Шта значи тражење идентитета? Шта је заправо идентитет? Јер ако се тражи значи да је нешто изван нас. Ако смо нешто изгубили да ли онда треба за тим да трагамо или треба да покушамо да завиримо у себе и да рашчистимо са тим, шта је заправо идентитет и шта је стварност и за шта ће нам тај идентитет. Идентитет идентитета ради или неког смисла. Мислим да роман заправо потрагу за идентитетом на неки начин осмишљава у том правцу да самом идентитету даје сврху и смисао. Зашто, чему идентитет, односно шта је то идентитет? То смо ми, сад, овде у овом тренутку. У једном моменту професор каже да разговарајући о прошлости и будућности занемарили су садашњост. А ту је заправо идентитет, између прошлости и будућности. То је заправо оно што живимо. Да се ослонимо на прошлост, да не окренемо леђа тој прошлости и да имамо јасну визију за шта нам служи прошлост, за подударање, да бисмо могли да се вратимо у једном тренутку у будућност и да би та будућност била извесна, сигурна, а будућност је у сваком случају љубав али не љубав у смислу речи, филозофске расправе или дискусије, него оне делате љубави, љубави према себи јер ми заправо видимо у једном моменту да је јунак романа прилично огорчен на себе, незадовољан, не проналази смисао и просто не воли ни самог себе. У тренуцима када не волите сами себе не можете да волите ни другог, не можете бити делатна љубав. У тренуцима када проналази сопствене квалитете односно када постаје свестан квалитета, тада негде креће да пружа, да дели ту љубав. И то је стварност. Стварност је то, да је идентитет ту, пред нама, само од нас зависи како ћемо на тај идентитет гледати.

V
РАПСОДИЈА МЛАДОСТИ - Срж ове збирке песама чини четрдесет лирских песама, које по песничком усхићењу јесу и љубавне и рефлексивне. То је поезија оригиналних звукова, обојена изузетном експерименталношћу у којима има и љубави и чежње, и мудрости и младости, и осуде тражења те „блуднице” са посебним немиром и болом.

(...) Свака песма је лично хтење у коме открива оно што неки чувају као вечиту тајну доживљене младости.

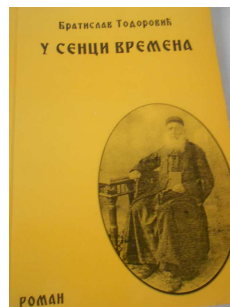
Он каже: „Она је песма што душу опија.” Јасни су корени заљубљене душе младог поете. Та лирска драма јесте резултат свог поетског искуства испољеног у машти, знању, лутањима, тражењу тајни и покушају да одгонетне оно вечито биће које мучи младалачку машту. Уметничка лепота ових песама привлачи све узрасте иако се скоро ограничава на своју генерацију. Вредност ових стихова је значајна.⁵²⁵

⁵²⁵ Станко Ђорђевић, Рапсодија младости, Лексикон писаца, стр. 120.

VI У СЕНЦИ ВРЕМЕНА – Братислав Тодоровић је

песник у души. То је доказао и овим романом, лирским писањима у њему. Лиризам је озвучена нарација, обојени су описи. Као прави песник, Братислав прати развој мисли и емиција главног јунака. Израњају питања да ли је „У сенци времена“ психолошки или социолошки роман? Можда је роман лика, роман простора или роман времена? Оваква питања нису реткост, посебно када се говори о романима савремене књижевности, али је тешко дати одговор. Има ли нечег аутобиографског у овом роману? Сигурно да има, али, пре свега, овај роман је, у неку руку, роман биографија српског народа. Ово је роман који ће посведочити о времену и „уклетом“ простору, виђен очима сензибилног главног јунака Андреје. Писац с љубављу и дозом добронамерне критике говори о родном граду и суграђанима: „усамљен град, скривен веловима тајни, пробудио се, обележио је тренутак постојања“. Није тешко открити да та љубав има шире размере, да је усмерена Србији и целом српском народу. Прича почиње крај Мораве која зна „горку истину трагичне судбине српског народа“. Зна Морава, али ћути. Можда ће је судбина Андрије натерати да проговори елегичним тоном, а можда ће имати и коме? Посматра „рањена река“ како се котрља српска реалност, дрхти пред новим ужасима... колоне избеглих с Космета мешају се у конвоје војске“. Власт их жели убедити да напуштају свету српску земљу зато што су победници. Да ли се може веровати оваквим тврдњама? Овим романом Братислав Тодоровића оставља траг о једном лудом времену када су се испирали мозгови преко уигране машинерије јавног информисања и на тај начин се тражило оправдање за лоше вођену политику. „Прстрашени нису могли слободно да мисле и делају“. Ми смо сведоци тог времена, нећемо га сигурно заборавити, али ће роман бити упозорење и драгоценост смерница будућим генерацијама. Ако ми нисмо били, нека они буду мудри, нека претворе Србију у оазу слободе.⁵²⁶

(...) Радња романа догађа се средином 1999. године. Места догађаја су Лесковац и Лондон. Почетак романа везан је за време завршетка рата наше војске на Косову и Метохији. Колоне избеглица, Срба и колоне ратника, војника, који се враћају са ратишта. Војници су у камионима и на оклопним возилима. Улазе у котлину Јужне Мораве. Пуцају из пешадијског наоружања, славе повратак и свој лични спас.⁵²⁷

⁵²⁶ Маре Каранфиловић, професор, Ненад Стаменковић, професор, комплетна рецензија романа, Братислав Тодоровић, „У сенци времена“, КК Глубочица - Лесковац, 2002, стр. 138-140

⁵²⁷ С. Ђорђевић, У сенци времена, рецензија, Лексикон писаца, стр. 122.

VII

САН БЕСАНЕ НОЋИ - Интуитиван, рефлексиван и емотиван, Братислав Тодоровић открива своје виђење једног преломног времена. Интровертан, стваралачки, не нарцисоидно, он тражи индентитет своје личности и свога народа. Ова књига ће вас узбудити и откриће вам мноштво питања, али не очекујте одговоре. Њих писац налази у себи и у дубоким коренима, јер је знао да дубоки корени дају високе крошње и богате плодове.

Верујем да је ово само почетак прозног стваралаштва које ће у наредним делима довести до расцвета тек иницираних али занимљивих проблема.⁵²⁸

Седам прича јесу седам лирских истина у приповедачко-хроничарском тону. Свака прича је једна посебна целина. Дакле, догађаји нису сродни, ни било по чему повезани. Једино је оно лирско *ја*, поетску епском штиву нит која, заиста, постоји.

(...) Његов свет је лични немир. Дијалоге у овој прози прожима музиком речи и у њима је култ доживљене, очекиване, жељене *жене* и жудња за њом. У машти аутора радује се *она*, понекад тајанствена, али са својом судбином. Лепота фабуле је у ишчекивању расплета. У свим причама је урбана средина.⁵²⁹

VIII

УБИСТВО СМИСЛА - Писац Братислав Тодоровић у петнаестак прича и једној приповетки, младалачком непосредношћу, записује своје емоције. Приче нису повезане једним заједничким догађајем, једном фабулом. Свака за себе чини једну целину. Зато су и имена јунака различита: Игор, Немања, Никола, Борис, Михајлов, Милан, Иван, Миша, Милош, а у појединим радовима имена нису ни споменута. Скоро увек говори у првом лицу. Рекло би се да писац има намеру једноставано да додирује своју самосвест и бременита појила на развалинама урбаног града и његове стварности. Психологија главног јунака доминира. Остале ликове, ако их спомиње, не описује, нити објашњава.⁵³⁰

%

У причи „*Сасвим уобичајена ноћ*”, младић Игор се пита шта је у животу успео, а шта није. Полази у град да тражи „спас изгубљене душе”. Није нашао *спас*, чак, и када је у кафићу видео Катарину, девојку која је „одавно у његовој картотеци”. Немања у причи „*Сан у огледалу јаве*”

⁵²⁸ Јелена Златковић, део рецензије, Сан бесане ноћи, Лексикон писца, стр. 121.

⁵²⁹ С. Ђорђевић, Сан бесане ноћи, Лексикон писца, стр. 121.

⁵³⁰ С. Ђорђевић, извод из рецензије, Братислав Тодоровић: Убиство смисла, КК Глубочица, Лесковац 2004, стр. 157-160.

размишља и види: проститутке, пијанце, лопове, наркомане, лудакe. Са њим је увек *Госпођа несрећа*. И пита се: „Ако је љубав остала да убије бесмисао живљења, онда смо пали у немилост времена”. Девојку Ену је видео у лимузини са другим младићем. У присећању обелодањује авантуру са плавушом. Рећиће оно што може да се припише и Еви: „Остаће вечна тајна обрасла лишћем доказа.” (Ена). Жена је привилегована. Љубав према њој је једнака, али је психолошки срасла са ликом јунака приче. Чезња за њом потиче још из прошлости. Тај догађај, можда пресудан у пубертетском размишљању, није објашњен. У урбаној средини свога града описује улице, кафиће, своју спаваћу собу, себе и пероне железничке станице. Ходајући тим улицама, од куће до главне улице града, често их именује. И тада умножава своје мисли. То су веома важни инсерти из његовог живота, блиске његовој младости.

(...) У океану речи, неке приче се приближавају монодрами. Тада посвећује пуну пажњу монологу. А то је и прави тренутак за ерупцију личних осећања. Писац баш тада дозвољава времену да *оно* одлучи колико ће дуго јунак остати у својој биографији. Са те позиције каже: „Нисам сигуран у успех. Но, све у своје време. До тада ћу овај видео портрет послати у будућност с надом да овај покушај није био узалудан.” (*Видео портрет*).

(...) Причање је јасно, разумљиво, читљиво. Нема бесмислица. По начину изражавања, то је лична психологија са личним филозофирањем. Јунак приче живи у својој стварности као у некој илузији и чека чуда. Скоро увек губи наду да ће доћи благостање. И тада главни јунак и каже по коју карактеристику о себи. Читаоцу остаје да је прихвати или схвати на свој начин.

(...) Братислав је приповедач, окренут је себи, али прича да и други чују шта мисли о себи. Једино мелодија ишчезава пред огледалом. Да ли је то исповедање или је почетак заплета? Јер, кад нема заплета, има догађаја. Нема ничег сакривеног, а реченице су граматички јасне и садржајне.

БРАТИСЛАВ ТОДОРОВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

КАРТА ЖИВОТА

На ужареној лави грехова,
Што у грудима пржи и пече,
Картом живота
Безимени путници крећу.

У вихору великих дана,
Што одлазе са нама,
Застало дете правде,
Да одговор нама дадне.

Суд нечастиви,
Сведоке позива,
У вечност неправде,
Обмане и лажи.

Друмовима судбине,
Корача осрамоћена визија,
И аманет оставља,
Будућим поколењима.

ХЕЈ, ПРИЈАТЕЉУ

Хеј пријатељу,
шта ће ти то?
Зар ћеш тиме
постићи нешто?

Врати се путем
којим си дошао,
тамо ћеш наћи
грешку с почетка.

Опрост је чиста
када је искрена,
спознаја дарује
радост пријатељству.

Луцидност твоја
расуђивању хрли,
време је изгубило дубину
одкад заборав влада.

Шетња ће нова
пробудити страсти,
сећање ће донети
тежину истине.

А онда ће опет,
Сунце сенке правити,
изван живота таштине
озарени ћемо ходати.

ОБЗНАЊЕНА ПЕСМА

С муком се шамарам речима
да изнедрим који стих,
а онда уз кафицу,
новом песмом,
обрадујем женицу.

Код комшинице на спрату
моја нова песма,
постаће стара,
јер моја жена воли да ме представља.

Већ сутрадан цела зграда
о песми мојој расправља,
а мени говоре:
Јеси ли је објавио досада?

Ја им лепо кажем
да моја жена не објављује
већ обзнањује песме моје,
ал' ме опет праве коњем.

За недељу-две постах
издајник песме моје,
па ми пребацују, веле,
не можеш на конкурс Креле!

Узалуд се трудим да објасним
да ми жена песму обзнанила,
а не објавила,
ко ће њима то доказати
да сам жртва неспоразума
што га моја жена
с успехом припрема.

Нек' ме жена само представља,
јер бољи пи-ар од ње нема,
питаће се та господи,
где се скрио онај песник,
што му жена песме обзнањује,
боље и од какве телевизије.

САЗВЕЖЋЕ ПОЕЗИЈЕ

У земљи сужњих
у земљи несрећних
живео живот
по правилу свом.
Сузама искапао
речима мелем
и поносно носио
слободе барјак.
Сам у свему
до победе части
ловором китио
скромно сажалење.
Наде у речима
делима сведоче
божји су дар
а моја потреба.
За спас људског
што уметност пружа
војник сам на тој стражи
и сивам давнашњи сан
у времену понижења
док бдије мојим сазвежђем
ПОЕЗИЈА!

ПОТИКАНО ДЕВОЈЧЕ

Куде се дену
убаво девојче?
Дл у градине
сас љубав саткане?

Ко Сланце
сабајле излегло,
такој ти потика
на утрину нечију.

Сам си се пременила
убаво костимче и марамче
наденула и викну: Ја одо!

За које бре бегаш?
Дл ти љубав несам даја?
Које још искаш да ти дам?
Ко с танцару ме бре утепа.

Јок! Ти по своје тераш,

нит се обрћеш, нит збориш,
само пред своју ступку газиш,
ко по моју душу, девојче.

Ал, срце моје
немка утепала,
па жалост ми душу арчи
и скумина ми с тело живује
од дн кд се потика.

Сд ми цаба песме поје,
тугу лече музиканти
и које више да се збори
кд и вино у заборав те не односи.

ШЕТЊА

Један познати глумац
шетао је свог црног пса.

Једна позната глумица
шетала је своју анемичну кћер.

Ја сам шетао своју уморну главу.

Младић и девојка
шетали су своју љубав.

Сви смо шетали своје мисли,
док је Сунце своје зраке
шетало по нама и реци

АКАДЕМЦИМА

Као ноћ
Кад пада на град.
Као хаљина,
Подерана
У очима сневача,
Далеких светова.

Из искре,
У ноћима
Прхнуће нови дан,
Донеће Сунце радости
И наде деци будућности.

ГОРДАНА ТОМИЋ – РАДОЈЕВИЋ

I

Гордана Томић – Радојевић рођена је у Лесковцу 1939. године у занатској породици пекара Ђорђа у време, како песникиња сликовито бележи, када се читави свет по други пут уједињава да се брани од заједничке немани.⁵³¹

Гордана Томић се бавила писањем као гимназијалка. Објављивала је у многим часописима, зборницима и заједничким збиркама: „Наша реч“, „Четврти јули“, „Рад“, „Наше стварање“, „Стремљења“, „Пјесничка ријеч на изворима Пиве“, а била је и добитник награде за поезију – у Београду 1985. и 1986. године.

Док је живела и радила у Лесковцу – била је активни члан Књижевног клуба „Глубочица“, искрени приврженик и одани сарадник новопокренутог листа „Помак“.

Преласком у Београд, радила је у Југословенском библиографско-информационом институту, прихватила је да води Књижевни клуб „Ђуро Салај“ при Радничком универзитету у Београду, и убрзо, постала члан управе Југословенског клуба писаца бораца у Београду.

II

ИСЦВ'ТЕНА СТРЊИКА - Љубав према језику завичаја, потом поетски подстицај песника, професора *Боре Здравковића* и подршка *Вили Хубача*, Гордана Томић-Радојевић се одлучила да прву збирку песама објави на лесковачком дијалекту. Реч је о поезији „*Исцв'тена стрњика*“ (издавач Културни центар „Милентије Поповић“, Лесковац, 1986. године, уредник мр Слободан А. Младеновић).

Борђе Ј. Јањић, књижевни критичар, један од три рецензента (*Радивоје Микић*, *Васка Јукић Марјановић*), пише о књизи: „...Овде нећемо инсистирати на чињеници да је она (Гордана) једна од првих песникиња из лесковачког краја која је читав један део свог песничког опуса посветила писању у дијалекту који је, још од Стевана Сремца до Жака Конфина, служио више хумористичким текстовима као подлога но што је коришћен у лирици... Зато збирку треба са посебном похвалом истаћи. Истаћи и као дело написано у дијалекту и као дело високе уметничке вредности, за збирку песама чисте лирике каква се ретко може наћи у савременом српском језику... Збирка представља драгоцен допирнос развоју дијалекатске поезије код Срба и освежење у савременој поезији“.

⁵³¹ Т. Н. Цветковић, Гордана Томић – Радојевић, Лексикон писаца лесковачког краја, Лесковац 2003.

III
ЖЕДНА ЈЕФИМИЈА - Године 1990. у издању Књижевног друштва „Душан Радовић” у Београду, Гордана објављује другу збирку поезије „Жедна Јефимија” – за коју књижевна критика бележи: „Збирка је књижевно дело значајне уметничке вредности у себи, на стваралачки начин сажима неколико струја савремене књижевности... Она жели да језик, ослањајући се на два извора – архаизам и неологизам – оживотвори. Да своје песничке слике оплемени...” Њено стваралаштво лепо одсликава песма „Аратлж“

Мој јелек преклапач што ми снагу брани

Д’ти дам

Куде би га од ебанџије крија

Д’те викнем д’оратимо

К’ко би ме у очи погледаја

К’д би ти рекла д’од твој

Глас мир немам

Дал’ би ме више познаваја

А ако би ме више познаваја

А ако би рекла да с’м ти

Татли гугутка

Од радос’ који би работија

Гордана Томић – Радојевић је писала и хаику песме. Гњижевно друштво „Филип Вишњић” из Ниша, 1995. године објавило је Горданину невелику књигу (невелику по обиму) хаику поезије за коју др Слободан Обрадовић пише: „Хаику песме Гордане Томић - Радојевић су лишене апстракције. Песникиња пише једноставно и као да сваким стихом „твори малу слику живота. Сугестивном књигом хаикуа ова песникиња се придружује великој породици хаијина.”

По ономе што је написала незаборавна лесковачка поетеса Гордана, по ненаметљивом, шармантном и зналачком вођењу бројних манифестација културе у Лесковцу, и околини, по утиску који живо опстојава у сећању – Гордана заузима часно и завидно место међу ствараоцима Лесковчана у послератном периоду.

Умрла је у пуном напону снаге и умења, али успомена на њен лик, и дело, живеће у сваком оном који је са Горданом радио, сарађивао и стварао.⁵³²

%

⁵³² Т.Н. Цветковић, Лексикон писаца лесковачког краја, Лесковац 2003..

У првом броју *Помака* (октобар-децембар 1996. године) објављена је песма Гордане Томић-Радојевић „*Пријатељу подај моје морје*“:

*Приходих ти немирно и смерно
Да одајом биљура и воденим трагом
Спознам слутњу посејдона, зрело семе
Сије велми због тебе прави слове*

*Оваплотило сунатице благост месечине
Умин ока узасјала драгог ми доброта
Поворке ноћних тамноцвети олеандри грле
Тихо пијем ноћи и драгости песме*

*У године младе именових те за дукат душе
Принесох ударје неречено ћутно бресје
Беле коње неседлане за друмарење прене
Мелеми морје моје морно бреме*

*Кока колу и пиво умилењем зборим
Онкрај морја оваплодна богиња је пила
Уцветна стопала о таласје свила
Љубећ мене оком подајно занесена*

*Пријатељу подај –
Кока колу и пиво молим
Час безмерја је и пенушање морја
Тужи стена на њој само сена
Пјано бесни зорје галебови узлетели*

*Пријатељу подај –
Кока колу и пиво молим
Чамотимо ја и галеб рањени
Он пут небеса у горки ветар
Искидани ћердан галебице тражи
Ја будан пир пучине снијем*

*Пријатељу подај –
Кока колу и пиво умилењем зборим
Онкрај морја оваплотна богиња је пила
Уцветна стопала о таласје свила
Љубећ мене оком подајно занесена*

*Пријатељу подај
Кока колу и пиво молим*

IV

Лесковачка песникиња Гордана Томић – Радојевић више од 15 година живи у Београду, али и тамо, она је – лесковачка песникиња.⁵³³

(...) Гордана Томић Радојевић рођена је у Лесковцу 1939. године, у Влајковој улици, у Подворцу, у познатој трговачкој породици. Отац Ђорђе био је пекар, правио је луксузно пециво. У родном граду завршила је основну школу, потом гимназију, па Вишу педагошку школу у Нишу. У Лесковцу је најпре радила у ОО ССРН, Дечјем одељењу библиотеке „Радоје Домановић“, потом у ОШ „Радован Ковачевић“ у Лецу, па поново у лесковачкој Народној библиотеци, где је водила покретни књижни фонд. Крајем седамдесетих година одлази у Београд и ради у Специјализованом информационом институту на пословима међународног шифрирања књига. Своју прву песму „Зима“ објавила је када је имала 16 година у „Нашој речи.“ Сећа се и године: 1957. Добијала је као средњошколка награде на литерарним конкурсима, доцније је у библиотеци организовала занимљиве поетско-музичке вечери.

(...) Стохови Гордане Томић-Радојевић објављени су у многим зборницима: Песничка реч на извору Пиве, Сусрети „Косте Абрашевић“ (тада је у Ваљеву добила и златну статуету за своју песму), Клуба „Ђуро Салај“ у Београду, алманаху поводом песничких сусрета „Стари град“. Прву збирку песама под називом „Исцветана стрњика“ објављује 1986. године Центар за културу у Лесковцу. То је, иначе, прва збирка песама у Србији на лесковачком говору. А другу „Жедна Јефимија“, 1990. године објављује у Београду. Издвач је КК Душан Радовић. Те године постаје и члан Удружења књижевника Србије, по позиву. У Београду 12 година водила је Књижевни клуб „Ђуро Салај“, седам година књижевну манифестацију „Песничка реч пругом Београд-Бар“. Учествовала је у оснивању КК „Душан Радовић“, веома је активна у Књижевном клубу Дома ратних војних инвалида.⁵³⁴

⁵³³ Верица Баторевић Божовић, Живот пише приче, Удружење писаца Лесковац 2001, стр. 213-114. *Напомена:* Прилог најпре објављен у Нашој речи 23. маја 1997. године

⁵³⁴ Верица Баторевић Божовић, Живот пише приче, стр. 214-215. *Напомена:* У интервју који је дала Нашој речи, Гордана Томић-Радојевић је, између осталог, рекла: „Знате, ми Лесковчани који живимо у главном граду, донели смо у њега и мало лесковачког духа. Када се, рецимо, др Никола Деклева зажели Лесковца и лесковачког говора, позове ме телефоном па му читав сат причам шта се у Лесковцу догађа. И не само њему. Срећемо се ми Лесковчани у Београду када се зажелимо Лесковца. Недавно сам славила Св. Саву, своју песничку славу. Имала сам 35 гостију. И, наравно, међу њима је било највише Лесковчана. *Напомена:* Гордана Томић Радојевић рођена је у Лесковцу 1939. године у породици пекара Ђорђа. Док је живела и радила у Лесковцу- била је активни члан КК "Глубочица" и сарадник књижевног листа "Помак". Лесковачка литерарна публика, и не само лесковачка, памти Гордану као надахнутог водитеља, даровитог рецитатора, маштовитог организатора бројних културних приредби, посела, промоција књига, преваходно у организацији Народне библиотеке. Преласком у Београд, ради у Библиографском институту, и води КК "Ђуро Салај", а постаје и члан управе Југословенског клуба бораца. Љубав према језику завичаја, доприноси да прву књигу поезије "Исцветана стрњика", објави на лесковачком дијалекту 1986. године. У издању Књижевног друштва "Душан Радовић" у Београду објављује другу збирку "Жедна Јефимија". Писала је хаику песме, па је у издању Књижевног друштва "Филип Вишњић" у Нишу, 1995. године објавила књигу хаику поезија. Добитник је најзначајније награде у библиотекарству "Милорад Панић-Сурепа" и Октобарске награде Лесковца. (*Напомена:* подаци преузети са званичног сајта Народне библиотеке у Лесковцу).

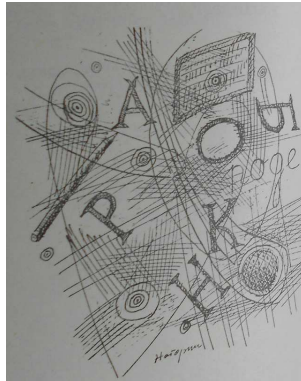
ГОРДАНА ТОМИЋ – РАДОЈЕВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

БЕГАЊЕ

К'д се слунце угаси и вет'р се примири
И к'д њива с'с т'мнину почне д' збори
К'д се река покрива с'с ћутање
И трава з' неми
Све што с'м ја отидне у бегање
Из очи ми се жеравица исели
Из груди отерам муку и плакање
И т'г ми се низ снагу
Л'довина р'злије
Из косу ми се с'н исели у р'довање
За славује с'м и целивање и миловање
К'д се слунце угаси и месец
Ноћ дарује с'с смејање

АРАТ'ЛК

Мој јелек преклапач што ми снагу брани
Д'ти дам
Куде би га од ебанције крија
Д'те викнем д'оратимо
К'ко би ме у очи погледаја
К'д би ти рекла д'од твој
Глас мир немам
Дал' би ме више познаваја
А ако би ме више познаваја
А ако би рекла да с'м ти
Татли гугутка
Од радос' који би работија

ДОКТОРКА АНГЕЛИНА ДЕКЛЕВА

Доктору Николи Деклеви

К'ко башча с'с мириси млади пробудена
Чаршија лесковачка у слунце је гледала
Калд'рма у меку свилу се обукувала
К'год је докторка Деклевка прођувала
Високо чело њојно н'слунце је пркосило
У зберену косу с'с сребрне игле царске
Сву т'мнину од густу боровницу носила
У око зрело црно гројзе и вино преврело
Убаву од убавињу старо и младо је гледало
У Деклевин род господски и голем
Српско господство је старински сребрила
Све што је пипнула тој и озлатила
Рука ву н' детињу главу преперуга
Ко да је здравац здравље је досипувала
Докторка Деклевка здраво цвеће садила
З' сви докторка з' децу сву мајка голема
К'д глас неје подизала н' далеко се чула
Реч ву кротка мелемна испред њума ишла
Ко песма росна на леје налегла је срмила
Башча лесковачка и д'нс од убавињу излудела
К'д ноћ падне и месечина гу пригрли н'смејана
Чека песму свилену руку
Топлу благнину меку
Чека он'ј од убав на
Докторку Ангелину Деклевку.

ВУКИЦА ЋУКАЛОВИЋ

I

Вукица М. Марковић – Ћукаловић је рођена 2. новембра 1962. године у селу Славујевцу. Ради у Центру за социјални рад у Лесковцу. Књижевно стваралаштво: *Варљиве стазе*, збирка љубавних и родољубивих песама (Лесковац 1995).

%

Објављивала у Глубочици између обала, часопису Ми, Нашем стварању, Помаку итд. Била је секретар Књижевне омладине града Лесковца, члан је КК „Глубочица” и члан Удружења писаца општине Лесковац и потпредседник удружења „Запис”. Њене песме награђиване првом наградом у листу Наша реч. Учесвовала на Сусретима жена писаца Јабланичког округа и Југославије. Радове представљала у многим градовима широм Србије.⁵³⁵

%

Вукица Ћукаловић је почела да се бави писањем песама још у основној школи. Прве радове је објавила у листу Полет у Мирошевцу, касније у часопису лесковачких гимназијалаца Ми. Њене песме објављиване су у збирци песама КК Глубочица – Глубочица између обала.

%

На конкурс Књижевне омладине Лесковца добила је прву награду, а радови су јој објављивани у Нашој речи. Запажено је њено учешће на многим манифестацијама у граду и ван града, као и на књижевним сусретима Књижевне омладине и КК Глубочица.

%

Гостовала је у многим емисијама Радио Лесковца, учесник је Сусрета жена писаца Југославије. За те радове добијала је многа признања и награде. Пише родољубиву и љубавну поезију.⁵³⁶

⁵³⁵ Лексикон писаца лесковачког краја, стр. 129.

⁵³⁶ В. Ћукаловић, *Варљиве стазе*, КК Глубочица, Лесковац 1995.

II

ВАРЉИВЕ СТАЗЕ - Поетеса Вукица Ђукаловић, иако је ово прва њена збирка песама, није непозната читалачкој публици у Лесковцу.

Као средњошколка била је запажена и као распевана омладинка учесовала је на многим литерарним скуповима. Касније је учесовала на литерарним слављима и објављивала песме у разним листовима и часописима, а и похваљивана. Као поетеса, имала је мирне и узнемирене тренутке наше свакидашњице па је, јасно, устрепталост своје младости уносила у своје стихове.

Њена поезија бележи баш њу као девојку, као жену и особу која отворено каже:

*„Младости моја
Будућност је ваша
Човек је рана која
Крвари”*
(Порука)

Збирка песама има наслов Варљиве стазе и садржи три циклуса: Варљиве стазе, Кап младости и Обалом Балкана. Сегменти њене поезије и њеног живота јесу њене сентименталне поруке са примесама филозофије живота и живљења. Границе њених инспирација нису обележене. За сваку песму долази нови мото. Инспирише се схватљивим људским осећањима. У трагању за егзистенцијом налазимо њу, њен его, а и њеног субјекта, који је такође, на клацкалицы живота и живљења. Она се као жена и самостално биће никада не прилагођава нечијој ситуацији, нечијој неутралности, нечијој колебљивости и тренутка неке, било које, одлуке.

Насловна песма, која у једном делу оставља празан простор за размишљање, на отвара сукоб. Поетеса је „у вртлогу варљивих стаза”, те своју интиму обелодањује:

*„Умире једно „здрaво”
.....
Испила последњи кап крви
Жедна љубави и
Тебе”*
(У вртлогу варљивих стаза)

Чињенице су такве. У њеној интими је веома сложено расположење. Тада дозвољава и да буде објект туђе инспирације.

*„Трагај у мени и тихо
Кораџи ће твоји
Судбину да сломи
Над колевком уснуле наде.”
(Трагај у мени)*

Њени стваралачки изазови, њена музикалност речи, њено поимање живота и себе у томе, у тој лирској визији, јесу праве вредности... Она је поетеса снова и жеља без покушаја да мења себе и њега... Она не тражи посебну форму, посебан стил, све то тече из срца разнежене лирске душе... Она је оправдала име поетесе.⁵³⁷

ВУКИЦА ЂУКАЛОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПОГЛЕД У ПРАЗНО

Одбегла ноћ
Затишје у души
Крадем сневе
Шкољкама у мору
На песку
Исписујем
Трагове јутра

Месец се пучином игра

Крик галебова
Таласа
Слутњама.
Мора
Дубоко
Поглед у празно.

⁵³⁷ Станко Ђорђевић, из рецензије, Варљиве стазе, КК Глубочица, Лесковац 1995.

МИРИС ЛИПЕ

Липа стара
Светиљке пали
Уморан дан
Улицом дрема
Раскршћа трепере
Росом
Покиданих латица.

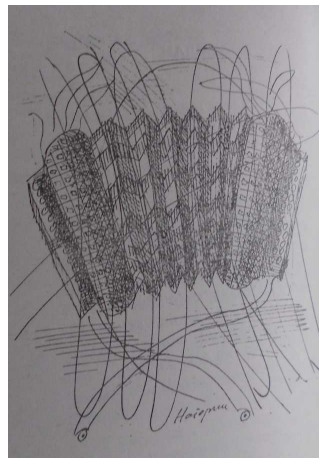
Јесени се траг
Пролећа.

Магла на лицу
Магла у очима

Мирис липе
Свако сутра
Горе светиљке

ПОРУКА

Младости моја
Будућност је ваша
Човек је рана која
Крвари.

РАДИСАВ ФИЛИПОВИЋ – ФИЛЕКС

I

Радисав Филиповић је рођен у Лесковцу 1952. године. Песник, уметнички фотограф, власник издавачке куће Филекс и уредик бројних издања лесковачких стваралаца. Члан је КК „Глубочица”. Живи у Лесковцу.

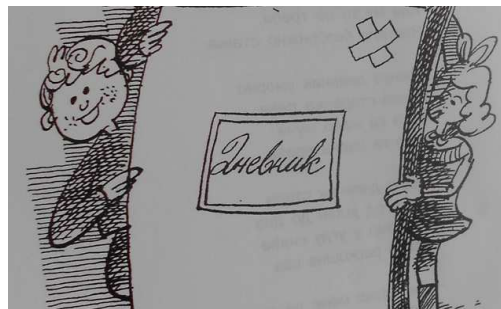

II

РАДИСАВ ФИЛИПОВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

ТИ

Остала си између,
Мене и себе,
Висиш,
Нит која те држи
Као канџа стегла
Гуши те,
Браниш се,
Нема помоћи
Луташ,
Високо
Доле понор,
Пакао
Излаза нема
Остаје да висиш
Нит ће издржати
А ти?
Кретену, идиоте,
А можда и мени.

И...

Дошла си...
Изненада, случајно...
Са фотографије
У моје крило.
Стегла ме,
стварна си.
Зрела, сочна, пожељна
као крушка мирисна.
Шапућеш...
Грлим те, љубим ти очи,
цветне груди, опојна бедра,
тебе целу.
Тишина...
Само трзаји...
неба пролазе...
Ту си.

КРУГ

Бескрај, дође у ноћи
По белом дану.
Шта сад?

Да ли је то нада,
Покушај поновног?
Вреди ли?

Мач са две оштрице.
Једна сече, друга прети,
Врх боде до бола
Мора ли?

Може ли се то издржати?
Докле,
До сада?
У бескрај,
Опет, испочетка.
Вреди ли?

ДРАГОСЛАВ ХАЦИ ТАНЧИЋ

I

Драгослав Хаџи Танчић је рођен 1938. године у Лесковцу. Објавио је (између осталог) књиге: „Тајна црног лука” (приче), „Смртоносне и друге приче”. Живи у Београду.⁵³⁸

Године 1999. Рад из Београда објавио је његове кратке приче „Грчко слово”

%

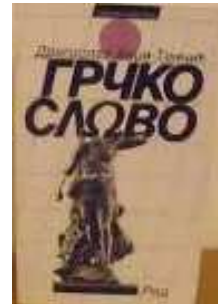
У часопису Успења (бр. 4, март 2008. године, стр. 6), о Драгославу Хаџи Танчићу, уз његову причу „Аплаузи“, записано је: Драгослав Хаџи Танчић рођен је у Лесковцу 1938. године. Завршио је правни факултет.

Објављене књиге прича: „Тајна црног лука“, „Смртоносне и друге приче“, „Грчко слово“, „Масило нове учености“, „У славу лажног сведочења“. *Бави се правном проблематиком. Живи у Београду.*⁵³⁹

II

ГРЧКО СЛОВО - Ненаметљивом иронијом, алогичким обртима, повременим симулирањем аналитичких поступака и коришћењем литерарних језичких образаца, аутор нас у својим кратким причама уводи у апаратни свет идеја, ситуација и нарави, које се у свом приповедном исходу, најчешће наглашено поентирано, уверљиво осмишљавају.⁵⁴⁰

УЧИОНИЦИ (прича) - Рецимо да се то десило.

Ако и није, увод у причу је неизбежан. За њен крај претпоставка је недовољно убедљива. Зато, десило се. Један од двојице ловокрадица убио је лугара. Али који? Обојица су пуцали, лугар је погођен у главу и срце. Најпре у главу, а потом у срце. Можда и обрнуто. Само не истовремено. Чула су се два пуцња.

Позвани да пресуђују већ толико година се трве да ли ловокрадице треба осудити или ослободити кривице.

Теорија о адекватној узрочности се према тумачењу њених најбољих познавалаца у овом случају потврђују и отказују. За нас престаје да буде важно како то може да буде, јер наш учитељ тврди да је ловокрадица било више од двојице, у сваком случају тројица.

⁵³⁸ Драгослав Хаџи Танчић, Грчко слово, Рад, Београд 1999.

⁵³⁹ Драгослав Хаџи Танчић, Аплауз, Успења, бр. 6, март 2008, стр. 6.

⁵⁴⁰ Д. Хаџи Танчић, Грчко слово, краћи осврт, Рад, Београд 1999.

Наш учитељ нам говори да су оба метка, један у главу а други у срце, имали своју жртву. Схватимо то различито; неки од нас толико да два пута треба убити онога ко има два живота. Мање маштовити, да жртву треба дотући. А то, да га је жртва више занимала од злочинаца, као да смо слутили. Нама се на томе, да о жртви, или злочинцу, свеједно коме од њих, више бринемо, не би могло замерити. Никома не дугујемо за сопствене наклоности. А ни доследност нам не мора бити врлина. Њему, који трага за потпуним одговором и коначним истинама, не пристаје да раставља неодвојиво; тек злочин и његова жртва творе злочин, према њему су у родитељском односу. Пресудно за то наше освешћење, о његовом односу према жртви говорим, можда је онај час када је рекао да нико нема право да суди о томе ко је жртва.

Ми, ипак, хоћемо да откријемо жртву.

Да ли је то он сам, зналац узрока ако не свих, барем оних последица за које се морају положити рачуни.

Знам да ће недоумица остати и после дијалога који је водио. С ким?

Сада вадимо (неко од нас ће то учинити) свитак из његовог џепа на прслуку.

„Ја сам себе убијао у њему.“

„Зашто онда нисте само себе убили?“

„Мислите ли да је то изводљиво?“

„Не знамо... али ако сте били тамо...“

„А где бих могао бити?“

„Ми смо вас. Питали за вас.“

„Он није ништа рекао о мени?“

„Одселио се, рекао је.“

„Хуља. Не кајем се.“

Сада смо уверени, још више због ваше недоумице, да је био и трећи ловокрадица. Један од оне двојице убио га је у лугару. Друга је већ прича да ли је тако убио себе. Тај ловокрадица. Ако му верујемо да никада више неће бити онај који је био, а све указује да је нешто тако изјавио у наступу покајања пред палом жртвом, можемо сматрати да се тако и десило. Убио је себе. Право говорећи, то је могло бити само његово друго ја, тако да су ловокрадице после свега остале у свом збиру с почетка приче.

Наш учитељ није ни ловокрадица, ни лугар. И то је оно што нас онеспокојава. Ми не знамо у коме је он од нас, његових ученика. Јер пронађена белешка је још увек само његово испитивање сопствене вештине. Проба пред самим собом. Можда тек огледање пред неким од нас. А док очекујемо исход његовог трагања за самим собом, пребројавамо се на необичан начин. Празнимо нашу учионицу.⁵⁴¹

⁵⁴¹ Прича „У учионици“ је прва из збирке Грчко слово (Рад, Београд 1999), која је објављена у едицији „Знакови поред пута.“ Збирка је названа по једној од прича. Драгослав Хаџи-Танчић је објавио више приче у Политици, а заступљен је и у српској периодици.

САША ХАЦИ ТАНЧИЋ

I

Саша Хаџи Танчић рођен је 3. новембра 1948. године у старој грађанској породици од оца Владимира и мајке Вере. Основну школу и гимназију завршио је у Нишу. Дипломирао 24. новембра 1970. године на Вишој педагошкој школи у Нишу српскохрватски језик и југословенску књижевност, а 1974. године у Приштини Филозофски факултет на Одсеку за југословенску књижевност и српскохрватски језик и стекао диплому професора књижевности.

Саша Хаџи Танчић био је новинар Народних новина у Нишу (1971-1977) и главни уредник ИП Градина (1989-1994), када је постао професор у Средњој музичкој школи и директор Уметничке школе у Нишу. Хаџи Танчић је био директор Народне библиотеке у Лесковцу (2002-2006) и Народног позоришта у Нишу (2006-2009). Све ово време био је уредник нишког часопис за књижевност, уметност и културу „Градина“ (1978-1989) и лесковачких часописа Освит (1991-1998), листа Лесковчанин (1996-2001), српског листа за духовност и сатиру Лесковачка мућкалица (2002) и часописа за знање, веровање, стварање, вредновање Успења (2007-2009). Члан је Удружења књижевника Србије и Српског ПЕН центра.

II

КЊИЖЕВНИ РАД: Књижевно стваралаштво Саше Хаџи Танчића је обимно и разноврсно, али како су приметили поједини књижевни критичари није довољно проучено и на прави начин вредновано.

ЗБИРКЕ ПЕСАМА: Записан свршиће се свет (Градина, Ниш 1973), Пејзаж с душом (Наша реч, Лесковац 1975), Лична смрт, Псалми за 2000 (Графика Галеб, Ниш 2001);

ЗБИРКЕ ПРИПОВЕДАКА: Јевреме сав у смрти (Просвета, Београд 1976), Савршен облик (Просвета, Београд 1984), Силазак у време (Просвета, Београд 1987), Звездама повезани (Просвета/Књижевне новине, Београд 1990), Ивицом, најлепши пут (Свјелост, Сарајево 1990), Галопирајући војник (Српска књижевна задруга, Београд 1991), Скидање оклопа (Просвета, Биш 1993), Храм у коферу (Прометеј, Нови Сад 1995), Небеска губернија (Просвета, Београд 1997), Ратна престоница (Рад, Београд 2007), Кафкин син (Рад, Београд 2008), Лепи гробови (Танеси,

Београд 2010); Саша Хаџи Танчић је приредио две збирке прича својих ранијих издања: Кључ за чудну браву (Просвета, Београд 1994), Повратак у Наис (Глас српски, Бања Лука 1997); Мирољуб Јоковић је приредио избор „Најлепше приче Саше Хаџи Танчића“ (Рашка школа/Тенеси, Београд 2012), а његове приче објављене су у више антологија.

РОМАНИ: Свето место (Рад, Београд 1993), Црвенило (Просвета, Београд 1995), Караван Светога Влаха (Просвета, Београд 2002), Меланхолија (Рад, Београд 2006).

ОГЛЕДИ И ЕСЕЈИ: Паралелни светови (Градина, Ниш 1979), Паралелни светови (Градина, Ниш 1989), Поетика одложеног краја (Просвета, Београд 1999), Романи Миливоја Перовића (ПОНД, Лесковац/СИИЦ, Ниш 2002), Проклетство, коначна ведрина (Рад, Београд 2002), Повлашћена места (Нишки културни центар, Ниш 2005), Корен, копрена (Филекс, Лесковац 2006), Из дубина књижевног дела (Нишки културни центар, Ниш 2007), Шест прозора и хоризонт (Службени гласник, Београд 2010);

ПРИРЕЂИВАЧКИ РАД: Корак међу тајнама, поезија младих песника Ниша (Градина и Књижевна омладина Ниш, Ниш 1980), Стеван Сремац, Старо време – ново читање (Градина, Ниш 1982), Бора Станковић, Старо време – ново читање (Градина, Ниш 1983), Нише приповетке Стевана Сремца I - III (Стеван Сремац, Ниш 1995), Бранко Миљковић, Песме о песми (Градина, Ниш 1996), Српске празничне приче („Рашка“, Београд 2000), Бранко Миљковић, приповедање љубави (АРС центар Уметничке школе, Нишки културни центар, „Градина“, Ниш 2001), Најлепше приповетке Борисава Станковића (Просвета, Београд 2004), Симон Симоновић, Без датума (Глас српски, Графика, Бања Лука 2005), Српске празничне приче (часопис „Крајина“, Бања Лука – Београд, Арт принт – Београд 2009), Вељко Милићевић, Најлепше приповетке (Ариадна, Београд 2009), Светлик Ранковић, Најлепше приповетке (Ариадна, Београд 2010), Момо Капор, Мали екран – ТВ критике (Тенеси, Радио-телевизија Србије, Београд 2012), Фантастична зоологија, српске приповедне прозе двадесетог века (Службени гласник, Београд 2012).

НАГРАДЕ – За досадашњи изузетно плодан и успешан књижевни рад Саша Хаџи Танчић је добио бројна признања: Награда Ослобођења града Ниша (1976), награда Лазар Вучковић (1991), Андрићева награда (1991), Златна плакете Жак Конфино (2003), Ромонда Србија, награда Књижевне колоније „Сићево“ (2005), Златно слово, награда књижевног часописа Акт (2009), Вељкова голубица, награда Градске библиотеке из Сомбора (2013).⁵⁴²

⁵⁴² *Напомена:* Опширније о Саше Хаџи Танчићу (Википедија). О животу и делу Саше Хаџи Танчића објавен је велики број чланака и приказа у српској периодици.

III

САША ХАЦИ ТАНЧИЋ И НЕСТВАРНИ ГРАД - Саша Хаџи Танчић је аутор који се поиграва поетичким опцијама, тако да жанровска одређења властите прозе премешта из области у област, да би на интеракцијама жанровских канона изградио једну особену поетску игру и довођења у питање прихваћених уметничких и друштвених конвенција.⁵⁴³

(...) Саша Хаџи Танчић започиње прву објављену књигу приповедака (Београдска, Просвета 1976), „*Јеврем, сав у смрти*”, приповетком истог наслова као цела књига. Живота, Јевремов отац – Јеврем је главни лик у овој приповетки – појављује се на граници живота и смрти.

Он је за Јеврема још увек жив, све док се душа сина морена грижом савести, не помири са грубом и порочном душом оца. Око Јеврема су људи, сведоци његовог бола и жалости, која једино доликује сину; ако они не могу да потврде да је Јеврем искрено зажалио за оцем, из Јевремових злослутних снова отац неће моћи да оде на онај свет. Тешко је жалити за покојником, када син помишља да је смрт можда била боље решење. Болестан, нечист и запуштен, неспособан да се брине о себи, Јевремов отац Живота био је мучан за гледање људима крај болесничке постеље у којој је беспомоћан лежао, опогаљен.

(...) Јеврем, ближи мајци, не уме да потисне сазнање да је отац био, истини говорећи, нерподношљива особа. Зато он сања оца, премда отац већ лежи мртав у ковчегу, као да је жив или је сен која не може да се упокоји. У помешаним временским токовима, блиским сновиђењу, на питање мајке шта је сањао, Јеврем не даје ведре одговоре, већ оне који слуте на смрт.

(...) Људи нису идеализовани у Хаџи Танчићевом приповедању, њима је нека врста злобе и морално ниске победе над покојником то што присуствују његовом погребу, уместо он њиховом. Многима је нестварни град Лесковац додијао, тако да се у загробном свету или у очи смрти са отвореном мржњом сећају рођака, пријатеља, познаника, од којих су заувек отишли или се тек спремају да оду од њих у вечност, са олакшањем што се себично надмудривање око земаљских ситница неопозиво завршава. Хаџи Танчић убедљиво мотивише ликове везане за земљу тешом свакодневних обавеза и друштвене нужности, парадирајући апсурд људских односа без поштовања чињенице да се радња приповедака одвија у његовом завичајном Лесковцу.

⁵⁴³ Драган Тасић, Саша Хаџи Танчић и нестварни град (*преносимо део обимне Тасићеве анализе Хаџи Танчићевог прозног стваралаштва, више од 60 страна*), Завичајни круг и српске теме, Филекс, Лесковац 2006. Та књига је представљена у лесковачкој Народној библиотеци и о њој је говорио и Данило Коџић. *Напомена*: Видети поглавље о Драгану Тасићу.

Упркос димензији лирског, приповедач не штеди житеље родног града, што значи да тако схвата и своју критичку улогу у буђењу Лесковчана да се боре за бољу судбину места које ниче као привиђење у равници, под звезданим небом на којем те звезде астролошким распоредом већ исписују пророчанства о судбини насеља пуног пакости и изневерених људских снова. Само нови нараштаји, честитији и бољи, унапредиће Лесковац.

Хаџи Танчић пише о бесмислу људских живота посвећених наопако схваћеном породичном складу, замишљеном са ограниченоћу какву поседује једино немоћни разум. Још једном: Хаџи Танчић не слика грађане Лесковца са самилосном слабошћу да би им опростио недостатке, и широку реконструкцију завичајног кутка на тај начин препушта ауторима другачијег надахнућа, какав је био покојни Раде Јовић, мекшег срца за врлине и мане Лесковчана.

Саша Хаџи Танчић започиње збирку приповедака „*Савршен облик*“ (1984) причом „Догађај с ватром“, којом се завршава књига „Јеврем, сав у смрти“. Аутор који је успевао да пружи уточиште супротстављеним погледима на живот и на то шта је стварност тог живота, у окриљу вишедимензионалног приповедања, поновним укључивањем већ штампане приче у ново дело, истиче намеру да у приповедању буде дотакнуто свето колико профано, да би била пронађена формула која сажима, у тачним сразмерама, чудо и беду живота – сјај историје која избија кроз пукотине њеног мрачног наличја.

Хаџи Танчић је радознао и, ако је претерано рећи да је ведар, онда је зацело духовно жив писац окренут светлости која сија у тами. У „Догађају с ватром“ управа позоришта трага за новим портиром. Кандидате за звање портира очекује проба способности достојна театра; они треба, по налогу испитивача, да се као глумци на позоришној проби, уживе у неку од могућих ситуација – кад насилника треба удаљити са представе или потражити заборављени кишобран можда остао у дворани. Кандидати се збуњују у ситуацијама које ваља уверљиво одглумити и није им јасно зашто на тај начин доказују способност за вршење дужности портира.

(...) Читаоцу Хаџи Танчићевих кратких прича, какве преовлађују и у књизи „*Савршен облик*“, неће промаћи да се он није устегао да пише о маргиналним јунацима, у духу традиције „Божјих људи“ Боре Станковића, чији јунаци су просјаци и бескућници. Хаџи Танчић је окренут опорим странама живота и познаје убиствену баналност. Упркос свему, он из таквих околности истрже сажетом реченицом призоре које обасјава лирска осећаност писца.

Саша Хаџи Танчић сваком новом књигом мења начин приповедања. У књизи „*Силазак у време*“ (1987) аутор не даје својим причама одређења на која смо навикли у ранијим књигама. Он уводи читаоца у низ текстова налик песмама у прози. Њега сада привлачи питање шта је човек сам за себе, окренут свом унутрашњем бићу, и да ли људи имају неко властито средиште, ван онога што су добили у друштву.

Нема више препознатљивог оквира за жанровску игру фантастичног и реалног – писац не смешта више радњу у завичајни простор. Као да је заборавио ко је и одакле је. Хаџи Танчић се одлучује за рудиментарну радњу, која није створена ни за шта друго него да пружи поуку људима које је писац напустио, да би се склонио ван времена и простора, у циљу да заборави све сувишно. На повратку, силазећи у време, приповедач распознаје само оно што је најопштије и размишља о људима немоћан да их замисли тачније и опипљивије него у апстрактном односу – ја – они, ми – они. Танчић открива редуцирану слику отпора и препуштања, у којој понекад човек намеће вољу множини, а понекад људска заједница намеће усамљенику оквира веровања.

Саша Хаџи Танчић се у књизи *„Ивицом, најлепши пут“* (1990), враћа моделу прозе из „Јеврема“. У игри конвенцијама поетике, Хаџи Танчић је мењао константе приповедања, тако што је час једна, час друга била доминанта његовог писања у сталној промени. За писца није тајна да нужност живота закива пажњу чак и доброг посматрача на баналности.

(...) Писац се труди да овлада употребом новог језика који пада у зависност од оностраног као претња збиљи. Збиља је поништила своју ваљаност подлежавши коначно апсурду, да би из неког другог света јавила нада или паклено искушење у обраћању читаоцу, сачињеном од неколико језичких могућности у које се сажео сав људски говор. Иако у овој књизи има мало фантастичних прича, стварности буди упитаност над том стварношћу, као једина права реакција публике.

Саша Хаџи Танчић у књизи *„Звездама повезани“* (1990) прступа тумачењу историјских личности, о којима дознајемо из размишљања и казивања ликова три приповетке или тако што сам знаменити човек постане јунак приповедања – као што је случај са царем Константином, у првој приповетки под насловом „Повратак у Наис“. Шта је историјска личност – има ли нечег што је чини другачијом од обичних смртника?

Насловом књиге и прступом историјским величинама, чији живот је испреплетан са животима других смртника, Хаџи Танчић указује на повезаности свих бића, па и оних која се сматрају изабраним. Стварност каква је затечена, пре него што ће је славним делима изменити и утицати на установе да настане нешто ново, део је њиховог наслеђа. Константин не живи у некој сфери изнад времена, и он је део свога доба.

Саша Хаџи Танчић у кратком роману *„Галопирајући војник“* (1991) састављеном од симетрично распоређених поглавља, са две половине у којима се наслови понављају заједно са варираним основним ситуацијама, износи пред читаоце антиратни протест.

(...) У „Сеобама“ Милоша Црњанског читамо без улешавања о војничком животу Срба у аустријском царству, што се може схватити као евокација бесмисла страдања за туђ рачун али и ратног насиља уопште. Хаџи Танчић, с друге стране, не смешта радњу кратког романа ни у какво конкретно историјско дешавање, мада се толико догађаја нудило његовом

избору. Као у сатири, он се служи једном само могућом стварношћу, на основу које читалац доноси закључке везане за одређена збивања која зна из искуства. У поглављу „Разрешитељ”, отац главног јунака погинуо је зато што су га оклеветала браћа потплаћена од политичких непријатеља, иако су били присталице старог режима, а јунаков отац његов противник.

Хаџи Танчић у роману „Свето место” (1993) даје објашњење историјског опстанка Срба током вековне владавине Турака над њима. Свето место је свако место са којег се човек обраћа Богу и упућује молитву за спас оном ко одлучује о нашим судбинама. Најчешће, такво место је простор цркве. Црква светог Николе у огромном временском распону, пошто је постала џамија кад год би се Турци наљутили, више пута је обнављана и враћана намени хришћанског храма. Писац без ублажавања описује зверства Турака над хришћанима као разлог за оружани отпор и одметање у хајдуке, чега је за све време турске власти било, мада је уверење да се српски народ одржао више зато што је бринуо о свом имену и вери, која је спречила да се историјско памћење изгуби, него зато што је имао велике војничке способности.

%

Хаџи Танчић у књизи кратких прича „Скидање оклопа” (1993) наставља да испитује однос фикције и стварности. Отац, сестра и мајка јављају се у више прича као стални чиниоци према којима се Хаџи Танчићеве ликови – приповедачи односе са наклоношћу или одбацујући њихов утицај, као већ сувишан и штетан, након напуштања породичног гнезда.

%

Хаџи Танчић у кратком роману „Црвенило” (1995), можда најуздржанијој и најобјективнијој својој књизи по тону приповедања, излаже појединости успона и пада новинара Стевановића у доба појаве либерализма у Србији, посебно у Нишу, крајем шесдесетих и почетком седамдесетих година прошлог века. Сажета ауторова хроника не одаје никакав став приповедача према ликовима, а поготово не изриче експлицитне оцене њиховог деловања и смисла њихових напора. Стевановић после завршетка студије књижевности у Београду, одлучује да се врати у Ниш. Посао проналази у Нишким новинама, премда зна да се напуштајући престоницу удаљио од књижевног живота великог града, у којем је могао покушати да стекне место за себе и своје потајне књижевне амбиције.

(...) Нагли завршетак кратког романа (или самостално штампане новеле) оставља читаоца запитаног пред Стевановићевом судбином означеном сумњивим нагодбама са срећом и предодређеношћу; да ће јунака савест узнемиравати и убудуће, говори то што је његово основно осећање над минулим збивањима стид, како и пише на самом почетку књиге: „Размишљајући о томе какав је, у ствари, биланс те његове одлуке, шта је заправо доживео и проживео, осетио је како црвени. Да, после свега што му се догодило, било га је стид; то је било просто срамота.”

%

Књигом „*Храм у кофери*” (1995) Саша Хаџи Танчић прави сажетак људске судбине трима врстама текстова: прозним цртицама – минијатурама, циклусом лирских песама и кратким причама. Лирика је присутна и у цртицама, блиским песамама у прози, да би се писац потом посветио чисто лирском у песничком циклусу „Лични став”. Особина лирике да у њој претеже субјективност, преноси се и у приповедачке делове књиге. Хаџи Танчић је у овој књизи близак хајдегеровској концепцији да смрт није у видокругу субјекта као неко опште сазнање о смртном исходу појединачних живота, јер човек учи да је смртан управо на примеру других и дознаје да и њега чека исто – смрт, као коначна извесност нарочито његовог живота; смрт се, зато, указује пре свега као суочавање са тим да ће се чињеница постојања преобратити у властито, лично непостојање – смрт предстоји свакој субјективности као њен нестанак, њена смрт. Отуда – лична смрт.

%

Збирком приповедака „*Небеска губернија*” (1997) Саша Хаџи Танчић за место радње својих проза бира Русију. (...) Небеска губернија, велика руска земља, наставља у интерпретацији Хаџи Танчића да одмерава природну дарвинистичку узрочност са кантовском слободом категоричног императива и дан данас, као што је то некада чинио велики Достојевски у сваком од наслова свог обимног књижевног опуса.

%

У роману „*Караван светог Влаха*” (2002), аутор, који се у више збирки приповедака исказао као мајстор кратке приче, искуства са овом малом приповедачком формом, уграђује у компоновање обимног романескног дела. Његову поетику, чије начело је применио стварајући овај роман, најсажетије бисмо обележили ако кажемо да је то поетика фрагмента. Способност писца да у прозној цртици – како се некад називала анегдотска прозна минијатура – опише околности и да добро запази карактеристике појединог лика, води Хаџи Танчића, сваком новом композиционом одредницом, која понекад има размере класичног поглавља, а некад је много мања него поглавље, одшкрине врата приповедања, тако да сазнајемо само део онога што би старински приповедачи нашироко исприповедали.

(...) Обрнутом перспективом, приповедач Саха Хаџи Танчић жели да види, не то како Дубровник изгледа из Србије, него како Србија, на путу дубровачких каравана, изгледа из Дубровника.

IV

ДУШАН СТОШИЋ О САШИ ХАЦИ ТАНЧИЋУ

Читао сам Хаџи Танчићеве прве књиге и наслутио да је Бора Станковић добио наследника, а Југ, после толико деценија, право, такорећи великог писца. Читајући његове приповетке то сам већ осетио, али махнуо сам руком. Ма, није могуће!⁵⁴⁴

Наравно, други су писали о новом и оригиналном прозном писцу, међу њима и неки Лесковчани, па и обично шкрти у похвалама Николај Тимченко, књижевни критичар строгог суда и прелепог стила. Ја, дотад, нисам писао. Али, разлог је мало чудан. Притиснут похвалама критике и Андрићевом наградом коју је овај Лесковчанин добио (а са њим и цео Лесковац за вечита времена) код дугог чекања утврдио сам да је познато, признато и награђено прозно дело Саше Хаџи Танчића остало непрочитано. И нисам писао рекавши себи: „Е, ти ћеш сад ту да ми се присиш!” А, све ме нешто копка и ево већ две – три године по новинама и часописима пишем о превиђеним димензијама и квалитетима ове поетске и метафорички интониране прозе. То сам чинио и пред лесковачком читалачком публиком, која га вероватно хвали и слави у страху да им потомство не каже: „Како га благовремено не видесте у правом светлу?”

Да је писац Нечисте крви добио наследника, о томе се, рекао сам већ, говорило и писало, али не пуним устима, него кроз стиснуте зубе. А Саша Хаџи Танчић је близак Бори по мотивима и стилу своје ране прозе, али и по таленту, по златном дару приповедања у садашњој фази. О томе – негде рекох – треба писати књиге. „Е – рече одјек – зар о писцу за живота писати књигу?” Кад сам већ подстакнут, да кажем: „Ја сам стар и не могу да чекам да овај писац умре па тад да пишем књигу”. „А зашто мораш да пишеш ту књигу?”

Можда зато што знам за тешкоће поетизације, то јест стварања новог бића речи из материјала који пружају менталитет Југа, оно универзално његових људи и језик којим се говори околу оног митског бића које зовемо Морава, кад не кажемо Морава. А способност како савладати ове тешкоће наш писац је наследио од родитеља, с таквом способношћу се он родио. Потичући из старих грађанских породица имао је он, вероватно, и дар за стицање материјалног богатства, али се определио за стварање духовног богатства. А шта је чинио да свој дар и однегује показују – не говорим о његовој личној карти – текстови које је као главни и одговорни уредник нишког часописа за књижевност, уметност и културу Градина, као и главни уредник у истоименом издавачком предузећу, за деценију и по прочитао и одабрао. Да кажем и то да је аутор романа „Свето место” и збирке приповедака „Звездама повезани”, „Јеврем, сав у смрти” и

⁵⁴⁴ Душан Стошић, Тражење излаза, Лесковчанин, бр. 6, 1998, стр. 9

„Ивицом, најлепши пут”, један од најобразованијих интелектуалаца на југу Србије што се може утврдити ако се прочитају његови дискурзивни текстови, неки од њих објављени у књизи студија „Паралелни светови”. Да ли сам заборавио да у овом контексту поменем часопис „Освит” и лист „Лесковчанин”, две лепе серије уређивачке делатности. Заборављају то неки други, не ја. Заиста се чудим и дивим Хаџи Танчићевој стваралачкој и радној енергији која се у свему поменутом осмислила.

А шта је – код бољег читања Танчићевих текстова – остало непрочитано? Наравно да се одмах мора рећи оно најбинније: промакла је критици православно-теолошки оријентисана креативна имагинација целокупног дела. То јест, не да је она споља ушла у слике, метафоре и структуре, у ликове, већ да је тако поетизовала језик овог односа према свету, души, Богу, па је објављен нови свет бића и појава, ново јеванђеље на раскрсници модерног и постмодерног доживљаја изгубљености човека. Промакло је критици стварање најразноврснијих светских бића благо замаскираних хронотопским одредбама карактеристичним за два града на југу Србије и сличним одредбама под небом Русије (у најновијој књизи „Небеска губернија”). Критици је промакло присуство посмодерне челусти која прети да заувек прогута могућу хармонију поетских слика и естетско јединство уметничког производа, уметничког бића. Целокупно дело Саше Хаџи Танчића драматизује конфликт апсурда и наде „пута” и „нигдине”, што се најбоље уочава ако се упореде богојажљива приповетка „Црква на четири стране” и приповетка „Храм у коферу”. Чињеница да је име целој збирци дала посмодернистичка прича говори о томе да је неко придодео неки каменчић на терације и пореметио равнотежу о којој је писац енигматичке поетске прозе „Силазак у време” увек водио рачуна. Промакла је критици и двоструко спрегнута метафора о којој ће морати ипак да проговори. Кад неки од јунака пије млеко из оклопа корњаче, а у некој следећој причи корњача постаје нови симбол цркве (све то искључиво у песничкој структури текста, не као ванестетска компонента), онда основ за градњу метафоре зове критику да формира и образложи суд о поетици ове прозе. То ће се, по мом назирању, показати место које заузима Саша Хаџи Танчић у савременој српској књижевности.

Можда је ово што ћу рећи најважније – нико није видео прави смисао кентаур-мотива у „Галопирајућем војнику”. За то је, делимично, крив аутор, јер је херметички стилизованим текстом наметнуо превелик терет читаоцу. Али, зар критика није ту да баш у оваквим случајевима показује пут читаоцу, да му отвара очи да би видео и дубинска значења? Ова по структури најсложенија Хаџи Танчићева књига има необично својство којим он резимира своје поетско-стилистичко умеће, ону компоненту која износи на видело намеру аутора да стваралачки процес подвргне контроли до највеће могуће мере.

За тврдње које исказујем посебан значај има онај поступак којим се хронотоп (рецимо Лесковац и околина) претвара у функционални поетски

свет Хаџи Танчићеве прозе. То, по мом мишљењу, нема неку везу са тзв. стварносном прозом. Има неколико линија поетизације хронотопских одредаба. Ове одредбе се користе као материјал за индивидуализацију ликова, нарочито женских ликова у приповеткама. Те одредбе не ретко играју важну улогу код обликовања колективних портрета и донекле су и додатак да се локалном читаоцу мало угоди. Али, и то је мотивисано у складу са контекстом или – кад је укомпоновано у контекст продужује се у поруку универзалнијег смисла. Најважније хронотопске одредбе јесу у чињеници да се на њих гледа „изнутра” или са „онога света” чиме оне добијају посебну ауру и благи сјај пун очаравајућег тајанства.

Од не малог значаја за ову прозу је поигравање са архитиповима. Архитипови се налазе у дубини структуре и нису видљиви. Оригинално обличовања затире скоро свако сећање на архитипско порекло теме али и ликова. Зато је веома захвално трагање за за архитиповима у основи, мада то – иако има вредност правога открића – може да остави утисак трагања за нечим естремним и ванкњижевним.

Овај делимично поглед на прозу Саше Хаџи Танчића употпуњава плодотворност противречја у равни универзалних исказа који проистичу из поетских контекста. Ова проза осцилира између два стуба: то се види у наслову првог циклуса поетске прозе „Силазак у време”, „Пут – а ми нигде”. Пут Нигдина – две главне линије приповедања Саше Хаџи Танчића, и у том простору тражи се излаз. Симптоматично је да се наш писац изразио тако необично у поменутом наслову циклуса књиге. Обично је наше време одређено, на овај или онај начин, исказом: Ми – а пут нигде”. Још се притом мисли да пута никад више неће бити и не може се рећи да је лако полемисати са оваквим ставом. Али, то је већ филозофија, а пред нама је један поетски свет, контекст који потврђује наведен исказ о Путу Нигдини. А за писца нема веће похвале него када се каже да контекст његовог дела потврђује универзалне исказе у делу, или – што је други израз за исту тврдњу – кад се каже да универзални искази покривају цео контекст.

У Лесковцу, граду за који је наш писац везан дубоким емоцијама и коме се заиста обилно одужује, објављена је само књига песама „Пејзаж с душом”. Ваљда Лесковчани неће дозволити да одабрана дела овог писца објави неко други, у Нишу или Београду. Они који тако мисле имају и моју подршку, јер поетска и метафоричка проза широког одјека не настаје овде свакога дана или године.⁵⁴⁵

⁵⁴⁵ *Напомена:* О делу Саше Хаџи Танчића писали су многи познати критичари: академици Миодраг Павловић и Мирослав Пантић, Светлана Велмар Јанковић, Марко Недић, Чедомир Мирковић, Драшко Речеп, Радивоје Микић, Бојан Јовановић, Николај Тимченко, Милисав Савић и други. (Видети Лексикон писаца лесковачког краја, Лесковац 2003, стр. 134-138).

V

НАЈЛЕПШЕ ПРИЧЕ САШЕ ХАЦИ ТАНЧИЋА

– Посао приређивача антологије је, најблаже речено, незахвална делатност. Антологичар се налази у „тамном вилајету“ из којег шта год да одабере „кајаће се“, јер ће се увек наћи неки пажљиви читалац који ће му с правом указати на неминовне пропусте. С тим у вези разумемо Мирољуба Јоковића који је имао тежак задатак да из богатог опуса Саше Хаџи Танчића изнесе на светлост дана ваљан избор најлепших прича.⁵⁴⁶

На основу ранијих промишљања стваралаштва Саше Хаџи Танчића (Књижевни лист, бр. 99, стр. 21), можемо рећи да се у његовом приповедању уочавају четири поетска круга: 1) реалистичне приче; 2) приповетке инспирисане историјским личностима; 3) приче засноване на митологији; и 4) симболистичке кратке приче. Осим реалистичне приче, све три подврсте уочавамо међу 12 прича у овој антологији.

Од десетак збирки прича Хаџи Танчића, једино је *Звездама повезани* („Андрићева награда“ за 1991.г.) комплетно ушла у овај избор. Ове три приповетке из прошлости Ниша и данас после две деценије од објављивања не губе стари сјај, напротив, добијају на значају као *Повратак у Хаис*.

(...) Приповетка о сусрету Стефана Немање и Фридриха Барбаросе израста на традицији магијског реализма 20. века и српских средњовековних хагиографија. На први поглед ове традиције немају додирних тачака, али у овом делу оне постају органска целина.

Епилог приче написан је у духу „плетенија словес“ и исихазма монаха Доментијана, писца *Житија Светом Сави*. Тиме Хаџи Танчић враћа у савремену српску књижевност средњовековну радост умирања, по којој богољубив човек види смрт као сједињење с Богом, а не као ништавило. *Кула од лобања* приповеда о подвигу Стевана Синђелића, али не у стилу класичне историјске приче већ из перспективе свевремености.

Свевременост је код Хаџи Танчића призма кроз коју се преламају прошлост, садашњост и будућност. Наиме, време се доживљава као чисто субјективна категорија, тј. у свести доктора Констатиновића оживљава Стеван Синђелић путем размишљања, снова, визија... У овој причи аутор сврсисходно користи технику тока свести указујући да славни преци у сећању живе вечно.

⁵⁴⁶ У најновијем броју „Књижевног листа“ објављен је приказ Саше З. Станковића, професора књижевности из Власотинца, „Најлепше приче Саше Хаџи Танчића“ (Рашка школа/Танеси, Београд 2012).

Приповетке из савременог живота засноване на древним митовима нарочито су биле заступљене у последњој збирци *Лети гробови*. Од тих прича својим естетским квалитетима се издваја прича *Прастари*, која на примеру фигуре келтске мачке показује како су древне митологије присутне у животу савременог човека, а да он тога није ни свестан. *Царичин град* осавременује народно предање о несрећној љубави царева кћери и свињара.

Освајање полазну основу има у предању о жртвовању мајке за изградњу Скадара на Бојани. Скулптура богиње Дијане је тачка ослоња за фабулу приче *Лик за којим трагам као за ликом света*. Као што се да приметити Саша Хаџи Танчић, користи митологије разних народа да би испричао како вредности древних народа увек нађу пут до савременог човека. Дакле, садашњост је само тачка преламања прошлости и будућности.

Симболистичке кратке приче су оно по чему је Саша Хаџи Танчић препознатљив. Не постоји српска антологија кратке приче у којој нећемо наћи овог аутора. И баш овај вид прозе готово да није заступљен у књизи *Најлепше приче Саше Хаџи Танчића*. То је највећа замерка приређивачу антологије Мирољубу Јоковићу, ако занемаримо недостатак библиографије писца. А овакву поетску прозу наћи ћемо у збиркама *Силазак у време*, *Храм у коферу или Кафкин син*. Примера ради, кратке приче *Кртица*, *Звери и Палидрвце* су по свим критеријумима антологијске. Најближа овом типу прозе у овој књизи је прича *Дугме*, где се симболика круга испољава у безброј варијаната: дугме, точак, обнављање, срећа, сунце, судбина, живот, духовно прожимање времена...

Иначе, круг је централни појам за разумевање поетике Саше Хаџи Танчића. Ова поетска карактеристика га делимично приближава источњачкој филозофији и феномену реинкарнације. Појаве, личности и вредности непрестано се понављају у времену на исти или сличан начин. У једној од прича аутор каже да је улога уметника да ``кружи супротно од казаљке на сату``, тј. служи циркулисању древних вредности за генерације које долазе.

Позната је ствар да су најлепша прозна остварења лирски обојена. Са овим је свакако упознат Саша Хаџи Танчић, па је често његов прозни исказ препун особеног лирског колорита. И када се контемплативно приповедање удружи са лириком, добијамо бисере поетске прозе. Еклектицизам је још једна особеност прозе овог књижевника, који користи најбоље цветове прозне традиције од антике до данас. То нам указује да је богато читалачко, стваралачко и животно искуство преточено у литературу.

Надајмо се да ће Хаџи Танчић још дуго „силазити у време“ и износити на видело нова остварења, на радост упућених читалаца. Антологија је најлепши плод интерактивног односа између читаоца и дела. За Сашу Хаџи Танчића време антологија тек долази.

VI

КАФКИН СИН САШЕ ХАЦИ ТАНЧИЋА - Осврт на нову књигу Саше Хаџи Танчића *Кафкин син* (Рад, Београд, 2008) захтева бар летимичан поглед на раније кратке приче овог аутора.⁵⁴⁷

Приповетке Саше Хаџи Танчића могу се поделити у три подврсте кратких проза. Приче писане у духу стварносне прозе, која је била један од магистралних токова српске књижевности током последње трећине XX века. Код Хаџи Танчића присутне су све битније одлике прозе овог типа: исповедни тон, казивање у првом лицу јунака са друштвене маргине, редуковани описи, реалистичко приказивање (при)градског миљеа... Што се тиче овог поетичког тока, Иван Ивановић и Саша Хаџи Танчић су свакако најозбиљнији аутори не само Лесковца него и југа Србије уопште. Типичан пример овакве прозе је приповетка *Ивицом, најлепши пут*.

Приче из збирке *Звездама повезани* биле би посебна прозна подврста. Аутор полази од значајних историјских личности, те их преко сна повезује са својим савременицима. На тај начин он ствара један безвременни простор, где су прошлост и садашњост само тачке ослонца за чињеницу да је људска судбина непроменљива. Цара Константина, Стефана Немању и Стевана Синђелића не повезује Ниш само као географска одредница, већ тај простор носи са собом живот као вечну борбу са разним завојевачима. Стиче се утисак да време ништа не мења, односно да оно само потврђује чињеницу како на овом простору живети, увек, значи и ратовати. То преплитање мита и историје, фантастике и реалности, гради слику света као код писца магичког реализма. Овде је основна функција фантастике да открије вечне проблеме човекове егзистенције.

Трећу подврсту у приповедном корпусу Саше Хаџи Танчића чине симболистичке приче. Ако се упореде приче из периода стварносне прозе са овим причама, видеће се да је писац прешао дуг пут од конкретног до апстрактног. У њима нема неког одређеног хронотопа, тј. није више ни прошлост ни садашњост југа Србије. Реално и фантастично су једна целина, а граница међу њима је неприметна. Ако је јунак ових прича човек, он је безимен, а и када су јунаци животиње, ове прозне творевине нису басне. Све ове недоречености, или боље речено, намерне недоречености, чине да ове приче жанровски припадају симболистичкој прози. Типични примери овакве прозе су: *Кртица*, *Љубав*, *Савришен облик*, *Освета* и сл. И највећи број кратких прича (како их је сам аутор назвао) из књиге *Кафкин син* припада овој подврсти прозе, ово се пре свега односи на корпус прича под насловом *Корњачина љубавна игра са тужем*. Пошто је и у њима хронотоп крајње апстрахован, нарација лирски обојена,

⁵⁴⁷ Саша З. Станковић, Приче из безвремене шуме симбола, Кораци, свеска 11-12, 2009.

реченице језгровите и описи минималистички - све то указује да уз ове кратке приче може стајати и одредница песме у прози. У српској књижевности жанровски су им најсродније *Плаве легенде* Јована Дучића.

(...) У књизи *Кафкин син* има прича које се можда најбоље читају из позиције данашњице. Једна од њих је *Радно место*, која приказује сегмент из савременог градског живота.

(...) *Корњачина љубавна игра са пужем* може бити парадигма модерног односа жене и мушкарца, тј. симболично приказана доминантна улога жене у савременим љубавним везама. Прича *Посао* може се тумачити као потврда за тезу да је дечија вера у Деда Мраза корисна за нормално одрастање деце. Међутим, данас када се у муслиманском делу Босне забрањује Деда Мраз, антиглобалистима ова прича је доказ да се уз помоћ Холивуда деца од малена васпитавају у духу глобализма: *Деда Мраз доносио ми је радосну вест да припадам деци света*. Још доста прича занимљиво је тумачити са позиције садашњости, али некако се издваја прича *Губљење времена*, пре свега, због употребе фантастике за осветљавање апсурдности у животу савременог човека. Наиме, главни јунак је већ пет година сахрањен и стално размишља о губљењу времена. Наравно да је он само метафора за људе који живе у страху од губитка времена, а никад и не помисле да на тај начин губе живот.

(...) Завршни циклус прича окупљен је под насловом *Случај с класиком*. На почетку књиге приказано је детињство, у којем доминира фигура биолошког оца, на крају су приказани духовни учитељи Саше Хаџи Танчића, у чијем центру, као духовни отац аутора, доминира Франц Кафка. Приче су написане на постмодернистички начин, тачније на начин њиховог праоца Борхеса. На основу њих може се закључити чија искуства синтетизује Хаџи Танчић у свом делу. Опште је познато да уметности писања, претходи уметност читања. Право на постмодернистички поглед на књижевност остварио је још Данило Киш (бар што се тиче наше књижевности). То свакако није мана ни ове књиге.

Постоји више разлога зашто збирка носи наслов *Кафкин син*. Неколицина прича блиско је Кафкином доживљају живота. На првом месту је *Истрага*, које као да је Кафкин *Процес* сажет у пар реченица. Код оба писца постоји филозофско предочавање људске егзистенције и откривање фантастичног у свакодневици. Чини се да оба виде живот појединца као сталну несигурност. Човека прати та несигурност због мноштва људских ограничења и не може се ње ослободити, може само тумачити ту шуму симбола, али ни то му није дато коначно да појми. Баш Кафкин цртеж на корицама књиге сугерише ту људску ограниченост. Човаков искорак је тежња да се некуд крене, али он остаје окружен капијом иако је она отворена.⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ О причама „Кафкин син“ Саше Хаџи Танчића опирно је писао и Дејан Ђорђевић, професор, песник и књижевни критичар (видети поглавље о њему).

VII

КРИТИЧАР О САШИ ХАЦИ ТАНЧИЋУ - Међу лесковачких писцима, посебно с краја XX и на почетку XXI века, Саша Хаџи Танчић је највише занимао књижевне критичаре; о њему су писали и познати књижевници, историчари књижевности и академици. Део тих критика је представљен јавности 2003. године.⁵⁴⁹

„Ни прозно дело Саше Хаџи Танчића није довољно вредновано.”

(Критички фрагменти, академик Миодраг Павловић)

„Неуочене (и запостављене) књижевне вредности.”

(Академик Мирослав Пантић, Повеља, бр. 3, Краљево 1998).

Већ више од двадесет година Саша Хаџи Танчић исписује особену прозу, стрпљиво и ненаметљиво, далеко од центара књижевне моћи... Танчић је мајстор детаља. Роман Свето место није ништа друго него колаж мајсторски извучених детаља. (...) Збирка приповедака Скидање оклопа могла би бити парадигматична за цео Танчићев књижевни опус. Танчић је мешао приповедачки поступак од књиге до књиге, а Скидање оклопа представља *summa summaum* његових приповедачких умећа: збирка је компонована од реалистичких, поетских, фантастичних и посмодернистичких прича. Ова Танчићева еклектичност може се двојачко тумачити: као знак његове несмањене списатељске радозналости и свежине и као потрага за још савршенијим и аутентичнијим гласом. Истина је негде на средини: са дванаест књига прозе, Саша Хаџи Танчић спада међу најзначајније српске писце средње генерације, али то не значи да од њега не треба очекивати и много већа остварења.

(Николај Тимчено, запис, „Сетне приче”, поводом књиге Свето место и Скидање оклопа, Борба, бр. 91, 1. април 1993).

Различите реакције у тим сусретима између такозваног обичног човека и његове смрти, сасвим блиске и сасвим неминовне, оно је што је Хаџи Танчића превасходно занима. Истраживач психе, он бележи танане разлике у тим реакцијама испитујући, у исти мах, облике у којима, и под којима се могу јављати очајање и страх. Ови сусрети са смрћу збивају се пред околином која обично уопште није свесна онога што се збива, или је суштински равнодушна пошто је емоционално непробуђена.”

(Предраг Протић, Из рецензије рукописа „Јеврем, сав у смрти”, Политика, 19. фебруар 1976)

⁵⁴⁹ Лексикон писаца лесковачког краја, Лесковац 2003, стр. 134-138.

„Двема новим, управо објављеним књигама, Саша Хаџи Танчић стиче посебно место у кругу модерних српских приповедача (...), али и демонстрације ретког умећа – успелог владања двама на изглед битно различитим наративним „писмима“.

(Марко Недић, из приказа књига Звездама повезани и Ивицом, најлепши пут, „Високо умеће“, НИИ, Београд, 19. октобар 1990).

„Савремена српска кратка прича добила је у Саше Хаџи Танчићу свог правог репрезента, а у књизи Савршен облик свој модеран, борхесовски израз.“

(Чедомир Мирковић, из огледа „Мроза модерног израза“, поводом књига „Јеврем, сав у смрти“ и „Савршен облик“, Књижевна реч, Београд, 270/86).

„Силазак у време припада књигама које, засебно узете, понајвише сведоче о достигнутом нивоу стваралашке способности и о интелектуалној зрелости.“

(Драшко Ређеп, из приказа књиге „Силазак у време“, „Трагање за обликом“, „Политика“, 3. октобар 1987).

„Саша Хаџи Танчић је у томе успео, створивши један необичан, тробродни споменик граду у коме живи и познавши своје савременике да о свом времену размишљају историјски, духовно, памтећи, са свешћу о својој православној вери, традицији, јуначком жртвовању ако му се види циљ, ако животног избора нема.“

(Радивоје Микић, из приказа књиге Звездама повезани, „Надомак Науса“, Српска реч, Београд, 34/91).

Одлучујући се да исприча причу о рату и судбинама људи, који су се обрели у ратном вихору, Хаџи Танчић је ту причу развијао на необичан начин.“

(Бојан Јовановић, из приказа књиге Галопирајући војник, „Алегорија и симболика“, Борба, Београд, 2. јул 1992)

„Након више збирки приповедака, први роман Саше Хаџи Танчића тематски се надовезује на његова досадашња интересовања везана првенствено за менталитет, културу и цивилизацијске константе југа Србије. У оквиру ових интересовања, он је посебно настојао да оцрта дух једног цивилизацијског средишта чију дугу историју надмаша његова културна прошлост (...) Роман Свето место говори о истрајном вековном обнављању културног памћења житеља истог града који настоје да духовно опстану и сачувају своја веровања.“

(Милисав Савић, из приказа дела Свето место, „Искушење ирвоточних икона“, Српски књижевни гласник, 1-2/95).

САША ХАЦИ ТАНЧИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ХИЛАНДАР

Ту сам и видим сребрну кишу са звезда.
Свет је Бог и дивна боја неба.

А вечношћу окружен, странама света,
Храм је непорецива вера.

Увек је иста Света Гора и исти Хиландар.

Из тела мироточивог лоза рађа плодове за причесно вино
Да мирим браћу, и синове, и народ свог језика.

Преобрази ме из телесности неправидне и привидну
И светлошћу, Господе, Искушај ме, и спаси, под Атосом!

Вечношћу окружен, странама света,
Храм је непорецива вера.

Увек је иста Света Гора и исти је Хиландар.

Светлост је освојила и ноћ и нестала,
А тишину не могах да наговорим.

На обалском камењу слушајући таласе гледах у пучину
Безнадно празну. Ивратих се узбрдо, у Кареју.

УКРАТКО О ПОТОПУ

Овде завршава подручје воде.
Али не нађосмо обале, него нову срџбу,
не снагу већ бол сједињених голубова.
Онда смо се поново родили,
са одабраним зверима
поново поражени.

БРАЋА КАИН И АВЕЉ

Ако упитају за мене,
Кажи да сам умро од њиховог срама.
Кажи да сам свуда пољем у круг.

Гледај како плови ноћ
Њихове смрти,
Као да је то свачији посао.

НЕБО

На дну ћутње његове
Замире твој говор,
Певачу.

Модрост му је
Мудрост.
Облак облик.

Реч да чујеш:
Сам ти под небом.
Само небо над тобом.

Само једно небо
Под којим се
Све мења.

ОПОМЕНА НА СЛУШАЊЕ БОГА

Господ је у мом бићу
најстарији господар.
Онај који чува извор
мој беспомоћни лик

Пристаје да му се молим.
Склапа сјај очију и звезда,
Ослобађа најтишу крик,
Сморен свет.

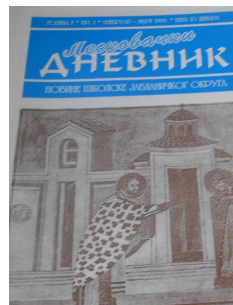
ДАНИЛОВО ОБЈАШЊЕЊЕ

Ви, који трошите живот,
Жалећи се на његову тежину,
Да бисте се уздигли до светлости,
Стањени у нит,
Верујте звездама
На мајчиној души

МАЈА ХЕРМАН

I

Маја Херман је рођена 1975. године у Лесковцу. Завршила је Филолошки факултет у Београду и Филозофски факултет у Приштини. Представљена је у заједничкој збирци грделичких песника „Шта све стане у једну љубав“. Живи у Крагујевцу.

II

МАЈА ХЕРМАН – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

1.

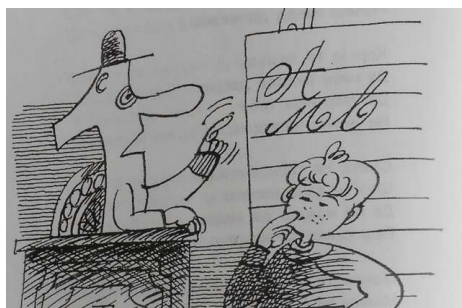
Тајна остаје
Тајна.

То је
Осмоугао,
Кажеш.

Ништа те не
Дотиче
Постајеш шупак.

Сваке
Ноћи
Отвараш
Свој
Прозор – мозак.

Ништа
Нећеш видети,
Ништа
Заслужио.

2.
Облепљена сам
Визијама
Неухватљива к'о месија
Одувек
Сам желела
Да
Буде
Део
Себе
У недоглед.

ЖЕЉКО ХУБАЧ

И Жељко Хубач рођен је у Тузли, 1967. године, а одрастао у Зеници и Лесковцу. Као инжењер електротехнике и апсолвент београдског Природно-математичког факултета, уписао је Факултет драмских уметности у Београду, где је дипломирао 1996. на одсеку Драматургија. Његови драмски комади су до сада 33 пута премијерно изведени у професионалним позориштима у Србији (Београд, Нови Сад, Ниш, Лесковац, Шабац, Ужице, Крушевац, Зрењанин, Кикинда, Косовско Митровица и Врање), у Бугарској (Пловдив, Видин и Крцали), Хрватској (Загреб), Босни и Херцеговини (Зеница) и репризирани више од 1000 пута.

Представе рађене по његовим драмама биле су у селекцији 38 домаћих и иностраних позоришних фестивала (Стеријино позорје у Новом Саду, Фестивал „Нова драма“ у Санкт Петербургу – програм младих европских аутора, Фестивал БиХ драме у Зеници, Фестивал луткарских казалишта у Риједи, Дани комедије у Јагодини, ЈоакимФест у Крагујевцу, Фестивал позоришта/казалишта БиХ Брчко, Фестивал професионалних позоришта Војводине, Фестивал професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“, Међународни позоришни фестивал за дјецу у Котору, Међународни луткарски фестивал "Златна искра" у Крагујевцу, Фестивал позоришта за децу „Позориште звездариште“, Фестивал позоришних представа за децу „Фестић“, Сусрети луткарских позоришта Србије, Фестивал малих форми, Фестивал праизведби, Нушићеви дани и др) и освојиле су више од 40 награда. Представе рађене по његовим адаптацијама такође су учествовале и освајале награде на значајним фестивалима, међу којима су Град-театар Будва, Сплитско лето, Фестивал камерног театра „Ристо Шишков“ у Струмици и Фестивал црногорског театра.

За драмске текстове Жељко Хубач је награђиван 10 пута у земљи и иностранству (Награда за најбољи драмски текст на Фестивалу професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“ 1994, Награда „Бранислав Нушић“ Удружења драмских писаца Србије 1996. и 1998, Награда за најбољи текст на Фестивалу луткарских позоришта Србије 2002, Награда за најбољи комедиографски текст на Данима комедије 2004, Награда за најбољи савремени драмски текст на Сусретима позоришта/казалишта БиХ 2010 и др.) Добитник је Награде Народног позоришта у Београду за уметнички и радни допринос 2010. године. Дrame су му превођене на енглески, немачки, руски, бугарски и пољски језик.

У издању КИЗ Алтере и Шабачког позоришта објавио је књигу драма "Бизарно" 2012. године. Као драматург је радио у значајним театрима у Србији и региону. Професионално се бави и позоришном режијом. Аутор је већег броја реализованих телевизијских емисија, два играна серијала и једне ТВ драме. Писао је позоришну критику за дневни лист „Данас“. Објављивао је театролошке есеје у домаћим и иностраним часописима. Члан је српских секција ИАТЦ-а (Међународног удружења позоришних критичара и театролога) и ИТИ-а (Међународног театарског института). Дугогодишњи је новинар и колумниста, оснивач је и главни уредник „Позоришних новина“ Члан је НУНС-а. Био је уредник издања Музеја позоришне уметности Србије и позоришног часописа „Театрон“, главни уредник Издавачке делатности Народног позоришта у Београду и драматург Српског народног позоришта у Новом Саду. Тренутно је драматург Народног позоришта у Београду.

Изведени драмски текстови: Ближи небу (игран и као Осамдесетдевета), Ближи ватри, Ближи земљи, Копље (по мотивима романа Доротеј Добрила Ненадића), 'Ајдуци су опет међу нама (игран као Кланац и Било једном на Балкану), Отмица и вазнесење Јулијане К. (игран и као Комшије су криве и као Ратко и Јулијана), Косовска... и драма Бизарно.

Драме за децу: Мала сирена, Лепотица и звер, Царево ново одело у земљи чуда, Чаробна свирала вилењака Милана, Успавана лепотица, Размажени принц (игран као Зачарано краљевство и Принц неваљалац).

Неизведени драмски текстови: Берлински зид, Судија (драматизација истоименог романа Вука Драшковића) и Војвођанска елегија (драматизација романа Ђорђа Балашевића Три послератна друга).⁵⁵⁰

Театролози, драматурзи и позоришни критичари, који прате списатељски рад Жељка Хубача недвосмислени су у тврдњи да се након овог трећег драмског дела „Ближи земљи“ о Хубачу може говорити као о зрелом писцу.

Према Хипократовој теорији четири елемента: небо, ватра, земља и вода су четири квалитета. Аристотел разрађује тезу и каже да приликом поремећаја равнотеже између њих настаје хармонија. Усуд наших простора, дакле простора на којима живимо, је да смо све ближи и ближи хармонији. А то значи да нисмо у хармонији, већ у хаосу. Тај хаос проистиче из менталитета људи и последица је овог поднебља, пре свега. У мојим драмама управо пишем о менталитету, жанровски су то мелодраме, пре свега због тога што нам менталитет носи емотиван набој који нам често дође главе.

Отуда размишљања о тетралогији: небо, ватра, земља, једног лепог дана очекују да напишем и драму о води, односно ближи води. Да не би било претенциозно ово ме је помињање тетралогије навело да кажем да ћу

⁵⁵⁰ Подаци преузети са сајта Народног позоришта у Београду. О Хубачу видети опширније Помак, бр. 2, јануар – март 1997, стр. 9.

написати четири драме, али волео бих да једнога дана све четири видим у континуитету извођења из вечери у вече. Прва драма, „Ближи небу” ми је најдража. Писана је 1987. године, одмах стављена на репертоар Народног позоришта у Лесковцу и ево (...) још траје... Од еминентних драмских писаца добио сам веома позитивне оцене о том мом првом драмском делу. Можда је награђена драма наградом „Бранислав Нушић” моје до сада најзрелије дело, али је мени „Ближи небу” ипак најдражи текст.

У драми Ближи земљи бавим се проблематиком за коју још увек нема временске дистанце, али сам успео да направим театарску дистанцу без памфлета. Заправо, у драми су испричане две приче. Прва је везана за 1886. годину, након завршеног српско-бугарског рата. Војни инвалид долази у родни крај и доживљава несрећну љубав. Остао је без руке, храмље на једну ногу и добија надимак Њопа. Друга прича се догодила након сто година, тачније из једног изгубљеног рата 1995. године враћа се болестан војник и доживљава несрећну љубав.

Он је такође инвалид, болује од ЕИДС, болест је зарадио у рату и нема надимак. За стотину година колико раздваја ова два јунака промениле су се само две ствари: природа болести и моралне норме.

(...) Награде ми много значе. Мада ми много значи оно што чујем од драмског писца Синише Ковачевића, сценаристе Гордана Михаића, театролога и позоришног критичара Владимира Стаменковића, драматурга Дубравке Кнежевић, позоришног критичара и селектора Стеријиног позорја у две протекле године Александра Милосављевића. Значајна ми је била свих ових година и морална и стручна подршка Саше Стевановића и сценографа Срђана Цакића, мојих родитеља Вилија и Живке Хубач и, наравно, људи из „Наше речи” и лесковачког Народног позоришта. Зато Лесковац увек може да рачуна на мене.⁵⁵¹

II

БЛИЖИ НЕБУ - Први драмски текст Жељка Хубача бави се материјом која је позната у позоришној и филмској драматургији скоро као поджанр: догађаји и смисао тих догађаја који се одвијају у лудници представљају само део ширег круга представа и филмова који, свако на сопствени начин, третирају проблем микроцелине – света са посебним и специфичним системом вредности...

Имам утисак да се Жељко бавио, кроз овај текст, највише проблемом насиља и препуштености себи у једном таквом свету какав је свет шизофрених људи. Да ли можемо да разумемо насиље и да га рационално објаснимо? Да ли је насиље одсуство разума? Да ли је могуће побећи од насиља, психичког, физичког, моралног, социјалног? И да ли је бег од насиља бег од разума, у ствари? Сасвим је сигурно да је тежина тих питања превелика да може пуном снагом да се навали на нечији први

⁵⁵¹ Верица Баторевић-Божовић, Живот пише приче, Лесковац, Удружење писаца, стр. 198. *Напомена:* Разговор са Жељком Хубачем објављен је први пут у *Нашој речи* 14. фебруара 1997. године.

текст и нечију прву режију али то су, без обзира на успех реализације, питања од којег се кренуло. А то су и питања овог човека и овог времена и простора, више него ичег другог. Насиље је на тај начин ушло у свет ових људи и овог простора да је почело, малтене, рационално да се објашњава и правда. Зато је највећи вршитељ насиља у овом тексту једини човек који је ван лудачке собе – болничар Маша. А ако је насиље са обе стране разума, и са ове светле и са оне тамне, куда онда може да се побегне?⁵⁵²

III

ПОСЛЕ ШЕСТ ГОДИНА, Београд, 15. јун 1995. - Мој професор Јован Христић рече једном на предавању, прошле године, да се драма пише тек онда кад се има добар крај. И заиста, 1989. године, имао сам у брду папира „само” један добар крај, једно чудно искуство и жељу да са радног стола склоним уџбеник ЕТФ-а у коме су умне главе писале о ортогоналним полиномима и теорији вероватноће. И убрзо потом настала је прва верзија драме „Ближи небу”.⁵⁵³ Показало се да је то тек почетак.

Пет година овај текст таворио је на оквирном репертоару једног позоришта (Зајечар) и скупљао прашину у многобројним фиокама. Онда сам, негде пред крај зиме 1994. године (вања се тада отапају снег и сличне предрасуде) упознао Давида Путника. Студент, баш као и ја, обојица млади, неискусни и дрчни. Разговарали смо читаво поподне, куцао сам читаву ноћ а све то разумела је већина људи из једног малог и храброг позоришта – лесковачког. Већ у априлу чуо сам глумце како на читајућој проби изговарају речи које сам написао. Са те читајуће пробе сећам се речи Мирјане Љубић. Казала их је Драгану Мићаловићу, пошто су прочитали пету слику: „Мацо (тако сви у позоришту зову Мићаловића) коју љубавну сцену имамо!” То је било довољно да поверујете у једну представу. Тог, 5. маја, пред премијеру, био сам нервозан. Сала је била пуна. Представа је почела и људи су кренули да – реагују! Све што се касније десило представи, од награда преко фестивала и гостовања, ништа је у поређењу са 300 гледалаца који аплаудирају и плачу – управо после те пете слике. Тешко је објаснити тим људима колико дају. Још теже објаснити сарадницима колико среће уносе у једног човека, посебно ако је

⁵⁵² Давид Путник, реч редитеља, Ближи небу Жељка Хубача, Народно позориште Лесковац, Лесковац 1994, стр. 61. Премијера представе изведена је 5. маја 1994. године у Народном позоришту у Лесковцу (сезона 49). У афишу за представу биле су кратке белешке и о аутору и редитељу: Жељко Хубач, рођен је 19. јула 1967. године у Тузли. Основну школу и гимназију завршио је у Лесковцу, Вишу електротехничку школу у Београду. Студент је београдског Факултета драмских уметности на смеру драматургија. Аутор је, поред драме Ближи небу, и комедије „Ајдуци су опет међу нама” и драматизације романа Вука Драшковића „Судија”. О редитељу Путнику је записано: Путник је рођен 4. априла 1972. године у Београду. Основну и средњу бродарску школу завршио је у Београду. Студент је београдског Факултета драмских уметности на смеру позоришна режија у класи професора Љубомира Драшкића. Издавач драме Ближи небу било је Народно позориште, директор Драган Радовић, познати лесковчаци песник.

⁵⁵³ Жељко Хубач, После шест година, Освиг, бр. 13/14, 1996, стр. 126-127. *Напомена*: Приложено у целини.

тај човек тежак за сарадњу, да не кажем досадан. То је, ваљда, једини могући начин да без икакве резерве заволите посао којим се бавите.

Данас, после шест година, текст живи на неколико сцена, кажу ми да ће заживети на још неким. Данас, после шест година, хоћу да га, помоћу већ остарелих достигнућа оне исте електронике која ми је повећала површину чела, наравно на уштрб косе, пренесу у многе домове. Данас, после шест година, ја завршавам своју четврту драму и знам да је „оно” још увек на оквирном репертоару једног позоришта у срцу Тимочке крајине. А дотакну ме те мајске сузе после пете слике. Шта ћете „сваки пут има своју логику”.⁵⁵⁴

IV

БЛИЖИ НЕБУ - Хубачева драма, намерно или захваљујући простоти и експлицитности времена у коме живимо, има врло јасно, реалистичко утемељење. Имена ликова, цигарета, градова и села, свима су нам добро позната. И сама болница није, рекло би се, никаква апстракција – зове се именом и презименом Доња Гопаоница, општина Ниш.

Од самог почетка бива јасно да проблем драме, упркос њеном метафоричном наслову, нису никакве метафизичке апстракције, општа места и параболе о души, смрти, репресији и (не)слободи. Њен проблем носе живи људи, људи од меса и костију, са својим сваковрсним, врло људским, и врло реалним судбинама.

Ти живи људи, опет, као група, представљају својеврстан попречни пресек друштвене структуре – један здравствени радник, један професионални војник, један омладинац и један шибицер.

Питање на које аутор покушава да нађе одговор у својој драми је шта то једног угледног лекара претвара у агресивца, доброћудног учу у алкохоличара, војничину у задужну бабу, припадника генерације на којој свет остаје у психотичара, а професионалног лажова натера да лане истину.⁵⁵⁵

Жена – каже Хубач и не оставља нам ни тренутка за недоумицу. Сваки од његових јунака понаособ, укључујући ту и начелника болнице и техничко особље, није у стању да разреши свој однос са женом. Када, због простора и конструкције приче, аутор не може детаљније да се позабави „историјом болести” појединих јунака, он нам бар оставља натукнице.

Проблем најмлађег „пацијента”, на пример, почиње управо са првим довођењем девојке у кућу, а из тих неколико реплика сина главног јунака, који се јавља само као сновиђење, сасвим се јасно разабире да и он не може да изађе на крај са женом, овог пута мајком.

⁵⁵⁴ На премијери у лесковачком Народном позоришту, 5. маја 1994. године, улоге су подељене овако: Чортаровић – Благоје Ивановић, Драгутин – Драган Димитријевић, Трајче – Драган Мићаловић, Прокић – Предраг Газибара Смиљковић, Бојан – Ђорђе Томић, Авдика – Мирјана Љубић, Маша – Зоран Станишић и Дара – Гордана Петковић.

⁵⁵⁵ Дубравка Кнежевић, All you need is love, Ближи небу, Лесковац 1994, стр. 55-56.

Код млађе генерације је евидентно, а неко склонији психоанализи би вероватно могао да нађе довољно елемената за сигурну дијагнозу, да су сви остали мушки ликови само варијације на тему балканског епидалца.

Хубачеве жене, ипак, иако се све уротило против њих, нису само курве, оштроконце и бабескере. Оне су, пре свега, искушење „моћним” мушкарцима вичних скалпелу, перу, власти, батинама или ваћарењу – свеједно. Зато се и жена главног јунака, не случајно, као и код његовог много старијег и сигурно најславнијег немачког колеге, зове Маргарета.

(...) Речи љубав и волети забрањене су речи мушких „пацијената”, оне су у њиховим главама на крају, овако или онако, трансформишу у поседовати. „Син се чува, татко се поштује, а жена се жени”, мушка је мудрост, коју искрено, управо као изјаву љубави, изговара неухватљиви Цига Трајче. Парадокс је реалности, а квалитет драме да љубав и непатворену емоцију налазимо управо у његовој причи, ту где су односи елементарни, огољени до примитивног.

Оно на шта Хубач не жели да одговори, него испушта свог читаоца и гледаоца у празан простор да се сналази како зна и уме, су последице тог архетипског, у овом случају балканског, неразрешеног мушко-женског односа – насиље, безумље, агресија, суицид, деградација, деструкција, негативна енергија, мрак и хаос, једном речи лудница.

V

БЛИЖИ ВАТРИ - СМРТ У 26 СЛИКА - Радња драме Жељка Хубача одвија се муњевитом брзином. Комплетне судбине осморо људи – драматичне, тешке и страшне, какво је било и само време у којем су морале да буду остварене, протутњаће кроз само двадесет и шест сценских слика, догодиће се на напуних педесет куцаних страница. Од осморо главних актера завесу на крају комада неће дочекати половина. Притом, нико од њих не умире природном смрћу, а ни за преостало четворо неће моћи да се каже да их у животу чека срећа. Као у античкој трагедији, и код Хубача ланац што повезује судбину људи са гресима њихових предака остаје нераскидив. Но, чини се да овог писца тој науци нису подучили Есхил и Софокле. Пре ће бити да је у питању заједничко искуство свих који настанују просторе где се, као и у драми „Ближи ватри”, живот, па и целокупна историја, одвијају уистину суманутом брзином. У том контексту застрашујуће звуче речи старог Сотира: „Цео живот вас животу учим, ама нешто да сам вас научио.” При одређеним брзинама којима се троши живот, преношење искуства нема више никаквог смисла.⁵⁵⁶

Јер, гледано из перспективе реалног времена, радња ове драме се дешава у интервалу између априла 1941. и лета 1945. године. Током те четири ратне, окупаторске године, ситуација коју је од самог почетка, и пре но што смо у драму уведени, било тешко дефинисати, неколико пута ће се

⁵⁵⁶ Александар Милосављевић, Смрт у 26 слика, белешка о драми Ближи ватри, Народно позориште Лесковац, 1995, стр. 45-46.

променити, да би у свакој фази рedefинисана, у основи компликована животна прича сваког лица, постала још сложенија. А Хубачеви јунаци, у својој личној потреби, да буду срећни, да се, по моделу света, којем припадају, у потпуности остваре, само следе унапред зацртане стазе своје судбине. Два јалова брата прижељкују потомство, њихов отац, удовац, се нада унучету, а његова снаха, не сасвим сигурна да ли је погрешила што је, још девојком, једног од браће заменила оним другим, напослетку би да постане мајка, али и да са себе скине тешко бреме сумње да је нероткиња. Специфичност „нашке” приче није у овој почетној ситуацији већ у рату који следи, јер када крене велика војна преко земље Србије све почиње намах да се мења. Како то већ бива, један брат бира комунисте, други четнике. Све што је годинама чучало у људима нагло избија на површину и сви би нешто да изаберу, да се за нешто одреде, да заузму неку страну. Као да није глава у питању. Или као да је она најјефтинији улог. И жена бира. Наравно, погрешно. Уосталом, као и сви остали. Но њен избор, за разлику од оног који чине мушкарци, може уместо смрти да донесе живот. Показаће се, међутим, да је код нас и то привид.

Наиме, на крају, кад Василије унук и Андреј, којима је усуд доделио да не буду синови својих законитих очева, почну међу собом да разговарају о смрти, у тим малишанима који слуте више но што знају, препознаћемо заправо једног другог дечака и једну сличну жудњу за смрћу.

(...) У његовој драми нема монолога. Напротив, овде једну за другом сустижу реплике, јер ће се драматне персоне у комаду, као петлови у арени, међусобно чекати и чаркати речима, да би се на концу кратких реченица, оштрим попут бритве, међусобно искасапили. Осуђени на сурово време, мрачно и опасно као мутан бунар, како ће то рећи један од актера драме, јунаци комада „Ближи ватри” као да немају кад много и друго да говоре. Но, Хубач, између осталог, зна и тајну која произилази из менталитета људи о којима пише. Или је то можда природа свих људи које је живот довео у шкрипац. Када се суоче са истином, када више немају куд и схвате да себе нема смисла више лагати, они почињу да се изражавају као у камену исклесаним, кратким реченицама које погађају директно у циљ.⁵⁵⁷

На крају треба констатовати оно што се, углавном зна: Жељко Хубач је, несумњиво, један од најбољих драмских писаца у Србији...⁵⁵⁸

⁵⁵⁷ На премијери у лесковачком Народном позоришту, 16. децембра 1995. године (52. сезона), играли су : Сотир – Благоје Ивановић, Рагомир – Нинослав Милићевић, Василије – Ђорђе Томић, Марија – Маја Јовановић, Ања – Гордана Петковић, Димитрије – Драган Мићаловић. Милијана Маја Михајловић, Унуци – Александар Тодоровић и Милан Китановић. Овај комад, како стоји на почетку драме, Хубач је посветио мајци и оцу Жижичи и Василију. Уредник овог издања био је Драган Радовић, директор Народного позоришта у Лесковцу. Улогом Сотира, Благоје Ивановић је обележио 30 година уметничког рада. О његовом уметничком раду надахнуто су писали Томислав Н. Цветковић, књижевник, дугогодишњи управник Народного позоришта у Лесковцу, Драган Радовић, директор Народного позоришта, Д. Путник, редитељ, Саша Стевановић, композитор и многи други. *Напомена: Видети прилог уз драму Ближи ватри, Народно позориште Лесковац, 1995, стр. 49-50.*

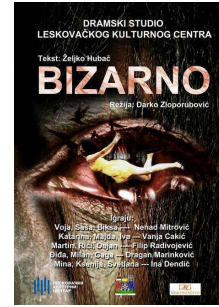
⁵⁵⁸ Хубач је исказао и као веома талентовани песник (видети део књиге о избору најбољих песама).

VI

БИЗАРНО - У Народном позоришту у Београду, на Сцени "Раша Плаовић" 12. октобра 2013. премијерно је изведен комад „Бизарно“ Жељка Хубача, у режији Снежане Тришић.

(...) После нешто више од сат и 40 минута надахнуте игре, београдска публика наградила је громогласним аплаузом глумачку екипу у којој су били Игор Ђорђевић (Мартин, Ричи, Дејан), Никола Вујовић (Ђиђа, Саша, Гага), Милош Ђорђевић (Воја, Милан, Бикса), Соња Милојевић (Катарина, Мајда, Светлана) и Сузана Лукић (Мина, Ксенија, Ива). Овај црнохуморни комад, који има троделну структуру, у оквиру које глумци играју по три лика, је прича о трауматизованом друштву и појединцима који се лече кроз агресију, деструкцију и самодеструкцију.

Кроз три приче које се догађају истовремено једнога дана у неком солитеру из комшилука препознајемо оно што се дешава свакога дана у многим солитерима овога града. Прва прича догађа се на крову, друга у једном од станова вишеспратнице, а трећа у кафићу у сутерену. Кроз испреплитане судбине и бизарне случајности од крова до темеља обесмишљени су животи свих ликова, њихове судбине, али и смрти. Солитер постаје метафора хијерархије и структуре криминализованог и трауматизованог друштва, која до апсурда изоштрава узроке и последице које нас свакодневно доводе до ивице симса. У представи се на бизарно духовит начин преламају језиви злочини, смрт, насиље, убиства и самоубиства, трауме, зависности, сексуално злостављање и експлоатација жена, деструкција и самодеструкција, историјско и географско наслеђе и предодређење, кроз катаклизмично осећање безнађа у свакодневном животу и односима.⁵⁵⁹

⁵⁵⁹ Приказ пренет са званичног сајта Народног позоришта у Београду. *Напомена:* У Лесковачком културном центру априла 2013. промовисана је књигу драма “Бизарно”. Приказан је аудио-визуелни запис из представе Бизарно Зеничког позоришта, а о књизи су говорили Драган Радовић, књижевни критичар, Душан Благојевић, професор књижевности и Цветана Радивојевић, професор, уреднице у ЛКЦ. Делове из књиге читали су Јасна Радивојевић и Иван Јанковић, глумци Народног позоришта Лесковац. „Стално сам у Лесковцу. Постоје многи топоними у мом животу, а они су везани за овај град. Никада нисам заборавио порекло и стално проводим лета уз родбину. Моји први драмски кораци настали су у лесковачкој библиотеци Радоје Домановић, као промоција прве књиге, али и рок наступи које ћу заувек памтити. Свако слово ове књиге дугујем многим добрим Лесковчанима“, испричао је Жељко Хубач, драматург Народног позоришта у Београду. Хубач је подсетио да је пет драма, које се налазе у књизи, писао у различитом временском раздобљу. Путовао сам и дружио се са људима од којих сам много чуо и научно. „Имамо толико младих, талентованих људи који су отишли из нашег града а враћају се да своје културно стваралаштво поделе са нама. Овај програм и започет је како би подсетили на људе који нису заборавили свој град“, рекла је Цветана Радивојевић, уредница у ЛКЦ.

МИША ЦВЕТАНОВИЋ

I

Миша (Драгомира) Цветановића рођен је 1. маја 1947. године у Брестовцу, код Лесковца. Основну школу завршио је у родном месту, средњу у Лесковцу и Вишу педагошку (Група за српски језик и књижевност) у Нишу 1969. године. По завршетку школовања почео је да ради као наставник српског језика у Основној коли „Бранко Радичевић” у Брестовцу школске 1969/70. године. Од јануара 1971. године радио је у Дому културе у Брестовцу као директор ове установе.

(...) Школске 1989/90. враћа се у школу „Бранко Радичевић” у Брестовцу где остаје до 1995. године, када прелази у Основну школу „Јосиф Костић” у Лесковцу.

Миша Цветановић је и оснивач Клуба писаца „Сневања” и покретач и уредник истоименог листа при Дому културе у Брестовцу у периоду од 1970-1973. године. Био је члан Председништва Књижевне омладине Србије (1975-1978) и председник КК Глубочица у Лесковцу у два мандата. Бави се едукацијом младих литерараца. Руководио је литерарном радионицом при Дому културе у Лесковцу (1996-2000) и уређивао литерарни билтен „Стазе маште”. Члан је КК Глубочица од оснивања и Удружења писаца Лесковца.

Миша Цветановић изненада је преминуо 2015. године.

II

КЊИЖЕВНИ РАД: Књиге поезије: „Врт безумља“ (1971), „Звездани спрудови“ (1981), „Самоуправи ток“ (1982), „Капирање стрица Јермена“ (2003, проза), „Дал су форе метафоре“, (2008, песме за децу) и „Балкан у трајању сања“ (Лесковац 2009, песме). Миша Цветановић написао је више хумористичко-сценских играка који су успешно приказивани. Представљен је у две збирке песама. Заступљен је у зборнику српских песника „Сан камен отварам“ (Краљево 1970), у „Песмопису“ (Лесковац 1975), Антологији песника јужне Србије“ (ТОК, Прокупље 1985), у годишњаку „Глубочица између обала“ (Лесковац 1988, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006. и 2007).⁵⁶⁰

⁵⁶⁰ Миша Цветановић, Балкан у трајању сања, ауторско издање, Лесковац 2009. *Напомена:* О Цветановићевом раду објављени су прилози: Наше стварање, јануар/фебруар 1969; Вили Хубач, Врт безумља, Наше стварање 3/4 (1971), Драгољуб Трајковић, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Лесковац 1973; Помак, бр. 15/16 (2000).

Прозу, поезију и књижевно-теоријске радове Цветановић објављује у многим листовима и часописима, а највише у Нашој речи, Нашем стварању, Пиониру, Трибини младих, Лесковачком дневнику, Тимоку (Књажевац), ТОК-у (Прокупље), Књижевним новинама, НИН-у, Војнику, Борби и Студентским новинама (Ниш).⁵⁶¹

III

ЗВЕЗДАНИ СПРУДОВИ - Поезија Мише Цветановића разоткрива свет песника, запажања и осећања о прекупацијама која са њим живе и трају. У једном слоју његове поезије, оном унутрашњем, скривено је трагање, али и разоткривање за које се сазнаје тек тада се поново вратимо читању и дружењу изнова...⁵⁶²

IV

САМУПРАВНИ ТОК - Миша Цветановић је покушао да стихом сискаже песничку свакодневицу, налазећи у њој оне вредности о којима треба више и снажније рећи. Изабрао је песму као свој начин казивања. Лирик по сензибилитету, тражио је и у доброј мери налазио те лирске валере. Песме би по свом садржају, по ономе што кажу, требало сврстати у родољубиву лирику, по форми по оним препознатљивим, песничким говорењима, оне су интимистичка лирика.⁵⁶³

V

ВРТ БЕЗУМЉА - Миша Цветановић је млади песник из Брестовца, села недалеко од Лесковца. Огласио се после објављивања песама у часописима и првом збирком песама „*Врт безумља*”. И треба одмах рећи, не чакајући да се импресије сталожу после заклањања последње стране ове књижице стихова да је читање његове поезије угодан сусрет. Миша Цветановић је занимљив по начину казивања тема са села, он тражи неки дубљи смисао у свему, осећајући дамаре земље тражи и њихове изворе.

Песник се не задовољава само тим својим настојањем да свему свакодневном да нове димензије, да открива само његове скривене тајне. Он покушава да новим речима које навиру када се почне са трагањем за новим сазнањима, удахне живот, да оне постану живот сам. И мора се рећи да му то успева. Истина, понекад се оде у другу крајност, да се нова реч испречи да не схватимо шта је песник хтео да каже. Али, за срећу, њих

⁵⁶¹ *Напомена:* У Пиониру, бр. 2 (16), мај 1981. годинем, између осталог, пише: Миша Цветановић је рођен у Брестовцу, крај Лесковца. Поезијом се бави још из ученичких дана. Објављивао је у многим листовима и часописима поезију и прозу међу којима су Борба, Тимок, Наше стварање, Трибина младих, Наша реч, Студентске новине, Војник, Младост и др. До сада је објавио заједничку збирку песама Младост Поморавља, 1970. године, у издању Клуба писаца Сневања и Врт безумља, у издању истог клуба 1971. године. У издању Дома ЈНА у Свилајнцу изашла му је збирка песама са Ранком Будимским „Између страже и сна поезије”, 1971. године. Миша Цветановић је оснивач и дугогодишњи председник Клуба писаца „Сневање” у Брестовцу.

⁵⁶² Љуба Стојановић, Звездани спрудови, Лексикон писаца, стр. 141.

⁵⁶³ Вили Хубач, Наша реч, 2. јун 1982.

је мало. Потребно је да Цветановић избегава кованице, да бруси своје стихове и остане непосредан и искрен... Прва зборка Мише Цветановића „Врт безумља“ открила је младог и даровитог песника. Док буде своје поетске сокове црпео из земље остаће снажан.⁵⁶⁴

Поезија Мише Цветановића је експеримент једног песничког сазревања. То је покушај да се још једном открије унутрашњи свет човековог живљења... Као песник свог поднебља појавио се изражајним поетским пулсирањем још као студент књижевности.⁵⁶⁵

VI

КАПИРАЊЕ СТРИЦА ЈЕРМАНА - Прозно стваралаштво – приче, објављиване у листовима и часописима, обједињене у књизи „Капирање стрица Јермана“ нуде свакодневну тематику и личност у њиховим судбинама, завичајног поднебља.⁵⁶⁶

Збирка кратких прича Мише Цветановића, знаног песника и прозног ствараоца лесковачког краја је, у ствари, само делимичан одабир можда и најбољег што је у овој књижевној форми створио. Зато је и природно што су овде и оне приче које су не тако давно освајале значајна признања на општејугословенским анонимним конкурсима, али и друга такође врло успела приповедачка дела. Цветановић, који свим својим бићем осећа живот и људе око себе, природно, у причама понајвише говорио о јужносрбијанском поднебљу, свом родном Брестовцу, завичају... Зато и не чуди што је тако успешно властиту стварност преточио у сочне ликове и приче. Истина, која је у њему и око њега, остаје као истински облесак живота, али и монографија завичаја...

Изражајност прозе Мише Цветановића често је права лирика. Аутор је открио лепоту боја и арому као покретача људске мисли. Зато су и драмски сукоби у сфери емоционалног. Треба рећи да је писац готово увек на позицијама реализма, што и није мана, већ може бити предност, која је у служби главног тока радње... Језгровитост у изразу, мелодичност, динамичност, семантичка јасноћа, јасна језичка конструкција, поетичан и сликовит стил – све појединачно и у исти мах – само су неке од вредности Цветковићеве прозе... Изражајност прозе Мише Цветановића често је пука лирика. Аутор је открио лепоту боја и арому мириса као покретача људске мисли. Зато су и драмски сукоби у сфери емоционалног. И само због тога – дакле без даље дубље анализе – могло би се казати да је реч о аутору језгровитог говора и јасних порука, али и о писцу који је одавно доказао високу стваралачку обдареност што су ове приче само потврдиле.⁵⁶⁷

⁵⁶⁴ Вили Хубач, Наша реч, 1971.

⁵⁶⁵ Трајко Цветковић, Лексикон писаца лесковачког краја, КК Глубочица, Лесковац 2003, стр. 141.

⁵⁶⁶ Станко Ђорђевић/ Данило Коцић, рецензија, Капирање стрица Јермана, Глубочица/ Лесковачки дневник, Лесковац 2004.

⁵⁶⁷ С. Ђорђевић, Д. Коцић, извод из рецензије, Капирање стрица Јермана, КК Глубочица, 2003.

VII

БАЛКАН У ТРАЈАЊУ САЊА – Ова идејна, мисаона и тематска поезија, по мојој оцени, са мотивом „*Моје српском народу*“, емотивним и изражајним стиховима оплемењује мишљење о Србима и представља лирско-аутентичан израз и изазов за боље схватање наше прошлости.⁵⁶⁸

*Карпат, праотац наш,
поклони се над хумком оца – рабу,
удахну ваздух и месечину
па крену ка новом будућем гробу.
(Балкан у трајању сања)*

Трагалачким искушењима Миша Цветановић дозвољава машти да гради, сагради историјске личности. Додуше, у мисаоној димензији, само је Карпат симболичан праотац нације. Пред рељефом тројице националних влеикана: Карпата, Саве и Лазара, сазнајемо како је текла стална трка кроз живот и историју, каква су била упадања у лавиринте са различитим загонеткама времена. То је поетско виђење које продубљује националну свест и одсликава изразите домороце, везане за судбину српског народа. Карпат је оригиналан лик, који проналази светлост на пространима ове данашње домовине Срба. То није „*обрачун*“ тројице са ожиљцима трагова табаним да се „*доврше жељени снови*“. У њима је стоицизам да се „*досања Баклан цео*“.

Миша Цветановић, као писац, уводи у књижевност митско и реално визионарском причом с једном намером да „*до хтења у будућност увиру*“. Сугестивним темама: долазак на Балкан, стварање живитних услова за опстанак, просвећивање, сазревање националне свести и борба са нестрпљивим непријатељем – мотивише родољубље.

Сва три циклуса: Карпат досања Балкан, Загонетку Савину тумачимо, Балкан у трајању сања, имају родољубиву енергију, осећања која јачају жељу за трајањем живота и поштовање сени оних који су нестали у трагици невремена. Ова родољубива поезија има радости и туге, и бола и среће! Трагика и лепота су у јединству. Креативан лирски језик препун је емоција. Стих је слободан.

⁵⁶⁸ Станко Ђорђевић, рецензија; Миша Цветановић, Балкан у трајању сања, ауторско издање, Лесковац 2009. *Напомена*: За литерарно стваралаштво награђиван је на многим сусретима и књижевним конкурсима. Најзначајнија признања и похвале: трећа награда за причу „Шињел једног ратника“ (конкурс ВПШ, Ниш 1967), друга награда за песму „На трагу“ (Студентске новине, Ниш 1967) и трећа награда за причу „Капирање стрица Јермана“ (Наша реч, Лесковац 1984)

МИША ЦВЕТАНОВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

ТРЗАЈИ

Трзаји урамљени у оку
плачу умирања над понором
повратак је најгрешнија рана

две грешне ноћи у мом завичају
са видом скамењеним у оку
два скока и ново јутро на длану

кукурузи химну разбацали
заљубљени изгубили шапат
у сећању на путу до истине
сви су срећни у несрећи туђој

ОТАЦ ОГРНЕ ДАНЕ

Отац огрне дан на плећа
гледа у бунар
и љуби бога урамљеног у небо
милујући домовину и њиву

На сред ливаде
бере мајски цвет
садећи умор на чело
преврће бисаге
и зоба земљу семеном

Тек предвече
осећа радост и смех
кад га у кревет
одведу
сутрашње жеље

ЗАР СУ РОДЕ ГЛУПЕ ПТИЦЕ

Зар су роде глупе птице,
Да се боје чудног грипа,
Па сакриле своје лице
Где се љубав баш расипа.

Искључиле мобителе,
Не примају наруџбине,
Свакодневно некуд селе,
Да их чудо баш промине.

Зато нема малих беба,
Да ми мама поклон купи.
Не може се како треба,
То ме, луди, страшно љути

БАЛКАН У ТРАГАЊУ САЊА

1.
Карпат, праотац наш,
поклони се над хумком оца –рабу,
удахну ваздух и месечину
па крену ка новом будућем гробу!

Затеже опанка опут,
баци се на коња и повика:
„Ко је са мном,
нека крене за мном!
Тражићемо груду нову,
идући путем по инстинкту
и панонском зову!“

Крену поворка
у сусрет ветрова и ноћи.
Карпат чели,
јесен га опипава,
колико ће и докле моћи!

2.
Успут колона нараста.
Певци одредише пут.
Испод табана врели песак
и камен љут!

Ноћи се хода,
даљу сања.
Тане се храна и вода.

Ватра из храстовог пања
сели се бивка на бивак.

3.
Време и године росне
под небом историју кују.
Облаци кашљају непогоду,
муњу бљују.
У блату кораци
пут бележе.

Мисли и снови гробове носе,
А дејџи плач продире.
Прах је остао иза,
жеља навире,
хтење у будућност увире

ВРАЋАЊЕ

Мржња јучерашња на длану срца
понорница ово моје тело

у мени је ново јутро загазило
без лобање у врелом песку
то кореним у корену њеном

свирала ми под ребром умукла
у колену турпијају зрнца
у стабла се светлости пресвлаче

НАСРЕД СЕЛА

Насред села смо сунце пољубили
Са срца му скинули прашину
И отров са њега убљи
Окачили смо га високо
Да га не прљају погане руке
Сазидали смо црвени кров над главом
Сељаци су ухватили корак
Садећи нове хибриде
Опсовали јучершњи дан
Стежући над Моравом најтоплији длан

ПОЛУДЕЛА МОЈА БАКА

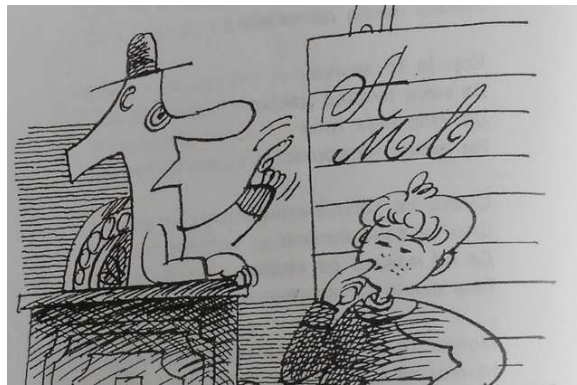
Полудела моја бака
У наследство што ме има –
Врло лошег, глупог ђака,
Кога лудост стварно цима.

Пакости јој преко главе,
Не помажу мере многе,
Старомодне – оне праве,
Јер су брзе хитре ноге.

Зато она оглас нуди
Да ме прими ко би хтео.
Ком је стало да полуди
И осети чемер врео!?

ЉУБОМОРА

Док си ширила руке као путоказ
скитачима
песникова те зора оплакала стихом
да би ласте препознале
морале су ти слетети на груди
из твојих очи жилале су змије
док си ширила руке као путоказ
скитачима
са друге обале су ти крали пролеће

БОЈАНА ЦВЕТКОВИЋ ЛЕБАНАЦ

I

Бојана Цветковић Лебанац рођена је 1988. године у Лесковцу. Члан је КК „Глубочица” и КК „Карађорђевић”. Збирка песама: „Нови акорди”. Судаћи по досадашњим Бојаниним песмама – песник је рођен. Да ли ће и даље звуке које чује и носи у себи „ослобађати” на овај начин, или преко гитаре – која је њена велика љубав и основно опредељење – остаје нам да видимо. Била је одличан је ученик и у музичкој, и у основној школи. Већ са три године (преко писане машине, од које се не одваја ни данас), научила је да чита и пише. Њене песме изненађују и збуњују само оне који је лично нису упознали.

Познати лесковачки песник Бора Здравковић написао је: „Бојанине песме су зреле за њен узраст”, а да би након блиског сусрета са њом, исправио: „Не песме, Бојана је зрела!” Д. Коцић, представљајући њене песме, у Бачком забавнику 1998. године, записао је: „Међутим, чак и међу овом талентованом децом, мала Бојана, ученица трећег разреда основне школе представља изузетак!” Димитрије Тасић, некада главни и одговорни уредник Нашег стварања, на промоцији часописа (у којем објављује њену песму) – представља је као песничку будућност Лесковца. Своје учешће на првом књижевном конкурс у потписала је шифром „Лебанац” – што је надимак њеног деле Драгољуба. Под њим је и објављена прва песма, и све остале – те је одлучила да га задржи као псеудоним. Заправо, жеља јој је да у свет уметности уђе само са њим, као презименом.

БОЈАНА ЦВЕТКОВИЋ: ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

НОВИ АКОРДИ

Ходам земљом млека и меда,
Као сенка гладна и жедна...
Непознат неко одреди судбину другу,
Уплашеном детињству овом.
Брстим со и хлеб, умор и тугу –
Нема сам карика у поретку новом.

По небу црни се гласници гоне,
Чемер и муку плетем ко паук.
Љубав ми у ништавилу тоне,
А чујем само јаук!

Непознат неко ме туче,
Краде мале радости, комадиће жваке.
Ломи ми срце, кичму на доле вуче,
У сумрак веша црне барјаке.

Лутам по мраку без сванућа,
Тражим мала људска уточишта.
А ударам у бедеме беспућа
Ударам главом у хладно, велико ништа.

Болне руке грејем марамом меком,
Чекајући у ред за хлеб и млеко.
Послушно ћутим ко гроб у кланцу,
Јер: сви смо само карика у ланцу!

Али, ја ћу да јекнем у новом звуку:
Не дам да карике ухвате,
Хоћу све за чим ме жеље вуку!
Шупље алке нек се у ланцу клате, клате...

децембар 1999.

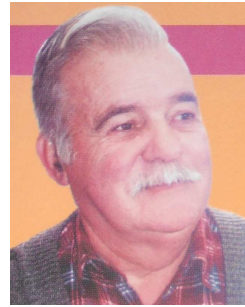
ЧЕТИРИ СУНЦА И ДВЕ ХАРФЕ

Одсликах небо
ту, до силине краја,
до бескраја Раја.
У дубину се пружа,
до ивице храстовог рама.
Природу запалих,
и четири сунца да је снују.
Пет харфи да јој певају,
јер и звезде у тишини умиру.
Породих прсте,
кроз кичму да се скривају
и око рама да се свију.
Из ноћи у ноћ,
из дана у дан,
нек сликају
оно што је не видим,
оно што други не осећају.

ВЛАСТИМИР ЦВЕТКОВИЋ

I

Прим. др Властимир Цветковић рођен је 1935. године у Лесковцу где је завршио основну школу и гимназију, а Стоматолошки факултет у Београду 1961. године. Специјалистички испит из оралне хирургије положио је 1974. године у Београду. Био је шеф Одсека за болести уста и оралне хирургије, а од 1968. до 1970. године и директор Стоматолошке службе. Emeritus од маја 1996. године. У Српском лекарском друштву обављао је многе дужности: председник Актива стоматолога Подружнице СЛД у Лесковцу, члан Управно одбора и потпредседник Стоматолошке секције СР Србије. Добитник је Повеље СЛД 1987. године. Примаријус од 1984. године.⁵⁶⁹

%

Др Властимир Цветковић – Келераба успешно је оперисао и збринуо између осам и десет хиљада повређених болесних. У стоматолошким часописима штампано је 27 његових стручних и научних радова.

Породици је нова власт одузела локал у центру Лесковца, а ујацима гиглану крај Крушевца. Захваљујући свом честитом и поштенем раду успели су да избегну комунистички колеџ за преваспитавање. Родитељи су обезбедили мотике и успели да га ишколују. Исто се и њему десило, и да би и он ишколовао синове, својим рукама објединио је скалпел, мотику и оловку коју је одложио за боља времена.

Туристички је обишао већи број земаља. Годинама касније видео је, као и Тито, прозор са кога је Лењин одржао револуционарне говоре.

Осуђиван је два пута, не зна због чега, са завршеном реченицом: „Смрт фашизму – слобода народу!“

Пензионисан је 1996. године и сада ужива очајне пензионерске дане, у родном граду који је страдао два пута – како од непријатеља, тако и од савезника.⁵⁷⁰

%

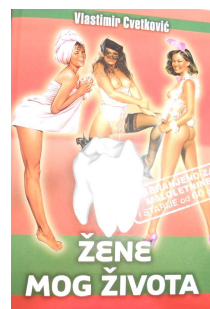
ДЕЛА: Збирке прича „Жене мог живота“ (ауторско издање, Лесковац 2007) и „Живети због жена“ (ауторско издање, Лесковац 2010).

⁵⁶⁹ Вукадин Ристић, Нинослав Златановић: „Библиографија радова чланова Подружнице СЛД у Лесковцу 1947 – 1997. године“, Подружница СЛД у Лесковцу, Лесковац 1998. стр. 21.

⁵⁷⁰ Биографски подаци преузети из књиге др Властимира Цветковића „Живети због жена“, Лесковац 2010. *Напомена:* На корицама насловне стране стоји: забрањено за малолетнике и старије од 60 година.

II ЖЕНЕ МОГ ЖИВОТА – Збирка прича „Жене

мог живота“ аутора Властимира Цветковића нема претензије да уђе у школску лектиру... Штавише, чак и повремена кокетирања са тзв. „озбиљном књижевношћу“ имају јасно ограничен рок трајања. Држећи се флоскуле да је „живот оно што нам се дешава током шичекивања великих ствари које се никада неће догодити“, аутор исписује странице сочне литературе у којој се попу каже попе, а бобу бобе, и где исконски предмет свих мушких жеља, а није новац, постаје оса око које се врти универзум. Величанствена, тајновита, узбудљива, загонетна, изазовна, мистериозна.. „Она због које вреди живети“ – да цитирам сам крај књиге.

Између лепих жена и лепе књижевности постоји нит која је више сличност него разлика. И за лепши пол и за књиге важе слична правила: добре имају хиљаду мана; оне лоше имају само једну. Лоше су. Мане ове књиге јесу видљиве на прво читање, а део грехова пада и на душу аутора ових редова. За праве и понекад скривене вредности требаће читалачког и времена и стрпљења. QUOD ERAT DEMONSTRANDUM.

Читалац ове књиге неће „умирати у лепоти“ омеђеној давно утврђеним књижевним канонима. Али, уколико макар једном ухвати себе да прати животну причу какву до сада није прочитао, а њих ће бити, у то сам уверен, тада првенац Властимира Цветковића насловљен као „Жене мог живота“, у потпуности оправдава сопствено постојање.⁵⁷¹

III ПРЕДГОВОР

Нисам могао да верујем да ћу тог поподнева пронаћи своје белешке у деда Лекином подруму. Не идем на сахране, још ређе после укопа одлазим на даће. Држим се подаље од осталих ожалашћених и не једем ништа. У тој кући сам стајао сам и размишљао, одвојен од кукњаве, нарицаљки и дима упаљених воштаница, од људи који су пронашли повод да, бришћући сузе за неким другим, ожале своје сопствене муке. Привидно незаинтересован, пажљиво сам загледао све око себе – ритуал изјављивања саучешћа, руковање, љубљење, паучину у углу собе, дечурлију која трче кроз ходник, степениште до подрума. Још увек не умем себи да објасним шта ме је привукло тим вратима.

Између жена у црнини и родбине очију подбулих од плача успео сам да се прогурам до подрумског тајног пролаза. Мемла која пара ноздрве, мрак на који сам се привикавао, све док нисам пронашао прекидач за светло,

⁵⁷¹ Саша Стојановић, уредник, комплетна рецензија, „Жене мог живота“ (забрањено за малолетнике и старије од шездесет година), ауторско издање, Лесковац 2007.

смад киселог купуса и покварене зимнице. А ипак, нешто друго и нешто много јаче привлачило ме је баш тамо.

Рекох, било ми је суђено. Нисам пронашао њих, склоњени рукописи су тражили и чекали мене. Можда уистину не горе, како тврди *Булгаков*, али сигурно труле. Списи са траговима буђи, копије плаве од индиго хартије, труо канап којим су листови увезани, цео живот у једној кутији.

Уместо породичних фотографија и ситница које нешто значе само власницима, дочекали су ме – некада давно мојом руком исписане странице. Ниједна није била без макар једне прецртане или дописане речи, речи које умеју да белом папиру подаре душу. Моје изненађење је било још веће када сам видео да садржај кутије није пропао.

Некада сам водио дневник и писао о тужим животима, онаквом животу о каквом може само да се сања. Љубав, разврат, суровост, милосрђе, грубост и нежност – све на једном месту. Страствене сексуалне оргије ковитлале су се са филозофским ставовима ослобођеним сваке страсти; тренуци надахнуте нежности укрштени са страхом и патњом; сурова есенција живота истицала је из сваке написане речи.

Никада до тога дана ништа нисам потајно узео или, не дај боже, украо. Али, увек постоји први пут. Дрско сам покрао главног јунака моје књиге.

Жене које стављају трећу софру и брину о тањирима, чашама, есцајгу и јелу нису ни приметиле некога ко из куће преминулог износи огромну кутију са старом хартијом. Носећи плеснив папир знао сам да на леђа товарим многе судбине, које могу да преживе само у књигама.

%

Рукопис је пренет у књигу скоро у целости. Извесне интервенције и корекције биле су неходне само са циљем да лични став буде јасно одвојен од догађаја за које сам утврдио да су се заиста догодили, а ни у сну нисам могао да замислим да се дешавају и сада, овде поред нас.

Док затварам последњу страну свог необичног рукописа и отварам први лист ове књиге, моје чуђење постаје све веће и веће. Питања која се рађају једно за другим само појачавају моју збуњеност. Тамо где сам очекивао буру, пробијало се сажалење, уместо очекиваног милосрђа дочекале су ме салве сочних израза. Са једне стране избијало је неочекивано разумевање за оне који су дотакли дно дна, на другом крају стајали су сви они за које дада Лука није имао разумевања: похлепни, лицемерни, дрчни. Људи, једном речју. Нисам жалио време када је у питању животна прича дада Луке. Из гомиле догодовшита које прате једну занимљиву судбину издвојио сам само оне које, бар по мом мишљењу, заслужују да што пре угледају светло дана. То су приче које не претендују да мењају свет; напротив, ово су исповести које доказују да се у извесном смислу свет никада није мењао, упркос заблудама да се само нама догађа оно што се никоме није догодило.⁵⁷²

⁵⁷² *Напомена:* Властимир Цветковић: Предговор „Жене мог живота“ (Лесковац 2007) преносимо у целини.

IV
ЖИВЕТИ ЗБОГ ЖЕНА – Уколико је прва књига Властимира Цветковића насловљена „Жене мог живота“ заташкавала књижевну жабокречину у којој весело крекећу литерарни псеудоморал и квазипристојност, ново књижевно дело истог аутора прети да одува и последњи траг лажне стидљивости која тако дуго и упорно притиска кобајаги „озбиљну“ књижевност оних писца за којег је еротика или *terra incognita* или *terra prohibita*. Да несрећа буде већа, већини њих је *Еросово царство* и једно и друго: ментални забран омеђен дефицитом животних сокова и вишком аутоцензуре.

И у својој другој збирци прича – „Живети због жена“ – аутор бежи од лицемерних покушаја да се једном тако узвишеном акту као што је вођење љубави силом навуче вео невиности. Напротив, само искрено огољавање лепоте чина захваљујући коме опстаје цела људска врста јесте пут ка коначној самоспознаји: сазајући туђа искуства добијамо сјајну прилику – као у *Алисином огледалу* – да спознамо другачију природу нас самих. Можда и не баш тако допадљиву на први поглед, али искрену и поштену, у сваком случају.

Само храбра отвореност и потпуно одсуство све присутне хипокризије дозвољавају да *писање и читање* као приватна ствар и индивидуални чин – једнина је и намерна и логична – стекне тешком муком заслужено и свето право да проговори својим *неодлакавелим језиком*, демантујући чак и флоскулу великог *Витгенштајна* да се „*мора ћутати о ономе о чему се не сме говорити.*“

Уколико храброст јесте врлина – а јесте, сигурно, упркос покушајима разума да га често представи као обичну лудост – тада ова храбра књига заслужује да буде прочитана од корица до корица.

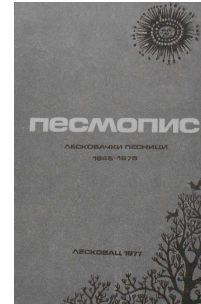
Јер, између њих – баш као и између лепих и нежних *musculusa gracilisa* – лежи суштина због коге живот има смисла.⁵⁷³

⁵⁷³ Саша Стојановић, комплетна рецензија, „Живети због жена“ (на последњој страници корице), ауторско издање, Лесковац 2010. године. НАСЛОВИ ПРИЧА ПРВЕ ЗБИРКЕ: „Жене мог живота: Деда лекино семе; Алтернативна употреба стаклене амбалаже; Срећа и несрећа, Чувај ми пријатељицу или за добра, стара времена; Земљакиња, њена заова, њен муж и његов жегрт; Сестре у чуду... и на истом уду!; Скаска о Леки, златној рибици и незадовољној чаробници; Успон и трагедија једне лепотице; Уд царује; НАСЛОВИ ПРИЧА ДРУГЕ ЗБИРКЕ „Живети због жена“ има следеће приче: Као секс из ведра неба; Рад, дисциплина и... све редом!; Није важно ко је отац детету... већ ко га је сексуално васпитава!; А – као Анка...Н – као нинфоманка; Једна обична војничка прича... или како спречити излив сперме у мозак!

ДРАГОЈЛА ЦВЕТКОВИЋ

I

Драгојла Цветковић, песникиња из Лесковца, оглашавала се у часописима. Заступљена у Песмопису Мирослава Миловановића у којој су објављене песме: Гоблен, Уморне очи, Неимар и Пут. Посебно су запажене њене оцене о песничком раду Иванке Стојановић, ауторки више песничких збирки и романа

II

ДРАГОЈЛА ЦВЕТКОВИЋ - ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ГОБЛЕН

Идем небом твојих снова
Што смеши се недокучивим сутоном
Пребирам остатке слаткиша
Трепавицама мрсим паучину светлости.
Идем стазом дугиних боја
Што руке пружа даљини
Будим цвркуте уснулих птица
Да јутро на крилима понесу
Идем
Даљином видик цветава
Успут
Дечаци беру цветове
За нове хаљине девојчица.

УМОРНЕ ОЧИ

Труне се трепавице
Крте ко сува грана

Жедних усана, сувих трептаја
Зенице испијају дно собе

Беоњаче пресвлаче
једну невину сузу

У мрежи слутње
паук сише другу немоћну сузу

Очи полако отичу
Погледима замућеним.

НЕИМАР

Кад пође
Човек спрема своје паперје снова
Надима дамаре мелодијом јутра
И после
Сунцем жеже тврде табане земље
Врелином прти стазе неслућених даљина.

Кад пође
Човек понесе драге амулете
Крило птице у сећању
Једну малу звезду на видику.

Кад пође
Човек обасјава сунце ватром
Мења успомене за месечев јутарњи круг

Кад пође
Човек понесе у очима
Згуснути цвет вечерњег сунца
Црну ласту ноћи пред вратима
Једну малу птицу што искри под трепавицама.

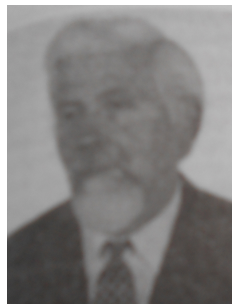
Кад пође
Човек се предаје миљу далеког пута
И иде он врео
За собом оставља
Тешке стопе сагореле крви.

Кад пође
Човек понесе све што има
И не мисли да се врати
Јер остале су стазе тромих дана
Јер пошао је
Из нове глине да ствара свет.

КОСТАДИН ЦВЕТКОВИЋ

I

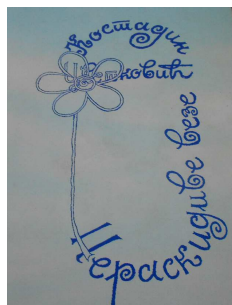
Костадин Цветковић рођен је 8. априла 1939. године у Лесковцу. Цветковић је провео детињство у Лесковцу и околини. Школовао се у Лесковцу, Власотинцу и Нишу. Дечју поезију базира на искрености и једноставности, својственој деци, са уметнутим речима локалитета Лесковца. Издао је збирку песама „Сјај звезда“.⁵⁷⁴

II

НЕРАСКИДИВЕ ВЕЗЕ – Уколико је писац Костадин Цветковић омеђио свој „резерват“, стваралачки простор, можемо сасвим сигурно рећи да су у њему и девојчице и дечаци, и баке и деке, и маме и тате, шарено цвеће и све оно што их окружује.⁵⁷⁵

Аутор збирке „Нераскидиве везе“ у издању Књижевног клуба „Глубочица“ из Лесковца, започео је песмом „Зашто киша пада“:

*Каже мени Влада,
Киша у град пада
Да цвеће полије
И прашину смије.*

*Киша пољу треба,
Зато пада с неба
Земљу да надоји
И стоку напоји.*

*Када кише има
Мило је баш свима,
Биће доста хране,
Можда и банане.*

Његова поезија, свих 37 песама са загонеткама, егзистира на аутентичном искуству са сигурном поетском основом. Све почива на

⁵⁷⁴ Биљана Цветковић, Белешка о писци, Костадин Цветковић, *Нераскидиве везе*, Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 2000.

⁵⁷⁵ Станко Ђорђевић, професор, рецензија (комплетно пренета), Костадин Цветковић, *Нераскидиве везе*, КК Глубочица, Лесковац 2000, стр. 57-58.

доживљеном, на појавама које јесу за најмлађе читаоце знатижељне и пожељне. У његовим песмама нема тајни. То су, заиста, нераскидиве везе писца и девојчица и дечака, писца и природних појава, писца и онога што за децу може бити од интереса. Писац Костадин успешно „претвара“ виђено и жељено у појаве, догађаје, дијалоге. Поетска визија носи идентификовани лирски свет. Он је увек на оним просторима којима и сам припада. Волети, желети, хтети, причати – то је оно што је у њему. С правом и поставља као основу свих ткива дечије доживљаје.

Ове песме јесу песме о љубави, срећи, лепоти једног детињства. Било је сувишно да их класификујемо или као емотивно-рефлексивне или као чисто дечје песме, песме о деци. Писац налази неискоришћене просторе и дозвољава да сама песма све каже. То је право осећање за лирске песме за децу. Речи које носи са собом и које су у њему поодавно сведоче да могу бити и у дечјем срцу. Ако бисмо тражили било који узор, а он га за сада нема, можемо констатовати да се само по вокацији приближава Змају.

Кад говори о комарцу, истиче његову крволочност. Он описује комарца. Дете дознаје његово понашање, његове намере и његова дела, за нас то су недела. Дао је уметнички портрет комарца (песма „Комарац“):

„Од људи се доста пазим
Убод дајем и одлазим“

Многе песме могу успешно да се користе у настави. Песма „Нераскидиве везе“ говори о родбинским односима, о генеологији једне фамилије. Такве песме су и „Словарица“, „Загонетке“, „Зашто киша пада“, „Змај“, „Небеска кола“ и друге.

Језик одговара јунацима ових песама. Друга збирка песама доказује да је поетско грађено на сигурним основама лирског израза. Поезија Костадина Цветковића јесте још једна бразда у развоју дечије књижевности. Садржина ових лирских песама износи пред децом, пред родитељима, пред васпитачима оно што је у деци о деци, и знано и незнано.⁵⁷⁶

Љубав према деци јест простор аутора из којег избијају све жеље, чежње и све мале тајне. Писац увек пита: *Волите ли децу?* Његове лирске емоције недвосмислено говоре колико их он воли. Инспирација и надахнуће су радости деце и ту нема никаквих тајни. Он се повезује са најмлађима, путује са њима, разговара са њима. Тако јасно уочава хармонију дечјих осећања и снагом свог талента отвара те нежне вртове и мирисе дечијих душа и дозвољава и читаоцима да удишу ту лепоту. Језик је свеж и са овог поднебља. Слободан стил у већем случају дозвољава му и песничку слободу. Име писца се стално стиче. Писац Костадин Цветковић овом збирком дечјих песама приближује се том великом звању.⁵⁷⁷

⁵⁷⁶ Бранка Ђорђевић, професор, рецензија, Нераскидиве везе, стр. 59.

⁵⁷⁷ *Напомена*: На почетку књиге песник Цветковић се обраћа деци: Драга децо, обраћам се Вама молбом да љубав и поштовање узвратите љубављу и поштовањем.

КОСТАДИН ЦВЕТКОВИЋ – ОДАБРАНЕ ПЕСМЕ

ХИЉАДУ ЗАШТО

Понекад, када скитам,
Дешава се да се запитам:
Зашто рибе неће да лете,
А с неба падају комете?
Зашто се диже велика граја
Када кокошке сносе јаја?
Зашто лопта само одскаче,
А кад се удари не плаче!

Зашто људи толико раде,
Морају ли новац да зараде?
Зашто неки галаме, туку,
Да би другом задали муку?
Зашто нас дању сунце греје,
Ноћу месец као да се смеје?
Хиљаду питања себи дам,
Ниједан одговор не знам.

ЛЕПО, ЛЕПШЕ

Лепо је дрвеће,
Лепше је пољско цвеће,
Леп је добар сан,
Лепши сунчан дан.

Леп је мали Бата,
Лепша сека Ната.
Леп је цео свет
Као најлепши цвет.

Најлепша је нама,
Сваком своја мама,
Која нас роди
И кроз живот води

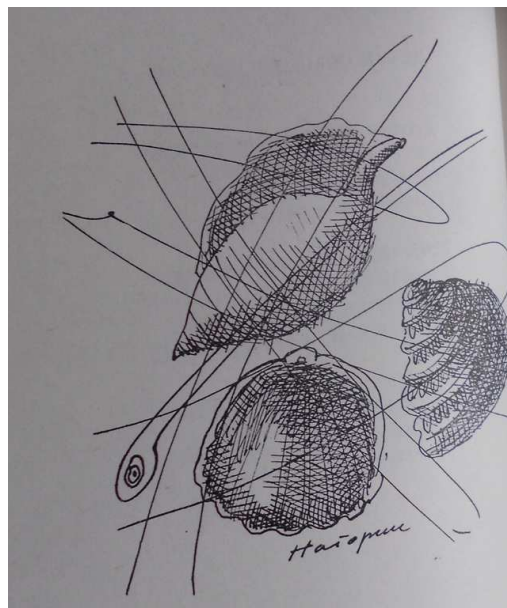
СТАРОСТ МОЖЕ БИТИ ЛЕПА

Кад изгубих младост,
постадох песник, на моју радост.
Замених једну срећу другом,
са једва приметном тугом.

Великова је човекова срећа,
када се као младић осећа
Старије особе, када стварају,
као младићи се осећају.

Умни људи старост не признају
и у позним годинама стварају.
Немају време да мисле на старост,
већ на породицу, рад и радост.

Песник је млад када пише,
као расветани багрем мирише,
доноси народу разоноде и среће,
песма и лишће и гору покреће.

МИЛОРАД ЦВЕТКОВИЋ

I

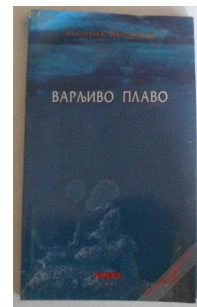
Милорад Цветковић је рођен 1951. године у Лесковцу. Новинарством се професионално бави од 1977. године. Прозу и поезију објављивао у крушевачкој „Победи”, лесковачкој „Нашој речи”, часописима „Књижевна реч”, „Освиг” и „Наше стварање”. Заступљен је у антологији социјалне лирике (др Тоде Чолака) а 1987. године објавио је збирку песама „*Радничко срце*”. Књига кратких прича Милорада Цветковића „*Чоколадни зец*”, у издању „Народне књиге” из Београда, објављена је 2002. године. Живи у Лесковцу, пише и често одлази на реку.⁵⁷⁸

На првом конкурс у „Свитаку” лесковачке Издавачке куће „Филекс” за роман „*Варљиво плаво*” освојио је 2005. године прву награду.

II

ВАРЉИВО ПЛАВО - Наслов овог романа, да будем искрен, асоцирао ме је на „Византијско плаво” Милорада Павића јер се у неким елементима Цветковићевог писања осећа та Павићева поетика. Ја сам, да признам, аутора замишљао као неког старијег Београђанина, врло образованог, и на крају ми није било да писац романа „*Варљиво плаво*” живи и ради у Лесковцу. Рекао сам – ево правог „београдског” романа, мистичног и тајанственог, јер у њему има и неке крими приче. Да, за мене је било потпуно изненађење када сам сазнао ко је аутор, али то је један добар знак да ваљана литература не успева више само у Београду!⁵⁷⁹

Овај роман, донекле, у једном свом слоју има помало и неке везе са оним што нам се догађало последњих година и раније, али чини ми се да то није у њему доминантно – овде је пресудна људска прича о судбини,

⁵⁷⁸ Милорада Цветковића *Варљиво плаво*, Филекс, Лесковац, 2005. године.

⁵⁷⁹ На крају романа *Варљиво плаво* дат је садржај у седам поглавља. 1) Професор Цветан постаје писац. Браца је умро у Питсбургу. Једино је Адам умео да свира „Изгубљено јагње”. Ништа без Исидоре. Заносна Ј.Ј.; 2) Трзање. Чудна падина по имену Кукавиште. Оловно зрно несносно струже у левој потколеници. „Кајне и хабе”; 3) Вишња, бубица моја. Кафана „Балкански котлет”. Жута ружа и коленице са реном. Мајка Сенка са душом светице; 4) Тумарање. Соба са бројем 311. Цигарета за Далиборку. Хладна вода у Кнез Даниловој. На билборду нема њеног смеха; 5) Сусрет на салашу. Лепа Руженка са младежом у облику срца. Вуковар, једна драма. Сликар Јан је створио чудо; 6) Ваздух је нов. Савке је рекао све. Бледо-плави дани истине теку, исто као река. Време необичних суочавања; 7) Бог Панон и бачки колач са јабукама. Над књигом кров, као над кућом. Призори из престонице. Ветар јесенац и риђокоса бубица;

страдању, о љубави и преживљавању... У роману је реч и о будућности као неизвесности која прати главног јунака и остале ликове. А шта је то варљиво у роману „Варљиво плаво” Милорада Цветковића, да ли нам се варљиво пише, и како нам се пише, најбоље је објаснио и описао аутор. Ја нисам пророк, ја сам, пре свега писац.⁵⁸⁰

III

СЕНТИМЕНТАЛНИ РОМАН - Почети од самог почетка, а завршити са самим крајем, није лако ни за Милорада Цветковића, писца сентименталног романа Варљиво плаво. Писац настоји да нас уведе у причу низом доследних поступака, како би се уједно склопили различити кругови више живота и судбина, који су повезани ћудљивом вољом случаја или, како писац верује, више сила.

(...) Сентиментални роман Варљиво плаво пружа слику судбинских понора пред којима застају јунаци да би се у последњи час пренули пред њима и избегли да се стропоштају у њих. Милорад Цветковић се овим романом придружује ауторима из Лесковца попут Станка Миљковића и Љубише Динчића, који пребиру по мотивима српског савременог живота, да би написали нешто што се често коси са законима вероватноће, али је у сагласности са жељама смртника који добро знају да у животу понекад има чудноватих заплета који доносе срећан крај после више година пропадања и несрећа. Радња Цветковићевог романа смештена је у Београд, највећи српски град, са његовим блоковима и солитерима или старим зградама начетих фасада, које Цветковић описује са сетом, пун сећања на неке минуле године.

(...) Роман Милорада Цветковића није ништа прекретничко ни епохално, али је пријатан и обојен једном богатом сентименталношћу, готово романтичном.⁵⁸¹

IV

ПРАВИ БЕОГРАДСКИ РОМАН - Они који се први пут сусретну са овом књигом, и притом не знају ништа о аутору, помислиће да се ради о једном типичном градском роману и то вероватно насталом у нашој престоници, или чак негде северније. Па још ако неког наслов овог романа асоцира на наслов романа Милорада Павића „Византијско плаво” – дилеме више неће бити. „Ово је прави београдски роман” – помислиће неко. Изненађење ће бити тим веће ако се сазна да је аутор овог романа Милорад Цветковић рођен, да живи и ради у Лесковцу, те да је роман настао овде, на југу што би се

⁵⁸⁰ Милисав Савић, рецензент романа Варљиво плаво, председник комисије која је ово дело прогласила најбољим на анонимном првом књижевном конкурс у лесковачког Филекса 2005. године.

⁵⁸¹ Д. Тасић, Чудна транскрипција, Завичајни круг и српске теме, 27-28. стр.

најмање очекивало за дело тако звучног наслова. А Милорад Цветковић дели живот својих суграђана у Лесковцу. Поред новинарског заната, свој таленат преточио је и у писану реч.⁵⁸²

(...) Роман Варљиво плаво је људска прича о судбини и страдању, о љубави и исконској борби за преживљавање, а све то обавијено делом будућности као неизвесности која прати све јунаке у роману. Пратећи судбину главних ликова може се још једном потврдити оно што је свима знано и старо колико сам човек – да је искуство варљиво, а срећа променљива. Живот Цветана Црномарковића, танушног господина средњег раста, мало погрбљеног, кљунастог носа, са бршљаном косе на темену, једна је од судбина усамљеника у великом граду. Дани су му испуњени откривањем суштинске ствари о човеку и свету, слушању забрављених шансона и читању дела великана светске књижевности. Његовој усамљености доприносило је и сећање на вољену жену (од које је сада остала само плава хаљина са дубоким деколтеом) и старијег брата Вукашина – Црњу. Имао је Цветан и два добра пријатеља – Брацу, машинског инжењера, који је недавно умро у Питсбургу, у Америци, и Адема, трубача, друга из војничких дана. Нераздвојни део његовог живота била је Исидора, жена са волшебном моћи да развесели потиштеног и охрабри посрнулог и са којим је уживао у испијању чаја и грицкању бисквита, а што га је чинило ситим и сигурним у себе. И остао би његов живот незапажен да игра судбине није хтела да једнога дана нађе пред вратима позив да напише роман на основу приче са касете. Тиме би испунио свој давнашњи сан о писању романа, а истовремено би и се осветлио тежак живот и судбину човека са магнетофонске траке. Тај непознати човек наденуће му ново име – Црноцвет. Тако ће се у средишту романа наћи још једна несрећна људска судбина човека званог Румени, који се враћа из Немачке у жељи да пронађе вољену жену, другове из школе – Савицу, Страхину, Цуцу и коначно, после много година лутања и бежања, пронађе и оствари себе као човека, оца и сина.

(...) А његов роман остаће као још један доказ да је човек, од настанка до нестанка, саздан од сећања и успомена, од сличности и различитости, потискивања и ослобађања, незаборавних покретних слика, мириса и варљивих боја...

⁵⁸² Марија Стојановић, Прави београдски роман (Милорад Цветковић, Варљиво плаво, Филекс, Лесковац 2005, Помак, бр .33. јануар – март 2006, стр. 22.

V

РАДНИЧКО СРЦЕ – Песник мора веровати да ће својом поезијом нешто променити у свету, ововременом, у животу који и сам троши. Отуда, чини ми се, и Цветковић узима писаћу машину и храбро прави песме које су сасвим од грубог, свакодневног битисања радничког, сасвим од наизглед бизарних чињеница саткане. Има много путева и странпутица којима се може лутати, трагајући за лепотом: лепота се неће стићи, јер лепоте нема, постоји само жудња и напор да се она досегне. Цветковић је изабрао опасан пут: он именом и презименом прозива учеснике ове авантуре, чинећи им част да буду главни јунаци његове поезије. Има ту сатиричног набоја, има опорог подсмеха, има дирљиве искрености, па назад и неке почетничке неспретности у формулисању тематске грађе. Песма мора имати чврсту драматургију, поготово ова врста песама, мора поседовати чврстину да би јој се веровало. Цветковић често, понесен темом, заборавља на то, предаје се новокомпонованом усхићењу, не тражећи од себе превише, не захтевајући ни од евентуалног будућег читаоца премного знања и напора да се проникне у оно „што је песник хтео да каже“.⁵⁸³

Није тешко говорити о овом рукопису: језик је разумљив, готово колоквијални, риме су лаке, често исувише лаке, па се чини одлетеће из песме, ритам је променљив од песме до песме, ненаметљив, препознатљив. Тематски, песник се ограничио плавим радничким блузама, дакле нема неке раскошне лепезе емоција. Можда се у радничким душама могло наћи више горива, које би ову позију винуло у неке васионске висине. Пошто песник остаје веран својој шалозбилној игри, не усуђујем се да постављам пред његову поезију неке високе естетске циљеве и захтеве. Ово су песме које ће се читати и уз осмех коментарисати. Ако стигну до неке сцене позоришне, глумци ће их лако учити, и лако говорити публици, преносити песничку поруку директно, без сувишне артифицијелности. Има у њима живота, готово новинарски пренетог у текст, што можемо назвати основном одликом ове поезије.⁵⁸⁴

⁵⁸³ Љубивоје Ршумовић, Над рукописом песама Милорада Цветковића, Радничко срце, ауторско издање, Лесковац 1987, стр. 3-4.

⁵⁸⁴ Љубивоје Ршумовић, Радничко срце, стр. 4. *Напомена:* Збирка је штампана у 2.500 примерака.

МИЛОРАД ЦВЕТКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

РАДНИЧКО СРЦЕ

Одмори мало радничко срце
Многе смо норме ударнички тукли
Одмори мало прејако срце
Много смо радили, много смо вукли.

Одмори мало поштено срце
Многе смо зоре сачекали плаве
Одмори мало уморно срце
Много нам тога прешло преко главе.

Ал неће срце, не слуша приче
Навикло јадно у грудима да бије
Ал неће срце, неће ни да чује
Никада досад застало није.

А кад једном престане да љуља
Кад спадне књига на задње слово
Престаће груди радничке да жуља
Тад нема трампе – старо за ново.

БЕЗИМЕНА БЕЛА

У строго поверљивим документима
Страних обавештајних служби
У архивама тајни, у насловима
Тиражних новина, на фасадама
Оронулих зграда, у предграђу
Где живи сиротиња загледана
У небо, реку и чамце, у белинама
Млечних путева и странпутица
Нема твог имена на крилима птица
У сафирима скупих огрлица
Дуж забачених улица.

Ни сенку на булевару никако да ти сретнем
Или било какву мрвицу са твојих
Усана неугољених на потоцима
Мојих очију, обневиделих, тако

Немоћних да те запазе док снена
И тако превише безимена
Одмичеш пољем у лакој хаљини
Препуној мириса давно умрлих љубичица
Стазом угашених звезда репатица
Као преплашена грлица
Откинута трешња белица.

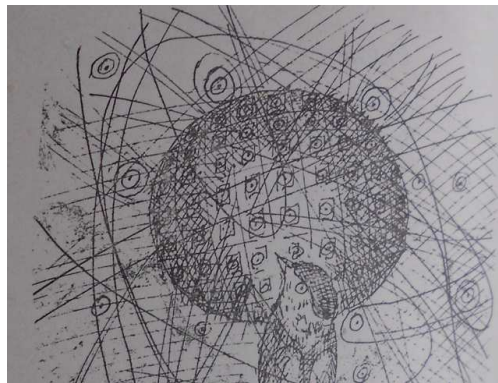
АМАНЕТ

Наш виноград хтели су да купе
Древну радост породичне среће
Давно беше, још сам био дете
Али памтим да им отац рече:

Наше вино није на продају
Нема пара кол'ко оно вред
Брдо злата можете да дате
Има ко ће лозу да наследи.

Неки људи са торбама пара
Отишли су, нестали без трага
И сад рађа слатка тамјаника
Док је гледам са кућнога прага.

Оде отац небу у походе
Аманетом мене одредио
Да виноград као очи чувам
Лозу златну ја сам наследио.

ЦВЕТАЊЕ ТИШИНЕ

Цветај
Тветај тишино
Господарице
Успаваних славуја
Варалице
Пропалих музичара
Убицо
Залуталих звукова

Онемоћала љубавнице
Пијанаца
Што умиру
У ноћи пуног месеца
Чаробнице
Глувих флаута
Давно нестало
Варошког оркестра
Цветај тишино
Слободно цветај
У овом граду
Нема више паркова
Занемели
Продавци штампе
Плачу
Због твоје лепоте
Клањају ти се
Каријеристи
Искежени у магли
Билбордова
По којима пљује
Сиротиња
Цветај

Само цветај тишино

И никада
Не буди цвет
На мом реверу
Избледелом од чекања
Станичних курви
Не спавај

На њиховим уснама
Јер тамо живе
Нерођена деца
Цветај

Цветај моја тишино

На овом булевару где сви верују
Да су олош и памет
У некаквом сродству
Цветај
Али не буди цвет
Постани лек
За бројне промене
На можданој кори
Душевних болесника
Јединих сувенира
У небеском врту
Који лелуја над мојом главом
Зароњеном у песак
Прислоњеном
На хладно железно
Змијоликих шина
Заљубљених
У експресни воз
У његово бунцање
На чувеној релацији
Париз – Београд
Скопље – Атина
Цветај

Само цветај тишино
Али не буди цвет
Мила моја душо

МИОДРАГ ЦВЕТКОВИЋ

I
Миодраг Цветковић рођен је у Лесковцу, магистар економских наука. Поред писања поезије, бави се и превођењем руске модерне поезије. Објављивао је поезију и преводе руских песника у часописима.

Објавио збирку песама *Залудне справе*.⁵⁸⁵

II
ЗАЛУДНЕ СПРАВЕ – Огласивши се првим стиховима још пре двадесетак година, Миодраг Цветковић је нетом нестао са јавне песничке сцене. Али, како данас видимо, не и из своје песничке радионице или *пећине*, како би то наш песник могао да каже (као у песми Моја драга: *Понео сам/ са собом/ једну од пећина, у коју се понекад повлачим*). Али у овој његовој *пећини* за разлику од других, како песник каже, *престаје сећање*, у овој *пећини-песничкој радионици* којом није овладао заборав света и живота већ су се у њој све време будила многа сећања – сећања су се, напротив, будила, сећања пролазног и вечитог трена, сећања од искони и из будућности, сећања ванвремена. Јер *она је постојала и пре мене*, каже песник. *Она* – то би могла бити *драга*, можда *сенка* или *јава*; могуће *све* или *ништа*, али понајпре и понајвише – *песма*, свеprisутна и невидљива.⁵⁸⁶

Пробуђена сећања су, тако испунила књигу која је из *пећине* изашла на светло дана, књигу необичног наслова – *Залудне справе*. У дослуху са себи блиским песницима, а које ће, попут Миљковића и његових *Седам мртвих песника*, опевати у своме циклусу *Пет песника*, а то су Лаза Костић, Владислав Петковић Дис, Милош Црњански, Стеван Раичковић и Бранко Миљковић – Миодраг Цветковић ће певати о рођењу, пролазности и променама света и вечном трену обнављања живота (*грумен жара нову ватру ствара...*), о завичају и лутању, о коренима и изласку у свет, мирној луци и даљинама; о губљењу и тражењу себе (*Ветрима разнесен, тек назирем себе*) и повратку себи (*Са песмом зацељен...*); о богатству и стварности сна и празнини и привиду стварности; о страху и нади; о трошном пртљагу свакодневног живљења и непролазној чежњи душе, о

⁵⁸⁵ Миодраг Цветковић, *Залудне справе*, Чигоја Београд 2013.

⁵⁸⁶ Димитрије Тасић, *Залуднице Миодрага Цветковића*, рецензија, *Залудне справе*, Чигоја Београд 2013, стр. 69.

сусретима из личне и породичне историје (драга, син), митологије (Орфеј – Еуридика) и историје света (Исус – Пилат), о песми као предмету песме, о њеној неисцрпној тајни – тајни њеног рођења, њеног знања, значења и лепоте.

Необичан, како рекосмо, наслов књиге – *Залудне справе*, позајмљен од наслова једног циклус књиге, односно једне песме, необичан је и по свом споју нечег одвећ стварног, конкуретног, опипљивог, опредмећеног (*справе*) и апстрактног (*залудно*), а такав спој (стварног и апстрактног) песнички је изазован, не мање и ризичан, али му се због његове моћи откривања новог, незнаног, неизрецивог, песници радо приклањају, а због његове необичности и заводљивости обилато је рабљен и од песника почетника (*комад наде, ивица сна...*). Међутим, неизвесна је то игра и само прави песници могу да уђу у њу, и да се у њој не заплету. Наш песник ће, међутим, успети да „оправда“ свој наслов (који, иначе, крије кључ песме, циклуса, књиге), и то вишеструко, па и на парадоксалан, можда једино могући начин: песник пева о тајни живота и песме, али не без свести да је истина тајне у тајни, у њеној неизрецивости, напротив, те да *о ономе о чему се не може говорити, треба ћутати* (Витгенштајн), јер речи (те песникове *једине справе*) су *трошле и ломне* (Матић) и зато немоћне да кажу *тајну, битно, све* живота и песме, дакле – *залудне су*.

(...) Али Цветковићев наслов *Залудне справе* наводи нас не само на песницима преболан проблем певања него и на трагичну помисао или осећање о самом животу: једнако као и речи, (*песничке справе*) – трошна је и ломна је и наша кућа живота (*животне справе*) (*живим у храму чији се зидови руше*, каже песник у песми *Залудне справе*); и разлози нашег бивства у свету утрошени су (*Не да ми невидљива рана/ да усправим кичму душе*), а сва наша настојања, са свим *справама* које имамо (рука, длан, срце...) да одбранимо своје бивство, разлоге постојања, жеље, снове (*кичма душе*) узалудни су...

*Затечен усред јаве,
шта с руком, срцем, дланом?
И где да склоним чело главе
пред новим мраком, новим даном*

*Држећи залудне спрве,
одолевам ли претњи?*

(...) Цела једна Цветковићева песма из циклуса *Моја драга* има само један стих: *Коме смо све невидљиви?* Са том *невидљивом струном од самог звука* правио је наш песник и од свега невидљивог лепе песничке слике, акварелски прозрачне, треперење од речи. Ако је она значајна стена са отиском песниковог лика под лесковачким поднебљем, онда је лесковчаки песнички круг постао богатији за једно вредно песничко име.⁵⁸⁷

⁵⁸⁷ Димитрије Тасић, *Залуднице Миодрага Цветковића*, рецензија, Чигоја Београд 2013, стр. 73.

МИОДРАГ ЦВЕТКОВИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЗАЛУДНЕ СПРАВЕ

Две ноћи и два дана живим у храму
чији се зидови руше.
Не да ми невидљива рана
да усправим кичму душе.

Затечен усред јаве,
шта с руком, срцем, дланом?
И где да склоним чело главе,
пред новим мраком, новим даном?

Затечен усред јаве
свима на путу и на сметњи,
држећи залудне справе,
одолевам ли претњи?

Ал трећег јутра, трећег јутра,
пробуђен из страшне јаве,
видео сам оно дивно сутра –
што ће ми тек доћи главе.

ТРЕБА ОТИЋИ

Треба отићи,
без пртљага и трага,
само са својом душом,
као са шаком блага.

Пробудити се далеко
(сред неке друге јаве),
на топлом песку,
крај воде плаве.

Подићи склониште
у шуми, тамо,
(од алата треба
конопац само)

Па једног дана,
кад благо јутро сване,
разапети душу,
да зарасту ране.

ПЛАЧ ДЕТЕТА

Плач детета светло у соби пали –
док једна сенка улицом иде,
али је нико из куће
не виде.

ОРФИЧКА ПЕСМА

Страшна се судбина спрема,
кад излаза, кад наде нема...

ЉУБАВ

Између четири зида
твоји образи зрели
греју, под тихом сенком стида,
успаничени, смели.

ЗАВИЧАЈ

Своје ћу лице
оставити
на некој стени
да у повратку
препознам пут

ПОДНЕ

Одавде до бреста
педесет корака има.
Не померам се –
корача у мислима.

Са топле стене
гледа ме гуштер, као са прамца,
На пучини летњег дана
срећемо се као два самца.

Живот је стваран, али на овој врелини
ко да ме држи невидљива струна –
померам ли се, у тој тишини,
прхнуће птице иза неког жбуна

ТОМИСЛАВ Н. ЦВЕТКОВИЋ

I

Томислав Н. Цветковић је рођен 18. јула 1933. године у Горњем Синковцу, селу надомак Лесковца. Основну школу је похађао у Турековцу, гимназију у Лесковцу, Филозофски факултет завршио у Скопљу, Високу школу друштвено политичких наука у Београду.

Објавио је пет књига поезије: „*Отимања*”, Наша реч, Лесковац, 1968, „*Веку ветру*”, Стражилово, Нови Сад, 1974, „*Хисарски одзиви*”, Слово љубве, Београд, 1979, „*Земно бреме*”, Градина, Ниш, 1984, „*Увир*”, Књижевна заједница Нови Сад, 1991. године.

Цветковић је објавио две збирке прича: „*Пукотине*”, Запис, УКС, Београд, 1979, „*Фотографија изнад кревета*”, Просвета, Београд, 1996. године; „*Лесковац – црвени град*”, романсирану монографију (у коауторство), Народни музеј, Лесковац, 1989. године, добитник награде „*Драгојло Дудић*” Републичког одбора СУБНОР-а.

Аутор је историјске драме „*Војвода Никола Скобаљић*”, која је доживела три издања: у Лесковцу (Народно позориште, 1972) у Београду (Издавачко предузеће Рад, 1994. и Завод за уџбенике и наставна средства, 2000. године). За драмски текст „*Алигатори*” – отужна комедија, добио је 1991. године награду „*Исак Самоковлија*”, Међународна заједница за културу Пљевља. Аутор је прве послератне драматизације култног романа „*Нечиста крв*” Борисава Станковића (Југословенска агенција, 1968) и нове верзије „*Доживљаја Николетине Бурсаћа*” Бранка Ћопића, 1971, која је извођена на сценама позоришта Лесковца, Приштине, Битоља, Скопља (Театар народности – на турском језику). Објавио је две поеме: „*Бакља комуне букти*”, 1979. и „*Од преслице до посветнице*”, 1984. Аутор је низа сценарија за ТВ Београд и радио (Београд, Лесковац): „*Староградски бисери*”, „*У спомен Жака Конфина*”, „*Кад засвира златна труба*” и др. „*Нечиста крв*” је три пута емитована преко Радио Београда, као и „*Војвода Никола Скобаљић*”, премијера и две репризе, а емитована је и преко Радио Лесковца и Радио 016, Лесковац.

Објављивао је на македонском, бугарском, италијанском и француском језику. Добитник је Октобарске награде и Медаље града Лесковца, Златне значке културе и Вукове награда Културно-просветне заједнице Србије. Амерички биографски институт (Северна Каролина) доделио му је престижну награду „*Човек године 1997*” и уврстио га је у енциклопедију „*Миленијум славних*”. Цветковић је члан Удружења књижевника Србије, Удружења драмских уметника Србије и Удружења новинара Србије.

Затупљен је у лексиконима: „Југословенски савременици – ко је ко у Југославији”, Хронометар, Београд, 1970, стр. 155, „Југословенски књижевни лексикон” (друго допуњени издање), Матица српска, Нови Сад, 1984, стр. 107, „Ко је ко – писци из Југославије”, Ошишани јеж, Београд, 1994, „Библиографски лексикон – 4700 личности – ко је ко у Србији”, Библиофон, Београд, 1996, стр. 76.⁵⁸⁸

II

СКИЦА ЗА ЈЕДАН ПОРТРЕТ - Природно је што се на крају века праве биланси достигнућа у разним сферама друштвеног живота. Оцењује се, преиспитује, вреднују минули догађаји и појаве, издвајају се личности које су дале највећи допринос развоју појединих делатности. Ако би покушали да један такав биланс направимо у области културе у Лесковцу, у њеном самом врху нашло би се несумњиво име Томислава Н. Цветковића, приповедача, драмског писца, публицисте и надаре културног посленика. Његова биографија нуди богат материјал за грађење портрета, али ограничени простор листа условљава синтетички приказ Цветковићевог вишегодишњег свестраног деловања.⁵⁸⁹

Ван својих редовних обавеза обављао је и значајне функције у општини, срезу и Републици: председник Културно-просветне заједнице општине, а онда и среза лесковачког, потпредседник Скупштине Републичке заједнице културе, председник Организационог одбора Сусрета братских школа народа и народности СР Србије, председник Међурепубличког одбора заједнице за културно просвјетну дјелатност у Пљевљима, члан Председништва Културно просветне заједнице Србије, председник Одбора КПЗ Србије за доделу Златне значке културе, члан жирија за доделу Вукове награде... Учесвовао је на књижевним манифестацијама, колонијама, симпозијима (Кањижа, Извор Пиве, Книнска Крајина, Смедерево, Приштина, Прокупље, Београд, Гацин Хан, Куманово, Мостар, Врање, Франкфург на Мајни...)

Одлазаском у пензију (март 1998) није престала креативна активност Томислава Н. Цветковића. Он је сада главни уредник „Помака”, листа за књижевност, уметност и културу, активан је у Удружењу писаца општине Лесковац, Председништву КПЗ Србије, Одбору Вуковог сабора... Цветковић је иначе члан Удружења књижевника, драмских писаца и новинара Србије.

⁵⁸⁸ Лексикон писаца лесковачког краја”, 2003, стр. 156-163.

⁵⁸⁹ Проф. др Душан Јањић, Скица за један портрет, Помак, бр. 14, јануар-март 2000. Ово је најцеловитија и најбоља до сада објављена анализа Цветковићевог стваралаштва; Приказ преносимо у целини.

Функције и задужења које је Цветковић обављао (овде је наведен тек мањи део) и његова вишедеценијска присутност на културној сцени Лесковца и Србије донели су импозантно. Но, још су импозантнији донели које је остварио. Иницијатор, покретач, врстан организатор и реализатор многих акција, Цветковић је неуморним деловањем оставио трајан белег у културном животу свога краја. За његово име везују се нека од највећих достигнућа која су у појединачним временским раздобљима (у послератној културној историји Лесковца) извлачила град из провинцијске учмалости и претварала га у један од проминентних културних центара Србије и Југославије.

Несумњив је његов удео у остваривању јединствене идеје о „*позоришту без благајне*” (1970). Захваљујући њему лесковачко „Позориште свих – позориште за све” постало је познато широм света. Не мања је његова заслуга у организацији „Смотре класика на југословенској сцени” (1971) у оквиру које је, док је Цветковић био управник Народног позоришта, учествовало преко 40 позоришта из Југославије и Мало позориште из Париза. У то време за Лесковац се говорило да је „најпозоришнији град у СФРЈ”. У Вуковој награди додељеној Народног позоришту Лесковца (1975), садржан је свакако стваралачки допринос његовог дугодишњег управника.

Цветковић је један од организатора значајних културних манифестација: Сабор изворног народног стваралаштва СР Србије (1972), Сусрет жена писаца Југославије (1976), Конфинови дани хумора и сатире (1981), Смотра хорова СР Србије (1983), Сусрети другарства Већа синдиката Србије, Салон књига (1996 и 1997)...

„Томислав Н. Цветковић не личи на чудотворца већ на човека препуног идеја који раасполаже енергијом да их спроведе у дело” – писала је својевремено „*Литературнаја газета*” – поводом остваривања идеје „позориште без благајне”.

Више поменутих манифестација у аналима Лесковца остаће забележено као блистави узлет једног прегнућа у коме је Цветковић уложио непресушну енергију.

Неспорна је његова улога као иницијатора значајних инвестиција у култури општине Лесковац: адаптацији Народног позоришта, Дома културе „Жика Илић Жути”, Шоп Ђокићеве куће, куће Боре Димитријевића Пиксле, домова културе у Грделици, Вучју, Брестовцу, Печењевцу, Манојловцу, Турековцу... Памти се његов слоган: „*Без дома културе нема културе у сваком дому!*”

Знатан је такође његов допринос у развоју периодике и издаваштва. Годинама је уређивао часопис „*Наше стварање*”, афирмисан ван локалних граница, награђен Октобарском наградом Лесковца док је он био главни и одговорни уредник. Као секретар Фонда за финансирање културе општине Лесковац – пружио је пуну подршку покретању часописа „*Освиг*”, гласила које је за кратко време, под уредништво *Саше Хаџи*

Танчића и Михајла Дедића, стекло завидну репутацију. „Помак”, чији је главни уредник Цветковић, опстаје понајвише захваљујући његовој упорности и умећу да око листа окупи бројне сараднике.

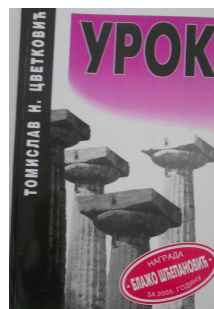
Цветковић је плодном и разноврсном делатношћу чинио доступним културу и уметност најширим корисницима. Неимар у стварању услова за богатији културни живот средине – за остваривање својих идеја, борио се речју на разним трибинама, саветовањима, на радију и ТВ, и пером, написима у штампи и прилозима и публикацијама.

Томислава Н. Цветковића нису, природно, мимоишла значајна друштвена признања. Поред повеља, плакета, захвалница, диплома... добио је и Октобарску награду и Медаљу града Лесковца „за изванредне заслуге у развоју града”, потом Златну значку културе Културно просветне заједнице Србије, Вукову награду „за изузетан допринос у развоју културе Србије”. Нису изостала ни одликовања: Орден рада са сребрним венцем, Орден заслуге за народ са сребрним зрацима... Добитник је и високог међународног признања: Амерички биографски институт (Северна Каролина) доделио му је престижну титулу „Човек године” и уврстио га у енциклопедију „Миленијум славних”.

Ш

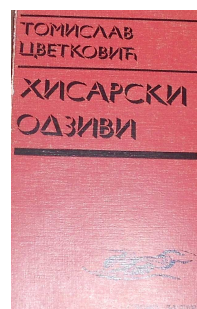
ПЕСНИК, ПРИПОВЕДАЧ, ДРАМСКИ ПИСАЦ -

Томислав Н. Цветковић је пре свега писац 12 објављених књига. У књижевност је ушао као песник и остао је до данас превасходно песник. Пет збирки чине, у основи, његов песнички опус: „Отимања”, Наша реч, 1968, „Веку ветру”, Стражилово, Нови сад, 1974, „Хисарски одзиви”, Слово љубве, Београд, 1979, „Земно време”, Градина, Ниш, 1984, „Увир”, Књижевна заједница Нови Сад, Нови Сад, 1991. Многе његове песме расуте су по листовима, часописима, зборницима, антологијама, бивше и садање Југославије, али су и казиване на митинзима и вечерима поезије, сусретима песника и песничким колонијама. У песничком литерарно дело уписане су и две поеме „Бакља комуна букти” и „Од преслице до повеснице”.

Цветковићеве песничке збирке наишле су на топао пријем у нашој књижевној јавности. Више од 20 написа било је, тако, посвећено његовој првој књизи поезије, а и остале збирке имале су критичке приказе и осврте. Суд о њима, и уопште о Цветковићевом поетском стваралаштву, изрицали су угледни, па и најугледнији наши песници и критичари: Иван В. Лалић, Света Лукић, Чедомир Мирковић, Сава Пенчић, Војислав Максимовић (Сарајево), Драгомир Брајковић, Гојко Ђого, Ђоко Стојичић, Бранко Китановић, Бранко Јовановић, Саша Хаџи Танчић, Николај Тимченко, Милован Витезовић, Вили Хубач... У Цветковићу наша критика открива особену појаву у српској поезији, песника који стиховима

спаја архаично и модерно, *баитника Настасијевићеве поетске речи* али и нови глас чији је спецификум језик који, изражавајући необичне слике и визије, трага за оним што је аутентично у човеку. *Саша Хаџи Танчић* у предговору збирке „Увир”, чији је приређивач, о Цветковићевој поезији пише:

„Енергичност Цветковићеве песме је у сажетости као њеном поетском принципу. Реч, чак и слог, јесте поетска сила; стиховито моћна, чим се обликује у стих, а стихови у песму. Достигавши изванредан степен концентрације, његова поезија скрива мноштво таквих сила. Звук и смисао, ритам и значење су еквиваленти у свакој песми, узнесеној тајном језика, неизмерним могућностима његовим. Са страница Цветковићевих књига песме зачудо одјекују. Рекли бисмо, садрже се у сплету одјека, звукова који се репродукују, загрцнуте обиљем спонтаних, асоцијативних слика, звучно репродукованих.”

Томислав Н. Цветковић свој поетски гласаријум гради на настасијевићевским извориштима, тј. на поезији којој је страна наративност и дескрипција. У песмама овог песника субјективна песникова мотивација је из коштане сржи искуства, из онога што се често назива историјским памћењем.

(...) Поетска слика у поезији Томислава Н. Цветковића је у стилском и садржинском погледу посве модерна, чак и када је благо сенчи архаична патина. Овај песник итекако води рачуна о језику. Сажетост његовог поетског израза не спутава асоцијативни рој мисли. Не ретко бризне у његовој песми кованица или пак нека помало заборављена реч – тек толико да нас подсети на живо биће језика. Реч је о песмама богате и разноврсне имагинације, оригиналне метафоре, изузетне виспрености духа, лексички разуђеног израза, што је резултат не само дара, већ и вишегодишњег поетског искуства.⁵⁹⁰

Афирмисани песник се у књижевном раду огледао и у прози објавивши две збирке прича: „*Пукотине*”, Запис, Београд, 1979. и збирку „*Фотографија узнад кревета*”, Просвета, Београд, 1996. Обе ове књиге дочекане су са пажњом у нашој критици, нарочито друга.

„Од часа када се појавила прозна збирка „Фотографија изнад кревета” српска критика мора да рачуна са Цветковићем прповедачем” - вели у једном приказу *мр Јован Пејчић*, истичући „друго” равноправно Цветковићево књижевно лице.

Говорећи о карактеру и темама пишевог приповедања, угледни књижевник, рецензент и уредник „Просвете” *Милосав Савић*, слови:

⁵⁹⁰ Др Славољуб Обрадовић, Траг у времену, предговор, Зборник радова лесковачких писаца, Удружење писаца Лесковац 1998, стр. 10-11.

„Призоре из свакодневног, породичног и интимног живота, Цветковић боји сетом, хумором и иронијом, стварајући ефектне *прозноесничке* медаљоне”.

У Цветковићевом прозном делу, опште је мишљење, осећа се Цветковић песник. Кратке приче, минијатуре о човековој свакодевици, лирски су обојене и представљају, у ствари, песнички доживљај стварности који писац пред нама разоткрива.

Чини се да је *Николај Тимченко* најбоље означио суштину Цветковићевог приповедачког поступка: „Наиме, може се рећи да писац увек полази од података, од ситуације, од неког тајновитог, рекло би се драмског чвора, али то решава липидарним, поетским изразом, наговештајем који оставља у читаоцу утисак и могућност да доврши причу, сам учествује у разрешењу. У свакој прозној минијатури Томислава Н. Цветковића доминира песник.”

Цветковићу песнику и приповедачу придружује се и драмски стваралац. Томислав Н. Цветковић је аутор два оригинална драмска текста: историјске драме „*Војвода Никола Скобаљић*” и комедије („отужне”) „*Алигатори*”. Драма „*Војвода Никола Скобаљић*” премијерно је изведена 3. октобра 1971. године на сцени лесковачког Народног позоришта у редитељској поставци Душана Михајловића, а годину дана касније објављена је у едицији „Прво извођење” – Народно позориште Лесковац. Драма је доживела друго издање (што је неуобичајно за један драмски текст): штампала ју је издавачка кућа „Рад” у Београду, 1994. године. Ово друго издање Цветковићеве драме изазвало је интересовање наше културне јавности. Више наших критичара - др Петар Волк, Р. Јовановић, Ђ. Ђурђевић истакло је сценске и уметничке вредности драмског текста који „*кореспондира са историјом и митом*”, који је писан „надахнуто песничким језиком и поступком”.

За Сашу Хаџи Танчића „*Војвода Никола Скобаљић* је, тако, „пример поетског обликовања историјске грађе, односно поетске концепције историјског јунака”.

Готово сви критичари су уочили актуелне рефлексije овог драмског штива о легендарној личности лесковачког краја и борби народа против турских освајача. Драшко Ређеп зато прориче: „Цветковићева драма ће имати и дуг живот, и све учесталије лектире актуелности и свести о пореклу, народу, Србији, измаштаној као на некој давној слици порекла.”

Због своје актуелности али и уметничких домета, „*Војвода Никола Скобаљић*” доживео је, децембра 1997. извођење и на таласима Радио Београда, што је још једно признање нашем писцу.

Комедија „*Алигатори*” добила је награду „Исак Самоковлија” за најбољи необјављени драмски текст у 1991. години, а штампана је 1992. у едицији „Библиотека Мостови” Међурејубличке заједнице за културно просвјетну дјелатност у Пљевљима. „*Алигатори*” су изведени први пут 3. фебруара 1993. године у Народном позоришту у Лесковцу (редитељ је био

Душан Михајловић). И овај Цветковићев драмски текст имао је одјека у нашим позоришним круговима. Према Петру Волку, комедија „изражава духовну атмосферу у којој препознајемо наше менталитете”, а њен аутор је „озбиљан стваралац који на жив и непосредан начин одсликава живот и истовремено га преображава у сценску илузију и врло злокобну метафору”.

Томислав Н. Цветковић се показао и као врло успешан драматизатор. Он је аутор прве послератне драматизације романа Боре Станковића „*Нечиста крв*”. Драматизацију је објавила Југословенска ауторска агенција 1968. године а извођена је, поред Лесковца, још у Приштини, у Битољу (на македонском језику) и у Лебану. У Лесковцу је извођена у сезони 1967/68 (први пут) и 1974/75 (други пут). У овој сезони изведена је у 66 градова СФР Југославије, а у Врању представа је оцењена „*догађајем сезоне*”. На Сусретима професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић” у Ужицу, Јован Путник је награђен за режију „Нечисте крви”. Представа је, у два наврата, емитована преко Радио Београда.

Цветковић је аутор нове верзије „*Доживљаја Николетине Бурсаћ*” Бранка Ћопића. Извођена је на сцени Народног позоришта у Лесковцу (1971) и на сцени Театра народности у Скопљу, драма на турском језику, 1971, а приказана је и на Сусретима „Јоаким Вујић” у Приштини, 1971. године.

Цветковићев списатељски рад обogaћен је низом сценарија за ТВ и радио емисије („*Староградски бисери*”, „*У спомен Жака Конфина*”, „*Кад засвира Златна труба*”...) и сценаријима за бројне мултимедијалне програме. Треба напоменути да је Цветковић и коаутор романсиране монографије „*Лесковац – црвени град*” (Народни музеј, Лесковац, 1989) која је на југословенском конкурсy добила награду „*Драгојло Дудић*”.

Цветковић је *заступљен у више антологија* и избора поезије и прозе: „*Рукописи југословенских песника*”, 1972, „*Шекспир-инспирација песника*”, 1979, „*Проза јужне Србије*”, 1984, „*Поезија јужне Србије*”, 1985, „*Лелечу звона дечанска*”, 1989, „*Глас пријатеља* „Бранку Миљковићу”, 1991, „*Остати у вечности*”, 1995, „*Мостови*”, 1996; његова литерарна остварења превођена су на македонски, бугарски, италијански и француски језик.

Већ првом збирком песама „*Пукотине*”, коју је 1979. године објавио београдски издавач „*Запис*”, овај особени песник представио се и као занимљив прозни писац. Поетски топло говорио је у тим причама о свакодневици, боље рећи сновиђењима свакодневице: Све је у тим причама било и реално али и иреално – као и живот сам његових јунака који у свему што им се догађа, налазе себе у неком, ипак свом свету. То није бежање од стварности које је често неумољиво брутална. Једноставно: писац налази оне интимне чворове, рекло би се, интимна језгра индивидуе у судару са спољним светом и вешто све то преводи у причу у којој и читалац не само да саучествује већ и – учествује.

Неспорни је у тој збирци прича био утицај песника. Све је у њима, и када се говори о, на први поглед, свакодневним стварима, и у оним причама које нам казују како рат оставља у људима, у њиховој души, неизбрисиве ожиљке – топло поетско казивање о људима и времену у коме живе. Од те збирке прича песник Томислав Н. Цветковић оглашава се новим песничким збиркама, драмским текстовима али и – причама. Објављивао их је по часописима и листовима, и увек су изазивале пажњу: својом једноставношћу, лаганим ритмом казивања сижеа приче, атмосфером која је из њих избијала, порукама и поукама које нису биле децидне и директне, а које су се, у свим причама, у суштини сводиле на трагање за човечношћу.

После скоро двадесетак година таквог рада сазрела је ова, друга збирка прича *„Фотографија изнад кревета – изабране и нове приче“*. Из *„Пукотине“*, кратке приче *„Трајање“*, *„Одједи“*, *„Зид“* и *„Врата“*, обједињене су у целину *„Фотографија изнад кревета“*, задржавајући своје особености, али склопљене у мозаичку целину са новим дејством. Из те збирке узете су и приче *„На мрављој путањи“*, *„Путовање се наставља“*, *„Крпа“*, *„Планета шале ради“*. Нове су *„Граница“* и *„Удавача“*. И у овој, новој збирци, аутор има два циклуса. Други циклус *„Урез“* приповести су о последицама које рат оставља на људима, не у буквалном смислу унесрећења и губљења живота, већ оним дуготрајним дејством на људску психу, на човекову душу у којој се стварају трајни ожиљци, ма колико бледели временом, ипак – трајни. У том су циклусу, са таквом тематиком, из прве збирке *„Пукотине“* приче *„Наугасли рат“*, *„Ваздух је мирисао на барут“*, *„Небо је личило на ласту“*, а нове су *„Урез“*, *„Споменик“* и *„Сподоба“*.

Ово указивање на старе и нове приче у два збиркама није без разлога: време које је протекло од објављивања оних старих није им одузело од оних првих њихових исијавања даровитог приповедача о свакодневици нашег живљења, а нове приче не само што задржавају ту поетску топлину приповедања већ су, очито је, комплиментарне старим: и ново време и нови јунаци тих прича у основи су исти. Приповедач задржава свој особени начин казивања, остаје веран свом проседео. И оно што је издржало проверу времена и оно што тек треба то да доживи, остаје као документ не у смислу фактографије већ понирања у људску душу, у човеково трагање за сопственим светом.

На први поглед обични, дневни догађаји, прерастају у нашем интимном свету у праве драме које проживљавамо налазећи у њима и неку врсту свог причишћења и враћања, опет, свакодевици у којој смо, на тренутак, доживели њено сновиђење. То се осећа у свим причама, биле оне лирски интониране или чак горко-хуморне или трагичне, пре свега су испуњене унутрашњом драматиком. Томислав Н. Цветковић својом збирком прича *„Фотографија изнад кревета“* не само што се потврђује и као врсни приповедач већ исказује, у светлу најбољих традиција српске

приповедачке прозе, један занимљив, савремен и садржајан део његовог мозаика.⁵⁹¹

Веома ретко срећник-читалац, љубитељ оне праве исконске поезије, добија прилику да урони у овакве поетичности које надахњују, које оплеменењују, које греју оном опијајућом топлином, једином што нас одржава у трајању будног духа, једном која нам битисање у овој „*долини плача*” испуњава смисао!⁵⁹²

Књига поетичности *Усуд* Томислава Н. Цветковића јесте у првом реду то садржајно, племенито испуњавање смислом наше све теже, све јадније егзистенције. Народ нам је већ деценијама нападнут од великосветских антисрпских расиста, наша духовност, пребогата традиција често извргнута чак руглу, самотник Срб, све очитије, брутално изопштен из тзв. међународне заједнице, самозваних окрутних „делилаца (не)правде”, то јест, делилаца пресуђене судбе клете за један народ који је, по јеврејском великану Енрику Јосифу – вазда загрљен народ. Много тога загрљеног има у овој књизи „Усуд” Томислава Н. Цветковића, она је и данас и сутра (и за векове засигурно!) мелем и лек за душу, Цветковић је и овом књигом, дакле, покренуо у нама оне најлепше трептаје. Како се то обично каже: и овде је песник великога мајсторства са малим – рекао много. Баш као што је Иво Андрић (чије Академија је Томислав Н. Цветковић уважени члан (рекао: „Ваља писати тако да речи буду тесне а мисли комотне...”) У овој песми доживљавамо поетски нежни, дирљиви паноптикум: живот свануо а пун мириса, мио... И то је та порука, то је та снага Цветковићевог усуда, нека је тај наш живот – животић крхт, несталан, пролазан, али је он ипак вазда испуњен пуном (цветковићевском у овом случају) животношћу која нас призива да трајемо у лепом и племенитом. Позамашни песнички опус Томислава Н. Цветковића оригинално и сложено комуницира са нашим митским бићем, са језичком симболиком предсвесног, неисказивог, разбројничког, бајковитог света, у привидно неодређеном простору и времену. Посве је особено језичко осећање овог песника.

*Ја земљу осећам
као немоћ
Ум од сна
безум
рађа
Црно до црног – нож
Црње од црног – крв
Свет постаје
несвест*

⁵⁹¹ В. Хубач, поговор, Фотографија изнад кревета, Просвета, Београд 1996.

⁵⁹² Радомир Смиљанић, Цветковићева поезија траје у нама и ми са њом, предговор, Улез, Нова Европа, Београд 2004.

онесвест
пресвест...

(Гробовијада)

Песник овакве вокације има увек на хоризонту једну нову визију помереног значења просањаног, симболичкога живота, има своја „*модра јутра/цик зоре*“; своја „*бела мора*“ и „*веље горе*“ – непрегледе којима веје његов зачарани живот, одољени, легендарни. Мада је тако самосвојан и посве издвојен на по свом свету снова и маште, песника Томислава Н. Цветковића не можемо потпуно сагледати изван његова етникума, као што је његов језик тешко различити од народнога.

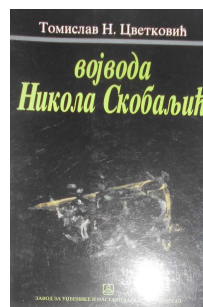
(...) Стихови Томислава Н. Цветковића одиста су потврда мукотрпности песничкога заната.⁵⁹³

IV

ВОЈВОДА НИКОЛА СКОБАЉИЋ – О драми у два дела и осам слика „Никола Скобаљић“ (Лесковац, 1972) писао је *Д. Трајковић*, уз подсећање да је ово „дело издало Народно позориште у Лесковцу као прву књигу из едиције назване „Прво извођење“.⁵⁹⁴

У овој драми поред Николе Скобаљића⁵⁹⁵ на сцену су изведени: Скобаљићев стриц Дражун, мајка Милица, слуга Богоје, затим архимендрит Калистрот, Гвозденовић, Којадин и Миља и њихова мајка Круна, Плетикосићи Јанко и Драгош, па ћефлија града Копријана Петар и други – сви на страни Николе Скобаљића.

У супротном табору прво место заузима Којадинов отац, Витомир Гвозденовић, стегоноша топлички, уз кога су један властелинчић, један каматник, једна ухода, а нарочито султанов емисар, падишахов дворник Ибрахим-беј, Витомиров зао дух.

⁵⁹³ Др Зоран Чановић, поговор, „Поезија јужне Србије“, Ток, Књижевно друштво „Раде Драинац“ Прокупље 1985, стр. 145-146.

⁵⁹⁴ Д. Трајковић, Преглед..., стр. 99. Напомена: Опширан приказ драме Војвода Никола Скобаљић објавио је и Саша Хаџи Танчић, Између легенде и историје, Помак, Лесковац, бр. 11/12, април-септембар 1999, стр. 8-9; У фусноти прилога стоји: Саша Хаџи Танчић: Томислав Н. Цветковић, Војвода Никола Скобаљић, драма, друго издање, Рад, Београд 1994.

⁵⁹⁵ У српској историографији није много познато име Николе Скобаљића, који је, иначе, заузимао једно од најистакнутијих места међу оном српском властелом која се беше определила за рат против Турака, за одбрану земље од њихове инвазије. Све што знамо о Скобаљићу и његовим биткама против османлијских завојевача у јесен 1454. године потиче из *Сеченичког летописа* и из *Хронике Константина Јаничара*, који су настали на око пола века после догађаја. Стога је писац ове драме, поред историјске литературе коју наводи на крају своје књиге, имао у виду легенду да је Никола Скобаљић истакнута личност. Данас је несумњиво да је Никола Скобаљић био истакнута личност у једној од последњих трагичних година постојања средњовековне српске државе. Отуда и Цветковићева драма представља уметничко сведочанство о јунаку чије дело није само локалног и епизодног значаја, већ се јавља као подвиг коме се мора дати одговарајуће признање у историји српског народа, а свакако и у историји борбе коју су остали народи водили на Балкану против османлијског завојевача. (Видети: Преглед..., стр. 99). О Скобаљићу пише и Серије Димитријевић, Борба с Турцима под Скобаљићем, историја и предања, Градски народни музеј Лесковац, 1951. година.

У драми су још: уз Николину мајку једна врачара, уз Миљу њена пратиља, затим један богаљ и један меропак. На позорницу излази и деспот Ђурађ (у позадини са светлосним акцентом), а у последњих слици, када оковане доводе Николу и стрица му Дражуна и натичу их на коље, јавља се и султан Мехмет II Освајач.

(...) Цветковићево дело је у знатној мери проткано поезијом, али која, ипак, није много успорила ток главне радње, тако да је читава драма до краја довољно вешто спроведена.

Уз ове оцене Д. Трајковић, који је *гледао премијеру* „Николе Скобаљића” и даје похвалну оцену, позива се и на приказ *Велимира Вили Хубача*, који, на питање какав је текст ове драме, одговора „врло чист, поетски надахнут, богатство језика је као водопад бистре планинске реке, има тај језик своју чврстоћу, као да је од камена, од искона, стихови се смењују са прозним текстовима и чине нераскидиви комплет. Негујући изворни језик, оплемењен наравно песничком визијом прошлости, Томислав Н. Цветковић постиже изванредну језгровитост и пластичног казивања”.

Напомињући даље како је писцу недостајало довољно историјске грађе о главном јунаку драме, Хубач каже да је овде „*песник надвладао историчара*” и да је „*поетика најјача страна овог текста*”.

Драма „Војвода Никола Скобаљић” чита се као песма о једном јунаку, једном хероју, романтично обојена, пуна дивљења за то јунаштво. И она је, из странице у страницу, намеће се утисак, превасходно то: поема па тек онда сценско дело.⁵⁹⁶

Жанровско одређење Војводе Николе Скобаљића као историјске драме одговара овом књижевном делу Томислава Н. Цветковића у оној мери у којој је насловна личност, као и по другим значајним особинама, историјска личност или, боље, личност од стварног историјског значаја.

Разлози за веће наглашавање те везе доиста су неопходне за боље разумевање уметничког дела које за тематску основу има његов херојски подвиг и смрт, тим пре што је ова „*посве изузетна историјска личност* – какву нам је представио редитељ Душан Михајловић – у ствари више легендарна него историјска.⁵⁹⁷

Да се о њему мало зна, али да о његовим подвизима има предања и легенде живе у народу из околине Лесковца, осећа се нарочити убедљиво управо у Цветковићевој драми, односно у избору и провери уметничке важности догађаја о којима се у њој говори. Зато је Цветковић пренео у драмску форму не оно што је противно историјском, колективном духу и колективном постојању српског народа у XV веку духовно клонулог и

⁵⁹⁶ Д. Трајковић, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Лесковац 1973, стр. 100-102.

⁵⁹⁷ Саша Хаџи Танчић, Између легенде и историје, Помак, Лесковац, бр. 11/12, април-септембар 1999, стр. 8-9; У фусноти прилога стоји: Саша Хаџи Танчић: Томислав Н. Цветковић, Војвода Никола Скобаљић, драма, друго издање, Рад, Београд 1994.

препуштеног самом себи, пошто је Деспот Ђурађ Бранковић прешао из Смедерева у Угарску, а великаши остали да шурују са Турцима, већ оно што је био њихов најпотпунији, најидеалнији израз – патриотизам, буну и ослободи лачки рат као потврду заједничког постојања.

За предмет драме узео је општу психологију народа, али је на другој страни лику војводе Николе Скобаљића покушао да припише дилеме човека тога времена, у оба случаја драмски патетично интониране. Таквих момената је у његовом делу знатно више од оних решених стандардним књижевним изразом или уочљивих реалистичким средствима.

Моменти уједињења раздњених и завађених велможа постављени су у централно мотивационо језгро драме, нарочито у сценама пете слике, на двору Николе Скобаљића.

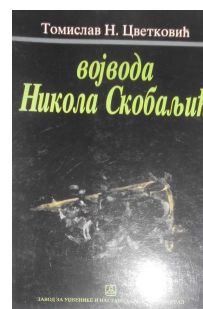
Тако је Цветковић у драми са историјском садржином показао колико су историјски преокрети српског народа и једне српске средине (негде између Дубочице и Врања) засновани на разноврсним спољашњим и унутрашњим чиниоцима, од психолошких и емотивних, који покрећу појединачне особине (на пример, потурчење топличког стегоноше Витомира Гвозденовића), националних, у којима се остварују и чувају успомене за колективно постојање (на пример, прва победа готово голоруког народа под Скобаљићевим вођством, крајем септембра 1454. године, као достојан реванш на Косову), до материјалних, економских и друштвених, које условљавају појединачни и колективни опстанак (на пример, одбрана и пад Новог Брда, златног града са рудницима драгоценог метала, чији је сувласник, изгледа, био и млади Скобаљић).

У два дела ове драме са осам слика згуснуто је разноврсно искуство народа као значајан и врло инспиративни предмет књижевног обликовања општијег уметничког значења. Лик војводе Николе Скобаљића припада одређеном типу књижевног јунака какав је већ познат у српској књижевности, омеђен временским, садржинским и просторним специфичностима. Више је у општој идеји него у књижевном значењу, предање и легенда послужиле су аутору као погодан облик за настанак овог лика.

Зато општи изрази живота једне релативно затворене националне и друштвене средине постају конститутивни елемент уметничке изградње овог лика, коме је у садржинском и у изражајно-језичком смислу подређена цела драма.

Служење народним интересима и колективној егзистенцији народа суштинска су одредница овог представника народа издигнутог на ниво општег уметничког значења субјективним јунаковим гласом и одговарајућим изражајним средствима. Његова улога намерно је обликована тако да би се створила илузија да заиста говори из душе народа, да је и као књижевни лик део народног бића чија се колективна судбина пред читаоцем драматично одвија са познатим исходом.

Начин на који је створена улога Николе Скобаљића у овој драми говори да Цветковић припада оној врсти писаца који књижевно дело посматрају као посебну форму колективног изражавања, у којој је избор књижевног јунака и типа његове мотивације једна од најзначајнијих одлука у драмском књижевном обликовању.

Друго значајно средство којим је Цветковић такође градио ову своју представу прошлости српског народа као извора за трагичну књижевну обраду свакако је појавни облик потурчења, односно уношење индивидуалних и појединачних елемената у драматичне колективне ситуације или ситуације кроз које су пролазили поједини представници колектива.

Изгледа да се тим средствима одржава веза између легенде и стварности, односно демитологизација легенда, на чијим основама, у историјским оквирима, почива ова драма.

(...) Драмске слике и сцене, поред реторичке и дијалогске основе, оживљене су чистим поетским средствима, сликовитошћу и непосредношћу поетског језика. Поетским језиком истакнута је узвишеност ситуација које представља. Цветковић је, иначе, аутор изграђеног индивидуалног књижевног израза који познајемо у његовој поезији. Искуства поетског обликовања живота и света овде су вешто уведена кроз вођење и спровођење драмског јединства дела. Стога је његово дело Војвода Никола Скобаљић пример поетског обликовања историјске грађе, односно поетске концепције историјских јунака. Драма и започиње лирским монолозима насловног јунака. Мелодијске и ритмијске особине говорног идиома доприносе јачању аутентичности доживљаја и начина мишљења ликова и драмског сукоба.

%

Томислав Н. Цветковић објавио је неколико збирки песама и приповедака. Са успехом се бави и драмом и позориштем. Он је аутор прве послератне драматизације Станковићевог романа „*Нечиста крв*“ и „*Дољивљаја Николетина Бурсаћ*“ Бранка Ћопића. Објавио је драмски текст „*Алигатори*“ – отужну комедију са којом је лесковачка позоришна публика имала прилике да се упозна.⁵⁹⁸

Овога пута је реч поновљеном издању његове драме Војвода Никола Скобаљић, која је 1971. године постављена на сцну и имала запажен успех код публике и код критике. То је повест о јунаку из доба деспота Ђурђа Бранковића, који је, у одбрани свога народа, трагично окончао свој живот. Никола Скобаљић је, као што је у историји познато, године 1454. код Трепања, са својим Дубочанима, силно поразио Турке, али убрзо, после четрдесет дана опсаде Новог Брда, седишта Скобаљићевог, Турци на превару ухвате јунака и његовог стрица Дражуна, те их, као Радисава у

⁵⁹⁸ Проф. др Тихомир Петровић, Књижевни записи, Удружење писаца Лесковац 2000, стр. 74-75.

Андрићевом роману „*На Дрини ћуприја*“, живе на колац набију. О знаменитом средњовековном јунаку писали су, узгред буди речено, Стојан Новаковић, Стеван Сремац, Константин Јиричек, Милан Ђ. Милићевић, Сретен Динић, Сергеј Димитријевић, Драгољуб Трајковић, Драгутин М. Ђорђевић и други.

Цветковићево дело, као историјска драма, повест је о војводи Скобаљићу и једном тренутку из наше бурне историје. Војвода је у средишту уметникове визије. Писац кумулативним поступком комплетира психолошки, морални и поетски јунаков лик. Он га не поставља с лица, да би се виделе све његове симетричне стране, као што народни певач описује све на јунаку: токе, одећу, снагу, па ипак га читалац доживљава насликаног у целокупној његовој датости.

У композицијском погледу Цветковићево дело удовољава јединству радње као идеалном захтеву који претпоставља сваки прави драмски текст; радња, као у добрим сценским остварењима, сталном усмереншћу на основни проблем, подстице и динамизира заплет, осветљава сваки лик понаособ.

Текст обилује осећањима и изванредним рефлексјама којима ретко кад недостаје сценичност, драматичност и све оно што покреће дешавања. Из уста главног јунака, у час очаја, чују се мудре, дубокомислене речи: „Земља ће се без рада обеземљити. Глас ће нас помором даровати. У својој немоћи богове ћемо проклињати за судбину злу, а сами је злом страном својом намамисмо!“

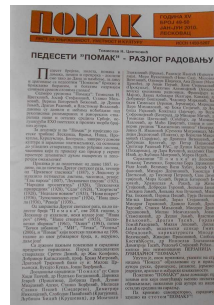
Цветковићева драма у књижевном и драматуршком погледу представља целовито дело. И сам текст, без сценске реализације, без живог људског гласа и мимике, декора и светлости – задовољава све уметничке захтеве. Судим да би читалац имао скоро исти естетски ужитак при његовом читању и сценском виђењу, јер се ради о драми подједнако и за читање и за гледање. Оно што чини највишу вредност дела о витезу и мученику је стил.

%

Побуда београдског издавача да објави друго издање Цветковићеве поетске драме, најречитије је садржана у речима *Добривоја Илића*, рецензента: „Упуштајући се пре више од две деценије у неизвесно трагање између историје и мита, аутор вероватно ни сањао није да ће његово дело одједном изронити на површину актуелних збивања као готово пророчанско упозорење (...) а може се схватити и као потреба за попуњавањем празнина у рафовима српске драмске баштине.“⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ Тихомир Петровић, „Драма о средњовековном српском јунаку“ (Томислав Н. Цветковић, Војвода Никола Собаљић, ИП Рад, Београд 1994), „Књижевни записи“, Удружење писаца Лесковац 2000, стр. 74-75. *Напомена аутора*: прилог написан 1995. године.

V
УРЕДНИК ПОМАКА – На последњој страни јубиларног 49-50 броја Помака (јануар–јун 2010) објављена су имена и фотографије свих главних и одговорних уредника „Помака“ у минулих петнаест година. Цветковић је најдуже уређивао ово гласило. Томислав Н. Цветковић – главни уредник бројева 1-16, главни и одговорни уредник бројева 17-22; Јосиф Стефановић – одговорни уредник бројева 1- 14; Станко Миљковић – главни и одговорни уредник 23-24 броја; Верица Баторевић – Божовић – главни уредник бројева 25-32; Душан Јањић – одговорни уредник бројева 25-26, 31-32; Драган Радовић – главни и одговорни уредник бројева 33-40; Властимир Вељковић – главни и одговорни уредник бројева 41-50⁶⁰⁰

VI
ЦВЕТКОВИЋ О ЛЕСКОВАЧКОМ ХУМОРУ - Томислав Н. Цветковић, каже да Лесковац није имао Стевана Сремца, ни Бору Станковића, али је имао *Симу Бунића*, писца, глумца, редитеља, управника лесковачке позоришне трупе „Заједница“, првог драматурга романа „Зона Замфирова“, која је први пут изведена 1910. године у Јагодини (последњи пут са нашла на сцени лесковачког Народног позоришта 1994/95. године), аутора комедије „Дочек краља Милана у Лесковцу (1912). Аутор је три драматизације 1910. и пет оригиналних драмских текстова 1912. године, а умро је 15. јуна 1914. године, у 32. години.

Поменимо и *Сретена Динића*, аутора комедије „Наша работа“, па Лесковчанина *др Жака Конфина*, аутора, поред осталих, комедије „Луда болест љубомора“ те незаборавне комаде „Лесковчанин у Паризу“ *Наталије Арсеновић Драгомировић*, прве жене комедиографа у српској књижевности, чији је комад стављен на репертоаре позоришта Скопља (1925), Сарајева (1926), Новог Сада (1926), Београда (1928) и Лесковца, први пут 1928, последњи пут 1966. године, на обележавању 70. годишњице позоришног живота у бриљантној режији редитеља Миодрага Гајића.

Значајна имена међу лесковачких писцима који су се бавили хумором су *Добривоје Каписазовић*, аутор књиге „Лесковачке чараламе и заврзламе“. Записивачи различитих згода и „незгода“ Лесковчана били су Лесковчани свих професија: Драгомир С. Радовановић, Момчило М. Миленковић, Зоран Давинић, из Власотинца, Раде Јовић, Гордана Томић Радојевић, а ту су и Сава Димитријевић, Миодраг Стојановић Дунђер, Миодраг

⁶⁰⁰ Напомена: Властимир Вељковић је до 2014. године (до броја 68) главни и одговорни уредник листа Помак.

Величковић и други. Лесковац је протеклих деценија имао и врсне казиваче, а има их и данас.

Томислав Цветковић наводи Божицара Ђорђевића - Боце Кукара, адвоката Благоја Манића, Добривоја Каписазовића, Веља Ивановића, Драги Буре, а међу сјајним казивачима лесковачких шала је и сам Томислав Н. Цветковић.

Лесковац је надасве имао духа да уочи и уобличи духовите ситуације, да се подсмехне ономе што подсмех заслужују, да извргне руглу оно што је руглу потребније, све с намером да разгали и разведри, а не да повреди и позледи.

Шале, весела - све оно што прати живот лесковачки - незамисливи су без роштиља. О њему ће доста бити говора, али је, свакако, интересантно одговорити на једноставно питање: шта је, заправо, лесковачки роштиљ! Лесковачки роштиљ је јединствен и препознатљив. Име је под заштитом, мада се често злоупотребљава. Лесковачки роштиљ се не може приписати сваком цврчећем специјалитету.

Шале на рачун пријатеља, комшија, била су и остала стална карактеристика лесковачког краја.

%

Једну од најзанимљивијих згода, кажу исти ниту, прибележио је Зоран Давинић, књижевник и адвокат из Власотинца. У књизи „*То је Власотинце 2000*” пише, између осталог, овај познати организатор значајних културних дешавања, и сам хумориста:

„Власотиначки кмет Трајко Великић удавао своју ћерку Персу за Величка Златановића, трговца из Лесковца. Поручио је Славко свом пријатељу из Лесковца да на свадбу у Власотинце може да доведе највише двадесет гостију. У недељу стигну гости и почну да се „тискају” око девочине капије, чекајући да се појави домаћин.

Разлеже се блех музика, капија се отвори и кмет Трајко стаде испред ула за:

-Добродошли, пријатељу, Лесковчани, изволте у кућу - поздрави Трајко госте и поче да броји: „... осамнаест, деветнаест, дваест! Стоп! Затварај капију! - викну и додаде:

-Пријатељу, добио си абер, највише дваест гостију!

-Али кум остаде напољу! - завапи пријатељ из Лесковца.

-Ако је тако, отварај капију! - викну Трајко. - Један нек изађе, а кум нек уђе!!!⁶⁰¹

⁶⁰¹ Од 18. фебруара до 6. марта 2005. године, у Политици је, у 17 наставака, био је објављен фељтон Д. Коцића под назнаком „*Хумор лесковачког краја*”. Поглавља фељтона носе следеће наслове: Стари Лесковчани, Велики штедљивци, Човек од реч, Ђувеч друштва, Мокра браћа, Општина части, Смешне породице, Само да је весело, Нешин царски ручак, Гозба у викендици, Радост и туга, Посне крменадле, Њевап артиљерија, Цкара за најлуто, Једење и пијање, Вечити веселаши, Уговор с Турцима.

VII

ОМАЖ ТОМИСЛАВУ Н. ЦВЕТКОВИЋУ - У 51/52. броју Помака (јул –децембар 2010) на насловној страни објављен је прилог Верице Баторевић Божовић „Омаж Томиславу Н. Цветковићу (1933 – 2010)“ поводом његове смрти. У том броју Помака о Цветковићу су писали и Срба Игњатовић, председник Удружења књижевника Србије (Прегалац Томислав Н. Цветковић), Ђоко Стојичић, из Београда (Тома Цветковић – значајно име наше књижевности и културе), Оливера Шијачки, Нови Сад („Успомене за сва времена“), Бранко Џидић, архивиста Историјског музеја у Београду („Томислав Н. Цветковић и Конфинови дани хумора“), Душан Јањић, Лесковац („Сарадња Томислава Н. Цветковића са удружењима из области културе“), Ненад Кражић, Лесковац („Свестраност Томислава Цветковића – човек акције“), Мира Коцић, Лесковац („Ја ово морам да изрекнем“), Властимир Вељковић, Лесковац („Култура не може све, али може више од свега“), Радивоје Пантић, Куршумлија („Сећање на пријатеља“), Благоје Ивановић, глумац, Лесковац („Тома – човек позоришта“), Саша Хаџи Танчић, Лесковац („Увир“). Објављено је и једанаест његових песама.⁶⁰²

VIII

ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ ТОМИСЛАВА Н. ЦВЕТКОВИЋА - У више бројева Помака објављени су прилози под назнаком „Из заоставштине Томислава Н. Цветковића – знамените личности из прошлости Лесковца.“

%

СИМА БУНИЋ (1882 – 1914) - Лесковчанин по рођењу (рођен 26. фебруара 1882. године), страсни поданик позоришта, глумац, редитељ, драмски писац, врстан организатор и управник позоришта, Сима Бунић слови за лучоношу српског глумишта. Учесник у раду лесковачког дилетанског позоришта „Југ Богдан“ из 1896. године, чији је, један од оснивача био професор Лесковачке гимназије Радоје Домановић.⁶⁰³

Године 1899. обрео се у Београду, наводно да, по налогу оца Јована Бунића, у већем граду сазна више о терзијском занату, за који га је отац спремао. Уместо тога, Сима се нашао у Народном позоришту у Београду где је био гардеробер, па помоћник позоришног сликара, те сликар декора. По повратку у Лесковац формира позоришну дружину „Заједница“, а нешто касније постаје указни управник Нишког повлашћеног позоришта „Коста Трифковић“, од оснивања 1912. до 1914. године, речју до Симине смрти, те 1914. године. Написао је седам оригиналних драмских дела: „Ловци или нови Калча“ (1906), „Војвода Брана“ (1910), „Једна ноћ у

⁶⁰² Помак, бр. 51/52, јун – децембар 2010, стр. 1-11.

⁶⁰³ Томислав Н. Цветковић, Сима Бунић (1882 – 1914) – лучоноша српског глумишта, Помак, бр. 61/64, јанаур – децембар 1913. године, стр. 16.

харему“ (1912), према којој је Бранислав Нушић написао оперету „Харемска ноћ“, „Дочек краља Милана у Лесковац“ (1912), „Статус кво или Балкански рат“ (1912) и две једночинке: „Нишлике“ и „Незвани гост“. Бунић је драматизовао „Зону Замфирову“ Стевана Сремца, „Хајдук Станка“ Јанка Веселиновића, „Горски цар“ Светолика Ранковића. Три драматизације у 1910. години, поред бројних оригиналних представа у Лесковцу, Нишу, Пироту, Јагодини, Пожаревцу, Белој Паланци, Власотинцу, Врњцима... под управом Симе Бунића, била је то права грабеж од живота, стваралачка необузданост и беспопштедна оданост према сценској уметности. Сима Бунић је умро у 32. години живота, 1914. године.⁶⁰⁴

%

СЕТЕН ДИНИЋ (1875 – 1949) - Сретен Динић, школски надзорник, народни просветитељ, писац, публициста, културни посленик, аутор шест (6) драмских дела; најпознатије дело из лесковачког живота „Наша работа“, следе „Мића соколац“, „Ратно сироче“, „Косовски бој“, „Под маслином на Крфу“, „Проглас уједињења“. Издао је око 40 (четрдесет) књига.⁶⁰⁵

Аутор је неколико уџбеника, читанки за народно просвећивање, као што су: „Народни будилник“, „Школа живота“, „Чаршија и култура“, потом две збирке прича, роман „Препород“ и збирке песама „Јеци и одјеци“. Уређивао је петнаест година лист „Лесковачки гласник“. Чланке је објављивао у „Политици“, „Правди“ и још двадесетак листова и часописа. После повлачења српске војске кроз Албанију, 1915. године, Динић је на Крфу учествовао у оснивању државне штампарије и „Српских новина“ и постао члан редакције и сарадник заједно са Бранком Лазаревићем, Милутином Бојићем, Драгољубом Филиповићем... Лист је био званични орган Српске владе на Крфу, најзначајнији српски лист у време окупације, од 1916. до 1918. године. Сретен Динић је био оснивач Народног универзитета у Лесковцу (1924), Народне књижнице и читаонице, Градског позоришта, првог професионалног позоришта у Лесковцу (1926 -1929) и био његов први управник; покренуо је часопис „Народни просветитељ“ (1928 – 1933) и био његов уредник. Био је један од оснивача и први управник Академског позоришта (1934). Родом је из Великог Шиљеговца, а по налогу Министарства просвете, годин 1913. упућен је у Лесковац за школског надзорника среза Лесковачког и Власотиначког.⁶⁰⁶

⁶⁰⁴ *Напомена:* Прилог преносимо у целини објављен је у рубрици „Из заоставштине Томислава Н. Цветковића. Сима Бунић (1882 – 1914) – лучоноша српског глумишта, Помак, бр. 61/64, јануар – децембар 1913. године, стр. 16

⁶⁰⁵ Томислав Н. Цветковић, Сретен Динић (1875 – 1949) – писац и просветитељ, Помак, бр. 61/64, јануар – децембар 2013. године, стр. 16.

⁶⁰⁶ *Напомена:* Прилог преносимо у целини, објављен је у рубрици „Из заоставштине Томислава Н. Цветковића. Сретен Динић (1875 – 1949) – писац и просветитељ, Помак, бр. 61/64, јануар – децембар 2013. године, стр. 16.

%

НАТАЛИЈА АРСЕНОВИЋ – ДРАГОМИРОВИЋ (1886 – 1978) - По рођењу Лесковчанка (3. јануара 1886. године), од оца Тасе Ђорђевића, познатог лесковачког јорганције. Прва жена комедиограф у српској књижевности. Аутор комада „*Лесковчанин у Паризу*“ игран на сценама у Скопљу, Новом Саду, Београду, Сарајеву, Лесковцу (1928).⁶⁰⁷

Аутор је још три драмска текста: „*Бисерна књезиња*“, „*Удај ми жену*“, „*Капетан Милан*“. Започела је, али није завршила лакрдију о Тодору Тонићу, познатом адвокату Лесковца, „*татко на народ*“, како се он најчешће представљао, народном посланику. Са супругом, санитетским официром, са српском војском, повлачи се преко Албаније, 1915. године. Из Солуна одлази у Италију, а одатле у Француску, где је радила у Централном одбору Међународног црвеног крста. Дружила се са члановима породице краља Милана Обреновића, са индустријалцима и министрима, њени чести гости у Паризу били су песник Раде Драинац, Моша Пијаде и многе друге личности Француске и Србије. Носилац је ордена Албанске споменице. Напомињемо: Комад „*Лесковчанин у Паризу*“, на сцени лесковачког позоришта извођен је први пут 1928. године, потом 1944/45 и 1966. обележавајући оснивање Дилетанског позоришта у Лесковцу 1896. године.⁶⁰⁸

%

ДР ЖАК КОНФИНО (1892 – 1975) - Др Жак Конфино (1892 – 1975), лекар по образовању, Лесковчанин по рођењу. У Лесковцу је завршио основну и Нижу гимназију, у Београду је завршио Вишу гимназију. Пуг га је водио у Беч, где је уз помоћ јеврејске хумантиарне организације „Потпора“ уписао Медицински факултет, а студије завршава у Берну 1918. године.⁶⁰⁹

Писац по вокацији, хуманиста, путописац, драмски писац, уредник хумористичког листа „*Јез*“. Почетком 1921. године Одбор општине Лесковац га је изабрао за градског лекара. Већ 1924. године Конфино је имао своју приватну ординацију и приватну болницу (тзв. Санаторијум) године 1928. Лесковац је овековечен у делима др Жака Конфина, лекара и књижевника, редовног сарадника „*Лесковачког гласника*“, дописника „*Политике*“ из Лесковца. Књиге су му превођене на немачки, енглески, мађарски, пољски, португалски, турски и словачки језик.

Један је од оснивача Народног универзитета и мецена првог Професионалног позоришта у Лесковцу (1926). „*Лесковац* је својом

⁶⁰⁷ Из заоставштине Томислава Н. Цветковића, Знамените личности Лесковца: Наталија Арсенић Драгомировић (1886 – 1978), Помак, бр. 65/68, јануар - децембар 2014, стр. 9.

⁶⁰⁸ *Напомена*: Преносимо комплетан прилог: Из заоставштине Томислава Н. Цветковића, Знамените личности Лесковца: Наталија Арсенић Драгомировић (1886–1978), Помак, бр. 65/68, јануар - децембар 2014, стр. 9.

⁶⁰⁹ Из заоставштине Томислава Н. Цветковића: Знамените личности Лесковца : др Жак Конфино (1892-1975), Помак, бр. 65/68, јануар – децембар 2014, стр. 9.

историјом инспирисао Конфина и ушао у његово дело, а Конфиново дело постало је део културне историје Лесковца“ (*Иван Ивањи*).

Конфино је међу првим заслужним Лесковчанима одликован највишим одликовањем који град Лесковац додељује – Медаља града Лесковца за изванредне заслуге у развоју Лесковца, а на предлог Народног позоришта Лесковац, одликован је Орденом заслуге за народ са златном звездом.

Објавио је пет драмских текстова: „Сирото моје паметно дете“, „Крв није вода“, „Заклињем се“, „У среду се региструјем“, „Луда болест љубомора“; пет романа: „Мој Јоцко“, „Моје јединче“, „Мамин велики син“, „100 година 90 гроша“, „Јеси ли разапео Христа“. Конфинов роман „Мој Јоцко“, у издању Геца Кона (1937) ушао је у избор Славка Кораћа „Српски роман између два рата (1918 – 1941)“, објављен 1982. године. Објавио је девет књига кратке прозе („Моји општинари“, на пример).

Комади су му играни у Битољу, Скопљу, Лесковцу, Нишу, Зајечар, Крагујевцу, Београду, Новом Саду, Загребу, Птују, Трсту, Варшави, Сарајеву. Највише извођен комад у Југославији 1957. године била је комедија „Сирото моје паметно дете“, на репертоару лесковачког позоришта 1959/60. године.

Жак Конфино је аутор пет драма, комедија, четири радио драме, девет књига кратке прозе. Комади су му играни пре Другог светског рата; били су на репертоару бројних путујућих позоришних трупа и професионалних ансамбала, не само у Југославији: Битољ, Скопље, Лесковац, Ниш, Зајечар, Крагујевац, Београд, Нови Сад, Загреб, Птуј, Трст, Варшава.

Конфинов комад „Сирото моје паметно дете“ спада у четири највише извођена комада у Југославији 1957. године. На сцени лесковачког позоришта комад је игран у сезони 1959/60, а комедија „Луда болест љубомора“ играна је (премијерно) 1964. године и други пут била је на репертоару 1981. године приликом Прве манифестације у част Жака Конфина. Пре Другог светског рата скопско Народно позориште извело је у Лесковцу (премијерно) два Конфинова комада: „Плагијат пред Академијом“ (1935) и „Крв није вода“ (1936). У нешто измењеној верзији, под насловом „Плагијат“ – комад је изведен на сцени Народног позоришта у Сарајеву. Над лесковачкој сцени „Плагијат“ је изведен 1994. године у оквиру манифестације „Пети Конфинови дани хумора и сатире“, у режији Давида Путника.⁶¹⁰

⁶¹⁰ *Напомена:* Преносимо комплетан прилог Из заоставштине Томислава Н. Цветковића: Знамените личности Лесковца: др Жак Конфино (1892-1975), Помак, бр. 65/68, јануар – децембар 2014, стр. 9.

ТОМИСЛАВ Н. ЦВЕТКОВИЋ- ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ПИСМО МАЈЦИ

Неписмена биљко
Мајко
Враћам сва твоја дозивања
И ноћи бесане
Враћам ти успаванку коју никада ниси
Умела до краја
Сада је ја причам
Ал никог да успава
Већ буди
Чујеш ли
Испред наше куће
Хоће сунце да закољу
Месецу да подвале
Праве клопку
Небо да ухвате
Неписмена биљко
Мајко
Краду нас
Сваке ноћи
Понешто отиче

КАД ПЕСМА БИВАМ

Кад песма бивам
Као да са висине
Снивам
Сливам
Саливам

О гордог ли мене
С рекама под пазухом
С ливадама под калпаком
Небу у нарамак

Ни сна
Ни ноћи
Ни суза
Ни моћи
Поглед
Даљина
Ништа
И нигдина

МОРАВО, ХАЈДУЧИЈО МОЈА

Мораво
Хајдучијо моја
Легенда те излегла
До искона

Историја истргла
Извору
Чула си начула
Чукундеде беседе
Чила си чилила
Чари чуперака
Вазносена
Витештвом
Временом

Крварила
Каменом
Камцијом

Хранила и харала
Плашила и праштала

Мораво
Хајдучијо моја
Ћутим те
Речито
Зборим
Заумно
И
Глувим
Од гласа
Големога ти.

СЛОВО О ЖЕНИ

Од Твојих очију сунце би могло
Да ослепи
Од Твојих надања сво лишће би могло
У птице
Сво биље у нежност
Да се претвори
Од Твојих аукања громови би могли
Да заћуте
Од Твојих суза воде би могле
Да се подаве

ВЕКУ, ВЕТРУ...

Плачи веку
Векдане
Веклане
Векосане

Ни године
Невесте
Ни ноћи
Несвисле
Отужит не могу
Тугу
Тулуду
Да птица буде
Човек се укопа
Кртица да буде
Окрилати
Ватра му ватру
Не гори
Сан му сан
Не снује

Будан се месецом
Инати
Сунцем омајан
Небом олајан
Снагом окаљан
Веку
Ветру
Вртиште

ЉУБАВ

Љубав је дан који почиње сунцем
Љубав је ноћ која почиње месецом

Љубав је подне разроко

Љубав је биљка залутала у цвету
Љубав је суза просјака који нуди
Љубав је јасика која луди
Љубав је лист који ветар пролећем буди
Љубав је соба коју паук мрежи
Љубав је звезда која нам под језиком лежи

Љубав је реч која опија
Љубав је снага која убија

ХРОСОВУЉА ХРАМУ НЕБЕСКОМ

Дечани високи
Вид векова
Вознесење
Вилиндвор властеле,
Меропха,
Раба божијих
Од Котора до Косова равна.
Фра Вита Которанин градитељ Дечана
И протомајстор Ђорђе
Те животописи из Приморја
А мед' њима Срђ грешни једини уклесан
На капителу...
Је су ли слутили
Да ће рукотворенија њина
Наум им немушти и мненије муњолико
Домашити наше дане
Дечански вековане?
Из Дечанске хрисовуље Немањића лозе
Стефана Дечанског, Душана Силног...
Царева и крајева иних
И ти свеци усудом клети
Што аждахе крстом кроте
И ти световњаци што судбином својом
Суд векова следе
И то небо плаво мермерне дубине
Анђели бели што крилате васељеном
И крст чудотворни...
Све то сада к'о некада,
Од вајкада
На вечити поклич склањају
И постојањем времену одолева
У људима временећи.

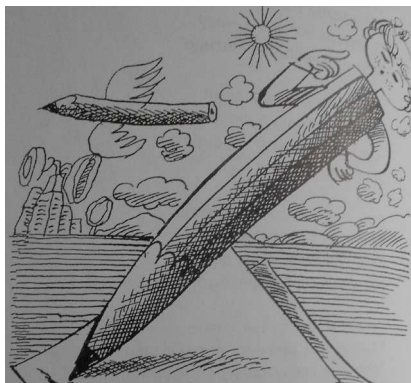
ГОВОР БИЉА

Чудног сам се посла латио
Мајко немушта
Од земље би
Да појас телу направим
Од горе би
Да кладенац оку ископам
Од биља би
Да речи нове измамим
Па кад земљом газиш
Струком да осећаш
Па кад гором ходиш

Жубором да ме чујем
Па кад се биљу подаш
Травке нек ти говоре
О сунцу и вили
О сањару и води.

ПОРУКА

Никада нећу наћи бољег друга
Од тебе
Од успомена направиху легенду
Од љубави – мит
И бићемо
Било је то некада
Ништа што сам до сада учинио
Не поричем
Тајим
Ни име дану када је први пут
Почело да снежи
Он је дангладан свега живог
У нама
Он је дан ми
Данти
Он је дан
Већи од свих
Од тог дана па до неког другог
Крилатиће наше речи писма
Снови наши биће пуни цвећа биља корења
И свако јутро почињаћемо
Било је то некада
И бићемо љути
Ко дотле никада

ОТИМАЊА

Не можеш ме
Тмином
Осветлити
Прелепо је од дана
Што те не примећује
Нити ме зором
Твојом
Можеш озарити
Предобро је мога тела
Што се зраку твом
Не подаје

Не можеш ме
Водом
Осушити
Премудро је од земље
Што те не признаје
Нити ме биљем
Својим
Можеш озеленити
Толико се птица моја
Небу твоме
Предаје

Где трулеж зри
Тамо и биље буја
Тако је
Од памтибиља

ВУКАШИН ЦОНИЋ

I

Вукашин М. Цонић (1935 – 1980) рођен је у црнотравском селу Брод, махала Белчине. После дипломирања на београдском Правном факултету, поред редовних послова у струци, интензивно се бавио књижевном и новинарском делатношћу. Његово најпознатије дело, романсирана хроника *Далеки бели путеви* (Лесковац, Наша реч 1969) је, у ствари, споменик свим логорашима фашистичких концентрационих логора у Норвешкој. Као да је и сам био логораш, успео је да сугестивно и живо наслика време фашистичког мрачњаштва, мучног логоровања, ноћних траума логораша.⁶¹¹

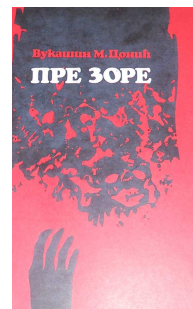

Вукашин Цонић је књижевним радом почео да се бави као средњошколац, односно гимназијалац и прве прилоге је објављивао у „Власини” а као студент у Београду је сарађивао у „Видицима”, „Студенту” и другим листовима. У Лексикону писаца Лесковачког краја заступљен је и Вукашин Цонић. Објавио је књиге: „*Далеки бели путеви*”, (хроника, 1969), „*Укус земље*” (приче, 1971) и роман „*Пре зоре*” (1980). Био је и председник Књижевног клуба „Глубочица”. Томислав Н. Цветковић, познати лесковачки књижевник, укратко описује Цонићев живот и рад: „...По доласку у Лесковац опредељује се за кратку причу, објављивао је у „Нашој речи”, сарајевском „Ослобођењу”, као и у часописима „Наше стварање”, „Кораци”, „Багдала” и „Живот”. Свој таленат је потврдио на многобројним конкурсима низом награда за кратку причу и драме. После прве награде лесковачког листа „Наша реч” за причу „Увод у аутобиографију” (1966) и „Споменик” (1973), уследила је и прва збирка прича „Укус земље” (Наша реч, Лесковац, 1971) у којој су се нашле све откупљене и награђене приче. На конкурсима Радио Сарајева награђене су му, трећом наградом, радио драме „Заточеник” (1975) и „Стена” (1978), које су више пута извођене, а и објављене су у угледном сарајевском књижевном часопису „Живот”. Радио драму „Цветале су дивље крушке” објавило је „Наше стварање”, 1976. године. „Рат и револуција – закључује Т. Н. Цветковић – биле су узбудљиве преокупације Вукашина Цонића и он се тој тему, тој појави, с подједнаком пажњом и успехом посвећивао и када је реч о причи, драми или роману...”

⁶¹¹ Љуба Стојановић, о аутору, Пре зоре, КК Глубочица – Лесковац 1980. *Напомена*: Сваке године се у част Вукашина Цонића додељује награда за кратку причу под његовим именом, а манифестацију је покренула његова породица, која је и дародавац награде.

II

ПРЕ ЗОРЕ - Чувени професор Тоде Чолак за роман „Пре зоре“ констатује: „Писац је дао „слику“ човекова постојања у заробљеничком логору где је смрт присутна даноноћно и где су животне извесности незнатне, готово непостојеће. „Пре зоре“ је роман изузетног оптимизма, роман дубоких убеђења у исправност партизанског отпора и народноослободилачке борбе, роман вере у победу добра над злом. Загрљај живота и смрти, чврст и присутан од почетка у роману, исписао се и исповедио у трауматичним тренуцима човекова судбоносног бивствовања у коме се доказује и остаје човек, чист, усправан, непобеђен.”⁶¹²

Монолошким, уметничким поступком, исповедио се Иван, главно и „везивно“ лице романа, са свим својим спознајама стања и ситуацијама, својим чешњама и надама, својом љубављу према Јеврејки Берти, не дозвољавајући да га патос трагике и трагичности понесе и однесе у празнословље и исхитрености, у филозофовање и мудровање о свету и животу, о тежобности постојања. С доста лирског, непатвореног тона и фона, који као нека fuga прате личност и струје романом од почетка до краја, исписала се судбина и живот неколицине револуционара, суочених са робијашницом и мучилиштем из којих не воде путеви у светлост и спасење. Револуционарност револуционара ни у једном тренутку није сломљена и никада није доведена у питање; отпор и пркос непријатељу, коме је све *стварно* подређено, у основи је сваке личности – Ивана и Берте, Песника и Политкома, и Видака. Све су то снажне и јаке личности које делују убедљиво и које уметничка конкретизација у роману Пре зоре није идеализовала; чистотом природности и непосредности те личности говоре и делују животно. Ниједна од личности романа не остаје у животу, али ниједна смрт овде не сугерише пораз, нити је изгубљеност потка романа. Пре зоре је роман изузетног оптимизма, роман дубоких убеђења и исправности партизанског отпора и народноослободилачке борбе, роман вере у победу добра над злом. Загрљај живота и смрти, чврст и присутан од почетка у роману, исписао се и исповедио у трауматичним тренуцима човекова судбоносног бивствовања у коме се доказује и остаје *човек*, чист, усправан, непобеђен.⁶¹³

Роман „Пре зоре“ је посмртна заоставштина на чијој доради би аутор сигурно још радио. Међутим, и овакав какав се презентира јавности, он носи пуно животних факата и истине о једном историјском чину.⁶¹⁴

⁶¹² Када је 7. јуна 1980. године, у Земунској болници, у 45. години, умро Вукашин Ционић, оставивши у рукопису више песама, прича, романе „Благо у Румендолу“ и „Пре зоре“, Т. Н. Цветковић је записао: „Један млади живот, један изворни таленат, диван лирничар, вешт козер, један писац који је сигурним стопама корачао литерарним стазама, једно перо које је тек било пред размахом – пресахнуло је.”

⁶¹³ Проф. др Тоде Чолак, рецензија, Пре зоре, Књижевни клуб „Глубочица“ – Лесковац 1980.

⁶¹⁴ Љуба Стојановић, Пре зоре, КК Глубочица – Лесковац 1980.

III

ДАЛЕКИ БЕЛИ ПУТЕВИ - Лесковачки професор књижевности и песник Станко Ђорђевић, приређивач и рецензент многих књига, у оцени (рецензији) Цонићевих „Далеких белих путева” пише: „Далеки бели путеви” је романсирана хроника, која упечатљиво слика интересантне борце Кукавице, Јабланице и Бабичког партизанског одреда, као и окупационо време на Балкану и Скандинавском полуострву.

(...) Заробљени борци овог краја раде, граде путеве, извршавају сва наређења побеснелих есесоваца. Побеђују глад и зиму... Догађаји хронике постају део наше историје”.

Ђорђевић је посвети и значајну пажњу Цонићевим причама: „Кратке приче, њих шеснаест, обрађују различиту тематику. Ако би се тражила заједничка нит, то би, свакако, био мотив печалбарства. Седам прича је са ратном тематиком. Реалистичке по начину казивања, исувише оптерећене психологијом. Друга група прича је са мотивом печалбарства. У њима као да не препознајемо овог приповедача, он је под својим небом, регионалним или завичајним, и веома снажно исказује ту носталгичну љубав, неоплемењену или оплемењену, са угашеном или разбукталом еротиком... У свакој личности је и он сам.”

Верица Ваторевић Божовић, између осталог, у својој познатој књизи „Живот пише приче”⁶¹⁵ наводи Цонићеве речи: „Све награђене и откупљене приче сакупио сам у збирку „Укус земље”. Кратка прича је моја прва и највећа љубав, а у исто време књижевни рад у коме сам стекао прва искуства.”

Повод да Верица Ваторевић Божовић напише у „Нашој речи”⁶¹⁶ топлу, занимљиву репортажу о Вукашину Цонићу је награда коју је овај значајан лесковачки писац добио 1975. године. „Ове године Вукашин Цонић, аутор збирке прича „Укус земље” и хронике „Далеки бели путеви”, освојио је трећу награду за драму на конкурсима Радио - Сарајева. Награђена драма зове се „Заточеник” и освојена је у конкуренцији писаца са читавог српскохрватског подручја”.

%

Сад, дакако, верујемо да је роман о коме је Цонић говорио „Пре зоре”, бар по рецензији коју аутор помиње. Ако то знамо или са великом сигурношћу можемо да тврдимо да је тако, још смо сигурнији у оцени аутора „Отимања”, „Хисарских одзива” и „Увира”- да поменимо само нека вредна остварења - да је „ Вукашин Цонић „једно перо које је тек било пред размахом – пресахнуло”.

%

⁶¹⁵ Верица Ваторевић Божовић, Живот пише приче, Удружење писаца, Лесковац 2001.

⁶¹⁶ Наша реч, 29. децембар 1975. год.

Занимљиво је рећи да је Вукашин Цонић литерарно стварање започео пишући стихове, а да за живота није објавио ниједну песму. Имао је обичај да каже: „Кратка прича је моја права и највећа љубав, а у исто време књижевни рад у коме сам стекао прва искуства. Али, привлачи ме и радио - драма”.

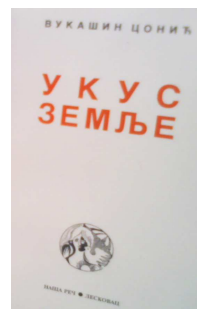
Па ипак, прва књига коју је штампао је веома обима и романсирана хроника „*Далеки бели путеви*”, на којој је радио четири године. Ова хроника, објављена 1969. бави се судбином наших људи који су током Другог светског рата интернирани у далеку Норвешку.

„Лепши и потреснији споменик, за све оне којих више нема а којих ће бити док је човека и његовог дела, Вукашин Цонић, аутор ове књиге „Далеки бели путеви” – није могао да подигне. Овде и свуда! За мртве и живе! За јуче и данас – за сутра! Споменик – за време сурово и пркосно, крваво и херојско; на године смрти у име живота и живота против свих облика уништења; Облесак истине о неуништивости духа и слуха човековог, духа и трајања његовог” – написаће, између осталог, књижевник Томислав Н. Цветковић, поводом појаве Цонићеве хронике.

Истим поводом, новинар и књижевни критичар Николај Тимченко је апострофирао: „Цонићева књига је химна људском достојанству и виталности човека.” Оно што привлачи пажњу и што ову књигу чини занимљивом и узбудљивом, што од ње чини штиво које се тешко испушта из руке јесте сам њен предмет, само страдање људи који су показали довољно чврстине и веру и идеале за које су се борили, који су остали људи и у данима највећих искушења.

IV

УКУС ЗЕМЉЕ - Збирка приповедака „*Укус земље*”, насловљена по истоименој причи, изашла је из штампе 1971. године. У њој је укоричено 16 Цонићевих кратких прича, махом награђених и откупљених на разним конкурсима. Већ прва прича „*Увод у аутобиографију*” наговештава да је читава збирка аутобиографског карактера. Већина прича испричана је у првом лицу, а готово све се односе на црнотравско поднебље и на горку судбину печалбара. У свакој причи главни јунак је сам приповедач, његова мајка и отац, брат или неки други блиски рођак. Поред ових шеснаест објављених приповедака, у рукопису је остало бар још толико, које заслужују пажњу издавача.

Што се тиче драма, Вукашин Цонић је написао више радио и ТВ драма, али су штампане само три. Прва је „*Заточеник*”, која је 1974. године, на конкурс у РТВ Сарајево, награђена трећом наградом. Исте године, под насловом „*Друго заточеништво*” објављена је у Нашем стварању. Две године касније, у „*Нашем стварању*” (бр. 4-5 за 1976) излази радио -

драма „*Цветале су дивље крушке*”. Трећа објављена драма је „*Стена*”, коју је РТВ Сарајево 1978. године наградио такође трећом наградом и која је исте године објављена у сарајевском часопису „Живот”. Награђене драме су више пута извођене на таласима Радио Сарајева. У рукопису, оставио је радио-драму „*Шта ћемо са Озреном?*”, ТВ драме „*Човек није цигла*” и „*Колиба високо у брдима*” и „*Плави бисери*”, затим монодраму „*Изјава за историју*” и радио - игру за децу у два чина „*Једне вечери једног јутра*”.

Крајем децембра 1975. године, у једном интервјуу, Вукашин Цонић је изјавио: „Сада радим на роману и у преговору сам са једним београдским издавачем. До сада сам се устручавао да објавим своје романсиране покушаје, јер је роман заиста крупан залог и књижевна форма за коју је потребно велико књижевно искуство... Мој роман, на коме радим, има назив, „*Зар неко може да не воли те очи*” за који сам добио повољно мишљење од др *Тоде Чолака*...”

Ја, међутим, досад нисам могао да уђем у траг овог дела. Познато је да је 1980. године посмртно и захваљујући председнику Књижевног клуба „Глубочица” *Љуби Стојановићу* објављен Цонићев роман „*Пре зоре*” и да је у рукопису сачуван роман „*Благо у румендолу*”. Да ли је неки од њих првобитно назван „*Зар неко не може да не воли те очи*” или је то заиста посебно дело, тек треба одгонетнути.

V

ПРИСТУП ПРОЗНОМ ДЕЛУ В. ЦОНИЋА –

Вукашин М. Цонић је мало познат данашњој читалачкој јавности. За живота је објавио две књиге, док је трећа издата меморијално, а о њему се може говорити из неког дуга према неправедно заборављеном писци, него као аутору који је оставио за собом, ако не опсежно, а оно пажње вредно дело. Када се данас помене његово дело у Лесковцу оно много не казује. Тек старији ако се сећају њега и његових проза. За младе и млађе, Цонић је као писац готово непознат, а једва ако знају и у његовом ужем завичају, Црној Трави.⁶¹⁷

За приповедача Вукашина Цонића знало се, међутим, у Београду и Сарајеву. Његове кратке приче су објављене у листовима и часописима, награђиване су, о њему се говорило у више прилика. Исто тако знало се за његову новинарску делатност, а прави спој литературе и публицистике остварио је управо у романсираној хроници „*Далеки бели путеви*”,

Зашто је дело Вукашина Цонића остало недвољно познати и признато? Можда су њега сматрали као регионалног писца који је писао о својој

⁶¹⁷ Саша Хаџи Танчић, *Далеким белим путевима од црних планина Чемерника до Норвешке (Пристап прозном делу Вукашина М. Цонића)*, Помак, 2008, бр. 41/42, стр. 6.

најужој средини и затворио се у њу. Али нису ни у Црној Трави имали много више интересовања за њега, а и у Лесковцу је остало недовољно приказано и осветљено.

За Вукашина Цонића се може рећи да не обавезује само да се навраћамо на његово дело. Његове кратке приче могу да се нађу у једном критичком избору или антологији прозе лесковачких писаца или проза о Лесковцу у временском распону читавог двадесетог века. Цонић је био даровити стваралац, који је дубље проницао у душу свог црнотравског сељака и печалбара. По томе, он је био регионални писац, и готово сви његови мотиви окупљени су под заједничким насловом књиге „Укус земље“.

Цонић је млад умро и није имао времена да оствари пуну меру своје даровитости. Десетак прича из његовог необјављеног опуса, већ награђених на ондашњим конкурсима, дакле цела једна књига, може да издржи и строжији критеријум савремене читалачке јавности.

Но, наравно, уђемо ли у генезу те литературе, ако књижевно-историјски осветлимо његове започете и пређене путеве, не искључује се могућност увида да је један писац таквог карактера такође широк по тематском и жанровском испољењу, када продубљује своје мотиве и износи их на видело оно историјско и животно општељудско. „Далеки бели путеви“ и „Пре зоре“ нису оскудна проза фолклора и етнографских равни, попут „Укуса земље“, већ савремена проза, мање или више, попут оне каква се неговала после Другог светског рата. Вукашин Цонић се као млад прозни писац развијао под утицајем ратне литературе тога доба.

Појавом Вукашина Цонића, први пут у лесковачком књижевном миљеу посматра се живот из једног новог, сасвим реалистичког угла логораша, слично тадашњој херојици и неком готово митском прилажењу човеку који се, интерниран у далеку Норвешку, одупире далеко већим силама од себе. Тај човек се бори надчовечански за свој људски и национални опстанак, да би могао слободно да живи.

У то време објављени „Далеки бели путеви“ у многоструку одударају и по стилу, и по мотивима, и по поступку обликовања, од дотадашње оскудне и архаичне прозе у Лесковцу, која је углавном приказивала обичаје и причала анегдоте. Цонићева романсирана хроника приказује трагичну судбину интернираца као да је, што је с правом примећено, и сам био логораш. Али са овим делом Вукашина Цонића као да се прекида и та танка традиција. Настаје опет дуго затишје које, за разлику од оног ранијег, није плодно ни романсираним хроникама гледано у жанровском смислу. Проћиће равно деценија да се поново објави прозно казивање Вукашина Цонића о логорима, сада посве романсирано, под насловом „Пре зоре“. Као да је та понорница од „Далеких белих путева“ до „Пре зоре“ дуго текла и губила се, испред наслаганих година живота аутора да, најзад, потече новим млазом; али без аутора, посхумно.

Вукашин Цонић је био крвније повезан са својом средином, некако и аутобиографски тесно преплетен с њом. Рођен на селу, стално је живео у граду, али је непрестано био везан за своје село Брод, махалу Белчина, за своје порекло, постојбину, у коју је често и са сентименталношћу навраћао. Одлазећи тамо и гледајући често те своје сељаке на градским пијацама и у фабрикама, да се дивио тим „митским“ јунацима у борби за национални и људски опстанак. Са много осећања приступио је наш приповедач оскудној, негостољубивој природи црних планина Чемерника.

Вукашин Цонић књижевно је осмислио стварност црнотравског села какву је он видео и доживео у годинама пре и после Другог светског рата. Осим те његове оријентације, нарочито што се тиче тематике на једном савременијем плану, могао је да допринесе и његов љубавни роман, који је могао да га усмери у многومه новом ауторском правцу, али је остао у рукопису. Колико се добро сећам, љубавна поетика романа није нимало идилична.

%

Мотив љубави је присутан у више Цонићевих прича, без обзира на то у каквим се животним стешњеностима налазе његови јунаци. То су љубави једноставне, природне, под присмотром и стегом неумољивог патријархалног морала. И љубавна потка романа „Пре зоре“ је трагична. Биолошка осећања угорожености и опстанка у човеку сукобљавају се са суровим законима живота у логору, без наде, без повратка. По овом роману, и још по романсираној хроници „Далеки бели путеви“, Вукашин Цонић је показао да се могао упустити у широке и обухватније жанрове. Жанровској разноврсности доприноси и податак да се огледао и у драми.

%

Несумљиво најуспешније Цонићево дело су „Далеки бели путеви“, једна шира мапа позадине ратних догађаја 1941–1945. године у Србији, уметнички документ, литерарни угао животних догађаја. У њему је верно, и непатетично, ухваћена слика времена, која је означила једно ратно раздобље. Основни проблем егзистенције, толико присутан код овог приповедача, највише је дошао до изражаја у делу „Далеки бели путеви“, али и у низу прича којима је испољио све лепе особине свог произног писма, а са њима неке основне проблеме јужносрбијанског топоса Црне Траве. Прерано је завршио свој живот (у 45. години), оставивши за собом празнину и тугу пријатељима, али уз сећање и књижевно дело, које остаје за књижевну историју Лесковца.⁶¹⁸

⁶¹⁸ Саша Хаџи Танчић, Далеким белим путевима од црних планина Чемерника до Норвешке (Приступ прозном делу Вукашина М. Цонића), Помак, 2008, бр. 41/42, стр. 6 -7.

VI

ЦОНИЋ У КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ ЛЕСКОВЦА

- Срдачно захваљујем уваженој породици Цонић што ми је указала велику част, али и одговорност да говорим о Вукашину Цонићу, човеку великог срца, племенитом и скромном, хуманом и срдачном, интелигентном и виспреном, харизматичном интелектуалцу, благог израза лица са осмехом којим плени, пуном оптимизма и невиђене енергије, ствараоцу респектабилне могућности, изданку бајковите црнотравске лепоте, човеку који траје у нашим сећањима иако нас је напустио пре више од три деценије изненада и тако болно, али је оставио незаборавне трагове свога талента, дела која се памте и породицу која мора бити на пиједесталу успомена за понос на супруга и оца, на горостаса породичне љубави.

Зато, у име оног Вукашина кога сам и лично познавао и радовао се сваком сусрету са њим завидевши му на краљевском имену и дивећи се незаборавној ведрини и способности да буде тако пријатан, пожељан у друштву и гарант нивоа за комуникацију, допустићу себи право да најпре проговорим о његовој породици која нам је и овим данашњим чином доказала са колико љубави, поштовања и оданости оживљава сећање на њега и колико је захвална шта им је подарио хармонију, неизмерну оданост и показао пут успеха. Јер, има ли већег поноса који оплемењује сећање од тога да је његова кћи Татјана, магистар правних наука са одбрањеном тезом у Португалији, и да је данас у мислима са нама у далеком Мексику, где у Амбасади Републике Србије заузима завидно место, поседујући већ дуго дипломатско искуство, високо рангирана у нашем дипломатском кору обављајући често и дужност отправника послова као министар саветник.⁶¹⁹

⁶¹⁹ Проф. др Живан Стојковић, Вукашин Цонић у културној баштини Лесковца, уводна реч на додели књижевне награде „Вукашин Цонић“ 21. октобра 2013. године у Народном музеју у Лесковцу. *Напомена:* уводну реч преносимо у целини. „...А сада, са изразима великог поштовања, обраћам се Ангелини Цонић, која може бити поносна што је за животног сапутника имала Вукашина Цонића, човека вредног поштовања, доброг стручњака и књижевног ствараоца, чије је дело постало украс породице, али и обогатило културни миље Лесковца и Србије. Она је најбоља потврда Гетеове мисли да до светлости разума можемо доћи, али топлину срца нико не може дати. Њено срце је куцало за Вукашина силином оданости и дивљења, а своју верност и приврженост њему показала је и више од три деценије од како нас је напустио. Стамена и достојанствена, вредна, брижна мајка, сачувала је успомену на супруга и одлучила да његово дело још једном поклати Лесковцу, а да, знајући колико би и он био срећан, установи заједно са ћеркама, књижевну награду са његовим именом, средствима која обезбеђује њена породица. И то може бити означено као више од задужбине, јер подстиче живи процес књижевног стваралаштв младих. Имао сам част да ми она као декану Технолошког факултета буде приви сарадник и први радник ове високошколске установе у Лесковцу. И ево данас да ми повери уводну реч уз ово велико славље за културну баштину Лесковца“ – рекао је проф. др Стојковић и закључио: „На крају, још једном можемо срдачно да се захвалимо породици Цонић што нас је обогатила вредним прилозима свих оних који су склонили списатељству и што су поштоваоци дела Вукашина Цонића“.

Или, наша драга, овде присутна, видно узбуђена и сузних очију Светлана, која је завршила Вишу медицинску школу, одсек за интензивну медицину и анестезију, као и испит за главну медицинску сестру у Немачкој и врло успешно послује у Минхену. Њихова посвећеност успоменама на оца превазилази могуће схватање љубави и оданости и дарује и нашој средини вредности које су основна одлика свих правих љубави. А оно што им је њихов отац оставио потврђује и латинска сентенца „*Лабор омниа винцит импробус*“, односно да непрекидан рад све побеђује. И оне су то и до сада својим животним биографијама доказале. Међутим, била би неправда не поменути да су оваквим оживљавањем успомена на оца управо даровале и Лесковцу још један драгуљ у мозаику његовог културног узлета. Књижевна остварења њиховог оца високо су валоризована у културној баштини Лесковца и Србије и представљају вредан подстицај за подизање адреналина стваралаштва свих оних који ту способност скривену или отворену имају. Тако Књижевни конкурс за кратку причу „*Вукашин Цонић*“ има посебну амбасадорску улогу за представљање Лесковца као града који зна да цени књижевне пориве нових па и осведочених стваралаца и преноси му славу афирмисаног културног центра. А како је већ рекао Брана Црнчевић: „И прозору је тешко кад је затворен“, породица Цонић је прозоре Лесковца широм отворила за све ствараоце из Србије, па и других земаља. Довољан је податак да је на конкурс пристигао и рад из Пољске и из других крајева нашег региона. Само у овој години око 240 стваралаца је мислило на Лесковац и било обузето такмичарским духом управо захваљујући породици Цонић и делу Вукашина Цонића.

Морам, међутим, да признам да ни по вокацији, ни по књижевним могућностима, нисам онај који би могао да процењује литерарне вредности дела Вукашина Цонића, што не значи да то не могу чинити као обичан њихов конзумент, а то није ни тема данашњег скупа. Зато је моје излагање насловљено „*Вукашин Цонић у културној баштини Лесковца*“ чиме сам му дао историографску димензију, привидно олакшавајући себи положај. Наравно, за такву одредницу било би добро да постоје релевантни критеријуми, који би били резултат озбиљније књижевне критике и позитивних оцена, што у овом конкретном случају, на пример, за роман „*Пре зоре*“ бива потврђено оценом познатог *проф. др Тодје Чолака*: „То је роман изузетног оптимизма, роман дубоких убеђења у исправност партизанског отпора и народноослободилачке борбе, роман вере у победу добра над злом. Загрљај живота и смрти, чврст и присутан од почетка у роману исписао се и исповедио у трауматичним тренуцима човекова судбоносног бивствовања у коме се доказује и остаје човек, усправан, непобеђен.“

За Вукашина Цонића, књижевник Томислав Цветковић је својевремено написао да је то изворни таленат, диван лиричар, вешт козер, један писац који је сигурним стопама корачао литерарним стазама, једно перо које тек

што је било пред размахом - пресахнуло је јуна већ далеке 1980. године, а ја бих додао да би Вукашин Вуле Цонић, по ономе што је већ до тада изнедрио, данас био бард лесковачке књижевне баштине и да би заузимао видно место у хијерархији српских књижевних стваралаца. За њега је сасвим примерена мисао познатог француског ствараоца К. Ренона: „Живети... то значи знати, надати се, волети, дивити се, значи добро чинити. Најдуже је онај живео који је то доказао духом, срцем и радом“ или Шилера да човек слика себе својим делима.

Иако по вокацији и образовању правник, врло успешно је развијао још из гимназијских дана списатељску способност и израз што је означено и у бројним наградама и признањима. Заинтригиран податком да је већ 1966. године добио прву награду листа „Наша реч“ у Лесковцу за причу „*Увод у аутобиографију*“, поново сам је прочитао и постало ми је јасно какав таленат поседује Вукашин и колико је томе допринео црнотравски рајски амбијент, горштакча традиција и природна бистрина.

Писац кратких прича, радио драма, закорачио је стазама романописца. И управо ту је ушао у област историографије, јер је у роману „*Далеки бели путеви*“ приказао потресну драму живота интернираца у логорима у Норвешкој и тако дао штиво које историчар не може да заобиђе при обради најцрњих страница људске историје када је земљом харао фашизам. И као писац, и као човек опредељен је Вукашин Цонић. Он је противник људског зла и патњи, али пун оптимизма да то мора бити искорењено из људских живота. Одлучила је зато породица Цонић да нам подари репринт издања његових дела, али и да посхумно објави збирку прича под називом „*Споменик*“ (2012) чиме је још једном потврдила да су сва дела Вукашина Цонића својеврсни споменик који мора да краси културни амбијент Лесковца и Србије.

Они који се данас баве културном историјом Лесковца, попут књижевника и новинара *Данила Коџића*, који припрема импозантно дело о свим ствараоцима лесковачког поднебља, постали су свесни да име Вукашина Цонића мора да заузме почасно место. Јер, то је природни дар, а врлина је унутрашња лепота, како то наводи Френсис Бекон.

У Лесковцу до сада, колико су моја сазнања тачна, није било сличног конкурса који самостално финансира породица без помоћи локалне самоуправе. То не значи да овај конкурс не треба да прерасте у чин афирмације града у оквиру Октобарских дана и да буде уврштен у програм ових свечаности, утолико пре шта је то био и месец рођења Вукашина Цонића. Упознат сам и са одлуком породице Цонић да све радове учине доступним јавности штампањем у посебној књизи, што ће такође бити својеврстан дар културној баштини нашег града.

VII

КЊИЖЕВНИ КОНКУРС „ВУКАШИН ЦОНИЋ“

- Интересовање за Књижевни конкурс „Вукашин Цонић“ од оснивања било је изузетно велико, јер су пристизали бројни радови из земље, али и из иностранства.

ПРВИ КЊИЖЕВНИ КОНКУРС – За први књижевни конкурс 114 аутора из 32 града пријавило је 134 приче. Симон Марић из Земуна победник је првог књижевног конкурса „Вукашин Цонић“, другу награду су поделили Зоран Јовановић из Лесковца и Александар Ђуришић са Новог Београда, а трећу је освојио Владимиру Булатовићу, из Београда. Жири: председник Удружења писаца Лесковца Верица Баторевић-Божовић, књижевник и главни уредник часописа „Помак“, Властимир Вељковић, новинар, професор књижевности и Татјана Цонић, кћи Вукашина Цонића, одлуке је донео је једногласно, а награде су уручене 25. октобра 2010. године у Народном музеју. О Цонићевом животу и делу говориле су Верица Баторевић-Божовић и Татјана Цонић, а уз читање неколико одломака из његових дела, представљени су и награђени аутори.

ДРУГИ КЊИЖЕВНИ КОНКУРС - Прва награда на другом Књижевном конкурс у „Вукашин Цонић“ припала је Симону Марићу из Земуна, који је и прошле године био победник. Другу и трећу награду освојили су Тодор Шкоро из Београда и Александар М. Поповић из Обреновца, аутори прича „Аранжман“, „Аутобус који је закаснио“ и „Беле руже“. Поред новчаног износа од 20.000, 15.000 и 10.000 динара, ауторима је уручене и плакете, дар породице Вукашина Цонића. Свечано уручивање награда и повеља одржано је 18. октобра 2011. године, у свечаној сали Технолошког факултета у Лесковцу. Одлуку о наградама једногласно је донео жири у саставу Верица Баторевић Божовић, Татјана Цонић и Властимир Вељковић, који је прегледао 169 прича.

ТРЕЋИ КЊИЖЕВНИ КОНКУРС - У Лесковцу су 2. новембра 2012 године, у Народном музеју, у присуству великог броја љубитеља књижевности, уручене награде са трећег Књижевног конкурса „Вукашин Цонић“ и посхумно промовисана књига „Споменик“. Победник конкурса је Јелена Кујунџић, из Мајура, за причу „Крик“. Другу награду освојио је Раде Стојановић из Ниша, родом из Црне Траве, аутор приче „Ложица“, а трећу су равноправно поделили Срђан Аћимов из Товаришева за причу „Сахрана смрти“ и Александар Максим Поповић, из Обреновца, који је конкурисао причом „Песма из воћњака“. Награде у износу од 20.000, 15.000 и 10.000 динара доделила је породица Вукашина Цонића. На конкурс, који су заједно расписали породица Вукашина Цонића и

Удружење писаца Лесковца, пристигле су 233 приче 193 аутора. Једногласну одлуку о наградама донео је жири у саставу Верица Баторовић-Божовић, проф. др Душан Јањић и Небојша Ђокић. О посхумно објављеној књизи кратких прича „Споменик“ Вукашина Цонића говорио је Драгослав Хаџи Танчић, књижевник из Београда, који се дружио са Цонићем, а неколико прича из те књиге прочитала је Мира Љубић, глумица Народног позоришта из Лесковца.

ЧЕТВРТИ КЊИЖЕВНИ КОНКУРС - Прича “Антипигмалион” Мирка Јовановића из Старе Пазове проглашена је најбољом на четвртм конкурсу „Вукашин Цонић“, друга награда припала је Славки Кликовац из Голубоваца за причу “Дуго очекивана срећа“, а трећа Симону Марићу из Београда за причу „Дах“. На Конкурс за кратку причу 112 аутора послало је 230 прича. Жири је одлуке донео једногласно, а радио у саставу: мр Биљана Мичић, професор српског језика и књижевности, Цветана Радивојевић, професор југословенске и опште књижевности и Драган Радовић, професор опште књижевности. Награде су уручене у Народном музеју 21. октобра 2013. године, а о делу Вукашина Цонића говорио је проф. др Живан Стојковић.

ПЕТИ КЊИЖЕВНИ КОНКУРС – Године 2014. расписан је пети књижевни конкурс за кратку причу „Вукашин Цонић“. На конкурс се јавило 157 аутора из земље и иностранства са 253 рада. Жири у саставу магистар књижевности Биљана Мичић, Цветана Радивојевић, професор књижевности и Драган Радовић, професор књижевности и књижевник, донео је одлуку да се прва награда додели Милану Мицићу из Новог Сада за причу „Лет Манојла Неимара“, друга Предрагу Станковићу из Лесковца за причу „Бунило“, а трећа Милану Грбићу из Кикинде за причу „Изневерена“.⁶²⁰

О стваралаштву Вукашина Цонића и његовом месту у књижевној баштини Лесковца на додели награда са петог књижевног конкурса говорио је проф. др Душан Јањић.

ШЕСТИ КЊИЖЕВНИ КОНКУРС – Године 2015. добитници награда са Шестог књижевног конкурса „Вукашин Цонић“ су: Слободан Калиновић – прва награда за причу „Доктор пау и тумачење снова“, Милан Илић, аутор приче „Златник“ освојио је другу, а трећа награда је припала Александру Новаковићу за причу „Не могу да напишем причу о томе“. О Цонићу је говорио писац Драган Радовић, а образложење жирија саопштила је мр Биљана Мичић, професорица Лесковачке гимназије.

⁶²⁰Оснивач Књижевног конкурса „Вукашин Цонић“ је породица писца, која додељује и новчане награде.

ВУКАШИН ЦОНИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

ЕПИТАФ ПРИЈАТЕЉУ

Био сам ветар
А сад сам грудва недооране земље
Једно сећање
Што се низ олуке слива
Један сиви дан без имена
Што ко зна куда одлази без путева
Само ми је жао
Што остављам једно тек рођено дисање
Један прегрш скривених жеља
Откинуто парче неба испуњеном дисању
Био сам ветар
А сад сам грудва недооране земље
Један сиви дан без имена
Једно сећање
Што се низ олуке слива.

НА САЈМУ СУНЦА

На сајму сунца
Хтео сам да купим слику
И да капљичасто просветлуцам
На површини реке.
Да узмем нарамак јагодица
И ковржаву контуру косе
И очи –
Моје недокрајне жеље.
Све одблеске
Љуљашкања и нада.
Био је сајам сунца.
Купио сам парче реке.
Сунце је однело непродате слике.
Пољубио сам образ реке
Потамнео од вечери
И моје очи су тада нестале –
Сиво и дубоко.

ГДЕ ДА ТЕ НАЂЕМ

Не знам где да те нађем.
А желео бих да те принађем у мојој крви
Да у том врелу затворене пролазности
Изговорим само две речи: о рађању и о смрти.
Где би могла да будеш кад ниси у мом оку
Ја сам се вратио са наших обала
Сав сед да те принађем у незаборавној смрти.
Ти ниси дошла, ниси поновила кораке
Куда је требало нашом заклетвом да прођеш?
Чекам те само још тренутак до смрти
Да ти поновим давно изговорене речи и заклетве.
А ако не дођеш, ја ћу без повратка
У једну ноћ без свитања отпловити.

Дозволите ми, пријатељи
Да ово вече утопим
У камене очи риба
Што језара носе на раменима новорођенчета
Само ми ове вечери дозволите
Да сам у науручју понесем брегове
Што су на крилима галебова
Израсли до бесвести
А сутрадан наставићемо
Песму врба
Што ноктима пара образ реке.

* * *

Нека ми неко каже
Да ја нисам обичан човек
Даја нисам једна грана
Истргнута из врбака крај реке
Откинуто парче земље
Из утробе мајке
Што ми једне вечери
Удахну јутро што на млеко мирише
Нека ми неко каже
Да ја нисам птица
Изроњена из бола
И крила што ми у лету расту
До облака
Па сада кажите
Зар нисам и ја обичан човек
Једно јутро задојено
Белим смехом птица у лету.

РАДОСЛАВ ШУШУЛИЋ

I

Радослав Шушулић је рођен 1938. године у Власотинцу. Студирао је на Правном факултету у Београду. Заступљен је у *Песмопису*, антологији песника лесковачког краја и збирци завичајних песника Власотинца. Живи и ради у Власотинцу.⁶²¹

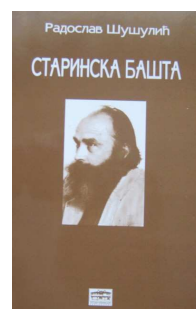
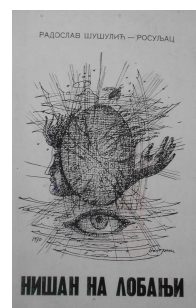
Шушулић је дуго радио као новинар Радио Лесковца. Објавио је збирке песама: „*Нишан на лобањи*”, „*Зимско мировање*”, „*Старинска башта*“ и „*Молитва која плаче*“. Са власотиначком песникињом Снежаном Стаменковић, 2011. године Радослав Шушулић објавио је збирку песама „*Листопадна лепота*“.

II

НИШАН НА ЛОБАЊИ – Пред амном је прегрш песама и рој успомена на песника из млађих дана: задимљена крчма, празни џепови и поноћно казивање стихова. Не, то нису ови стихови, остала је само грозничава ватра и пепео илузија. Помало сам збуњен: шта се од тада до сада збило у песниковој души те му је овако тешка, погубна, ојађена, узбуњена поезија? Није ли ово српски експресионизам, нож заливен у мутне слојеве подвести, у своје унутрашње дубоко интимно *Ja* да би се сагледале отровне и животворне боје сопствене крви, недокучив сјај сунца у лобањи, да би се опипао куршум долутао ко зна одкуд у песникову осамљеност, у песников, чини се, порушен свет?⁶²²

Ово што је најприсутније у овој веома експресивној и тамној шуми сибола, то су крик и револт, немоћ и претња претказањем, у име човечности, против човекове усамљености и отуђености у веку атомске цивилизације. Црвоточност и распадање, овде је узнемирена опомена на овај живот, страх да не поједемо човека у себи на трпези аутоматизованог живота. Ова поезија захтева да се читалац и помучи, јер је рођена на муци.⁶²³

⁶²¹ Белешка о аутору, збирка песама *Зимско мировање* Радослава Шушулића, Власина, Власотинце 2002. *Напомена: Напомена:* Шушулић је премину у родном граду 21. децембра 2013. године.

⁶²² Борислав Здравковић, рецензија, Радослав Шушулић Росуљац, *Нишан на лобањи*, (без назнаке издавача), Прешево 1970, стр. 11.

⁶²³ Б. Здравковић, *Нишан на лобањи*, комплетна рецензија, стр. 11.

Ево како пева Радослав Шушулић Росуљац у песми „*Можда*“, која је последња у овој збирци:

*И биље и змије и звери
Нека ме прате
Нека ме блато измени
Све што се запамти
Можда ће
Идуће јесени
Да позелени*

Колико се сећам и колико ме памет слуша, песме су ове дуго спавале на паучини, на неком нахереном плоту, где се таложи неинтересантна драгулија и ова септембарска месечина. Можда би у дубоком сну наишле на свој свршетак? Ко зна? Можда би и даље дремале?

Али онога дана, када ме тата и мама доведоше на овај свет, када ме именом и презименом обележише, када живот мој поче да личи на неке метафоре и разноразне сенке, бога ми, тога дана, нека болна силина поче да се цеди низ моју површину. Не кријем. Крикнух. И уколико је крик бивао све дубљи, утолико су паучине, нахерени плотови постајали огољени, пусти. Нисам био свестан своје одговорности. Захваљујући мојој неопрезности, песме су биле пробужене, њихов стравичан изглед секао ме до изнемоглости. Оне су се расањивале, а ја сам избегавао њихов поглед. Човек сам, а остадох пред њим нем.⁶²⁴

III

ЗИМСКО МИРОВАЊЕ - Песник уроњен у себе дотиче саму срж природе трагајући за разлогом постојања. То силажење у дубине које није ништа друго до пењање у висине, лагано љушти са њега све оно што му отежава пут и тек у оном тренутку кад његова голотиња постане апсолутна, он приступа вратима постојања, пред којима Платонове сфере свирају музику небеса, која се одвајкада назива поезијом. Губећи име и постајући чисто осећање, како је у једној молитви певала Исидора Секулић, он постаје сличан свечовеку кога су најављивали Достојевски и епископ Николај. И тада, ма шта певао и ма о чему певао, све постаје песма.⁶²⁵

Тим путем је пошао и Радослав Ж. Шушулић обликујући песме за своју збирку „Зимско мировање“. Изабрао је пут којим се данас ваистину ретко иде. Засновао је читав опус на мотивима који, пре свега, захтевају дескрипцију, дескрипцију природе и њених манифестација, да би у другом

⁶²⁴ Радослав Шушулић Росуљац, Нишан на лобањи, Прешево 1970, стр. 57. *Напомена*: Насловну страну књиге урадио је чувени академски сликар Миодраг Нагорни, предговор Борислав Здравковић, коректор Лука Крстић, професор.

⁶²⁵ Ђорђе Ј. Јанић, Снег и зов петлова, рецензија, Зимско мировање, Власина, Власотинце 2002.

плану, често скоро неприметно, покретао питања која тангирају и човекову егзистенцију. Горе поменух дескрипцију, и намах се уплаших, јер већ деценијама, она је прогнана из поезије.

Код нас, тек ту и тамо, тек малобројна група песника који пишу хаику поезију, њоме се покаткад баве. И потом, баш у тој далекоисточној поезији, открих, можда и несвесну инспирацију Шушулићеву. Открих песничку методу која као да је позајмљена од јапанских и кинеских сликара који су белином слике и тек ту и тамо набаченом цртом или формом обликовали простор и фигуре, цизелирајући слику врхунске уметности. Тако ми се и објасни белина Шушулићевог снега, богатство зиме, многозначност петлове песме, и изнад свега бескрајне мелодије ћутања које покрива природа. Стварност и нестварност се сплићу у један мистични простор свакодневице, који наша поезија до данас није познавала. И овде откривамо оно што је у овим песмама и у овој збирци, можда најзначајније. Овде је опеван значај малих ствари. Њихов значај сам по себи. А то значи не у односу према човеку. Човека овде, у неком експлицитном виду, скоро и нема. Песник пева химну снегу, пахуљама, хладноћи, птицама, путу поплочаном житом, како он рече, баштама које у себи анонимну траву и цвеће крију, где се „сунчани низ” разлива по „дворишној кутији”, а презрела реч ћути над неисказаном песмом. Занимљиве поетске слике се смењују несвакидашњим метонимијским прескоцима, а све то, колико је могао да отрпи ритмичко исцезилиран стих, ослобођено је свих оптерећујућих епитета. Притом, пренапети ритам често доводи песму до саме границе прскања.

Овде нећемо набрајати све занимљиве песме и врло успеле песничке слике. Поменућемо само песму „Вињага” која на модеран начин пева једно двориште изгубљено у магли времена чија функција надраста ограничени физички простор и претвара се у жалопој над свим оним сентиментима које закопавамо у прошлости. Такође ћемо, тек узгред, поменути стихове из песме „Поравнавање” снега у којој одзвања горка порука: „Ко пре дође/ до себе/ сопствени мир/ га самеле”. Тако ћемо указати на песму „Презреле речи” у којој се зацртавају обриси поетике Радослава Ж. Шушулића. Шушулић је више због животних околности но својом вољом објавио само једну збирку песама до сада - „Нишан на лобањи”, давних седамдесетих година. И можемо рећи да свако ко буде читао „Зимско мировање” неће моћи да избегне закључак да је то штета јер пред собом имамо једног формираног и зрелог песника чији би стих требало да се чешиће сусреће у савременој српској поезији. Оцена Ђорђа Ј. Јанића, језгровита и довољно прегледна, јасно указује на снагу песничког умећа Радослава Шушулића, који је свој песнички таленат давно доказао, па није нимало чудно што су се неке његове песме нашле у „Песмопису”, најбољем одабиру лесковачког песништва од Другог светског рата до 1975. године. Шушулић је и као песник, и као новинар, показао да на оригиналан начин доживљава „време и људе”, а то је оно што добре,

одличне песнике, одваја од других каквих има доста и у лесковачком крају, а и другде. Збирка „*Зимско мировање*” разоткрива и другу, хуману страну Шушулићевог смисла живљења. Он записује на крају књиге: „Изразак ових стихова на видело, у којима јесте покушај одмрзавати цветну слику на намућеном крику, преосталу руку и ногу и глас предалеко померен од говора му омогућише људи са пространим срцем, добротом и топлим речи... Таквим делатницима са хуманистичким живљењем и усмерењем, Радослав Шушулић заувек захвалан.”

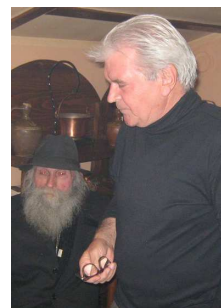
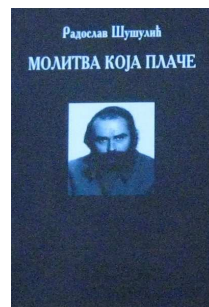
IV

МОЛИТВА КОЈА ПЛАЧЕ – Друштво за очување културног наслеђа и традиционалних вредности власотиначког краја „Лоза“ и аутор објавили су 2010. године збирку „*Молитва која плаче*“ у којој се налази двадесетак песама, које су пуне бола, писане у препознатљивом стилу Радослава Шушулића. У једној од њих, коју је назвао „*Вољеној супрузи Славици и вољеном сину Владиславу*“, песник поручује:

*Завеса пала
Али не и друм
И ум
Њиме
До небеског поља
Шум мој
Штитиће вас
Од вечите смрти
Ала
И бола*

Ваши Радослав

Радослав Шушулић ствара такву поезију која на свој начин потврђује мисао Јосифа Бродског „да је поезија највиша форма људског начина изражавања, поезија није само најснажнији, већи најкондезованији начин преношења човековог искуства“. Истински песник, који зна шта је песма, не производи их, не прави их у песничкој радионици. Ваљда се зато и не јавља често. Радослав Шушулић је своју прву збирку песама објавио сада далеке 1970. године („*Нишан на лобањи*“), а другу тридесетак година касније - 2002. („*Зимско мировање*“). Ипак, он је *први песник Власотинца*, јер је свој непоновљив, суптилан и еруптиван, богатог мисаоног склопа, модеран у најбољем смислу те речи, како по изразу кога одликује експресивност, необична асоцијативност и сиболика, тако и по тематици у коју уграђује један истанчани сензибилитет.⁶²⁶

⁶²⁶ Мр Лука Крстић, Власотиначка песничка панорама, приказ, „Кућа од расцветалих жеља“ (збирка песама чланова друштва завичајних песника Власотинца), Фондација даровитих „Христифор Црниловић – Кица“, Власотинце 2007, стр. 197-211.

V

ЛИСТОПАДНА ЛЕПОТА – „Пишем и док сањам!“ – рекао је не тако давно Радослав Шушулић на промоцији његове „Старинске баите“. Шушулићу треба веровати, јер прави песници тако и стварају, а он је, како је управо на промоцији те значајне књиге не само за Власотинце и југ Србије казао мр Лука Крстић, професор необичног слуха да осети изворје песничког дара „најоригиналнији поета“ нашег по много чему прелепог краја.

Необичност, а у исто време занимљивост овога догађа пружа прилику да се у истоме тренутку, на истоме месту, у заједничком оквиру наше сусретања, осврнем и на песнички, стваралашки, животни пут песникиње Снежане Стаменковић, која је, у то нема никакве сумње, одавно показала како се пишу добре песме, а све оно што јој се у животу дешавало само је у њој, дарвитој песникињи, будило неку далеку, притајену наду да искаже сву суровост људског кретања кроз живот.⁶²⁷

О песникињи Снежани Стаменковић сам Шушулић пише баш луцидно: „За најновије стихове Снежане Стаменковић – представљене у збирци „Листопадна лепота“ можемо рећи ово: квалитетни су веома, до уметничке зрелости саме оформљени – готово. Јесу у циљу том, складни у ритму, дотерани у слику, тематски освежени, што се да приметити да све то одређује пуноћу и лепоту песме, ми би рекли, болне лепоте. Зато лирика ове истакнуте поетесе на јужном српском поетском поднебљу тера да је волимо и заволимо. И ово казати: Снежана Стаменковић је најновијом стихованом творбом још једном проширила углед поезије на југу Србије“.

После ове прецизне, тачне, како приметих, луцидне оцене Радослава Шушулића могли бисмо и да завршимо, јер ми се чини да би даље промишљање о песникињи Снежани Стаменковић било изван те добро исказане опсервације песника и новинара Радослава Шушулића. Ипак, можда више као узгредница, као напомена, белешка са маргине, нека буде речено да је Снежана Стаменковић успела да се и ранијим збиркама песама, а биле су две - „Чешња“ и „Тражим“ наметне као стваралац са осећањем за меру.

Њене песничке слике су јасне, каткад драматично осенчене, али писане не толико да би својом формом привукле читаоце, него да порукама искажу вечиту људску потребу да се воли и буде вољем, али и вечиту пратиљу човековог трајања у знаку бола, плача, несна и смрти! Већ у првој

⁶²⁷ Данило Коцић, уводно слово на промоцији збирке „Листопадна лепота“ заједничка збирка песама Снежане Стаменковић и Радослава Шушулића. Културном центру, Власотинце, 19. октобар 2011.

песми из ове збирке „Док те сањам”, песникиња даје ту оквирну слику њеног трајања:

*„Научи ме да не стретим
из живота ток прихвати
и сновима тихим, лепим
време ово бар да схватим”.*

И наставља у стилу њене драматургије живота:

*„Помогни ми да преболим
ране тешке и самоћу
да загрлим, љубим, волим
да се надам, желим, хоћи...”*

И затим долази врхунац њене песничке поруке:

*„Помогни ми да одгурнем
време бола, сне разрешим
да загрлим облак среће
да се смејем, играм, грешим...”*

Да је Снежана Стаменковић написала и објавила само ову песму, нема никакве сумње, било би довољно да се говори о талентованој списатељици, која зна шта је живот, шта је бол и шта је нада!

Снежана Стаменковић „не тражи разум у срцима других”, јер „из ока ни суза не навири више”. Песникиња наставља „ја сам дете у телу жене” и да јарафразирам не враћа се у време бола”, јер код ње „мисли лете без икакве наде”.

Песникиња Снежана Стаменковић, у једној од својих најбољих песама, којој није наденула име, али је можемо назвати по првом стиху „Да сам знала да ће доћи”, описује највећу драму свога живота:

*„Да сам знала да ће река
рану душу оставити,
молила бих да сачекаш
да можемо остарити”*

Песникиња покушава да сунце дохвати („Покушавам”), јер жели да песмом, игром земени тишину, са осмехом на уснама још се бори, јер је у њен живот „много бола донео је ветар” и закључује, што је и последњи стих њене песме из ове збирке „Однешено”:

*„Не кајем се што више не желим
да у живот поново се вратим,*

*све у души својој деци желим
и у нади престајем да патим''.*

То је чиста, јасна, разговетна старовремена, али и ововремена песничка струфа која ће нас увек пратити. У певању Снежане Стаменковић она је нашла правог тумача.

%

Радослав Раде Шушулић, новинар и песник, песник и новинар - то је у његовом животу било и остало неодвојиво. Ове године песник Шушулић је, усуђујем се да кажем, пријатно изненадио све, можда понајвише себе, па онда пријатеље и познанике! Јер кад неко у пуном животном добу своје биографије – објави за годину дана две песничке збирке, то је само по себи подвиг и пример за поштовање. Подсетио бих да је до сада Шушулић објавио књиге песама „*Нишан на лобањи*” – прва књига којом је напречац освојио песнички свет – а затим следе „*Зимско мировање*”, „*Старинска башта*”, „*Молитва која плаче*” и ево ове заједничке збирке песама „*Листопадна лепота*”.

Подаци из његове кратке биографије, која се налази у збирци песама „*Листопадна лепота*” су више него занимљиви, али наравно не говоре све, али буде знатижељу, рекло би се и молбу да се још понешто сазна и прхујалих дана песникове пролазности: Шушулић је студирао на Правном факултету, а радио је „као разносач млека, службеник, просветни радник, новинар”. Заступљен је у антологији песника лесковачког краја. Рођен је 1938. године у Власотинцу. Још живи и пише још.”

Више је него занимљив и сам поговор аутора који се налази у збирци крајње метафоричког назива „*Листопадна лепота*”. Кратак је, најкраћи поговор који сам икада прочитао. Уосталом, уверите се сами. Ево како гласи:

*„Пре ће несрећне среће живети
него срећне преживети”*

(Радослав Шушулић)

Поезија Радослава Радета Шушулића, мог врлог колеге по новинарском занату, није једнозначна и не чита се лако. Обилује свежином стихова, сјајним метафорама и препуна је слика које подсећају на пролазност људске постојаности. Као и у животу, Шушулић је заиста оригиналан песник. Могли бисмо у његовом песничком ходу да пронађемо сличности са неким великим песницима српске историје, јер је јасно да су и они, као и сам живот, утицали да песник буде каткад „сурово загонетан”, а опет довољно свеж у исказу да се читаоцу намах учини како је у лету пронашао слику која долази из неког другог колорита. Део одговора на своје схватање поезије даје сам песник. У песничкој збирци „*Старинска башта*”, у рубрици, уместо поговора, Шушулић пише: „Очајање је пораз победе; то

је када се утопљеник вади из поплављене воде, па се онда препусти сањарењу губећи тада и оно мало преостале слободе”.

Поговор друге збирке, „*Молитва која плаче*”, још је краћи и оригиналнији:

*О песмама
које пратите
Нисам знао ништа
Покривене су биле
Испод светлог налазишта.*

Једном - а та прича траје годинама – песник, колега Радослав Шушулић, гласно ми је дошапнуо: Пишем и док сањам и када се ненадано пробудим у „пола ноћи”, по сећању бележим стихове, трудећи се да будем колико је могуће у дослуху са самим собом!

Песник Шушулић живи, лако уочавамо, „између две туге”, у подземном чулу где црвено звоно бије, јер „на њеној покретној хаљини/ једва бол/ прича.

И сами наслови Шушулићевих песама из најновије збирке су занимљиви: Бежеће целивање, Одсутне руке, Зимске чаролије, Цветна хаљина, Без наслова (баш тако се зове песма - напомена Д.К), Неприступачно место, Бело небо, Пространа суза, Душа низ низрдицу, Златни плод, Зеленило жита, Праунично поподне, Иње, Разгледница, Цветно расипање, Мирна паралбола, несигурна зима, детаљи са лета, Сам и неколико песам без наслова! Нека као илустрација оцена које сте чули ево почетка песме „*Сам*”, последње у овој збирци:

*Сам сам
И соба понека далека.
У њој сам
Од касне јесени
До почетка лелека!*

Овај мој делимице сређен приказ, дабоме, само су речи крај других речи, магленеце налик на праву слику - јер када пријатељи беседе о пријатељима – никада праве речи! О песницима се само у оградама може и говорити. Не разуме се довољно људска тескоба и мисли које су се увукле у недођију. Песничка реч лековитија је од сваке речи. И зато је, мислим, вредело бити са нашим песницима, јер и сами пожелимо да будемо као они: да себе можемо наћи! А то је већ довољно да волимо песнике!⁶²⁸

⁶²⁸ Данило Коцић, уводно слово на промоцији „Листопадне лепоте“, заједничке збирке песама Снежане Стаменковић и Радослава Шушулића, Културни центар Власотинце, 19. октобар 2011. године.

РАДОСЛАВ ШУШУЛИЋ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

УГАЉ

Нешто као угаљ спава у мени
Ни корење да позелени
Ни обиље сна некуд да се помери
О птицо
Непријатељска хаубицо
Залупај перјем
Полудели ако можеш у утроби земље
Нека се зна
Да избистрено око на листу
И сам лист
И предњи нишан
На лобањи сам ја
Ко може да сазна
За љубав моју
За девојку од пружа
Која живи од пожутелих тачака на колону
Ни мајка чак
иако се вековима храни
од моје лобање
Не з ако сам ја
Ко онда силази са света
Ко сме рећи да сам смрт
Ко сме рећи да је човек мета

МОЖДА

И биље и змије и звери
Нма ме крате
Нека ме памте
Нека ме блато измени
Све што се запамти
Можда ће
Идуће јесени
да позелени.

ОДЕЛО

Без њега
Мољци успели не би
Почетак глади
Остао би испред двери
Шта да се ради
Кад успомена
Револвер у тебе упери
Обично отворим прозор
Да чујем распоред звери
О како тужно
Изгледају ноћас
Поцепани ревери
Сакупљам догађаје
Њих гутају људождери

ЗИМСКО МИРОВАЊЕ

Танак покривач копрене
И студ
Фијукао би и ветар
Ал после
Куд
Овако зима
Још у снегу
По која пахуља
Пала
Уместо нас
Прошле и саонице
Куд није
Могоо глас
А мировање зимско
И дуго
Зауставило небо
Ниско

ИНТЕРМЕЦО

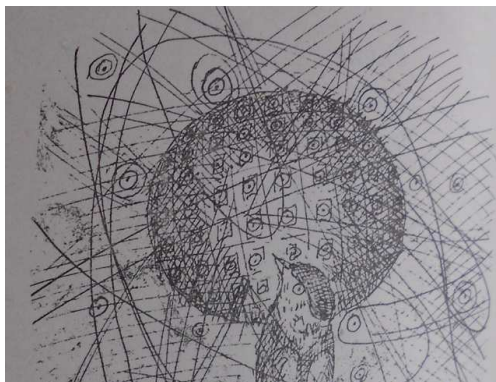
Човек сам
А тражеме по мапи
Од чекања дугог
Гроб мој се напи

СЕНКА

Ништа
Сем што се месец полако гаси
И што понека суза
Кане са слике
Ноћас сам сенка
Која лежи на тераси
Колико ноћ дуже траје
Толико личим на фигуру аждаје
Сенка је на тераси
Липсано псети
Као да лаје.

САСВИМ ПАХУЉА ГОЛА

Наспрам недеље
Затегнута жица бола
Нити се зна одакле звони
Ни какво је дрхтање
Споља
Пред јутрење само
Један крак зиме
Умакао иза кућа
На веранди пахуља гола
Како ли ће до сванућа

РОСУЉА

Мокра до воде
У плићаку бљесак
Који чкиљи
Низводно од воље
Понајвише
Кад роси росуља
И од изговарања
Шушти
Опрана кошуља
У њој
Сазрео ваздух
До врха
Померена према
Телу
Кројење је сврха

ПРИЧА О „ВЕЛИКИМ“ И „МАЛИМ“ ПИСЦИМА

Рецензија: Дејан Борђевић, проф.

Студија Данила Коцића „Историја лесковачке књижевности и публицистике, I – II“ има своје значење и свој смисао. Поједини делови могу се посматрати самостално, издвојени из целине, али се тек у односу према другима деловима могу разумети као делови истог мозаика и тако сагледати на местима која им припадају.

На почетку ваља истаћи да на овом пољу није пуно урађено. Једини хронолошки запис о прошлим временима и људима који су стварали у Лесковцу дао је Драгољуб Трајковић у књизи „Преглед лесковачког књижевног стваралаштва“ о којој више и подробније говори и сам аутор студије.

Ова двотомна студија је прича о „великим“ и „малим“ писцима у нади да Коцић потврђује већ изречену тезу Јована Скерлића да су велики писци универзални и ванвременски, а да мали писци изразитије бележе време у коме живе. Зато аутор с правом у своју књигу уноси скоро такве одреднице, „велики“ и „мали“ са намером да адекватно забележи време XX и почетак XXI века.

Иако је књига у већој мери писана на основу литературе (онога што је забележено о самим ствараоцима и њиховим делима), чини нам се да на интересантан начин решава одређене дилеме лесковачке књижевности и доноси свеже и драгоцене закључке.

Писање ове студије је у методолошком погледу деликатно, али и веома занимљиво, због перспективе из које треба сагледати време и простор о коме се пише, а пример је већи део књиге који говори о савременој књижевности која спада у живу историју књижевности која се такорећи одвија пред нашим очима и зато јој је врло тешко одредити координате. Она је флуидна, стално у покрету, и све оно што се каже може бити оповргнуто већ сутрадан новим делом или неком другом појавом у књижевном животу. Међутим, аутор студије, свестан да се упушта у ризик писања о савременој књижевности, ипак даје своје гледање на ствари и појаве.

У посебном делу књиге, Данило Коцић, професор књижевности, правник и новинар, даје преглед остварења из области публицистике и историографије, са освртом на поједине ауторе и записе о њима и њиховим делима. На први поглед, овај део некако као да излази из контекста а опет, и садржајно и стилски, улази у оквире књиге.

Не желећи да по сваку цену анализирам и тумачим сваки део студије - а и сама природа садржаја то не допушта - јер ће то бити задатак оних који ће се служити овом литературом, и оних који прате дешавања на пољу књижевности, закључујем следеће: Ова студија пример је систематизованог знања о једној књижевности. Он је методолошки тако конципиран да може да послужи ученицима, студентима књижевности, а и сваком другом интересенту за књижевно-историјске и документарне вредности које ће овом појавом засигурно изазвати научно и књижевно интересовање и ван Лесковца.

Због свега реченог, топло препоручујем ову студију аутора Данила Коцића, професора, правника, новинара, романописца, приповедача, песника и публицисте.⁶²⁹

⁶²⁹Дејан Ђорђевић рођен је 2. јануара 1970. године у Великој Сејаници. Гимназију „Станислав Великовић-Зеле“ завршио у Лесковцу, а Филолошки факултет у Скопљу. Од 1988/89. радио је као новинар листа Пете војне области „Наша војска“ у Загребу, дописник локалног недељника „Наша реч“ и као уредник лесковачких новина „Тачка“. Песме, есеје и приказе објављивао у листовима и часописима: Повела, Кораци, Књижевне новине, Књижевни лист, Градина, Песничке новине, Домети, Летопис Матице српске, Одговор, Ријеч, Наша зора, Наш траг, Аванград, Ошишани јеж, Губер, Наше стварање, Помак, Глубочица међу обалама, Вечерње новости (Културни додатак), Васиона, Власина... и у више електронских часописа: Носорог, Књигомат, Књижевност.орг, Етна, Шипак, Радио Горњи град Награде и признања: Сатирична позорница „ЖИКИШОН“ (2011); Клуб умјетничких душа, Мркоњић-Град; Девети међународни сусрет писаца, Плевен, (Бугарска) 2013. године. Поезија и есеји Дејана Ђорђевића преводени су на енглески, француски, грчки, руски, бугарски и македонски језик. Збирке песама: Јесам и нисам (Филекс, Лесковац, 2007), Не/пристајање (Филекс, Лесковац, 2008) и Будим се да бих те волео (Филекс, Лесковац, 2014). Живи у Грделици.

ЛИТЕРАТУРА

- избор -

А

1. Андрејевић, Миодраг, Срећно време, Удружење писаца, Лесковац 2009.
2. Андрејевић, Миодраг, уместо предговора, Тихомир Јовановић, Кад кукуруз зри, ауторско издање, Београд 2010

Б

3. Баторевић-Божовић, Верица, Живот пише приче, Удружење писаца 2001
4. Баторевић-Божовић, Трагови опстајања у времену, Филекс, Лесковац 2009
5. Белић, Александар, Дијалекти источне и јужне Србије, Српски дијалектолошки зборник, књ. I, СК Београд 1905
6. Белић, Александар, Стил и језик, Београд 1935
7. Белић, Јован, Та наша дивна створења, Наша реч, Лесковац 1999
8. Бецић, Иван, предговор, Никола Илић, Политичка убиства у лесковачком крају, Филекс, Лесковац 2007
9. Бецић, Иван, предговор, Хришћанство у Немањиној Дубочици, Српска православна црква, Лесковац 2013
10. Бецић, Иван, рецензија, Хранислав Ракић, Живан Стојковић, Гимназија Лесковац (1979-2009), Филекс, Лесковац 2009
11. Бецић, Иван, рецензија, Хранислав Ракић, Живан Стојковић, Педесет година Историјског архива у Лесковцу (1954-2004), Историјски архив; Лесковац 2004
12. Бецић, Иван, Финансијска политика Краљевине СХС (1918-1923), Стубови културе, Београд 2003
13. Бјелетић, Жарко, Бјелетић, Јелена, Пола века Медицинске школе, у Лесковцу, Медицинска школа, Лесковац 2008
14. Блажић, Славица, Просуте, Филекс, Лесковац 2005
15. Бошковић, Добривоје, Антологија сујете и заблуде, Београд 2012
16. Бошковић, Добривоје, Бошковић, Дејан, Физиологија уметничког певања, уџбеник, Елит, Београд 2013
17. Бошковић, Добривоје, Валсоттино имепријал, Арка, Смедерево 2007
18. Бошковић, Добривоје, Грделички крос, Књиготека, Београд 1993
19. Бошковић, Добривоје, Грех, Македонски издавачки центар, Панчево 2013
20. Бошковић, Добривоје, Жена, Македонски издавачки центар, Панчево 2013
21. Бошковић, Добривоје, Крик понора, Мирослав, Београд 2012
22. Бошковић, Добривоје, Сагореле сени, Књиготека, Београд 2002
23. Бошковић, Добривоје, Сан и јава, Арка, Смедерево 2011
24. Бошковић, Добривоје, Смрт вилењака, Арка, Смедерево 2010
25. Бошковић, Добривоје, Српски краљеви Драгутин и Стефан Урош II Милутин, Београд 2010.
26. Бошковић, Добривоје, Цар Лазар, Арка, Смедерево, 2011
27. Бошковић, Добривоје, Чежња, Београд 2001
28. Бошковић, Добривоје, Пантократора рука, роман, Македонски информативни и издавачки центар панчево 2015

29. Бошковић, Добривоје, Колут, приче, први део, Македонски информативни центар Панчево – Београд 2015
30. Бошковић, Добривоје, Колут, приче, други део, Македонски информативни центар, Панчево, Београд 2015
31. Бошковић, Добривоје, Црни Ђорђе, драма, Македонски информативни центар Панчево – Београд 2015
32. Букелић, Јован, Деца пакла, Веларта, Београд 1998

В

33. Величковић, Новица, Светла на моја сећања, Филекс, Лесковац 2006
34. Вељковић, Властимир, Иридино гласоносје, Филекс, Лесковац 2007
35. Вељковић, Властимир, Камено звоно, Филекс, Лесковац 2006
36. Вељковић, Властимир, Трагови времена, монографија о Томиславу Илићу, Свен, Ниш 2006
37. Веселиновић, Светозар, Осмех је песма нова, Филекс, Лесковац, КК Дервен, Грделица, 2013

Г

38. Горановић, Миодраг, Не знам где сам, ауторско издање, Лесковац 2006
39. Гроздановић, Драгутин, Просвета, школство и култура у лесковачком крају 1941- 1945, Лесковац 1973

Д

40. Димитријевић, Милан, Космички цвет, Просвета, Београд 2003
41. Димитријевић, Сергије, Борба с Турцима под Скобаљићем, Лесковац 1951
42. Димитријевић, Сергије, Градска привреда старог Лесковца, Народни музеј Лесковац 1952
43. Димитријевић, Сергије, Грађа за проучавање Лесковца и околине, свеска I, Лесковац 1954
44. Димитријевић, Сергије, Историја Лесковца и околине (1918-1928), Лесковац 1983
45. Димитријевић, Сергије, Лесковачка енциклопедија, свеска I, Градски народни музеј Лесковац 1954
46. Димитријевић, Сергије, предговор, Добривоје Каписазовић, Тошке из Лесковац и његове говоранице, Културни центар Лесковац 1980
47. Димитријевић, Сергије, Стари Лесковац као просветни и културни центар, Лесковац 1951
48. Динић, Зоран рецензија, Вукадин Ристић, Славко Крстић, Знаменити лекари југа Србије, Филекс, Лесковац 2011
49. Динчић, Љубиша, Бела земља, Филекс, Лесковац 2004
50. Динчић, Љубиша, Живео народ, Наша реч, Лесковац, 2002
51. Динчић, Љубиша, рецензија, Светолик Станковић, Гласови и сенке из Добре главе, Медија центар, Удружење писаца, Лесковац 2013
52. Динчић, Љубиша, Уклето, Филекс, Лесковац 2004
53. Дојчиновић, Михајло, Венац од звезда, Удружење писаца, Лесковац 2004
54. Дојчиновић, Михајло, Вертикале, Нова просвета, Београд 1988
55. Дојчиновић, Михајло, Зауостављено време, Литера, Ниш, 1979
56. Дојчиновић, Михајло, Звздане кише, Просвета, Ниш 1974
57. Дојчиновић, Михајло, Љубав на мрављи поглед, Удружење писаца, Лесковац 1998
58. Дојчиновић, Михајло, Мртвица, Филекс, Лесковац 2011

59. Дојчиновић, Михајло, Одбегле тишине, КК Глубочица, Лесковац 1994
60. Дојчиновић, Михајло, Сунчева река, Социјален борец, Битољ 1971
61. Дојчиновић, Михајло, Требежина, Филекс, Лесковац 2008
62. Дојчиновић, Михајло, Уштапове шуме, Филекс, Лесковац 2004
63. Дојчиновић, Михајло, Шапат бреза, Културни центар, Лесковац 1977

Ђ

64. Ђокић, Небојша, Долазиш из ветра, Хат, Београд 1994
65. Ђокић, Небојша, Између сенке и камена, Удружење писаца, Лесковац 2012
66. Ђокић, Небојша, Мапа времена, Дом културе Ивањица 2006
67. Ђокић, Небојша, Недосањани круг, Књижевна заједница Вељко Влаховић, Ниш 2000
68. Ђорђевић Стојановић, Тамара, поговор, Љиљана Крстић, Витез теодор аждаја и пегава Маја, Филекс, Лесковац 2008
69. Ђорђевић Стојановић, Тамара, Цвет из пепела, КК Глубочица, Лесковац 2001
70. Ђорђевић, Дејан, (Не)пристајање, Филекс, Лесковац, 2008
71. Ђорђевић, Дејан, Јесам и нисам, Филекс, Лесковац 2007
72. Ђорђевић, Дејан, Крилате руке љубави, Београд 2006
73. Ђорђевић, Дејан, приказ, Хаџи Танчић Саша, Кафкин сан, Рад, Београд 2008
74. Ђорђевић, Дејан, рецензија, Саша Јовановић, Регент, Филекс, Лесковац 2004
75. Ђорђевић, Драгутин, Живот и обичаји народа у Лесковачкој Морави, Српски етнографски зборник, САНУ, Београд 1958
76. Ђорђевић, Драгутин, Живот и обичаји народа у лесковачком крају, Народни музеј, Лесковац 1958
77. Ђорђевић, Драгутин, Народне песме из лесковачке области, САНУ, Београд 1990
78. Ђорђевић, Јовица, предговор, Драгутин Николић, Уста пуна смеха, Наша реч, Лесковац 2000
79. Ђорђевић, Јовица, Трагичност узвишене љубави, Сагореле сени, Књиготека, Београд 2002
80. Ђорђевић, Јовица, уместо предговора, Вукови са Хисара, Агенција СДС, Лесковац 2005
81. Ђорђевић, Мирослав, Лесковачки надимци, Удружење писаца, Лесковац 2005
82. Ђорђевић, Станко, Данило Коџић, рецензија, Миша Цветановић, Капирање стрица Јермена, КК Глубочица, Лесковачки дневник, Лесковац 2004
83. Ђорђевић, Станко, Књижевне критике и студије, Литера, Ниш 1979
84. Ђорђевић, Станко, приређивач, Лексикон писаца лесковачког краја 2003
85. Ђорђевић, Станко, рецензија Станислав Стојмировић, Грицко, Приче из несанице, КК Глубочица, Лесковац 1996
86. Ђорђевић, Станко, рецензија, Вукица Ђукаловић, Варљиве стазе, КК Глубочица, Лесковац 1995
87. Ђорђевић, Станко, рецензија, Драгутин Николић, Уста пуна смеха, Наша реч, Лесковац 2000
88. Ђорђевић, Станко, рецензија, Зорица Митић, женска казивања, КК Глубочица, Лесковац 2000

89. Ђорђевић, Станко, рецензија, Костадин Цветковић, Нераскидива веза, КК Глубочица, Лесковац 2000
90. Ђорђевић, Станко, рецензија, Љиљана Такић Мкленковић, птице љубави, Лесковац 1994
91. Ђорђевић, Станко, рецензија, Љубинка Младеновић, Дечји свет, Филекс, Лесковац 2006
92. Ђорђевић, Станко, рецензија, Љубинка Младеновић, Мале а велике радости, Филекс, Лесковац 2006
93. Ђорђевић, Станко, рецензија, Љубинка Младеновић, Рођена земљо, Филекс, Лесковац 2008
94. Ђорђевић, Станко, рецензија, Станимир Стојмировић Грицко, Другарско вече мртвих, Раднички универзитет, Лесковац 1970
95. Ђорђевић, Станко, рецензија, Тамара Стојановић Ђорђевић, Цвет из пепела, КК Глубочица, Лесковац 2001

З

96. Здравковић, Борислав, Живот на даскама, Лесковац, Народно позориште 1970
97. Здравковић, Борислав, Момчило Златановић, рецензија, Данило Коцић, Чудна лађа, Културни центар Лесковац 2007
98. Здравковић, Борислав, Момчило Златановић, рецензија, Светислав Марјановић, С обе стране зида, Лесковац 1988
99. Здравковић, Борислав, На падинама сна, Удружење писаца, Лесковац 2000
100. Здравковић, Борислав, рецензија, Данило Коцић, Говор камен, ауторско издање, Удружење писаца, Лесковац 2004
101. Здравковић, Борислав, рецензија, Радослав Шушулић, Нишан на лобањи, Прешево 1970
102. Здравковић, Борислав, рецензија, Снежана Јањић, Кад јесен процвета, КК Глубочица, Лесковац 2000
103. Здравковић, Борислав, рецензија, Снежана Јањић, Споменак, Филекс, Лесковац 2007
104. Здравковић, Борислав, Тренуци лирике, Раднички универзитет, Лесковац 1967
105. Здравковић, Драган Миодраг, Свединар, Младост, Београд, Удружење бораца, Лесковац 1997
106. Златановић, Нинослав, Вукашин Ристић, Библиографија радова чланова Подружнице Српског лекарског друштва у Лесковцу 1947-1997, Подружница СЛД, Лесковац 1998
107. Златковић, Јелена, рецензија, Братислав Тодоровић, Сан бесане ноћи, Лесковац 1999. и 2008.

И

108. Ивановић, Небојша, Издавачка делатност Историјског архива, Лесковац 2005.
109. Ивановић, Небојша, Преглед архивских фондова и збирки Историјског архива, Историјски архив, Лесковац 2004.
110. Ивановић, Небојша, Списи, Историјски архив, Лесковац 2010.
111. Ивановић, Небојша, Шест књига библиотеке, Историјски архив, Лесковац 2007.
112. Илић, Никола, Вера Пешић у вртлогу шпијунаже, Лесковац 2004.

113. Илић, Никола, Време обрачуна, Филекс, Лесковац 2004.
 114. Илић, Никола, Крвави фебруар, Лесковац 1987.
 115. Илић, Никола, Немачко бомбардовање Лесковца и околине (1941-1944), Лесковац 2000
 116. Илић, Никола, Руски емигранти у лесковачком крају после 1917 Лесковац 2003
 117. Илић, Радомир, Јабланица, Ветерница и Пуста река, СГД, Београд 1978
 118. Илић, Столе, Живот и дело Николе П. Илића, Лесковац 2004
 119. Илић, Томислав, Пословно право, Београд 1999
 120. Илић, Томислав, Трагови времена (монографија о Томиславу Илићу, приредио Властимир Вељковић), СВЕН, Ниш 2006
 121. Илић, Томислав, Уговорно и пословно право, уџбеник, Београд 1998
 122. Илић, Томислав, Суд и правда, Филекс, Лесковац 2014

Ј

123. Јанаћковић, Љиљана, Звездна преписка, Арка, Смедерево, Матица македонска, Скопље 2005
 124. Јанаћковић, Љиљана, Македонија, земља добрих људи, Арка, Смедерево, Матица македонска, Скопље 2005
 125. Јанић, Ђорђе, рецензија, Радослав Шушулић, Зимско мировање, Власина, Власотинце 2002
 126. Јањић, Душан, Видови француске књижевности, Задужбина Николај Тимченко, Лесковац, Алтера, Београд 2013
 127. Јањић, Душан, Језички огледи, ауторско издање, Лесковац 2012
 128. Јањић, Душан, Клуб љубитеља филма, ауторско издање, Лесковац 2011
 129. Јањић, Душан, Књижевни поводи, Удружење писаца, Лесковац 2002
 130. Јањић, Душан, Француска библиографија о српској и хрватској народној поезији, Српска академија наука и уметности, Београд 1995
 131. Јањић, Душан, рецензија, Димитрије Миленковић, Мој црнобели свет, ауторско издање, Лесковац 2004
 132. Јањић, Душан, У европском видокругу, Алера, Београд 2013
 133. Јањић, Љиљана, Изгубљени кључ, Удружење писаца, Лесковац, 2010
 134. Јањић, Љиљана, Јавила са крова рода, Удружење писаца, Лесковац 2004
 135. Јањић, Љиљана, Кућни праг, Удружење писаца, Лесковац, 2001
 136. Јањић, Љиљана, Царска крушка, Филекс, Лесковац 2006
 137. Јањић, Снежана, Кад јесен процвета, КК Глубочица, Лесковац 2000
 138. Јањић, Снежана, Споменак, Филекс, Лесковац 2007
 139. Јовановић, Мирослава, Тежина идиличне младости, Филекс, Лесковац 2010
 140. Јовановић, Саша, регент, Филекс, Лесковац 2004
 141. Јовановић, Тихомир, Кад кукуруз зри, ауторско издање, Београд 2010
 142. Јовић, Раде, Лесковачка ђевап артиљерија, Филекс, Лесковац 2004
 143. Јовић, Раде, Лесковачко мајсторско писмо, Лесковац 2004
 144. Јовић, Раде, Наша чаршија, стихови старовремски, Лесковац
 145. Јовић, Раде, Срећно царство, Просвета, Београд 1998

К

146. Калезић, Милорад, рецензија, Богдановић, Радунка, Додир ћутања, Стручна књига, Београд 1999
147. Каписазовић, Добривоје, Лесковачке заврзламе и чарламе, Лесковац 1975
148. Каписазовић, Добривоје, Тошке из Лесковац и његове говоранице, Културни центар Лесковац 1980
149. Каранфиловић, Маре, Миловановић, Боркица, рецензија, Срђан Ђорђевић, Залеђена река, Филекс, Лесковац 2006
150. Каранфиловић, Маре, рецензија, Горица Станковић, Сама, Филекс, Лесковац 2012
151. Каранфиловић, Маре, рецензија, Љубинка Младеновић, Дечји свет, Филекс, Лесковац 2007
152. Каранфиловић, Маре, рецензија, Љубинка Младеновић, Рођена земљо, Филекс, Лесковац 2008
153. Конфино, Жак, Јеси ли ти разапео Христа, Јеж, Београд 1968
154. Костић, Глиша, 'Ча Митина школа, Београд, 1898
155. Костић, Нина, Сломљена крила, Филекс, Лесковац 2008
156. Костић, Слободан Коста, Гуте Ђубре, Ошишани јеж, Београд 2005
157. Коцић, Данило, Говор камена, ауторски издање, Лесковац 2004
158. Коцић, Данило, Дневник на распусту, Удружење писаца, Лесковац 2002
159. Коцић, Данило, Изабрана тишина, Удружење писаца, Лесковац 2000
160. Коцић, Данило, Изабрани дани, Народна библиотека Власотинце, ауторско издање, Удружење писаца, Лесковац 2012
161. Коцић, Данило, Изабрани живот, Наше реч, Лесковац 1997
162. Коцић, Данило, осврт, Борислав Здравковић, На падинама сна, Удружење писаца, Лесковац 2000
163. Коцић, Данило, Песма жени, Фондација даровитих „Христифор Црниловић“, Власотинце 2007
164. Коцић, Данило, рецензија, Божовић, Милан, Брђанске приче, Удружење писаца Лесковац 2009
165. Коцић, Данило, рецензија, Божовић, Милан, Варошке приче из Панађуришта, Лесковац 2012
166. Коцић, Данило, рецензија, Светолик Станковић, Гласови и сенке из Добре главе, Медија центар, Удружење писаца, Лесковац 2013
167. Коцић, Данило, Чудна лађа, Културни центар Лесковац 2007
168. Коцић, Мира, Змајева кћи, Чигоја штампа 2002
169. Коцић, Мира, У небо верујем, ауторско издање, Лесковац 1994
170. Кражић, Ненад, Будење, Лесковац 1981
171. Кражић, Ненад, Димитрије, сине Митре, Историјски архив, Туристички савез, Лесковац 1989
172. Кражић, Ненад, Зорка Мантина, Наша реч, Лесковац 1991
173. Кражић, Ненад, Кад су Ветерницом пловили чамци, Лесковац 2007
174. Кражић, Ненад, Стојковић, Живан, Занатство у Лесковцу, Народни архив, Лесковац 2005
175. Крстић, Аница, Први кораци, Филекс, Лесковац 2007
176. Крстић, Лука, Кућа од расветалих жеља, Фондација даровитих, Власотинце 2007
177. Крстић, Лука, рецензија, Зоран Стојановић, Пропланци снова, Филекс, Лесковац

- 178.Крстић, Љиљана, Витез Теодор аждаја и пегава Маја, Филекс, Лесковац 2008
- 179.Крстић, Ненад, То код нас не може да буде, Филекс, Лесковац 2008
- 180.Кулић, Димитрије, Баба Лепка, Јустиција, Београд 1999
- 181.Кулић, Димитрије, предговор, Србољуб Миленковић, Разарање лесковачке индустрије (1941-1953), Народни музеј, Лесковац 2003
- 182.Кулић, Димитријећ, Бугарска окупација Србије 1941-1945, књ
- 183.Кулић, Миомир Мија, Ја те познајем, ауторско издање, Зограф, Ниш 2010

Л

- 184.Лазић, Лаза, рецензија, Бошковић, Добривоје Сан и јава, Арка Смедерево 2011
- 185.Лазић, Лаза, рецензија, Бошковић, Добривоје Цар Лазар, драма, Арка, Смедерево 2011
- 186.Лазић, Лаза, рецензија, Бошковић, Добривоје, Грех, поема, Македонски информативно издавачки центар, Панчево 2013
- 187.Лазић, Лаза, рецензија, Бошковић, Добривоје, Жена, поема, Македонски информативно издавачки центар, Панчево 2013
- 188.Лазић, Лаза, рецензија, Бошковић Добривоје, Смрт вилењака, Арка, Смедерево, 2010
- 189.Лукић, Боривоје, Лукић Маја, Песме о Лесковцу, ауторско издање, Лесковац 2005

М

- 190.Марић, Предраг, Пун месец над Власинским језером, Светлост књиге, Београд 1999
- 191.Марјановић, Светислав, С обе стране зида, Лесковац 1988
- 192.Марковић, Срђан, рецензија, Димитрије Миленковић, Мој црнобели свет, Лесковац 2004
- 193.Миленковић Такић, Љиљана Птице љубави, КК Глубочица, Лесковац 1994
- 194.Миленковић, Мита, Мој црнобели свет, ауторско издање, Лесковац 2004
- 195.Миленковић, Момчило, Библиографија Добросава Ж Туровића, Лесковац, 2002
- 196.Миленковић, Момчило, Нас је много Рома, Дом културе Рома, Лесковац 2002
- 197.Миленковић, Србољуб, Разарање лесковачке индустрије (1941-1945), Народни музеј, Лесковац 2003
- 198.Милићевић, Никола, Лесковачка школа стрипа или стрип је цар, Лесковачки стрип 1950-2010, Лесковац 2010
- 199.Миловановић, Боркица, Ђорђевић, Станко, Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 2000
- 200.Миловановић, Мирослав, Књижевно критички фрагменти, Обелиск, Београд 1970
- 201.Миловановић, Мирослав, Песмопис, Лесковац 1977
- 202.Миљковић, Јован, Све ратне године лесковачких основних школа (1941-1944), Народни музеј, Лесковац 2002
- 203.Миљковић, Јован, Слово о мојој школи, Лесковац 1988
- 204.Миљковић, Станко, Записи у времену, Удружење писаца Лесковац 2002
- 205.Миљковић, Станко, Опсада, Филекс, Лесковац 2004

206. Миљковић, Станко, поговор, Светолик Станковић, Залудна молитва, АМА; Лесковац 2007
207. Миљковић, Станко, Рашки сликар, Наша реч, Лесковац 1998
208. Миљковић, Станко, рецензија, Драгутин Николић, На крилима снова, КК Дервен, Грделица 2001
209. Миљковић, Станко, рецензија, Светолик Станковић, Последња лука, Удружење писаца, Лесковац, 2003
210. Миљковић, Станко, Тумач сопственог сећања, Филекс, Лесковац 2004
211. Митровић, Божидар, Свирало уз рало, Рднички универзитет Лесковац 1973
212. Митровић, Брана, Речник лесковачког говора, Народни музеј Лесковац 1984
213. Митровић, Војин, предговор, Добросав Туровић, Библиографија, историчар-публициста, Удружење писаца, Лесковац 2002
214. Митровић, Никола, Никад робом, Горњи Милановац
215. Мићковић, Петар, рецензија, Давинић, Александар, Врањски бисери
216. Михајловић, Богољуб, Свирало ветра, Књижевна заједница В 2007
217. Михајловић, Јован Јоца, Лесковачки говор, Народни музеј Лесковац 1977
218. Мичић, Биљана, Под језиком, над говором, Алтера, Београд 2010
219. Младеновић, Благоје, Лесковачки Прибој, КПЗ Београд, 2010
220. Младеновић, Бранислав, Један живот, Филекс, Лесковац 2006
221. Младеновић, Љубинка, Дечји свет, Филекс, Лесковац 2007
222. Младеновић, Љубинка, Мале а велике радости, Филекс, Лесковац 2006
223. Младеновић, Љубинка, Рођена змљо, Филекс, Лесковац 2008
224. Младеновић, Слободан и други, Сто година Лесковачке гимназије (1879-1979), Гимназија Станимир Вељковић Зеле, Лесковац 1979
225. Младеновић, Слободан, предговор, Глубочица између обала 86, КК Глубочица, Лесковац 1989
226. Момчиловић, Милан, Вече над Лесковцем, Градина, Ниш 1996

Н

227. Нешић, Драгана, Кад облаци замиришу, ауторско издање, Лесковац 2001
228. Нешић, Миомир, Монографија Народне библиотеке, електронско издање, Легат, Лесковац 2004
229. Николај, Тимченко, Смисао приповедања, Алтера, Београд 2013
230. Николић, Драгутин, На крилима снова, КК Дервен, Грделица 2001
231. Николић, Драгутин, Уста пуна смеха, НИП Наша реч, Лесковац 2000
232. Николић, Нада, Не играј се ватре, Београд 1983

О

233. Обрадовић, Славољуб, Траг у времену, Зборник радова лесковачких писаца, Удружење писаца, Лесковац 1998

П

234. Павићевић, Миодраг, Ракић, Хранислав, Лесковачки и врањски крај – историјско-географски преглед, Лесковац 1986
235. Павићевић, Светислав, предговор, Миодраг Драган Здравковић, Свединар, Младост, Београд, Удружење бораца, Лесковац 1997
236. Пејчић, Јован, Молитвено узвишење, Драслер партнер, Београд 2003
237. Пејчић, Јован, Облик и реч критике, Књижевно друштво Свети сава, Београд 1994

238. Пејчић, Јован, реч приређивача, Николај Тимченко, Књижевност и догма, Београд, Лесковац 2006
239. Перовић, Миливоје, Јужна Србија, Београд 1961
240. Перовић, Миливоје, Лесковац у рату и револуцији, Београд 1968
241. Перовић, Миливоје, Устанак на југу Србије 1917, Београд 1959
242. Перовић, Миливоје, Хроника о Пустој Реци, Београд, 1951
243. Петковић, Груја, Књига о Вуку, Удружење писаца, Лесковац, 2004
244. Петковић, Груја, Свети Сава, први српски учитељ, Прес клуб, Лесковац 2000
245. Петровић, Милан, Оснивање и развој Уролошке службе у Лесковцу, Уролошко одељење, Лесковац 2011.
246. Петровић, Петар, Предејане и околина, Ласер, Краљево 2006
247. Петровић, Тихомир, Антологија српске поезије за децу, Учитељски факултет Сомбор 2006
248. Петровић, Тихомир, Велибор Глигорић о реализму, Београд 1993
249. Петровић, Тихомир, Златановић, Момчило, рецензија, Јосиф Стефановић, Истргнути цветови, КК Глубочица, Лесковац 1994
250. Петровић, Тихомир, Историја књижевности за децу, Учитељски факултет, Врање 2001
251. Петровић, Тихомир, Књижевни записи I, Удружење писаца, Лесковац 2000
252. Петровић, Тихомир, Књижевни записи II, Лесковац 2003
253. Петровић, Тихомир, Машта и игра, Ниш 1998
254. Петровић, Тихомир, Народна књижевност за децу, Нови Сад 1997
255. Петровић, Тихомир, Огледи и критике из књижевности и језика, Нова Просвета, Београд 1994
256. Петровић, Тихомир, Огледи и критике из књижевности, Учитељски факултет Врање 1994
257. Петровић, Тихомир, предговор, Борислав Здравковић, На падинама сна, Удружење писаца, Лесковац 2000
258. Петровић, Тихомир, Реторика, Учитељски факултет Сомбор 2006
259. Петровић, Тихомир, рецензија, Груја Петковић, Књига о Вуку, Удружење писаца, Лесковац 2004
260. Петровић, Тихомир, рецензија, Груја Петковић, Свети Сава, први српски учитељ, Прес клуб, Лесковац 2000
261. Петровић, Тихомир, рецензија, Данило Коцић, Дневник на распусту, Удружење писаца, Лесковац 2002
262. Петровић, Тихомир, рецензија, Драган Тасић, Престо осоглава, Удружење писаца, Лесковац 2000
263. Петровић, Тихомир, рецензија, Љиљана Јањић, Јавила са крова рода, Удружење писаца, Лесковац 2004
264. Петровић, Тихомир, рецензија, Љиљана Јањић, Кућни праг, Удружење писаца, Лесковац 2001
265. Петровић, Тихомир, рецензија, Небојша Ђокић, Долазиш из ветра, Хат, Београд 1994
266. Петровић, Тихомир, рецензија, Небојша Ђокић, Долазиш из ветра, Хат, Београд 1994
267. Петровић, Тихомир, рецензија, Перица Пешић, Испод свога плавог, Удружење писаца, Лесковац 2004

- 268.Петровић, Тихомир, Увод у књижевност, Сомбор 2006
 269.Петровић, Тихомир, Умеће говорења, Врање 2003
 270.Петровић, Тихомир, Школски писци, Врање 1999
 271.Петровић, Тихомор, Књижевни записи, Удружење писаца, Лесковац 2000
 272.Петровић, Тихомор, рецензија, Данило Коцић, Песма жени, Фондација даровитих, Власотинце 2007
 273.Пешић, Перица, Афоризми, ауторско издање, Лесковац
 274.Пешић, Перица, Испод свода плавог, Удружење писаца, Лесковац 2004

P

- 275.Радовановић, Данијела, Испретурано време, збирка песама, Удружење књижевника Србије, Књижевна заједница Поморавског округа, „Биндер“, Београд 2014.
 276.Радовановић, Драгомир, Афоризми и мисли за сва времена, КК Глубочица, Лесковац 2013
 277.Радовановић, Драгомир, Моје време, КК Глубочица, Лесковац 2013
 278.Радовановић, Драгомир, Човек велике имагинације, Лесковачки културни центар 2011
 279.Радовановић, Драгомир, Шале из наше мале, Наша реч, Лесковац 1999
 280.Радовановић, Драгомир, Сећања на Бору Здравковића, Књижевни клуб „Глубочица, Лесковац 2014
 281.Радовановић, Драгомир, Сатиричне приче са Хисара, УКС, Београд – Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2015
 282.Радовановић, Драгомир, Романи са Хисара, УКС, Београд – Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2015
 283.Радовановић, Драгомир, Приче са Хисара, УКС, Београд – Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2015
 284.Радовановић, Драгомир, Афоризми са Хисара, књига прва, УКС, Београд – Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2015
 285.Радовановић, Драгомир, Афоризми са Хисара, књига друга, УКС – Београд – Књижевна заједница Поморавског округа –Јагодина, Београд 2015
 286.Радовановић, Драгомир, Песме са Хисара, УКС – Београд, Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2015.
 287.Радовановић, Драгомир, Дrame са Хисара, УКС – Београд, Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2015
 288.Радовановић, Драгомир, Паукова мрежа, роман, УКС –Београд, Књижевна заједница Поморавског округа – Јагодина, Београд 2016
 289.Радовић, Драган, Добра вода, КК Глубочица и Народна библиотека Радоје Домановић, Лесковац 1982
 290.Радовић, Драган, Купен петл, Туристичка организација, Филекс, Лесковац 2013
 291.Радојевић Томић, Гордана, Жедна Јефимија, Књижевно друштво Душко Радовић, Београд 1990
 292.Радојевић Томић, Гордана, Исцвтана стрњика, Културни центар, Лесковац 1986
 293.Ракић, Хранислав и др, Ракић, Хранислав, Борба за историјску истину, Градски одбор СУБНОР-а, Лесковац 2013
 294.Ракић, Хранислав, НАТО агресија у лесковачком крају, Лесковац 200

- 295.Ракић, Хранислав, Требјешанин, Радош, Димитријевић, Сергије, Младеновић, Слободан, Сто година Лесковачке гимназије (1879-1979), Лесковачка гимназија, Лесковац 1979
- 296.Ракић, Хранислав, Три ослобођења Лесковца, Лесковац 1995
- 297.Ракић, Хранислав, Хранислав Ракић – историчар, Народни музеј, Лесковац 1994
- 298.Ракић, Хранислав, Наличје „златног доба“ Лесковца, ГО СУБНОР-а, Лесковац 2015
- 299.Ристић, Аристомен, Четрдесет година Текстилне техничке школе у Лесковцу (1927-1967), Лесковац 1928
- 300.Ристић, Вукадин, Кристић, Славко, Знаменити лекари на југу Србије, Филекс, Лесковац 2001
- 301.Ристић, Вукадин, Леви, Милан, Квалитет живота особа старијег животног доба, Филекс, Лесковац 2010
- 302.Ристић, Вукадин, Мој животни пут, Филекс, Лесковац 2013
- 303.Ристић, Вукадин, Развој здравствене службе у лесковачком крају 1878-2005, Народни музеј, Лесковац 2006

С

- 304.Силомић, Самник, Доплет, ауторско издање, Лесковац 2006
- 305.Силомић, Самник, Плет, Филет, Лесковац 2004
- 306.Симоновић, Милан, Трагови и трагања I и II, Филекс, Лесковац 2006
- 307.Сојановић, Зоран, Мрежа, Филекс, Лесковац 2012
- 308.Стајић, Предраг, поговор, Николај Тимченко, Књижевна баштина, Задужбина Николај Тимченко, ЛКЦ, Лесковац 2007
- 309.Стаменковић, Душан, Вукови са Хисара, Агенција СДС; Лесковац 2005
- 310.Стаменковић, Душан, Сви наши успеси, тридесетогодишња хроника лесковачког спорта на радију, Агенција СДС, Лесковац 2001
- 311.Стаменковић, Јовица, Ноћ вештица, Филекс, Лесковац 2005
- 312.Стаменковић, Јовица, Одбрана Црњанског, Филекс, Лесковац 2005
- 313.Стаменковић, Срђан, о аутору, Душан Стаменковић, Вукови са Хисара, Агенција СДС, Лесковац 2005
- 314.Станковић, Горица, Сама, Филекс, Лесковац 2012
- 315.Станковић, Предраг, Игра с кртицама, Фестивал књижевности Think Tank Town, Лесковац 2010
- 316.Станковић, Предраг, рецензија, Саша Стојановић, Последњи дан бога Сатурна, Албетрос плус, Београд 2011
- 317.Станковић, Саша, Двадесет жуљева, Књижевна омладина Србије, Београд 2010
- 318.Станковић, Светолик, Гласови и сенке из Добре главе, Удружење писаца, Медија центар, Лесковац 2013
- 319.Станковић, Светолик, Залудна молитва, АМА, Лесковац 2007
- 320.Станковић, Светолик, Последња лука, Удружење писаца, Лесковац 2003
- 321.Стефановић, Јосиф, Горка земља, Просвета, Ниш 1975
- 322.Стефановић, Јосиф, Истргнути цветови, КК Глубочица, Лесковац 1994
- 323.Стефановић, Јосиф, Лесковачки књижевни клуб Светислав Вуловић 1912-1973, Лесковац 1997
- 324.Стефановић, Јосиф, рецензија, Зоран Стојановић, Пропланци снова, Филекс, Лесковац, 2006
- 325.Стефановић, Јосиф, Црвени батаљон, Нова Просвета, Београд 1988

326. Стојановић, Благоје, уводна белешка, Сви наши успеси, Агенција СДС, Лесковац 2001
327. Стојановић, Зоран, Бреза, Филекс, Лесковац 2011
328. Стојановић, Зоран, Пропланци снова, Флекс, Лесковац 2006
329. Стојановић, Иванка, Видиште, Ресавска школа, Деспотовац 1997
330. Стојановић, Иванка, Грдна сам ти и нико, Стручна књига, Београд 1998
331. Стојановић, Иванка, Док ти живиш, Народна библиотека Ресавске школе, Београд 1996
332. Стојановић, Иванка, Опростом благослови, Свентовид, Београд 2002
333. Стојановић, Иванка, Отђутна тајна, Народна библиотека Ресавска школа, Деспотовац 1997
334. Стојановић, Јовица, Женска агресивност, Београд 2012
335. Стојановић, Јовица, рецензија, Мирослава Јовановић, Тежина идиличне младост, Филекс, Лесковац 2010
336. Стојановић, Јовица, рецензија, Небојша Крстић, То код нас не можеда буде, Филекс, Лесковац 2008
337. Стојановић, Јовица, рецензија, Новица Величковић Позни, Светла на моја сећања, Филекс, Лесковац 2006
338. Стојановић, Јовица, рецензија, Станко Миљковић, Рашки сликар, Наша реч, Лесковац 1998
339. Стојановић, Јовица, Старост, Калеком, Београд 1996
340. Стојановић, Љуба, рецензија, Вукашин Цонић, Пре зоре, КК Глубочице, Лесковац 1980
341. Стојановић, Марија, Постигнућа, Филекс, Лесковац 2002
342. Стојановић, Марко, Лесковачка школа стрипа 1950-2010
343. Стојановић, Марко, Лесковачки стрип 1950-2010, Удружење љубитеља стрипа и писане речи „Никола Митровић Кокан“, Лесковац 2010
344. Стојановић, Милена, Дуга пред огледалом, Лесковац 1993
345. Стојановић, Милена, Књижевни врт Борислава Пекића, Институт за књижевност и уметност, Београд, Мали Немо, Панчево 2004
346. Стојановић, Милена, Поглед на пишчев сто, Мали Немо, Панчево 2006
347. Стојановић, Милена, рецензија, Снежана Јањић, Споменак, Филекс, Лесковац 2007
348. Стојановић, Радомир, Црнотравски речник, Српски дијалектолошки зборник, Београд 2010
349. Стојановић, Саша, Manchester Sity Blue, Филип Вишњић, Београд 2006
350. Стојановић, Саша, Вар, Филип Вишњић, Београд 2011
351. Стојановић, Саша, Крвоследници, Филип Вишњић, Београд 2003
352. Стојановић, Саша, Последњи дан бога Сатурна, Албертос плус, Београд 2013
353. Стојановић, Саша, рецензија, Предраг Станковић, Игра с кртицама, Фестивал књижевности Think Tank Town, Лесковац 2010
354. Стојанчевић-Николић, Видосава, Лесковац и ослобођени предели Србије 1877-1878, Народни музеј Лесковац 1975
355. Стојковић Живан (приредио Дргомир Радовановић), Енигма Живан Лесковачки, КК Глубочица, Лесковац 2013
356. Стојковић Живан, Научни рад Живана Стојковића, Универзитет у Нишу, Технолошки факултет, Лесковац 2000

357. Стојковић Живан, Хранислав Ракић, Лесковачки крај у Првом светском рату 1915-1918, Лесковац 1996
358. Стојковић, Живан, Кражић, Ненад, Лесковац – време прошло – време садашње, Лесковац 1989
359. Стојковић, Живан, Беседе о књигама, Удружење писаца, Лесковац 2012
360. Стојковић, Живан, Езоп у Лесковцу, КПЗ, Лесковац 2002
361. Стојковић, Живан, Епистоле о љубави, Лесковац 2004
362. Стојковић, Живан, Кражић Ненад, Лесковац, време прошло – време садашње, Лесковац 1989
363. Стојковић, Живан, Кражић, Ненад, Занатство Лесковца, Историјски архив Лесковца 2005
364. Стојковић, Живан, Криво огледало, Центар за истраживање и проучавање културно-историјске баштине југа Србије, Лесковац 2007
365. Стојковић, Живан, предговор, Боривоје и Маја Лукић, Песме о Лесковцу, Лесковац 2005
366. Стојковић, Живан, предговор, Вукадин Рисић, Мој животни пут, Лесковац Филекс, Лесковац 2013
367. Стојковић, Живан, предговор, Драгомир Радовановић, Моје време, КК Глубочица, Лесковац 2013
368. Стојковић, Живан, предговор, Нина Костић, Сломљена крила, Филекс, Лесковац 2008
369. Стојковић, Живан, предговор, Радовановић Драгомир, Човек велике имагинације, ЛКЦ 2011
370. Стојковић, Живан, предговор, Хранислав Ракић, Борба за историјску истину, Градски одбор СУБНОР-а, Лесковац 2013
371. Стојковић, Живан, Ракић, Хранислав, Јулски празници, Лесковац 2001
372. Стојковић, Живан, Ракић, Хранислав, Лесковачки крај у време Првог српског устанка, Лесковац 2004
373. Стојковић, Живан, Ракић, Хранислав, Мајске свечаности у Лесковцу и околини 1945-2000, Лесковац, 2003
374. Стојковић, Живан, рецензија, Вукадин Ристић, Славко Кристић, Знаменити лекари југа Србије, Филекс, Лесковац 2011
375. Стојковић, Живан, рецензија, Милан Симоновић, Трагови и трагања, I, II, Филекс, Лесковац 2006
376. Стојковић, Живан, рецензија, Тихомир Јовановић, Кад кукуруз зри, Београд 2010
377. Стојковић, Живан, Стојичић Слободанка, Ракић Хранислав, Историја Лесковца, Београд 1992
378. Стојковић, Живан, Стојичић, Слободанка, Ракић, Хранислав, Историја Лесковца, Београд 1992
379. Стојковић, Живан, уводна реч, Хранислав Ракић – историчар, Народни музеј, Лесковац 1994
380. Стојковић, Живан, Хранислав Ракић, Бомбардовање Лесковца, Лесковац 1994
381. Стојковић, Живан, Хранислав Ракић, Октобарски дани у Лесковцу 1945-2002, Лесковац 2002
382. Стојковић, Живан, Хранислав Ракић, Три ослобађања Лесковца, Лесковац 2005

383. Стојмировић, Станимир Грицко, Другарско вече мртвих, Раднички универзитет, Лесковац 1970
384. Стојмировић, Станимир Грицко, Приче из несанице, КК Глубочица, Лесковац 1996
385. Стошић, Душан, Апокрифна јеванђеља Саше Хаци Танчића, Лаканпрес, Београд 2002
386. Стошић, Душан, уводна мисао, Живан Стојковић, Криво огледало 4, КК Глубочица, Лесковац 2013

Т

387. Тасић, Димитрије, рецензија, Миодраг Цветковић, Залудне справе, Чигоја, Београд 2013
388. Тасић, Димитрије, рецензија, Мира Коцић, Змијарева кћи, Чигоја штампа 2002
389. Тасић, Драган, Завичајни круг и српске теме, Филекс, Лесковац 2006
390. Тасић, Драган, Зачарана кутија, Лесковац 1990
391. Тасић, Драган, Књижевни акценти, Лесковац 2004
392. Тасић, Драган, Престо псоглава, Удружење писаца, Лесковац 2000
393. Тасић, Драган, приказ, Раде Јовић – чињенице порекла, Књижевни акценти, Удружење писаца, Лесковац 2004
394. Тасић, Драган, приказ, Раде Јовић, Лесковачко мајсторско писмо, Лесковац 2004
395. Тасић, Драган, рецензија, Јовица Стаменковић, Ноћ вештица, Филекс, Лесковац 2005
396. Тасић, Драган, рецензија, Небојша Ђокић, Између сенке и камена, Удружење писаца, Лесковац 2012
397. Тасић, Драган, Силазак речним путем, Филекс, Лесковац 2008
398. Тасић, Живојин, реч унапред, Живан Стојковић, Криво огледало, Центар за истраживање и проучавање културне баштине на југу Србије, Лесковац 2007
399. Тимченко Николај, Књижевна баштина Лесковца (приредио Предраг Стајић), Лесковац 2007
400. Тимченко Николај, рецензија, Данило Коцић, Изабрана тишина, Удружење писаца, Лесковац 2000
401. Тимченко, Николај о Андрићу и Црњанском (приредили Биљана и Владимир Мичић), Лесковац 2011
402. Тимченко, Николај, Библиографија Николаја Тимченка (приредио Дејан Вукићевић), Задужбина Николај Тимченко, ЛКЦ, Лесковац 2008
403. Тимченко, Николај, Књижевност и догма (приредио Јован Пејчић), Лесковац 2006
404. Тимченко, Николај, Меланхолија и хермеутика (приредио Јован Пејчић), Лесковац, Београд 2009
405. Тимченко, Николај, Мисао, реч, судбина (прередио Илија Марић), Београд, Лесковац 2008
406. Тимченко, Николај, Народни музеј у Лесковцу 1948-1983, Лесковац 1983
407. Тимченко, Николај, О поезији Васка Попе, Кружевац 1972
408. Тимченко, Николај, Песник и завичај, Багдала, Крушевац 1969
409. Тимченко, Николај, рецензија, Данило Коцић, Изабрани живот, Наша реч, Лесковац 1997

410. Тимченко, Николај, рецензија, Љиљана Крстић, Витез Теодор аждаја и пегава Маја, Филекс, Лесковац 2008
411. Тимченко, Николај, рецензија, Михајло Дојчиновић, Уштапове шуме, Лесковац 2004
412. Тимченко, Николај, рецензија, Саша Стојановић, Крвоследници, Филип Вишњић, Београд 2003
413. Тимченко, Николај, рецензија, Станко Миљковић, Рашки слиакр, Наша реч, Лесковац 1998
414. Тимченко, Николај, Смисао приповедања (приредио Владимир Мичић), Београд 2013
415. Тимченко, Николај, Фрагменти из историје Лесковачког позоришта I (1896- 1941), Лесковац 1967
416. Тимченко, Николај, Фрагменти из историје Лесковачког позоришта II (1970- 1980), Лесковац 1981
417. Тимченко, Николај, Француске белешке (приредила Сунчица Денић), Лесковац, Врање 2006
418. Годоровић, Братислав, Љубав у Лисабону, Мали Немо, Панчево 2012
419. Годоровић, Братислав, Убиство смисла, КК Глубочица, Лесковац 2004
420. Трајковић, Верољуб (у коауторству са Момчилом Павловићем и Миром Ниношевић), Изборне борбе у лесковачком крају 1919-1939, Народни музеј, Лесковац
421. Трајковић, Верољуб, Сто година Основне школе у Орашцу, Центар за проучавање и истраживање културно-историјске баштине југа Србије, ОШ Јосиф Панчић, Орашац, Лесковац 2008
422. Трајковић, Драгољуб, Глубочица у новијим историјским и другим радовима – критички осврти, прикази и белешке (1946-1966), Народни музеј, Лесковац 1968
423. Трајковић, Драгољуб, Глубочица, Народни музеј, Лесковац 1968
424. Трајковић, Драгољуб, Из нашег Манчестера, Београд 1953
425. Трајковић, Драгољуб, Из прошлости Лесковца и околине, Лесковац 1977
426. Трајковић, Драгољуб, Историја лесковачке индустрије до Другог светског рата, Београд 1961
427. Трајковић, Драгољуб, Ми једемо паприке и зидамо фабрике, Лесковац 1930
428. Трајковић, Драгољуб, Народни просветитељ Сретен Динић и његово време (1875-1949), Лесковац 1973
429. Трајковић, Драгољуб, Немањина Дубочица од најстаријих времена до ослобађања од Турака, Београд 1961
430. Трајковић, Драгољуб, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Наше стварање, Лесковац 1973
431. Трајковић, Драгољуб, Радови Сергија Димитријевића, о лесковачком крају, Народну музеј, Лесковац 1968
432. Трајковић, Драгољуб, У чему је тајна појаве и развитка индустрије у Лесковцу, Ужице 1940
433. Трајковић, Мирољуб, Костић, Драгиша, 120 година Црвеног крста у Лесковцу, Црвени крст, Лесковац 1998
434. Туровић, Добросав, Библиографија, Удружење писаца, Лесковац 2002
435. Туровић, Добросав, 40 година матираната Лесковачке гимназије, Лесковац 1996

436. Туровић, Добросав, Гајтан у НОБ-у, Републички одбор СУБНОР-а, Општински одбор СУБНОР-а Медвеђа, Београд 1975
 437. Туровић, Добросав, Горња Јабланица, људи и време, Лесковац 2004
 438. Туровић, Добросав, Зебљиве зоре, Удружење писаца, Лесковац 2010
 439. Туровић, Добросав, Јунаци гвозденог пука, Дом културе, Лесковац 1990
 440. Туровић, Добросав, Народне партизанске песме Јабланице, Лесковац 1968
 441. Туровић, Добросав, Топлички устанак, 1997

Ћ

442. Ћукаловић, Вукица, Варљиве стазе, КК Глубочица, Лесковац 1995

Х

443. Хаџи Танчић Саша, рецензија, Дејан Ђорђевић, Јесам и нисам, Филекс, Лесковац 2007
 444. Хаџи Танчић, Драгослав, Грчко слово, Рад, Београд 1999
 445. Гаџи Танчић, Саша, Свето место, Рад, Београд 1993
 446. Хаџи Танчић, Саша, Галопирајући војник, Српска књижевна задруга, Београд 1991
 447. Хаџи Танчић, Саша, Записан свршиће се свет, Градина, Ниш 1973
 448. Хаџи Танчић, Саша, Звездама повезани, Просвета, Књижевне новине, Београд 1990
 449. Хаџи Танчић, Саша, Ивицом, најлепши пут, Свјетлост, Сарајево 1990
 450. Хаџи Танчић, Саша, Јеврем сав у смрти, Просвета, Београд 1976
 451. Хаџи Танчић, Саша, Караван Светога Влаха, Просвета, Београд 2002
 452. Хаџи Танчић, Саша, Кључ за чудну браву, Просвета, Београд 1994
 453. Хаџи Танчић, Саша, Лична смрт, Графика Галеп, Ниш 2001
 454. Хаџи Танчић, Саша, Меланхолија, Рад, Београд 2006
 455. Хаџи Танчић, Саша, Пејзаж с душом, Наша реч, Лесковац 1975
 456. Хаџи Танчић, Саша, Повратак у Наис, Глас српски, Бања Лука 1997
 457. Хаџи Танчић, Саша, предговор, Небојша Ђокић, Мапа времена, Дом културе Ивањица, 2006
 458. Хаџи Танчић, Саша, рецензија, Драган Тасић, Силазак речним путем, Филекс, Лесковац 2008
 459. Хаџи Танчић, Саша, рецензија, Живан Стојковић, Епистола о љубави, Удружење писаца, Лесковац 2004
 460. Хаџи Танчић, Саша, рецензија, Милан Момчиловић, Вече над Лесковцем, Градина, Ниш 2007
 461. Хаџи Танчић, Саша, рецензија, Мира Коџић, Змијарева кћи, Чигоја штампа 2002
 462. Хаџи Танчић, Саша, рецензија, Никола П. Илић, Вера Пешић у вртлогу шпијунаже, ауторско издање, Лесковац 2004
 463. Хаџи Танчић, Саша, Савршен облик, Просвета, Београд 1984
 464. Хаџи Танчић, Саша, Храм у оклопу, Прометеј, Нови Сад 1995
 465. Хаџи Танчић, Саша, Црвенило, Просвета, Београд 1995
 466. Хубач Жељко, Ближи небу, Народно позориште, Лесковац 1994
 467. Хубач, Вили, поговор, Томислав Цветковић, Фотографија изнад кревета, Просвета, Београд 1996
 468. Хубач, Жељко, Бизарно, Народно позориште, Београд 2013
 469. Хубач, Жељко, Ближи ватри, Народно позориште, Лесковац 1995

Ц

470. Цветановић, Миша, Балкан у трајању сања, Лесковац 2009
 471. Цветановић, Миша, Врт безумља, Лесковац 1971
 472. Цветановић, Миша, Дал су форе метафоре, Лесковац 2009
 473. Цветановић, Миша, Ђорђевић, Станко, рецензија, Драгана Нешић, Кад облаци замиришу, Лесковац 2001
 474. Цветановић, Миша, Звездани спрудови, Лесковац 1981
 475. Цветановић, Миша, Капирање стрица Јермена, Глубочица, Лесковачки дневник, Лесковац 2004
 476. Цветковић, Костадин, Нераскидива веза, КК Глубочица, Лесковац 2000
 477. Цветковић, Милорад, Варљиво плаво, Филекс, Лесковац 2005
 478. Цветковић, Милорад, Радничко срце, ауторско издање, Лесковац 1987
 479. Цветковић, Милорад, Чоколадни зец, Народна књига, Београд 2002
 480. Цветковић, Миодраг, Залудне справе, Чигоја, Београд 2013
 481. Цветковић, Никола, Књижевно-поетске студије, Интервју прес, Београд 1993
 482. Цветковић, Никола, Косовијада, Матица српска, Нови Сад 1997
 483. Цветковић, Никола, Нови и стари поводи, Учитељски факултет у Јагодини, Београд 1997
 484. Цветковић, Никола, О граде мој – завичајна антипоема, Свет књиге, Београд 2011
 485. Цветковић, Никола, Песничка поетика Милоша Црњанског, Јединство - Приштина, Просвета - Ниш, Дечје новине - Горњи Милановац 1993
 486. Цветковић, Никола, поговор, Светолик Станковић, Залудна молитва, АМА, Лесковац 2007
 487. Цветковић, Никола, рецензија, Иванка Стојановић, Отђутана тајна, Ресавска школа, Деспотовац 1997
 488. Цветковић, Никола, рецензија, Последња лука, Удружење писаца, Лесковац 2013
 489. Цветковић, Никола, Русија, Паприграф, Београд 2010
 490. Цветковић, Никола, Све је љубав, Књижевни клуб Глубочица, Лесковац 1979
 491. Цветковић, Никола, Тумачење књижевности за децу, Филозофски факултет Косовска Митровица 2003
 492. Цветковић, Томислав, Веку ветру, Стражилово, Нови Сад 1974
 493. Цветковић, Томислав, Војвода Никола Скобаљић, Београд, 2000
 494. Цветковић, Томислав, Војвода Никола Скобаљић, Народно позориште, Лесковац 1972
 495. Цветковић, Томислав, Земно бремене, Градина, Ниш 1984
 496. Цветковић, Томислав, Отимања, Наша реч, Лесковац 1968
 497. Цветковић, Томислав, приказ, Бора Здравковић, На падинама сна, Лесковац 2000
 498. Цветковић, Томислав, Пукотине, Запис, Београд 1979
 499. Цветковић, Томислав, Увир, Књижевна заједница Нови Сад 1991
 500. Цветковић, Томислав, Фотографија изнад кревета, Просвета, Београд 1996
 501. Цветковић, Томислав, Хисарски одзиви, Слово љубве, Београд 1979
 502. Џонић Вукашин, Пре зоре, КК Глубочица, Лесковац 1980

- 503.Цонић, Вукашин, Далеки бели путеви, Лесковац 1969
504.Цонић, Вукашин, Споменик, Лесковац 2012
505.Цонић, Вукашин, Укус земље, Лесковац 1971

Ш

- 506.Шимунец, Звонко и др. „Златно доба Лесковца 198 – 1941“, Народни музеј Лесковац 2015
507.Шушулић, Радослав, Зимско мировање, Власина, Власотинце, 2002
508.Шушулић, Радослав, Листопадна лепота, К центар, Власотинце 2012
509.Шушулић, Радослав, Молитва која плаче, Лоза, Власотинце 2012
510.Шушулић, Радослав, Нишан на лобањи, Прешево 1970
511.Шушулић, Радослав, Старинска башта, Лесковац 2001.

ЛИТЕРАТУРА - ЛИСТОВИ, ЧАСОПИСИ И ЗАЈЕДНИЧКА ИЗДАЊА

Наша реч, Лесковац, Политика, Лесковачки зборник, Лесковац, Наше стварање, Лесковац, Помак, Лесковац, Освиг, Лесковац, Лесковчанин, Лесковац, Власотиначки зборник, Власотинце, Магазин Ин, Лесковац, Алијанса, Лесковац, Лесковачки дневник, ђачке новине, Лесковац, Ми, часопис лесковачких гимназијалаца, Ђачки забавник, ђачке новине, Лесковац, Think Tank Town, часопис, Лесковац, Српски југ, часопис, Прокупље, Глубочица између обала, збирка, Лесковац, Препознавања, збирка, Лесковац, Добродошлица за птице, збирка, Лесковац, Априлски жубори, збирка, Лесковац, Младост Поморавља, збирка, Лесковац, Шта све стане у једну љубав, збирка, Грделица, Ђелем, збирка, Лесковац, Слапови Вучјанке, збирка, Дом културе Вучје, Песмопис лесковачких песника 1944-1975, Лесковац, Преглед лесковачког књижевног стваралаштва, Лесковац, Лексикон писаца лесковачког краја, Лесковац, Зборник радова лесковачких писаца, Лесковац, Легат, сајт Народне библиотеке Лесковца, Кућа од расветалих жеља, Фондација даровитих Власотинце.

ДАНИЛО КОЦИЋ

Данило Коцић рођен је 4. септембра 1949. године (село Дадинце, Власотинце). Коцић је професор књижевности и дипломирани правник. Као стипендиста Косова и Метихије, (1972/73) био је професор Устава СФРЈ и Српског језика у Гимназији „Браћа Рибар“ (Исток). Радио је и као професор књижевности у Гимназији „Стеван Јаковљевић“ (Власотинце).

Коцић је био новинар и уредник у приштинском дневном листу „Јединство“ 1977/1978. године, а затим је три деценије радио као новинар - дописник Политике из Лесковца и југа Србије. Један је од оснивача (био је и председник) Удружења писаца Лесковца и стални сарадник „Помака“.

КЊИЖЕВНИ РАД:

Романи: Изабрани живот (*Из бележака мојих дана*, Лесковац 1997), Изабрана тишина (*Случај новинара Косте Даниловића*, Лесковац 2000), Изабрани дани (Лесковац 2012); Измаглице (Лесковац 2016):

Збирке песама и прича: Чудна лађа (Лесковац 1987), Дневник на распусту (Лесковац 2002), Говор камена (Лесковац 2004), Песма жени (Власотинце 2007); Невреме – приче из завичаја (Лесковац 2016);

Студије: Лесковачки писци – трагови и трагања, I-II (Лесковац 2015); Хумор у делима писаца лесковачког краја (Лесковац 2016)

Приређивачки рад: Лесковачки песници – трагови и трагања (*Панорама лесковачког песништва 1944 – 2014*), Лесковац 2015. године.

ИСТОРИЈА
ЛЕСКОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
&
ПУБЛИЦИСТИКЕ
(XX – XXI век)
II

Издавачи:

АУТОРСКО ИЗДАЊЕ
&
УДРУЖЕЊЕ ПИСАЦА ЛЕСКОВАЦ

Уредник:

Верица Баторевић Божовић
председница Удружења писаца

Рецензент

Дејан Ђорђевић, проф.

Илустрације:

Миодраг Нагорни
Миодраг Величковић

**Техничко уређење, лектура
и компјутерска обрада**
Данило Коцић

ТИРАЖ⁶³⁰
500 Е-примерака

⁶³⁰ Напомена: Друго, измењено и допуњено издање двотомне студије „Лесковачки писци – трагови и трагања, Лесковац 2015. Писање завршено фебруара 2016. године.

**Међународни стандардни број књиге
International Standard Book Number**

CIP – Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије – Београд

КОЦИЋ, Данило

Лесковац: Историја лесковачке књижевности и
публицистике (XX – XXI век), II;
1 / Данило Коцић – Лесковац: Д. Коцић, 919 страна;
Ауторско издање, Удружење писаца Лесковац

ТИРАЖ: 500 е-примерака;

Напомене и библиографске референце уз текст.
Белешка о аутору: стр. 917 / Дејан Ђорђевић
- Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-82997-62-7

- а) Српска књижевност – 20в
- б) Књижевници – Лесковац – 20в
- ц) Лесковац – Културни живот – 1876-2006

COBISS. SR-ID 136181260

